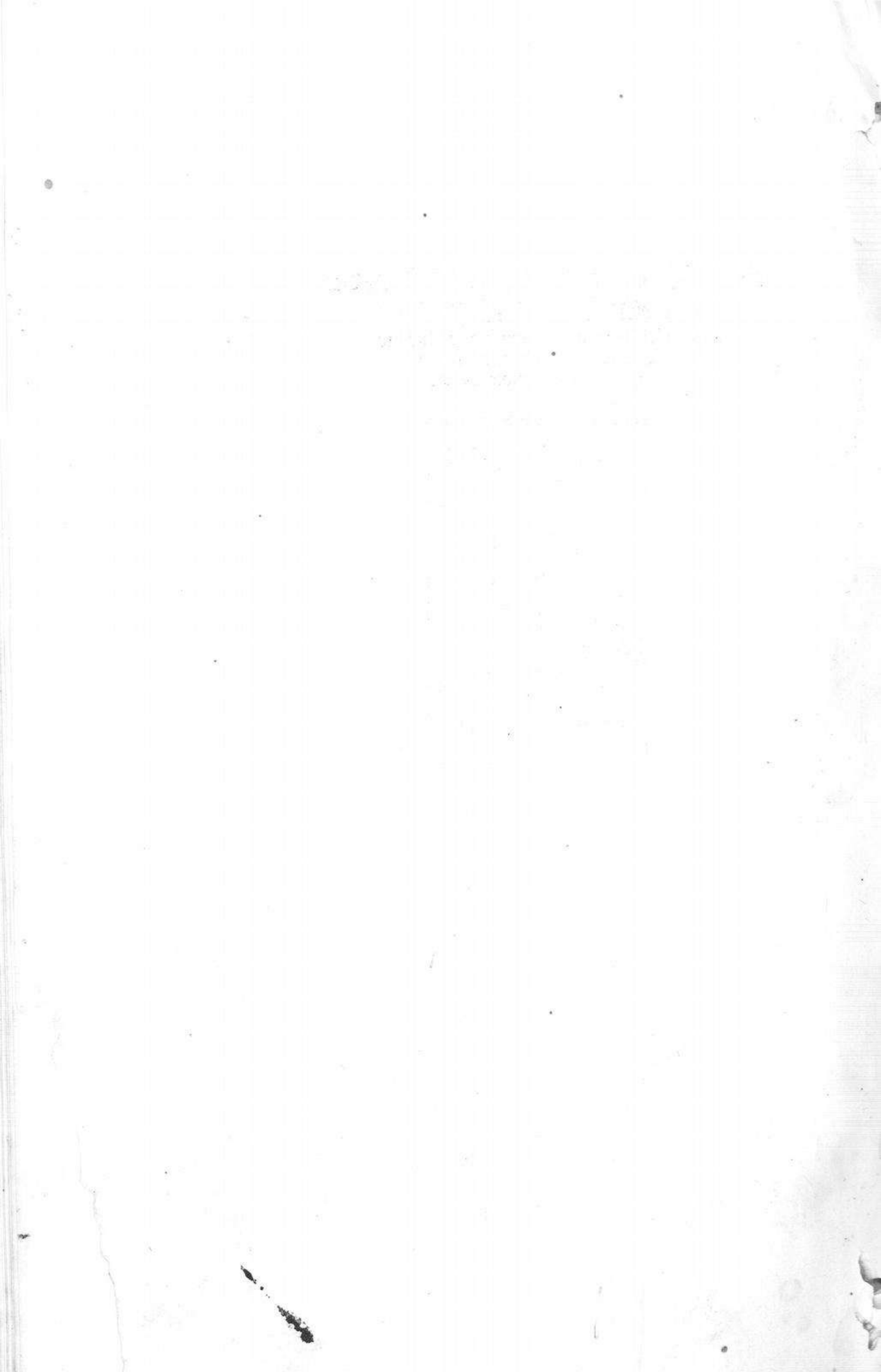

**Beati Thome aquinatis in librū de
aia Aristotelis Expositio**

Magistri Dominici de flandria ordinis pre
dicatoꝝ in eundem librū acutissime
questiones ⁊ annotationes .

L

Aristotelis stragyrite peripateticorum principis de anima textus libri primi.

Donorum honorabilium notitiaz opinantes: magis autem alteraz altera: aut secundum certitudinem aut ex eo q meliorum quidem et mirabiliorum est: propter vtraqz hec anime historiam rationabiliter vtiqz in primis ponemus.

Diui Thome aquinatis almi ordinis predicatorum in primum librum de anima Aristotelis clarissimi ac fidelissimi commentatoris preclarissima commentaria. Lectio prima.

Sicut docet philosophus i

bus: in quolibet genere rerum necesse est prius considerare communia et seorsum et postea propria unicuiqz illius generis: que quidem modum aristoteles seruat i philosophia prima. In metaphysica. n. primo tractat et considerat cõia entis in quantum ens. postea vero considerat propria unicuiqz entis. Cuius ratio est: qz nisi hoc fieret: idem diceretur frequenter. Rex autem animatarum omnium quoddam genus est: et ideo in consideratione rerum animatarum oportet prius considerare ea que sunt communia omnibus animatis: postmodum vero illa que sunt propria cuilibet rei animate. Communie autem omnibus rebus animatis est anima: in hoc enim omnia animata conueniant. Ad tradendum igitur de rebus animatis scientiam: necessarium fuit primo tradere scientiam de anima tanqz cõmunẽ eis. Ar. ergo volens tradere scientiam de ipsis rebus animatis primo tradit scientiam de anima. postmodum vero determinat de proprijs singulis animatis in sequentibus libris. In tractatu autem de anima quem habemus premanibz: primo ponit proemium: in quo facit tria que necessaria sunt in quolibet proemio. Qui enim facit proemium tria intendit: primo enim vt auditorem reddat beniuolum: secundo vt reddat docilem: tertio vt reddat attentum: beniuolum quidem reddit ostendendo utilitatem scientie: docilem premitiendo ordinem et distinctionem tractatus: attentum attestando difficultatem tractatus. que quidez

tria Ar. facit in proemio huius tractatus. primo. n. ostendit dignitatem huius scientie: secundo vero ordinez huius tractatus: quis sit scilicet et qualiter sit tractandus de anima. ibi. (Inquirimus autem.) Tertio vero ostendit difficultatem huius scientie. ibi. (Omnino autem et penitus difficillimorum et.) Circa primum duo facit. primo enim ostendit dignitatem huius scientie: secundo utilitatem eius. ibi. (Videtur autem et ad veritatem. et.) Circa primum sciendum est q omnis scientia bona est: et non solum bona: verum et honorabilis. nihilominus tamen vna scientia in hoc superexcellit aliam. Quod autem omnis scientia sit bona. patet. quia bonum rei est illud secundum q res habet esse perfectum: hoc enim vna queqz res querit et desiderat. Cum igitur scia sit perfectio hois in quantum ho: scia est bonum hois. Inter bona autem quedam sunt laudabilia: illa scilicet que sunt vtilia i ordine ad finem aliquem: laudamus enim bonum equum: quia bene currit: quedam vero sunt etiam honorabilia: illa. s. que sunt propter seipsa: honorem. n. fines. In scientijs autem quedam sunt practice: et quedam speculative: et hec differunt: qz practice sunt propter opus: speculative autem propter seipsas. et ideo scientie speculative et bone sunt et honorabiles sunt: practice vero laudabiles tantum. Omnis ergo scientia speculativa bona est et honorabilis. Sed et in ipsis scientijs speculativis inuenitur gradus quantum ad bonitatem et honorabilitatem. scientia namqz omnis ex actu laudatur. omnis autem actus laudatur ex duobus: ex obiecto. et qualitate seu modo: sicut edificare est melius qz facere lectum: qz obiectum edificationis est melius lecto. In eodem autem respectu eiusdem re ipsa qualitas gradum quendam facit: qz quanto modus edificij est melior: tanto melius est edificium. Sic ergo si consideretur scientia seu actus eius ex obiecto: patet q illa scientia est nobilior que est meliorum et honorabiliorum: Si vero consideretur ex qualitate seu modo: sic scia illa est nobilior que est certior. Sic ergo dicitur vna scientia magis nobilior altera: aut qz est meliorum et honorabiliorum: aut qz est magis certa. sed hoc est in quibusdam scientijs diuersum: qz aliquę sunt magis certe alijs. et tamẽ sunt de rebus minus honorabilibus: alie vero sunt de rebus magis honorabilibus et melioribus: et tñ sunt minus certe: nihilominus tamen illa est melior que de rebus melioribus et honorabilibus est: cuius ratio est: qz sicut dicit philosophus in li. xi. de animalibus: magis concupiscimus scire modicum de rebus honorabilibus et altissimis: etiam si to

de anima est inchoata
et honorabilior certe
et pñtibz pñtibz
õis scientia est bona
et honorabilis vna
scientia est dignior
alia dupliciter. scilicet
nobilitate scilicet qz
certior scientia de
anima est certior et
dignior tñqz conuena
bitatis suboriz
relleus honorabilis
est si simile et pñtibz
et magis õis scientie
est specialitate sunt
alexand. quod tñqz
drũ et i rabiles. Sa
3. li. rbe
to. La. pñtibz de
et tñqz magis õis
faynegtes sunt conuena
bit et honorabilis et
penalitate sunt sunt
hnt honorabilis plate
n pñtibz plateaz magis
sunt honorabilis scientia
de anima creditõis
et scientias nobilitate
Aristo. in pñtibz
li. ma
gnoruz
moralium
La. 1. 2
Uel. i.
lib. de
pñtibz
aialium
La. 5.
82

Textus
Comen
tissimi

Aristo.
li. rbe
to. ad

pie & probab liter illis sciamus: q̄ scire multum & per certitudinem de rebus minus nobilibus: hoc. n. habet nobilitatem ex se & ex sua substantia: illud vero ex modo & ex qualitate. Nec autem scientia scilicet de anima vtrunq; habet: quia & certa est: hoc enim quilibet experitur in seipso q̄ scilicet habeat animam: & q̄ anima viuificet: & q̄ est nobilior: anima enim est nobilior iter inferiores creaturas: & hoc est quod dicit. (Nos opinantes noticiam) idest scientiam speculatiuam (omniuz esse bonorum) idest de numero bonorum: & honorabilioruz) sed altera scientia est magis bona & honorabilis: altera dicitur dupliciter: aut q̄ ē magis certa vt dictū ē vnde dicit (secundum certitudinem: aut ex eo q̄ meliorum) illorum scilicet que sunt in sua natura bona (Et mirabilioruz) idest illorum quorum cā ignoratur: (propter vtraq;) idest propter hec duo (anime hystoriam.) Et dicit (hystoria:) quia in quadam summa tractat de anima non p̄ueniendo ad finale inquisitionem omniuz que pertinent ad ipsam animam in hoc tractatu: hoc. n. est de ratioe hystorie. (In primis) hic si accipiatur quā tam ad totam scientiam naturalem: non dicit ordinem. sed dignitatem. Si vero ad scientiam de rebus animatis tantum sic li in primis dicit ordinem.

Conr cum dicit.

Videtur autē & ad veritatem omnez cognitio ipsius multum proficere: maxime autē ad naturā. Est. n. tanquā principiu animalium. (Reddit auditorem beniuolum ex utilitate huius scientie: dicens q̄ cognitio de anima videtur multū proficere ad omnem veritatem que traditur in alijs scientijs ad omnes. n. partes phylsophie insignes dat occasioes q: si ad phylsophiam primam attendamus non possumus deuenire in cognitionem diuinam & altissimarū causarum: nisi per ea que ex virtute intellectus possibili acquirimus. Si enim natura intellectus possibilis acquirimus. Si enim natura intellectus possibilis est: nobis ignota non possemus scire ordinem substantiarum separatarū: sicut dicit cōmentator super. xi. metaphysice. Si vero attendatur quantū ad morale non possumus perfecte ad scientiā morale p̄uenire: nisi sciamus potētiās anime: & inde est q̄ phylsophus in etibi. attribuit quaslibet virtutes diuersis potētijs aie. Ad nālem vero utilis est: quia magna pars natura iest habens aiam & ipsa anima est fons & principiu omnis motus in rebus animatis: est enim anima tanquā principiu animalium: li (tanq̄) non ponitur similitudinarie: sed ex p̄s sine.

Conr cum dicit.

Acquirimus autē cōsiderare & cognoscere naturā ipsius & substantiā. Istos itea quecumq; accidunt circa ipsam: Quorum alie p̄prie passionē videntur: alie autē p̄ ipsam cōmunes & animalibus inesse.

Ostendit ordinem huius tractatus: dicens q̄ intendimus cōsiderare per signa. i. & cognoscere per demonstrationem. i. quid sit anima seu naturam ipsius & substantiā: (& postea quecumq; accidunt circa ipsā). i. passionē eius: & in hoc est quedam diuersitas. quia quedam vidētur passionē anime tantum. sicut intelligentia & speculatio: quedam vero propter ipsam animam inesse videntur communiter animalibus: sicut delectatio & tristitia: sensus & phantasia.

Conr cum dicit.

Omnino autem & penitus difficillimorum ē accipere aliquā fidē de ipsa: cū. n. sit questio cōis multis alijs. dico autē eā que est circa substantiā. & eā q̄ qd est fortassis alicui videbitur vna quedā methodus esse de omnibus de quibus volumus cognoscere substantiāz sicut &

eorum que sunt secundum accidens proprio rum demonstrationē. Quare querentiū vtrūq; erit methodū istā. Si autē nō est vna quedam & cōis methodus de eo quod qd est. amplius difficilium est negociari. Opportet. n. accipere circa vnumquodq; quis modus. Si autē manifestū sit. vtrum demonstratio aliqua sit aut diuisio. aut et aliq̄ alia methodus: ad huc multas habet dubitationes & errores. ex quibus oportet querere. Alia. n. aliorum principia. sicut numerorū & planorū. Primum autē fortassis necessarium est diuidere i quo generum. & quid sit. dico autē vtrum hoc aliquid et substantia sit. aut qualitas. aut quantitas. aut et quoddā aliud diuisorū predicamentorum. Adhuc autē vtrum eorum q̄ in potētia sunt. an magis endelechia quedam sit. differt. n. nō aliquid parūm. Considerandum autē & si prius sit aut ipartibilis: & vtrū sit similis spēi ois aia an non. Si autē non similis spēi: vtrum specie differant aut genere. Nūc quidam. n. dicentes & querentes de aia: de humana solū vidētur intendere. & ordinandū autē quatenus non lateat: vtrum vna ratio ipsius est sicut animalis: aut secundū vnumquodq; altera: vt equi. canis. hominis. aut dca. animalat vniuersale aut nihil est: aut posterius. Similiter autē & si aliquid commune aliud pdicetur.

Ostendit difficultatē huius tractatus: & hoc quantum ad duo: p̄io q̄tū ad cognoscendū s̄bam aie: secundo q̄tū ad cognoscendū accidentia seu proprias passionē: ibi. (Dubitatiōe autē & c.) q̄tū autē ad p̄iuū ostendit duplicē difficultatē: & primo quantum ad modū diffiniendi ipsam: s̄o quantum ad ea que intrant diffinitionē: ibi. (primū aut fortassis & c.) Dicit ergo q̄ quis sit utilis scia de aia: nō difficile est scire de aia qd est. & hec difficultas est in qualibet re: cū sit vna cōis questio aie & multis alijs circa substantiam eorū: & circa quod quid est. Est ergo prima difficultas: q̄ nos nescimus per quā viā procedēdum sit ad diffinitionē: q̄ quidā dicunt q̄ demonstrando: quidam q̄ diuidendo: quidā vero q̄ cōponendo. At autē voluit q̄ cōponendo. Secunda difficultas est d̄bis que ponuntur in diffinitione. diffinitio. n. notificat essentiam rei: que nō p̄t sciri nisi sciatur principia: s̄ diuersorū sunt diuersa principia: & ideo difficile ē scire ex quibus sumatur principia. Illa ergo que ingerūt difficultatē ponentibus & inquirentibus diffinitionem reduncuntur ad tria. quorū primū est circa substantiam aie: secundum circa ptes eius: tertiu circa adiutoriu quod necessarium ē in diffinitionibus ex accētibus aie: circa substantiā est dubitatio de genere: hoc. n. primo querimus in diffinitione cuiuslibet rei vt. i. sciamus ḡns. Et ideo querēdū ē in quo genere sit ponēda aia: vtrū. i. in genere substantie vel in quāto: vel in quali: & nō solū est accipere genus sup̄emū: sed propinquū: neq; .n. quando hoīem diffinimus substantiā accipimus: s̄ aial. & si aia inuenitur in genere substantie: adhuc cū vnumquodq; genus dicatur dupliciter: hoc quidem potentia: hoc autē actu. querēdū erit vtrū sit potentia vel actus. Itē q̄ substantiarū. quedā sunt cōposite. quedā simplices. quādam erit vtrū aia sit cōposita aut simplex: & vtrū prius vel imp̄bilis. Est et q̄tio vtrū sit vni? spēi ois aia ad oem

Ad hunc locum in primis
ex quo patet qd ad hunc
modum signa dicitur
nihil et signa ista
de aia multum
omnino veritatem
signa sunt in primis
est principium

In primis ex huius
s̄o talia q̄ p̄prie dicitur
ing a f̄uere nō ē
s̄o vtrūq; de iude
quodq; ad hunc
s̄o q̄ q̄tū autē
quodq; sit p̄prie
quodq; autē nō ē
omnino autē
s̄o q̄ q̄tū autē
quodq; ad hunc
s̄o q̄ q̄tū autē
quodq; ad hunc
s̄o q̄ q̄tū autē

In primis q̄ ad hunc
s̄o q̄ q̄tū autē
quodq; ad hunc
s̄o q̄ q̄tū autē
quodq; ad hunc
s̄o q̄ q̄tū autē
quodq; ad hunc
s̄o q̄ q̄tū autē
quodq; ad hunc
s̄o q̄ q̄tū autē

Lect. 11. intelligere esse sine corpore. Quāvis autem hoc dicitur satis apte manifestet in tertio huius: nihilominus in quatuor ad hoc aliquid exponemur: nā intelligere quidam est propria anime: quod dāmodo est coniuncti. Sciendum est igitur quod aliqua operatio anime est aut passio quae indiget corpore sicut instrumento et sicut obiecto: sicut videre indiget corpore sicut obiecto: quare color qui est obiectum visus est in corpore: ut sicut instrumento: quia visio et si sit ab anima: non est nisi per organum visus. s. pupillam quae est ut instrumentum: et sic videre non est anime tantum: sed est organi. Aliqua autem operatio est quae indiget corpore non sicut instrumento sed sicut obiecto tantum: intelligere enim non est per organum corporale sed indiget obiecto corporali sicut. n. philosophus dicit in tertio huius: hoc modo phantasmata se habent ad intellectum sicut colores ad visum: colores autem se habent ad visum sicut obiecta phantasmata ergo se habent ad intellectum sicut obiecta: cum autem phantasmata non sint sine corpore videtur quod intelligere non est sine corpore: ita tamen quod sit sicut obiectum et non sicut instrumentum: et ex hoc duo sequuntur. unum est quod intelligere est propria operatio anime: et non indiget corpore nisi ut obiecto tantum: ut dictus est: videre autem et aliae operationes et passiones non sunt anime tantum: sed coniuncti. Aliud est quod illud quod habet operationes per se: habet esse et substantiam per se: et illud quod non habet operationem per se non habet esse per se et ideo intellectus est forma subsistentis aliae potentiae sunt formae in materia. et in hoc erat difficultas huius quoniam: quare. scilicet omnes passiones anime secundum apparentiam videntur esse coniuncti.

Co. 13.

pprie: ad me ens opus...

Si quidem igitur est aliquid anime operum aut passio nunc per primum contingit utique ipsam separari. Si vero nullum est proprium ipsius. non utique erit separabilis. sed sicut recto in quantum rectum multa accidunt. ut tangere eam speram secundum punctum. non tamen tanget ab hoc separatam rectam. Inseparabile n. siquidem semper cum quodam corpore est.

Assignat eam necessitatis huius quoniam: quare. scilicet ex hoc habet unum quod omnes maxime scire desiderant circa animam: utrum scilicet contingat animam separari: dicitur quod si contingat aliquam propriam operationem aut passionem anime esse utique contingit ipsam animam separari a corpore: quare ut dictum est quod habet operationem per se habet esse et substantiam per se. Si vero non esset aliqua propria operatio seu passio anime: eadem ratione non contingeret ipsam animam separari a corpore: sed erit de anima sicut de recto: tangere enim speram secundum punctum: non in accidit ei nisi in materia: non. n. tangit rectum in puncto eam speram nisi in materia. Sic erit de anima si non habet propriam operationem: quare si multa accidunt: non tamen accidunt ei nisi in materia.

videt autem pbat omnes...

videt autem et anime passiones omnes esse cum corpore ira mansuetudo: timor: misericordia: confidentia: ad huc gaudium et amare: et odire: Simul. n. patitur aliquid corpus. Indicat autem hoc aliquid quod dicitur ris et manifestis passionibus coincidentibus nihil exacerbari: aut timere: Aliquid et a paupere et debilibus moveri: cum accedat corpus: et sic se habent: sicut cum irascitur. Ad huc autem magis hoc manifestum. Nullo. n. terribili imminere in passionibus sicut bis aliqui timetis. Si autem sic habet manifestum quoniam passiones rationes in materia sunt. Quare termini tales ut irasci: motus quidem talis corporis aut partis: aut potentiae ab hoc: et gratia huiusmodi. Ad manifestat illud quod supra supposuerat: quare. scilicet quedam

Co. 14.

Co. 15.

passiones anime sunt coniuncti et non anime tantum. Ad manifestat autem hoc ex uno quod consistit ex duobus. Quoniam ratio talis est: omne ad quod operatur complexio corporis non est anime tantum: sed etiam corporis: sed complexio corporis operatur ad omnes passiones anime. ut puta ad iram mansuetudinem timorem: confidentiam: misericordiam: et huiusmodi. videtur ergo anime passiones omnes esse cum corpore. Et quod ad huiusmodi passiones operetur complexio corporis probatur dupliciter: primo sic: quare nos videmus quod aliquid supereminuit dare et manifeste passiones: et huiusmodi non provocatur neque timet: sed si accedat ex furore seu ex complexione corpus a valde paupere et debilibus movetur: et sic se habet sicut cum irascitur. Secundo probatur: dicitur adhuc sit magis manifestum quod ad huiusmodi passiones operetur complexio corporis: videmus. n. quod etiam si nullum imminet periculum sunt in aliquibus passiones similes his passionibus que sunt circa animam: ut puta melancholicis frequenter si nullum periculum imminet ex ipsa complexione inordinata sunt timetis: ergo quare sic se habet. scilicet complexio operetur ad passiones huiusmodi: manifestum est quod huiusmodi passiones (sunt rationes in materia). id est habent esse in materia: et per hoc termini tales. id est definitiones harum passionum non assignantur sine materia: sicut si diffiniatur ira. dicitur quod est motus talis corporis sine cordis aut partis aut potentiae: et hoc dicitur quatuor ad eandem seu eam materiam (ab hoc) quantum ad causam efficientem (gratia huius) quantum ad causam finalem.

Et propter hoc igitur iam philosophici est considerare de anima: aut omni: aut huiusmodi.

Concludit ex his quae dicta sunt quod consideratio de anima pertinet ad naturalem: et hoc ex modo diffiniendi concluditur: et ideo hic duo facit: primo probatur propositum: sicut insit circa diffinitiones. ibi. (differenter aut diffiniuntur. etc.) probatur autem propositum hoc modo operationes anime et passiones sunt operationes corporis et passiones: ut ostenditur est: omnis aut passio cum diffinitur ostenditur habere in se diffinitionem illi cuius est passio: nam sicut semper cadit in diffinitione passionis. si ergo passiones huiusmodi non sunt tantum anime: sed et corporis: de necessitate ostenditur quod in diffinitione ipsarum ponatur corpus: sicut ostenditur quod est corpus: sicut in materia pertinet ad naturalem: ergo et passiones huiusmodi pertinet ad naturalem: sicut cuius est considerate subiectum ipsarum: et ideo iam philosophici est considerare de anima: (aut omni) simpliciter: (aut huiusmodi). scilicet de ea quae est affixa corpori et hoc dicitur quare relinquatur sub dubio utrum intellectus sit potentia affixa corpori.

Differenter autem diffiniuntur philosophici et dialectici: unum quodammodo ipsorum: ut irasci quod est. Huiusmodi quod est n. appetitum rationis aut aliquid huiusmodi: ille autem terribilior sanguinis aut calidi circa corpus. Porro autem alius quidem assignat materia: alius vero speciem et rationem. Ratio quidem n. hec species rei. Necessesse est autem hac esse in materia huiusmodi si erit sicut domus ratio quidem talis quedam: quare operimum prohibens corruptiones a ventis et huiusmodi bibus et caumantibus. Nec autem dicitur et lapides et lateres et ligna: alia vero in his specie propter ista. Quae igitur naturalis harum: unum quae circa materiam: rationem aut ignorans: aut quae circa rationem solum: aut magis quae est ex virtute: Illorum autem quibus uterque. Et vero est aliquid qui circa passiones materie non separabiles sed circa omnes philosophici quaeque talis corporis et huiusmodi materie opera et passiones sunt. Circa

quod est de facto... forma at...

*Quidam autem dicunt quod anima non mouetur nisi a motore extrinseco...
 Quod anima non mouetur nisi a motore extrinseco...
 Quod anima non mouetur nisi a motore extrinseco...*

*Videtur autem quod anima non mouetur nisi a motore extrinseco...
 Videtur autem quod anima non mouetur nisi a motore extrinseco...
 Videtur autem quod anima non mouetur nisi a motore extrinseco...*

De anima

Primos

Dicitur n. quidam et maxime et primo aiā esse id qd est mouēs: existimantes at quod nō mouet ipsū nō cōtingere mouere alterū. eoz que mouentur animā sic arbitrari sunt esse.

Condit horū diuersitatē: et priō de illis q ingrebāt nās aie a motu: scđo de illis q inquirebāt eā a cognitiōe sensu. ibi. (quōz aut ad cognoscere et scire) tertio eoz qui inquirebāt naturā eius ex vtroqz. ibi. (Quā aut et motiū). **Circa** primū sciendum ē q illis qui inquiſerunt animē naturā a motu erat vnū cōe. s. q si mouēt aiā q aiā sit mouens et mota. Et huius rō ē. qz existi mābāt q id qd nō mouet nō cōtingit mouere alterū. i. qz nihil mouet nisi moueat. Si ergo aiā mouet aiā: et nihil mouet alterū nisi moueat ipsū: manifestū ē q aiā maxime mouet: et hoc ē pp quod antiqui nāles arbitra ti sunt aiā esse eozū q mouent: sed ex hoc ēt diuerſe opinionēs puerunt.

Quā Democritus ignē quēdā aut calorem dicit esse ipsam. **In** finitis. n. existentibus figuris et atomis q ipse rotūde ignes et aiā dicit vt in aere motū eozū q vocant decisiones hinc vident per portas et radiū quōz oē semelelemta dicit democritus totius nature. **Sic** militet aut et leucippus. **Horū** aut iperica animam pp id qd maxime possunt per omne penetrare hī figure et mouere reliqua cū moueant et ipsa: arbitratē aiā eē efficiens in aialibus motum vñ et viuendū terminum esse respiratiōe. **Con**stringente enim eo qd conti net corpora et extrudete figuras pbentes aiā libus motū ex eo q nō est ipsas qescere nuly latenus auxiliū fieri deforis ingredientibus alijs hī in respirando. **Pro**hibere. n. has et que insunt aialibus dilgregari: simul probi bens contringens et coprimens: et viuere at quādiū possunt hoc facere.

Condit primo opinionē democriti de aiā: dicēs: vñ democritus quidā. s. antiquus phylosophus q excogi tans illud qd maxime mouetur esse naturam aie. et qz illud qd maxime mouet: videt eē de nā ignis. **Iō** dicit ipsam animam esse ignē quēdā aut calorem. et opinio sua fuit talis: ipse enim nihil ponebat eē in retum nā nisi sensibile et corporale: et volebat q pncipia oīum rez sint corpora: indiuisibilia: et infinita que vocabat atomos: q quidē dicit eē vnus nature: sed differre abinuicē figu ra: positione et ordine: lz hic tm ponat de figura. qz hic sola differētia q ē fm figurā necessaria ē. et ista differētia q ē fm figurā est: q quēdā erant rotunda: quēdam qua drata: quēdam pyramidalia et hī. ponebat et hec eē mobi lia: et nunqz qescētia: et ex concursu ipsoz atbomoz casu esse mundū factū aiebat: et qz hec indiuisibilia corpora sint mobilia: dabat exēplum de decisionibus q mouent in aere: etiā si nulla tempestas sit: sicut apparet p portas in radijs solis. vñ cū ista sint multo minora: qz sunt indiuisibilia: ille vero q apparēt in radijs decisiones sunt diuisibiles: manifeste apper q sint maxime mobilia. et qz inter alias figuras figura rotunda est magis apta ad mo tum cū nō habeat angulos qbus impediāt a motu: et qz credebant aiā maxime moueri ex eo q arbitrati sunt aiā efficere motum animalibus: iō inter ista infinita corpora: illa q erāt inter illa rotunda corpora dicebat eē animāz. **Id**ius etiam opinionis fuit leucippus q fuit so cius eius: et ad hoc hēbat vnū signum: qz voluit **De**

moeritus terminū vite. i. rōnem: consistere in respiratio ne lz insufficiēter: qz nō oīa viua respirāt: q quidē respī ratio necessaria erat fm eū: qz corpora rotunda implent corpus cum sint cā motus in corpore aialis fm eum: et sunt in continuo motu. et eo qz pmet: scilicet corpora nō tra aere cōstringētē (et extrudētē). i. exteriū mittente illas que sunt de numero figuraz q sunt pbētes aialibz motuz ex eo qz nullo mō quiescunt: ne forte eis oīo ex pulsīs a corporibus nostris deficerēt corpora: iō necessa ria est respiratio p quā et intronittatur alia corpora: et ea que sunt intus ab istis q per respiratiōe intrant imz pediant ab exitu: et tādū dicit viuere aialia qz dū pos sunt hoc facere. s. respirare. Et vis hī signi ē: qz cum re spiratio ex hoc dicat esse ratio vite: qz continet ipsa corz pora rotunda in corporibus aialium et imittit etiā ea in tus: ne pp exētia corpora q pntue mouent deficiat cor pus aialis: manifestum est q ipsa corpora sint aiā. q qui dem corpora voluit democritus eē de natura ignis et ex eis causari calorem. **S**ecundo cum dicit.

Vidēt aut et a pythagoricis dictū eandem habere intelligētiā. **D**ixerunt. n. quidam ipso rum animam esse: que sunt in aere decisiones: nā qdā de secta pythagoricorū in hoc discor dabāt ab alijs pythagoricis. qz nō dicebant atomos s; virtutē que mouet eos aiā esse. **A**lii aut has mouens. de his aut dictum est. propter quod id continue videntur moueri et si fit tranquillitas nimia.

Condit opinionē quorūndā pythagoricorū que simi lis erat opinionē democriti. nāz illud q pythagorici di cunt de aiā eandē hnt intelligentiā cū eo q dicit ipse de moeritus: lz pythagorici in eandē sniam nō pueniant: nā quidā ipsoz puenientes cū democrito dixerunt aiāz eē decisiones q sunt in aere. i. corpora id. inuisibilia et infini ta: sicut democritus dicebat. Alij vero ex ipsis phyloso phis nō dixerūt ipsa corpora indiuisibilia et mobilia eē aiā: sed illam virtutem q mouet ea corpora aiā dice bant. et huius opinionis fuit quidam archelaus phylo sophus magister socratis. vt Aug^o narrat in libro de ci. dei. Et rō horū. s. qre dicebāt hmōi corpora eē aiā di eta est: qz sicut iā patet: volebāt q illud qd maxime mo uet ē aiā: vñ pp hoc qz hec corpora continue moueri vi debant: sicut apparet in aere in quo mouent: etiam si fit tranquillitas: dicebant ista corpora esse animam.

In idē aut ferunt qcuqz dicunt aiā esse q seipuz mouens. **V**idēt at hī oēs existimā tes motū maxime ppriū eē aie. et alia qdē oīa moueri propter animā. **I**psa aut a seipsa. pp nihil uidere mouens qd nō et ipm moueatur. **R**educit in quandā summā opinionem pluriuz phy losophorū de aiā ad has opiniones dicēs q oēs illi q diffinientes aiā a motu dixerūt ipsam eē illud qd se ipsum mouet (ferunt in idē). i. in eandē intelligentiam cū predictis. oēs enī pcor dāt in hoc et pueniunt qz vidēt ut existimasse motum maxime et pncipue esse propriuz animē. et quicquid mouetur mouet ab aiā: ipsam vero animam moueri a se ipsa: et ratio horū sicut iam tacitū est erat: qz cōiter opinati sunt q nihil mouet alterū nisi moueat et ipsum. vñde cum anima moueat alia crede bant animam maxime et precipue moueri.

Tertio cum dicit. **S**imiliter aut et anaxago. aiā dicit esse mouente. et si alijs alijs dicit q omne mouet intellectus. **N**o tū penū sicut democritus.

*Idē aut ferunt quod anima esse seipuz mouens...
 Idē aut ferunt quod anima esse seipuz mouens...
 Idē aut ferunt quod anima esse seipuz mouens...*

*Abūda democriti...
 tagit id in quo des...
 res pparat pbi lunqu...
 sunt bestialitūz...
 aie ex p...
 asignatūz...
 quatuor opūz...
 res quaz p...
 democriti...
 parafo...
 sequentes...
 abstru...
 democriti...
 aiaz...
 loze...
 dixit aiaz...
 po in ex...
 qd azoz...
 qd...
 p...
 p...
 que...
 bap...
 ē...
 vñ fieri...
 a...
 gl...
 est...
 q...
 ad...
 a...
 que...
 rō...
 vñ...
 b...
 q...
 h...
 res...
 vñ...
 q...
 q...
 q...
 q...*

Opinio pytha goricoz Lo. 22. Opinio archelai

Opinio anaxag goric. Lo. 23

Ponit opinionem anax. de natura aie: et primo ponit in quo anax. concordabat cum superioribus: dicens quod anax. et quicumque alius dixit quod intellectus movet omnia: dicit animam esse moventem omnia: sicut et illi dicunt. Sed in hoc differunt: quod non luit quod omne quod movet alterum moveat et ipsum: immo dicit esse unum intellectum separatum et mixtum quod alia moveat: eo non moto: et de natura huius dicit esse animam unam ex hoc. Ille error quorundam quod dicerent animam esse de natura divina. Sic ergo per se in quo concordabat cum superioribus: in hoc. scilicet quod dixit animam esse moventem: sed differere in hoc quod dixit animam non moveri: cuius contrarium illi dicebant. differere, bat etiam a democrito in acceptione intellectus.

Et ideo cum dicit. Ille quidem simpliciter dicit idem esse animam et intellectum: verum enim esse quod videtur. Unde bene facere Homerum quod Hector faceret aliud sapiens. Non itaque unum intellectum tanquam qua potentia quedam que est circa veritatem sed idem dicit animam et intellectum.

Ponit hanc differentiam: et primo opinionem democriti: dicens quod ille. scilicet democritus dixit simpliciter. id est ubique et universaliter intellectum et animam esse idem. Cuius ratio est quod democritus credebat quod nihil esset in mundo nisi sensibilia: et sicut nihil erat in mundo nisi sensibilia: ita dicebat quod nulla vis apprehensiva erat in anima nisi sensitiva. unde fuit huius opinionis: quod nulla veritas determinate haberetur de rebus: et quod nihil determinate cognoscitur: sed quicquid apparet verum esset et non magis illud quod cogitat unus de re aliqua quam illud quod cogitat alius de eadem re eodem tempore verum esse: et ex hoc sequebatur quod ponerent contradictoria simul esse vera. Cuius ratio est quod ipse: ut dictum est non videbatur intellectui qui est circa veritatem. id est virtute intellectiva: qua anima intelligit intelligibilia: sed solum virtute sensitiva: et quod nihil cognosceret nisi sensibile cum nihil poneret in re natura nisi sensibile: unde cum sensibilia sint in continuo motu et fluxu opinatus est nullam veritatem determinatam esse in rebus. Et quod non pervenit ad hoc quod cognosceret intellectum esse potentiam quandam que est circa veritatem. id est cuius obiectum est verum: et excedit omnes alias potentias anime: sed accepit tantum potentias anime sensitivas: id est coiter et indifferenter idem dicit animam et intellectum. quem quidem intellectum dicit transmutari secundum huius transmutationem. et per hoc commendat homerum qui dixit: (quod Hector faceret aliud sapiens). id est quod secundum sui mutationem mutatus est intellectus eius dum aliud saperet victus: et aliud invictus.

Secundo cum dicit. Anax. autem minus certificat de ipsis. Multo magis quidem enim cum eius quod bene et recte dicit intellectum: alibi autem intellectionem hanc esse animam. In omnibus enim ipsum inesse animalibus magnis et parvis et honorabilibus et inhonorabilibus.

Ostendit in quo differere anax. a democrito. et circa hoc. scilicet primo ponit opinionem anax. sed reprobat eam. ibi. (non videtur autem) et cetera. Dicit ergo primo quod anax. loquitur de anima magis dubie: et minus certificat de ipsa: nam ipse anax. multoties dicit intellectum esse causam eius quod est bonum operari. id est bone operationis. alibi vero. id est in alijs locis dicit hunc intellectum. scilicet qui est causa bone operationis et animam esse idem: et hoc apparet quod constat quod anima inest omnibus animalibus: tam vilibus quam honorabilibus: et tam magnis quam parvis. unde cum in omnibus his dicat intellectum esse: manifestum est quod idem dicit animam et intellectum.

Secundo cum dicit. Non videtur autem secundum prudentiam dicitur intellectus omnibus similiter inesse animalibus. Non videtur autem res per se per se dicitur quod intellectus est causa bone operationis et animam esse idem: et hoc apparet quod constat quod anima inest omnibus animalibus: tam vilibus quam honorabilibus: et tam magnis quam parvis. unde cum in omnibus his dicat intellectum esse: manifestum est quod idem dicit animam et intellectum.

malibus: sed neque hominibus omnibus. Ostendit contrarietatem esse in huius acceptione intellectus secundum anax. scilicet aliqui hoc quod dicit intellectum non esse idem cum anima: aliquando vero dicit ipsum et animam esse idem: que sunt contradictoria et non possunt simul stare: et hoc probat tali ratione. constat quod bene operari est proprium intellectus secundum prudentiam perfecti: quod bene operari pertinet ad prudentiam: si ergo idem esset intellectus qui est causa bone operationis cum anima: sequeretur quod intellectus prudens idem esset cum anima: sed hoc est falsum: quod anima inest omnibus animalibus. Intellectus autem secundum prudentiam dicitur non videtur inesse non solum omnibus animalibus: sed nec omnibus hominibus: ergo non est idem quod anima.

Deinde cum dicit. Quicumque quidem igitur animam in motu respexerunt. Hi quidem maxime motum opinati sunt animam esse.

Ostendit quod omnes illi qui consideraverunt animam secundum motum. id est secundum id quod est moveri a seipsis: ita opinati sunt animam esse illud quod maxime est motuum: sicut patet in opinionibus iam dictis. Lectio quarta.

Quicumque autem ad cognoscere et sentire ea que sunt: isti dicunt animam esse principia. Alii quidem plura facientes hec. alii vero unum hoc.

Uperius ostendit philosophus quod aliqui venerunt in cognitionem anime per motum: hic vero ostendit quod alii venerunt in cognitione anime per sensum seu cognitionem. et circa hoc duo. scilicet primo enim ostendit in quo conveniunt philosophi qui consideraverunt animam ex sensu: secundo vero in quo differunt. ibi. (Sicut enim) et cetera. dicit ergo primo quod omnes quicumque venerunt in cognitionem anime quantum ad cognoscere et sentire. id est per cognitionem et sensum in hoc conveniebant quod dicebant animam esse ex principiis: que quidem principia alii (faciebant). id est ponebant esse plura: alii vero unum tantum. Ad ponendum autem animam esse ex principiis constitutam movebantur: quod ipsi antiqui philosophi quasi ab ipsa veritate coacti somniabant quodammodo veritatem. veritas autem est quod cognitio fit per similitudinem rei cognite in cognoscente. oportet. nam quod res cognita aliquo modo sit in cognoscente. antiqui vero philosophi arbitrati sunt quod oportet similitudinem rei cognite esse in cognoscente secundum esse naturale: hoc est secundum idem esse quod habet in seipsa. dicebant enim quod oportebat simile simili cognosci: unde si anima cognoscat omnia: oportet quod habeat similitudinem omnium in se secundum esse naturale sicut ipsi ponebant. nescierunt enim distinguere illum modum quo res est in intellectu seu in oculo: vel in imaginatione: et quo res est in seipsa: unde quod illa que sunt de essentia rei sunt principia illius rei: et qui cognoscit principia huius cognoscit ipsam rem. postulerunt quod ex quo anima cognoscit omnia: esset ex principiis rerum et hoc erat omnibus commune. Sed diversificati sunt secundum quod differabant in principis que ponebant: non enim omnes ponebant eadem principia sed unus plura: alius unum: unus hoc: alius illud: et secundum hoc differunt in ponendo principia ex quibus principis anima constituitur.

Et ideo contra cum dicit. Sicut Empedocles quidem ex elementis omnibus esse. et unumquodque horum animam dicens. sicut terram quidem terra cognoscimus ethere ethera. aquam autem aqua. sed igne ignem maximum est. concordia autem concordiam discordiam discordiam tristi.

Abstrusitas que agitur ex isto testatur est ista (Empedocles dixit) et cetera. Sed quod quatuor dixit esse unum (et duo essentia ex quibus) omnia quod dicitur esse dicitur.

Quicumque quidem animam in motu respexerunt. Hi quidem maxime motum opinati sunt animam esse.

Uperius ostendit philosophus quod aliqui venerunt in cognitionem anime per motum: hic vero ostendit quod alii venerunt in cognitione anime per sensum seu cognitionem. et circa hoc duo. scilicet primo enim ostendit in quo conveniunt philosophi qui consideraverunt animam ex sensu: secundo vero in quo differunt. ibi. (Sicut enim) et cetera. dicit ergo primo quod omnes quicumque venerunt in cognitionem anime quantum ad cognoscere et sentire. id est per cognitionem et sensum in hoc conveniebant quod dicebant animam esse ex principiis: que quidem principia alii (faciebant). id est ponebant esse plura: alii vero unum tantum. Ad ponendum autem animam esse ex principiis constitutam movebantur: quod ipsi antiqui philosophi quasi ab ipsa veritate coacti somniabant quodammodo veritatem. veritas autem est quod cognitio fit per similitudinem rei cognite in cognoscente. oportet. nam quod res cognita aliquo modo sit in cognoscente. antiqui vero philosophi arbitrati sunt quod oportet similitudinem rei cognite esse in cognoscente secundum esse naturale: hoc est secundum idem esse quod habet in seipsa. dicebant enim quod oportebat simile simili cognosci: unde si anima cognoscat omnia: oportet quod habeat similitudinem omnium in se secundum esse naturale sicut ipsi ponebant. nescierunt enim distinguere illum modum quo res est in intellectu seu in oculo: vel in imaginatione: et quo res est in seipsa: unde quod illa que sunt de essentia rei sunt principia illius rei: et qui cognoscit principia huius cognoscit ipsam rem. postulerunt quod ex quo anima cognoscit omnia: esset ex principiis rerum et hoc erat omnibus commune. Sed diversificati sunt secundum quod differabant in principis que ponebant: non enim omnes ponebant eadem principia sed unus plura: alius unum: unus hoc: alius illud: et secundum hoc differunt in ponendo principia ex quibus principis anima constituitur.

Opinio Empedocles.

Differencia opinionum democriti et anaxagore.

Co. 24.

codex aut medo... plato... primus

De anima

Opinio platonis Co. 26. Opinio platonis.

¶ Nonit quod differunt: et primo ponit opinionem emp: dicens qd antiqui philosophi qui p sensum considerauerunt animam: dicit ipsa stare ex elementis: et illi quidem qui unum faciunt principium: illud unum dicunt esse animam: et qui plura: ex illis ea componi: sicut emp. dicit animam esse ex oib9 elementis. et unumquodq; horum dicit animam. Circa qd sciendum est qd emp. posuit sex principia. iiii. materialia. s. terra aqua et aerem: et ignem: et duo actiua et passiva. s. litem et amicitiam: et id ex quo ponebat animam oia cognoscere: dixit animam esse ex h9i principijs que ponebat: s. in enim qd est ex terra: terra cognoscimus: et s. in qd est ex ethere. i. ex aere aerem: et ex aqua aquam: sed et ignem ex igne manifestum est: et p concordiam cognoscimus concordiam: et ex tristi discordiam cognoscimus discordiam: et ponit ibi (tristi) qd emp. metrico composuit libros suos.

¶ Eodem autem modo et plato in thimeo animam facit ex elementis. cognosci enim simile simili. res autem ex principijs esse.

¶ Nonit opinionem platonis: dicens qd plato etiam facit animam ex elementis. i. dicit animam ex principijs constitutam esse. Et qd hoc sit verum: scilicet qd plato dicat animam compositam ex principijs rerum probat per triplex dictum platonis. ¶ Primum est qd ipse dicit in thimeo: ibi enim dicit duo esse elementa seu principia rerum scilicet idem et diuersum: quedam enim natura est que semper eodem modo se habet et est simplex: sicut sunt immaterialia: et hanc naturam vocat idem: quedam vero natura est que non semper eodem modo se habet: s. transmutationem suscipit et diuisionem: sicut sunt materialia et hanc vocat diuersum. Et ex istis duobus scilicet ex eodem et diuerso: animam dicit esse compositam: non qd sint ista duo in anima vt partes: sed qd sunt quasi media: et qd natura rationalis anime superioribus et omnino immaterialibus sit inferior: et deterior: et materialibus et inferioribus sit nobilior: et superior. Et ratio huius erat qd: sicut dictum est: simile cognoscitur simili: vnde si anima cognosceret omnia et idem: et diuersum sunt principia: ponebat animam esse ex istis duobus compositam: eodem modo quo dictum est: vt inquantum habet de natura identitatis cognosceret ea que ponit idem: inquantum vero de natura eorum que vocat diuersum cognosceret diuersum scilicet materialia. vnde et hac cognitione vtitur: na quando colligit genera: et species: tunc dicit eam representare idem seu identitatem: quando vero differentias et accidentia assumit alteritatem aduenit. Sic ergo patet quod plato in thimeo dicit animam ex principijs componi. ¶ Secundum dictum platonis per quod ostenditur qd dixit animam ex principijs esse ponit cum dicit.

Similiter autem et in his que sunt de philosophia dicta determinatum est ipsam quidem animam ex ipsa vnus idea: et ex prima longitudine et latitudine et altitudine: alia autem simili modo.

¶ Ubi ostendit animam esse ex principijs similiter. Circa quod sciendum est qd plato posuit qd intelligibilia esse per se subsistentia: et separata et essent semper in actu: et essent causa cognitionis et esse rebus sensibilibus: quod autem tanquam inconueniens volens evitare coactus est ponere intellectum agentem. vnde sequebat ex positione platonis: qd secundum qd aliqua sunt abstracta: sic essent aliqua que essent per se subsistentia et in actu: habemus autem duplicem modum abstractionis per intellectum: vnus qui est a particularibus ad vniuersalia: alium per quem abstractimus mathematica a sensibilibus. Et sic cogebatur ex hoc ponere tria subsistentia. s. sensibilia mathematica: et vniuersalia: que essent causa: et quorum participatione: res et sensibiles: et mathematice essent. Sic ponebat plato numeros esse causam rerum: et hoc faciebat qd nesciuit distinguere inter vnus quod quertitur cum ente: et vnus quod est prin-

cipium in numeri. prout est species quantitatatis. ex quo sequebatur qd cum vniuersale separatim poneret causam rerum: et numeros esse substantiam rerum qd h9i vniuersalia essent ex natura. dicebat enim qd principia omnium entium essent species et numerus specificus: quem vocabat specificum tanquam compositum ex speciebus. na et ipsum numerum reducebat tanquam in principia et elementa in vnum et dualitatem: nam cum ex vno nihil procederet: ideo necessaria fuit ipsi vni aliqua subiecta na a qua multitudo produceretur: et hanc vocauit dualitatem. et secundum ordinem materialitatis ordinabat illa tria. qd enim sensibilia sunt magis materialia: quam mathematica: et vniuersalia immaterialiora mathematicis: ideo primo posuit sensibilia: supra que posuit mathematica: et supra hec vniuersalia separata et ideas que differunt a mathematicis: qd in mathematicis in vna specie sunt aliqua que differunt secundum numerum. sed in ideis et substantijs separatis non inueniuntur aliqua vnus specie que differant numero. vnus. n. speciei vnus posuit ideam quas ideas dicit esse ex numeris et secundum numeros: in eis esse rationes rerum sensibilium. que quidemstant ex longitudine latitudine et profunditate. Et id dixit ideam longitudinis esse primam dualitatem: latitudo. n. est ab vno ad vnus. s. de puncto ad punctum: latitudinis autem primam trinitatem: na figura triangularis est prima superficialium figurarum: profunditatis autem que pertinet latitudinem et latitudinem ideam dixit esse primam quaternitatem: prima. n. figura corporum est pyramis. que. iiii. angulis consistit: vnde cum plato poneret animam sensibilem posuit animam separatam que esset causa eius et hanc sicut alia separata et ideas dixit esse ex numeris. s. ex vnitatem et dualitate que ponebat principia rerum.

¶ Tercio cum dicitur: Adhuc autem et aliter intellectum quidem vnus: sciam autem duo: singulariter. n. ad vnum: plant autem numerum ad opinionem: sensum vero cum qui firmi. Numeri quidem. n. species et principia entium dicebantur. Sunt autem ex elementis. Iudicant autem res: alie quidem intellectu: alie vero sensu: alie autem opinione: alie vero sensu. Species autem numeri hi rerum.

¶ Nonit tertium dictum platonis per quod apparet qd ipse dixerat animam compositam ex principijs. plato. n. posuit numeros sicut dictum est species et principia rerum: vnde cum loqueretur de anima: posuit eam secundum hoc venire in cognitionem entium: quod erat composita ex principijs. s. ex numeris et ois operationes eius ab eis procedere. Inuenimus. n. in anima diuersas potentias ad apprehensionem entium. s. intellectum sciam opinionem et sensum. Dicit ergo animam habere intellectum et eius operationem ex idea vnus. quia scilicet est in ea natura vnitatis: intellectus. n. vna apprehensione apprehendit vnum. Item sciam ex prima dualitate. scientia. n. est ab vno ad vnum scilicet de principijs ad conclusionem. Opinionem vero ex prima trinitate: opinio enim est de vno ad duo: enim de principijs ad conclusionem cum formidine alterius: et sic sunt ibi tria: principium et due conclusiones: vna conclusa et alia formidata. Sensum autem habet anima a prima quaternitate: est enim quaternitas prima idea corporis quod consistit ex. iiii. angulis vt dictum est: sensus autem corporum est. Cum ergo res omnes cognoscantur istis. iiii. scilicet intellectu: scientia: opinione: et sensu: et has potentias dicit habere animam secundum quod participat naturam vnitatis: dualitatis: et ternarii: et quaternarii: manifestum est qd dixit animam separatam: quam posuit ideam huius anime: compositam ex numeris qui sunt principia et elementa rerum. Et sic patet qd plato dixit animam esse compositam ex principijs.

¶ Consequenter cum dicitur: Adhuc autem et aliter intellectum quidem vnus: sciam autem duo: singulariter. n. ad vnum: plant autem numerum ad opinionem: sensum vero cum qui firmi. Numeri quidem. n. species et principia entium dicebantur. Sunt autem ex elementis. Iudicant autem res: alie quidem intellectu: alie vero sensu: alie autem opinione: alie vero sensu. Species autem numeri hi rerum.

Similiter autem et in his que sunt de philosophia dicta determinatum est ipsam quidem animam ex ipsa vnus idea: et ex prima longitudine et latitudine et altitudine: alia autem simili modo.

Opinio quoniam da pbr losophorum.

Primus

Quoniam autem a motu videbatur anima esse cognoscitivum: sic quidam compleri sunt et vtriusque enunciantes animam esse numerum motu uentem seipsam.

¶ Ponit quod quidam philosophi diffinierunt et venerunt in cognitione anime ex motu et sensu simul seu cognitione et i cens: quia anima videbatur eis esse motiva per se et cognoscitivum: compleri sunt ista duo: et diffinierunt animam ex vtriusque scilicet motu et cognitione. dicentes quod anima est numerus motus seipsam: per numerum quidem insinuantes potentiam cognoscitivam: quod secundum quod supra positum est ex hoc dicebatur habere animam vim cognoscitivam re: quod participabat namque numeri specifici: quod erat de opinione platonis: per movere autem seipsam insinantes potentiam motuam in anima.

¶ Differunt autem de principis que et quot sunt: maxime corporea facientes incorporea. His autem miscentes et ab vtriusque principia enunciates. Differunt autem et circa multitudinem: hi quidem. n. vnum: illi vero plura dicunt. Cō sequenter autem his et animam assignant: motuum. n. secundum naturam primorum exi? stinauerunt non irrationabiliter.

lectio quinta.

¶ In precedentibus ostendit in quo antiqui philosophi conveniebant quantum ad considerationem de anima in hoc. scilicet quod anima est principium motus et cognitionis. In parte autem ista ostendit qualiter dicti philosophi diversificati sunt circa hoc. Dividitur autem pars ista in tres partes. Primo. n. ponit radices diversitatis philosophorum quantum ad considerationem de anima. Secundo vero illam diversitatem specialiter enumerat. ibi. (Cum quibusdam etc.) Tertio colligit et epilogat ea que circa huiusmodi diversitates consideranda sunt. ibi. (Diffiniunt autem omnes etc.) Radix autem diversitatis philosophorum in consideratione de anima est: quia ipsi attribuiebant animam principium sicut dictum est. et id secundum differentiam doctorum philosophorum circa considerationem principiorum: et etiam differentiam ipsorum in consideratione de anima. dicti vero philosophi licet omnes ponant animam poni ex principis: non tamen conveniunt quod ponant animam poni ex eisdem principis: sed sicut differunt de principis: ita etiam differunt de consideratione anime. differunt autem de principis quantum ad duo: primo quantum ad substantiam principiorum (que). scilicet sint et quantum ad numerum (quot) scilicet sint. quantum autem ad substantiam quidem: quia quidam ponebant principia corporalia illi. scilicet quod posuerunt ignem aut aquam aut aerem: quidam vero incorporea et immaterialia: sicut qui posuerunt numeros et ideas: quidam vero miscentes vtriusque: sicut platonici quod posuerunt principia sensibilia et separata. Circa numerum vero seu multitudinem differunt: quia quidam posuerunt tantum unum primum principium: sicut heraclitus quod posuit aerem: et alius ignem. quidam vero dicunt plura prima principia: sicut emp. qui posuit. iii. elementa. et secundum has suppositiones de principis consequenter assignant animam his principis. quia quod ponebant principalia materialia: dixerunt animam ex ipsis componi sicut emp. et similiter hi qui ponebant immaterialia sicut plato. omnes autem existimaverunt animam esse id quod maxime motuum est.

Consequenter cum dicit.

¶ Unde quibusdam visum est ignem esse. Et enim hic in tribus subtilissimus est: et maxime elementorum incorporeum. Adhuc autem movetur: quia et movet alia primo democritus autem dicitur dicit enuncians per quod vtriusque horum. Animam quidem. n. et intellectum idem. Istud autem esse primum et indivisibilem corporum. Motuum.

Abto ritates que dicitur existitenti sunt hoc est quod dicitur dicitur est anima et ignem et sensu inter cetera etia habet quatuor proprietates. scilicet subtilitatem et simpliciter et arbitratem et mobilitatem et sensum sublimem et partes habet et sensum maxime suar porum est inter omnia et sensum habet fieri etiam taliter mobile. scilicet per se et nobilissima figura est experientia.

autem per subtilitatem prius et figuram. Figura quare ad invicem riu autem leviter nobilissimas specie dicit. Ius autem esse intellectum et ignem.

¶ Enumerat diversitates philosophorum in speciale. Sciendum autem est quod inter illos qui ponebant unum corporum esse principium rerum: nullus dignatus est ponere solam terram: sed alij posuerunt ignem primum principium: alij aerem: alij aquam: terram vero nullus posuit: nisi qui posuit omnia elementa. esse primum principium. et ratio huius est: quia terra propter suam grossitatem magis videbatur esse composita ex principis: quia ipsa esset principium. et ideo circa hanc partem tria facit. primo. n. ponit opiniones illorum quod posuerunt primum principium et animam esse ignem. secundo vero ponit opinionem illorum quod posuerunt primum principium et animam esse aerem. ibi. (Diogenes autem etc.) tertio vero ponit opiniones illorum quod posuerunt aquam esse primum principium et animam. ibi. (Magis autem rudium.)

¶ Circa primum sciendum est quod per hoc quod anima attribuitur motuum et cognoscitivum: visum est quibusdam animam esse illud quod est maxime motuum et cognoscitivum: et quia illud quod est maxime subtile videbatur eis esse maxime motuum et cognoscitivum: ideo dixerunt animam esse ignem: qui est iter corpora magis subtilis et actius. Et licet plures essent huius opinionis et sic opinarentur animam esse ignem: democritus tamen subtilius et rationabilius dixit: hoc enunciatis per quod vtriusque eorum). i. rationem motus et cognitionis magis expressit. volebat. n. sicut dictum est: quod omnia essent composita ex atomis. et licet sibi esse huiusmodi atomi essent principium omnium rerum: nihilominus tamen volebat quod atomi qui sunt figure rotunde essent de natura ignis. et ideo dicebat animas componi ex illis qui sunt figure spice. et hec in quantum sunt prima principia: dicebat habere rationem cognoscitivam: in quantum vero rotunda rationem movendi. et ideo in quantum rotundis: dicebat eam cognoscere et movere omnia. unde ponens illa corpora rotunda de natura ignis: concordabat cum istis quod omnia essent de natura ignis.

Contra cum dicitur.

¶ Anaxa. autem videtur quod alterum dicere et animam intellectum: sicut diximus prius: vtriusque autem vtriusque: sicut vna natura: verum tamen intellectum ponit principium omnium maxime: solum quod dicit ipsum eorum quod sunt simpliciter esse et immixtum et purum. Assignat autem vtriusque eisdem principio cognoscere et movere: dicens intellectum movere omne.

¶ Ponit anax. opinionem quod in hoc concordabat cum precedentibus: quod eisdem anime attribuit rationem cognoscitivam et movendi: hic autem aliqui vident alterum dicere esse animam et intellectum sicut dictum est superius: sed aliqui vtriusque. scilicet anima et intellectu: sicut vna natura. ipse. n. dicebat animas esse motuam et cognoscitivam. vni cum ipse poneret intellectum moventem omnia: et cognoscit pro eodem accipiebat animam et intellectum. sed in hoc differabat ab aliis: quia democritus ponebat animam esse nature corporee: utpote ex materialibus principis composita: anax. vero dicit intellectum esse simplicem: ut excludat diversitatem in essentia. (immixtum:) ut excludat compositionem cum alio: (et purum.) ut excludat additionem ab alio. sed movere et cognoscere assignat eisdem principio. scilicet intellectui. nam intellectus ex natura sua habet quod sit cognoscens: motum autem habet: quia ipse sicut dictum est dicit intellectum omnia movere.

Contra cum dicitur.

¶ Videtur autem Thales ex quibus reminiscimur motuum aliquid animam opinari: siquidem dicit lapidem animam habere quoniam ferrum movet.

¶ Prout opinari taliter democritus superius in asserendo animam esse aliquid motuum. et Thales videtur dicitur talis dicitur. Vnde dicitur lapidem magnetem habere animam compositam movet.

De anima... figura quare ad invicem... riu autem leviter nobilissimas specie dicit. Ius autem esse intellectum et ignem. Enumerat diversitates philosophorum in speciale. Sciendum autem est quod inter illos qui ponebant unum corporum esse principium rerum: nullus dignatus est ponere solam terram: sed alij posuerunt ignem primum principium: alij aerem: alij aquam: terram vero nullus posuit: nisi qui posuit omnia elementa. esse primum principium. et ratio huius est: quia terra propter suam grossitatem magis videbatur esse composita ex principis: quia ipsa esset principium. et ideo circa hanc partem tria facit. primo. n. ponit opiniones illorum quod posuerunt primum principium et animam esse ignem. secundo vero ponit opinionem illorum quod posuerunt primum principium et animam esse aerem. ibi. (Diogenes autem etc.) tertio vero ponit opiniones illorum quod posuerunt aquam esse primum principium et animam. ibi. (Magis autem rudium.) Circa primum sciendum est quod per hoc quod anima attribuitur motuum et cognoscitivum: visum est quibusdam animam esse illud quod est maxime motuum et cognoscitivum: et quia illud quod est maxime subtile videbatur eis esse maxime motuum et cognoscitivum: ideo dixerunt animam esse ignem: qui est iter corpora magis subtilis et actius. Et licet plures essent huius opinionis et sic opinarentur animam esse ignem: democritus tamen subtilius et rationabilius dixit: hoc enunciatis per quod vtriusque eorum). i. rationem motus et cognitionis magis expressit. volebat. n. sicut dictum est: quod omnia essent composita ex atomis. et licet sibi esse huiusmodi atomi essent principium omnium rerum: nihilominus tamen volebat quod atomi qui sunt figure rotunde essent de natura ignis. et ideo dicebat animas componi ex illis qui sunt figure spice. et hec in quantum sunt prima principia: dicebat habere rationem cognoscitivam: in quantum vero rotunda rationem movendi. et ideo in quantum rotundis: dicebat eam cognoscere et movere omnia. unde ponens illa corpora rotunda de natura ignis: concordabat cum istis quod omnia essent de natura ignis. Lec. 3.

Co. 31. Opinio anaxar gore... Anaxa. autem videtur quod alterum dicere et animam intellectum: sicut diximus prius: vtriusque autem vtriusque: sicut vna natura: verum tamen intellectum ponit principium omnium maxime: solum quod dicit ipsum eorum quod sunt simpliciter esse et immixtum et purum. Assignat autem vtriusque eisdem principio cognoscere et movere: dicens intellectum movere omne. Ponit anax. opinionem quod in hoc concordabat cum precedentibus: quod eisdem anime attribuit rationem cognoscitivam et movendi: hic autem aliqui vident alterum dicere esse animam et intellectum sicut dictum est superius: sed aliqui vtriusque. scilicet anima et intellectu: sicut vna natura. ipse. n. dicebat animas esse motuam et cognoscitivam. vni cum ipse poneret intellectum moventem omnia: et cognoscit pro eodem accipiebat animam et intellectum. sed in hoc differabat ab aliis: quia democritus ponebat animam esse nature corporee: utpote ex materialibus principis composita: anax. vero dicit intellectum esse simplicem: ut excludat diversitatem in essentia. (immixtum:) ut excludat compositionem cum alio: (et purum.) ut excludat additionem ab alio. sed movere et cognoscere assignat eisdem principio. scilicet intellectui. nam intellectus ex natura sua habet quod sit cognoscens: motum autem habet: quia ipse sicut dictum est dicit intellectum omnia movere.

Co. 32. opinio thalesis... Videtur autem Thales ex quibus reminiscimur motuum aliquid animam opinari: siquidem dicit lapidem animam habere quoniam ferrum movet. Prout opinari taliter democritus superius in asserendo animam esse aliquid motuum. et Thales videtur dicitur talis dicitur. Vnde dicitur lapidem magnetem habere animam compositam movet.

Primus

De anima

magis autem... quod dicitur... aqua... ignis... terra...

Thales autem... opinio... dicitur... aqua...

Thales autem opinionem cuiusdam philosophi... in hoc solum concordat... esse animam quod habet virtutem motivam...

Opinio diogenis

Thales autem... opinio... dicitur... aqua...

Diogenes autem sicut et alteri quidam aerem hunc opinans... principium: et per hoc cognoscere et movere animam...

Opinio heracliti

Thales autem... opinio... dicitur... aqua...

Heraclitus autem principium esse dicit... vaporem ex quo alia constituit... In motu autem esse que sunt et ille arbitratus est et multi...

Opinio alcione

Thales autem... opinio... dicitur... aqua...

Alcione autem his et Alcione. Alcione opinari visus est de anima dicitur... in hoc quod assimilatur immortalibus...

Thales autem... opinio... dicitur... aqua...

talibus... corporibus celestibus... et ideo dicit eam immortalem...

Magis autem rudium et aqua quod existima verunt... quoniam omnium humida est... et sanguinem dicitur animam...

Alii autem sanguinem: quemadmodum Critias ipsum sentire animam magis propriam opinantes...

Quia vero posset queri: quare in consideratione de anima non facit mentionem de terra sicut de aliis elementis...

Diffiniunt autem omnes animam tribus: ut est dicere motu sensu et incorporeo...

Thales autem... opinio... dicitur... aqua...

Handwritten notes at the top of the page, including 'Anaxagoras' and 'de anima'.

Epilogat & colligit ex his omnibus que dixit suaz intentionem. & primo quantum ad ipsa principia: scilicet cum de re...

Anax. autem solus impassibilem dicit intellectum & nihil communi aliorum habere. Quibus modi autem...

Et quia dixerat quod omnes conveniunt in hoc quod dicunt animam componi ex principijs...

Consequenter etiam cum dicit. Quicumque autem contrarietates faciunt in principijs & animam ex contrariis...

Colligit intentionem suam quantum ad contrarietates que in ipsis principijs sunt...

Handwritten notes at the bottom left of the page.

nam de natura caloris. Alii autem a respiratione. falli que dicebant quod erat de natura frigoris...

Considerandum autem primum quod de motu. Fortassis. n. non solum falsum est substantiam ipsius huiusmodi esse...

Superius ponit philosophus opiniones aliorum philosophorum de anima. hic primum disputat contra eas...

Dividit autem pars ista in tres partes. primo enim inquit de anima contra opiniones philosophorum...

Handwritten notes at the bottom right of the page.

Handwritten marginal notes on the right side, including 'Co. 36' and 'Co. 37'.

Handwritten marginal notes on the right side, including 'Co. 38' and 'Co. 39'.

principiū hēbat cōe. s. q. oē quod mouet mouet: vñ qz naturale est aīe q. moueret: credebant q. ei sit p. naturale q. moueret: et hoc habere animā ex substantia sua: vñ et ponebant in eius diffinitione motū dicentes aīam eē qd mouens seipsū. Est ergo hic 3 duo disputandū. s. cōtra rationē positionis: et cōtra ipsā positionē: vtrūqz enī est falsū: nam et rō positionis istoz falsa erat: et eoz positio hoc enim qd supponebāt tanqz p se vey. s. q. oē qd mouet mouet falsum est. sicut satis pbatur in octauo phisicorū: vbi ostēditur qd est quoddā mouens immobile: et quātum ad hoc p. tiner breuiter pōt ostēdi q. si aliqd mouet nō oportet q. moueat. cōstat enim q. s. m. qd mouet est in actu s. m. qd mouet est in potentia. et sic idem et s. idē eēt in actu et potētia: quod est inconueniēs. Sed hoc p. termisso disputemus ad positionē eoz: vtrū. s. aīa moueat: dicebāt autē isti duo. s. q. aīa mouet: et q. motus eēt de substantia anime. **A.** aut vtrūqz negat dices q. (foras) hoc dicit q. nondū pbauerat hoc qd dicit: nō solū falsū est q. motus sit de substantia anime s. m. q. dicunt diffinientes ipsāz: dicētes aīam eē qd est seipsū mouēs aut possibile mouere: sed totaliter ipossibile ē ipsi aīe cōuenire q. moueatur: et hoc prius dictū ē scilicet in viij. phisicorū: videlicet q. nō sit necesse oē mouens moueri. In mouente ēt seipsū duo sunt. vnū mouens et aliud motū: et impossibile est q. illud qd ē mouens moueat p se. In aīalibus autē licet nō moueat p se pars mouens: mouet tñ per accidēs. oē enī qd mouet: mouet dupliciter: q. vñ s. se vel s. m. alter: seu p accidēs: s. m. se qñ res ipsa mouet: vt nauis: p accidēs: vel s. m. alter qñ nō mouet ipsam. sed illud in quo ē: sicut naua in nauī mouet: non q. ipse moueat: s. q. nauis mouet vñ h. ē vñ. s. nauis mouet s. m. se: naua vñ s. accidēs. et q. nō mouet naua p se. p. q. qñ aliqz mouet p se: mouet s. ptes suas: sic i ambulatōe p. us ē pedū ambulatio: et h. cū ē naua i nauī nō inest ei. Sic ergo patet q. moueri dicē dupliciter: s. se. et s. m. accidēs. sed isti attribuebant aīe moueri s. m. se: et ideo p. termisso ad p. n. vtrū aīa moueatur per accidēs: intendamus de aīa si mouetur s. m. se: et participat motu sicut isti dicebant. Et q. nō mouetur per se pbatur Aristoteles ser rōnibus. **C.** Circa quas rōnes p. siderādū est: q. 13 rōnes aristotelis parū videātur valere: nihilominus sūt efficaces: quia sunt ad positionē. aliter enim argumentandū est ad eū qui simpliciter intendit veritatē: q. ex veris oportet p. cedere: sed qui arguit ad positioz p. cedit ex datis: et iō frequenter aristoteles: qñ argumentatur ad positiones: videtur q. inducat rōnes parū efficaces: q. p. cedit ex datis ad interimendum positionem.

2 ec.

Quattuor aut motus sunt: scilicet per se, per accidens, per se et per accidens, et per se et per accidens. Quattuor aut motus sunt: scilicet per se, per accidens, per se et per accidens, et per se et per accidens. Quattuor aut motus sunt: scilicet per se, per accidens, per se et per accidens, et per se et per accidens.

hoc dicitur per accidens motus dicitur per accidens

Sic ergo primā rōnem ponit. ibi.
Quattuor aut motus cum sint loci mutationis: alterationis: augmenti et decrementi: aut scdm vnū horū mouebit: aut scdm plures: aut oēs. Si vero mouet nō secundū accidēs: natura inquit motus ipsi. Si autem hoc: et locus. Oēs. n. dicti motus in loco sunt. Si aut est substantia aīe mouere seipsāz: non secundum accidēs moueri ipsi ferit sicut albo et tricubito: mouent. n. et bec: sed secundū accidēs. Cui enim insunt: mouetur illud corpus: vnde non est locus ipsorum: anime autē enī: siquidē natura motu participat.

Que talis est: si aīa mouet: aut mouetur per se: aut p accidēs: si p accidēs: tunc motus non erit de substantia aīe quod est cōtra eos: sed mouet sicut album et tricubitum: que mouentur s. m. accidēs: et ideo non exigitur ad hoc locus ipsis. Si vero mouetur per se: ergo mouetur aliqua specie motus. spēs autē motus sūt quattuor. s. s. m. locum augmenti: et decrementi: et alterationis: gene-

ratio enim et corruptio nō sunt pprie motus sed mutationes: quia motus sunt successiu: s. generatio et corruptio sunt mutationes instantaneę: ergo aīa mouebit aliqua specie istoz motū: vel s. m. locum vel s. m. augmentum. vel s. m. decrementū: vel s. m. alterationē. **S.** ergo mouet aliquo istoz motū: et oēs hi motus sunt i loco. ergo anima erit in loco. **C.** In hac aut rōne videntur eē duo dubia: vnū de hoc qd dicit q. oēs dicti motus sunt i loco qd quidē de locali et de motu augmenti et decrementi manifestū est: sed de alteratione videt difficile. qd quidem sic intelligitur ab aliquibus: q. enī omne qd alteratur est corpus: et corpus est in loco: ideo alteratio dicit fieri in loco. Sed hoc nō saluat literā **A.** q. **A.** dicit q. h. m. dī motus sunt in loco. et nō sunt s. m. locū. **C.** Et ideo dicit dū q. sine dubio alteratio est in loco. aliud enim est motus in loco: et aliud motū eē s. m. locū: alteratio nō est s. m. locū s. in loco: nam in alteratione oēs q. sit appropinquatio alterātis ad alteratum. et sine hoc nihil alteratur: vñ de cum appropinquatio fiat p motum locale: oportet q. sit ibi motus localis vt cā. **C.** Secundū dubiū ē: q. s. m. istos nō erit inconueniens si aīa eēt in loco: cū poneret eaz moueri per se: et iō nō videtur valere sua ratio. **C.** Ad hoc aut pōt rīderi dupliciter: vno mō q. istud inconueniens deducitur per sequentes rationes. Alio mō q. p. hoc est inconueniens: q. si aīa esset in loco oportet q. assignaret sibi locus pprius in corpore separatus: et sic non esset forma totius corporis.

Secundam rationem ponit cum dicit.

Amplius aut si natura mouet: et violentia mouebitur: et si violentia: et natura. Eodē aut modo se h. de quiete. In quod enim mouetur natura et quiescit in hoc natura: in quod autem violentia: et quiescit violentia. Quales aut violenti motus anime erūt et quietes: ne qz fingere volentibus facile est reddere.

Que talis ē. Si aīa mouet per se s. m. locū mouetur naturaliter: eē aut qd mouet nāliter mouet violenter: sed si mouet nāliter: quiescit nāliter: et si quiescit nāliter quiescit violenter: ergo aīa mouet violenter: et quiescit violenter: sed hoc est impossibile. s. q. moueatur violenter: et quiescat violenter. q. motus aīe et quies sunt voluntarii. In hac aut rōne videt dubiū eē. s. q. id qd mouetur nāliter moueat violenter: nā celū mouet nāliter: nō tñ violenter. Ad hoc dicendū ē: q. illa ppositio. s. v. ritatē falsa ē: sed s. m. positionē vera: q. isti nullū corpus ponebant naturaliter motū: nisi quattuor elemēta: in quibus videmus motus et quies nāliter et violenter fieri: et s. m. hoc procedit ratio.

Tertiam rationem ponit cū dicit.

Amplius si quidē sursum mouebit: ignis erit: si vero deorsum: terra: Horum. n. corporum motus ii. Eadem autē rō et de mediis. Que talis ē: illi dicūt q. aīa mouet: et ex h. mouet corpus. et hūc motū dicūt hēre ab aliquo elemēto: aut erit go seqt motū ignis aut terre: aut alioz elemētoz. Si ergo p. cipat motū ignis: mouebit solū sursum. si terre: deorsum: sed hoc ē falsū: q. aīa mouet ad oēs ptes. et h. rō p. cedit ex suppositioe. **C. Quartā rōnem ponit cū dicit.**

Quoniam autem videtur mouere corpus: rationabile est his mouere motibus. quibus et ipsa mouetur. Si autem hoc et conuertētibz dicere verum: q. scdm q. corpus mouetur: hoc et ipsa. Corpus autem mouetur scdm loci mutationem: quare et anima mouebitur secundum corpus aut tota aut secūm

dum partes translata. Si autem hoc contingit et exeunte iterum ingredi. Ad hoc autem sequetur resurgere mortua animalium.

Quae talis est: vos dicitis animam ex hoc moveri: quod movet corpus: ergo rationabile est dicere: quia illis motibus movet corpus quibus ipsa movetur: et e converso. verum erit dicere quod illis motibus movetur: quibus movet corpus. Sed corpus movetur secundum loci mutationem. ergo anima movetur secundum locum. Sed si moveri animam secundum locum est mutare corpus: continget ipsam animam exeuntem iterum reintrare corpus: et quod animam ingredi corpus: est vivificare corpus: sequitur ad hoc mortua de numero animalium: secundum naturam resurgere: quod est impossibile. Contra hanc rationem aliqui obiciunt dicentes: quod hoc. scilicet quod anima moveatur eisdem motibus quibus movetur: non est verum: quia anima non movetur nisi secundum appetitum et voluntatem. movet autem corpus alijs motibus. Ad quod dicendum quod appetere et velle et habere non sunt motus anime: sed operationes: motus autem et operatio differunt: quia motus est actus imperfectus: operatio vero est actus perfectus. Nihilominus tamen vera est illa propositio secundum positionem quia illi dicebant animam non aliter mobilem nisi secundum quod movet corpus. Sed nunc sequitur illud inconueniens quod resurgant corpora animalium: si anima movetur secundum locum: dicendum quod quidam dixerunt quod anima est comixta toti corpori: et unita secundum quadam proportionem: et quod non separatur nisi solvatur illa proportio: unde quantum ad istos non sequitur: sed quantum ad illos quod dicunt animam esse in corpore ut in loco seu in vase et intrare et ingredi aliquando: sequitur illud inconueniens Aristoteles.

Quintam rationem ponit cum dicit.

Motum autem secundum accidens: si ab altero moveatur. Depelletur enim utique violentia animal. Non oportet autem cui a seipso moveri inest in substantia hoc ab alio moveri: nisi secundum accidens: sicut neque quod secundum se bonum aut propter seipsum: hoc quidem propter aliud esse: hoc autem alteri causa. Animam autem maxime dicit aliquis utique a sensibilibus moveri siquidem movetur.

Quae talis est constat quod illud quod secundum se inest alicui rei non est necesse quod insit ei secundum aliud: nisi forte per accidens. si ergo inest anime quod moveatur secundum se et secundum naturam suam necessarium est quod anima sit mobilis secundum se. ergo non indiget quod moveatur per aliud: et ab alio: sed nos videmus quod movetur a sensibilibus in sentiendo: et ab appetibilibus in appetendo: non ergo anima per se movetur. Ad hoc obiciunt platonici dicentes quod anima non movetur a sensibilibus: sed occurrunt motui anime: in quantum anima discurrit per ea. Sed hoc est falsum: quia sicut Aristoteles probat intellectus possibilis reducitur per ipsa: sed per species rerum sensibilium in actu: et ideo oportet quod moveatur ab eis hoc modo.

Sextam rationem ponit cum dicit.

At vero si movet ipsa seipsam: et ipsa movetur utique. Quare si omnis motus ex distantia est ab eo quod movetur: secundum quod movetur et anima extabit utique a substantia ipsius secundum seipsam: nisi secundum accidens seipsam moveat: sed est motus substantie ipsius per se.

Quae talis est. Si anima movet seipsam: constat quod ipsa movetur secundum suam substantiam: sed oportet quod movetur distat vel exit ab eo a quo et secundum quod movetur: sicut si aliquid movetur a quantitate exit et distat ab ipsa quantitate a quo movetur. Si ergo anima movetur a substantia sua: et a seipsa: sicut illi dicunt: distabit et exibat a substantia sua: et sic motus erit sibi

causa corruptionis: quod est contrarium illis qui dicebant animam propter motum ipsam assimilari divinis: et immortalis esse: ut superius patet. Et hoc ratio procedit quantum ad eos. quia non distinguebant inter operationem et motum: operatio enim non facit distare sed perficit operantem: sed in motu oportet quod sit exitus. Lectio septima.

Quidam autem et movere animam dicunt corpus inquit esse sicut ipsa movetur: ut democritus similiter dicens philippo comediarum didascolo. refert enim dedalum mobilem fecisse ligneam minervam effundens argentum fusile. Similiter autem et democritus dicit: motas enim inquit indivisibiles speras: propter id quod apte nate sunt nusquam manere: contrahereque et movere corpus omne.

Prima posuit philosophus rationes in contra eos qui posuerunt animam secundum se moveri: hic vero ponit rationes in speciali contra quosdam qui aliquid spiritualis difficultatis videtur dixisse circa opinionem eorum de motu anime.

Et circa hoc tria facit. primo enim ponit rationes ad opinionem democriti: secundo vero ad opinionem platonis. ibi. (Eodem autem modo et c.) tertio vero ad quandam aliam opinionem. ibi. (Alia autem quaedam opinio et c.) Circa primum duo facit. primo enim ponit opinionem democriti de motu anime: et exponit eam. secundo vero obicit in contrarium. ibi. (Nos autem interrogabimus). Circa primum sciendum est quod in praecedentibus ponit in una ratione. scilicet in quarta Aristoteles contra illos qui ponunt animam moveri secundum se: et ex hoc movet corpus: quod si anima movet corpus: necesse est quod illis motibus moveatur: quibus ipsa movetur. et hoc concedebat quidam qui dicunt animam movere corpus in quo esse sicut ipsa movetur. id est illis motibus movere: quibus ipsa movetur. Et hic fuit democritus et inducebat ad hoc similitudinem: quia erat quidam magister comediarum nomine philippus: hoc enim recitavit in libris suis: quod quidam nomine dedalus fecit statuam ligneam dee minerve: et haec statua erat mobilis ex eo quod erat intus argentum fusile id est vitium: et movebatur motu ipsius argenti vitii. Simile ergo huic dicit democritus in opinione sua de motu anime: dicit enim quod anima est composita ex indivisibilibus speris: ut superius patet: et quod huiusmodi indivisibiles sperae. id est atomi figure rotunde: contingunt moveri: ex eo quod nunquam quiescunt: contrahunt et movent totum corpus secundum quod ipse moventur.

Deinde cum dicit.

Nos autem interrogabimus: si et quiescere facit hoc idem: quomodo autem faciet: difficile autem et impossibile dicere.

Obicit aristoteles contra hanc opinionem democriti: duabus rationibus. Prima ratio talis est. Constat quod anima non solum est causa motus in animali: sed quietis. Sed secundum opinionem democriti: anima non est causa quietis: licet sit causa motus in animali: quod difficile aut impossibile est dicere: quod illa corpora spherica indivisibilia quiescant cum nunquam immota permanant: ut dictum est.

Secundam rationem ponit cum dicit.

Omni no autem non sic videtur anima movere animal: sed per voluntatem quandam et intellectum.

Quae talis est: Constat quod motus quem argentum vitium causat in statua non est motus voluntarius: sed violentus. Sed motus anime non est violentus: sed voluntarius. quia movet per voluntatem et intellectum: et ideo nulla ut videtur est positio democriti.

Deinde cum dicit.

2 ec. 5.

20.44

2 ec. 3.

Co. 45.

Edem autem modo et Timens eodem modo physiologizat animam mouere corpus. In eo enim quod est moueri ipsam et corpus mouet: propter id quod complexa est ad ipsum.

Ponit opinionem platonis. et circa hoc duo facit. primo ponit opinionem platonis. secundo reprobat eam. ibi. (primum igitur etc.) Circa primum duo facit. primo ostendit similitudinem opinionis platonice ad opinionem democriti. secundo explicat opinionem platonis de anima. ibi. (Locus sitam ante ex elementis etc.) Dicit ergo primo: quod sicut Democritus posuit corpus moueri ab anima: inquam anima coniuncta ipsi mouetur: ita et timens qui intro ducitur a platone loquens assignat naturam qualiter anima mouet corpus: dicit enim quod anima mouet corpus in quantum ipsa mouetur: propter hoc quod anima coniuncta est corpori per modum cuiusdam colligationis.

Deinde cum dicit.

Constitutam autem ex elementis et disparitam secundum harmonicos numeros quatenus cum naturali sensum harmonie habeat: et ut omne feratur secundum consonantes motus.

Explicat opinionem platonis: et primo exprimit constitutionem substantie ipsius: secundo exponit quomodo ex ea procedit motus. ibi. (Aspectum rectum in circulum reflexit.) Circa primum sciendum est quod plato hec verba que hic ponuntur in thimo prosequitur loquens de anima mundi: quam imitantur secundum ipsius inferiores anime. et ideo per hoc quod hic tangit de natura anime mundi: tangitur quodammodo natura omnis anime. **S**ciendum est igitur: quod sicut supra dictum est: plato posuit substantias omnium rerum esse numerum: ratione superius dicta: elementa autem numeri ponebat unum. quod formale: et duo quod materiale: ex uno enim et duobus omnes numeri constituentur: et quia impar numerus quodammodo retinet aliquid de indiuisione unitatis: posuit duo elementa numeri par et impar: et impari attribuit identitatem et finitatem: pari autem attribuit alteritatem et infinitatem. Cuius signum tangitur in tertio philosophi. quia si supra unitatem impares numeri per ordinem addantur: semper producit eadem figura numeralis: puta si supra unum addantur tria: qui est primus impar: consurgunt quattuor: qui est numerus quadratus quibus rursus si addatur secundus impar: scilicet quinquarius consurgit nouenarius: qui item est numerus quadratus: et sic semper in infinitum. Sed in numeris paribus semper surgit alia et alia figura: si enim unitati addatur binarius qui est primus par consurgit ternarius. qui est numerus triangularis quibus si rursus addatur quaternarius qui est secundus par: consurgit septenarius qui est septangule figure: et sic in infinitum. **S**ic ergo plato ponebat idem et diuersum esse elementa omnium rerum: quorum unum attribuerat numero impari: aliud vero numero pari. Quia vero substantiam anime ponebat media inter substantias superiores: que semper eodem modo se habent: et substantias corporeas in quibus alteritas et motus inuenitur: posuit animam constare ex his elementis. scilicet ex eodem et diuerso: et ex numeris paribus et imparibus: medium enim debet esse affine utriusque extremorum. et ideo dicit quod posuit eam constitutam ex elementis. **I**tem sciendum est: quod in numeris sunt diuersae proportionales et infinite: quarum aliquae sunt harmonice: id est consonantiarum causa. nam dupla proportio est causa consonantie que dicitur diapason: sexquialtera proportio causat consonantiam que dicitur diatessaron: sexquioctana proportio causat tonum: et alie consonantie: quibusdam aliis proportionibus causantur: puta ea que est composita ex diapason: et diapente causatur ex tripla. ea que subdiapason causatur ex quadrupla: quam quidem pythagoras depre-

bendit: ut boetius refert in musica: ex percussione quattuor: malleorum qui consonantes sonos reddebant secundum predictas proportionales: puta si unus martellus ponderaretur. xij. uncias. alius. ix. alius. viij. alius. vi. ille qui esset. xij. haberet duplam proportionem ad eum qui. vi. et redderetur cum eo consonantiam diapason. Ille autem qui est. xij. ad eum qui. viij. sub sexquialtera proportione: et consonat secundum diapente: et similiter qui. ix. ad eum qui. vi. Item qui. xij. ad eum qui. ix. est in sex quod tertia proportione: et consonat eum eo diatessaron. et similiter qui. viij. ad eum qui. vi. Qui autem. ix. ad eum qui. viij. cum sit sexquioctana proportione consonat secundum tonum. Licet autem plato posuerit res omnes ex numeris constitui: non tamen ex numeris habentibus proportionales harmonicas: sed animam posuit esse constitutam secundum numeros habentes harmonicas proportionales. et ideo dicit quod posuit eam (dispartitam). id est quod dispensatam (secundum harmonicos numeros). id est secundum numeros proportionatos ad inuicem secundum musicam proportionem: posuit enim ex his numeris animam constitutam (ex uno: duobus: tribus: quattuor. viij. ix. xvij. in quibus huiusmodi proportionales inueniuntur. Duplici autem ex causa animam posuit constitutam ex numeris harmonicis: una ex qua unumquodque delectatur in eo quod est sibi simile et connaturale. videmus autem quod anima delectatur in omnibus armonizatis et offenditur ex his que sunt propter debitam harmoniam: tam in sonis quam in coloribus: quod etiam in quibuscunque sensibilibus: unde videtur harmonia de natura anime esse. Et hoc est quod dicit (Anima habet sensum) id est cognitionem (connaturalem harmonie.) Alia ratio est: quia pythagorici et platonici posuerunt ex motibus celestium prouenire sonos optime armonizatos: et quia motus celestes ponebant esse ab anima mundi: posuerunt animam esse ex numeris harmonicis. ut posset causare motus armonizatos et hoc est quod dicit (et ut omne) id est uniuersum (feratur secundum consonantes motus.)

Deinde cum dicit.

Aspectum rectum in circulum reflexit: et diuidens ex uno in duos circulos dupliciter coordinatos iterum unum diuisit in septem circulos tanquam essent celi motus anime motus.

Docet quomodo ex anima procedat motus celestis. ubi considerandum est quod omnes numeri secundum naturalem ordinem accepti linealiter dispositi sunt secundum rectitudinem: prout unus addit super alterum. Sed ex naturali serie numerorum potest aliquis accipere plures series: puta si accipiat homo quasi in una rectitudine totam series duplorum: et in alia tota serie triplozum: et in alia totam series quadruplozum: et sic de aliis: quia igitur homo sua cognitione potest circa numeros operari: hoc et deus facit constituitendo substantias rerum ex numeris. unde in constituitendo substantiam anime ex numeris supradictis quod omnes naturali ordine sunt in una rectitudine: quasi duas lineas diuisit unam duplozum: et alteram triplozum: he enim proportionales omnes harmonicas continent. Nam dupla proportio diuidit in sexquialteram et sexquiterciam. Et tripla in duplam et sexquialteram. **I**gitur in predictis numeris accipitur series duplozum usque ad numerum cubicum ut puta unum: duo: quattuor: octo. et alia series triplozum eodem modo: ut puta unum: tria. ix. xvij. que quod deus due series in unitate coniungunt: ac si essent due linee recte angulorum continentes rursus si unitati coniungantur que sunt in linea triplozum resultabunt numeri qui sunt in linea duplozum. puta si unitati addatur ternarius fient quattuor: et econuerso. si unitati addatur binarius fient tria. Et sic constituentur quasi due linee sese inuicem interfecantes secundum modum littere grece que vocatur. x. Si autem procedat ulterius reddibitur ad eosdem numeros. nam a quattuor proceditur ad octo: et a tribus reddibitur ad xvij. et sic utrobique procedet. quod quidem circuitus. **S**ciendum

nam autem est qd plato ea que inueniebantur in natura magis composita: dicebat puenire ex pprietate nature magis simplicis: sicut consonantias sonorum ex pportionibus numerorum. Substantiam autem anime ponebat medias inter numeros qui sunt maxie abstracti: et inter substantia sensibilem: et ideo pprietates anime deducebat ex pprietatibus predictis numerorum. Nam in anima est considerare primo aspectum rectum secundum qd aspicit dire / etc ad suum obiectum: et postea reditur in circulum: in qtu intellectus reflectit se supra seipsum. Inuenitur etiam in anima intellectiva quasi circulus parium et imparium: in qtu cognoscit ea que sunt eiusdem et que sunt diuerse nature: et hoc ulterius protendit vsq ad substantia sensibilem celi qua anima mouet. Nam in celo considerat duplex motus circularis: vnus simplex et vniformis: secundum quem celum mouet: seu reuoluitur motu diurno ab oriente in occidentem: qui quidem sit secundum circulum equinoctiale. Alius aut motus est planetarum qui est ab occidere in orientem secundum circulum zodiacum: qui intersectat equinoctialem in duobus solstitialibus punctis. s. in principio canceri et capricorni. Et quia motus primus est vniformis: ideo non diuidit in plures motus: et assimilatur circulo imparium. et propter hoc etiam primus circulus maior est: nam impares numeri superius positi maiores sunt. Secundus autem motus facit multam diuersitatem: et ideo videtur pertinere ad circulum parium: et diuiditur in. vii. circulos secundum sex intersticia duorum et triplorum numerorum: vt dicitur in thimeo. vbi enim sunt sex diuisiones necesse est esse septem diuisa: vnde et isti circuli minores sunt: et continentur a supremo circulo qui est imparium. Sic ergo legenda est littera (vt omne) .i. vniformis (ferat secundum consonantes motus) .i. vt ex harmonia anime derinent motus celestes harmonizati (aspectum rectum deus reflexit in circulum) eo modo quo est expositum et secundum proprietatem numeri et secundum proprietatem anime: (et diuidens ex vno) pp vniam naturalem serie numeri et vna vim intellectiuam anime (in duos circulos) .i. parium et imparium qtu ad numeros: intelligentia mobilium et immobilium qtu ad anima: motu secundum equinoctialem et zodiacum qtu ad celi. addit autem (dupliciter coordinatos) quia duo circuli se intersectantes tangunt se in duobus punctis. (Item vnus) .i. inferior (diuidit in. vii. circulos) quasi planetarum (tangens celi motus essent anime motus) id est ac si celum moueret per motum anime.

lectio octaua.

Primum quidem igitur non bene dicitur animam magnitudinem esse eam. n. que ois tale esse vult: qualis est aliquando vocatus intellectus. Non. n. velut sensitiva est nisi vt desideratiua. Nam. n. motus non circulatio est intellectus aut vnus et continuus: sicut et intelligentia: intelligentia aut vt intellectualia: hec autem eo qd consequentur vnum sicut numerus: sed non sicut magnitudo: pp qd quidem neq intellectus sit continuus: s; non sicut aut imprtibilis aut non sicut magnitudo aliqua continuus est.

Nota opinioe platonis: hic dicitur reprobat ea. Vbi notandum est qd dicitur. plerumq qn reprobat opinioes platonis: non reprobatur eas qtu ad intentione platonis: sed qtu ad sonu verborum eius. quo ideo facit: quia plato habuit malis modis docendi. omnia enim figurate dicit: et per simbola docet: intendens aliud p verba: q sonent ipa vba sicut qd dixit animam esse circulum: et ideo ne aliqs pp ipa vba incidat in errore: dicitur disputat qd est qtu ad id qd vba eius sonat. Nonit aut dicitur rationes decem ad destruere

ad supraposita opinionem: qtu qda sunt qd est et qda q vba eius. Nam. n. plato voluit qd secundum veritate intellectus esset magnitudo qtitativa seu circulus et motus circularis: s; metaphorice hoc attribuit intellectui. nihilominus tamen dicitur ne aliquis ex hoc erret: disputat qd est secundum vba sonant. Primo ergo dicitur. circa primam rationem manifestat de qua anima plato intellexit. s. de anima vniversi. (et hac) .i. anima (que est omnis) .i. vniversi vult esse intellectiva tamen. non .n. est vegetabilis. q; non indiget nutrimento: nec est sensibilis quia caret organo: nec est desideratiua. quia desideratiua psequit sensitiva. Et dixit ideo animam vniversi non esse sensibilem neq desideratiua: quia ipse voluit qd motus anime vniversi esset circularis. Unde cum motus huius. s. sensibilis et desideratiue non sit circularis: non enim sensus reflectitur super seipsum: intellectus vero reflectit supra seipsum: homo enim intellegit se intelligere: ideo dicit illam animam intellectiva tantum esse: et ideo dicit intellectum esse magnitudinem quandam et circulum. Et hoc dicitur reprobat dicens: qd plato non bene dixit animam esse magnitudinem. Et q locutus est de ea sicut de magnitudine circulari: diuidens eam in duos circulos male fecit. Et q male fecerit ostendit in natura enim alie hoc est: vt iudicium de aliqua potentia anime sumat ex actu seu operatione ipsius potentie: iudicium vero operationis ex obiecto: potentie enim cognoscunt p actus: actus vero p obiecta: et inde est qd in diffinitione potentie ponit eius actus: et in diffinitione actus ponitur obiectum. Constat aut qd res ab eo a quo habet esse et spem: ab eo et habet vnitatem. Si ergo intellectus sit et sortiat specie ab intelligibili: cum sit eius obiectum: dico intellectum in actu: cum nihil sit: ante intelligere: manifestum est qd si sit vnus et continuus sicut plato posuit: qd eodem modo intellectus erit vnus et continuus quo intelligibilia sunt vnum et continuum: intellectus enim non est vnus nisi sicut intelligentia: id est operatio eius que est intelligere: nec actus est vnus nisi sicut obiectum eius est vnus. quia actus distinguuntur penes obiecta. vnde cum obiectum intellectus sint intelligibilia: hec autem scilicet intelligibilia non sunt numeri vt magnitudo seu continuum: sed sicut numerus: eo qd consequenter se habeat: manifestum est qd intellectus non est magnitudo: sic plato dicebat. Sed aut est impartibilis sicut se habet ratio primorum terminorum: aut non est continuus sicut aliqua magnitudo: sed sicut numerus in qtu vnus post aliud intelligimus: et sepe plures terminantur in vnus: sicut in syllogismis terminantur propositiones in conclusionem.

Secundam rationem ponit ibi.

Qualiter autem intelliget magnitudo: cum sit qualibet primum ipsius: parte autem aut secundum magnitudinem: aut secundum punctum si oportet et hoc partem dicere. Si quidem igitur secundum punctum hec autem infinita: manifestum est quoniam nequaquam pertransibit. Si vero secundum magnitudinem: multoties et infinities intelliget idem: videtur autem et sepe mel contingere. Si autem sufficiens qualibet partium tangere: quod oportet circulo moueri: aut et omnino magnitudinem habere. Si autem ne cessarium intelligere toto circulo tangentem: quis est partibus tactus.

Que talis est. Possent aliquis dicere qd plato non posuit magnitudinem in intellectu propter multa intelligibilia: sed oportet qd sit in intellectu magnitudo etiam propter vnumquodq intelligibile. contra. hoc non potest esse: plato enim ponit et opinatus est qd intelligere non fiat p acceptionem specierum in intellectu: sed qd intellectus intelligat per quendam contactum: in qtu. s. occurrit et obuiat speciebus intelligibilibus: et istum contactum attribuit circulo: sicut supra dictum est. Quero ergo a

Co. 48.

Lec. 7.

te si intellectus est magnitudo: et intelligit secundum contactum: qualiter intelligat: aut enim hoc quod intelligit tangit secundum totum: aut secundum partem eius: si secundum totum contingens intelligit totum: tunc partes non erunt necessarie: sed erunt frustra: et sic non est necesse quod sit intellectus magnitudo et circulus. Si vero secundum partes contingens intelligit partes: aut hoc erit secundum plures partes. aut secundum unam tantum. si secundum unam tantum. sic idem quod prius: quia alie erunt superflue: et sic non erit necessarium ponere intellectum habere partes. Si vero contingens secundum omnes partes intelliget. Aut hoc erit secundum partes punctales: aut secundum partes quantitativas: si secundum partes punctales: tunc cum in qualibet magnitudine sunt infinita puncta: oportet quod in finitibus tangat antequam intelligat: et sic nunquam intelliget cum non sit infinita transire. Dicit autem (partes punctales) non quod velit magnitudinem in partes punctales dividere: sed disputat ad rationem platonis: qui fuit huius opinionis quod corpus componeret ex superficiebus: et superficies ex lineis: et linea ex punctis: quod ipse improbat in libro primo. ubi ostendit quod punctum additum puncto nihil addit. Si vero intelligit contingens secundum partes quantitativas: tunc cum que libet pars dividat quod in multas partes sequitur quod multotiens intelligat idem. Item cum omnis quantitas sit divisibilis in infinitum secundum eandem proportionem: et non secundum eandem quantitatem sequitur quod infinites intelligat: quod est inconvenientis. videtur ergo quod non contingat nisi semel: et sic nullo modo debet attribui intellectui magnitudo: neque quantum ad multa intelligibilia: neque quantum ad unum. Et notandum quod hic aristoteles occulte ostendit quod intellectus de natura sua non est partibilis: sed quid impartibile. Intelligibile enim in unaquaque re est quidditas: et natura rei est tota in quolibet parte: sicut natura speciei est tota in quolibet individuo: tota enim natura hominis est in quolibet individuo: et hoc est indivisibile: unde illud quod est intelligibile in quolibet re est indivisibile: et per consequens intellectus.

Tertiam rationem ponit cum dicit.

Amplius quomodo intelliget partibile impari-
bili: aut impartibile partibili.

Que talis est. Constat quod si nos ponimus intellectum impartibile de facili. patebit ratio: quomodo intelligat impartibile et partibile: quia impartibile intelligit secundum proprietatem sue nature: eo quod impartibilis est: ut dictum est: partibile vero intelligit abstrahendo a partibili. Sed si intellectus ponatur partibilis secundum quod plato vult: impossibile erit inuenire rationem quomodo intelliget impartibile. Et sic videtur quod inconvenienter plato ponat intellectum esse magnitudinem seu partibilem.

Quartam rationem ponit cum dicit.

Necessarium autem esse circulum intellectu hunc intellectus quidem. n. motus intelligentia: circuli autem circulatio si est intelligentia: circulatio: et intellectus utriusque erit circulus: cum huiusmodi circulatio sit intelligentia: semper autem aliquid intelligit: si quidem perpetua sit circulatio. Praticarum quidem enim intelligentiarum termini sunt: omnes enim alterius causa sunt. Speculatiue autem rationibus terminantur similiter. Ratio autem omnis diffinitio est aut demonstratio. Demonstrationes vero et a principio sunt: et habet quodammodo finem fillogisimum aut conclusionem: si autem non concludantur: sed non reflectuntur iterum in principium accipientes semper medium et ultimum recte procedunt sed circulatio iterum

in principium reflectit. Diffinitiones autem omnes finite sunt.

Que talis est. Tu dicis intellectum esse circulum et dicis intellectum moveri. sed motus circuli est circulatio: motus vero intellectus est intelligentia: hoc est intelligere: ergo si intellectus est circulus: de necessitate intelligentia erit circulatio: sed hoc est falsum: quia cum in circulatione non sit inuenire actu principium neque finem: ut probatur in viij. phi. sequitur etiam quod intelligentia seu operatio ipsius intellectus que est intelligere nunquam terminatur sed hoc est falsum. quia intelligentia habet actu et principium et finem: ergo intelligentia et circulatio non sunt idem. et per consequens: nec intellectus est circulus. quod autem intelligentia habeat principium et finem actu probatur: quia omnis intelligentia aut est practica aut speculativa: sed constat quod practicarum intelligentiarum termini sunt. i. fines. Nam omnes sunt alterius causa: scilicet operis: et ad opus terminantur. Speculatiue etiam intelligentie fines habent: scilicet rationes: omnes enim terminantur ad aliquas rationes: que quidem rationes: aut sunt (diffinitio) scilicet in simplici intelligentia: aut (demonstratio) scilicet cum componit et dividit: sed demonstrationes prime ex principiis certis sunt et habent quodammodo finem fillogisimum aut conclusionem. Et si dicat quod ex una conclusione sequitur alia: et sic non terminatur: nihilominus tamen potest dici quod conclusiones non sunt circulares: quia non est circulo demonstrare: ut probatur in primo posteriorum: sed tendunt in rectum et impossibile est in rectum inuenire motum infinitum seu processum. Diffinitiones ergo habent principium et finem: quia non est ascendere in infinitum in generibus: sed accipitur. quod primum genus generalissimum nec etiam descendere in infinitum in speciebus sed est stare in specie specialissima. Unde genus generalissimum est principium: species vero specialissima sicut terminus seu finis in diffinitionibus. Et sic patet quod omnis intelligentia principium habet et finem actu.

Quintam rationem ponit cum dicit.

Amplius autem si eadem circulatio multotiens est: oportebit multotiens intelligere idem.

Que pendet quodammodo ex precedenti: et est. quod quoddam membrum eius. Supra enim probatum est quod si intellectus est circulus sicut plato posuit intelligentia erit circulatio: et probavit superiori ratione quod intelligentia non est circulatio: et hoc idem probat hic tali ratione. Videmus quod hec differentia est inter circulationem et alios motus: quia impossibile est in alijs motibus unum et eundem motum reiterari super eandem quantitatem multotiens: Et hoc apparet deducendo per singulas species motus. In alteratione enim impossibile est eundem motum super idem reiterari non enim idem secundum idem de albo fit nigrum et de nigro album. In motu etiam augmenti impossibile est unum et idem secundum idem augmentari et diminui. In motu etiam locali impossibile est eundem motum secundum idem reiterari: quia in motu locali secundum rectum semper sunt duo termini scilicet actu. Unde si reiteraretur oporteret termino ad quem venire: quia ut fine et principio: et de necessitate interueniret ibi quies: et sic non esset idem motus numero. In circulatione vero solum hoc contingit quod unus et idem motus secundum eandem quantitatem multotiens reiteretur: cuius ratio est: quia in circulatione non sunt aliqui termini actu: et ideo quantumcumque reiteretur non interuenit quies: nec variatur motus. Ex hoc ergo sic arguit. Tu dicis quod intellectus est circulus: ergo et intelligentia circulatio est: sed hoc est inconveniens scilicet quod intelligentia sit circulatio: ergo et primum. Quod sit inconveniens sic ostendit. constat quod eadem circulatio secundum unum et idem multotiens est id est reiteratur. ergo si intelligentia est circulatio si

aut tu dices intelligentia multotiens secundum unum et eandem motum et super idem multotiens reiterabitur et sic multotiens intelliget idem: intellectus enim mouendo se tangit et tagendo intelligit: sicut ipsi dicunt et circulariter multotiens tangit idem: et sic multotiens intelliget idem quod est inconueniens.

¶ Sextam rationem ponit cum dicit.

Adbuc autem intelligentia assimilatur cuidam statui et quieti magis quam motui: eodem autem modo et syllogismus.

1166

¶ Que talis est. Si intelligentia circulariter est ut tu dices debet assimilari motui: sed nos videmus totum contrarium: quia intelligentia magis assimilatur quieti quam motui: ergo intelligentia non est circulariter. Quod autem magis assimilatur quieti quam motui. patet: quia sicut ipse dicit in. vii. phy. non potest fieri aliquis sapiens quando motus eius non resident nec quiescunt. Unde in pueris et in omnibus in quibus motus non quiescunt non de facili inuenitur sapientia. Sed tunc aliquis sapientiaz acquirat quando quiescit. unde dicitur quod in quiescendo et sedendo anima sapiens fit et prudens. Sed quia posset dici quod hoc verum est de simplici intelligentia: sed non de syllogismo: ideo Ar. dicit quod eodem modo et syllogismus assimilatur magis quieti quam motui: et hoc patet: ante enim quam sit syllogizatum de aliqua re intellectus et mens hominis fluctuat ad unam et ad aliam partem et non quiescit in aliqua. Sed quando iam est syllogizatum determinate inberet uni parti et quiescit in illa.

¶ Septimam rationem ponit cum dicit.

1149

At vero neque beatum quod non facile sed violentum. Si autem est motus ipsius non substantia: extra naturam utique mouebitur.

¶ Que talis est. constat quod beatitudo anime est in intelligendo: sed beatitudo non potest esse in eo quod est violentum et preter naturam: cum sit perfectio et finis ultimus anime. ergo cum motus non sit secundum naturam et secundum substantiam anime: sed preter naturam eius impossibile est quod intelligere quod est operatio anime et in quo est beatitudo anime sit motus. ut plato dicebat. Quod autem motus sit preter naturam anime patet ex positione platonis: ipse enim dixit animam componi ex numeris: et postea dixit eam dispartitam in duos circulos et hos reflexit in. vii. et ex hoc sequitur motus: ex quo apparet quod motus non inest ei naturaliter sed per accidens.

¶ Octauam rationem ponit cum dicit.

Laboriosum autem est commisceri animam corpori nec possibile absolui. Et ad huc fugiendum siquidem melius est intellectui non cum corpore esse: quemadmodum et consuetus est dici: et multis videtur.

¶ Que talis est. videtur quod secundum opinionem platonis anima de sua natura non sit unita corpori. nam ipse posuit eam primo compositam ex elementis: et postea complexam et adunatam corpori: et inde non posse recedere cum vult. Unde sic. quando cumque est aliquod unitum contra naturam suam aliquid et non potest idem cum vult recedere ei est penale: et quicumque aliquid in unitate ad aliud deteriorat est fugiendum et nociuum. Sed anima unita corpori contra naturam suam ut dictum est: nec potest inde recedere cum vult: nec non et deterioratur in unione ad corpus: sicut consuetum est dici a platonis et multis ex eis. Videtur ergo quod anime penale est et fugiendum esse cum corpore. Non ergo conueniens est dictum platonis. scilicet quod anima composita ex elementis primo commisceatur corpori.

¶ Nonam rationem ponit cum dicit.

Immanifesta autem et circulo ferri celum causa. Neque enim anime substantia causa circulariter ferri animam: sed secundum accidens sic mouetur. Neque corpus causa: sed magis illi. At vero neque quia melius dicitur: et oportebat propter hoc deum facere circulariter ferri animam: quia dignius sit ipsi moueri quam manere: moueri autem sic quam aliter. Quoniam autem huiusmodi intentio est alteris rationibus magis propria: hanc quidem dimittamus nunc.

¶ Que talis est: plato loquitur de anima vniuersi: et dicit eas moueri circulariter: sed secundum opinionem suam: causa quare celum mouet circulariter est immanifesta. id est non assignat. Si enim celum mouet circulariter aut ergo hoc erit propter principia naturaliter: aut propter finem. Si dicatur quod naturaliter propter principia aut erit propter naturam anime: aut propter naturam corporis celestis: sed non est propter naturam anime: quia moueri circulariter non inest anime secundum substantiam suam: sed per accidens: quia ut dictum est anima mouetur per se: et secundum substantiam suam motu recto: et deinde aspectum rectum reflexit in circulos. Nec etiam propter naturam ipsius corporis celestis: quia corpus non est causa motui anime: sed anima est magis corpori causa quam mouetur. Si autem dicatur quod propter finem non potest assignari aliquis finis determinatus secundum eum: cum queritur quare sic mouetur et non alio motu: nisi quod sic deus voluerit eum moueri. Sed deus propter aliquas causas dignatus est celum potius moueri quam manere: et moueri sic. id est circulariter quam alio motu: quas causas plato non assignat: sed quia hanc assignare est magis proprium (alijs rationibus.) id est in alio tractatu: scilicet in lib. de celo: id est dimittamus ipsam ad presens.

Co. 51.

¶ Decimam rationem ponit cum dicit.

Illud autem inconueniens accidit et huic rationi et pluribus que de anima copulant enim et ponunt in corpus animam nihil determinantes propter quam causam: et quomodo habere corpore. Et tamen videtur hoc utique necessarium esse: propter enim communitatem hoc quidem agit aliud: hoc autem patitur: et hoc quidem mouet illud autem mouetur: horum autem nihil inest adinuicem quibuscumque: hi autem solum conantur dicere quale quid sit anima. De suscepto autem corpore nihil adhuc determinatum tanquam contingens sit secundum pythagoricas fabulas quamlibet animam quodlibet corpus ingredi. Videtur enim unum quodque propriam habere speciem et formam. Simile itaque aliquid dicunt: sicut si aliquis dicat tectonicam in fistulas ingredi. Oportet enim artem quidem vni organum: animam autem corpore.

Lib. 2.
Lec. 3.

Co. 52.

Co. 53.

¶ Que non solum est contra platonem: sed etiam contra multos alios et ducens est ad inconuenientia et ostendens eorum rationes deficientes: que talis est. Constat quod inter mouens et motum est aliqua proportio: et inter agens et patiens: et inter formam: et materiam: non similiter enim quelibet forma cuiuslibet corpori conuenit et unitur: neque omne agens agit in omne patiens. Neque quodlibet mouens mouet quodlibet motum: sed oportet quod sit inter ea aliqua communicatio et proportio ex qua hoc sit aptum natum mouere illud vero moueri. patet autem quod isti philosophi posuerunt animam esse in corpore et mouere corpus: cum ergo loquantur

de ipsa natura anime. videtur etiā necessitati q̄ aliqua dīstissent de natura corporis: propter quā causas vniat corpori. & quō se habeat corpus ad eā: & quomodo cōparat corpus ad animā. Non ergo sufficienter determinant de aīa dum conant dicere solū quale qd sit anima: & negligūt ostendere quale qd sit corpus suscipiens ipsam. Ex quo conuenit eis illud q̄ in fabulis pythagoricis habet: q̄ quelibet aīa in quodlibet corpus ingrediat: puta si casu cōtingat in corpus elephātis intrare aīas mīscē: q̄nīs hoc non possit esse: cū vniūquodq; corporū & maxime animalū habeat propriā formam: & propriam speciem: & propriū mouens: & propriū motum & multū differat corpus vermis a corpore canis & corpus elephātis a corpore culicis hoc tamen dicentes scilicet quod quelibet aīa quodlibet corpus ingreditur dicitur simile: ac si quis dicat artes texturā ingredi in fistulas & erarias in telariā. Et tamen si ipsis artibus inesset natura ingrediendi corpora seu organa ex seipsis: nō quilibet in quodlibet ingrederet: sed fistulatiua ingrederet in fistulas non in liras: citbaratiua autē in citbaras & nō in fistulas, eodē igitur modo si anime cuiuslibet sit corpus: vnaqueq; aīa non quodlibet corpus ingredit: imo ipsa aīa idoneū format sibi corpus & nō assumit paratū. Sic ergo plato & alii phylosophi loquentes tantū de aīe natura insufficienter dixerūt non determinantes quod sit corpus continens cuiuslibet anime: & qualiter & quale existens vniatur sibi. Lectio nona.

80,54

Lia autem quedam opinio tradita est de anima: credibilis quidem multis: & neq; vna minor his: que dicte sunt. rationes autem tanq; directiuas prebens, & in communi factis rationibus. Harmoniam enim quandam dicunt.

Questio philosophus reprobat opinionem platonis: hic consequenter reprobat quandam aliam opinionem conformem opinioni platonis quantum ad aliquid. fuit enim quidam qui dixerunt: q̄ anima erat harmonia & isti concordauerūt cū platone in hoc q̄ plato dixit q̄ anima erat cōposita ex numeris harmonicis: bi vō q̄ erat harmonia sed differebāt in hoc q̄ plato dixit: q̄ aīa erat harmonia numerorū: si vero dixerūt q̄ harmonia tam cōpositorū q̄ mixtorū vel contrariorū erat aīa. Circa hoc autē tria facit. primo. n. ponit opinionē istorū & rationes. opinionis, secundo disputat contra dictam opinionem. ibi. (Et q̄des harmonia &c.) Tertio ostendit quō hec opinio est multū probabilis. ibi. (Si vero alterū anima est: &c.) Circa primū. d. s. primo. n. ponit dictā opinionem de aīa dicens: q̄ quedam opinio tradita est ab antiquis de aīa q̄ videbat habere rectas rationes: & non solū in speciali de aīa sed etiam q̄ntū ad id qd cōmune ē ad oīa principia. Et dicit. (Quantū ad id qd cōmune est: q̄ antiqui phylosophi nihil tractauerūt de causa formali sed tantū de materiali: & inter omnes illi qui magis vi si sunt appropinquare ad causam formale fuerūt democritus & empedocles: qui scilicet empedocles dixit q̄ omnia constabant ex sex principis. quorū. iiii. posuit materialia scilicet. iiii. elemēta: & duo formalia prim actiua & partim materialia scilicet amicitiaz & litez. Et dicebāt q̄ hec principia materialia habebant inter se quandam proportionē que resultabat ex eis, ita q̄ conueniebant in aliquo vno: q̄ sine hoc non possent esse simul. & hanc dicebant formā rerum & harmoniam quandā esse vnde & sicut de aliis formis sic dicebant de anima q̄ erat harmonia quedam.

Secundo autē dicit.

80,55

Et enim harmoniam temperamentum & compositionem esse contrariorum: & corpus

compositioni ex contrariis.

ponit rationes huiusmodi opinionis dicens: q̄ harmonia est cōplexio & proportio tēperamentū cōtrarioꝝ in cōpositis & mixtis. Et h̄ proportio que est iter ista tria dicitur harmonia & forma illius cōpositi. vnde cū aīa sit quedā forma dicebant ipsas esse harmoniā. Dicitur autem hec opinio fuisse cuiusdam dinercibi & simmiatis & empedoclis.

Contra cum dicit.

Et quidem harmonia quedam ratio compositorum est aut compositio: animam autē neutrum possibile est esse horum.

Disputat contra opinionē predictā. Et circa hoc duo facit. primo. n. disputat generaliter ad positionē dictorū phylosophorū: secūdo vero in speciali ad ponentē scilicet contra empe. ibi. (inuestigabit autē hoc &c.) Ad positionē autē obijcit. iiii. rationibus quarū prima talis est. Constat q̄ harmonia proprie dicta est cōsonantia in sonis sed isti transumpserūt istud nomen ad oēs debitam proportionē. tā in rebus cōpositis ex diuersis partibus: q̄ in cōmixtis ex contrariis. Secūdū hoc ergo harmonia potest duo dicere: q̄ vel ipsas cōpositionē aut cōmixtionē: vel proportionē illius cōpositionis seu cōmixtionis. Sed constat q̄ neutrū istorū est aīa: ergo aīa non est harmonia. Quod autē aīa non sit compositio siue proportio cōpositiois patet. Isti. n. accipiunt aīas vt substantiā quādā: sed illa duo sunt accidentia: nō ergo idē sunt.

Secundū rationē ponit cū dicit.

Amplius autem mouere non est harmonie anime autem attribuunt hoc omnes.

Quæ talis est. Constat q̄ oēs phylosophi dicūt q̄ aīa mouet: sed harmonia non mouet: imo relinquit ex mouete & sequitur: sicut ex motu chordarū qui est per musicā relinquitur harmonia quedā in sono. Et ex applicatione & cōtēpatione partū a cōponente relinquitur proportio quedā in cōposito. ergo si aīa est harmonia: & hec relinquitur ex harmonizatore: oportebit ponere aliam aīas que harmonizet.

Tertiā rationes ponit cū dicit.

Congruit autem magis de sanitate differentie harmoniam: & omnino de corporeis virtutibus q̄ d anima. Manifestum autē si aliquis tentauerit reddere passionem & opera anime harmonia quadam difficile enim adaptare.

Quæ talis est. phylosophus. n. dicit in quarto physiorū. Quicūq; assignat diffinitionē seu naturā rei: oportet q̄ illa assignatio: si sufficiens est. cōueniat operationibus & passionibus illius rei. tūc. n. diffinit optimē quid est res quando nō solū cognoscimus substantiā & naturā ipsius rei: sed etiam passionem & accidentia eius: Si ergo aīa est harmonia quedā: oportet q̄ per cognitiones harmonie deueniamus in cognitiones operationū & accidentiū aīe: Sed hoc est valde difficile: vtputa si velimus operationes aīe in harmoniam referre cuius enī harmonie erit sentire: & cuius amare: aut odire: & intelligere. Sed per cognitionē harmonie magis congruit venire in cognitiones accidentiū corporū. vt si velimus cognoscere sanitatez: dicemus q̄ est cōplexio adequata & contemperata humorū & qualitatuꝝ in corpore: & sic de aliis corporeis virtutibus: & sic harmonia magis esset attribuenda corpori q̄ anime.

Quartā rationes ponit cū dicit.

Amplius autem dicimus harmoniam in duo respicientes maxime quidē propriā magnitudinū in habentibus motum & positionē &

compositionem ipsorum: cum sic congruant
ut nullum congenerum pretermittatur. Hinc au-
tem et eorum que commiscuntur rationes. Ne-
tro quidem igitur modo rationabile. Compo-
sicio aut partium corporis multum inuestiga-
bilis est. Multe enim compositiones partium et
multipliciter sunt. Cuius igitur et quomodo
congruit accipere intellectum compositiones
esse: aut et sensitivum et appetitivum. Simili-
ter autem et inconueniens et rationem mixtio-
nis esse animam. Non enim eandem habet ra-
tionem commixtio elementorum secundum quam
caro: et secundum quam os: accidit igitur mul-
tas animas habere. et secundum omne corpus
siquidem omnia ex elementis commixtis sunt
commixtionis autem ratio harmonia anima.

Que talis est harmonia inuenitur aliquando in compo-
sitis et habentibus compositionem et motum. quia quoniam
hec sic inuicem simul ponuntur et ordinantur: (ut nullus
congenerum). Id est ut nullus defectus eiusdem generis
ibi sit: tunc ille partes dicuntur bene harmonizare et com-
positio ipsarum vocatur harmonia: sicut ligna et lapides
et alia corpora naturalia. Sic etiam et chorde quando be-
ne ordinate sunt: vel fistule: ut exinde consonantia sono-
rum resultet: dicuntur bene harmonizare: et huius conso-
nantia dicitur harmonia: et hoc modo proprie dicitur har-
monia: Aliquando inuenitur in corporibus mixtis ex con-
trariis. quando enim aliqua contraria sunt complexa et
commixta in aliquo ita ut nulla repugnantia seu excessus
alicuius contrarij sit ibi. ut puta calidi: aut frigidi: aut hu-
midi: aut siccis: tunc illa dicuntur bene harmonizata: et ho-
rum ratio id est proportio dicitur harmonia. Si ergo ani-
ma est harmonia: secundum aliquem istorum modorum di-
ceretur: sed constat quod neutro istorum modorum rationabi-
le est animam dici harmoniam: ergo male dicunt animam
harmoniam esse. Et quod neutro istorum modorum anima dica-
tur harmonia. p. 3. n. anima potest dici harmonia: quod in-
uenitur in rebus compositis: et habentibus compositionem
quod p. 3. Nam ordo partium compositarum in corpore est val-
de manifestus: facile enim est scire ordinem ossium ad ossa:
et nervorum ad nervos: et brachii ad manus: et carnis ad os-
sa. Sed ratio ordinis partium anime est nobis inmani-
festa. non enim per hoc possumus scire ordinem qui est inter
intellectum et sensum et appetitum et huiusmodi. Nec
etiam potest dici harmonia secundum proportionem corporum
commixtorum ex contrariis. Et hoc duplici ratione. Una ra-
tio est: quia diuersa proportio inuenitur in diuersis par-
tibus corporis nam commixtio elementorum non ha-
bet eandem rationem. id est proportionem secundum quam est ca-
ro: et secundum quam est os: ergo in diuersis partibus erunt diuersae
anime secundum diuersam proportionem et multiplicationem
partium animalis. Alia ratio est: quod omnia corpora sunt com-
mixta ex elementis et contrariis: si ergo proportio com-
mixtionis in quolibet corpore est harmonia et harmonia
est anima: ergo in quolibet corpore erit anima: quod est
inconueniens. Et sic patet quod inconuenienter dicunt ani-
mam esse harmoniam. Co. 58.

Inuestigabit autem hoc utriusque aliquis ab
Empedocle. vnum quodque enim horum ratione qua-
dam dicit esse: utriusque igitur hec ratio anima est:
aut magis alterum aliquod: cum sit in partibus.

Disputat contra Empedocle. et ponit contra eum tres rationes
quas non deducit. Quarum prima talis est. ipsi ponunt quod
libet corpus consistere. (ratione) id est proportionem qua-

dam quam dicunt harmoniaz: et hanc dicunt animam. quero
ergo utrum anima sit ipsa ratio id est proportio commix-
tionis: aut aliquid aliud a proportione. Si tu dicis quod est ip-
sa proportio: tunc cum in vno corpore sint diuersae pro-
portiones secundum diuersas partes sequuntur duo in
conuenientia. scilicet quod multe anime sint in vno corpore
secundum diuersas partes: et quod in quolibet mixto sit anima.
Si dicas quod est aliud quam proportio: tunc cum proportio sit
harmonia: anima non erit harmonia.

Secundam rationem ponit cum dicit.

Amplius autem utrum concordia cuiuslibet mi-
xtionis causa: aut eius que secundum rationem.

Que talis est. Empedocle. ponebat quod amicitia esset causa
congregationis in rebus: et hinc causa disgregationis: sed
in aggregatione fit aliqua proportio. quero ergo utrum
amicitia sit causa cuiuslibet congregationis aut tantum con-
gregationis harmonizate. Si tu dicas quod amicitia est cau-
sa cuiuslibet congregationis: tunc oportebit ponere ali-
quid aliud ab amicitia: quod causet huiusmodi propor-
tionem et harmoniaz in congregationibus armonizatis:
vel erit dicere quod huiusmodi harmonizatio est a casu. Si
tu dicas quod est causa solum congregationis harmonizate tunc
amicitia non erit causa omnis congregationis. quod est
contra eum.

Tertiam rationem ponit cum dicit.

Et hoc utrum ratio est: aut alterum aliud
preter rationem: Nec quidem igitur habent
huiusmodi dubitationes. Co. 60.

Que talis est. Empedocle. dicit quod amicitia est que facit con-
gregationem in rebus. quero ergo utrum amicitia sit idem
cum ipsa congregatione harmonizata: aut non. Si dica-
tur quod est idem: tunc cum nihil sit causa sui ipsius amici-
tia non erit causa illius congregationis: sicut Empedocle. dice-
bat. Si vero dicatur quod non est idem. contra. congregatio
harmonizata nihil aliud est quam conuenientia quedam:
amicitia vero videtur esse quedam conuenientia: ergo est
idem. et sic idem quod prius.

Contra cum dicit.

Si vero alterum est a mixtione anima: quod
igitur carni esse intermittitur et aliis partibus
animalis. Adhuc autem siquidem non vna
queque partium habet animam: si non est ani-
ma ratio compositionis: quid est propter quod
corpus corrumpitur anima deficiente.

Ostendit quomodo hec opinio est multum probabilis: dicitur
quod ideo videtur hec opinio probabilis: quia posito vno ponitur
aliud: et remoto vno remouetur alterum. Nam recedente ab
aliquo corpore harmonia recedit anima: et permanente har-
monia permanet anima: sed hoc non sequitur: quia proportio hu-
ius non est forma sicut ipsi credebant: sed est dispositio ma-
terie ad formam. Et sic si accipiatur proportio harmonizate
compositionis pro dispositione bene sequitur quod manente
dispositione materia ad formam manet forma et destru-
cta dispoñe remouetur forma. Non inquam harmonia sit for-
ma sed dispositio materiae ad formam. Co. 61.

Quod quidem igitur non harmonia: pos-
sibile est esse animam: neque circulariter moue-
ri: manifestum ex dictis: secundum accidens
autem moueri est et mouere seipsam ut moue-
ri quidem in quo est: hoc autem moueri ab ani-
ma. aliter autem non est possibile moueri secun-
dum locum ipsam.

Concludit et epilogat quod anima non mouetur circulariter: sic
plato dixit: Nec est harmonia sic Empedocle. asseruit: mouetur autem
et accidens sic diximus supra: et mouet seipsam. et quod mouetur

tur secundum accidens p3: q1 mouetur in quantum mo-
uetur corpus in quo est: corpus autem mouetur ab anima.
Alio modo non est moueri ipsam in loco nisi per accidens.

¶ Lec. decima.

Co. 62.

Rationabilius autem dubitabit utique ali-
quis de ipsa tanquam que mouetur in huiusmodi co-
siderans. dicimus. n. animam tristiari: gaudere:
confidere: timere: Amplius autem irasci: et senti-
re: et intelligere. Nec autem omnia motus es-
se videtur: unde opinabatur aliquis ipsam moueri.

¶ **Q**uestio phis posuit rationes illorum quod di-
xerunt animam moueri ex eo quod ipsa
mouet corpus: et disputauit contra eos. Hic con-
sequenter vult ostendere quod euidentior ratio quod

animam moueatur potest sumi ex ipsis operationibus anime. Et
circa hoc duo facit. primo. n. mouet dubitationem illorum
quod dixerunt animam moueri ex operibus anime. secundo vero
soluit dubitationem huiusmodi quantum ad propositum pertinet.
ibi. (hoc autem non est necessesse etc.) Dicit ergo primo quod
hii predicti philosophi dubitauerunt utrum anima moueretur
ex eo quod mouet corpus: tamen (rationabilius) id est pro-
babilius dubitabit aliquis de anima quod moueatur (con-
siderans in huiusmodi) que dicuntur. i. in operationibus anime.
Ex his. n. poterit probabiliter ostendi quod anima mouetur.
Nos. n. dicimus animam tristiari: gaudere: (confidere). i.
audere. et timere. Amplius autem dicimus ipsam irasci: sen-
tire. et intelligere. Quia ergo hec omnia sunt operationes
anime et sunt motus quidam: videtur quod anima moueat:
hec autem dubitatio videtur magis probabilis quam superi-
or. Nam illa considerat motum anime ex motu corporis. dice-
bat. n. quod nihil mouet: nisi moueatur. Unde cum anima
moueat corpus manifestum est quod ipsa mouetur. Nec ve-
ro opinio considerat motum ipsius anime ex propriis
operationibus anime. ¶ **C**ontra cum dicit.

Co. 63.

Hoc autem non est necessesse. Si. n. et quod ma-
xime gaudere aut dolere aut intelligere motus
sunt et unum quodque moueri aliquid. Moue-
ri autem est ab anima: ut irasci aut timere in eo
quod corpus quodammodo mouet. Intellige-
re autem huiusmodi forsitan alterum aliquid.

¶ **S**oluit dubitationem. ¶ **C**irca quod sciendum est quod quod
quod Aristoteles inquit veritatem aliquam soluendo et obijciendo:
aliquando obijcit et soluit post determinatam veritatem
et tunc obijcit et soluit secundum suam opinionem aliquid vero ante
determinatam veritatem: et tunc obijcit et soluit supponendo opi-
niones aliorum: et non secundum suam opinionem et veritatem quam ipse opi-
nat. Et huius exemplum habemus in. iiii. phy. ubi philosophus dis-
putat contra ponentes infinitum: et vult contra eos multis ra-
tionibus: que secundum se sunt false sed secundum illos reputa-
tur vere: puta quod omne corpus habet leuitatem et grauitatem.
cuius ratio est. quia hoc. s. vtrum omne corpus habeat le-
uitatem et grauitatem nondum determinauerat: quod po-
stea determinauit in li. de celo. et ideo reiterauit ibi que-
stionem de infinito. Hunc autem modum obijciendi et
soluendi seruat hic Aristoteles. unde et procedit contra eos
supponendo illorum opiniones. illi enim et maxime pla-
tonici opinati sunt quod tristiari: gaudere: irasci: sentire: et in-
telligere: et huiusmodi que dicta sunt: sunt motus anime.
Et quod quodlibet illorum est intelligere fiat per organum
determinatum: Et quantum ad hoc non fit differentia inter sensiti-
uam et intellectiuam. Et quod omnis anima non solum intellectiuam
sit incorruptibilis. Aristoteles vero omnia ista concedit: ipse. n. supponit
quod huiusmodi operationes habeat per determinata organa et intelligere:
Et quod omnis anima sit incorruptibilis. Hunc tamen negat. s. quod huius-
modi operationes scilicet sentire gaudere et huiusmodi sunt motus
anime: sed motus coniuncti: et quantum ad hoc disputa-
uit contra eos. Et circa hoc. d. s. primo enim ostendit quod

Lec. 8.

Lib. 1.
Lec. 5.
Lec. 9.

huiusmodi operationes non sunt motus anime. secundo
vero probat hoc quodam modo. ibi (intellectus autem
et c.) Dicit ergo quod isti dicunt duo: et primo quod gaudere
et tristiari et huiusmodi sunt motus: secundo quod hec attri-
buuntur anime. s. irascatur: gaudeat: sentiat: et huiusmodi:
et sic videtur quod anima moueatur. Sed hoc est non ne-
cessesse: immo vtrumque istorum est falsum. s. quia neque huius-
modi operationes sunt motus: et neque attribuuntur anime
sed quod irascatur: gaudeat: sentiat et huiusmodi. Sed dato
quod sint motus et loquamur de eis secundum quod sunt mo-
tus: nihilominus tamen falsum est quod attribuatur anime.
et per consequens quod secundum huiusmodi operationes
moueatur. quod sic patet. Constat enim quod si huiusmodi
operationes sunt motus et attribuatur anime quod non attribuatur sibi
nisi secundum aliquas determinatas partes corporis: sicut sentire non
attribuitur anime nisi in aliqua parte corporis: ut in oculo
sensus qui est per visum: et irasci in corde. et sic de alijs
similiter manifeste apparet quod non sunt anime tantum mo-
tus: sed coniuncti. Sunt tamen ab anima: ut puta in hoc
quod est irasci: anima enim indicat aliquid esse dignum
ira: cor autem animalis ex hoc mouetur: et fertur circa
ipsam sanguis. Sic autem se habet ad timores. nam ali-
qua particula corporis contrahitur ad terribile et alteratur
et similiter de alijs. Et sic anima non mouetur: sed est mo-
ueri ab ea in eo quod aliquid ut cor quodammodo moue-
tur. Et quia ipse determinabit inferius quod intelligere est
quedam operatio anime in qua non communicat cum
corpore: et non est coniuncti. Ideo dicit quod intelligere for-
sitan est aliquid alterius ab operationibus coniuncti et di-
cit forsitan. quia non loquitur diffiniendo: sed supponen-
do. Quia vero dixit quod huiusmodi motus non sunt ani-
me sed coniuncti: sunt tamen ab anima.

¶ Ideo cum dicit.

Morum autem accidunt alia quidem secun-
dum loci mutationem quorundam modorum:
alia vero secundum alterationem. qualia autem
et quomodo: alterius rationis est. Dicere autem
irasci animam simile est. Et si aliquis dicat eas
texere vel edificare: melius enim fortassis est
non dicere animam misereri aut adiscere aut in-
telligere: sed hominem anima. Nec autem non tam
quam motu in illa existente: sed aliquando quidem
usque ad illam. aliquando quidem ab illa: ut
sensus quidem ab his: reminiscencia vero ab
illa motus qui sunt in sensibilibus organo
aut quies.

¶ **V**ult ostendere quod huiusmodi motus corporis sunt ab
anima secundum duas species motus vna est secundum
loci mutationem: sicut patet in ira: motus quibusdam par-
ticulis ipsius corporis. s. motu corde: ex ira enim sanguis
exiit ad partes exteriores motus a feruore cordis. Alia
vero est secundum alterationem: sicut patet in timore. Nam
cor ad terribile contrahitur et infrigidatur: et alteratur ho-
mo et pallescit. Quales autem passiones sint et quomodo mo-
ueant: alterius rationis est dicere. Sic igitur patet quod huiusmodi
motus non sunt anime sed corporis ab anima: ut dictum
est. Sicut ergo animal habet operationes corporales
et huiusmodi non sunt anime sed corporis: seu coniuncti
ita et huiusmodi operationes. s. sentire et gaudere: et hu-
iusmodi non debent referri ad animam: sed ad coniu-
ctum. Nam si aliquis dicat animam irasci: et secundum
huiusmodi operationes moueri: simile est: ac si dicat quod
sam animam texere vel edificare: aut citbarizare. Nam
et anima est causa horum motuum: habitus enim edifi-
catus et textus: et citbarizandi est in ipsa anima: et hu-
iusmodi ab anima sunt. Sed sicut melius est dicere quod edi-
ficator edificat: non ars: licet edificator edificet per edifi-

Co. 64

Primus

catuam artem: sic fortassis melius est dicere q̄ anima non miseretur neq; addiscit neq; intelligit. sed homo p̄ animas. Dicit (fortassis intelligere: q; loquit supponendo: vt dictus est. Quia vero per hoc quod dicit: q̄ non mouet anima) sed hō per aīam posset intelligi q̄ motus existeret in aīa sicut i subiecto: ideo remouet hoc dicens: q̄ cū dico hominē moueri ab aīa: non sic dico q̄ motus in illa. s. in anima existat: sed quasi ab illa. Cum enim dico hoc mouetur per hoc istud potest dupliciter intelligi: vel q; aliquando ipsa res qua aliquid mouetur motū sustinet. Ut cū dico hōiem moueri pede: q; ipse pes mouet. Vel q; ipsa aliqñ res nō sustinet motū: sed ipellit aliqd ad motū: & hoc modo hō dicit moueri per animā. Et in hoc est duplex motus q; aliquando anima est vt terminus motus quando scilicet motus est ad illā scilicet ad aīam: sicut in apprehensione sensibilium. Nam quando aīa apprehendit exteriora sensibilia: tūc virtus sensitua que est in organo nitit & mouetur ad remittendū & reducendū species & intentiones rez sensibilium vsq; ad illas scilicet ad aīam. Aliquando vero aīa est vt principium motus: quando scilicet motus operationis initiatus est ab illa scilicet ab anima vt est in reminiscencia: a qua intentiones & phantasmata rerū occultata & recondita educuntur ad intelligendū res sensibiles. Si ne autem motus aut quietes dicat aliquis phantasmata huiusmodi sint derelicta interius: non refert quantum ad presentem materiam. patet igitur: q; huiusmodi motus non attribuntur anime: sed sunt coniuncti ab ipsa anima: tñ & non sicut motu existente in ipsa anima. **C** Notandum tamen q̄ hec solutio predicte dubitationis non est distinctiua & diffinitiuā veritatis: sed obuiatiua. Scien- dum enim q̄ motus attribuitur operationibus anime a diuersis diuersimode. Nam tripliciter inuenitur motus in operationibus anime. In quibusdam enim inuenitur motus proprie: in quibusdam minus proprie: in quibusdam vero minime proprie: proprie enim inuenitur motus in operationibus anime vegetabilis & i appetitu sensituo. In operatione quidem anime vegetabilis est proprie motus quando mouetur: vel inesse nature per nutrimentū: & hic est motus augmenti: & secundum hoc anima vegetabilis se habet vt agens: corpus vero vt patiens. In appetitu vero sensituo proprie inuenitur motus & secundum alterationem: & secundum motum locale. Nam ad appetitū alicuius rei: homo statim mouetur & alteratur. Vel ad iram sicut in appetitu vindicte. Vel ad gaudium sicut in appetitu delectabilis. Item ex hoc mouetur etiam sanguis qui est circa cor ad partes exteriores: & etiam homo de loco ad locum ad consequendū id quod appetit. Ad inus vero proprie inuenitur motus in operationibus anime sensitue: in his enim non est motus secundum esse nature: sed solum secundum esse spirituale sicut patet in visu cuius operatio non est ad esse naturale: sed spirituale: quia est per species sensibiles: secundū esse spirituale receptas in oculo: sed tamen habet aliquid de mutabilitate in quantum scilicet subiectū virtutis visive est corpus: & secundum hoc h; rationem motus: licet minus propriam: non enim dicitur motus in his operationibus proprie: nisi cū operatio illa est ad esse nature. Ad inus autē de proprietate motus & nihil nisi metaphorice inuenitur in intellectu. nam in operatione intellectus non est mutatio secundum esse naturale: sicut est i vegetabili: nec subiectū spirituale quod immutetur: sicut est in sensibili: Sed est ibi ipsa operatio: que quodammodo dicitur motus in quantum de intelligentie in potentia fit intelligēs in actu. Differt tñ a motu eius operatio: q; eius operatio est actus perfectus: motus vero est actus imperfecti. Et ideo patet quomodo operationes anime vegetabilis & sensitue nō sunt motus aīe: sed cōiuncti: operationes aut intellectus non dicuntur motus nisi metaphorice: & sunt solū anime intellective absq; aliquo determinato organo. **C** Sciē

De anima

dum etiam q̄ sicut in sensu inuenitur vis appetitiua & apprehensiuā: ita & in intellectu inuenit vis appetitiua & apprehensiuā. Et ideo hec amor. odiū: gaudium: & huiusmodi possunt intelligi & prout sunt in appetitu sensituo: & sic habent motū corporale cōiunctū: & prout sunt in intellectu & voluntate tñ absq; omni affectione sensitua: & sic non p̄t dici motus: q; nō habent motū corporales cōiunctū. Et inueniuntur etiam in substantiis separatis s; q; in sequentibus melius patebit.

C Cōtr cū dicit.

In intellectus autē videtur in fieri substantia quedam existens & non corrumpi. **M**axime autem corrumperetur vtq; ab ea que est i senio debilitate. **N**unc autem forte quemadmodum in sensituis accidit. **S**i enim accipiat senior oculum iuuenis: videbit sicut & iuuenis: quare senium non est in sustinendo aliquid aīam sed in quo: sicut in ebrietatibus & infirmitatibus. **I**ntelligere igitur & considerare marcescunt alio quodam interius corrupto: ipsum autē impassibile ē. **I**ntelligere autē & amare & odire nō sunt illius passionis: sed huius habentis illud: secundum q̄ illud habet. **Q**uare & hoc corrupto non reminiscitur. neq; amat: non enim illius erant sed communis: quod quidem destructum est: intellectus autem fortassis diuinus aliquid & impassibile ē quod qdē igitur nō possibile moueri animam: manifestū ex his. **S**i autē penitus nō mouetur: manifestū quoniā neq; a seipsa.

C Vult probare ea q̄ ostēdit. s. q; huiusmodi operationes ēt si sint motus sicut ipsi dicebāt nō attribuitur anime: sed corpori & coniuncto. Et hoc probat per quandā opinionem illorū que erat famosa tēpore suo. scilicet q; oīs aīa est incorruptibilis: & hoc s; eos erat de intellectu & de omni anima. Dicit ergo q̄ videtur predictis philosophis q; intellectus sit quedam substantia que est in fieri & nondū completa: & q; nō corrumpitur. Cuius ratio est. q; nos videmus q; oīs debilitationes que sunt circa intellectus & sensus: non attingunt ad ipsas aīas s; se: sed proneniunt ex debilitate organi. Unde videtur q; intellectus & oīs aīa sit incorruptibilis & q; debilitatio in eis operationibus non fit ex eo q; ipsa corrumpatur: sed ex eo q; debilitantur organa. **S**i enim corrumperetur anima: maxime corrumperetur a debilitate que ē in senectute: sicut accidit in organis sensituis que debilitantur ex senectute: tamē anima non debilitatur ex hoc. q; si senex accipiat oculū iuuenis: videbit vt iuuenis quare senex debilitat: nō quidem q; ipsa anima patiat seu virtus sensitua: sed id in quo est: sicut in egritudinibus & in ebrietatibus non debilitatur seu alteratur anima sed corpus. **S**ic ergo (intelligere). id est simplex apprehensio. (& considerare). i. operatio intellectus que est in componendo & diuidendo marcescunt. non quidem q; intellectus corrumpatur & patiatur. sed corrupto quodam alio interius. id est corrupto aliquo quod est organum intellectus ipsus autē intelligere est passibile. **H**oc autē dicit **A**p. non q; sit huius opinionis. q; credat intellectum habere determinatum organum corporale: sed sicut dictū est ipse hoc loquitur supponendo opiniones istorū philosophorū: q; sicut dictū est erant huius opinionis: q; oīs operationes aīe & etiā ipse intellectus haberēt organa determinata. Et ideo s; hoc assignat quare intelligere marcescat. quia huiusmodi operationes que sunt intelligere:

Co. 65.

Co. 66.

amare: & odire: nō sunt passiones (illius). s. aīe suppo-
nēdo loquitur: (sed huius habentis). s. cōiuncti seu or-
gani corporalis. organi dico habētis illud. s. i. intelligere: &
huiusmodi (secūdm q̄ illud habet). Unde (corrupto
hoc) scilicet determinato organo huiusmodi opationis
que est amare seu itelligere: nō rememorat neq; amat
s. aīa. Cuius ratio est: q; huiusmodi passiones nō erant
aīe tantū: (sed cōis) scilicet coniuicti: quod est iam de-
structū & corruptum. Si ergo oēs huiusmodi motus &
operationes debilitātur. non propter aīam sed propter
debilitatē corporis seu organi vt dictū est: Manifestum
est q; nō sunt aīe tantū sed cōiuncti & per consequēs q;
aīa nō mouetur: sed cōiunctū licet aīa. Quia vō Ari-
stoteles locutus est hic de intellectu supponēdo opinio-
nes alio: sicut iam patet: ne credat q; ipse opinetur in-
tellectū sic esse vt supposuit. ideo remonet hoc dicens: q;
(fortassis intellectus est aliqd diuinius & ipassibile). i.
aliquid altius & aliqua maior potētia & per p̄ns opatio
ip̄suis aīe q̄ dicatur hic. Dicit autē (fortassis): q; nō dūz
hoc determinauerat: sed postea hoc in tertio ostēdit. vñ
p; q; supponēdo loquit. Consequenter concludit ex
oibus dicens: q; manifestū est ex oibus his q̄ dicta sunt:
q; nō ē possibile aīaz moueri: s; & si nō mouetur aliquo
modo manifestū est q; non mouet a seipsa huiusmodi
motibus sicut isti ponebant.

2 ec. 10.

Co. 67.

Altum autem his que dicta sunt ir-
m rationabilius dicere animaz esse nu-
merum seipsum mouentem. Insunt
enim his impossibilia: primo quidem ex ipso
moueri. accidentia: propria autem ex eo q; di-
cunt ipsam esse numerū quomodo enīz oportet
itelligere vnitatē motaz: & a quō: & quomo-
do impartibilem & indifferentem existentem.
Si namq; ē mota & mobilis: differre oportet.

lectio vndecima.

¶ **Q**uā philosophus improbauit opi-
nionē illorū qui dixerūt simpli-
citer aīam moueri: hīc cōsequēter arguit cō-
tra opinionem xenocratis: qui supra motum
addidit aliquid aliud scilicet q; aīa esset numerus mouēs
seipsum. Et hec opinio est multū irrationabilior opinio-
nibus aliorū philosophorū que dicte sunt. Nam his q;
dicūt animā esse numerū mouentē seipsum multa ipossi-
bilia insunt: & primo qdē ea q̄ accūt (eo q; ē moueri). i.
ex motu: q; ē accidūt oibus dicētib; aīam moueri. Acci-
dūt ē sic dicētibus: & incōueniētia pp̄ia ex hoc. s. q; dicit
aīam esse numerū. Et pp̄ hoc philosophus ip̄obat dif-
finitionē hac xenocratis de aīa: & nō tm̄ disputans ad no-
mē s; ip̄s; intētionē diffiniētis. Circa hoc at. d. f. primo
ostēdit hāc diffinitionē esse incōueniētē q̄stū ad ipsaz aīaz
vñ subaz aīe: scdo vero q̄stū ad ei; accidētia. ibi. (cōple-
tētibus igit in vnū &c.) Circa primū. d. f. primo. n. de-
struit diffinitionē p̄dictā de aīa p̄ rōnes. scdo vero osten-
dit q; ad hāc diffinitionē sequēter oīa incōueniētia que
sequūtur ad opiniones aliorū philosophorū. ibi. (acci-
dūt at sicut dixim; &c.) Quod at p̄dicta diffinitio sit in-
cōgrua p̄bat sex rōnib;. Quarū prima talis est. Tu di-
cis aīam eē numerū mouētē seipsum: numerus autē con-
stat ex vnitatib;: ergo dicis aīaz esse vnitates. si tu dicis
aīam esse numerū mouentē seipsum: ergo & aīam vnita-
tes mouētes seipsas. sed oē mouēs seipsum h; duas par-
tes: vt p̄bat in. viij. phy. quarū vna ē mouēs & alia mo-
ta. ergo oportebit dicere q; vnitates seu punctū diuidatur
ī duas partes. quarū vna sit mouēs. & altera mota. hoc
at est ipossibile: ergo ipossibile ē q; aīa sit numerus mo-
uēs seipsaz. Quod at sit ipossibile vnitatē habere vnam
ptē mouentem: & alia motā: p̄bat. q; nullo mō illud qd
est oīno impartibile & indifferēs pōt itelligi q; mouea

2 ec. 10.

tur per se: ita q; hēat ptē mouētē vnā: & aliā motā. Nam
in nullo pōt hēc duo. s. vis motua vel mota. & mobili-
tas vñ mota esse nisi differāt. cū ergo vnitates sit impartibilis &
indifferēs: nō pōt huiusmodi partes habere: & sic nec moueri
ergo aīa non est numerus mouēs seipsum.

Secundam rationem ponit cum dicit.

Amplius quoniam dicunt lineam motam
planum facere: punctū autem lineam: & vnita-
tuz motus linee erunt. Punctum autem vni-
tas est positionem hīs. Numerus autem
anime iam alicubi est: & positionem habet.

¶ Que talis est: Tu dicis aīaz esse numerū. ergo & vni-
tates vt dictū est. Inter vnitatē autē & punctū nulla dif-
ferētia est: nisi q; punctus h; pōnē. est. n. punctū vnitas
pōnē hīs. Sed si aīa est numerus oportet q; alicubi
sit huiusmodi numerus aīe: & positionem habens: ergo aīa erit
vnitates pōnē hīs. huiusmodi at sūt p̄dicta: ergo anima erit p̄-
dicta. sed fm̄ q; dicunt platonici: motus puncti facit lineā.
linea at mota facit superficiē: superficies vero corpus: sed ē
aīa numerus mouēs seipsum: ergo eodē mō & vnitas &
p̄ p̄ns est punctuz mouēs seipsum: punctuz at motū nō
facit nisi lineā. ergo motus aīe nō facit nisi lineā. & sic ani-
ma motu suo non cāt vitā: sed lineam: quod est falsum.
Nō est igit aīa numerus mouēs seipsum.

Tertiaz rationem ponit cum dicit.

Amplius autē a numero si auferat aliquis
numerum aut vnitatem. relinquatur alius nu-
merus. Plante autem & animalium multa di-
uisa viuūt. & vident eandē hēre animā specie.

¶ Que talis est. Si aīa est numerus vt tu dicis: oportet
q; cōsequat passiones & naturā numeri: sed cōstat q;
si aliq; auferat a numero vnitatē aliquā seu addat mu-
tat speciē. Nam si huius numero. s. tria addas vnitatē mu-
tat speciē. Alia. n. spēs ē huius numeri. iij. & talia eius
qd est tria. Si vero ab eodē auferas vnitatē efficiē duo
& mutat similiter spēm. cōstat at q; aīalia sumunt speciē
ab aīa: cui; vnūqd; cōsequat p̄ formā speciē suā. ergo
si aīa ē numerus ex subtractione vel additione alicuius
ab aīa: relinquē alia aīa speciē: & hoc ē falsū. Videmus
enim in decisionibus plātarū & aīalium anulosoꝝ q; diui-
sa seu decisa viuunt. & eandē speciēz habēt. nō ergo ani-
ma est numerus mouēs seipsum.

Quartaz rationem ponit cum dicit.

Videbitur autē vtiq; nihil differre dicere
vnitates aut corpora parua. Et namq; ex de-
mocrati superis si frant puncta: solum autem
maneat quātitas. erit aliquid ī ipso. Hoc qdē
mouens. illud autem quod mouetur: sicut in
magnitudine. Non. n. p̄pter hoc q; ē magni-
tudine differre aut paruitate accidit quod di-
citur ē: sed quia quantum. Unde necesse est ali-
quid esse motuum vnitatum. Si autē in anima
li quod mouens aīa & in numero quare non
mouens & quod mouetur est anima: sed mo-
uens solum.

¶ Que talis ē. Tu dicis aīaz eē numerū: & sicut dictū est
sequit q; aīa sit vnitates positionēz hītes: & p̄ p̄ns q; sit
p̄dicta. s; hoc at. si recte p̄sideremus videbit vtiq; q; ni-
hil differt dicere q; aīa sit corpora parua & idiuisibilia: sic
dixit democritus: aut dicere q; sit vnitates positionēz ha-
bētes: vnū. n. pōez hīs q̄titas ē & idiuisibilis. Ex hoc er-
go sic arguo. Aīa scdm̄ positionē tuā ē numerus mouēs
seipsaz: & p̄ p̄ns vnitates & p̄dicta mouētia seipsa. ponē-
mus autē q; corpora idiuisibilia q̄ posuit democritus sūt

puncta: quia non differt sicut dictū est: et sic quāta: quod
necesse est: quia proprie nō mouet nisi quantū. Hōmō autē
puncta mouet seipsa: quia aīa est numerus seipsam mouēs.
Sed in mouēte seipso sicut dictū est duo sunt: ergo erit
in ipso puncto vnū quod est mouēs: et aliud quod est mo-
tum. Nec est curandū vtrū sint magna seu parua dūmo-
do sint q̄ta: quia ī quolibet cōtinuo mouēte seipso hoc
accidit. s. q̄ sint duo ibi: vnū vt mouēs. et aliud vt motū.
Et sic necesse est q̄ sit aliquid motuuz vnitatū. In aīali
autē illud quod mouet aīal est anima. ergo et in numero
illud quod mouet numerum erit anima: ergo aīa nō ē
id quod mouet: sed illud quod mouet. Et sic mala ē dif-
finitio anime q̄ sit numerus mouens seipsam: sed potius
q̄ sit numerus mouens numerum motum.

Quintam rationē ponit cū dicit.

Cōrigit at̄ quodāmodo hāc vnitatē eē. o. 3. n.
ip̄si iesse q̄dā differētiā ad alias. Puncti at̄ so-
litariū: q̄ vtrūq̄ ad differētiā erit nisi positio:
Si qdē igit̄ sūt altere ī corpe vnitates et pun-
cta: ī eodem erunt vnitates. obtinebit. n. locū
pūci: tñ et qd̄ p̄hibet in eodē esse: si due sunt
et īfinitas: Quorū. n. locus ē īdiuisibilis: et ip-
sa. Si at̄ ī corpore puncta numerus aīe: aut
si qui eorū q̄ in corpore punctoz numerus
aīa quare nō oīa habēt animam corpora. pū-
cta enim in omnibus videntur. esse et īfinita.

Que talis est. Secundū opinionē democritis contin-
git hanc. s. aīam esse vnitatē: sed ex hoc cōtingit ipsam eē
puncta: quia si aīa est vnitas: oportet quod differat ab alijs
vnitatibus: nō poterit autē differre ab eis nisi per positi-
onem. que. n. est differētia (puncti: solitarij): id est vnita-
tis intellectu nisi positio. nulla vnitas autē nisi positio: q̄
hīs est punctū: ergo anima nō est vnitas: sed puncta. S; anima
est in corpore et quodlibet corpus h; puncta sua
per se. quero ergo vtrū puncta que sunt anima sint eadē
cū punctis corporis aut alia: siquidem sunt altera: ergo
cum in qualibet parte corporis sit anima in qualibet pte
corporis erunt puncta anime: et sic erunt duo pūcta in eo-
dē loco simul: et si duo propter quod nō plura aut etiam
īfinita: nam illa quorū locus est īdiuisibilis: et ipsa ī-
diuisibilia sunt: vnde nō indigent ampliori loco. Unde
si ponantur duo esse in loco īdiuisibilis: per p̄ns possūt
in eodē loco esse īfinita. Si vero dicas q̄ sunt eadē pū-
cta que sunt in corpore cū hīs puncta que sunt anima: se-
quit̄ q̄ cum omne corpus habeat puncta: q̄ oē corpus
habeat aīam: sed hoc est falsum: nō ergo aīa ē numerus
mouēs seipsū: Sextā rationē ponit cum dicit.

Amplius autem quomodo possibile est
separari puncta et absolui a corporibus: siqui-
dem non diuidantur linee in puncta.

Et sumitur ex precedēti que talis est. Sicut dictū est
sequitur ex positione democritis: q̄ anima sit puncta: sed
nos videmus q̄ puncta non separantur nec absoluitur
a corporibus: Nam linee nō diuidantur a superficie: nec
pūcta a lineis: Anima vero separatur et absoluitur a
corpore: ergo non est puncta neque numerus: patet er-
go q̄ diffinitio democritis de anima est incongrua quan-
tum ad ea que in diffinitione ponuntur.

Consequenter cum dicit.

Accidit at̄ sicut diximus: si qdē idē dicere
corpus quoddā subtiliū partū ipsaz ponēti
b: sic at̄ sicut Democrit⁹ dicit ab aīa moue-
ri: p̄p̄riū icōueniēs. Si qdē. n. ē aīa ī oī eo q̄
sentit corpore: necesse duo in eodē esse corpa:
si corpus aliquod aīa. Numerū autem dicēti

bus ī vno pūcto pūcta multa: aut oē corpus
animā hēre: nō qdā numerus differēs fiat et
alius ab his q̄ in corpore pūctorū. Accidit at̄
aīal moueri a numero: sicut et Democritū di-
xit ipsum mouere. Quid. n. ē differre dicere
speras puas aut vnitates magnas: aut oīno
vnitates ferri. Vtrobiz. n. necesse est moue-
re animal in eo quod mouentur ipse.

Co. 73.

Dicit diffinitionē predictam esse incongruas quantū
ad incōueniētiā: nā ex huiusmodi diffinitione de anima
sequitur oīa incōuenientia que sequitur ex opinionib⁹
oīum phylosophoz de anima. Quidā enim errauerunt
circa aīam et dixerūt ipsam esse corpus subtilissimarum
partiū. Ex quo sequebat̄: quod euz anima sit vbiq̄q̄
est sensus in corpore: et sensus sit vbiq̄e per corpus: q̄
si anima est corpus q̄ duo corpora sint simul. Et hoc idē
sequit̄ si anima est puncta: sicut dictū est. s. q̄ duo sint si-
mul et etiā īfinita: et hoc si puncta aīe sint alia a punctis
corporis. Sed si nō (fiat differens numerus) punctoz
aīe. i. si nō differāt puncta aīe a pūctis que sunt in corpe:
sequit̄ q̄ in quolibet corpore sit aīa: in quolibet enī cor-
pore est inuenire puncta. Quidā vero sicut democritus
errauit dicēs animā mōneri: et corpus ex motu aīe. et cū
ipse diceret cōponi aīam ex īdiuisibilibus speris: et ex
motu ipsarū moueri corpus: sequebat̄ q̄ corpus moue-
ret̄ ex corporibus īdiuisibilibus. Et hoc idē incōue-
niens sequitur ex diffinitione istoz: scilicet animal moueri
ex numero: et p̄ p̄ns a punctis. et nō est differētia dicere
speras paruas: et vnitates magnas: aut quascunq̄ vnita-
tes moueri: nā (vtrobiz) .i. in spericis corporibus et ī
vnitatibus: necesse est q̄ aīal moueat̄ eo q̄ ipsa. s. corpo-
ra sperica et puncta seu vnitates mouentur.

Consequenter cum dicit.

Cōplectētib⁹ igit̄ ī vnū numerū et motū
hec qdē accidūt et mlt̄a alia hōmōi. Nō. n. solū
diffinitionē aīe īpossibile ē hōmōi esse sed et ac-
cidēs. Manifestū est aut̄ si quis argumētaue-
rit ex ratione hac passiones et opa aīe redde-
re: vt cogitationes: sensus: letitias: tristitias: et
quecunq̄ alia huiusmodi. sicut. n. dixim⁹ pri-
us: neq̄ diuinare est facile ex ipsis.

Co. 74.

Ostendit insufficiētiā predictę diffinitionis ex pte acci-
dētium. Dicit ergo q̄ quādoq̄q̄ diffinitio sufficiēter
assignat nō solum debet ducere in cognitionē substantie
rei diffinitę: sed etiā accidētium. Sed si complacemur in
vnū ista duo que posita sunt in diffinitione aīe. s. numerus
et motum: nō solum accidūt nobis incōueniētiā que di-
cta sunt circa substantiā ipsius aīe: sed etiā multa alia: quia
hec duo nō solū est īpossibile esse diffinitionē. i. substā-
tiā aīe: verum etiā est īpossibile q̄ ipsa. s. numerus et
motus sint accidētia anime: seu ducant in cognitionē acci-
dētium. Nō igitur est cōgrua diffinitio: euz nō ducat in
cognitionē accidētium. Et q̄ nō ducat in cognitionē ac-
cidētium aīe manifestum est si quis ex hōmōi diffinitōe
conabitur passiones et operationes aīe assignare: puta ra-
tificationes: delectationē: tristitiā: et hōmōi: ex ipsis enī
scz ex numero et motu: non solum non erit facile deueni-
re in cognitionem accidentium et operationum aīe: sed
nec diuinare poterimus ex eis aliquid de ipsis passio-
nibus et operationibus anime.

lectio duodecima.

Ribus autē modis traditis secūdiū
quos diffiniūt aīam alii qdē maxie
motū enūciauerūt ī mouēdo seipsā.
Alii at̄ corpus subtilissimū aut īcorpaliū
k

Co. 75.

aliorū. Nec at q̄s dubitatōes et subcōtrarie
tates h̄nt: p̄teritūm fere. Reliq̄ at cōsidera
re quō dicit ex elemētis ipsā eē. Dicit. n. q̄te
n^o sciat ea q̄ sūt: et vnūquodq̄ cognoscat. Necesse
sariū at est accidere multa et impossibilia rōni.
Nōnūt. n. cognoscere simile simili: tāquāz ac
si aiā res ponētes: Nō sunt at hec sola: mul
ta vō et alia. Magis at fortassis īfinita nume
ro q̄ sunt ex his. Ex q̄bus igit̄ ē vnūquodq̄
horū cognoscere aiā et sentire: sed cōpositū
nō cognoscat. neq̄z sentiet: ut qd̄ deus aut hō:
aut caro: aut os. Similiter autē qd̄libet aliud
cōpositoz. Nō. n. quolibz mō se h̄ntia elemē
ta horū vnūquodq̄: sed rōne qdā et cōpositi
one: sicut Empe. dicit os et terra. Terra at be
ne apta ī bñ āplis receptaculis duas ex octo
ptibus sortita ē: q̄tuor at vulcani: ossa aut al
ba sunt. Nihil igit̄ p̄fectus ē elemēta in aiā ef
se: nisi et rōnes inerūt et cōpositio. Cognoscat
n. vnūquodq̄ simile. Os aut aut hōiez nihil:
nisi et hec inerunt. Hoc autē quod impossibile
sit nihil os dicere. Quis. n. dubitabit si inerit
in aiā lapis aut hōmō: similiter autē et bo
nū et non bonū eodem modo et de aliis.

Post q̄ p̄bus ondit supra quō antiq̄ natu
rales ī cognitionez aiē venerunt
p̄tria. s. p̄ motū et cognitiōē: et p̄ eē icorpalis
mū: et disputant h̄ illos q̄ venerūt ī cogniti
onē aiē p̄ motū: et h̄ illos q̄ dixerūt aiā esse qd̄ icorpa
lissimū et maxime simplex: hic p̄r disputat h̄ illos q̄ di
cebat aiā oīa cognoscere: q̄ cōposita erat ex oib⁹: quo
rū positio fuit qd̄ aiā cognosceret res oēs. et q̄z cognitio
fit p̄ assimilationē q̄si hoc a lōge diuinātes: dicebāt aiāz
ad hoc qd̄ oīa cognosceret eē cōpositā ex oib⁹: et qd̄ silu
do rez oīum eēt in aiā fm̄ p̄p̄iū modū eēndi. s. corpalē
vñ cū res cōstet ex elemētis dicebāt qd̄ aiā erat cōposita
ex oibus elemētis: vt sentiat et cognoscat oīa q̄ sūt. Et q̄z
p̄ncipalis ī hac positioe fuit empe. cū poneret aiāz cōpo
sitā ex plurib⁹ elemētis q̄ aliq̄ alioz: id̄ p̄bus principa
liter hic reprobat opinionē suā et disputat h̄ eā. Et circa
hoc. d. f. p̄rio. n. ip̄robat opinionē empe. sedo vō q̄dam
aliā. ibi. (In toto at qd̄ ipsam et c.) ip̄robat at op̄ionē
empe. decē rōnibus. quāz p̄ria talis ē. Empe. dicit qd̄ q̄z
cognitio fit p̄ similitudinē: cū aiā cognoscat oīa. os animā
cōpositā eē ex oibus. Sz p̄z qd̄ huic rōni est necessariū ac
cidere multa incōueniētia: et impossibilia. cōstat. n. qd̄ ī q̄li
bet re nō sunt. hec sola. s. elemēta: sed multa. alia ab ele
mētis sicut est p̄portio cōmixtionis et rō vnus cuiusq̄z.
et forte sūt īfinita numero q̄ accidūt reb⁹ cōpositis ex his
s. elemētis: sicut p̄z ī osse. nā nō solū os cognoscere illa ex
q̄bus cōponit os: sed et p̄portionē q̄ ē iter illa ex q̄b⁹ cō
ponit et rōnē ossis. q̄z oīa q̄ sunt cōposita nō cōsistūt quo
cūq̄z mō se habeāt elemēta: sed quadā rōne et cōpositio
ne. vt. s. sint p̄portionata ad inuicē. Nā os euz h̄at octo
ptes: fm̄ qd̄ dicit empe. vnūquodq̄z cōpositū os habet
viii. ptes q̄ nō equaliter attribuūtur oibus elemētis: sed
terra h̄z ibi duas ptes. Aer h̄z ibi vnā: aq̄ similiter vnā:
sed ignis q̄tuor. et id̄ ex maiori p̄ticipatiōe ignis dicit of
sa eē facta alba. et ex terra sicca. Sic ergo ī reb⁹ cōposi
tis nō solū sunt ipsa elemēta. sed p̄portio et ratio vnus
cuiusq̄z. Inde sic. Aut ergo iste p̄portiones sunt ī aiā cū
elemētis: aut nō: si sunt in aiā. ergo in aiā sunt ossa: et car
nes et h̄mōi. et p̄ p̄ns hō et lapis: et corpa: et p̄ria: vñ nul

lus dubitat qd̄ hec nō sunt in aiā. Si vero dicas qd̄ non
sunt ibi h̄mōi. p̄portiones et rōnes s̄z solū elemēta: tūc aiā
nō cognoscat p̄portiones rerū nec ipsa cōposita: quō. n.
poterit cognoscere dñi. s. totū celū: aut hōmōē aut lapi
dem seu os: nullo modo cognoscat: sed elemēta tantūz.

Secundam rationem ponit cum dicit.

Ampli⁹ at cū multipliciter id quod est si
gnificat. n. aliud qd̄ hoc aliqd̄ aliud at quāti
tatē. aut qualitātē: aut et quoddā aliud diuiso
rū p̄dicamētōz: vtrū ex oib⁹ erit aiā aut nō:
sed nō videtur cōia oīum eē elemēta. si igitur
q̄cūq̄z substātiarū sunt ex his solū. Quō igit̄
cognoscat et aliorū vnūquodq̄z: Aut dicit vni
uscuiusq̄z generis esse elemēta et p̄ncipia. p̄
p̄ria: ex q̄b⁹ aiā cōstare. Erit ergo qualitas
et quātitas et substātia. sed impossibile est ex quā
titatis elemētis esse substantiam et nō quantita
tem. Dicentibus itaq̄z ex omnibus hec et hu
iusmodi alia accidunt.

Que talis ē. Tu dicis qd̄ aiā est cōposita ex principijs
sed diuersoz generū diuersa sunt principia: euz ergo id̄
qd̄ est dicat̄ multipliciter. i. sicut diuersa genera: sicut. sub
stātie q̄litaris. q̄titatis et aliorū p̄dicamētōz. ergo erunt
diuersa principia. Quero ergo vtrū aiā sit cōposita tan
tū ex principijs substātie: aut ex principijs oīum generū
si tantū ex principijs substātie: tūc aiā non cognoscat nisi
substātiā et ipsi ponūt eā cognoscere oīa. Si vero cōpo
nitur ex principijs oīum generū: tūc cū q̄cquid est ex p̄i
cipijs substātie sit substātia: et ex principijs q̄titatis sit
q̄titatis: et sic de singulis: aiā erit substātia q̄titatis: qua
litaris: relatio: et h̄mōi. Possit at̄ respōderi h̄ hac ra
tionē. Sz. qd̄ principia substātie sunt etiā q̄titatis et q̄lita
tis et alioz. cū oīa fundent̄ supra substātiā: et id̄ nō os qd̄
sunt in aiā aliqua alia principia: q̄z principia substātie:
et nihilominus cognoscat oīa. Ad hoc dicēdum qd̄ q̄li
bet res habet principia p̄xima et remota: et cognitio
os qd̄ sit p̄ principia p̄xima: principia autē substātie licet
sint principia aliorum: sunt tū remota et nō p̄xima: et id̄
per ea non potest haberi cognitio nisi de substantia.

Tertiam rationem ponit cum dicit.

Inconueniens autem est dicere quidez im
possibile esse simile a simili: sentire autem simi
le simili. et cognoscere simile simili. sentire aut
pati aliquid et facere et moueri ponunt: simili
ter autem cognoscere et intelligere.

Que talis ē. Ratio q̄re aiā sit cōposita ex oibus ele
mētis est: qd̄ aiā cognoscat oīa. et cognitio ē p̄ similitudi
nem contra. constat enim qd̄ sentire et cognoscere est pa
ti aliquid: sed inconueniens est dicere qd̄ simile patiat̄ a
simili sed a contrario. ergo et inconueniens est dicere qd̄
sentire seu cognoscere sit simile simili.

Quartam rationem ponit cum dicit.

Multas autem dubitationes et difficulta
tes habente ipso dicere: sicut Empe. qd̄ cor
poreis elementis singula cognoscuntur: et ad
simile testat̄: quod nunc dictum est. Quecun
q̄z. n. insunt in animalium corporibus simpli
citer terre: vt ossa nerui pili nihil sentire vidē
tur quare neq̄z similia et tamen conueniret.
Que talis est: Ex hoc qd̄ dictū ē sup̄ius testat̄ qd̄ di
ctū empe. s. qd̄ simile sibi cognoscat: h̄z multas dubitatio
nes et difficultates: sed adhuc etiā magis apparet diffici
le et ip̄oprie dictū. Nā si aiā cognosceret simile simili

Co. 76.

Co. 77.

Co. 78.

Co. 79.

sicut empe. dicit tunc sequitur quod elementum aeris cognoscat aerea et sic de alijs: sed nos videmus quod multe partes terre sunt in aiali quod nihil sentiunt: sicut pills: et ossa et nervi: nisi que viret quod sentirent secundum positionem eorum: ergo non cognoscitur simile simili: vel et non est composita ex omnibus elementis.

Quintam rationem ponit cum dicit.

Amplius autem unumquodque principiorum in gratiam plurium quas intelligentia existet. cognoscet quidem. n. unum quodlibet: multa autem ignorabit. omnia enim alia.

Que talis est. Adhuc ex positione empe. quod si se cognoscat filii: sequitur aliud inconueniens. scilicet quod principium habet plus de ignorantia quam de intelligentia. Si. n. cognitio est per simile terminum: et principium quodlibet sit simplex et non habet alicuius similitudinem in se: nisi suam non cognosceret nisi seipsum et ignorabit multa: omnia. scilicet que sunt alia ab eo. Sextam rationem ponit cum dicit.

Accidet autem et Empedocli insipientissimus esse deum. Solus. n. elementorum unum non cognoscet discordiam: mortalia autem omnia. Ex omnibus enim unumquodque est.

Que talis est. Adhuc et ex dicta positione. scilicet quod simile cognoscat filii: accidit aliud inconueniens empe. hoc videlicet quod dens sit insipientissimus omnium aialium: quod ex hoc sequitur Sciendum. n. quod sicut dictum est: Emp. posuit ista omnia inferiora composita esse ex. iij. elementis: et ex lite et amicitia: et quod generatio et corruptio puenit in rebus ex istis duobus. scilicet lite et amicitia. Celum vero dixit esse deum et dixit quod erat compositus ex. iij. elementis: et amicitia: sed non ex lite: et ideo est incorruptibile. Si ergo simile cognoscit simili. cum deus non sit compositus ex lite: non cognoscet lite: et sic erit simpliciter insipientior ceteris aialibus que cognoscunt litem cum sint composita ex ea. Septimam rationem ponit cum dicit.

Ratio autem propter quam cum non omnia habent animam que sunt. Quoniam omnia aut elementum. aut ex elemento: aut uno: aut pluribus: aut omnibus. Necessesse enim est unum aliquod cognoscere: aut quedam: aut omnia.

Que talis est. Si anima est composita ex omnibus elementis: sequitur quod omnia que sunt habent animam. n. quod est aut est ex omnibus elementis: aut ex aliquibus. scilicet omne quod est compositum ex elementis: aut ex elementis est corpus: ergo omnia corpora habent animam et omnia que sunt. quod falsum est. Octavam rationem ponit cum dicit.

Dubitabit autem utique aliquis: et quid est unum faciens ipsa. Materie enim comparantur elementa. Maxime autem proprium est illud continens quodcumque est. Anima autem aliquid esse melius et antiquius impossibile est. impossibilius autem adhuc intellectu. Rationabilissimus autem est hunc nobilissimum et diuinum secundum naturam: Elementa, autem dicunt esse prima entium.

Que talis est. Elementa sunt plura et contraria: ubiqueque aliqua propria conueniunt et componunt: omniaque sit aliquid aliud quod contineat et faciat ipsa unum. Si ergo anima est composita ex omnibus elementis: omniaque sit aliquid aliud continens illa: Sed hoc est valde dubium quod sit: quia sic esset nobilior et prius anima quod est impossibile: et ad minus de intellectu: quia valde rationale est quod intellectus sit nobilissimus omnium et domus secundum naturam. Item sequeret quod illud esset prius quam elementa: quod est falsum quia empe. et alii dicunt elementa esse prima inter omnia entia. Non est ergo anima composita ex elementis.

Nonam rationem ponit cum dicit.

Omnes autem et qui ex eo quod cognoscit et sentit anima: que sunt ex elementis dicunt ipsa

et qui maxime motum non de omni dicunt anima. Neque enim sensitiva omnia motiva. Videntur enim esse quedam aialium momenta secundum locum: et tamen videtur hoc solo motu mouere anima animal. Similiter autem et quicunque intellectuum et sensituum ex elementis faciunt. Videntur enim plante viuere non participant loci mutatione neque sensu: et animalium multa intelligentiam non habere. Si autem aliquis et hoc segregauerit: posueritque intellectus partem aliquam anime: similiter autem et sensituum: neque utique sic dicit de omni anima neque de tota: neque de vna. Hoc autem sustinuit et que est in orphanicis vocatis carminibus ratio. Dicit. n. animam ex toto ingredi respirantium que fertur a ventis. Non possibile itaque plantis hoc occidere neque animalium quibusdam: siquidem non omnia respirant: hoc autem latuit sic opinantes.

Lo. 84

Et ostendit defectum et insufficientiam positionis empe. et aliorum omnium que considerant animam ex motu seu sensu que talis est. Apparet et quod omnes et quicunque dixerunt animam esse aliquid motuum secundum locum insufficienter dixerunt. Nam multa aialia sunt que non mouentur secundum locum: sed manent: sicut plante et alia hominum. Si militer at et illi que dixerunt animam esse quod intellectuum. et sensituum insufficienter dixerunt. Nam multa sunt aialia: que neque sentiunt. neque intelligunt. Si vero aliquis hoc segregauerit. scilicet intellectuum sensituum et motuum. et dicat intellectuum vnam partem anime: et sit sensituum: non tamen pro hoc dicit de omni anima: cum si omnes anime sit intellectus. Neque de tota: cum intellectuum et sensituum sint partes anime. Neque de vna. quia sic non diceret omnes proprietates anime cuiuscumque: cum in anima sunt alie proprietates: que sunt intelligere et sentire. Et quia quidam philosophus que vocat est orphanicus. defectiue et de anima locutus est: quasi in simile defectu incidit ideo hoc adiungit ei defectum. Sciendum est autem quod orphanicus iste fuit vnus de primis philosophis que erant que philosophi poetarum theologi loquuntur metrica de philosophia et de deo: et fuerunt tamen tres: samius orphanicus. et quidam alius. Et iste orphanicus primo induxit homines ad habitandum simul: et fuit pulcherrimus concionator: ita que homines bestiales et solitarios reduceret ad civilitatem: et pro hoc dicitur de eo quod fuit optimus citharedus, intantum quod fecit vel faceret lapides saltare. ita fuit pulcher concionator: quod homines lapideos emoluit. Post hos vero tres fuerunt. vii. sapientes. quorum vnus fuit tales. Idcirco ergo orphanicus volebat quod totus aer aialis esset et anima quidam: et quod anima corpus vniuersum nihil aliud esset: nisi illud quod attrahit aialia de aere anima per respirationem: et hoc dicebat metrica. Et ideo dicit philosophus quod orphanicus que est in metricis carminibus de anima sustinuit eundem defectum. que sustinuerunt rationes predictas: quia sicut dictum est ipse voluit quod illud esset anima: quod attrahit per respirationem aialium. Sed hoc insufficienter dictum est: quia multa aialia sunt que non respirant: hoc autem. scilicet quod aialia multa non respirant latuit illos que fuerunt predicte opinionis. et sic patet quod isti reprehenduntur de insufficientia.

Lo. 85

Decimam rationem ponit cum dicit.

Si vero ex elementis animam facere oportet: nihil oportet ex omnibus. Sufficiens enim est altera pars contrarietatis seipsam diuidi care et oppositam. Recto enim et ipsum et obliquum cognoscimus. Iudex enim utrorumque canon est recto. Obliquum autem neque sui ipsius neque recti.

Aristotelis stragyrite de aia text^o libri sc^oi.

*Quicquid est anima...
...de anima...
...de anima...*

De quidē igitur a prioribus tra-
dita de anima dicta sunt. Iterum
autem tanquam ex principio re-
deamus tentantes dēterminare
quod est anima: et que utiq; erit

cōmūnissima ratio ipsius.

Thome aquinatis in secundum librum de ani-
ma Aristotelis preclarissima commentaria.

Lectio prima.

Questio^o Ar. posuit opinionē aliorum
de aia i p^o libro. In secun-
do accidit ad determinādū de aia scdm
ppriā opinionē: et veritatē. Et circa hoc
duo facit. p^o dicit de quo est intēio sua
p^otinās se ad pcedētia: scdo psequitur suā
itētionē. ibi. (Dicim^o itaq; unū quoddā

re.) Dicit ergo p^o qd i p^o libro dicta sūt ea q tradita
sunt a priorib^o de aia: s; o; itez. q. redēdo a p^o de
terminare vitatē: qd qdē pp suā difficultatē magis op^o
tentare: q; securitatē de vitate inveniēda psumere. Et cū
supra i p^o q^o sitū fuerit. vtrū p^o de aia ipsa deter-
minādū sit aut de p^o ei^o: q; n. hāc qōnē dēterminās
dicit q i p^o dicitū est qd ē aia: i quo notificat ipa
aie eētia: postea at dēterminabit de p^o siue potētis
ip^o. Et q; hōi rōnē assignās subiūgit: (et q; utiq; erit
cōmūnissima rō ip^o): cum. n. oñdit qd ē aia: tradit id
qd ē cōe cū at dēterminat de vnaquaq; p^o aut potē-
tiarū ip^o: tradit id qd ē spale circa aiam: hic est antez
ordo doctrine: vt a cōibus ad minus cōmūnia proceda-
tur: sicut ostendit phylosophus in principio phy^o.

2ec.1.

*Deinde cum dicit...
...de anima...
...de anima...*

Deinde cum dicit.

Dicimus itaq; unū quoddā genus eorū
que sunt substantiā. Quis autē aliud quidē
sicut materiam: que secūduz se quidē n ē hoc
aliquid: aliud autē sicut formam et speciē: scdoz
quam dicitur iaz hoc aliquid: et tertiaz que ex
bis. Est autem materia quidez potentia: spēs
autem endelechia. Et hoc dupliciter: hoc qui-
dem sicut scia: illud at sicut considerare.

Profegitur suā itētionē quā pposuerat: et diuidit
tur i ptes duas: i p^o oñdit qd est aia: in scda determi-
nat de p^o ei^o siue potētis eius. ibi. (potētiarū autē
aie) re. p^o diuidit in duas. In prima ponit diffi-
nitionē aie q est q; demonstratiōis cōclusio: in secunda
ponit diffinitionē aie q est q; demonstratiōis p^o.
ibi. (Quoniā autē ex certis quidē). re. Sciendū est. n.
q sicut dicit in p^o posteriorū: ois diffinitio aut ē cōclu-
sio demonstratiōis: sicut hec tonitruū est cōtinū^o sonus i
nubib^o aut est demonstratiōis p^o sicut hec toni-
truū est extinctio ignis in nube: aut est demonstratiō po-
sitiōis id est ordine differēs: sicut hec tonitruū ē cōtinū^o
sonus in nubibus. propter extinctiōē ignis in nube. In
hac. n. ponitur et demonstratiōis cōclusio et p^o.
et nō secundum ordinē syllogismi. p^o autē pars di-
uiditur in duas. In prima ponit diffinitionē primā aie:
in secunda manifestat eā. ibi. (vniuersaliter igit dictū)
re. p^o diuiditur in duas. In prima premitit quas-
dā diuisiones ex quibus habet via ad inuestigandū dif-
finitionē anime. In secunda inuestigat anime diffini-
tionem. ibi. (Quare omne corpus) re. Sciendum autē
est q sicut docet phylosophus in. vij. metha. hec est dif-
ferentia inter diffinitionem substantiē et accidentis: q in
diffinitione substantiē nihil ponitur quod sit extra substā-
tiā diffiniti: diffinitur. n. vnaqueq; substantia per sua p^o

2ec.1.
4.4.

cipia materialia vel formalia. In diffinitione autē acci-
dentis ponitur aliquid: quod est extra essentiā diffiniti. s.
subiectū. oportet. n. subiectū poni in diffinitione acciden-
tis: sicut cū dicitur simitas est curuitas nasi. et hoc ideo ē
q; diffinitio significat qd quid ē res: substantia antez est
quid completum in suo esse et in sua specie: accidēs autē
non habet esse completum: sed dependens a substantia.
Similiter etiam nulla forma est quid completum in spe-
cie: sed complementum speciei competit substantiē cō-
positē. vnde substantia cōposita sic diffinitur q in eius
diffinitione non ponitur aliquid quod sit extra essentiā
eius. In omni autem diffinitione forme ponitur ali-
quid: quod est extra essentiā forme scilicet proprium
subiectum eius siue materia: vnde cum anima sit forma
oportet q in diffinitione eis ponatur materia siue subie-
ctum eius. Et ideo in prima parte ponit duas diuisio-
nes: quarum prima necessaria est ad inuestigandū id
quod in diffinitione anime ponitur ad exprimendam ef-
fentiam eius. Alia que est necessaria ad inuestigandū
id quod ponitur in diffinitione anime ad exprimendū
subiectum ipsius. ibi. (Substantiē autē maxime) re.
Circā primum innuit tres diuisiones: quarum pri-
ma est: secundūz q ens diuiditur in decem predicamē-
ta: et hanc innuit per hoc quod dicit: q substantia dicit
esse unum genus entium. Secunda diuisio est secundūz
q substantia diuiditur in materiam et formam et com-
positum. Materia quidem est que secundum se non est
hoc aliquid: sed in potentia tantū vt sit hoc aliquid: for-
ma autem est: secundum quā iam ē hoc aliquid in actu.
Substantia vero cōposita est que est hoc aliquid: dicit
tur enim esse hoc aliquid. id est aliquid demonstratum
quod est completum in esse et specie: et hoc conuenit soli
substantiē cōpositē in rebus materialibus. Nam sube-
separate quāuis nō sunt cōpositę ex materia et forma:
sunt tamen hoc aliquid cum sint subsistentes in actu et cō-
plete in natura sua. Anima autem rationalis quantum ad
aliquid potest dici hoc aliquid: secundum hoc quod po-
test esse per se subsistens: sed quia non habet speciē cō-
pletam: sed magis est pars speciei: non omnino conue-
nit ei q sit hoc aliquid: est ergo differentia inter materi-
am et formam q materia est ens in potentia: forma au-
tem est endelechia: id est actus: quo scilicet materia fit
actu: vnde ipsum cōpositum est ens actu. Tertia diui-
sio est q actus dicitur dupliciter: vno modo sicut scien-
tia est actus. Alio modo sicut cōsiderare est actus. Et dif-
ferentia horū actūz ex potētis perpendi potest: di-
citur enim aliquis in potentia grammaticus: antez ac-
quirat habitum grammaticę discendo vel inueniendo:
que quidem potentia in actum reducitur quando iam
aliquis habet habitum scientiē: sed tunc est iterū in po-
tentia ad vsum habitus cum non considerat i actu: et hac
potentia in actum reducitur: cum actu considerat. Sic
igitur et scientia est actus. et consideratio est actus.

Deinde cum dicit.

Substantiē autē maxime esse videtur cor-
pora et horū phy^o: h enim aliorū p^o.
Phy^o at alia qdē habent vitā: alia at n
habēt vitā aut habere dicimus id quod p se
ipsū alimētum et augmentū et decrementum.
Ponit diuisiones ex quibus inuestigatur id quod po-
nitur in diffinitione anime pertinens ad eius subiectū:
et innuit tres diuisiones: quarum prima est q substan-
tiarū quedam sunt corpora: et quedaz non sunt corpo-
ra. inter quas substantias maxime sunt manifeste corpo-
les substantiē: nā substantiē cō: poree quecūq; sint: ima-
nifeste sunt: eo q sunt a sensibus remote sola rōne inesti-
gabiles: hoc ē ergo qd dicit: q (corpa maxime vidēt
esse sube.) Scda diuisio est q corporū qdam: sunt cor-
pora phy. i. nālia: qdā nō naturalia sed artificialia: hō. n.

*...de anima...
...de anima...
...de anima...*

Secundus

et lignum et lapis sunt naturalia corpora. domus et securis sunt artificialia. magis autem videtur substantie corpora naturalia quam artificialia: quia corpora naturalia sunt principia artificialium: ars enim operatur ex materia quam natura ministrat: forma autem que per arte inducitur est forma accidentalis sicut figura vel aliquid huiusmodi: unde corpora artificialia non sunt in genere substantie per se sua forma: sed solum per suam materiam que est naturalis: hinc ergo a corporibus naturalibus que sunt substantie: unde corpora naturalia sunt magis substantie quam corpora artificialia: sunt enim substantie non solum ex parte materie sed et ex parte forme. Tertia divisio est que corporum naturalium que dam habent vitam et quedam non habent. Istud autem dicitur habere vitam: quod per seipsum habet alimentum: augmentum et decrementum. Sciendum autem est que hec explanatio magis est per modum exempli: quam per modum definitionis: non enim ex hoc solo que aliquid habet augmentum et decrementum vivit: sed et ex hoc que sentit et intelligit: et alia opera vite exercere potest. Unde in substantiis separatis est vita ex hoc que habent intellectum et voluntatem: ut patet in xi. meta. licet non sit in eis augmentum et alimentum. Sed quia in istis generabilibus et corruptibilibus anima que est in plantis ad quam pertinet alimentum et augmentum: ut in fine primi dictum est principium est vite: ideo hic que exemplariter exposuit hanc vitam id quod habet alimentum et augmentum: propria autem ratio vite est ex hoc que aliquid est natum movere seipsum: large accipiendo motum: put et intellectualem operatio motus quidam dicitur: ea enim sine vita esse dicimus que ab exteriori tantum principio moveri possunt.

Deinde cum dicit.

Quare omne corpus phisicum participans vita substantia erit. Substantia autem sic sicut composita. Quoniam autem est corpus ex huiusmodi vitam habens: non utique erit corpus anima. Non est enim eorum que in subiecto corpus. Magis autem sicut subiectum et materia est. Necessesse est ergo animam substantiam esse: sicut speciem corporis phisici potentia vitam habentis: substantia autem actus: hinc igitur corporis actus.

Inuestigat autem definitionem suppositis premissis divisionibus. Et circa hoc tria facit: primo inuestigat partes definitionis: secundo ponit definitionem. ibi. (Si autem aliquid esse et esse.) tertio ex definitione data excludit quadam dubitationem. ibi. (Unde non oportet querere et esse.) Circa primum. d. f. primo inuestigat particulas definitionis que pertinent ad essentiam anime: secundo eam que pertinet ad essentiam subiecti. ibi. (Tale autem: quodcumque organicum). Circa primum. d. f. primo inuestigat hanc particulam: que anima est actus: secundo hanc que est actus primus. ibi. (hic autem dicitur dupliciter.) Concludit ergo primo ex predictis que corpus phisicum maxime videatur esse substantie: et omne corpus habens vitam sit corpus phisicum: necesse est dicere que omne corpus habens vitam sit substantia: et cum sit ens actu: necesse est que sit substantia opposita. Quia vero cum dico corpus habens vitam duo dico. scilicet que est corpus et que est huiusmodi corpus. scilicet hanc vitam: non potest dici que illa pars corporis habens vitam que dicitur corpus sit anima: per animam enim intelligimus id que hanc vitam vivit. unde oportet quod intelligat sicut aliquid in subiecto existens: ut accipiat hic large subiectum non solum per subiectum dicitur aliquid ens actu: per quem modum accens dicitur esse in subiecto: sed et per que materia prima que est ens in potentia dicitur subiectum. Corpus autem quod recipit vitam magis est sicut subiectum et materia: quam sicut aliquid in subiecto existens. Sic igitur cum sit triplex substantia. scilicet opposita: materia: et forma et anima non est ipsius opposita quod est corpus habens vitam: neque est materia que est corpus subiectum vite relinquitur per locum a divisione que anima sit substantia sicut forma: vel species talis corporis. scilicet corporis phisici habentis in potentia vitam. Dixit autem (hanc vitam potentia): et non simpliciter hanc vitam: nam corpus habens vitam intelligitur substantia opposita

Quare omne corpus phisicum participans vitam substantia erit. In quibusdam articulis dicitur ad inuestigandum hanc definitionem oportet querere quibusque particulis sit in premissis per anima est actus et substantia

De anima

vivens: oppositum autem non ponitur in definitione forme sed materia: materia autem corporis vivit est id quod comparatur ad vitam sicut potentia ad actum. et hoc est anime actus: secundum quem corpus vivit: sicut si diceretur que figura est actus: non quidem corpus figuratum in actu: hoc enim est oppositum ex figura et corpore: sed corporis quod est subiectum figure quod comparatur ad figuram sicut potentia ad actum. Et ne aliquis crederet que anima sic esset actus sicut aliqua forma accidentalis actus est: ad hoc remouendum subditur que anima est sic actus sicut substantia est actus. sicut forma. et quia omnis forma est indeterminata materia: sequitur que sit forma talis corporis quale dictum est. Sciendum autem est: que hec est differentia forme substantialis ad formam accidentalem: que forma accidentalis non facit ens actu simpliciter: sed ens actu tale vel tantum. ut puta magnus vel albus vel aliquid aliud huiusmodi forma autem substantialis: facit esse actu simpliciter: unde forma accidentalis aduenit subiecto iam preexistenti actu: forma autem substantialis non aduenit subiecto iam preexistenti in actu: sed existenti in potentia tantum scilicet materie prime. Ex quo patet que impossibile est unius rei esse plures formas substantiales. quia prima faceret ens actu simpliciter: et omnes alie aduenirent subiecto iam existenti in actu: unde accidentaliter aduenirent subiecto iam existenti in actu: non enim faceret ens actu simpliciter sed secundum quid. per quod tollitur positio anicebron in libro fontis vite: que posuit que secundum ordinem generum et specierum est ordo plurimum formarum substantialium in una et eadem re: ut puta que in hoc individuo hois est una forma per quam est substantia: et alia per quam est corpus. et tertia per quam est animatum corpus et sic de alijs. omnia enim secundum premissa dicere que una et eadem forma substantialis sit per quam hoc individuum est hoc aliquid siue substantia: et per quam est corpus et animatum corpus et sic de alijs. forma enim perfectior dat materie hoc quod dat forma minus perfecta: et adhuc amplius: unde anima non solum facit esse substantiam et corpus quod etiam facit forma lapidis: sed et facit esse animatum corpus. Non ergo sic est intelligendum que anima sit actus corporis. et que corpus sit eius materia. et subiectum. quasi corpus sit constitutum per unam formam que faciat eum esse corpus: et superveniat ei anima faciens ipsum esse corpus vivum: sed quia ab anima est: et que sit et que corpus sit: et que sit corpus vivum: sed hoc quod est esse corpus quod est imperfectius est quod materiale respectu vite. et inde est que recedente anima non remanet idem corpus specie: nam oculus et caro in mortuo non dicuntur nisi equivoce ut patet per philosophum in vii. meta. recedente enim anima succedit alia forma substantialis que dat aliud esse speciei: cuius corruptio unius non sit sine generatione alterius.

Deinde cum dicit.

Hic autem dicitur dupliciter. Alius quidem sicut scientia: alius autem sicut considerare. Manifestum ergo que sicut scientia. inexistere enim animam et somnus et vigilia est: proportionaliter autem vigilantia quidem ipsi considerare. Somnus autem ipsi habere et non operari. Prior autem generatione in eodem scientia est. Unde anima est actus primus corporis phisici potentia vitam habentis.

Tenatur secundam particulam definitionis et dicitur actus dicitur dupliciter: alius sicut scientia: et alius sicut considerare: ut est expositum est. Et manifestum est que anima est actus sicut scientia: quia in hoc que anima existit inest animali. et somnus et vigilia. et vigilia quidem assimilatur considerationi quia sicut consideratio est usus scientie: ita vigilia est usus sensuum. sed somnus assimilatur habitui scientie quoniam aliquis secundum ipsum non operatur: in somno enim quiescunt virtutes animales. horum autem duorum actuum scientia est prior generatione in eodem comparatur enim consideratio ad scientiam: sicut actus ad potentiam: actus autem ut habet in ix. meta. nam est prior potentia: est enim finis et complementum potentie: sed ordine ge

Sec. 10
hic autem dicitur per bat. 2. p. h. r. l. g. d. i. f. u. r. i. u. s. d. i. f. f. i. c. i. o. n. e. a. n. i. m. e. p. r. i. m. a. e. s. t. a. c. t. u. s. p. r. i. m. u. s.

Lo. 7.

Sec. 8.

Tractatus de anima... secundus... De anima

Secundus

De anima

Philosophus per hunc arguit ad distinctionem quae quae ad actum fabricatur...

generationis et temporis universaliter loquendo: actus est prius potentia: nam id quod est in potentia reducitur in actum per aliquid ens actu: sed in uno et eodem potentia est prior actu: nam aliquid est prior potentia: et postea actus fit et per hoc dicitur quod scia est prior generatione in eodem quod consideratio: vnde concludit quod cum anima sit actus sicut scia quod sit actus primus corporis physici potentia vitae habetis. Sciendum autem quod philosophus dicit animam esse actum primum: non solum ut distinguat animam ab actu: qui est operatio: sed etiam ut distinguat eam a formis elementorum quae semper habent suam actionem nisi impediantur. **Deinde cum dicit.**

Organum est...

Tale autem quodcumque organicum. Organum autem et plantarum partes sunt: sed penitus simplices: ut solum fructiferi cooperimentum: fructiferum autem fructus. Radices vero orti similes sunt: utraque enim trahunt alimentum.

Tenatur particulam: que est ex parte subiecti et quia dixerat quod anima est actus corporis physici habetis vitam in potentia: etiam dicit quod tale est omne corpus organicum et dicitur corpus organicum quod habet diversitatem organorum: diversitas autem organorum necessaria est in corpore suscipiente vitam propter diversas operationes anime: anima enim cum sit forma perfectissima inter formas rerum corporalium est principium diversarum operationum: et ideo requirit diversitatem organorum in suo perfectibile: forme vero rerum inanimatarum propter sui imperfectionem sunt principia paucarum operationum: unde non erigunt diversitatem organorum in suis perfectionibus. Inter animas autem anima plantarum imperfectior invenitur unde in plantis minor est diversitas organorum quam in animalibus: et ideo ad ostendendum quod omne corpus suscipiens vitam est organicum: accipit argumentum ex plantis in quibus est minor diversitas organorum: et hoc est quod dicitur quod etiam plantarum partes sunt diversa organa sed partes plantarum sunt penitus simplices id est conformes: non enim est in eis tanta diversitas: sicut in partibus animalium: pes enim animalis ex diversis partibus compositus est: scilicet carne nervo osse et hinc: sed partes organice plantarum non habent talem diversitatem partium ex quibus componantur. et quod partes plantarum sint organice manifestat per hoc quod diverse partes sunt ad diversas operationes: sicut solum est ad cooperimentum cotinis: vel fructiferi id est illius partis in qua fructus nascitur: cortex autem vel fructiferum ad cooperimentum fructus: radices autem in plantis sunt proportionabiles orti animalium: ut utraque attrahunt alimentum scilicet radix in plantis: et os in animalibus. **Deinde cum dicit.**

Organum est... partes organice plantarum non habent talem diversitatem partium...

Si autem aliquid commune in omni anima oportet dicere: erit vniuersum primum actus corporis physici organici.

Colligitur ex omnibus predictis diffinitione anime: et dicitur quod si aliqua diffinitio anime debeat assignari quae conveniant omni anime: erit haec. (Anima est actus primus corporis physici organici) non autem oportet addere potentiam vitam habentis: loco enim huius ponitur organicum: ut ex dictis patet. **Deinde cum dicit.**

Unde non oportet querere: si vniuersum est anima: et corpus: sicut neque cera et figura: neque omnino vniuersum quicquam materie: et id cuius materia: vniuersum esse: cum multipliciter dicantur: quod proprie est: actus est.

Ex diffinitione data soluit quaedam dubitationem: scilicet non a multis dubitatum quomodo ex anima et corpore fieret vniuersum: et quomodo ponebatur aliqua media esse quibus anima corpori vniuersum: et quomodo colligaretur. Sed haec dubitatio iam locum

Unde non oportet querere: si vniuersum est anima: et corpus: sicut neque cera et figura: neque omnino vniuersum quicquam materie: et id cuius materia: vniuersum esse: cum multipliciter dicantur: quod proprie est: actus est.

non habet: cum ostensum sit quod anima sit forma corporis. et hoc est quod dicitur quod non oportet querere si ex anima et corpore sit vniuersum: sicut nec dubitatur hic circa ceram et figuram: neque omnino circa aliquam materiam et formam cuius est materia: omnium sum est. n. in viij. metha. quod forma per se vniuersum materiei sicut actus eius: et idem est materia vniuersum forme quod materia esse in actu. et hoc est etiam quod hic dicitur quod cum vniuersum et ens multipliciter dicatur. scilicet de ente in potentia: et de ente in actu: id quod proprie est ens et vniuersum est actus. nam sicut ens in potentia non est ens simpliciter: sed secundum quid: ita non est vniuersum simpliciter: sed secundum quid: sic enim dicitur aliquid vniuersum sicut et ens. Et ideo sicut corpus habet esse per animam sicut per formam: ita et vniuersum anime immediate in quantum anima est forma corporis: sed in quantum est motor: nihil prohibet aliquid esse medium: prout vna pars mouetur ab anima mediante alia.

Uniuersaliter quidem igitur dictum est quod sit anima. Substantia enim est: que secundum rationem. Nec autem est quod quid est erat esse huiusmodi corporis: sicut si aliquod organorum physici esset corpus: ut dolabra. Et quidem enim dolabra esse substantia ipsius et anima haec. Quia autem haec non vtiq; amplius dolabra erit: sed aut equivoce: nunc autem est dolabra. Non enim huiusmodi modi corporis quod quid est esse et ratio anima: sed physici huiusmodi habentis in se ipso principium motus et status.

lectio secunda.

Quinta

Quinta diffinitione anime philosophus hic eam manifestat. Et circa hoc d. s. primo manifestat diffinitionem praemissam. secundo ex diffinitione manifestata quandam veritatem concludit. ibi. (quod quidem igitur non sit anima et cetera.) Circa primum d. s. primo manifestat diffinitionem anime quantum ad id quod in diffinitione predicta ponitur ex parte ipsius anime: scilicet quantum ad id quod ibi ponitur ex parte subiecti. ibi. (Et autem non abiiciens animam et cetera.) Circa primum d. s. primo manifestat diffinitionem anime ex similitudine rerum artificialium: secundo ex partibus eius: ibi. (Considerare autem in partibus organorum et cetera.) quia enim forme artificiales accidentales sunt que sunt magis nota quod ad nos quam forme substantiales: utpote sensui propinquiora: ideo convenienter rationem anime que est forma substantialis per comparationem ad formas accidentales manifestat. Similiter etiam partes anime siue potentie eius manifestiores sunt quod ad nos quam ipsa anima: praediximus enim in cognitione anime ab obiectis: in actus: ab actibus in potentias per quas anima ipsa nobis innotescit: unde convenienter etiam per partes ratio anime manifestatur. Dicit ergo primo: quod dictum est in vniuersali quid sit anima: cum praedicta diffinitio anime conveniat dictum est enim quod anima est substantia que est forma a qua accipitur ratio rei. Est autem diffinitio inter formam que est substantia. et formam que non est substantia. Nam forma accidentalis que non est in genere substantiae non pertinet ad essentiam siue ad unitatem subiecti: non enim albedo est de essentia corporis albi: sed forma substantialis est de essentia siue ad unitatem subiecti. Sic igitur anima dicitur forma substantialis: quia est de essentia siue de quidditate corporis animati. et hoc est quod subdit: (haec autem) scilicet substantia que est forma: (et quod quod erat esse huius corporis) scilicet corpus positum in se per tale formam: ipsa enim forma pertinet ad essentiam rei que significatur per diffinitionem significatiue de re quod est. Et quia forme substantiales cuiusmodi sunt forme corporum substantiales sunt latentes: manifestat hoc per formas artificiales que sunt accidentales: et hoc est quod subdit: (sic si aliquid quod organorum) scilicet artificialium instrumentorum: utputa dolabra (haec corpus physici) id est huiusmodi forma sua hoc modo se habet

Secundus

De anima

ad ipsum sicut dictum est. et id subdit. (erat quidem. n. d. ola bre esse substantia ipsius). i. forma dolabre sim qua acci...

bens vitam in potentia: non quidem primo modo: sed se cundo. et hoc est quod dicitur quod corpus (potentia eius ut vi...

Considerare autem in partibus oportet quod dictum est. Si enim esset oculus ani mal: anima utique ipsius visus esset. Hic enim...

Quod quidem igitur non sit anima sepa rabilis a corpore: aut partes quedam ipsius si partibilis apta nata est: non inmanifestum est. Quarundam enim actus partium est ipsa...

Est autem non abiciens animam potentia eius: ut vivat: sed quod habens. Semen autem et fruc tus potentia huiusmodi corpus est. Sicut qui...

Concludit quanda veritatem ex pmissis: quia enim on sum est quod anima est actus totius corporis et partes sunt ac tus partium: actus autem et forma non separantur ab eo...

Exponit premissam definitionem de anima: quoniam ad hoc: quod dixerat quod est actus corporis habentis vitam...

Circa primum. d. s. primo determinat modum demonstrationis: quod uti intendit in demonstrando. Secundo manifestat quomodo quidam...

Handwritten marginal notes in the upper right corner, including 'q. d. dem. sicut' and other annotations.

Handwritten marginal note: 'separari'.

Handwritten marginal note: 'Co. 12.'.

Large handwritten marginal note on the right side, containing several lines of text and some diagrams.

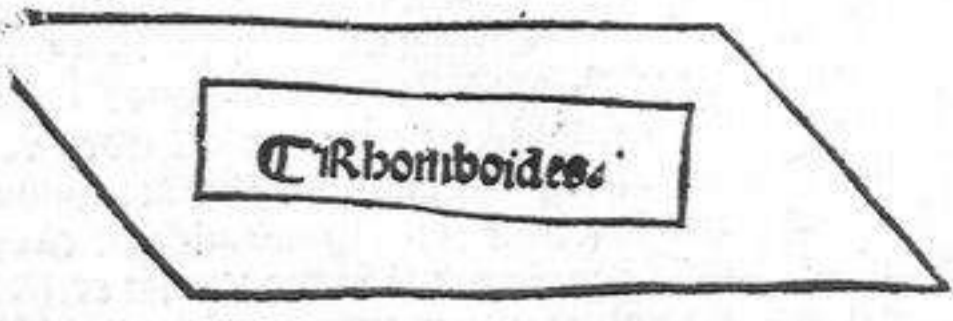
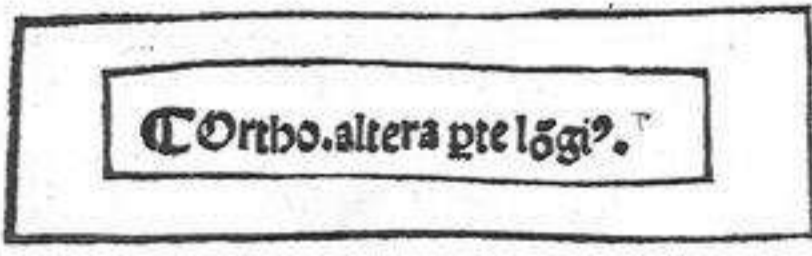
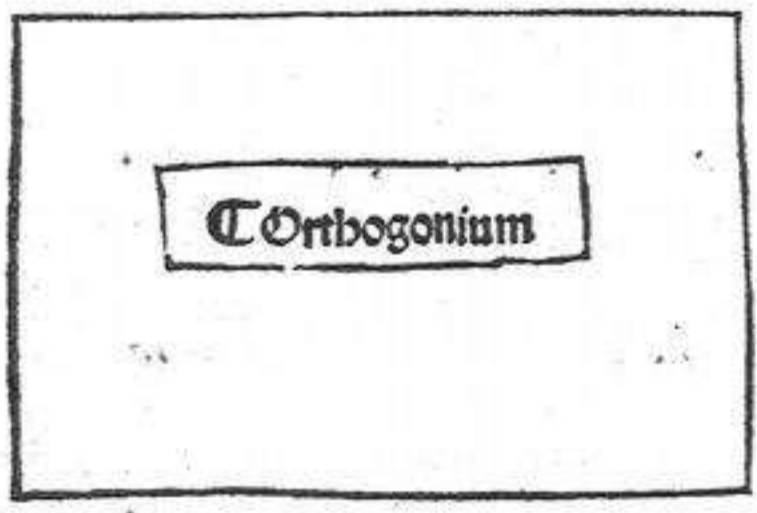
Handwritten marginal notes at the bottom left, including 'est autem non abiciens' and other annotations.

Sec. 1.

secundum naturam: sicut in mathematicis que sunt a materia abstracta: et in his demonstratio procedit ex notioribus simpliciter et notioribus secundum naturam. scilicet ex causis in effectus: unde dicitur demonstratio propter quid. In quibusdam vero non sunt eadem magis nota simpliciter et quod ad nos. scilicet in naturalibus in quibus plerumque effectus sensibiles sunt magis noti suis causis. et ideo in naturalibus ut in pluribus procedit ab his que sunt minus nota secundum naturam: et magis nota que ad nos: ut dicitur in primo physico. et hoc modo demonstrationis intendit hic uti. et hoc est quod dicitur quod illud quod est certum secundum naturam et quod est secundum rationem: motus: sit certum quod ad nos ex his que sunt incerta secundum naturam: certiora autem quo ad nos: pro istiusmodi tentandum est iterum aggredi de anima demonstrando definitionem eius supra positam. Deinde cum dicit.

Non enim solum quia oportet diffinitionem rationem ostendere: sicut plures terminorum dicitur: sed et casus inesse et demonstrare. Nunc autem sicut conclusiones rationes terminorum sunt: ut quod est tetragonismum equale altera parte longiori orthogonium et equilaterale. Talis autem terminus ratio conclusionis. Dicens autem quoniam tetragonismum est medie inventio rei eam dicit.

Assignat rationem predicere intentionis: ostendendo quod aliquae diffinitiones sunt demonstrabiles. et hoc est quod dicitur: quod ideo oportet iterum aggredi de anima: quia oportet quod ratio diffinitiva non solum dicat hoc quod est: quia sicut plures terminorum. id est diffinitio non dicunt: sed oportet quod in diffinitione tangat causa: et quod per diffinitionem dicentem propter quod demonstret diffinitio que dicit solum. quia inveniunt autem nunc multe rationes terminorum. id est diffinitiones que sunt sicut conclusiones: et ponit exemplum in geometricis. Ad cuius intelligentiam sciendum est quod figurarum quadrilaterarum quedam habent omnes angulos rectos: et vocantur orthogonia. id est superficies rectorum angulorum: quedam autem non habent angulos rectos: et vocantur rhomboides. Sciendum est autem quod orthogonorum quedam consistit ex omnibus lateribus equalibus: et vocat quod quadratum sive tetragonismum: quoddam autem non habet omnia latera equalia: in quo tamen quilibet duo latera sibi opposita sunt equalia et vocat quod orthogonum: altera parte longiori sive propter quod in sequentibus figuris. Orthogonum ex omnibus lateribus equalibus. quod dicitur quadratum sive tetragonismum.

Handwritten marginal notes on the left side of the page, including 'p dicitur hoc qd' and 'p dicitur hoc qd'.

It is known that in any rectilinear figure the sum of the angles is equal to the sum of the angles of a square. This is proved by drawing a line parallel to one of the sides. The angles formed are equal to the angles of the square. The same can be proved for any other rectilinear figure. This is the first proposition of the first book of Euclid's Elements. The second proposition is that the area of a square is equal to the area of a rectangle with the same base and height. This is proved by drawing a line parallel to the top side of the rectangle. The area of the square is equal to the area of the rectangle plus the area of two triangles. The area of the two triangles is equal to the area of the rectangle. Therefore, the area of the square is equal to the area of the rectangle. The third proposition is that the area of a triangle is equal to half the area of a rectangle with the same base and height. This is proved by drawing a line parallel to the top side of the triangle. The area of the triangle is equal to the area of the rectangle minus the area of two triangles. The area of the two triangles is equal to the area of the rectangle. Therefore, the area of the triangle is equal to half the area of the rectangle. The fourth proposition is that the area of a trapezoid is equal to the area of a rectangle with the same base and height. This is proved by drawing a line parallel to the top side of the trapezoid. The area of the trapezoid is equal to the area of the rectangle minus the area of two triangles. The area of the two triangles is equal to the area of the rectangle. Therefore, the area of the trapezoid is equal to the area of the rectangle. The fifth proposition is that the area of a circle is equal to the area of a square with the same perimeter. This is proved by drawing a line parallel to one of the sides of the square. The area of the circle is equal to the area of the square minus the area of two triangles. The area of the two triangles is equal to the area of the square. Therefore, the area of the circle is equal to the area of the square.

Dicamus igitur principium accipientes intentionis determinari animatum ab inanimato in vivendo. Multipliciter autem ipso vivere dicto et si unum aliquod horum in se solum: vivere ipsum dicimus: ut intellectus et sensus: motus et status secundum alimentum et detrimentum et augmentum. Incipit demonstrare definitionem anime superius positam modo predicto scilicet per effectum et virtutem tali demonstratione. Illud quod est primum principium vivendi est viventium corporum actus et forma. Sed anima est primum principium vivendi his que vivunt: ergo est corporis viventis actus et forma. Manifestum est autem quod hec demonstratio est ex posteriori: ex eo enim quod anima est forma corporis viventis est principium operum vite: et non econverso. Circa hoc ergo duo facit primo ostendit quod anima est principium vivendi: secundo quod primum principium vivendi est forma corporis viventis. ibi. (Quoniam autem quo vivimus et sentimus.) Circa primum tria facit. primo distinguit modos viventium: secundo ostendit quod anima est vivendi principium. ibi. (Unde et vegetabilia omnia etc.) Tertio manifestat quomodo se habeant partes anime ad invicem: secundum quas est principium operum vite. ibi. (Vtrum autem unumquodque horum.) Dicit ergo primo quod ad prosequendum nostram intentionem qua intendimus demonstrare definitionem anime oportet habere quasi principium accipere: quod animatum distinguitur ab inanimato in vivendo: anima ta. n. vivunt: sed inanimata non vivunt. Sed cum multiplex sit modus vivendi: si unus tantum eorum in se

Co. 15

alieni dicitur illud vivens et animam. Nonit aut. iiii. mo-
 dos vivendi: quorum unus est per intellectum. secundus per
 sensum: tertius per motum et statum localem: quartus per mo-
 tum alimentum et decrementum et augmentum. Ideo autem. iiii.
 tantum modos ponit vivendi cum supra quinque genera ope-
 rationum anime posuerit: quia hic intendit distinguere mo-
 dos vivendi secundum gradus viventium qui distinguunt secun-
 dum hoc. iiii. In quibusdam enim viventium inveniuntur
 tantum alimentum augmentum et decrementum. s. in plantis. In
 quibusdam autem cum his inveniuntur sensus sine motu locali:
 sicut in animalibus imperfectis: sicut sunt ostree. In quibus-
 dam autem ulterius inveniuntur motus secundum locum: sicut in ani-
 malibus perfectis: que moventur motu progressivo: ut bos
 et equus. In quibusdam autem cum his ulterius inveniuntur
 intellectus: scilicet in hominibus. Appetitum autem quod
 est quintum preter hoc. iiii. non facit aliquam diversitatem
 in gradibus viventium. Nam ubique est sensus: ibi est
 et appetitus.

Deinde cum dicit.

Unde et vegetabilia omnia videntur vivere:
 videntur autem in seipsis habentia potentiam
 et principium huiusmodi: per quod augmentum
 et detrimentum suscipiunt secundum contrarios lo-
 cos. Non enim sursum quidem augentur: deorsum
 autem non: sed similiter in utroque. Et penitus
 quecumque aluntur et vivunt in fine, quosque pos-
 sunt accipere alimentum.

Manifestat quod anima est principium vivendi secundum omnes mo-
 dos predictos. Et circa hoc tria. s. primo ostendit quod anima
 est principium vivendi in plantis: secundo in animalibus
 ibi. (animal autem per sensum etc.) tertio ostendit quid di-
 ctum sit: et quid restat dicendum. ibi. (propter quod autem eam
 etc.) Circa primum. d. s. primo ostendit quod anima est princi-
 pium vivendi in plantis: et dicit quod cum dictum sit quod quibus-
 cumque inest unum. iiii. predictorum rationum viventium dicitur
 vivere: sequitur quod omnia vegetabilia vivunt. Omnia
 enim in seipsis habent potentiam quandam et principium
 quo suscipiunt motum augmentum et decrementum: et quod hoc
 principium non sit natura sed anima, manifestum est. nam non
 movetur ad contraria loca: motus autem augmentum et decre-
 menti est secundum contraria loca. Augentur enim vegeta-
 bilia omnia: non solum sursum et deorsum: sed utroque modo.
 manifestum est ergo quod principium horum motuum non est na-
 тура sed anima. Nec solum vegetabilia vivunt dum au-
 gentur et decrescunt: sed quecumque nutriuntur tam diu vivunt quam
 diu possunt accipere nutrimentum per quod fit augmentum.

Secundo ibi.

Separari autem hoc ab aliis possibile est:
 alia autem ab hoc impossibile est in rebus mortalibus.
 Manifestum est autem in his que vegetantur.
 Neque enim una inest ipsis potentia anima anime.
 Vivere quidem igitur propter hoc principium
 inest omnibus viventibus.

Ostendit quod predictum vivendi principium est primum et se-
 parabile ab aliis. Et dicit quod hoc. s. principium augmentum et
 alimentum potest separari ab aliis principijs vivendi: sed alia
 non potest separari ab eo in rebus mortalibus quod ideo di-
 citur: quia in rebus immortalibus: sicut sunt substantie separa-
 te: et corpora celestia: si tamen sunt animata inveniuntur intellec-
 tum sine nutritivo. Quod autem hoc principium sit separa-
 bile ab aliis manifestum est in his que vegetantur. s. in plantis:
 in quibus nulla alia potentia anime inest nisi huiusmodi. ex quo ma-
 nifestum est quod illud propter quod primum inveniuntur vita in rebus
 immortalibus est principium augmentum et alimentum quod vocatur
 anima vegetabilis.

Deinde cum dicit.

Animal autem per sensum primum. Et namque
 que non moventur: neque mutantur locum. huiusmodi

autem sensum animalia dicimus et non vivere
 solum: videntur autem et huiusmodi multa esse animalia.

Manifesta autem cum sunt natura: huiusmodi solus sensus.

Manifestat quomodo anima est principium vivendi in
 animalibus: et circa hoc. d. s. primo dicit quod primum dicitur ali-
 quid esse anima per sensum: licet animalia quedam et sentiant et
 moventur. ea. n. dicimus esse animalia: et si solum vivere que licet si
 mutant locum tamen huiusmodi sensum. sicut. n. multa animalia talia que naturaliter
 manent in eodem loco: et tamen huiusmodi sensum: sicut ostree que non mo-
 ventur motu progressivo.

Secundo ibi.

Sensum autem primo inest omnibus tactus. Si
 autem vegetativum potest separari a tactu et omni
 sensu: sic et tactus ab aliis sensibus. Vegetati-
 vum autem dicimus huiusmodi partem anime
 qua et vegetabilia participant. Animalia autem
 omnia videntur tangendi sensum huiusmodi.

Ostendit quod iter alios sensus primo inest tactus animalibus.
 Quod probat ex hoc quod sicut vegetativum potest separari a
 tactu et ab omni sensu: sic tactus potest separari ab aliis sen-
 sibus. multa enim sunt animalia: que solum sensum tactus huiusmodi:
 sicut animalia imperfecta: omnia autem animalia huiusmodi sensum
 tactus. vegetativum autem principium dicimus illam partem
 anime qua etiam vegetabilia. s. plante participant. Sic igitur
 ex predictis patent tres gradus viventium: primus est plan-
 tarum: secundus animalium imperfectorum immobilium:
 que habent solum sensum tactus. Tertius est animalium
 perfectorum que moventur motu progressivo: que et huiusmodi
 alios sensus. Manifestum est autem quod quartus gradus est
 eorum que habent cum his etiam intellectum.

Deinde cum dicit.

Propter quam autem causam utrumque horum
 accidit: posterius dicemus. Nunc autem intum di-
 ctum sit solum quod est anima horum que dicta sunt
 principium: et his determinata est vegetatio:
 sensitiva: intellectiva: et motu.

Ostendit quid dictum sit: et quid restat dicendum. Et
 dicit quod posterius dicendum est propter quam causam
 utrumque horum accidit. s. quod vegetativum potest esse sine
 sensu: et quod tactus sine aliis sensibus: hoc enim dicitur
 sine libro. Nunc autem sufficiat in tantum dictum esse quod
 anima est principium vivendi secundum predictos mo-
 dos et quod distincta est istis quatuor. s. vegetatio quod est in plan-
 tis: et in omnibus viventibus: et sensitiva quod est in omnibus
 animalibus: et intellectiva quod est in omnibus hominibus: et motu
 progressivo qui est in omnibus animalibus perfectis
 sensu vel intellectu.

Lectio quarta.

Utrum autem unumquodque horum est anima aut
 pars anime: et si pars: utrum sic ut sit separa-
 bilis ratione solum: aut et loco.

Ostendit

superius probat quod anima est principium
 vivendi secundum diversam
 genera vite. Et ideo nunc inquit quomodo principia
 vivendi secundum diversa genera vite se habeant ad animam
 et ad invicem. Et circa hoc. d. s. primo movet quoniam duas.
 quoniam prima est. Cum anima que est principium vivendi sit deter-
 minata vegetatio: sensitiva: motiva secundum locum: et
 intellectiva: utrum quodlibet eorum sit anima per se: aut sit pars anime.
 Et manifestum est quod in his que tamen augentur et nutriuntur: sic in plantis
 vegetativum est anima. In his autem que vegetantur et sentiuntur est pars anime: et
 sicut est de aliis. Secunda quod est: si unumquodque predictorum est pars anime
 prout cum omnia inveniuntur in una anima: sicut in humana: vix huiusmodi motus
 sunt partes que separantur ad invicem solum secundum rationem: ut. s. sint
 diverse potentie. Aut et separantur loco et sibi: utpote quod in una
 parte corporis sit sensitiva: in alia appetitiva: in alia motiva: et
 sic de aliis sicut quibusdam visus fuit. Secundo cum dicit.

Co. 17.

Co. 18.

Co. 19.

De intellectu autem huiusmodi tractatus in rebus habet et ad abas potentias dicitur huiusmodi tractatus separatus subiecto ratione autem huiusmodi tractatus sicut potest esse sine intellectu ratione. i. intellectu

Secundus

De anima

De quibusdam quidem horum non est difficile videre. Quedam autem dubitationem habent. Sicut enim in plantis quedam diuisa videntur et videntur separata ab inuicem tanquam erant in his anima actu quidem vna in vnaquaque planta: potentia autem pluribus: sic videmus et circa alteras differentias anime accidere: ut in entomibus decisiss.

Et anima sensum vtraque partium habet et motum secundum locum. Si autem sensum et phantasia et appetitum: vbi quidem enim sensus est: et tristitia et letitia est: vbi autem hec sunt ex necessitate: et desiderium est.

Solutio propositas questionum: et primo secundam: sedo primam. ibi. (Quod autem quibusdam animalium.) Circa primam. d. s. primo soluit secundam questionem quantum ad secundam partem ostendens vtrum partes anime sint separabiles loco. secundo quantum ad primam. vtrum. s. sint separabiles ratione. ibi. (Ratione autem quod altere. etc.) Dicit ergo primo quod de quibusdam partibus anime non est difficile videre. vtrum sint separabiles loco. i. subiecto: sed de quibusdam dubitatur. Et ad ostendendum quod in quibusdam hoc facile est videre: premitit similitudinem de plantis. ibi. (Sicut enim in plantis) dicitur quod quedam partes diuise ab eis et separate ab alijs partibus videntur viuere. et hoc manifestat per hoc quod ramusculi abscisi inseruntur vel plantantur et conualescunt: quod non esset nisi remaneret in eis vita: et per hanc anima que est principium viuendi quod coniungit tanquam in vnaquaque planta anima sit vna in actu: et multiplex in potentia. Sicut enim accidere videtur in formis corporum naturalium inanimatorum: ita in his que propter sui imperfectionem non requirunt diuersitatem in partibus: quod in aliquo vno toto: anima est in actu vna et plures in potentia: sicut et ipsum corpus est vnum in actu et plura in potentia: potest enim diuidi vnumquodque eorum in diuersas partes similes specie. sicut patet in aerea: aqua: et in corporibus mineralibus. Unde oportet quod si partes sunt similes specie adinuicem et toti: quod forma specifica post diuisionem sit in vtraque partium. Et eadem ratione: quia anima plante imperfecta est in ordine animarum: non requirit magnam diuersitatem in partibus. vnde anima tota potest saluari in aliqua partium. Et sic etiam videmus in alijs differentijs anime: sicut in entomibus decisiss. i. in animalibus que decisa viuunt: quia vtraque partium habet sensum. quod patet ex hoc quod retrahit se si pungitur: et etiam habet motum secundum locum: ut ad sensum apparet. Sic ergo in vna et eadem parte apparet et sensitivum et motum principium.

Et si est ibi sensus necesse est quod sit ibi phantasia: phantasia autem nihil aliud est quam motus factus a sensu secundum actum: ut infra dicitur. Et similiter si habet sensum pars decisa: necesse est quod habeat appetitum. ad sensum enim de necessitate sequitur letitia et tristitia: siue delectatio et dolor. Necesse est enim si sensibile perceptum est conueniens: quod sit delectabile: si autem est nocivum quod sit dolorosum. vbi autem est dolor et delectatio: oportet quod sit desiderium et appetitus. vnde necesse est quod si pars decisa sentit: quod habeat appetitum. Sic ergo manifestum est quod vegetativum sensitivum appetituum et motuum inueniuntur in vna parte decisa: ex quo patet quod non distinguuntur loco in corpore animalis. Sed de quibusdam potentijs particularibus: manifestum est quod distinguuntur loco: visus enim manifeste non est nisi in oculo: auditus in aure: olfactus in naribus: gustus in lingua et palato. Sed primus sensus qui est tactus et necessarius animali est in toto.

Sed quod dicit quod phantasia est in parte decisa: videtur esse dubium. Nam a quibusdam phantasia attribuitur determinatum organum in corpore. Sed sciendum est quod phantasia inuenit indeterminate in animalibus

imperfectis in animalibus vero perfectis determinata sicut infra in tertio dicitur. Organum ergo aliquod determinatum phantasia attribuit ad maiorem perfectionem et determinationem sui actus: sine quo phantasia actus nullo modo esse possit: sicut actus visus nullo modo potest esse sine oculo. Sic igitur manifestum est quod in quibus potentijs anime: non est difficile videre: vtrum sint separabiles loco.

Deinde cum dicitur De intellectu autem et perspiciua potentia nihil adhuc manifestum est: sed videtur genus alterum anime esse: et hoc solum contingere separatum: sicut et perpetuum corruptibili. Reliqua autem partes anime manifestum est ex his quod non separabiles: sicut quidam dicunt.

Ostendit in qua parte anime circa hoc possit esse dubium. Et dicit quod de intellectu et quocumque nomine vocetur perspiciua potentia. i. speculativa nihil est ad hoc manifestum: Modum enim per ea que dicta sunt apparet vtrum habeat aliquod organum in corpore vel dictum sit loco ab alijs organijs vel non distinctum. Sed tamen quantum in superficie apparet videtur quod sit alterum genus anime ab alijs partibus anime. i. alterius nature et alio modo se habens: et quod hoc solum genus anime possit separari ab alijs partibus anime: vel etiam quod sit separatum ab organo corporeo sicut perpetuum corruptibili. Sed quod relique partes anime non sint separabiles loco ab inuicem manifestum est ex predictis.

Deinde cum dicitur Ratione autem quod altere manifestum est. Sensitivum enim et opinatio alterum. Siquidem et sentire ab ipso opinari. Similiter autem et aliorum vnumquodque que dicta sunt.

Ostendit quod sint separabiles ratione: cuiuslibet enim potentie. ratio est. secundum ordinem ad actum. vnde necesse est si actus sint diuersi secundum speciem: quod potentie habeant diuersam rationem speciei: et hoc est quod dicit quod alterum est esse sensitivum et opinatio. i. intellectiuum. i. altera est ratio vtriusque potentie si sentire est alterum ab opinari et similiter est de predictis alijs potentijs.

Deinde cum dicitur Quod autem quibusdam animalibus omnia insunt hec: quibusdam vero quedam horum: alteris autem vnum solum. Hoc autem: facit differentiam animalium propter quam autem causam sit factum. posterius attendendum est. Similiter autem et circa sensus accidit. Alia quidem enim habent omnes: alia vero quosdam. Quedam vero vnum maxime necessarium tactum.

Solutio primam questionem: et dicit quod hic facit differentiam in animalibus quod quibusdam animalium insunt omnia predicta: quibusdam vero quedam horum: alijs vero vnum solum. Quibuscumque autem inest vnum solum predictorum oportet quod illud sit anima. in quibus vero insunt plura quodlibet est pars anime: sed illa anima denominatur a principali vel sensitiva vel intellectiva. Quare autem hoc sit quod quedam habent vnum: quedam plura: quedam omnia posterius dicitur. Et sicut accidit circa potentias anime: ita accidit circa sensus: quedam enim habent omnes sensus sicut animalia perfecta. quedam vero habent quosdam sensus sed non omnes ut talpa: quedam vero habent vnum maxime necessarium. s. tactum ut animalia imperfecta. Potest autem et hec particula ad alium sensum referri: ut dicat quod quod superius ostenderat philosophus quod partes anime non sunt separabiles ab inuicem loco vel subiecto in animali in quo sunt quod propter hoc etiam non separantur in diuersis animalibus: sed cuiusque inest vnum inessent omnia: et ideo res

Quibusdam vero quedam horum: alteris autem vnum solum. Hoc autem: facit differentiam animalium propter quam autem causam sit factum. posterius attendendum est. Similiter autem et circa sensus accidit. Alia quidem enim habent omnes: alia vero quosdam. Quedam vero vnum maxime necessarium tactum.

200

201

202

203

Secundus

De anima

monet hoc in hac particula.

Deinde cum dicit.

Quoniam autem quo vivimus et sentimus dupliciter sicut quo scimus: Dicimus autem hoc quidem sciam: illud autem animam: utroque horum dicimus scire. Similiter autem et quo sanamur: aliud quidem sanitas est. aliud autem parte quadam corporis aut et toto: horum autem sciamus et sanitas forma est: et species quedam et ratio: ut actus susceptivorum: hec quidem scientifici: illa vero sanabilis: videtur. n. in patiente et disposito activorum inesse actus. Anima autem hec quo vivimus: et sentimus et movemur: et intelligimus primo. Quare ratio quedam utriusque erit et species: sed non ut materia et ut subiectum. Tripliciter. n. dicta substantia sicut diximus: hec quidem species: illud vero ut materia: aliud autem ex utroque. Horum autem materiam quidem potentia. species autem actus: postea ex utroque animatum: non corpus est actus anime: sed ipsa corporis cuiusdam.

Contento quod anima est primum vivendi principium: concludit ex hoc definitionem prius assignatam. Et circa hoc. d. s. primo demonstrat propositum. secundo ex veritate demonstrata quasdam conclusiones ulterius inducit. ibi. (propter hoc bene opinatur etc.) Circa primum ponit tale demonstrationem. Duorum quorum utroque dicimus esse aliquid aut operari: unum. s. quod primum est: est quasi forma: et aliud quasi materia. Sed anima est primum quo vivimus cum tria vivamus anima et corpore: ergo anima est forma corporis vivens. Et hec est definitio superius de anima posita quod anima est actus primus physici corporis potentia vitam habentis. Manifestum est autem quod medium huius demonstrationis est quedam definitio anime. s. anima est quo vivimus primum. circa hanc autem demonstrationem. iij. facit. primo ponit maiorem dicens quod quo vivimus et sentimus dicitur dupliciter. s. altero sicut forma: et altero sicut materia. Sicut et quo scimus dicitur dupliciter: duobus. n. dicimus scire quorum unum est scia: et aliud est anima. Et similiter quo sanamur dicitur de duobus: quorum unum est sanitas: et aliud est aliqua pars corporis: vel etiam totum corpus: utrobique autem unum est quasi forma: et aliud quasi materia. Scia et sanitas sunt forme. quod actus susceptivorum: scia quidem forma scientifici. i. partis anime in qua est scia: sanitas vero est forma corporis sanabilis. Ideo autem dicit (sanabile et scientificum) ut ostendat aptitudinem in subiecto ad tales formas. semp. n. activorum actus. i. forme que inducuntur ab agentibus in materia videntur esse in patiente et disposito. i. in eo quod est natum pati actiones agentis a tali agente et quod est dispositum ad consequendum finem passionis. s. forma ad quam patiendo perducit. Secundo. ibi. anima (at hoc) ponit maiorem propositum: et dicit quod anima est primum quo et vivimus et sentimus et movemur et intelligimus. Et referunt hec. iij. ad quatuor genera vite: de quibus superius fecerat mentionem. Vivere. n. refert ad principium vegetativum: quod superius dixerat quod vivere per hoc principium inest omnibus viventibus. Sciendum est autem quod quibus sanitate et corpore dicamur esse sani: in sanitate est primum quo sani dicimur esse non. n. dicimur esse sani corpore nisi in quantum habet sanitatem. Et similiter scia est primum quo dicimur esse scientes: quod anima non dicimur esse scientes nisi in quantum habet scientiam. Similiter et et corpore non dicimur esse viuentes nisi in quantum habet animam: et per hoc hic dicitur quod (anima) est primum quo vivimus et sentimus etc. Tertio. ibi. quare ratio quedam (ponit conclusionem: et pedit hic

usque constructio ab illo loco (quoniam autem quo vivimus etc.) Concludit ergo ex predictis: quod anima se habet ut ratio et species: et non sicut materia et subiectum. Quarto. ibi. (tripliciter. n. dicta subiecta etc.) ostendit conclusionem sequi ex premissis. Non enim videbat magis sequi de anima quod sit forma quod de corpore: cum utroque vivere dicamur. Unde ad perfectionem dicte demonstrationis subiungit: quod cum substantia dicatur tripliciter: ut supra dictum est. s. de materia et forma et composito ex utroque: quorum materia est in potentia: et species sine forma est actus et compositus ex utroque est animatus: manifestus est quod corpus non est actus anime: sed magis anima est actus corporis alicuius: corpus autem est in potentia respectu anime: et id est consequens ex predicta demonstratione quod vel corpus vel anima sit species: et corpus ut dictum est non sit species anime: sequitur quod anima sit species corporis.

Deinde cum dicit.

Et propter hoc bene opinantur quibus videtur neque sine corpore esse: neque corpus aliud quod anima corpus quidem enim non est. corpus autem aliquid est.

Inducit quasdam conclusiones ex premissis. quarum prima est quod bene opinati sunt quibus visum est quod anima non sit sine corpore. neque sit corpus. Modus. n. est corpus quod non est materia: sed est aliquid corporis: quod est actus corporis. et quod omnis actus est in eo cuius est actus: insert consequenter ibi.

Et propter hoc in corpore est. et corpore huiusmodi: et non sicut priores ad corpus aptabant ipsam nihil diffinientes in quo et quali et vere: cum non videatur accipere quodlibet contingens: Sic autem sit secundum rationem: uniuscuiusque in actus in potentia existente et in propria materia aptus natus est fieri. Quod quidem igitur actus est quidam et ratio potentiam habentis esse huiusmodi manifestum ex his.

Secundam conclusionem. s. quod anima est in corpore et tali corpore. s. physico organico: et hoc non est per modum quo priores physici loquebantur de anima et unione eius ad corpus. nihil determinantes in quo vel quali corpore esset. et vere hoc est sicut non dicimus quod anima est indeterminate corpore: cum non videatur anima accipere quodcumque corpus contingat: sed determinatum. et hoc rationabiliter accidit: quod uniuscuiusque actus natus est fieri in propria et determinata materia. unde et anima oportet quod in determinato corpore recipiat. Ultimo autem epilogo do concludit: quod anima est actus quidam et ratio habentis esse huiusmodi. s. potentia viventis.

Lectio quinta.

Præteritum autem anime que dicte sunt aliis quidem insunt omnes: aliis vero quedam barus: quibusdam vero una sola. Potentias autem dicimus vegetativum. sensitivum: appetitivum: motivum secundum locum: intellectivum.

Est autem diffinitio anime in corpore. Nunc accedit ad determinandum de partibus eius. Non autem habet aliter anime partes: nisi secundum quod eius potentie partes eius dicuntur: prout alicuius potentis multa: partes dici prout partes ad singula. Unde de terminare de partibus eius: est determinare de singulis potentibus eius. Dividit autem hec pars in duas. In prima determinat de potentibus anime in corpore: distinguendo eas ad invicem. In secunda determinat de singulis earum. ibi. (Quare primum de alimeto et generatione etc.) Prima autem pars dividit in duas. In prima distinguit potentias anime ab invicem. In secunda ostendit quod de potentibus anime et quomodo et quo ordine determinandum sit. ibi. (Quare et secundum unum quodque querendum etc.) Circa

et ipse hoc bene ostendit quod unde terminatur de anima et potentia vegetativa motiva et intellectiva

et ipse hoc bene ostendit quod anima non est sine corpore et quod corpus est actus corporis et quod omnis actus est in eo cuius est actus

ostendit quod anima non est sine corpore et quod corpus est actus corporis et quod omnis actus est in eo cuius est actus

potentia vegetativa autem anime et potentia sensitiva et potentia appetitiva et potentia motiva et potentia intellectiva

*Sunt autem dicitur qd hanc predictam potestatem
offertur de similibus qd dicitur qd appetitibus
Sunt autem animalibus qd possunt potestatem*

Secundus

De anima

ea primum, d. f. primo distinguit potestas anime ab in
uice. sed ostendit quod ratio eadem anime se habet ad tres predictas.
ibi. (Manifestum igitur est quoniam eodem modo.) Circa primum
d. f. primo enumerat potestas anime. sed ostendit quod se inui
ce consequatur. ibi. (Inest autem plantis &c.) Dicit ergo
primo quod de potestas anime que supranotate sunt quibusdam
insunt oes: sicut hominibus: quibusdam quidam harum: sicut
alijs animalibus: quibusdam vna trini: sicut plantis. Et quod su
perius non nominauerat eas potestas: sed partes anime. id
manifestat quod per potestas idem intelligit: quod supra per par
tes: quarum quidem sunt quatuor genera. s. vegetatiuum: sensi
tiuum: appetitiuum: motiuum secundum locum: intellectiuum.
Potest autem hec duo videre. primo quidem quare po
nuntur hic quatuor genera potestas anime: precipue euz
consuetudine sit dicitur triplicem esse animam: vegetabilem: sensibilem:
& rationalem. Secundo considerare quare hic ponit. v.
cum superius posuerit tantum quatuor. Sciendum autem
circa primum quod ois potestas dicatur ad actum proprium
potestas operatiua dicitur ad actum qui est operatio. poten
tie autem anime sunt operatiue. talis. n. est potestas forme. Un
de necesse est secundum diuersas operationes anime: accipi di
uersitate potestas: operatio autem anime est operatio rei viuē
tis. cum igitur vnicuique rei competat propria operatio sicut quod
habet esse eo quod vnicuique operatur in quantum est ens: ois
operationes anime considerare secundum quod inuenitur in viuē
tibus. Idem autem viuētia inferiora: quorum actus est anima
de qua nunc agit: habet duplex esse: vnum quidem ma
teriale in quo conueniunt cum alijs rebus materialibus. ali
ud autem imateriale in quo conueniunt cum substantiis superi
oribus aequaliter. Est autem differentia inter vtriusque esse:
quod secundum esse materiale quod est per materia contractum vna
queque res est hoc solum quod est: sicut hic lapis non est aliud
quam hic lapis: secundum vero esse imateriale quod est apertius & quo
dammodo infinitum: in quantum non est per manum terminatus
res non solum est id quod est. sed et est quodammodo alia. Un
de in substantiis superioribus imaterialibus sunt quo
dammodo oia sicut in vltimis causis. Idem autem imate
riale esse habet duos gradus in istis inferioribus. Nam quo
dam est penitus imateriale. s. esse intelligibile. in intelle
ctu. n. res habet esse & sine materia: & sine conditionibus mate
riale indiuiduantibus: & etiam absque organo corporali. esse autem
sensibile est medium inter vtriusque. Nam in sensu res habet esse si
ne materia: non tamen absque conditionibus materialibus in
diuiduantibus: neque absque organo corporali. est. n. sensus
particularium: intellectus vero vniuersalium. Et quantum ad
hoc duplex esse dicitur prius in tertio huius quod anima est quo
dammodo oia. Operationes igitur que competunt viuēti sicut
esse imateriale sunt operationes que attribuunt anime vege
tabili: que tamen habent ad id ordinem ad quod etiam ordinant
actiones in rebus inanimatis. s. ad consequendum esse & con
seruandum: tamen in viuētibz hoc fit per altiore & no
biliorem modum. corpora. n. inanimata generantur & conser
uantur inesse a principio motiuo extrinseco: animata ve
ro generantur a principio intrinseco quod est in semine:
conseruantur vero a principio nutritiuo intrinseco. Hoc
enim videtur esse viuētiuum proprium: quod operentur
tantum ex seipsis mota. Operationes autem que attribuunt
rebus viuētibz secundum esse penitus imateriale. pertinent
ad partem anime intellectiuam: que vero attribuuntur eis sicut esse
se medium: pertinent ad partem anime sensitiuam. Et secundum hoc
triplex esse distinguitur contra triplex anima. s. vegetabilis:
sensibilis: & rationalis. Sed quod omne esse est secundum aliquam
formam ois quod esse sensibile sit secundum formam sensibilem: & esse intel
ligibile secundum formam intelligibilem. Ex vnaquaque autem forma
sequitur aliqua inclinatio & ex inclinatione operatio: sicut
ex forma naturali ignis sequitur inclinatio ad locum quem est sur
sum secundum quam ignis dicitur leuis: & ex hac inclinatione sequitur
operatio. s. motus qui est sursum. Ad formam igitur tam sen
sibilem quam intelligibilem sequitur inclinatio quidam que dicitur ap
petitus sensibile vel intellectualis: sicut inclinatio prius for
mam naturalem dicitur appetitus naturalis. ex appetitu autem

sequitur operatio que est motus localis. Idem igitur est ra
tio quare ois esse quatuor genera potestas anime. quod primo
queratur. Circa secundum sciendum est quod supra diximus inten
dens ostendere quod anima est principium viuendi in oibus viuē
tibus distinguit ipsum viuere secundum gradus viuētiuz: & non
secundum operationes vite secundum que distinguunt hec genera poten
tiarum. Appetitiuum autem non constituit aliquem diuersum gradum
in viuētibz. quod oia que habent sensum habent appetitum: & sic rema
nent tantum quatuor gradus viuētiuum vt supra ostensum est.

Deinde cum dicit.

Inest autem plantis vegetatiuum solum: al
terius autem hoc & sensitiuum. si autem sensitiuum:
& appetitiuum: Appetitus quidem enim deside
rius & ira & voluntas sunt. Animalia autem om
nia habent vnum sensum tactum. Cui autem
sensus inest hinc & letitia & tristitia & dulce &
triste. Quibus autem hec. & concupiscentia.
Delectabilis enim appetitus hec.

Ostendit quod predictae potestae consequuntur se invicem mani
festans quod supra dixerat quod potestas quibusdam insunt oes
quibusdam quedam quibusdam vna sola. Ubi considerandum est quod
ad hoc quod vniuersum sit perfectum: nullus gradus perfectio
in rebus intermittit: sed paulatim natura de imperfectis
ad perfecta procedit: propter quod etiam diximus in viij. me
tho. assimilari species rerum numeris: quod paulatim in angine
tum proficiunt. vnde in viuētibz quedam habet vnum tan
tum predictorum. s. plante: in quibus est solum vegetatiuum: quod
necesse est in oibus viuētibz malibus esse. quod huic po
tentiae attribuuntur operationes pertinentes ad esse materia
le. Alijs autem. s. animalibus inest vegetatiuum & sensitiuum.
si autem est ibi sensitiuum: ois quod ad sit tertium. s. appetitiuum
quod quidem diuiditur in tria. s. desiderium quod est sicut vis concupiscentia:
& ira quod est sicut vim irascibilem: quod duo appetituum pertinent ad par
tem sensitiuam: sequuntur enim apprehensionem sensus.
Tertium autem est voluntas quod est appetitus intel
lectiuus prius scilicet apprehensionem intellectus. Quod
autem appetitiuum inest oibus animalibus probatur duplici ra
tione. Quartum prima est: quod oia animalia habent ad minus
vnum sensum. s. tactum. quibus autem inest sensus letitia
& tristitia. i. delectatio & dolor. Letitia enim & tristitia
magis videntur sequi apprehensionem interiorum: Sed de
lectatio & dolor: consequuntur apprehensionem sensus: &
precipue sensus tactus. Et si est letitia & tristitia: necesse
est quod sit aliquid triste & dolor. i. delectabile & dolorosum ois
enim omne quod sentitur secundum tactum esse vel conue
niens: & sic est delectabile. vel nociuum. & sic est dolorosum.
Quibuscumque autem inest aliquid delectabile & triste his
inest & concupiscentia que est appetitus delectabilis. ergo
de primo ad vltimum: omnibus animalibus quibus inest
sensus tactus: inest appetitus.

Secunda ratio ad idem ostendendum ponit ibi.

Adhuc autem alimenti sensum habent: ta
ctus. n. alimenti sensus. Siccis. n. & humidis
& calidis & frigidis aluntur omnia viuētia: ho
rum autem sensus tactus: sed aliorum sensibili
um secundum accidens. Nihil. n. in alimentum
confert sonus: neque color: neque odoratus. Qu
mox autem vnum aliquod est tangibile: est
ries autem & fitis est concupiscentia: & esuri
es quod est calidi & sicci. fitis autem frigidi & humi
di: sapor vero vt delectamentum horum est. Cer
tificandum autem de his posterius est. Nunc autem intantum
dictum sit quod animalibus habentibus tactum &
appetitum inest. De phantasia autem immanifestum

Lec. 13.

Lec. 3.

Co. 28.

(magis ex eis de quibus supra dicitur quod possunt inueniri)

posterioribus autem intendendus est. Quibusdam autem adhuc inest et secundus locus motuum: alteris autem intellectuum et intellectus: ut hominibus: et frater quod alterum huiusmodi est: aut et honorabilis.

Que talis est. Omnia animalia habent sensum quo cognoscunt suum alimentum. Et quod necessarium est omnibus animalibus uti alimentum: ut dictum est. Ideo necessarium est quod habeant sensum tactus quo percipiant sibi alimentum convenientem. Quod autem tactus si sensus alimenti manifestum est. sicut enim corpora viventia constant ex calidis et humidis et frigidis et siccis: ita ex his nutriuntur: tactus autem est sensus discretivus horum. (Sed aliorum sensibiliu). i. alijs sensibilibus non nutriuntur nisi secundum accidens: in quantum videlicet coniungantur tangibilibus: Sonus enim et odor et color nihil conferunt in alimentum in quantum huiusmodi: sed solum in quantum contingit colorata et odorata et sonantia esse calida vel frigida: humida vel sicca humor autem. i. sapor est quoddam de numero tangibilium qualitatum: sicut et gustus est quiddam tactus. Sic igitur per quod omnia animalia habent sensum alimentum: quibuscumque autem inest sensus alimentum his inest esurire et sitis: quorum utrumque est concupiscentia alimentum: esurire quidem est concupiscentia calidi et siccis: quibus rationem cibi: sitis autem frigidi et humidis: quibus rationem potus. Sapor autem est quoddam horum delectamentum. sapor enim delectabilis indicat convenientem proportionem calidi et frigidi. humidis et siccis in alimentum. Unde magis pertinet ad delectationem alimentum quam ad necessitatem. Sic igitur ubicumque est sensus tactus: est appetitus. Quomodo autem phantasia se habet ad appetitum et sensitivum posterioribus dicitur. Quibusdam autem animalibus supra hec tria. i. vegetativum: sensitivum: et appetitivum inest etiam motuum secundum locum. Alijs vero supra hec quatuor inest et intellectivum: et intellectus ipse. i. hominibus: et si aliquid aliud genus rerum est simile hominibus: aut etiam honorabilis hominibus: inveniunt autem aliquid honorabilis hominibus quibus inest intellectus: est enim substantia separata: et in corporibus celestibus: si tamen sunt animata: in viventibus mortalibus non est aliquid genus viventium habentium intellectum nisi in specie humana. Cum enim intellectus non habeat organum corporeum non potest diversificari habentia intellectum secundum diversam complexionem organorum: sicut diversificantur species sensitivorum secundum diversas complexionem: quibus diversimode se habent ad operationes sensus.

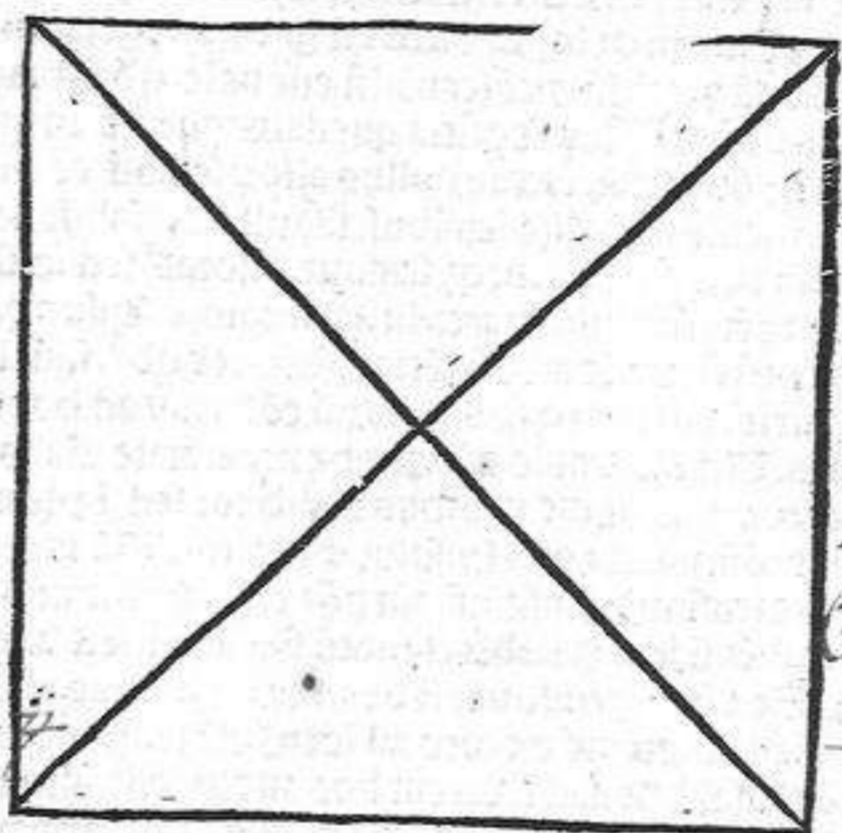
Deinde cum dicit.

Manifestum igitur est: quod eodem modo una utriusque ratio anime et figure. Neque enim ibi figura est preter triangulum et figuras: et quod consequenter sunt: neque hic anima preter predictas est. fiet autem utriusque. et in figuris ratio anime: quod conveniet quidem omnibus: propria autem nullius erit figure. Similiter autem et in dictis animalibus: unde ridiculum est querere communem rationem et in his et in alteris: que nulli erit eorum que sunt propria ratio: neque secundum propriam et individuum speciem dimittentibus huiusmodi. similiter autem se habet ei quod de figuris est: et que secundum animam sunt. semper enim in eo quod est consequenter in potentia. quod prius est in figuris et in animalibus: ut in tetragono quidem trigonum est: in sensitivo autem vegetativum.

ostendit qualiter se habet predicta diffinitio anime ad partes enumeratas. Et ad huius intellectus sciendum est quod plato posuit universalis esse separata secundum esse tamen in

et per p. ang. i. inchoationis in quibusdam tamen substat et in diffinitio rationis anime superposita

illis que se habent consequenter non posuit unam ideam communem sicut in numeris et figuris. non enim posuit unam ideam numeri preter omnes numeros: sicut posuit unam ideam hominis preter omnes homines eo quod numerorum species naturaliter ordine consequenter se habent. Et sic prima earum. i. dualitas est causa omnium consequentium. Unde non oportet ponere aliquam ideam communem numeri ad causandum speciem numerorum. Et similis ratio est de figuris. Nam eius species consequenter se habent sicut et species numerorum. trigonum enim est ante tetragonum: et tetragonum ante pentagonum. Dicit ergo. Manifestum esse quod eodem modo una est ratio anime sicut una est ratio figure: sicut enim inter figuras non est aliqua figura que sit preter triangulum et alias species consequentes utpote que sit idea anime omnium figurarum: ita nec in proposito est aliqua anima. que separata existens preter omnes predictas partes. Sed quantumvis non sit una figura separata inesse preter omnes figuras et sicut plato nicos qui ponunt species communes separatas: tamen inveniuntur una ratio anime que convenit omnibus figuris: et non est propria alicuius earum: ita est et in animalibus: et ideo ridiculum est quod homo querat unam rationem communem tam in animalibus quam in alijs rebus que non conveniat alicui animarum que sunt in rerum natura particulariter. Neque est et convenientes quod homo querat diffinitionem anime sicut unamquamque speciem anime: et diffinitio anime pretermittenda fuit. neque sic est assignanda diffinitio anime que non conveniat singulis animalibus. et quod dixerat quod eodem modo se habet ratio anime sicut ratio figure ostendit convenientiam inter utrumque. et dicit quod similiter se habet figure et anime adiuncte: in utrisque enim illud quod est prius est in potentia in eo quod est consequenter. Manifestum est enim in figuris quod trigonum est prius est potentia in tetragono: potest enim tetragonum dividi in duos trigonos.

Quare et secundum unumquodque querendum quid sit uniuscuiusque anima: aut que parte: et que hominis: aut bestie.

Et similiter in anima sensitiva vegetativum est. que quodam potentia eius: et quasi anima per se. et similiter est de alijs figuris et alijs partibus anime.

lectio sexta.

Quare et secundum unumquodque querendum quid sit uniuscuiusque anima: aut que parte: et que hominis: aut bestie.

Est autem prius enumeravit genera potentiarum anime: et quomodo se habet diffinitio anime anime superposita ad partes eius. Iudicandum quod aliud modo determinandum sit et quo ordine. et dividitur in. p. d. In prima ostendit quod determinandum restat de anima. secundo ostendit quo ordine determinandum oporteat. ibi. (Necessarium autem est debentem.) Circa primum ostendit duo restare ad determinandum: quorum unum concludit ex predictis dictum est supra: quod sicut non est querenda talis diffinitio anime anime: que nulli anime partium conveniat: ita non debemus esse contenti diffinitione anime anime. sed oportet propriam

lec. 5.

Quare et secundum unumquodque querendum quid sit uniuscuiusque anima: aut que parte: et que hominis: aut bestie.

Secundus

De anima
De anima
De anima

diffinitione cuiuslibet ptis aie ingrere, et ex hoc pcludit
q hoc s3 vnusquodq3 aiatu qredu e q sit vnuscuusq3 aia.
vt. l. sciat. qd e aia plar: qd aia hois: qd aia bestie: q
hoc e scire de vnaqua3 parte anime quid sit.
Secundo ibi.

Propter qua at cam cosequeter sic se ha
bet. consideradu est. Sine. n. vegetatiuo sensiti
uum no est. a sensitiuo at separaf vegetatiuu i
plaris. Iteru aute sine quide eo quod pot ta
gere: alioru sensuu neq3 vnus est. Tactus at
sine aliis e. Multa. n. aiatu neq3 visum neq3
auditu habet. neq3 odoratus sensum. Et seu
sitiuoru at alia qde habent secudu locu moti
uum: alia vero non habet. vltimu aute q
mu rone intellectu: vt ho: aut huulmodi ali
ud. Quibus. n. inest. ratiocinatio corruptibi
liu. his 7 reliqua oia. Quib3 aut illozu vnum
quodq3: non oibus ratiocinatio: sed quibus
da quide neq3 imaginatio. Alia autez hac lo
la viuunt. De speculatiuo aute intellectu ala
ratio est. Quod quide igitur de horu vnoquo
q3 ratio hec propriissima: 7 de aia manifestu e.

¶ Poni alind qd restat ad determinadu: dictu e. n. su
pra q ptes aie cosequeter se hnt adinuice sicut spes figu
re. S3 consideradu e pp qua cas ptes aie hoc mo se ha
beat cosequeter: hmoi. n. cam i sine libri assignabit. Ex
ponit aut qliter se habeat psequeter. qz sensitiuu no pot
esse sine vegetatiuo: sed vegetatiuu separaf a sensitiuo i
plaris. nec e miru: qz supra dictu est q opa vegetatiui or
dinant ad adipiscendu 7 cōseruadu esse nale qd subiacet
q. fundametu. ¶ Itex et pntia quedam inuenit in ipsis
sensibus qz sine sensu tactus nullus alioz sensuu e pot:
tactus at iuenit sine aliis sensibus. Adulta. n. aiatu: neq3
visum hnt neq3 auditu: neq3 sensum odorat3 sed solu ta
ctu. Et hoc e rōnabiliter accidit. nā tactus e sensus pce
prius eozu q ptinet ad hntiaz aialis: ex qb3. s. aial cō
stat 7 nutrit. Alia vero sensibilia no cōferunt ad hoc nisi
p accidēs. Un alii sensus no sunt de necessitate aialis: 7
pp hoc non inueniunt in oibus aialibus: sed i pfectis.
¶ Est et cōsiderada pna sensitui 7 motui. Nā motiuu
no est sine sensui: sensitiuu aut pot esse sine motiuo: ali
qua. n. habenti sensu habet et motu fm locu: sed aliqua
no hnt. Sed itelligendum est de motu pgressiuo aiatu:
fm q aialia mouent de loco ad locu. ¶ Dic. n. motus n
inest oib3 aialibus: sed q carent hoc motu hnt aliquem
motu locale. s. dilatatiōis 7 cōstrictionis: sicut apparet i
ostreis. Illud aute quod est vltimu iter oēs ptes aie 7
minimuz: qz no diuidit in diuersa fm specie: est q h3 ra
tionē 7 intellectuz. qz qbuscuq3 de numero corruptibi
liu inest rō: his insunt 7 oia alia pdicta. hoc at dicit vt pre
seruet se a substantijs sepatis: 7 a corporibus celestibus si
sunt aiatu: qz cum sint sine gnatione 7 corruptione: no in
diget vegetatiuo. Itex eozu intellectus p se speculat ea q
sunt fm se intelligibilia: vn non idiget sensibus ad cog
nitionē itellectiuam psequendam. Sed in mortalib3 habenti
bus intellectu: necesse est oia alia pexistere sicut quedaz
instia 7 pparatoria ad intellectu: q est vltima pfectio in
tenta in opatione nature. Ad aute oibus qbus inest ali
quod pdictorum inest 7 ratio. ¶ Et qz imaginatio vide
tur habere qdam affinitatē ad intellectu: cum supra di
ctum sit qd intellectus vel est phantasia qdam: vel non si
ne phantasia: addit de imaginatione 7 dicit quod qbus
da aialibus non solu non inest intellectus: sed nec etiam
imaginatio. ¶ Videtur tamē hoc esse contrariu ei quod
supra dixerat. qz si pars decisa h3 sensum 7 appetiu. qd

h3 etiā phantasia. si tñ phantasia est idem cum imaginati
one vt vñ. Dicēdu est igit q aialia iperfecta: vt in tertio
dicet: hnt qdem phantasia: sed indeterminate. qz. s. mo
tus phantasie no remanēt in eis post apprehensionē sen
sus: i aialibus aut pfectis remanet motus phantasie: et
abeuntibus sensibilibus: 7 fm hoc dñ hic q imaginatio
no est eadē oibus aialibus: sed quedā aialia sunt q hac so
la viuunt carentia. s. intellectu 7 directa in suis opationi
bus p imaginationem. sicut nos dirigimur p intellectu.
Et licet non omnibus animalibus inest imaginatio: sicut
nec intellectus: tñ de intellectu speculatiuo est alia ratio:
qz de imaginatione. Differūt. n. adinuicē: vt infra pate
bit. Manifestu est igit q de vnaqua3 pte aie propriis
sine dicat hec diffinitio que assignata est de anima.

¶ Deinde cum dicit. Necessariu aut est debentē de his pscruta
tionē facere: accipe vnusquodq3 eozu qd est
Postea sic de hitis aut 7 de aliis itelligare.

¶ Ostēdit quod ordine determinadu sit de ptrib3 anime.
Et assignat ordinem quantum ad dno. ¶ Primo quan
tum ad hoc: q ille q d3 de ptrib3 anime pscrutari. pri
mo d3 accipere vnusquodq3 horum qd est. et postea d3
cōsiderare de habitis. i. cosequētib3 ptrib3 7 de aliis
q sunt cōsiderada circa ptes aie 7 circa ipsa aiatu: sicut d
organis 7 de aliis hmoi. 7 iste ordo necessarius est: qz si
simul de oibus determinaret esset confusa doctrina.

¶ Secundum tangit ibi.
Si aut o3 dicere qd vnus quodq3 iplozu:
vt quid itellectiuu: aut sensitiuu: aut vegeta
tiuu prius habet dīcedum qd sit itelligere: 7
qd sentire. ¶ Priores. n. potētis actus 7 ope
ratioe scdm rationē sunt. si aut sic: aut his pri
ora opposita o3 cōsiderare. De illis primuz
vtiq3 oportebit determinare propter eandē
cam: vt de alimento 7 sensibili 7 itelligili.

¶ Dicēs q si o3 de aliqua pte aie dicere quid est. s. qd
est itellectiuu: aut sensitiuu: aut vegetatiuu: prius o3 di
cere de actibus. s. qd sit itelligere: 7 qd sentire. et hoc id
qz fm rationē diffinitiuā: actus 7 opatiōes sunt priores
potētis: potētia. n. scdm h ipsum q e: iporat habitudi
nē quandā ad actum: est. n. principiu quoddā agendi
vel patiendi. vnde o3 q actus ponant in diffinitionibus
potentiariu. et si ita se h3 circa ordinē actus 7 potētie 7
actibus ad h sunt priora opposita. i. obiecta. species enī
actuum 7 opationū sumunt secundū ordinē ad obiecta.
ois. n. aie opatio vel est actus potētie actiue vel passiue.
obiecta qdē potētiā: passiuarū cōparant ad opationes
earum: vt actina qz reducunt potētias in actum: sicut vi
sibile visum: 7 oē sensibile sensum. obiecta vero poten
tiarum actinarū cōparant ad opationes ipsarū: vt fines:
obiecta. n. potētiarū actinarū sunt opata ipsarū: manife
stū est aut q in qbuscuq3 preter opationes: sunt aliqua
opata q opata sunt fines opationū vt dicit i prio est. sic
domus q edificat e finis edificationis. Manifestu est igit
q oē obiectū cōparat ad operationē aie vel vt actiuū: vt
vt finis: ex vtroq3 at specificat opatio. manifestu e. n. q
diuersa actina fm spēm: hnt opatiōes specie differētes.
sicut calefactio e a calore: 7 ifrigidatio a frigore. Silt et
ex termino 7 sine specificat opatio: sicut sanatio 7 egrot
tatio differūt specie s3 differētia sanitatis 7 egritudinis.
Sic igit obiecta sunt priora opationib3 aie i via diffini
endi. Unde 7 prius oportebit determinare de obiectis
qz de actibus pp eandē cam pp qz 7 de actibus prius
determinat qz de potētis. Obiecta at sunt sicut alimen
tū respectu vegetatiui: 7 sensibile respectu sensus: 7 in
telligibile respectu itellectus. ¶ Sed sciendum est q et

¶ Si aut o3 pponit ordinē i mōstrandū
potētis hnt p. bt p pnt ad actū
7 obiecta 7 ad illa que pcedit p pnt
hnt habent dīfinitē

Proprius hndus
hndus p pnt
m. d. 22

Co. 32.

2cc. 5.

Co. 32.

2cc. 6.

Quare primum de alimento et generatio
ne dicendum est. Vegetativa. n. aia et
aliis inest prima: et maxime commu-
nis potentia est anime secundum qua inest vivere
omnibus: cuius sunt opera generare et alimento vti.

Secundus.

De anima

objectis diversis non diversificantur actus et potentie anime nisi quando fuerit diversa obiectorum in quantum sunt obiecta. id est secundum rationem formalem obiecti: sicut visibile ab audibili. Si autem servet eadem ratio obiecti quocumque alia diversitas non inducit diversitatem actuum secundum speciem et potentie eiusdem potentie est videre hominem coloratum et lapideum coloratum: quia hic diversitas per accidens se habet in obiecto in quantum est obiectum. Sciendum est autem quod intellectus non est possibilis in potentia tantum in ordine intelligibilitatis: fit autem actu per formam aphantasmatis abstractam: nihil autem cognoscit nisi secundum quod est actu: unde intellectus possibilis noster cognoscit ipsum per speciem intelligibilem: ut in terrorio habet: non autem intendit essentiam suam directe. Et ideo oportet quod in cognitione anime procedamus ab his que sunt magis extrinseca: a quibus abstrahuntur species intelligibiles: per quas intellectus intelligit seipsum: ut scilicet per obiecta cognoscimus actus: et per actus potentias: et per potentias essentiam anime. Si autem directe essentiam suam cognosceret anima per seipsam esset contrarius ordo servandus in anime cognitione: quia quanto aliquid esset propinquius essentie anime tanto per prius cognosceretur ab ea.

Lectio septima.

Quare primum de alimento et generatione dicendum est. Vegetativa. n. aia et aliis inest prima: et maxime communis potentia est anime secundum qua inest vivere omnibus: cuius sunt opera generare et alimento vti.

Primus philosophus distinguit potentias anime ab invicem et ostendit quid et quo ordine de eis tractandum sit: hic secundum per taxatum ordinem de eis determinat. Et dividit in. p. d. prima determinat de singulis partibus anime quod sit una queque: In secunda assignat causam quare tales partes habent ad invicem. ibi. (Vegetabiles igitur habent animas etc.) In penultimo capitulo libri. Prima dividit in tres quatuor. In prima determinat de vegetativo. In secunda de sensitivo. ibi. (Determinatis autem his dicamus communiter de omni sensu etc.) In tertia de intellectivo. ibi. (De parte autem anime qua cognoscit etc.) In quarta de motivo secundum locum. ibi. (De motu autem quod forte anime sit etc.) De appetitivo autem non facit speciale tractatum: quia appetitivum non constituit aliquem speciale gradum viventium: et quia simul cum motivo de eo determinat. Prima autem pars dividit in duas. In prima premitit quedam que sunt necessaria ad cognitionem partis vegetative. In secunda determinat de parte vegetativa. ibi. (Quoniam autem eadem potentia anime vegetative et generative etc.) prima dividitur in. d. In prima dicit de quo est intentio. in secunda manifestat quodammodo que preexiguntur ad cognitionem partis vegetative ibi. naturalissimum. n. operum etc. Concludit ergo primo ex predictis quod cum dicendum sit primo de obiectis et actibus que de potentis et primo de prima potentia que de consequentibus: quod primo dicendum est de alimento quod est obiectum anime vegetative: et de generatione que est actus eius. et ideo primo dicendum est de obiecto et actu huiusmodi partis: que aliarum: quia ista pars est prima inter alias partes anime in subiectis in quibus inveniunt cum aliis. est. n. q. fundamentum aliarum: sicut esse naturale ad quod pertinent operationes eius: est fundamentum esse sensibilis et intelligibilis. Et alia ratio est. quare prius de ea dicendum est: quia ipsa est communis omnibus viventibus. ipsa. n. separatur ab aliis: sed alie non separantur ab ea: et de communibus prius est agendum. Huiusmodi autem partes opera sunt generare et alimento vti. et ideo de istis prius agendum est.

Deinde cum dicit.

Naturalissimum. n. operum viventibus est quecumque perfecta et non orbata: aut generationem spontaneam habet: facere alterum quale ipsum: animal de in animal. planta aut plantam: quatenus

ipso semper et divino esse: et immortalis participent: secundum quod possunt. **D**ia. n. illud appetunt: et illi causa agunt omnia quecumque agunt secundum naturam. Id autem quod cuius causa fit: dupliciter est: hoc quod est cuius: illud vero quo. Quoniam am igitur communicare non possunt ipso semper et divino continuatione: per id quod nihil contingit corruptibilium idem et unum numero permanere: secundum quod potest participare unumquodque sic communicat: hoc quidem magis: illud vero minus: et permanet non idem: sed ut idem: numero quidem non unum: specie autem unum.

Co. 35.

Determinat quedam que preexiguntur ad cognitionem partis vegetative. Et dividit in. d. p. In prima ostendit quod generare pertinet ad partem vegetativam. quod ideo necessarium fuit: quia supra hanc partem non attribuit generationem: sed solum augmentum et decrementum. In secunda ostendit quod opera potentie vegetative sint ab anima: quod ideo necessarium fuit: quia cum his operibus deserviant qualitates active vel passive posset alicui videri quod essent a natura et non ab anima: et precipue quia in plantis est vita occulta et latens: et h. ibi. (Est autem anima vivens corpus etc.) Primum ostendit tali ratione: omnis operatio que naturaliter invenitur in omnibus viventibus pertinet ad potentiam vegetativam secundum quam primo vivere inest omnibus: ut dictum est: sed generare naturaliter inest omnibus viventibus: ergo pertinet ad potentiam vegetativam. Dicit ergo quod idem generare est opus anime vegetative: quia inter alia opera est magis naturale omnibus viventibus: et dicit naturalissimum: quia in hoc convenit et cum aliis rebus inanimatis que generationem habent in alio modo. h. n. inanimata generationem ab intrinseco generant: sed viventia a principio intrinseco in quantum generant ex semine quod proficit in re vivas. Sed ab ista generalitate viventium excipiuntur tria quibus h. opus non competit. primo illa que sunt imperfecta: sicut pueri non generant. quod non potest alterum facere tale quale ipsum est in unoquoque genere perfectum est. Secundo excipit illa que patiuntur aliquem defectum alicuius principii naturalis: sicut sunt spadones et frigidi. Tertio animalia et plante que generant sine semine ex putrefactione. In his. n. per sui imperfectionem sufficit ad eorum productionem agens vis. scilicet virtus corporis celestis et materia disposita. In animalibus autem perfectis plura requiruntur principia non. n. agens vis sufficit: sed requiritur agens proprium uniuersum. Dicit ergo quod viventia possunt facere alterum quale ipsa sunt (quecumque sunt perfecta) ad excludendum pueros. (et non orbata: ad excludendum eunuchos: et h. similes defectus. Aut quocumque non habent generationem spontaneam: ad excludendum ea que generantur ex putrefactione: que dicitur quasi sponte nasci: quia produuntur ex terra sine semine per illam similitudinem que dicitur aliquis sponte facere illud ad quod ab extrinseco non inducitur. sic autem intelligitur quod res viva facit aliterum quale ipsum est: quia animal facit animal: et planta plantam: et vltimius secundum speciem tale animal facit tale animal. ut homo generet hominem: et olivam olivam. idem autem est naturale viventibus facere alterum tale quale ipsum est: (ut semper participent secundum quod partem divino et immortalis) id est ut assimilentur ei secundum posse. Concludendum est. n. quod sicut sunt diversi gradus perfectionis in aliquo uno et eodem quod exit de potentia in actu: ita et sunt diversi gradus perfectionis in diversis entibus. unde quanto aliquid fuerit magis perfectum: tanto perfectioribus magis assimilatur. Sicut igitur unumquodque quod fuerit existens de potentia in actu: cum fuerit in potentia ordinatur ad actum et appetit ipsum naturaliter et cum fuerit in actu minus perfectio desiderat actum perfectionis: ita unumquodque quod est in inferiori gradu rerum desiderat assimilari superioribus quantum potest et hoc est quod subiungitur quod (omnia appetunt illud) scilicet assimilari divino et immortalis: (et illius causa agunt quecumque naturaliter agunt.) Sed intelligendum est quod id cuius causa

d 3

1058

1054

motu naturalissimum
d. n. q. fundamentum aliarum: sicut esse naturale ad quod pertinent operationes eius: est fundamentum esse sensibilis et intelligibilis. Et alia ratio est. quare prius de ea dicendum est: quia ipsa est communis omnibus viventibus. ipsa. n. separatur ab aliis: sed alie non separantur ab ea: et de communibus prius est agendum. Huiusmodi autem partes opera sunt generare et alimento vti. et ideo de istis prius agendum est.

ad bo pbat 3. f. q. aia sit p p p
e rat ba or p p p
rab se cfineg ty

Secundus

De anima

agitur dē dupliciter: vno mō id cuius cā agit directe: si
cut sanitatis cā agit medicus. Alio mō sic quo. qd pōt in
telligi dupl'r. vno mō vt itelligam' q' finis dē r' s'm ba
bēs id cuius cā agit: vt si dicam' q' finis medicine ē nō
tū sanitas: sed corpus hīs sanitatē. alio' vt dicam' q' fi
nis ē nō tū p'cipale itētū: s; ē illd quo illd adipiscimur
vt si dicamus q' finis medicine ē calefacere corpus quia
calore hī eq'litas cōplexionis: q' est sanitas. Sic igit' r' h
pōt dici q' ipsam esse ppetuū est cuius cā agit: vel res
hīs ppetuitates: cui nālia itēdūt assimilari p' generatio
nē: in quo. s. ē ppetuitas: vel ēt ipsa generatio qua ppetui
tem adipiscunt: q' igit' nō possunt cōicere inferiora viūē
tia ip̄i esse sempiterno r' diuino p' modū cōtinuationis
i. vt maneāt eadē numero ppter h' q' nihil corruptibili
tū cōtingit vnū r' idem nūero pmanere semp: cū neces
sitas corruptionis sit necessitas absoluta: vtpote pueni
ens ex ip̄a mā: nō ex fine: sequitur q' vnumquodqz cōicet
ppetuitate s'm q' pōt: h' qdem magis qd est diuturnus:
illud vero min' qd ē minus diuturnus: r' tū pmanet sp
p generationē nō idem simpl'r: (sed vt idē). i. i simili se
cundū speciem. vnde exponens q' dixerat: subdit q' nō
pmanet vnū numero qd est esse vnū simpl'r: sed pma
net idem specie: q' vnumquodqz generat sibi simile se/
cundam species. Deinde cum dicit.

est aut aia
p p p p p p p
i i i i i i i
+ q' aia s'm d' u' g
triplex g' g' g' r' d' b
20. 36.
Sed aut multipliciter dicunt. Attamen aia se
cundū determinatos modos tres cā dicitur.
Et n. vnde motus cā ē: r' cuius cā r' sicut sub
stantia animatorum corporum anima causa.
Ondit q' opa q' attribuunt potētie vegetatiue sunt ab
aia. Et circa hoc. d. f. p'rio ondit veritates. scdo excludit
errore. ibi. (Empe. aut nō bene dixit r' c.) Circa primū
d. f. p'rio pponit q' itēdit: r' dicit q' aia est p'cipiū r' cā
viuentis corporis. Et cū p'cipiū r' cā dicat multipliciter:
aia dicit trib' modis p'cipiū r' cā viuentis corporis.
vno mō sicut vnde est p'cipiū motus: Alio mō sicut
cuius cā. i. finis: tertio sicut suba. i. forma corporis aiatoz.

q' p' q' d' d' d' p' b' a t
d' d' d' g' r' a t' i' o' n' e' s' b' g'
Co: 37.
q' mā sit r' d' b' a
v' r' p' o' r' e' d' i' c' e' r' e' r' o' s'
I' n' g' e' n' e' r' e' f' o' r' m' a' e'
e' p' p' o' n' i' t' p' r' i' m' o' s'

o' m' p' h' i' s' b' i' r' p' o' n' i' t'
e' s' s' e' r' a' t' i' o' n' e' s' a' d
v' d' e' z

o' m' a' g' n' i' f' i' c' a' n' s'
v' i' c' p' b' a' t' 3. f.
q' p' a' d' s' i' t' r' a' d' i' c' a' a' z
p' o' s' i' t' i' o' n' e' s' i' n' g' e' n' e' r' a'
t' r' a' d' i' c' e' s' f' i' g' u' r' a' s'

Est autē aia viuentis corporis cā r' p'cipiū.
Hec aut multipliciter dicunt. Attamen aia se
cundū determinatos modos tres cā dicitur.
Et n. vnde motus cā ē: r' cuius cā r' sicut sub
stantia animatorum corporum anima causa.
Ondit q' opa q' attribuunt potētie vegetatiue sunt ab
aia. Et circa hoc. d. f. p'rio ondit veritates. scdo excludit
errore. ibi. (Empe. aut nō bene dixit r' c.) Circa primū
d. f. p'rio pponit q' itēdit: r' dicit q' aia est p'cipiū r' cā
viuentis corporis. Et cū p'cipiū r' cā dicat multipliciter:
aia dicit trib' modis p'cipiū r' cā viuentis corporis.
vno mō sicut vnde est p'cipiū motus: Alio mō sicut
cuius cā. i. finis: tertio sicut suba. i. forma corporis aiatoz.

Secundo ibi dicitur qd qdē igit sit sicut substantia: manifestū ē.
Cā. n. ip̄ius eē oib' substantia ē. Viuere at vi
uentib' eē ē: Cā autē r' p'cipiū horū anima.
C' p'robat qd supposuerat: r' p'rio q' aia sit cā viuentis
corporis vt forma: r' hoc duplici rōne: quax p'ia talis
est. Illud est cā alicuius vt substantia. i. vt forma quod ē
cā essendi. Itā p' formā vnumquodqz est actu: Sed aia
viuentib' est cā essendi: per aiam. n. viuunt: r' ipsam vi
uere est esse eoz. ergo aia est cā viuentis corporis vt forma.
Secundam rationem ponit ibi.

Amplius at eius qd potētia: rō actus est.
Que talis est. Id qd est actus alicuius est ratio r' for
ma ei' qd est in potentia. Sed aia est actus corporis vi
uentis vt ex superioribus p'z. ergo aia est rō r' forma viūē
tis corporis. Secundo ibi.
Manifestū autē est q' r' cuius gratia aia
cā. Sicut. n. intellectus gratia huius facit: eode
mō r' natura: r' hoc ē ip̄ius finis: huiusmodi
autē in aialibus anima r' secundū naturā. Dia
enim p'hyca corpora anima instrumēta sunt
sicut animalium: sic r' plantarum tanquā gra
tia anime existētia. Dupliciter autem dicitur
q' cuius gratia: r' q' cuius. r' q' quo.

Ondit q' aia est cā vt finis: r' q' sit cā vt finis viuenti
um corporis sic ondit: sicut. n. intellectus operat' pp finē:
ita r' natura: vt pbat in scdo pbi. Sed intellectus in his
q' hōne p' artem materiā ordinat r' disponit pp formaz:

ergo r' natura. Et igitur aia sit forma viuentis corporis
sequitur q' sit finis ei'. et vltimus nō solū aia ē finis viūē
tū corporis. sed et oim nālinz corpus ē istis inferiorib'
qd sic probat: Videmus. n. q' oia nālia corpora sunt. q.
infra aie: nō solum in animalibus: sed etiam in plantis
Videmus. n. q' homines vtantur ad sui vtilitatem ani
malibus r' plantis: r' rebus inanimatis: animalia vero
plantis r' rebus inanimatis: plāte autē rebus inanimatis
inōstium. s. alimentū r' iunamentū ab eis accipiunt. Se
cundū at q' agit vnumquodqz in rerum natura: ita natū
est agi. Vnde videt q' oia corpora inanimata sint instru
menti animato: um: r' sine ppter ipsa. Et etiam aīata mi
nus pfecta sint propter animata magis perfecta r' conse
quenter distinguit id cuius cā est sicut r' supra.

Deinde cum dicitur
At vero r' vnde p'cipiū q' secundū locū
motus aia ē: nō oib' autē viuentib' inest po
tētia hec. Est autē r' alteratio r' augmentū se
cundū aiam. Sensus. n. qdā alteratio esse vide
tur. Nihil autē sentit: quod nō h'z animā. Si
militar at r' de augmēto r' decremēto se h'z: ni
bil. n. decremētu patit: neqz augmētat' p'hyfi
ce: nisi aliat: alitur at nihil: qd non cōicet vita.
Ostendit q' aia est p'cipiū mouentis corporis si
cut vnde motus r' vltur. q. tali ratione. Ois forma cor
poris naturalis est p'cipiū motus p'prij illius cor
poris sicut forma ignis est p'cipiū motus eius. S; z
qdā motus sunt p'prij rebus viuentibus. s. motus loca
lis quo animalia mouēt se ipsa motu p'cessiuo secundum
locū: h'z hoc nō inest oib' viuentibus. Et similiter sentire
est alteratio qdaz: r' hoc nō inest nisi habentibus animā.
Item motus augmenti r' decrementi nō inest nisi illis
q' alantur: r' nihil alitur nisi habens animā: ergo oportet
q' anima sit p'cipiū omnium istorū motuum.

lectio octaua.
Spe autē nō bene dixit hoc addēs
augmētū accidere plantis: deorsum
qdem radicem mittētib'us: ppter id
qd terra sic fertur secundum naturam. sursuz
autem propter ignem similiter.

Superius ostendit p'hylosophus q' opera q'
tribuuntur potētie vegetatiue sunt ab ani
ma: Nunc excludit quosdam errores cōtra
determinatam veritatem: r' diuidit in. p. d.
secundum duos errores quos remouet. secunda pars in
cipit. ibi. (Videtur autem quibusdam.) Circa primū.
d. f. p'rimo ponit errorem. secundo improbat ipsū. ibi.
(Neqz. n. sursuz r' deorsuz.) Sciendum est igitur cir
ca p'rimū q' sicut empe. alias vtilitates que in rebus
viuentibus proueniunt non dixit procedere ex intentio
ne nature sed ex necessitate materie: puta q' pedes aīali
um sic sunt dispositi: non vt sint vtilēs ad gressuz: sed qz
sic contingit: materiam dispositam fuisse circa partes: r'
ita etiam r' augmentum viuentium non attribuit anime
sed motui grauium r' lenium. videbat. n. q' viuentia au
gentur in diuersas partes puta sursuz r' deorsum. quod
apparet manifeste in plantis q' radices in deorsum mit
tunt: r' rami in sursum eleuantur. Dicebat igitur q' au
gmentum plantarum in deorsum causatur ex r' oīa ter
re que est in compositione plante: r' naturaliter deorsuz
fertur propter sui grauitatem. Augmentum autem in
sursum causatur ex motu ignis qui propter sui lenitates
naturaliter sursum fertur.

Deinde cum dicitur
Neqz. n. sursuz r' deorsum bene accipit.
Nō. n. idē oib' sursuz r' deorsum r' oī: sed si

emipedotes aut' 3. r' vlt' m' p' p. h' u' g'
r' s' e' t' i' m' i' n' q' u' a' p' h' y' g' e' x' t' r' u' d' i' t' q' u' o' s'
d' a' z' e' r' r' o' r' e' s' m' a' x' i' m' e' s' i' n' v' i' s' i' b' e' l' i' s' q' u' i' u' e' t' d' n' a' z'
p' l' e' g' i' s' i' n' s' u' m' a' r' a' z' q' u' i' d' i' c' i' t' o' p' e' r' i' o' n' e' s' e' m' p' e' d' o'
t' h' i' p' e' c' a' z' f' r' o' p' o' s' i' t' a' t' d' u' p' l' i' c' i' t' a' t' e'

o' m' n' i' s' s' u' r' s' u' z' p' o' n' i' t' p' r' i' m' a' z'
n' o' p' r' o' b' a' t' i' o' n' e' s' p' a' s' s' e' t' e' c' o' r' p' o' r' e' s'
m' s' p' r' o' b' a' t' i' o' n' e' s' p' a' s' s' e' t' e' c' o' r' p' o' r' e' s'

*Orderantur ad 2 partes p. hinc & Jun dicitur 39
 dicitur alius dicitur quod dicitur dicitur dicitur
 dicitur dicitur dicitur dicitur dicitur dicitur*

Secundus

ut caput aialiu: sic radices platarum sunt: si
 cogruit instrumeta dicere altera & eade opib.
 Reprobat pdicta opione duplr: & pmo qd p hoc q
 no bn accipit sursuz & deorsuz. Ad cui? evidetia scien
 da e q sursuz & deorsuz & alie positionu dicit. s. an & re
 tro: dextru & sinistr: i qbusda qde distigunt s3 naz: i q
 busda vo solu positioe q ad nos. In qbusda. n. sunt dter
 minate pres q sunt nali pncipia aliquoz motuu i his di
 stinguunt pdicte positionu differetie s3 naz: sic i vniuerso
 ad cui? mediu nali ferunt graua: ad circuleretia ferunt
 nali lenia. vñ i vniuerso sursuz & deorsuz nali distigunt
 & sursuz dicitur ad que ferunt leuia: deorsuz sine mediu
 ad que ferunt nali graua. In viuētib? et et mortalib?
 s3 motum augmēti & dcremēti determinat sursuz & de
 orsz. nā sursuz dicitur illa ps vñ viuētia alimētuz accipiunt:
 deorsuz at ps opposita: vñ supfluitates emittunt. Ante
 vero & retro dterminat in qbusda aialibus vñ viuētib?
 scdm sensum: dextruz & sinistr: scdm motuz localem. In
 his vero i qbus no est aliqua determinata ps pncipium
 aut termin? alicuius motus in eis no dterminant posi
 tionum differetie scdm nam: sed soluz positioe quo ad
 nos. sicut in rebus inanimatis. vñ eadem columna dicitur fini
 stra & dextra scdm q est homini dextra vel sinistra. In
 qbusda autē viuētuz in qbus determinat sursuz & de
 orsz secunduz naz eode modo dterminant sicut i vni
 uerso. vt in hoie cuius supior ps. i. caput est versus sur
 suz vniuersi: inferior at est versus deorsum ipsius: in plā
 tis autē est ecuerso: nā radices plātarum sunt pportionabi
 les capiti: ad eundē. n. acuz ordinat: nā sicut aialia cibuz
 accipiunt ore qd est in capite: ita plāte radicib?. Instru
 mēta autē dicunt eadē & altera: siue similia & dissimilia
 ex opibus q sunt fines eaz. vñ radices plantaz sunt simi
 les capitib? aialium: & nā sunt versus deorsuz. vñ mo cō
 trario se hēt sursuz & deorsuz in plātis: & in vniuerso. In
 brutis autē aialibus no eode modo se h3 qz eoz capita
 no se hnt versus sursuz vniuersi neqz deorsuz ipsius: hoc
 est ergo qd dicit q sursuz & deorsuz no est idē omnib?
 s. viuētib? & oī. i. vniuerso. Sed emp. sic accipit sursuz
 & deorsuz: ac si eode mō esset in oibus vinentibus & in
 vniuerso. si enī motus augmēti secundū quez determi
 nat sursuz & deorsuz in viuētib? sit scdm motuz grauiuz
 & leuiuz secunduz quem dterminat sursuz & deorsuz
 i vniuerso: sequet q eode mō sit sursuz & deorsuz i oib?
 viuētibus: & in vniuerso: & iō ēt ipe in plātis augmētuz
 radicuz dicit esse deorsuz. **Secundo ibi.**

**Adhuc autem quod est continens in con
 traria que feruntur ignem & terram. Dicitur
 bētur enim nisi aliqd sit prohibens. Si ve
 ro erit: hoc est aia: qca augmēti & alimenti.**

Reprobat pdicta positionē alio mō. Ad cui? evidētia
 sciēdū ē: q cū elemēta nō sint actu in mixto: s3 virtute nō h3
 i eo qdlibet elemētū seorsū ppiū motū: s3 totū mixtū
 mouet motu elemēti pñantis i ipso. Si autē qdlibet
 elemētū hēret ppiū motū vt emp. ponere videbat cū
 naturalis mot? elemētoz sit ad ptraria loca sequeret q
 totaliter ab iuicē separent: nisi ēēt aliqd pñēs elemēta:
 qd nō sineret totalitē abscedere elemēta ab iuicē. Illud autē
 qd pñēt elemēta ne totalitē ab iuicē segregētur maxime
 videt esse cā alimēti & augmēti: sed augmētū fm di
 uersas ptes ptingit ex diuersis motib? elemētoz: nō. n.
 posset imaginari qdliē esset augmētū elemētis i pna mot?
 nisi p hoc q manent ad iuicē pñēta: qz si totaliter sepa
 rent esset diuisio nō augmētū. Illud igit pncipalitē ē cā au
 gmentū qd pñēt elemēta ne totaliter ab iuicē separentur:
 hoc autē est aia in rebus viuētibus: aia igitur est pnci
 pium augmēti.

Deinde cum dicit.

Videt aut quibusda ignis natura simplici

*ad huc aut reprobatur i pcedentib?
 errorē*

De anima

ter cā augmēti & alimēti eē. Et nāqz ipsuz vi?
 det solū corporū & elemētōzū qd alit & augmē
 tatur. Vñ et in plātis et i aialibus putabit vñ
 que quis hoc esse quod opcratur.

Donit aliā positionē: & circa hoc. d. f. primo ponit
 eā. scdo i pbat ibi. (hoc autem pca & c.) Sciēdū est autē
 q bec opinio differt in hoc a pma: q prima attribuebat
 cām augmēti & alimenti diuersis elemētis. s. igni & ter
 re: bec aut attribuit eoz cām. igni tm & mouebantur ad
 hoc hac ratione. qz illud videt esse pncipiū alicui? pass
 onis vel motus i aliquo: qd fm se habet illā passionem
 vel motū: sicut ignis q secunduz se calidus est: est cā ca
 lois in rebus mixtis & terra que scd3 se est grauis: est cā
 grauitatis in eis. Inter at elemēta videtur solus ignis
 nutriri & augeri: si supfluitatē d nutrimento & augmen
 to loquatur: solus igitur ignis videtur esse faciens an
 gmentū & alimētū i plātis & animalib?. Utruz vo ignis
 nutriatur & augeatur inferius erit manifestum.

Deinde cum dicit.

**Hoc autem concusam quodammodo est:
 non tamen simpliciter causa: sed magis ani
 ma. Ignis enim augmentum in infinitum est
 quousqz fuerit combustibile. Natura autem
 constantium omnium terminul est & ratio ma
 gitudinis & augmēti: hoc autem est anime:
 sed nō ignis: & rōnis magis qz materie.**

Improbat pdictā pōnē. Sciēdū tñ ē q pdicta pō ali
 quid h3 veritatis. necesse est. n. oē alimētū decoqui. qd q
 dē fit p ignē: vñ ignis aliquo mō opat ad alimētū: & per
 pñs ad augmētū: nō qdē sicut agens pncipale: hoc. n. ē
 aie: sed sicut agēs secundariū & instrale. & iō dicit q ignis
 quodamō cōcā est augmētū & alimētū sicut instrū cōcā ē
 pncipalis agentis: nō tñ est pncipalitē cā vt pncipale a
 gens: sed hoc mō cā est aia: qd sic pbat. Illud est pncipa
 le i qlibet actioe: a quo iponit termin?. & rō ei qd sit: sic
 pz i artificialib?: q termin? vel rō arche vel domui nō i
 ponit ab instris sed ab ipsa arte. Itā instra se hnt indiffe
 renter: vt coopent ad hāc formā vel quātitatē vel aliaz:
 terra enī quātū est de se apta est ad seccandū lignuz fm
 q ppeit & hostio & scamno & domui: & i qctūz quātita
 te: sed q sic seccet lignū q sit aptū ad talē formā & ad ta
 lem quātitatē: est ex virtute artis. Manifestū est at q in
 oibus q sunt fm nām est cert? termin? & determinata rō
 magnitudinis & augmēti: sicut. n. cuiuslibet speciei debent
 aliq accidentia ppra: ita & ppra quātitas: s3 cū aliq lati
 tudine pp diuersitatē mae & alias cās individuelles: non
 .n. oēs hoies sunt vnus quātitatis: sed tñ est aliq quātita
 tas tam magna vltra quam species humana nō porrigit
 tur: & alia quātitas tam parua vltra quā homo nō inue
 nitur. Illud igitur quod est cā determinationis magnitu
 dinis & augmēti est pncipalitē cā augmēti: hoc at nō
 ē ignis. manifestū est. n. q ignis augmētū non est vsqz
 ad determinatā quātitatē: sed in infinitū extenditur: si
 in infinitum materia combustibilis iueniat. Manifestū
 est igitur q ignis nō est pncipale agens in augmēto &
 alimento: sed magis anima. Sed hoc rōnabiliter acci
 dit qz determinatio quātitatis in rebus naturalibus est
 ex forma: que est pncipium speciei: magis qz ex mae:
 aia autē comparat ad elemēta que sunt in corpe viuēte
 sicut forma ad mām. Admagis igit terminus & rō magni
 tudinis & augmēti est ab aia qz ab igne.

Leccio nona.

**Quia autem est eadem potentia aie
 vegetatiua & generatiua: de alimēto
 necessariū est determinare primū: se
 paratur. n. ad aliis potentis opere hoc.**

*quousqz fuerit combustibile
 fm quo qdlibet dterminat de potentia
 aie vegetatiua s. de alimēto qz p
 mixtu dicitur ostendit p se se parari
 est de se in uariē de alimēto ad huc qz
 dicit potentia vegetatiua*

Co. 41.

Co. 42.

deinde

Tunc autem hinc de dubitatione
p[er]structionem ostendens q[uo]d alim[en]t[um]
hinc quod ad hunc est hinc sed dicit quod
ad modo no[n]...

Secundus

De anima

Ostendit philosophus ostendit q[uo]d anima est
potentie vegetative: hic int[er]dit de his deter-
minare. Et circa hoc tria facit. Pr[imo] deter-
minat de obiecto sc[ilicet] de alim[en]to. sc[ilicet] de determinat
de eo sc[ilicet] de congruit opationibus a[n]i[m]e vegetative. ibi.
(Qu[ia] aut[em] n[on] alit[ur].) tertio pot[ent]ias diffinit q[ue] sunt p[ri]ncipia
h[ab]e[re] opationu[m]. ibi. (Quare h[ab]et anima et c[etera].) Circa p[ri]mum
tria facit. p[ri]mo dicit de quo est int[er]dit. sc[ilicet] de p[ro]p[ri]o id q[uo]d
p[ri]mo aspectu appet de alim[en]to. ibi. (Videtur aut[em] esse alim[en]t[um].
et c[etera].) tertio movet circa hoc dubitatione[m]. ibi. (Dubita-
tionem aut[em] h[ab]et.) Dicit ergo p[ri]mo: q[uo]d cum vegetativa et g[en]erati-
va ab ead[em] co[n]i pot[ent]ia a[n]i[m]e p[ro]tineat: licet vegetativa. i. nu-
tritiva sit q[ua]da[m] sp[eci]alis pot[ent]ia distincta a g[en]erativa: o[mn]i p[ri]mo
determinare de alim[en]to: q[uo]d est obiectu[m] g[en]erative siue nu-
tritivae: hoc. n. opere. s. nutritivae diffinitur. hoc ps a[n]i[m]e ab
alijs. s. intellectivo sensitivo et c[etera]. Na[m] alie opationes hui[us] p[ar]tis
ide[m] a[n]i[m]e h[ab]e[re] p[re]supponit.

Videtur autem esse alim[en]tu[m] co[n]trariu[m] co[n]trario: non omne autem omni: sed quecu[m]q[ue]
co[n]trario[rum] non sol[um] generationem habent
ex invicem: sed et augmentu[m]: fiunt. n. multa ex
invicem sed non o[mn]ia augentur: ut sanu[m] ex labora-
te: videntur aut[em] neq[ue] illa eodem modo ad in-
vicem esse alim[en]tu[m]: sed aqua quidem igni
alim[en]tu[m] est: ignis autem non alit aqua[m].
In simplicibus quidem igitur corporibus
hoc esse videtur maxime aliud quidem alim[en]t[um].
aliud vero quod alitur.

Proponit illud q[uo]d p[ri]mo aspectu de alim[en]to appet.
et proponit tria. quor[um] p[ri]mu[m] est: q[uo]d alim[en]tu[m] v[er]u[m] e[st] h[uius]m[od]i
ei q[uo]d alit[ur]. et hoc ideo: q[uo]d nutrimentu[m] p[er]vertit in id q[uo]d
nutritur: generationes aut[em] fiunt ex p[ar]tibus. Secundum
aut[em] est q[uo]d n[on] v[er]u[m] quodecu[m]q[ue] co[n]trariu[m] sufficere ad r[ati]o[n]em
alimenti: sed oportet q[uo]d sit de illis h[uius] que habet gene-
ratione[m] ex invicem: nutrimentu[m]. n. p[er]vertitur in substan-
tia nutriti: unde quecu[m]q[ue] h[uius] insunt in substantia sc[ilicet]m
que sunt alterationes ad invicem et n[on] generationes n[on] per-
tinent ad r[ati]o[n]em alimenti. Mon. n. dicimus q[uo]d infirmum
fit nutrimentu[m] sani: vel album nigri: aut aliquid h[uius]i
quomodo aut[em] in substantijs sit aliqua h[uius]ietas. alia que
stio est. Tertio oportet q[uo]d sit de illis h[uius] que augmen-
tum suscipiunt ex invicem: q[uo]d ad alim[en]tu[m] v[er]u[m] seq[ue]nt[ur] aug-
mentu[m]. Un[de] licet ex igne generet aqua sicut e[st] co[n]versio:
non t[ame]n dicitur q[uo]d ex igne nutrit aqua: sed q[uo]d ex aqua nu-
triat ignis in quantum liquores humidus cedunt in ignis
nutrimentu[m]: quia. s. d[icitu]r ignis in aquam convertitur appa-
ret nota aque generatio. Sed ignis p[re]existens ad sui
conservationem et augmentu[m] v[er]u[m] in se humorem p[er]vertit
tere: et ideo i[n] elementis v[er]u[m] solus ignis nutriti: et sola aqua
esse eius nutrimentu[m] sc[ilicet]m q[uo]d ad aquam p[er]tinent o[mn]es
humores et liquores.

Dubitationem autem habet. Dicunt. n. hi
quidem simile simili alit sicut et augeri. Alijs
autem sicut diximus e[st] co[n]trario videtur alit co[n]trario
co[n]trario tanquam impassibile sit si-
mile a simili: alim[en]tu[m] autem mutari et de
quoqui. **N**utritio autem omnibus in co[n]trario
aut in medium. Adhuc autem patit[ur]
aliquid alim[en]tu[m] ab eo quod alitur: sed
non hic ab alimento: sicut nec instructor a ma-
teria: sed ab illo h[ec]. Instructor autem muta-
tur solum in actum ex d[icitu]r.

Co. 44

Co. 45

Cadoret quandam dubitationem circa p[re]determinata: et p[ri]mo

mo obicit ad v[er]itatis parte[m]: sc[ilicet] de soluit ea. ibi. (V[er]u[m] aut[em]
sit alim[en]tu[m] et c[etera].) Orit[ur] at[em] dubitatio circa hoc q[uo]d supra di-
ctu[m] est: q[uo]d alim[en]tu[m] o[mn]i e[st] h[uius]m[od]i. q[ui]busda[m] aut[em] v[er]u[m] q[uo]d alimen-
tu[m] oportet e[st] simile ei q[uo]d alit[ur]: alim[en]tu[m]. n. est ca[usa] augm[en]ti
ti. oportet at[em] q[uo]d simile simili auget: si eni[m] aliq[ui]d d[ivi]er-
su[m] apponeret alicui n[on] esset eiusde[m] augm[en]tu[m]: sed natu-
re extranee adiectio: v[er]u[m] igit[ur] q[uo]d oportet simile simili ali-
t[ur]. Alias aut[em] v[er]u[m] q[uo]d alim[en]tu[m] o[mn]i e[st] h[uius]m[od]i ei q[uo]d alit[ur] secundu[m]
id q[uo]d supra dictu[m] e[st]. et ad hoc iducunt duplici r[ati]o[n]e: qua-
ru[m] p[ri]ma e[st]: q[uo]d alim[en]tu[m] decogit et mutat in id q[uo]d nutrit:
nihil at[em] mutat nisi i[n] h[uius] aut mediu[m]: sicut albu[m] mutat[ur]
nigru[m] aut pallidu[m]: mediu[m] at[em] est quoda[m] h[uius]m[od]i: pallidu[m]
. n. albo co[m]patu[m] e[st] nigru[m]: nigro vero co[m]paratu[m] est albu[m]: e[st]
. n. p[ro]positu[m] ex v[er]oq[ue]. ergo nutrimentu[m] e[st] h[uius]m[od]i ei q[uo]d alit[ur] in
q[uo]d mutat. Sec[un]da r[ati]o est: q[uo]d agens e[st] h[uius]m[od]i patienti: n[on]. n. si-
mile a simili patit[ur]. alim[en]tu[m] at[em] patit[ur] ab eo q[uo]d alit[ur]: altera-
tur. n. ab eo et digerit. id at[em] q[uo]d alit[ur] n[on] patit[ur] ab alimento.
Sicut neq[ue] artifex patit[ur] a ma[ter]ia: s[ed] e[st] co[n]versio: ma[ter]ia. n. mutat[ur]
n[on] at[em] artifex nisi forte p[er] acc[us]s sc[ilicet]m q[uo]d exit de potentia i[n]
actu: videt[ur] igit[ur] q[uo]d alim[en]tu[m] sit h[uius]m[od]i ei q[uo]d alit[ur]. Pr[ima] igit[ur]
h[ab]et r[ati]o[n]em sumit ex h[uius]m[od]i: qua[m] o[mn]i e[st] iter terminos
mutat[i]o[n]is. Sec[un]da v[er]o ex h[uius]m[od]i qua[m] o[mn]i e[st] iter agens et pa-
tiens: id. n. q[uo]d alit[ur] et agit in alim[en]tu[m] e[st] terminus i[n] quem
alim[en]tu[m] mutat[ur].

Atrum autem sit alim[en]tu[m]: quod ultimo
aduenit: aut quod p[ri]mo: habet differentiam.
Si vero v[er]u[m] sed hoc quidem non coctu[m]:
illud autem coctum: v[er]u[m] utrob[is]q[ue] v[er]u[m] contin[et]
get alim[en]tu[m] dicere. Inquatu[m]. n. n[on] coctum
co[n]trarium co[n]trario alitur. Inquantu[m] aut[em] co-
ctu[m]: simile simili. Quare manifestu[m] q[uo]d dicunt
quodammodo v[er]u[m] et recte et non recte.

Soluit p[ro]posita dubitatione[m]: dices q[uo]d differt q[ui]ntum ad
p[ro]posita q[ui]ntione: v[er]u[m] alim[en]tu[m] dicat id q[uo]d v[er]u[m] adue-
nit. s. post decoctione[m] et digestionem: an illud q[uo]d p[ri]mo alit[ur]
mit. s. ante q[uo]d digerat et decoquat. et si dici possit v[er]u[m] q[ui]nt
ho[m]i alim[en]tu[m] v[er]u[m] q[uo]d ho[m]i q[ui]nt alim[en]tu[m] decoctus: ali-
ud v[er]o q[ui]nt n[on] decoctus: s[ed] v[er]u[m] p[er]t[inet] q[ui]ntione poterit iudi-
cari de alim[en]to: q[uo]d inq[ui]nt alim[en]tu[m] d[icitu]r n[on] decoctus: sic h[uius]
rium h[uius] alit[ur]: hoc. n. est q[uo]d patit[ur] et mutat inq[ui]nt v[er]u[m] e[st]
coctu[m] sic alit[ur] simile simili. agens. n. assimilat sibi patiens: v[er]u[m]
sine passio[n]is o[mn]i passu[m] e[st] simile ageri. et p[er] h[uius] modu[m] p[er]
augere id q[uo]d alit[ur]: et sic p[er] v[er]u[m] p[er]dicto[rum] opinantiu[m] ali-
quo modo d[icitu]r recte: et aliquo modo dicunt non recte.

Quoniam autem nihil alitur non partia-
pans vita: animatum v[er]u[m] q[ui]nt erit corpus quod
alitur in quantum animatum: quare et alimen-
tu[m] ad animatu[m] est: et non secundu[m] accidens.

Determinat de alim[en]to s[ecun]d[u]m q[uo]d co[n]venit opationib[us] a[n]i[m]e ve-
getative: et p[ri]mo s[ecun]d[u]m q[uo]d p[er]gruit nutritio[n]i sc[ilicet]m s[ed] q[uo]d p[er]gruit
augm[en]to. ibi. (e[st] at[em] alter[us] alim[en]to et c[etera].) tertio s[ed] q[uo]d p[er]gruit
g[en]eratio[n]i. ibi. (et g[en]eratio[n]is aut[em] factiu[m] et c[etera].) Dicit ergo p[ri]mo
q[uo]d nihil nutrit q[uo]d n[on] p[ri]ncipet vita: o[mn]i at[em] p[ri]ncipat v[er]u[m]
ta est animatum: sequit[ur] ergo q[uo]d corpus q[uo]d alitur sit ani-
matum. alim[en]tu[m] aut[em] est in potentia ad id q[uo]d alit[ur]: con-
vertitur enim in ipsu[m]: relinq[ui]tur ergo q[uo]d alim[en]tu[m] inq[ui]nt
tum est nutritio[n]is obiectu[m] sit aliq[ui]d existens i[n] pot[ent]ia ad
animatum p[er] se et n[on] sc[ilicet]m acc[us]s. Considerand[u] e[st] aut[em]
q[uo]d nihil p[ro]p[ri]e nutrit nisi animatum: ignis aut[em] v[er]u[m] q[ui]nt
p[er] quada[m] similitudine nutriti: n[on] at[em] p[ro]p[ri]e nutrit: q[uo]d sic p[er] h[uius]. Ad
p[ro]p[ri]e nutriti dicimus quod in seipso aliq[ui]d recipit ad
suis p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e nutriti: hoc aut[em] i[n] igne v[er]u[m] q[ui]nt q[ui]nt
n[on] accidit: cu[m]. n. igni acc[us]s aliqua ma[ter]ia p[ro]p[ri]e nutriti addit[ur]
in illa ma[ter]ia co[n]sustibilibi nonus ignis generatur: n[on] at[em] ita q[uo]d
illud co[n]sustibile addit[ur] cedat in conservationem ignis
in alia materia p[ri]us acc[us]s: puta si aliq[ui]d lignu[m] de

Quomodo aut[em] e[st] p[er] h[uius]m[od]i h[uius]m[od]i
h[uius]m[od]i In quibus p[er] h[uius]m[od]i h[uius]m[od]i
a[n]i[m]e p[er] h[uius]m[od]i h[uius]m[od]i h[uius]m[od]i
in t[er]re e[st] agere e[st] generare sibi
s[ecun]d[u]m e[st] h[uius]m[od]i h[uius]m[od]i e[st] a[n]i[m]e h[uius]m[od]i

Vadit tan-
qu[am] m[od]o d[icitu]r
m[od]o alim[en]t[um]

Co. 43

Dubitationes
movet dubita-
tionem quaz
daz nutritio[n]em
m[od]o

Co. 46

est autem tunc dicitur de fertur in materia ipsa...
de tunc dicitur de fertur in materia ipsa...
quomodo tunc dicitur de fertur in materia ipsa...

Generatio dicitur...
de fertur a nutritio vel de...
quod fertur a nutritio vel de...

Secundus

De anima

nono ignitur: per hanc ignitionem non conseruat ignitio
alterius ligni prius igniti: totus enim ignis qui est ex co
gregatione multorum ignitorum non est vnus simpliciter:
sed videtur vnus aggregatione: sicuti acernus lapidum
est vnus: et propter talem vnitatem est ibi quedam simi
litudinis: sed corpora animata vere nutriuntur:
quod per alimentum conseruatur vita in illa parte eadem que
prius fuit. et propter hoc etiam sola animata vere augentur
quod quilibet pars eorum nutritur et augetur: quod non co
nvenit in rebus inanimatis que videntur per additionem
crescere: non enim crescit id quod prius fuit: sed ex additio
alterius constituitur quoddam aliud totum maius. Ideo
autem similitudo augmenti et nutrimenti precipue appa
ret in igne: quod ignis habet plus de forma quam alia elemen
ta: et est potentior in virtute actiua: unde propter hoc quod
manifeste alia conuertit in se videtur nutriri et augeri.

mento non potest conseruari. Et quia dixerat quod prin
cipium nutritionis est potentia anime cuius principium
est alimentum ut ex dictis patet. Et ideo secundo ibi.

**Quoniam autem sunt tria quod alitur: et
quo alitur: et alens: alens quidem est prima ani
ma: quod vero alitur est habens hanc corpus
quo vero alitur alimentum.**

ostendit quomodo differenter potentia anime et ali
mentum sunt principia nutritionis. Dicit ergo quod in nu
tritione sunt tria: quod alitur: quo alitur: et alens primum.
primum quidem alens est prima anima scilicet anima vege
tabilis: illud vero quod alitur est corpus habens hanc
animam: sed illud quo alitur est alimentum. Sic igitur
potentia anime est principium nutritionis ut agens princi
pale: alimentum autem ut instrumentum.

significatio dicitur
quod dicitur de fertur
quod dicitur de fertur
quod dicitur de fertur
quod dicitur de fertur
quod dicitur de fertur

Et deinde cum dicit.
**Est autem alterum alimento et augmenta
to esse. Secundum enim quod quantum aliquod
animatum est augmentatum: secundum au
tem quod hoc aliquid et substantia alimentum est:**
saluat. substantia: et vsque ad hunc est quousque alatur.
ostendit quomodo alimentum congruit augmento
et dicit quod licet idem sit subiecto quod est obiectum nutri
tionis prout dicitur alimentum: et quod est obiectum augmen
ti prout dicitur augmentatum: tamen differt ratione. di
ctum est enim quod alimentum est in potentia ad corpus
animatum: corpus autem animatum et est quoddam quod
tam et est hoc aliquid et substantia: secundum igitur quod
quoddam quantum secundum hoc alimentum adueniens
ei quod etiam et ipsam quantum est: facti augmentum: et vi
ditur augmentatum. In quantum autem corpus animatum
hoc aliquid et substantia est sic habet rationem alimenti:
hoc enim est de ratione alimenti quod conseruat substan
tiam eius quod alitur: que quidem conseruatio necessa
ria est propter continuam consumptionem humiditatis a ca
lido naturali: et ideo tam diu durat substantia eius quod
nutritur quando nutritur.

ostendit quomodo differenter potentia anime et ali
mentum sunt principia nutritionis. Dicit ergo quod in nu
tritione sunt tria: quod alitur: quo alitur: et alens primum.
primum quidem alens est prima anima scilicet anima vege
tabilis: illud vero quod alitur est corpus habens hanc
animam: sed illud quo alitur est alimentum. Sic igitur
potentia anime est principium nutritionis ut agens princi
pale: alimentum autem ut instrumentum.

**Quoniam autem a fine appellari omnia
iustum est. Finis autem est generasse quale ip
sum erit vniuersum prima via generatiuum que ipse.**

diffinit ipsam primam animam que dicitur anima
vegetabilis. que quidem in plantis est anima: in anima
libus pars anime. Et circa hoc duo facit: primo diffinit
huiusmodi animam. Ad cuius diffinitionis intellectum
sciendum est quod inter tres operationes anime vegetabi
lis est quidam ordo: nam prima eius operatio est nutri
tio per quam saluatur aliquid ut est: secunda autem ope
ratio et perfectio est augmentum quo aliquid proficit in
maiozem perfectionem et secundum quantitatem et ser
cundum virtutem: tertia autem perfectissima et finalis
est generatio per quam aliquid iam quasi in seipso perfectum
existens alteri esse et perfectionem tradit. tunc enim vni
quodque maxime perfectum est ut in. iiii. meteorum. dicit
tur cum potest facere alterum tale quale ipsum est. Quia
igitur iustum est quod omnia diffiniantur et denominentur a
fine: finis autem operum anime vegetabilis est generare al
terum tale quale ipsum est: sequitur quod ipsa sit conueniens
diffinitio prime anime scilicet vegetabilis: ut sit genera
tiua alterius finitis secundum speciem. Et quia dixe
rat quod alimentum est instrumentum huius anime. ne cre
datur quod non habeat aliud instrumentum.

Co. 49.
quod dicitur de fertur
quod dicitur de fertur
quod dicitur de fertur
quod dicitur de fertur
quod dicitur de fertur

Et generationis autem factum non eius
quod alitur: sed qualescunque quod alitur. Jam
enim est ipsa substantia. Generat autem ni
hil ipsum seipsum: sed saluat.
ostendit quomodo alimentum congruat generatio
ni: et dicit quod etiam alimentum est factum gene
rationis: semel enim quod est generationis principium est
superfluum alimenti: non tamen alimentum est principium
generationis eius quod alitur: sed alterius quod est tale se
cundum speciem quale est quod alitur: quia substantia
que alitur iam est: et quod est non generatur: et nihil ge
nerat seipsum: quod generat iam est: quod generat non dicitur
est: sed aliquid potest agere ad sui conseruationem.

**Est autem quo alitur dupliciter: sicut et quo gu
bernat et man? et temo hoc quod moues et mo
tu: illud autem moues solum. De autem alimentum neces
sarium est decoctum. Opus autem decoctione calidum. An
de aiatu huius calore. Figuratur quidem igitur
alimentum quod fit dictum est. Certificandum autem
est posterius de ipso in propriis rationibus.**

ostendit quod habeat aliud instrumentum et dicit quod duplex est instrumentum
quo alitur: sic duplex est instrumentum gubernationis: gubernator. n.
gubernat manum et remone. manum. n. est instrumentum coniunctum: cuius
forma est anima: vni temo est instrumentum moues nauem et motum a ma
nu: sed manus non est instrumentum: motum aliquid exteriori: sed solum a princi
pio interiori: et non potest huius moues seipsum. Sic igitur et nutri
tionis instrumentum: et ut separatum quod est cuius forma non dicitur anima est
nutritum: opus autem quod aliud sit instrumentum nutritionis coniunctum. ne
cesse est. n. quod alimentum decoctum: quod autem opus decoctione est ali
quod calidum. Sic igitur gubernator mouet remone manum: naves
autem remone: ita anima mouet calidum alimentum: et alimentum nutrit.
Sic igitur calidum aliquid est instrumentum coniunctum huius anime in quod. s. radica
liter est calor: naturalis digerens. et opus huius opus de aiatu quod nutri
tur habeat calorem naturale quod est digestionis principium. Si autem huius anima non
haberet instrumentum coniunctum non esset actus alicuius partis corporis quod
soli intellectui operetur. Et tunc epiloga quod dixerat conclu
dit quod figuratur. i. vniuersaliter dicitur quod fit alimentum. sed
posterius certius tractandum est de alimento: in propriis rationibus
secundum. vniuersaliter librum de alimento: sic de generatione animalium: et
de motu animalium.

Sec. 4.
Co. 50.
quod dicitur de fertur
quod dicitur de fertur
quod dicitur de fertur
quod dicitur de fertur
quod dicitur de fertur

Quare huiusmodi anime principium po
tentia est possibilis saluare suscipiens ipsam
secundum quod est huiusmodi: alimentum autem
preparat operatione: vni priuatum alimentum non prece
ditur.
Ex premissis accipit diffinitionem potentiarum anime
vegetabilis: et primo potentie nutritiue: secundo totius
anime vegetabilis. ibi. (Quoniam autem a fine etc.)
Circum primum primo ex premissis concludit diffinitio
nem potentie nutritiue: et dicit: quod cum dictum sit quod nu
trimentum in quantum huiusmodi saluat nutritum: manife
stum est quod hoc principium anime quod scilicet est prin
cipium nutritionis: nihil est aliud quam potentia potens sal
uare suum susceptum in quantum huiusmodi: alimen
tum vero est quod preparat operationem huiusmodi po
tentie: in quantum talis potentia mediante alimento saluat
suum susceptum: et propter hoc illud quod priuatur ali

ostendit quod habeat aliud instrumentum et dicit quod duplex est instrumentum
quo alitur: sic duplex est instrumentum gubernationis: gubernator. n.
gubernat manum et remone. manum. n. est instrumentum coniunctum: cuius
forma est anima: vni temo est instrumentum moues nauem et motum a ma
nu: sed manus non est instrumentum: motum aliquid exteriori: sed solum a princi
pio interiori: et non potest huius moues seipsum. Sic igitur et nutri
tionis instrumentum: et ut separatum quod est cuius forma non dicitur anima est
nutritum: opus autem quod aliud sit instrumentum nutritionis coniunctum. ne
cesse est. n. quod alimentum decoctum: quod autem opus decoctione est ali
quod calidum. Sic igitur gubernator mouet remone manum: naves
autem remone: ita anima mouet calidum alimentum: et alimentum nutrit.
Sic igitur calidum aliquid est instrumentum coniunctum huius anime in quod. s. radica
liter est calor: naturalis digerens. et opus huius opus de aiatu quod nutri
tur habeat calorem naturale quod est digestionis principium. Si autem huius anima non
haberet instrumentum coniunctum non esset actus alicuius partis corporis quod
soli intellectui operetur. Et tunc epiloga quod dixerat conclu
dit quod figuratur. i. vniuersaliter dicitur quod fit alimentum. sed
posterius certius tractandum est de alimento: in propriis rationibus
secundum. vniuersaliter librum de alimento: sic de generatione animalium: et
de motu animalium.

Quare huiusmodi anime principium po
tentia est possibilis saluare suscipiens ipsam
secundum quod est huiusmodi: alimentum autem
preparat operatione: vni priuatum alimentum non prece
ditur.

Co. 50.
quod dicitur de fertur
quod dicitur de fertur
quod dicitur de fertur
quod dicitur de fertur
quod dicitur de fertur

... quomodo autem sentit...
... sensus est...
... reduntibilibus ad actum...
... sentit duobus modis...
... in actu

... non in his...
... in actu...
... in potentia...
... in actu...
... in potentia...

Secundus

De anima

... quomodo autem...
... in actu...
... in potentia...
... in actu...
... in potentia...

Determinatis autem his dicam⁹ cōiter de oī sensu. Sensus at in moueri aliqd & pati accidit: sicut dictū ē: videt enim qdam alteratio esse. Aūnt at qdā & simile a simili pati. Hoc aut quomō possibile aut impossibile dictum est in vniuersalibus rationibus de agere & pati.

Distat determinat pbs de pte vegetatiua. hic incipit determinare de pte sensitua. Et didit i. p. d. In p̄ia determinat de eo: qd appet in hac pte. s. de sensibilib⁹ exterioribus. In secūda determinat de eo qd latet i pte sensitua. ibi. (q̄ at n̄ sit sensus alter &c.) p̄ma diuidit i. p. d. in p̄ma ostendit quomō se h̄z sensus ad sensibile: in secūda determinat d̄ sensibile & sensu. ibi. (D̄istat ē at s̄z vni.) Circa p̄mū. d. f. p̄mo resumit qdam q̄ sunt p̄us dicta: p̄o inuestigat p̄positū. ibi. (h̄z at dubitationē. &c.) Dicit ergo p̄mo qd determinatis his q̄ p̄tinent ad aiām vegetatiuā d̄ndum est de his q̄ p̄tinent ad sensum i cōi: de his. n. q̄ p̄tinent ad vniuersales sensū specialiter: postmodum dicit: duo at resumit dicta de sensu: quoz vni est qd sentire cōsistit i moueri & pati. est. n. sensus i actu qdā alteratio qd at alterat patiē & mouet: aliud at qd resumit est qd qdā d̄nt simile a simili pati: & p̄ hoc qd sentire ē pati: qdam antiqui philosophi posuerunt qd simile simili cognoscit & sentit: sicut emp. posuit qd terra terra cognoscitur: ignis igne: & sic de alijs. sed hoc quō esse possit vel n̄ simile simili pati: dictū est in vniuersalibus rōnib⁹ de agere & pati. i. in libro d̄ generatione: vbi determinat de actiōe & passiōe i cōi. dictū ē. n. ibi qd id qd patiē a p̄ncip̄ d̄ patiē ē h̄z agēti: s̄z i fine qn̄ iā ē passus ē s̄le: a gens. n. agēdo assimilāt sibi patiēs. **D**einde cū dicit.

Habet at dubitationē p̄ qd sensuum ip̄o rū nō sit sensus: & qre sine his q̄ sunt extra nō faciūt sensum in erite igne & terra & alijs. ele⁹ mētis: quozū ē sensus p̄ se aut scdm accidens his. **M**anifestū igit ē: qd sensitiuus nō ē actu s̄z potentia t̄m. **A**n n̄ sentit: sicut cū bustibile n̄ cōburit ipsuz a seip̄o sine cōbustiuo. **C**obureret. n. seip̄s: & nihil indigeret actu igne esse.

Determinat v̄itatē circa p̄positum. Et circa h̄ facit tria: p̄mo ostendit qd sensus sit i potentia: secūdo qd qn̄q̄ est in actu. ibi. (Quomō at sensus &c.) tertio ostendit quō sensus reducat d̄ potentia i actū. ibi. (D̄istat autē &c.) Circa p̄mūz p̄siderādus est qd emp. & q̄cūq̄ posuerunt simile simili cognosci posuerunt sensuz eē actu ip̄a sensibilia: vt. n. cognosceret oīa sensibilia posuerūt aiām sensitiuam eē p̄positā qdāmō ex oībus sensibilib⁹ inq̄tū ostabat s̄z eos ex elementis sensibilib⁹. duo ergo ad h̄c p̄nez ple q̄bant. quoz vniuz est: qd sensus est ip̄a sensibilia in actu v̄tore compositus ex eis cum ip̄a sensibilia in actu sentiiri possint sequeret qd ip̄i sensus sentiiri p̄nt: scdm est qd cum sensus sentire possit p̄ntib⁹ sensibilib⁹: si sensibilia actu sūt i sensu: v̄tore ex eis p̄posito: seq̄ qd sensus possit sentire sine exteriorib⁹ sensibilib⁹: v̄tūq̄ at h̄oz ē falsuz. Et iō hec duo icōueniētia: q̄ sequunt ad antiquoz p̄nez sub qdē p̄positū: tāq̄ q̄ p̄ antiquos solui n̄ possunt: hoc ē ergo qd dicit: qd (dubōnem h̄z p̄ qd nō sunt sensus ip̄o rū sensuū). i. qre ip̄i sensus n̄ sentiāt: hoc. n. v̄z seq̄ si sensus sint s̄les sensibilib⁹. Itē h̄z dubōnez (qre n̄ faciūt sensum). i. qre sensus n̄ sentiunt actu (sine his q̄ sunt extra). i. sine exteriorib⁹ sensibilib⁹: cuz t̄m iterius existāt i ip̄is sensibus s̄z opionez antiquoz ignis & terra & alia elementa q̄ sunt sensibilia: aut s̄z se. i. s̄z suā substātiā scdm eos qui n̄ discernūt iter sensum & intellectū: itellec⁹. n. est p̄prie cognoscitū substātie: aut s̄z accētia p̄pria. i. caliduz & fri

giduz & alia h̄z q̄ sūt p̄ se sensibilia: Quia igit hec dubōes p̄ se solui n̄ p̄nt si sensus h̄z sensibilia i actu vt antiq̄ posuerunt: cludit tāq̄ manifestuz qd aiā sensitua nō ē actu s̄e s̄tūa: s̄z potentia t̄m: & p̄ hoc sensus n̄ sentiunt sine exteriorib⁹ sensibilib⁹: sicut p̄bustibile qd ē potentia t̄m igni, tā n̄ p̄burit a seip̄o sine exteriori p̄bustiuo. si. n. esset actu i t̄mū p̄bureret seip̄s. & nō idigeret exteriori igne ad h̄o qd combureretur.

Quoniā at sentire dicim⁹ dupliciter. **P**otentia. n. audiens & vidēs audire & videre dicimus: & si forte dormiens: & qd iā opans: dupliciter v̄tūq̄ dicit & sensus hic qdē sicut potentia. ille verō sicut actu. Similiter aut & sentire qdōz potentia ens: & quod actu.

Costendit qd at sensus ē qn̄q̄ actu: & circa hoc tria facit: p̄mo ostendit sensuz qn̄q̄ eē i actu: p̄ hoc qd dupliciter dicimus aliquē sentire: qn̄q̄. n. dicim⁹ aliquē vidē & audire: q̄ audit: & videt in potētia: puta cū aliq̄s ē dormiēs: qn̄q̄ at dicim⁹ aliquē videre & audire: eo qd est i ipsa opatiōe audiēdi & vidēdi. Ex quo p̄z qd sensus & sentire dicim⁹ dupl⁹. i. in actu & in potentia.

Primū quidem igitur tanquā sit idem pati & moueri: & agere & mouere dicimus. Et nanq̄ motus est actus quidam: imperfectus tamen sicut alterius dictum est.

Manifestat quomodo intelligendum sit qd dictum est: videatur. n. repugnare qd sentire dicitur in actu ei qd dictum est: qd sentire est quoddam pati: & moueri: esse enim in actu videtur magis pertinere ad agere. Et ideo ad hoc exponendum dicit qd ita dicimus sentire in actu ac si dicamus qd pati & moueri sint quoddam agere. i. quoddam esse in actu. nam motus est quidam actus sed imperfectus vt dictuz est in. iij. physico. Est. n. actus exstentis in potentia. i. mobilis. Sicut igitur motus est actus: ita moueri & sentire est quoddam agere vel esse secundum actum. per hoc autem qd dicitur primum significat qd quedam alia postmodum subdet ad ostendenduz quomodo sensus fiat in actu.

Distat aut patiūtur & mouentur ab actio & actu ente. **A**n est quidem tāq̄ a simili pati. est aut vt a dissimili: sicut diximus. patiūtur quidem. n. quod dissimile passum autē simile est.

Ostendit secūdu predicta quomō antiquoz positio non possit esse vera scilicet qd simile simili sentit. Dicit ergo qd oīa que sunt in potentia patiūt & mouentur ab actio & existente in actu: quod. s. dum facit esse in actu ea q̄ patiūt assimilāt ea sibi: vnde quodam mō patitur aliquis aliquid a simili & quodam mō a dissimili vt dictum est: qz a principio dum est in transmutari & pati est dissimile: in fine autem dum est in transmutatum esse & passum est simile. Sic igitur & sensus: postq̄ factus est i actu a sensibili ē similis ei: s̄z ante nō ē similis: qd antiq̄ d̄ distinguentes errauerūt.

Item de potentia et actu est **N**unc enim simpliciter dicimus que habemus de ipsis.

Distat philosophus ostendit sensus eē in potentia & in actu: nunc intendit ostendere quomō educat de potentia i actū: & didit i. p. d. i p̄mā distinguit potentia & actuz & ostendit quomō diuersimode aliquid educatur de potentia i actū vtens exēplo in intellectu. In sa parte ostendit p̄positū circa sensum. ibi. (Sensum autē) Circa primum tria facit: primo dicit de quo est intentio: p̄o distinguit potentiam & actum circa intellectū. ibi. (Est qui

... quomodo autem...
... in actu...
... in potentia...
... in actu...
... in potentia...

... quomodo autem...
... in actu...
... in potentia...
... in actu...
... in potentia...

... quomodo autem...
... in actu...
... in potentia...
... in actu...
... in potentia...

... quomodo autem...
... in actu...
... in potentia...
... in actu...
... in potentia...

*Intra autem simpliciter tangit vnde dicitur quod
passivus est duplex scilicet quodlibet ex se*

Secundus

De anima

de n. sic sciens etc. Tertio ostendit quomodo educit aliquid de utraque potentia in actu. ibi. (Ambo quidem igitur etc.) Dicit ergo primo quod ostendit est de potentia et actu. i. ostendit quod quodam modo dicitur aliquid in potentia: et quodam modo in actu. quod necessarius fuit quod in superioribus simpliciter. i. absque distinctione usus est potentia et actu.

Est quidem n. sicut sciens aliquid: sicut si dicitur homo sciam quoniam homo sciens et habentium sciam. Est autem sicut iam dicimus scientem habere grammatice. uterque autem horum non eodem modo possibilis est. Sed hic quidem quoniam generis: materia est: ille autem quia volens possibilis est considerare: nisi aliquid prohibeat extrinsecus. Jam autem considerans actu ens per se et proprie sciens hanc litteram. **A.**

Distinguit potentiam et actum circa intellectus: et dicitur quod uno modo dicitur aliquid in potentia: puta homo sciens: quod habet naturam potentiam ad sciendum: sicut homo dicitur esse de numero scientium et habentium sciam: in quantum habet naturam ad sciendum et ad habendum habitum scie. Secundo modo dicitur aliquid quod aliquid sciat: sicut dicimus habitum habitum aliquid scie puta grammatice esse iam scientem: manifestum est autem quod uterque horum dicitur sciens ex eo quod aliquid potest: sed non eodem modo uterque est potens ad sciendum. Sed primus quidem dicitur potens quod est genus habitus: et materia. i. quod habet naturam potentiam ad sciendum: per quam collocat in tali genere: et quod est in potentia: puta ad sciam sicut materia ad formam. secundus autem scilicet quod habet habitum scie dicitur potens: quod cum vult potest considerare: nisi aliquid extrinsecus eum per accidens impediat: puta vel occupatio exterior: vel aliqua indispositio ex parte corporis. Tertius autem quod iam considerat est in actu: et iste est qui proprie et perfecte scit ea que sunt alienius artis. puta hanc litteram a. que pertinet ad grammatice: de qua supra fecit mentionem. horum igitur trium ultimum est in actu tantum: primus in potentia tantum: secundus autem in actu respectu primi: et in potentia respectu secundi: unde manifestum est quod esse in potentia dicitur dupliciter. scilicet de primo et secundo: et esse in actu dicitur dupliciter. scilicet de secundo et tertio.

Ambo quidem igitur primi secundum potentiam scientes sunt. Sed hic quidem per doctrinam alteratur: et multoties ex contrario mutatur habitu: hic autem ex eo quod habet sensum aut grammatice non agit autem in agere alio modo.

Ostendit quomodo de utraque potentia aliquid reducit in actu. Et circa hoc. d. f. primo ostendit quomodo de utraque potentia aliquid in actu reducit: secundo ostendit virtutem talis reductio sit secundum aliquam passionem. ibi. (non est autem simpliciter neque pati. etc.) Dicit ergo primo quod cum ambo primi sint scientes secundum potentiam: et id quod est in potentia reducat in actu. alio modo reducit in actu aliquid de potentia prima: et aliter de secunda. nam quod est in potentia. primo modo reducit in actu. quod alteratur per doctrinam: et movetur ab aliquo alio existente in actu: sicut a magistro: et multoties talis mutatio est ex primo habitu quod id dicitur: quod cum aliquis reducit de potentia prima in actu ex ignorante sit sciens: ignorans autem dicitur dupliciter: uno modo secundum simplicem negationem: quando nec veritatem cognoscit: nec primo errore detinet: et qui sic ignorans est fit actu sciens non. quod mutatur de primo habitu: sed solum sicut acquirens sciam: alio modo dicitur aliquis ignorans secundum pravam dispositionem: vixit quod detinet errore primo veritatem: et hic in actu scie reducit quasi de primo habitu mutatur: qui vero est in potentia secundum modo. ut. scilicet in habitu: transit ex eo quod habet sensum aut sciam et non agit secundum ea in agere: quod. scilicet fit agens secundum sciam: sed alio modo ut fit actu: et alio modo primus.

Deinde cum dicitur. Non est autem simpliciter neque agere neque pati: sed aliud quidem corruptio quedam a contrario: aliud autem salus magis est quod potentia ab eo quod est actu. Et simili sic: sicut potentia se habet ad actum.

Ad manifestat virtutem secundum quod aliquid educit de potentia in actu scientie primo modo vel secundo possit dici pati. Et circa hoc duo. scilicet primo ostendit quod modi dicitur pati: secundo manifestat propositum. ibi. (Speculans autem sit habitus sciam.) Dicit ergo primo quod sicut potentia et actus non dicitur simpliciter sed multipliciter: ita et pati non uno modo sed multipliciter. dicitur enim pati uno modo secundum quandam corruptionem que fit a primo: passio enim proprie dicta videtur importare quoddam decrementum patientis in quantum vincit ab agente: decrementum autem patientis accidit secundum quod aliquid a patiente abicit: que quidem abiectio corruptio quedam est: vel simpliciter sicut quod abicit forma subalterna vel secundum quod: sicut quod abicit forma accidentaliter. habitus autem forme abiectio fit a primo agente: abicit enim forma a materia vel subiecto per introductionem privationis forme: et habitus est a primo agente. primo igitur modo proprie dicitur passio scilicet quod quedam corruptio fit a contrario. alio modo passio communis dicitur et minus proprie: secundum scilicet quod importat quandam receptionem. Et quod quod est receptivum alteri preparat ad ipsum sicut potentia ad actum: actus autem est perfectio potentie: ideo habitus modo dicitur passio non secundum quod fit quedam corruptio patientis: sed magis scilicet quod fit quedam salus: et perfectio eius quod est in potentia ab eo quod est in actu: quod non est in potentia nisi per id quod est in actu: quod in actu est non est in potentia nisi per id quod est in actu: sed magis simile: nam potentia nihil aliud est quam quiddam ordo ad actum: nisi autem esset aliqua similitudo inter potentiam et actum: non esset necessarium quod proprius actus fieret in propria potentia: potentia igitur sic dicta non est a primo: sicut potentia primo modo dicta: sed est a simili: eo modo quo potentia se habet secundum similitudinem ad actum.

Deinde cum dicitur. Speculans enim sit habens scientiam quod vere aut non est alterari. In ipsum enim additio est et in actum: aut alterum generis alterationis est. unde non bene habet dicere sapienter: cum sapiat alterari: sicut nec edificatorem cum edificat. In actum quidem igitur ducit ex potentia ente secundum intelligere et sapere non doctrina: sed alteram habere denominationem istum esse.

Ad manifestat virtutem quod educit de potentia in actu scientie patiat. Et primo manifestat habitus circa eo quod adducitur de secunda potentia in actum primum: secundo autem manifestat habitus circa id quod educitur de potentia prima in habitum. ibi. (est potentia autem etc.) Dicit ergo primo: quod habitus sciens. i. habitualiter sciens fit actu speculans. Sed habitus non est vere et proprie alterari et pati: quod ut dictum est non est proprie passio et alteratio cum de potentia procedit in actum: sed cum aliquid de contrario mutatur in contrarium: cum autem habitualiter sciens sit speculans actum non mutatur de contrario in contrarium: sed proficit in eo quod iam habet. et habitus est quod dicitur quod est additio in ipsum et in actum: additur enim ei perfectio secundum quod proficit in actum. Aut si dicatur alterari et pati: erit aliud genus alterationis et passionis non proprie dicte. Et hec manifestat per exemplum dicens: quod non bene se habet dicere sapientem habitualiter cum sapiat actu alterari: sicut neque dicimus edificatorem alterari cum edificat. Concludit autem ulterius quod cum ille qui transit de habitu in actum non accipiat de novo scientiam: sed proficiat et perficiatur in eo quod habet: doceri autem scientiam est acquirere: manifestum est quod cum educitur aliquid de potentia in actum: secundum habitus quod incipit facere eum in

Co. 5. 7

Co. 5. 8.

*manifestat
modos habitus
tatis potentie
scilicet de ostende
us quod habitus
tatis autem ex
us de potentia
quod quod adducit
patiat passio
et perfectio*

*Ambo quidem: est passio proprie per se
et quod utraque potentia reducit
ad actum: aliquid differetiam sunt
pre dictos modos potentie*

Intelligere actu & sapere: non est iustum qd talis exitus de potentia in actum habeat denominationem doctrine s; aliquam aliam potentiam: que quidem forte no est posita: sed potest poni.

Et potentia autem ente addiscens & accipiens sciam ab actu ente & didascalo: aut neque pati dicendum sicut dictum est: aut duos esse modos alterationis: & ea q in privativas dispones mutatione: & ea q in habitis & naturam.

Ad manifestat vtz cu aligs exit de pria potetia in actum scie alteret & patiat: & dicit: qd cu aligs prius scies ipote tia tantu fit addiscens: & accipiens sciam ab eo qui est actu sciens: & a magistro vel no debet dici pati simpliciter & alterari: aut dicendu e e duos modos alterationis. quoz vnus alterationis e fm (mutatione i privativis dispones) i. in dispones ptrarias qbus privant dispones pri exn tes: qz vnu hzioru e privatio alterius: alter vo alterationis modus est fm (mutatione i habitu & nam) i. fm qd recipiunt aliq habitus & forme: q sunt pfectoes nature absqz eo qd aliquid abiiciat: Ille igit qui addiscit sciam no alterat neqz patit pmo mo: sed secudo. Videt aut h riu qd supra dixit: q multoties q addiscit sciaz mutatus est a hrio habitu: & ita videt qd fit alteratio fm mutatio ne i privativas dispones. Sed dicendu qd cu aligs ab errore reducitur ad sciam veritatis: e ibi qda similitudo alterationis q e de ptrario ad ptrariu: no tm ve e ibi talis alteratio. na alterationi q e de hrio in hriam vtrinqz p se e essentialiter ppetit. s. qd fit a hrio: & qd fit i hriu: sicut. n. de albatio n est nisi ad albu: ita no est nisi a nigro vel medio quod respectu albi e quodammodo nigrus. Sed i acquisitione scie accidit: qd ille qui acqrit sciam veritatis: prius fuerit in errore: absqz hoc. i. pot adduci ad sciam veritatis: vnde no e ve alteratio de ptrario in ptrariu. Itz dubitat d hoc qd dicit: qd ille q accipit sciaz fit actu sciens a sciete in actu & magistro: hoc. n. no semp fit: sciaz. n. ali quis acqrit: no solum addiscendo a magistro: sed et p se in veniendo. Et ad hoc dicendu est: qd semp oportet qd cum aliquis est in potentia sciens: si fiat actu habes sciam: o; qd hoc fit ab eo quod e actu. Consideradam tm e: qd aliquid aliquando reducitur de potetia in actum ab extrinse co pncipio tm: sicut aer illuminat ab eo quod est actu lucidu: qnz at & a pncipio intrinseco & a pncipio extrinseco sicut ho sanat & a na & medico: vtrobiqz at sanat a sanitate i actu: manifestu e. n. qd in me te medici e ro sanitatis fm qua sanat: oportet et in eo q sanat fm nam esse aliquam ptem sana. s. cor cuius virtute alie ptes sanant: & cu me dicus sanat: hoc mo sanat sicut natura sanaret. s. calefaciendo aut infrigidado: aut aliter trāsmutando. vnde medicu nihil aliud facit qz q auxiliat nature ad expellendu morbu: quo auxilio natura no egeret si esset fortis. eodem at mo se habet in scie acquisitione. ho. n. acqrit sciam: & a pncipio intrinseco: du invenit & a pncipio extrinseco du addiscit. vtrobiqz at reducitur de potetia in actu ab eo qd est actu: ho. n. p lumē intellectus agētis statim cognoscit actu pma pncipia naturaliter cognita: & du ex eis cōclones elicit p hoc qd actu scit venit i actualē cognitionē eorum q potēna sciebat: & eodē mo docēs exterius ei auxiliatur ad sciendum scilicet ex pncipijs addiscenti notis: deducēs eū p demonstrationem in pclones prius ignotas: qd qd auxiliu exterius homini nece stariū. no esset: si adeo esset pspicacis intellectus: qd p seipsū posset ex pncipijs notis cōclones elicere: que quidē pspicacitas hoibus adest secundum plus & minus.

Lectio duodecima.

Sensitivi autem prima quidem potentia mutatio fit a generante. Cum autem generatus est: h; iā sicut scientia & sentire: qd autē, secundu actu similiter dicitur ipsi considerare.

Co. 59.

Dist qd phs distinxit potetia & actu: & ostendit qd aliquid de potetia in actum exeat circa intellectum qd dixerat de intellectu adaptat ad sensum. Et circa h tria facit. pmo ostendit qd circa sensum aliquid educitur de potentia in actum: scilicet ostendit differentiam inter sensum & intellectum. ibi. (Differunt autem qz huius qd accitua. & c.) tertio colligit epilogam de que dixerat de sensu. ibi. (nunc autem intrin.) Considerandum est ergo circa primum qd sicut in scientia est duplex potetia & duplex actus. ita est & circa sensum: na qd nondum habet sensum & natu est habere est in potentia ad sensum: & quod iam habet sensum & nondum sentit e potetia sentiens: sicut circa sciam dicebat. Sicut at de potetia prima aliquid mutat in primum actum: dum acqrit sciam p doctrinam: ita de pma potetia ad sensum aliquid mutat in actum: vt. s. habeat sensum p generationem: sensus autē natu ter inest animali: vnde sicut per generationem acqrit p pma nam & speciem: ita acqrit sensum: secus at est de scia q non inest boi p nam: sed acqrit p inuentionem & disciplinam hoc est ergo quod dicit: qd pma mutatio sensitivi fit a generante. Ad manifestat at pma mutationem q est de pura potetia in actum pma: dicens: hec autē mutatio fit a generante. na per virtutē q est in semine educit anima sensitiva de potentia in actum cum oibus suis potentiis. cum autem animal iam generatum est: tunc hoc mo habet sensum sicut aliquis habet sciam qm iam didicit: sed quando iam sentit secundum actum: tunc se habet sicut ille qui iam actu considerat.

Differunt autem quia huiusmodi activa operationis extra sunt visibile & audibile. Similiter autem & reliqua sensibiliu. Causa autem: quoniam singularium quidem secundum actum sensus. Scientia autem vniuersalium. Nec. n. in ipsa quodammodo sunt. aia vnde intelligere in ipsa est: cum velit. Sentire autem non e in ipsa. Necessarium est autem esse sensibile. Similiter autem & hoc se habet in scientiis sensibiliu & propter eandem causam: qz sensibilia singulariu sunt exteriorum. Sed de his quidem certificare tempus fiet & in rursus.

Quia posuerat similitudinem inter sentire in actu & considerare: vult ostendere differentiam inter ea: cuius quidem differentie causam assignare incipit ex differentia obiectorum. s. sensibiliu & intelligibiliu: q sentiunt & considerant in actu: sensitiva enim que sunt activa operatiois sensitive scilicet visibile & audibile: & alia huiusmodi sunt extra animas: cuius causa est: quia sensus fm actu sunt singulariu q sunt extra aiam: sed scia est vniuersaliu q quodammodo sunt in aia: ex quo patet qd ille q iam habet sciam no oportet qd querat extra sua obiecta: sed habet ea in se: vnde potest considerare ea cum vult: nisi p forte accidens impediat: sed sentire non pot aliquis cu vult: quia sensibilia no habet in se: sed oportet qd assint ei extra. Et sicut est de operatioe sensuum: ita est in scientiis sensibiliu: qz etiā sensibilia sunt de numero singularium & eoz que sunt extra animā: vnde homo non pot considerare h; scientia oia sensibilia q vult: sed illa tm: q sensu percipit. Sed h; certitudinem determinare de his itez erit tempus. s. in 3o vbi agez de intellectu: & de operatioe intellectus ad sensum. Circa ea vero q hic dicunt considerandz est: quare sensus sit singulariu: scia vo vniuersaliu: & quo vniuersalia sint in aia. Sciendu e igit circa pma: qd sensus est vtus in organo corporali: intellectus vo e vtus imālis: q no est actus alienius organi corporalis: vnuquodqz at recipit i aliq p modū sui: cognitio at ois fit p hoc qd cognitū e aliq mo i cognoscete. s. h; similitudinē. na cognoscens in actu e ipz cognitū i actu: o; igit qd sensus corporalis recipiat

Intelligere actu & sapere: non est iustum qd talis exitus de potentia in actum habeat denominationem doctrine s; aliquam aliam potentiam: que quidem forte no est posita: sed potest poni.

8. Sur. n. p. h. m. t. h. s.

Co. 59.

Dist qd phs distinxit potetia & actu: & ostendit qd aliquid de potetia in actum exeat circa intellectum qd dixerat de intellectu adaptat ad sensum.

similitudinem rei que sentit. Intellectus autem recipit similitudinem eius quod intelligit incorporealiter: et immaterialiter: individuationem autem nature corporis in rebus corporalibus et materialibus est ex materia corporali sub determinatis dimensionibus: unde autem est per abstractionem ab huiusmodi materia et materialibus conditionibus individuantibus: manifestum est igitur quod similitudo rei recepta in sensu repraesentat rem secundum quod est singularis: recepta autem in intellectu repraesentat rem secundum rationem velis nature: et inde est quod sensus cognoscit singularia: intellectus vero velis. et horum sunt scientie. Circa secundum vero considerandum est: quod velis potest accipi dupliciter. uno modo potest dici velis ipsa natura corporis put subiacet intentioni utilitatis: alio modo secundum se: sicut et album potest accipi dupliciter: vel id cui accidit esse album: vel ipsum esse secundum quod subest albedini. Ista autem natura cui advenit intentio utilitatis: puta natura hominis habet duplex esse. unus quidem materiale secundum quod est in materia naturali: aliud autem immateriale secundum quod est in intellectu: secundum igitur quod habet esse in materia naturali non potest ei advenire intentio utilitatis: quia per materiam individuat. Advenit igitur ei universalitatis intentio secundum quod abstrahit a materia individuali: non est autem possibile quod abstrahat a materia individuali realiter sicut platonici posuerunt non enim est homo naturalis. id est realis: nisi in his carnibus et in his ossibus sicut probat philosophus in vii. metaphysice. Relinquit igitur quod natura humana non habet esse preter principia individuantia: nisi tamen in intellectu: nec in intellectu est falsus dum apprehendit naturam communem preter principia individuantia: sine quibus esse non potest in re: natura enim non apprehendit hoc intellectus. scilicet quod natura sit sine principijs individuantibus: sed apprehendit naturam communem non apprehendendo principia individuantia et hoc non est secundum principia autem est secundum se: sicut si ab homine albo separem albedinem hoc modo intelligerem eum non esse album: esset enim tunc apprehensio falsa: si autem sic separem albedinem ab homine quod apprehenderet hominem nihil apprehendendo de albedine eius non esset apprehensio falsa. non enim exigit ad veritatem apprehensio nisi quod apprehendat rem aliquam apprehendit omnia que insunt ei. Sic igitur intellectus absque falsitate abstrahit genus a speciebus in quantum intelligit naturam generis non intelligendo differentias. Et similiter abstrahit speciem ab individualibus: in quantum intelligit naturam speciei non intelligendo individualia principia. Sic igitur per quod nature corporis non potest attribui intentio utilitatis: nisi secundum esse quod habet in intellectu sic enim solum est unum de multis prout intelligitur preter principia quibus unum in multa dividitur. unde relinquitur quod universalis secundum quod sunt velis non sunt nisi in anima. ipse autem nature quibus accidit intentio universalitatis sunt in rebus: et per hoc nota corpora significantia naturas ipsas predicantur de individualibus: non autem nota significantia intentiones: socrates enim est homo sed non est species. quavis homo sit species:

Deinde cum dicit.

Nunc autem tantum sit definitum: quoniam cum non simpliciter sit quod potentia dicitur sed aliud quidem: sicut si dicamus puerum posse militare. Aliud autem sicut in etate existentem. sic habet sensum. Quoniam autem in omni natura est ipsorum differentia. Determinatum est autem de his: quoniam alterata: et quod alterata: uti autem necesse est ipso pati et alterari tantum propriis nominibus: sensum autem potentia est que iam actu sensibile: sicut dictum est. patitur quidem igitur non simile ens: passum autem assimilatum est: et est quale illud.

Recolligit quod dictum est de sensu. Et dicit quod nunc tamen sit definitum quod non simpliciter dicitur id quod est in potentia: sed multipliciter. uno enim modo dicimus puerum posse militare secundum potentiam remotam: alio modo possumus dicere militare quoniam iam est in etate perfecta: et hoc secundum potentiam pro-

pinquam. Et sicut se habet in sensitivo: dupliciter autem est aliqis in potentia in sentiendo aliqis: ut iam dictum est: et habet non sint nota posita: in quibus hanc dicitur potentiam ostendat: tamen determinatum est quod iste potentie sunt altere ab invicem et quod sint altere. Et habet alterari et pati non proprie dicitur aliqis secundum quod exigit de potentia secunda in actu prout habens sensum sit actu sentiens: tamen necesse est uti hoc ipso quod est pati et alterari ac si essent nota propria et convenientia: quia sensitivum in potentia est quale est in actu sensibile. Et per hoc sequitur quod secundum quod patitur a principio non est simile sensus sentientis: sed secundum quod iam est passum est assimilatum sensibili: et est tale quale est illud: quod quia distinguere nescierunt antiqui philosophi posuerunt sensum esse compositum ex sensibilibus.

lectio tertia decima.

Incipit autem secundum unumquemque sensum de sensibilibus primo. Dicitur autem sensibile tripliciter: quorum duo quidem dicimus per se sentiri: unum autem secundum accidens. Quorum autem aliud quidem proprium est uniuscuiusque sensus. aliud autem commune omnium.

ostendit philosophus quomodo se habet sensus ad sensibilia: incipit determinare de sensibili: et sensu. Et dividit in partes duas. in prima parte determinat de sensibilibus: in secunda de sensu. ibi. (Quod autem dicitur de omni sensu etc.) prima dividit in duas partes. in prima distinguit sensibilia propria ab alijs modis sensibilibus. in secunda determinat de sensibilibus proprijs secundum unumquemque sensum. ibi. (Cuius quidem est visus etc.) Circa primum duo facit. primo ponit divisionem sensibilibus: secundo exponit membra divisionis. ibi. (Dico autem proprium quidem etc.) Dicit ergo primo quod antequam determinet de sensu quid nam sit oportet primo dicere de sensibilibus secundum unumquemque sensum: quia obiecta sunt propria potentijs. Sensibilia vero tribus modis dicuntur. uno quidem modo per accidens: et duobus modis per se: quorum uno dicuntur sensibilia illa que propria sunt singulis sensibus: alio modo dicuntur sensibilia illa que committere sentiuntur ab omnibus que sentiunt.

Deinde cum dicit.

Dico autem proprium quidem: quod non contingit altero sensu sentiri: et circa quod non contingit errare: ut visus coloris: et auditus soni et gustus humoris. Tactus autem plures habet differentias. Sed unumquemque indicat de his: et non decipitur visus. quoniam color: neque auditus: quoniam sonus sed quid est coloratus aut ubi: aut quid sonans. Huiusmodi quidem igitur dicuntur propria uniuscuiusque.

Exponit membra divisionis. et primo exponit que sunt sensibilia propria. Et dicit quod sensibile proprium est quod ita sentitur uno sensu quod non potest aliquo sensu sentiri: et circa quod non potest errare sensus sicut visus proprie est cognoscitivus coloris et auditus soni: et gustus humoris. id est saporis: sed tactus habet proprias differentias appropriate sibi. cognoscit enim calidum et humidum: frigidum et siccum: grave et leve et huiusmodi multa. Unus quisque quod autem horum sensuum indicat de proprijs sensibilibus et non decipitur in eis: sicut visus non decipitur quando sit talis color: neque auditus decipitur de sono. Sed circa sensibilia per accidens vel communia decipiuntur sensus: sicut decipitur visus: si velit indicare homo per ipsum quid est coloratum: aut ubi sit. Et similiter decipitur quis si velit indicare per auditum quid est quod sonat. hec igitur sunt propria sensibilia uniuscuiusque sensus.

Secundo ibi.

Incipit de determinando sensum per se sentiri. Incipit de determinando sensum per se sentiri. Incipit de determinando sensum per se sentiri.

Incipit de determinando sensum per se sentiri. Incipit de determinando sensum per se sentiri. Incipit de determinando sensum per se sentiri.

Incipit de determinando sensum per se sentiri. Incipit de determinando sensum per se sentiri. Incipit de determinando sensum per se sentiri.

167.

61.

62.

Incipit de determinando sensum per se sentiri. Incipit de determinando sensum per se sentiri. Incipit de determinando sensum per se sentiri.

Incipit de determinando sensum per se sentiri. Incipit de determinando sensum per se sentiri. Incipit de determinando sensum per se sentiri.

Secundus

Co. 64

Communia autem motus: quies nune / rus: figura: magnitudo: huiusmodi. n. nullius / vnus sunt propria: sed coia omnibus. Actu / enim motus aliquis sensibilis et visui: per se / quidem igitur sunt sensibilia hec.

Exponit secundum mem: um diuisionis dices qd coia / sensibilia sunt ista quinq; motus: qes numerus: figura et / magnitudo. hec. n. nullius sensus vnus sunt ppria: sed / sunt coia omnibus quod non est sic intelligendum. q. oia / ista sunt oibus coia: sed quedam hor. s. numerus motus / et quies sunt coia oibus sensibus: tactus vero et visus pci / piant omnia quinq;. Sic igitur manifestum est que sint / sensibilia per se.

Tertio ibi.

Secundum accidens autem dicitur sensibi / le: vt si album sit Diarri filius secundum ac / cidens. Et. n. hoc sentitur: quoniam accidit al / bo hoc quod sentitur: vnde nihil patitur secu / dum qd huiusmodi est a sensibili. Sensibilium / autem secundum se proprie propria sensibi / lia sunt: et ad que substantia apta nata est vni / uscuiusque sensus.

Exponit tertiu membrum diuisionis: et dicit qd fm ac / cidens sensibile dr: vt si dicamus qd diarris vel socrates / est sensibile p accidens: qd accidit ei esse albu. hoc. n. senti / tur p accidens: qd accidit ei quod sentit p se: accidit autez / albo qd est sensibile p se qd sit diarris. vñ diarris est sen / sibile p accidens. vñ nihil patit sensus ab hoc inquatu h'i / qñs aut sensibilia coia: et sensibilia ppria sunt p se sensibi / lia: tñ propria sensibilia sunt prope p se sensibilia: qz sub / stantia vnuscuiusq; sensus et eius diffinitio est in hoc qd / est aptu natu pati a tali sensibili: rō aut vnuscuiusq; po / tentie consistit in habitu ad propriu obiectu. Cdu / bitatur aut hic de distinctione sensibiliu coium a sensibi / bus per accidens. sicut. n. sensibilia p accidens nō aprebe / duntur nisi inquatu sensibilia propria apprehendunt: ita / nec sensibilia coia: nūq;. n. visus apprehendit magnitudi / nem aut figurā nisi inquatu apprehendit coloratu: vñ ergo / qd sensibilia coia sint et sensibilia p accñs. Dicunt igit / quida qd h'i coia sensibilia nō sunt sensibilia p accñs pp / duas rōnes. primo qd qz h'i sensibilia coia sunt ppria / se sui cois: sicut sensibilia propria sūt ppria singulis sensib / bus. Secundo qz sensibilia propria nō pñt esse sine sensibilib / coibus: pñt aut esse sine sensibilibus p accidens. Ctra / qz aut rñsio incōpetens est. prima qdem qz falsum est qd / ista sensibilia coia sint propria obiecta sensus cois: sensus / n. cois est qdam potentia ad quā terminant imutationes / oium sensuum: vt infra patebit. vñ impossibile est qd sen / sus cois hēat aliqd propriu obiectu: qd non sit obiectu / sensus proprii. Sed circa imutationes ipsas sensu pro / prioz a suis obiectis hz sensus cois aliqs operationes / proprias qz sensus proprii habere non pñt: sicut qd pci / pit ipsas imutationes sensuum: et discernit iter sensibilia / diuerso: ū sensuum: sensu. n. coi pcipimus nos videre et / discernimus iter sensibilia diuersorum sensuum. s. album et / dulce. Cpterea dato qd sensibilia coia eēt ppria ob / iecta sensus cois nō excluderet qñ essent p accidens sensibi / lia et respectu sensu proprio. sic. n. agitur de sensibili / bus fm qd habent habitu ad sensus proprios. nā po / tentia sensus cois nondū est declarata: qd aut est obiectu / propriu alicuius iteriois potentie: ptingit esse p acci / dens sensibile: vt postea dicet. nec est mirz qz hoc quod / est p se sensibile vni sensu exteroz est p accidens sensibi / le respectu alterius: sicut dulce est p accidens visibile. Se / cunda et rō non est ppetens. non. n. refert ad id quod est / esse sensibile per accidens: vtrum id quod est subiectum / sensibilis qualitatis sit p se subiectum eius: vel non per / se. nullus. n. diceret ignē qui est propriu subiectum calo

ris esse p se sensibile tactu. Et id aliter dicendū qd sen / tire pñt i quodā pati et alterari: vt supra dictum est: qd / qd igit facit dñam i ipsa passione vel alteratione sensus / hz p se habitudines ad sensum et dñ sensibile p se. Quod / aut nullā facit differentiam circa imutationē sensus di / citur sensibile per accidens. vnde et in littera dicit pbs qd / a sensibili per accidens nihil patitur sensus fm qd h'i dif / ferentiā aut circa imutationem sensus pōt aliquid facere / dupliciter: vno mō qñtum ad ipsam spēm agentez: et sic / faciunt differentiam circa imutationem sensus sensibi / lia p se: fm qd hoc ē color: illud aut est sonus. hoc at est al / bum: illud vero nigrū: ipse. n. species actioz in sensu ac / tu sunt sensibilia ppria: ad qd habet naturales aptitudinē. / potentia sensitua: et pp hoc fm aliquā differentia horz / sensibiliu diuersificant sensus. quedā vero alia faciūt dif / ferentiā in trāsmutatione sensuuz: non quantū ad speciē / agentis: sed qñtum ad modum actionis. qualitates. n. sen / sibiles mouent sensus corporaliter et situatiter. Cnde ali / ter mouēt fm qd sunt in maiori vel minori corpe. et fm / qd sunt in diuerso situ. s. vel propinquo vel remoto: vel / eodem vel diuerso: et hoc mō faciunt circa imutatio / nem sensuum differentiam sensibilia coia: manifestum ē / . n. qd fm omnia hec. v. diuersificatur magnitudo vel si / tus: et qz non hñt habitudines ad sensum vt spēs actioz / rum: id fm ea non diuersificantur potentie sensitive: sed / remanent coia pluribus sensibus. Cuso igit qñ di / cant p se sensibilia et coia: et propria: restat videndū qua / ratione dicat aliquid sensibile p accidens. CSciendum / est igitur qd ad hoc qd aliquid sit sensibile per accidens / primo requiritur qd accidat ei qd per se est sensibile: sicut / accidit albo eē hoīem: et accidit ei esse dulce. Secundo / requiritur qd sit apprehensum a sentiente: si. n. accideret / sensibili qd lateret sentientē non diceretur p accidens sen / tiri. Oz igitur qd p se cognoscatur ab aliqua alia potentia / cognoscitua sentientis: et hoc quidem vel est alius sen / sus vel est intellectus: vel vis cogitativa aut vis estina / tina. Dico aut qd est alius sensus: sicut si dicamus: quod / dulce est visibile per accidens inquatum dulce appre / henditur visu: sed vt proprie loquimur hoc non est vñ / sensibile p accidens: sed per accidens visibile sensibile / autem per se. Quod ergo sensu pprio nō cognoscitur si / sit aliqd vñ apprehendit intellectu: nō tamē oē qd intel / lectu apprehendi pōt i re sensitua potest dici: sensibile p / accidens: sed statim qd ad occursum rei sensate apprebē / ditur intellectu sicut statim cū video aliquē loquentem / vel mouere seipsū apprehendo per intellectuz vitā eius: / vnde possum dicere qd video eum viuere. Si vero ap / prehendatur in sing: lari: vtputa cum video coloratum / percipio hunc hoīem vel hoc animal: hñdō quidem ap / prebēdo in hoīe fit p vim cogitativā: que dicitur etiam / ratione pticularis eo qd est collatiua intentionum indivi / dualium: sicut ratio vniuersalis est collatiua rationū vni / uersalium: nihilominus tamē hec vis ē in pte sensitive: / qz vis sensitua in sui supremo participat aliquid de vi / intellectua in homine in quo sensus intellectui coniun / gitur. In animali vero irrationali fit apprehensio intē / tionis individualis per estimatiuam nālem secundum / qd quis per auditum vel visum cognoscit filium: vel ali / qd h'i. Differenter tamen circa hoc se habet cogitativa / et estimatiua: nā cogitativa apprehēdit idividuū vt exis sub / nā cois: quod contingit ei inqñtum vnitur intellectiue in / eodem subiecto. vnde cognoscit hunc hominem prout ē / hic homo: et hoc lignum prout est hoc lignum. Estima / tiua autē non apprehēdit aliquod idividuum nō secun / dum qd est sub i: ara communi: sed solum secundū qd ē / terminus aut principium alicuius actionis vel passionis / sicut quis cognoscit hūc agnū: nō inqñtum est hic agnus / s; inqñtū ē ab ea lactabilis: et hanc herbā inqñtū ē eius ci / bus: vñ alia idividua ad que se nō extēdit ei? actio vel / passio nullo mō apprehēdit sua estimatiua nāli. Nālis autē / estimatiua dat aialibus: vt p eā ordinent in actiones p

Communia aut
tangit dñam
sensibilem
sensibilem
Co. 64
Co. 65
Dedant
sensibilem
dñam

Secundus

De anima

pas vel passiones prosequendas vel fugiendas.

Lectio quartadecima.

Uius quidem est visus hoc est visibi le: autem est color quidem: et quod vere quidem et differentie. Innominatuz autem contingit esse. Manifestum autem erit ingredientib9 maxime.

Distq9 philosophus distinguit ppria sensibilia a coibus sensibilibus et se sibilib9 secundis accidens: hic determinat de p priis sensibilibus secundu vnaquocq sensum: et primo de pprio sensibili visus. secundo de pprio sensibili auditus. ibi. (nunc autem primu de sono et c.) tertio de proprio sensibili olfactus. ibi. (de odore aut et c.) quarto de proprio sensibili gustus. ibi. (gustabile aut est et c.) quinto de proprio sensibili tactus. ibi. (de tagibili autem et tactu et c.) Circa primum duo facit. pmo determinat de visibili. scdo dicit quo visibile videat. ibi. (Nunc autem in tantu et c.) Circa primum duo facit. pmo determinat quod est visibile distinguens visibile in duo. scdo determinat de vtroq3 visibili. ibi. (visibile. n. est color et c.) Dicit ergo pmo quod cum dictum sit quod ppria sensibilia sunt que vniuersique sensus proprie percipiunt: illud sensibile cuius proprie percipiuntur est visus hoc est visibile. Sub visibili autem comprehenduntur duo. nam visibile et est color et est quoddam aliud quod ratione quidem designari potest: sed non habet proprium nomen sibi impositum: quod quidem visibile competit his que videtur de nocte sicut sunt noctiluce et putredines quercuum: et h9i de quibus erit manifestu in processu huius tractatus: postquam ingressi fuerimus in cognitionem visibilis ex cognitione coloris quod est manifestius visibile.

Deinde cum dicit.

Visibile. n. est color: hoc autem est in eo quod secundum se visibile: secundum se autem non ratione: sed quoniam in seipso habet causas essendi visibile. Omnis. n. color mouens est eius quod secundum actum diaphani: et hec est ipsius natura. Unde quidem non visibile sine lumine: sed omnis cuiuslibet color in lumine visibile. Ex quo de lumine pmo dnduz qd est.

Determinat de vtroq3 visibili: et pmo de colore: scdo de eo quod dicit esse inominatum. ibi. (non autem omnia visibilia et c.) Circa primum duo facit. pmo ostendit quomodo color se habet ad hoc quod sit visibilis. scdo de terminat de his que requiruntur ad hoc quod color videat. ibi. (est igitur aliqd diaphanu et c.) dicit ergo pmo quod cum color sit quoddam visibile esse visibile conuenit ei sicut se: nam color in eo quod est color: est visibilis per se: per se autem dupliciter dicitur: vno enim modo dicitur propositio per se cuius predicatum dicitur in diffinitione subiecti: sicut ista homo est animal. animal. n. cadit in diffinitione hominis: et quod id quod est in diffinitione alicuius est aliquo modo causa eius: in his que sunt per se dicuntur predicta esse causa subiecti. Alio modo dicitur propositio per se cuius econtrario subiectu ponitur in diffinitione predicati: sicut si dicatur: nasus est simus vel numerus est par: simus. n. nihil aliud est quam nasus curuus: et par nihil aliud est quam numerus medietatem habens: et in istis sicut est causa predicati. Intelligendum est ergo quod color est visibilis per se sicut scdo modo: et non primo. nam visibilitas est quodam passio sicut simus est passio nasi: et hoc est quod dicitur quod color secundum se est visibile: (non ratione). i. non ita quod visibile ponatur in eius diffinitione: sed quod in seipso habet causam proprie passionis: Quod probatur per hoc quod omnis color est motus diaphani secundum actum: diaphanu autem est id quod est transparentis ut aer vel aqua: et hoc habet color de sui

visibile. n. est color: et quod obiectum est color quod est visibile: sicut in medijs huiusmodi

natura quod possit mouere diaphanum in actu. ex hoc autem quod mouet diaphanu in actu est visibile. unde sequitur quod color secundum suam naturam est visibile. Et quod diaphanum non fit in actu nisi per lumen: sequitur quod color non sit visibilis sine lumine. et ideo antequam ordinetur qualiter color videatur dicendum est de lumine.

Deinde cum dicit.

Est igitur aliquid diaphanu. Diaphanu autem dico quod est quidem visibile: non autem secundum se visibile: ut si simpliciter est dicitur: sed propter extraneum colorem: huiusmodi autem est aer et aqua et multa solidorum. Non enim secundum quod aqua neque secundum quod aer diaphanum est: sed quoniam est natura eadem in his vtriusque et in perpetuo superius corpore

Determinat de his sine quibus color videri non potest. scilicet diaphano et lumine. Et dividitur in tres partes. primo ostendit quod sit diaphanu. scdo determinat de lumine quod est actus eius. ibi. (lumen autem est huius actus et c.) tertio ostendit quod diaphanu est susceptiuum coloris. ibi. (est autem coloris et c.) dicit ergo primo quod cum color sit motum secundum suam naturam diaphani: necesse est quod diaphanu sit aliqd. Est autem diaphanu quod non habet proprium colorem: ut secundum ipsum videri possit: sed est susceptiuum extranei coloris secundum quod aliquo modo est visibile: huiusmodi autem diaphanu est sicut aer et aqua: et multa corpora solida: ut lapides quidam: et vitrum.

Licet autem alia accidentia que conueniunt elementis et elementatis conueniant eis secundum naturam elementorum: sicut calidus: et frigidus: grane: et leue et alia huiusmodi: tamen diaphanu non conuenit predictis ex natura aeris aut aque: sed quod huiusmodi: sequuntur quandam naturam eorum in solis aeri et aque: que sunt corpora corruptibilia: sed conuenit et celestibus corporibus quod est perpetuum et in corruptibile: manifestum est. n. aliqua celestia corpora esse diaphana: si. n. possemus videre stellas fixas que sunt in octava sphaera: nisi inferiores sphaere planetarum essent transparentes: vel diaphane. Sic ergo manifestum est quod diaphanu non est proprietas propria naturam aeris aut aque: sed aliquam communiozem naturam ex cuius proprietate oportet causam diaphanitatis assignare: ut postea apparebit.

Deinde cum dicit.

Lumen autem est huius actus diaphani: secundum quod est diaphanu: potentia autem in quo hec est et reuera: lumen autem ut color est diaphani: secundum quod actu diaphanu ab igne aut huius: ut quod iustum corpus. Et enim huic aliquid inest vnum et idem sicut lumen est in igne

Ostendit quod sit lumen: et primo manifestat veritatem. scdo excludit errorem. ibi. (Quid quidem igitur et c.) Dicit ergo primo quod lumen est actus diaphani secundum quod est diaphanu: manifestum est. n. quod neque aer neque aqua neque aliquid huiusmodi est actu transparentis nisi fuerit illuminatum: ipsum autem diaphanu sicut se est in potentia respectu luminis et respectu tenebre que est priuatio luminis: sicut materia prima est ut potentia respectu forme et priuationis: lumen autem comparatur ad diaphanu sicut color ad corpus terminatum: quod vtrunq3 est actus et forma sui susceptiuum et per hoc dicitur quod lumen est quod quodam color diaphani. secundum quod diaphanu est actu factum diaphanu ab aliquo corpore lucente: sicut illud sit ignis. aut aliquid aliud huiusmodi: sicut aliquod corpus celeste: esse. n. lucens actu et illuminatum eodem est igni et corpori celesti: sicut est diaphanu est eodem aeri et aqua et corpori celesti.

Deinde cum dicit.

Quod quidem igitur diaphanu: et quid lumen dictum est: quod neque ignis est: neque omnino corpus: neque defluxus corporis vllius. Est enim

disto Co. 68. et per se sequitur quod diaphanu est huiusmodi: sicut aer et aqua et multa solidorum. Non enim secundum quod aqua neque secundum quod aer diaphanu est: sed quoniam est natura eadem in his vtriusque et in perpetuo superius corpore

Co. 69. et manifestat veritatem. scdo excludit errorem. ibi. (Quid quidem igitur et c.) Dicit ergo primo quod lumen est actus diaphani secundum quod est diaphanu: manifestum est. n. quod neque aer neque aqua neque aliquid huiusmodi est actu transparentis nisi fuerit illuminatum: ipsum autem diaphanu sicut se est in potentia respectu luminis et respectu tenebre que est priuatio luminis: sicut materia prima est ut potentia respectu forme et priuationis: lumen autem comparatur ad diaphanu sicut color ad corpus terminatum: quod vtrunq3 est actus et forma sui susceptiuum et per hoc dicitur quod lumen est quod quodam color diaphani. secundum quod diaphanu est actu factum diaphanu ab aliquo corpore lucente: sicut illud sit ignis. aut aliquid aliud huiusmodi: sicut aliquod corpus celeste: esse. n. lucens actu et illuminatum eodem est igni et corpori celesti: sicut est diaphanu est eodem aeri et aqua et corpori celesti.

et manifestat veritatem. scdo excludit errorem. ibi. (Quid quidem igitur et c.) Dicit ergo primo quod lumen est actus diaphani secundum quod est diaphanu: manifestum est. n. quod neque aer neque aqua neque aliquid huiusmodi est actu transparentis nisi fuerit illuminatum: ipsum autem diaphanu sicut se est in potentia respectu luminis et respectu tenebre que est priuatio luminis: sicut materia prima est ut potentia respectu forme et priuationis: lumen autem comparatur ad diaphanu sicut color ad corpus terminatum: quod vtrunq3 est actus et forma sui susceptiuum et per hoc dicitur quod lumen est quod quodam color diaphani. secundum quod diaphanu est actu factum diaphanu ab aliquo corpore lucente: sicut illud sit ignis. aut aliquid aliud huiusmodi: sicut aliquod corpus celeste: esse. n. lucens actu et illuminatum eodem est igni et corpori celesti: sicut est diaphanu est eodem aeri et aqua et corpori celesti.

utiq; aliquod corpus: & sic si ignis aut huius
modi alicuius presentia in diaphano.

**Excludit falsam opinionem de lumine: & circa hoc duo
facit. primo ostendit qd lumen non est corpus: secundo i
probat quandam solutionem ad rationem quandam per
quam potest probari lumen non esse corpus. ibi. (& non
recte emp.) Circa primus tria facit. primo ponit intentu
& dicit. qd cu dictu sit qd est diaphanu: & quid lumen:
est hoc: manifestu e qd lumen neq; est ignis: vt quidam
dicebant ponetes tres species ignis carbonem flamas &
lumen: neq; est aliquod corpus omnino: neq; aliqd dflu
ens ab aliquo corpore: sicut. posuit democritus lumen ee
quasdam decisiones definentes a corpore lucidis. s. ato
mos quosda. Si essent aliqua defluetia a corpore: seque
retur qd esset corpora vel aliqd corpus: & sic nihil aliud
esset lumen q; presentia ignis: aut aliquid huiusmodi
corporis in diaphano. nihil ergo differt dicere qd lumen
est corpus: aut qd est defluxus corporis.**

Secundo ibi.

**Neq; enim possibile est duo corpora in
eodem esse.**

**Probat qd pposuerat tali rone: impossibile e duo cor
pora ee simul: si ergo lumē est corpus: impossibile est qd
lumē sit simul cu corpore diaphano: s. aut e falsu: ergo lu
men non est corpus.**

Tertio ibi.

**Videtur autem lumen contrarium esse te
nebre. Est autem tenebra priuatio huius ba
bitus ex diaphano: quare palam qd & huius
presentia lumen est.**

**Probat qd lumen sit simul cu diaphano. s. i. o. n. n.
est idē subiectu: lumen autē & tenebra sunt p traria: scdm
modum quo p natio & hitus est qda p trarietas: vt dicit
in. x. matha. manifestum est autem qd tenebra est quedā
priuatio huius habitus scilicet luminis ex diaphano: & sic
s. b. m. tenebre est diaphanum: ergo & presentia dicti habi
tus scilicet lucis est lumen: ergo lumen est simul cum dia
phano.**

Deinde cum dicit.

**Et non recte. Empe. neq; si aliqs alius sic
dixit qd feratur lumen: & extendatur in medio
terre & continentis. nos autem lateat. hoc in
est & extra eam que in ratione veritatem & ex
tra ea que videntur. In p. u. o. n. spatio lateret
nos. Ab oriente aut in occidentis lateret magna
quidem multum questio est.**

**Reprobat qdā rñionē ad rōnem quādā q pot fieri
ptra ponetes lumen esse corpus: pot. n. contra eos sic ar
gui. Si lumen est corpus: oportet qd illuminatio sit mo
tus localis luminis deueniens in diaphanum: nullus aut
motus localis cuiuscunq; corpis pot esse subitus sine in
stanti: ergo illuminatio nō est subito sed successiue: cu
ius h. i. n. m. videmus: q; in eodē instanti in quo corpus
lucidu pntatur illuminat diaphanu totu simul: & nō ps
eius post pte. Nō aut recte emp. neq; qcuq; ali dicit qd
lumē ferat motu locali tanq; corpus & extendat successi
ue: in spatio qd est mediū iter terrā & p. i. n. s. c. e. l. l. i. & qd
ista successio nos lateat. sed videatur nobis qd totu illu
minet simul & subito. hoc. n. dicitu est ptra veritatē q pot
rōne p. c. i. p. i. q; ad illuminationē diaphani nihil regitur
nisi directa oppositio absq; obstaculo medio corporis
illuminatis ad illuminabile. Intātū aut est ptra id qd ap
paret: posset. n. dici qd successio motus localis in p. u. o. n. spa
tio lateat nos sed qd lateat nos successio in motu luminis
ab oriente vsq; ad occidentē orizontis nostri: s. h. habet ma
gnā questionē. tanq; difficile aut oio impossibile. Qd
vero h. agit de nā luminis & diaphani & necessitate lumi
nis ad vidēdu: de his tribus cōsiderandū ē. Circa nām
igitur luminis diuersi diuersimode opinati sunt: qdā. n.**

opinati sunt lumē esse corpus: vt i littera dicit. Ad qd di
cedū moti sunt ex quibusdā locutionib; quibus vtuntur
loquētes de lumine: cōsuetim. n. dicere qd radi; trāsit p
aerē: qd reuerberat: qd radij se i. t. e. r. f. e. c. a. t. q; oīa vident esse
corpus. Quidē qdē opio stare nō pot p rōes quas ari
stoteles i littere adducit: & plures alias facile esset addu
cere: non. n. facile eet assignare: quō huius corpus p totū
emisperiū subito multiplicaret: aut generaret: vel cor
rūperet: quō ēt sola oppositio corporis opaci esset causa
corruptōis hui; corporis in pte diaphani aliq; qd aut dē
de motu luminis: aut reuerberatiōe ipsius methaphori
ce dictū ē: sic ēt possem; dicere qd calor pcedit dum aliq;
de noīo calefiunt: vel reuerberatur cum habet obsta
culū. Quidam vero alij dixerūt qd lux est quedā natu
ra spālis: argumentū sumētes qd i rebus intellectualibus
noīe luminis vtuntur: dicim. n. in s. b. i. s. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. a. l. i. b. u. s.
esse quoddā lumē intelligibile. S; h. ēt i. p. o. s. s. i. b. i. l. e. Im
possibile est. n. qd aliqua natura spiritalis & itelligibilis
cadat in apprehensione sensus: qui cū sit virtus corporea
non pot esse cognoscitiuus nisi rex corporaliū. C Si qd
autē dicat qd aliud est lumen spirituale ab eo qd sensus
pcepit: non erit cum eo contendendū dū mō hic habeat
q; lumē qd visus pcepit nō est nā spūalis. nihil. n. p. h. i. b. e. t.
vnū nomen imponi rebus q; tuncunq; diuersis. Qd
āt lumine & his que ad visū p. t. i. n. e. t. vtuntur in reb; in
tellectualibus: ptingit ex nobilitate sensus visus qui ē spi
ritualior & subtilior iter omnes sēsus: quod patet ex duo
bus. primo quidem ex suo obiecto: nam aliqua cadunt
sub visu: scdm p. p. r. i. e. t. a. t. e. s. in qbus cōicāt inferiora corpa
cum celestibus. tactus autē est pceptiuus proprietatū
que sunt proprie elemētis scilicet calidi & frigidi & simili
um: gustus autem & olfactus p. p. r. i. e. t. a. t. u. m. que cōpetunt
corporibus mixtis secundū diuersam rationē cōmixtio
nis calidi & frigidi. humidū & sicci. Sonus autem causat
ex motu locali: qui ēt cōis est corporibus celestibus &
inferioribus: licet species motus que causat sonū nō cō
petat corporibus celestibus secundū sententiā Ar. Cū
ex ipsa natura obiecti apparet qd visus ē altior iter sensus
& auditus ppingit ei: & alij sensus magis remoti. C Se
cūdo apparet qd sensus visus est spiritalior ex mō im
mutationis. nā in quolibet alio sensu nō est immutatio
spiritalis sine naturali: dico autem immutationē nālem
put qualitas recipitur in patiente secundum esse nature
sicut cum aliquid infrigidat vel calefit: aut mō secundū
locum: mutatio vero spiritalis est secundum qd species
recipitur in organo sensus: aut in medio p modū intētio
nis & non per modū naturalis forme: non. n. sic recipit
species i sensu secundū id esse qd h; in re sensibili: patet at
q; in tactu & gustu qd est tactus qdā: sit alteratio nālis:
calefit. n. & infrigidatur aliquid per cōtactum calidi & fri
gidi. & non sit immutatio spiritalis tantum. Similiter
aut immutatio odoris sit cum quadam fumali enapo
ratione. Immutatio autem soni cū motu locali. Sed in
mutatione visus est sola imutatio spiritalis. vñ patet
q; visus inter omnes sensus ē spiritalior & post hūc au
ditus. & ppter h. i. duo sensus sunt maxime spiruales:
& soli disciplinabiles: & his que ad eos p. t. i. n. e. t. vtuntur
in intellectualibus: & p. c. i. p. u. e. his q; p. t. i. n. e. n. t. ad visum.
Quidam vero dixerunt qd lumē non est nisi euidentē
coloris. Sed h. aperte apparet esse falsum in his que lu
cent de nocte: & tñ eor; color occultatur. Alij vero dixe
rūt qd lux est forma substantialis solis: & lumē defluens
a luce habet ee inētionale: sicut spēs color; in aere. Cū
q; aut hor; est falsus: primo quidem q; nulla forma sub
stantialis ē per se sensibilis: sed solo intellectu cōp. r. e. h. e. n. s. i.
bilis. Et si dicatur qd id quod videtur in sole non est lux
sed splendor: non erit contēdendū de nomine: dum mō
hoc qd dicimus lucē. s. quod ex visu apprehenditur nō
sit forma substantialis. C Scdm ēt falsus est: q; que ha
bent solum esse intentionale non faciunt transmutationē
naturalem: radij autem corpoz celestium transmutant

Id est huiusmodi

videtur autem

videtur autem

sec. 7.

Reprobatur quoniam cum

totam naturam inferiorem. Unde dicimus qd sicut
 corpora elementaria habent qualitates activas per quas
 agunt: ita lux est qualitas activa corporis celestis p quam
 agit: et est in tertia specie qualitatis sicut et calor. Sed in h
 differt a colore: quia lux est qualitas primi corporis alte
 rantis: quod non habet contrarium: unde nec lux contrari
 um habet: calori autem est aliquid contrarium. Et quia luci
 nihil est contrarium in suo susceptibili non potest habere
 contrariam dispositionem: et pp h suum passivum. s. dia
 phanum semp est in ultima dispositione ad formas et p
 pter h statim illuminatur: non autem calefacibile statim ca
 lefit. Ipsa igitur participatio vel effectus lucis in diapha
 no: vocatur lumen et si sit secundum rectam lineam ad corpus
 lucidum vocatur radius. Si autem causet ex reuerberatio
 ne radij ad corpus lucens vocatur splendor: lumen autem co
 mune est ad omnem effectum lucis in diaphano. **C**irca
 igitur visis circa nam luminis de facili apparet ratio qua
 re quedam corpora sunt lucida actu: quedam diaphana:
 quedam opaca. Nam cum lux sit qualitas primi alterantis quod
 est maxime perfectum et formale in corporibus: illa cor
 pora que sunt maxime formalia et mobilia sunt lucida ac
 tu: que autem sunt propinqua his sunt receptiva luminis: sic
 diaphana: que autem sunt maxime materialia: neque habent
 lumen in sui natura: neque sunt luminis receptiva: sed
 sunt opaca: quod patet in ipsis elementis: nam ignis habet
 lucem in sui natura. licet eius lux non appareat nobis ni
 si in natura aliena propter densitatem. aer autem et aqua
 que sunt minus formalia sunt diaphana: terra autem que
 est maxime materialis est opaca. **C**irca tertium vero
 sciendum est quod quidam dixerunt quod lumen necessarium
 est ad videndum ex parte ipsius coloris: dicunt enim quod co
 lor non habet virtutem ut moueat diaphanum nisi per lumen
 et huius signum dicunt: quod ille qui est in obscuro videt ea que
 sunt in lumine: sed non e converso: rationes et ad hoc adducunt:
 quod oportet quod cum visus sit vnus quod visibile non sit nisi p
 rationem vniam: quod non esset si color esset per se visibilis
 non per virtutem luminis et intrinsece lumen esset per se visibile.
Sed hoc est manifeste contra id quod aristoteles hic
 dicit: et quod habet in se causam essendi visibile: unde se
 cundum sententiam aristotelis dicendum est quod lumen ne
 cessarium est ad videndum non ex parte coloris eo quod fac
 colores esse actu quos quidam tantum dicunt esse in poten
 tia cum sunt in tenebris: sed ex parte diaphani in quantum
 facit ipsum esse in actu: ut in littera dicitur. **E**t ad eius
 evidentiam considerandum est quod omnis forma in quantum
 huiusmodi est principium agendi sibi simile unde cum
 color sit quedam forma ex se habet quod causet sui similitu
 dinem in medio. Sed tamen sciendum est quod differentia
 est inter virtutem perfectam et imperfectam. nam forma que
 est perfecte virtutis in agendo non solum potest inducere
 suam similitudinem in suo susceptibili: sed potest etiam
 disponere patiens ut sit proprium eius susceptivum. quod
 quidem non potest facere cum fuerit imperfecte virtu
 tis. **D**icendum est igitur quod virtus coloris in agendo
 est imperfecta respectu virtutis luminis. nam color: nihil
 aliud est quam lux quedam quodammodo obscurata ex admix
 tione corporis opaci. unde non habet virtutem ut faciat me
 dium in illa dispositione qua sit susceptivum coloris quod
 tamen potest facere lux pura. Ex quo etiam patet quod cum
 lux sit quodammodo substantia coloris ad eandem natu
 ram reducitur omne visibile: nec oportet quod color: per lu
 men extrinsecum fiat actu visibile. Quod autem colores illu
 minati videntur ab eo qui est in obscuro contingit ex eo
 quod etiam medium illuminatur: in quantum sufficit ad im
 mutationem ipsius.

lectio decimaquinta.

St autem coloris susceptivum: quod sine co
 lore. soni autem absonum: sine colore autem dia
 phanum: et invisibile autem quod vix videtur: ut

quod tenebrosum est huiusmodi autem diapha
 num quidem est non cum sit actu diaphanum
 sed cum potentia. Eadem enim natura quandoque
 dem tenebra quoniamque autem lumen est.

Questio 73. Philosophus ostendit superius
 quod est color: et quod diaphanum: et
 quod lumen. **H**ic autem ostendit quomodo diaphanum
 se habeat ad colores. **M**anifestum est autem ex
 missis quod diaphanum ex susceptivum coloris: est enim color
 motus diaphani ut supra dictum est. quod autem est susceptivum
 coloris oportet esse sine colore: sicut quod est susceptivum
 soni oportet esse sine sono: nihil enim recipit quod iam habet.
 et sic patet quod diaphanum oportet esse sine colore. Cum
 autem corpora sint visibilia per suos colores: sequitur quod
 diaphanum secundum se ipsum sit invisibile. quod vero ea
 dem est potentia cognoscitiva oppositorum: sequitur quod visus
 cognoscit lucem: cognoscat et tenebram. **A**ccet igitur dia
 phanum secundum se careat colore et lumine quorum est
 susceptivum. et sic secundum se visibile non sit eo modo
 quo sunt visibilia lucida et colorata: tamen potest dici vi
 sibile sicut videtur tenebrosum: quod vix videtur. dia
 phanum igitur est huiusmodi: tenebrosum: cuius non est
 actu diaphanum: sed in potentia tantum. Eadem enim na
 tura est subiecta quandoque quidem tenebrarum: quandoque
 autem luminis. et sic diaphanum carens lumine quod ei
 accidit: dum est potentia diaphanum quod sit tenebrosus.
Deinde cum dicit.

Non omnia autem visibilia sunt in lumine:
 sed solum uniuscuiusque proprius color. **Q**ue
 dam enim in lumine quidem non videntur: in tene
 bra autem faciunt sensum: ut que ignea videntur
 et lucentia. Non autem nominata sunt hec uno
 nomine ut quercus putride: cornu: capita pi
 scium: et squame: et oculi: sed nulli horum vi
 detur proprius color: propter quam igitur eam
 hec videntur: alia ratio.

Quia iam determinatum est de colore quod videtur in
 lumine: determinat de alio visibili quod supra dixit esse
 innominatum. **E**t dicit quod non omnia sunt visibilia in lu
 mine: sed solum proprius color uniuscuiusque corporis in
 lumine visibilis est. quedam enim non videntur in lumi
 ne sed in tenebris: sicut animalia que in tenebris viden
 tur ignita et lucentia. et hec sunt multa: sed non habent
 unum nomen commune: sicut putredines quercuum: et
 aliquod cornu alicuius animalis: et capita quorundam
 piscium et squame: et oculi quorundam animalium. Sed
 licet ista videantur in tenebris. nullius tamen horum p
 prius color in tenebris videtur. **V**identur ergo ista in tene
 bris et in lumine: sed in tenebris ut lucentia: in lumine
 autem ut colorata. Sed propter quam causam sic vide
 antur in tenebris lucentia. **A**lia ratio est. non enim h
 inducitur hoc nisi quasi per accidens: ad ostendendum com
 parationem visibilis ad lumen. **V**idetur autem visi
 bilitatis eorum in tenebris h esse ratio. quod huius ex sua
 compositione habent aliquid lucis: in quantum lucidus
 ignis et diaphanum aeris et aque non est totaliter in eis
 comprehensum per opacum terre: sed quod modicum ha
 bent de luce eorum lux ad presentiam maioris luminis
 occultatur. **U**nde in lumine non videntur ut lucentia:
 sed ut colorata tantum. lux autem eorum propter sui de
 bilitatem non potest diaphanum perfecte reducere in
 actum sicut quod natum est moveri a colore. unde sub eo
 rum luce nec eorum color nec aliorum videtur: sed so
 lum lux ipsorum. lux enim cum sit efficacior ad moven
 dum diaphanum quam color: et magis visibilis cum mino
 ri immutatione diaphani videri potest.

Deinde cum dicit.

*Si sic illi qui non tene
 bet de colore et de fine
 de luce*

Co. 73

*De sensu de parte post
 huius supra dicitur
 non factus sensus*

Secundus

Co. 73

Nunc autem intantum manifestum est: quoniam niam quod quidem in lumine videtur: color est: unde non videtur sine lumine: hoc. n. erat ipsi coloris esse motiuus esse secundum actum diaphani: actus autem diaphani lumen est. Signus autem huius manifestus. Signus. n. ponat habens colorem super ipsum visum non videbitur: sed color mouet diaphanum: puta aerem: ab hoc autem iam continuo existere mouetur quod sensituum est.

Offendit quoque color pueniat ad visum. Et circa hoc. d. f. primo ostendit quod est necessarium ad hoc quod visus moueat a colore. secundo ostendit aliquid simile quod est necessarium in aliis sensibilibus. ibi. (eadem autem ratio.) Circa. p. d. f. primo determinat veritatem. secundo excludit errorem. ibi. (non. n. huiusmodi.) Dicit ergo primo quod per supradicta iam manifestum sit quod illud quod videtur in lumine est color: et quod sine lumine videri non potest: quod videtur dicitur est: hoc est de ratione coloris quod sit motiuus diaphani: quod quidem sit per lumen quod est actus diaphani. et ideo sine lumine color videri non potest. Cuius signum est: quod si aliquid ponat corpus coloratum super organum visus non videtur: quod non est ibi diaphanum in actu quod moueat a colore. nam si pupilla sit quoddam diaphanum non tamen erit diaphanum in actu. si supponat sibi corpus coloratum. Quod sicut quod color moueat diaphanum in actu: puta aerem vel aliquid huiusmodi: et ab hoc mouet sensituum. id est organum visus sicut a corpore sibi continuo: corpora. n. non se immutant nisi se tangant.

Deinde cum dicit.

Co. 74.

Non. n. bene hoc dicit Democritus opinatus si esset vacuum quod medium prospici vtriusque certe et si fornicata in celo esset: hoc enim impossibile est. patiente enim aliquid sensituum sit ipsum videre. Ab ipso igitur qui videtur colore impossibile est. Relinquitur autem quod a medio. Quare necesse est aliquid esse medium: vacuo autem facto non aliquid certe: sed omnino nihil videbitur: propter quam quidem igitur eam colorem necesse est in lumine videri dicitur est. Excludit errorem dicens quod non bene dixit democritus: quod opinatus fuit quod si medium quod est inter rem visam et oculum esset vacuum: quod posset aliquid quantumcunque paruum videri per quantumcunque distantiam: puta si fornicata esset in celo: sed hoc est impossibile: quod non ad hoc quod aliquid videatur quod organum visus patiatur a visibili. ostensum est autem quod non patitur ab ipso visibili immediate: quod visibile superpositum oculo non videtur. Relinquit ergo quod oporteat organum visus pati a visibili per aliquod medium. necesse est ergo esse aliquod medium inter visibile et visum. Si autem est vacuum nihil est medium quod posset immutare et immutari. Relinquitur ergo quod si esset vacuum omnino nihil videret. Incidit autem in hanc opinionem democritus. quod putabat quod causa quare distantia impedit visionem alicuius rei sit per medium quod resistit imitationi visibilibus. hoc autem est falsum. Non. n. diaphanum habet proprietatem ad lumen vel colorem: sed est in ultima dispositione ad eorum receptionem: cuius signum est quod subito immutatur a lumine vel colore. Cuius autem quare distantia impedit visum est quod omne corpus videtur sub quodam angulo cuiusdam trianguli: vel magis pyramidis: cuius basis est in re visa: et angulus est in oculo videntis. Neque differt quantum ad hoc vtrum visus fiat extra mittendo: ita quod linee procedentes triangulum vel pyramidem sint linee vel visuales progredientes a visu ad rem visam vel e converso fiat. dum modo visus sit sub predicta figura trianguli vel pyramidis: quod ideo necesse est. quod cum res visa sit maior quantitate quam pupilla: quod proportionaliter diminuendo pueniat imutatio visibilis visus ad visum. Manifestus est

... quanto latera trianguli vel pyramidis sunt longiora dummodo sit eadem basis: tanto angulus est minor. et ideo quanto a remotior videtur: minus videtur: et tanta potest esse distantia quod omnino non videtur. Deinde cum dicit.

Ignis autem in vtriusque videtur et in tenebris et in lumine: et ex hoc necessitate: diaphanum. n. ab hoc lucidum fit. Ostendit quoque videatur ignis et lucida corpora: et dicit quod videtur non solum in lumine sicut colorata: sed et in tenebris sicut illa de quibus supra dixit. et hoc ex necessitate contingit: quod ignis habet tantum de lumine quod potest diaphanum omnino facere in actu: ita ut et ipsum et alia videatur. Nec est tamen debile lumen eius quod ad partem maioris luminis obubret sicut accidit in his quae sunt dicta sunt.

Deinde cum dicit.

Eadem. n. ratio est et de sono et de odore. Nihil. n. ipsum tangens sensituum facit sensum. Sed et ab odore quidem et sono media mouentur: ab hoc autem sensituum vtriusque. Cum autem super ipsum sensituum aliquis apponit odorans aut sonans: neque vnum sensum facit. De tactu autem et gustu habet se similiter: non autem videtur. propter quam autem causam posterius erit manifestum. Medium autem sono quidem aer est. Odori autem in nominatum est. Communis. n. quedam passio est ab aere et aqua: sicut diaphanum coloris: sic est habenti odorem quod est in vtriusque his. Videtur enim animalium aquatica habere odoris sensum. Sed homo et pedibus ambulantiis quocumque respirant impossibilia sunt odorare nisi respirantia. Causa autem de his posterius dicetur.

Ostendit quod similiter se habet in aliis sensibus sicut in visu. et dicit quod eadem ratio est de sono et odore sicut et de colore. nullum. n. eorum sentitur si tangit organum sensus sed ab odore et sono mouentur media: a medio autem vtriusque organorum auditus. scilicet et olfactus. Sed cum aliquid ponit corpus odorans aut sonans super organum sensus non sentitur et similiter est in tactu et gustu: licet non videatur propter eam que inferius dicitur. Deinde ostendit quod sit medium in his sensibus. et dicit quod illud quod mouetur a sono est aer: medium autem quod mouetur ab odore est aliquid commune aeri et aquae: sicut et vtriusque eorum est medium quod mouetur a colore: sed a colore mouetur vtriusque horum secundum quod diaphanum passio autem est coloris aeri et aquae secundum quam mouetur ab odore est inominata: non. n. mouetur ab odore secundum quod sunt diaphana. Et quod vtriusque horum moueat ab odore manifestat per hoc quod animalia aquatica habent sensum odoris ex quo manifestus est quod aquae mouentur ab odore hoc autem et animalia gressibilia et respirantia non odorant nisi respirando. Et sic manifestum est quod aer est medium in odoratu. Idem autem causa posterius dicetur.

lectio decimasepta.

Nunc autem primum de sono et olfactu determinem. Est autem duplex sonus. Hic quidem enim actu quidam alius aut potentia: alia enim non dicimus habere sonum: ut spongiam: lanam: pilos. Quaedam autem habentes: vres et quocumque plana et lenia sunt: quonia possunt sonare. Hoc autem est ipsum medium et auditus facere sonum actu.

... ratio est... sonus... auditus... sonum... actu...

Ostendit philosophus determinavit de
visibili. h. d. d. d. p. In prima de-
terminat de sono in communi. In secunda de
terminat de quadam spe soni. s. voce. ibi. (Uox autem.)
prima in duas partes dividitur. In prima determinat
de sono. In secunda de differentiis sonorum. ibi. (Diffe-
rentie autem sonorum.) Prima dividit in. d. in tria deter-
minat de sono. in fa mouet quandam dubitationem cir-
ca predeterminata. ibi. (Utrum autem sonat.) Prima
dividitur in. d. in prima determinat de generatione soni:
in secunda de immutatione auditus a sono. ibi. (Uacuum
autem.) Si autem queratur quare determinat h. de ge-
neratione soni cu supra non determinauerit de gnatione
coloris: sed solum de immutatione sensus et medii a co-
lore. Dicendum est q. color: et odor: et sapor: et qualitates
tangibiles habent esse permanentes. et fixum in suo subie-
cto. Unde est alia consideratio ipsarum qualitatum secu-
dam se: et secundum q. imitant sensum. et propter hoc
alterius est considerationis utriusq. Unde philosophus
de generatione coloris et saporis et odoris determinat
in libro de sensu et sensato: de qualitatibus autem tangi-
bilibus in libro de generatione: et quantum ad aliqua in li-
bro meteo. in hoc autem li. non intendit determinare de
sensibilibus nisi in quantum sunt immutabilia sensus. So-
nus autem causatur ex motu: et non habet esse fixum et
quiescens in subiecto: sed in quadam immutatione confi-
sit. unde simul determinatur de eo sicut generatur in
sua spe: et sicut immutat sensum. Prima autem pars
dividitur in duas. In prima determinat de prima gene-
ratione soni. in secunda de secunda soni generatione que
fit per reflexionem. ibi. (echon autem fit.) Circa primam
d. s. primo ostendit q. sonus quandoq. est in actu: quan-
doq. in potentia. secundo ostendit quomodo fit sonus in
actu. ibi. (fit autem secundum actum.) Dicit ergo pri-
mo q. antequam determinetur de tactu et de gustu: dicendum
est de sono et olfactu: sed primo de sono q. spiritualior e
ut supra ostensum est. Sonus autem dupliciter dicitur:
dicitur. n. sonus in actu: et sonus in potentia. dicimus au-
tem aliquam rem habere sonum: et quando actu sonat: et
quando habet potentiam sonandi. sicut dicimus hec ca-
pana bene sonat: quous non sonet in actu. et secundum hanc
modum dicimus q. quedam non habent sonum: q. non
habent potentiam sonandi: sicut spongia et hmoi mollia:
Quedam autem dicuntur habere sonum q. possunt so-
nare: sicut es et alia hmoi plana et lenia. Sic ergo patet
q. sonus quandoq. dicitur secundum potentiam: quan-
doq. secundum actum: sed q. fiat sonus in actu: hoc per-
tinet et ad medium et ad auditum. Omne. n. sensibile du-
pliciter dicitur esse in actu. vno modo quando actu sen-
titur: hoc est dum species eius est in sensu: et sic sonus est
actu secundum quod est in auditu. Alio modo secundum q. ha-
bet propriam speciem per quam sentiri potest: prout e
in suo subiecto. et sic alia sensibilia sunt in actu: prout sunt
in corporibus sensibilibus: sicut color prout est in corpe co-
lorato. et odor et sapor: prout sunt in corpe odorifero et sa-
poroso. Sic autem non est de sono. nam in corpore sonante
non est sonus nisi in potentia: in medio autem quod mouetur ex
percussione corporis sonantis fit sonus in actu. et propter
hoc dicitur q. sonus in actu est medii et auditus: non autem
subiecti sonabilis. Deinde cum dicit.

Sit autem qui secundum actum sonus sem-
per alicuius ad aliquid et in aliquo: percussio
enim est faciens. Unde impossibile est cum
fit vnum fieri sonum. Alterum enim est ver-
berans: et quod verberatur: quare sonans ad
aliquid sonat. Tangit enim aliquid. Cum au-
tem ictu tangit: sonat. Ictus autem non fit sine motu.
De motu videtur in medio de sono. In actu
fit autem quod est in meo corpe quare
quod est in meo corpe quare

Ostendit quomodo sonus fiat in actu. Et circa hoc. d.
f. Primo ostendit quod concurrunt ad hoc q. sonus co-
stituitur in actu. secundo ostendit qualia esse oporteat. ibi.
(Sicut autem diximus.) Dicit ergo primo q. ad hoc
q. sonus fiat in actu oportet tria concurrere. fit enim sem-
per alicuius: et ad aliquid: et in aliquo: et ideo si fit vnus
tantum non potest sonum facere. Et huius ratio est sine
signis. q. percussio est causa soni. oportet igitur esse aliqd
id est percussus: et aliquid percussum. Et propter hoc
dicit q. (sonus est alicuius ad aliquid) id est percussus
ad percussum. Oportet enim q. illud quod facit sonum
tangat aliqd: et cum tetigerit suo ictu generetur tunc so-
nus. Ictus autem percussus non fit sine motu locali: motus
autem localis non est sine medio. Unde relinquatur q.
oportet esse medium ad hoc q. fiat sonus in actu. et hoc
est qd dicitur est q. os esse soni: non solum alicuius et ad
aliquid: sed etiam in aliquo.

Deinde cum dicit.
Sicut autem diximus: non contingentium ictus
sonus est: nullum enim faciunt sonum pili: et si
percutiantur: sed es et quecumque lenia et conca-
ua sunt. Et quidem quoniam lenis est. Concaua
autem ex repercussione: facit multos ictus post
primum in potentia et rix quod in actu est.

Ostendit qualia oportet esse ea que requiruntur ad so-
ni generationem. Et primo ostendit qualia os esse percussus
et percussum. secundo quale oportet esse medium. ibi.
(Aplius autem.) Dicit ergo primo q. sicut predictum est
sonus non fit ex percussione quoruscunq. contingentium cor-
porum. Dicitur enim supra q. pili et spongia et hu-
iusmodi mollia non habent potentiam sonandi: unde nul-
lum sonus faciunt etiam si percutiantur. Eius ratio e:
q. mollia cedunt percussu: unde ex percussione non ex-
truditur aer: ut sic in eo possit formari sonus ex ictu per-
cussus: et resistentia percussu. Sed si huiusmodi mol-
lia comprimantur ut aliquam dpriciem habeant et resistan-
tiam percussu sequitur sonus: licet sonus surdus. Sed es et
corpora lenia et concaua sua percussione faciunt sonum: so-
nus nam necesse est enim q. illa ex quorum percussione so-
nus redditur sint dura ut aer extrudatur: que quidem ex-
trusio est causa generationis soni. Requiritur etiam q. sint
lenia ut sit aer vnus sicut infra dicitur. Concaua autem
etiam percussa bene reddunt sonum: quia in eis intus aer
concluditur. Et cum illud quod primo motum est non pos-
sit statim exire petit alium aerem: et sic ex percussione fi-
unt multi ictus et multiplicatur sonus. et propter hoc eti-
am illa que in sui compositione habent aerem bene dis-
positum: sunt bene sonora. sicut es et argentum. In quo-
rum autem compositione aer non bene se habet non sunt be-
ne sonora: sicut plumbus et alia huiusmodi que sunt ma-
gis seculenta et terrestria.

Deinde cum dicit.
Amplius auditus in aere et in aqua: sed mi-
nus in aqua. Non est autem soni proprius aer ne-
que aqua. Sed oportet firmorum repercussione
fieri adinuicem et ad aera. Hoc autem fit: cum per-
maneant percussus aer: et non soluantur: unde si
velociter et fortiter percutiatur: sonat. Oportet
enim preoccupare motum ferientis fracturam
aeris. sicut si congregationes aut cumulum la-
pillorum percutiat aliquis latius velociter.

Ostendit que sit medium in quo generat sonus. et dicit q.
medium in quo sonus auditur est aer et aqua: sed minus
audit in aqua: q. in aere. vbi proprius singulis medium tam in ge-
nere soni q. in auditu est aer. et q. medium in quolibet
sensu qualitatibus sensibilibus secundum illum sensum
caret ut possit oes recipere. Ad manifestum est q. neq. aer

et propter hoc
debet esse in medio
a. e. g. d. d.

Co. 79.
Fragor motus
quod fit sonus

neq3 aqua habent proprium sonum: sed necessarium est ad soni generationem: i aere vel aq: qd aliq corpa firma vel solida & dura pcutiat se iuice & pcutiat aerē: qd autez simul fiat pcutio solidoru ad iuicē: & p pns sonus: & ad aera cōtingit cum aer in sua integritate manet vt possit pcuti: & nō diuidit ante pcutionem. & ppter hoc videmus qd si aliud tardo motu tangat alterum: non facit sonum: qd prius recedit aer & dissoluitur q̄ contactus solidorum: eo: po: ū fiat: sed si percussio sit velox & fortis tūc fit sonus: qd ad hoc qd fiat sonus o3 qd motus pcutientis pueniat diuisionē aeris: vt aer adhuc adunatus siue collectus pcuti possit & in eo sonus generari. Et est simile sicut cum aliqd velociter fert pcutere pōt aceruz lapidum anteq̄ dissoluatur: qd non cōtingit si tarde moueatur. & propter hoc etiam qm aliqd velociter fertur ipso aere facit sonum ex suo motu: qd ipse aer adhuc adunatus se h3 i ratione pcuti: & non solum medij.

Deinde cum dicit.

Echō autem fit: cum ab aere vno facto ppter vas determinans & prohibens diffundi: iterum aer repellitur sicut spera.

Determinat de secūda gnatione soni que fit p reuerberationē: q̄ qdēz sonus vocat echon: primo ergo determinat quō generez. scdo ostendit quō diuersificat i ei' generatione. ibi. (Videz aut.) Cōsiderandū ē autē circa primū qd generatio soni i aere cōsequit motū aeris: vt dictū est. sic autē cōtingit de imutatione aeris apud generationē soni: sicut de imutatione aque cū aliqd i aqua proicitur. Manifestū est. n. qd sūt quedā regirationes i circuitu aque pcutē q̄ qdē circa locū pcutionis sunt pne & motus est fortis. in remotis autē girationes sunt magne & motus debilioz: tandē autē motus totaliter euanescit & girationes cessant. Si autē anteq̄ motus cesset girationes ille aliquod obstaculum inueniat fit motus girationis in cōtrariū: & tanto vehementius: q̄to propinquius sunt pcuti pcutiōni. Sic igitur intelligendū est qd ad pcutiōnē corporū sonantiū aer in girū mouet: & sonus vndiq3 diffundit: & in vicino qdē girationes sunt minores: sed motus fortior: vnde & sonus fortius percipitur in remotis autē girationes sunt maiores & motus debilioz & sonus obscurioz: auditur: tandē autē deficit totū. Si autē anteq̄ h̄mōi girationes deficiant fiat reuerberatio aeris sic moti: & sonum deferentis ad aliquod corpus: girationes reuertent in cōtrariū: & sic audit sonus. q. ex aduerso & h̄ vocant echon. quod precipue fit quādo illud obstans ad quod repercutit aer motus est ali quod corpus concanum. q. quoddā vas determinans & concludens aerē in sua vnitatē: & ideo prohibens ipsum diuidi: tunc. n. ille aer sic vnitus & cōmotus. qd nō potest vterius motū protendere ppter corpus obstans percipit iterum aerem a quo percutebatur: & fit motus in contrarium sicut accidit cum aliquis proicit pilā que b spera dicitur & conueniens obstaculum retro silit.

Deinde cum dicit.

Videtur autem semper fieri echon: sed nō certus: qd accidit in sono sicut & in lumine. Et n. lumē sp repercutit: neq3. n. fieret penit' lumē: sed tenebra extra solē. s3 non sic repercutit sicut ab aqua aut aere aut & ab aliquo alio lenium: q̄re tenebrā facit qua lumen determinamus. Ostendit quō diuersimode fit echon. & dicit qd videtur semp fieri echon. sed nō semper fit certus. i. manifeste perceptibilis, & h̄ ostendit per simile. dicit. n. qd accidit in sono sicut in lumine: lumen. n. semper repercutit: sed quādoq3 quidē est manifesta percussio luminis: quando q3 autē nō: Manifesta quidē est percussio luminis qm repercutit ab aliquo corpore fulgido: ita qd euz quādā claritate fit luminis percussū simili modo prime lami

nis emissioni. Immanifesta autem est percussio luminis qm repercutit ab aliquo corpore opaco: qd h̄mōi percussio fit sine claritate & radioz emissionē. nisi. n. a corporibus opacis fieret percussio radioz solis: nō fieret lumē penitus. i. in qualibet parte aeris superioris emisperi sed vbiq3 esset tenebra extra solē. i. extra loca atq3 directe perueniunt radij solares: nō h̄ sic repercutitur lumē a corporibus opacis sicut ab aqua vel aere: aut aliquo d numero leuiū corporū & terfoz a quibus fit percussio cū claritate & radioz emissionē. Et ideo qd percussio q̄ fit a corporibus opacis non est similis percussio q̄ fit a corporibus fulgidis. percussio q̄ fit a corporibus opacis facit tenebrā. i. vmbzā ex illa parte vbi determinatur lumen manifestū: quod est ex directa emissionē radioz solarū. Similiter autē qm percussio soni fit ad corpus concanum in quo natus est multiplicari sonus fit echon certus. i. manifeste comprehensibilis. quando autem ad alia corpora fit reuerberatio soni que nō sunt nata multiplicare sonū: non fit echon manifestus.

Lectis decimaseptima.

Acuū at recte dicitur propriuz audiendi: videtur enī esse vacuū aer: hoc at ē faciēs audire: cū moueat cōtinū et vnus. s3 propter id qd fragilis ē nō sonat nisi lene sit quod percipitur: tunc at vnus fit. Simul. n. propter planū: vnum enī est lenis planum. Sonatūm quidēz igitur quod motū vnus aeris cōtinuitate vsq3 ad auditū.

Est qd philosophus determinauit de generatione soni: hic determinat de imutatione sensus a sono. & primo quantum ad imutationem mediū: secundo quantum ad imutationem instrumenti. ibi. (auditus autem.) Dicit ergo primo: qd quia medium in sono est aer recte dicitur a quibusdam qd vacuum est proprium sensui auditu: quia videtur eis qd vacuum sit aer. aer autem facit audire sonum cum moueatur existens vnus & cōtinuus: vt in eo possit formari sonus. Et quia ad hoc qd formetur sonus: necessaria est vnitās & cōtinuitas aeris: ideo non fit sonus nisi sonabile quod percipitur sit lene. lene enim est: cuius vna pars non supereminet alteri asperum autem: cuius vna pars alicui supereminet. vnde manifestum est qd superficies leuis corporis est simpliciter vna. & propter hoc aer propter vnitatem plani id est superficiei fit vnus & simul existens. Si autem corpus non sit lene sed asperum: tunc superficiei non est vna. Et quia aer est frangibilis id est facile diuisibilis sequitur qd etiā aer non fit vnus & cōtinuus: vnde nō pōt in eo formari sonus. Sic igitur patet qd illud est sonans tantum id est faciens sonum quod mouet aerē vnū cōtinuum existentem a se vsq3 ad auditū. Sic ergo patet qd illi qui dicunt qd vacuum est propriuz sensui auditu: dicit aliqd recte: qd esse propriū auditus cōpetit aeri quē vacuū esse dicunt: nō autem dicunt recte q̄tam ad hoc qd plenum aere dicunt esse vacuum.

Deinde cum dicit.

Auditus at cōnaturalis est aeri: ppter id at qd i aere ē moto exteriori quod ifra mouetur: pp quod quidē nō vbiq3 audit aīal: neq3 vbiq3 transit aer. Nō enim vbiq3 habet aerē mouēda pars & animatū: sicut pupilla hūidū. Determinat de imutatione auditus a sono quantum ad ipsum organū sensus auditus. Et circa hoc tria facit. primo ostendit qd aer appropriatur organo auditus. secundo ostendit qualis sit aer qui competit organo auditus ibi. (per se quidem igitur.) tertio ostendit quomodo auditus impedit: vel nō impeditur ex impedi-

Co. 80.
Sed non omni...
generations...
reflexi qd dicitur...
artem

hūidū...
mō...
gaurz...

Secundus

De anima

in organo. ibi. (propter hoc at & aqua.) Dicit ergo pri...

Et hoc impedimentum puenit ex hoc qd aer q est in...

Deinde cum dicit. Per se quidem igitur insonabilis aer: pp id...

Utrum at sonet verberas: aut quod verberat: aut...

Quid sit aer q appropriat instrumto auditus. Et di...

Adouet qd nem circa generationem soni: vtrum ca...

Propter hoc autem & in aqua audimus quonia no...

Differencie autem sonantiu in sono secunduz actuz...

Quid quod impediatur auditus ex impedimento organi...

Hec autem dicitur secundum methaphoram ab illis...

Sed signum est audiendi: aut non sonare semper...

Acutum. n. mouet sensuz in pauco tepore multum...

Handwritten notes at the top left of the page.

Co. 85. Handwritten marginal note.

Co. 86. Handwritten marginal note.

Handwritten marginal note.

Handwritten marginal note.

Handwritten notes at the bottom left of the page.

Neque tamen velox est acutum: graue autem tardum: sed sic hoc quidem propter velocitatem huius motus illud autem propter tarditatem.

Quia predictae rationes videntur esse velocis et tardi: velox enim est quod in paruo tempore multum mouetur: tardum autem: qui in multo tempore parum. Ostendit qualiter se habet acutum et graue in sonis ac velox et tardum in motibus et dicit quod velox non est idem quod acutum: nec graue in sonis est idem quod tardum: sicut nec sonus cuius differentie sunt graue et acutum est idem quod motus cuius differentie sunt velox et tardus. Sed sicut motus est causa soni: ita velocitas motus est causa soni acuti: et tarditas motus est causa soni grauis: sed hoc intelligendum est cum sonus est ab uno motu: cum autem causatur ex pluribus motibus frequentia motus est causa acuti soni: et tarditas est causa grauis ut dicit boetius in musica. Unde et chorda magis tensa acutum sonat: quia ex vna parte percussione frequentius mouetur.

Et videntur similitudinem habere circa tactum cum acuto et hebeti: acutum enim quasi pugit: hebes quasi pellit propter id quod mouetur hoc quidem in paucis: illud autem in multo. Quare accidit hoc quidem velox: illud autem tardum esse. De sono igitur sic determinatum sit.

Assimilat differentias sonorum qualitatibus tangibilibus a quibus nominantur. et dicit quod ea quae sunt circa tactum habent similitudinem cum acuto et hebeti in sonis. quia acutus sonus quasi pugit auditum eo quod in paucis tempore mouet ipsum. hebes autem quasi pellit quia in multo tempore mouet. vnde vnum eorum accidit cum velocitate motus: aliud cum tarditate: vltimo concludit quod sic de sono determinatum sit.

Lectio decima octaua.

Vox autem sonus quidam est animati. In animatorum enim nullum vocat: sed secundum similitudinem dicitur vocare. ut tibia et lyra: et quaecumque alia in animatorum extensionem habent et melos et locutionem. Assimilantur enim quia et vox hoc habet.

Philosophus determinauit de sono hic determinat de voce quae est species soni. Et diuidit in partes duas. In prima parte praeponit quaedam quae sunt necessaria ad definitionem vocis. In secunda diffinitur vox ibi. (quae percussio) circa primum. d. f. primo ostendit quomodo sic habere vocem. secundo quod sit proprium organum vocis. ibi. (vox est sonus). Circa primum. d. f. primo ostendit quod habere vocem est animatorum. secundo ostendit quomodo animatorum ibi. (multa sunt animalium). Dicit ergo primo quod vox est quaedam species soni: est enim sonus animati: non autem quodlibet sonus sed quodlibet ut post patet. Nullum autem animatum habet vocem: et si aliquando aliquid eorum dicatur habere vocem: hoc est secundum similitudinem: sicut tibia et lyra et huiusmodi instrumenta dicuntur habere vocem. habent enim tria eorum soni in quibus assimilatur voci. Quorum primum est extensio. manifestus est enim quod in corporibus animatis ex simplici percussione datur sonus. vnde cum percussio statim transiit: sonus etiam cito transiit et non continetur. Sed vox causatur ex percussione aeris ad vocalem arteriam: ut post dicitur: quod quidem percussio continetur secundum appetitum anime: et ideo vox extendi potest et continuari. Illa igitur ista de quibus dicitur est ex hoc ipso quod habet quaedam continuationem istius sono: habet similitudinem vocis. Secundum autem in quo assimilantur voci est melos. id est consonantia. sonus enim corporis inanimati cum ex simplici percussione pueniat vniuersalis est non habet in se diversitatem grauis et acuti. vnde in eo non est consonantia quae ex eorum proportionem causatur: sed vox diuersificatur secundum graue et acutum: eo quod percussio quae causatur vocem diuersimode fit secundum appetitum animae vocem emittentis. vnde cum in predictis istis difficultas sit grauis et acuti in sono: eorum sonus est cum quaedam melodia ad similitudinem vocis. Tertium in quo sonus horum instrumentorum habet similitudinem

itudinem vocis est locutio. id est interpretatio sonorum ad similitudinem locutionis. manifestum est enim quod humana locutio non est continua. vnde et in libro predicamentorum: oratio quae in voce profertur ponit species quantitates discrete. distinguitur enim oratio per dictiones: et dictiones per syllabas: et hoc accidit propter diuersas percussiones aeris ab anima. et similiter sonus predictorum istorum distinguitur secundum diuersas percussiones: ut pote diuersarum chordarum vel diuersorum flatuum aut aliorum huiusmodi.

Deinde cum dicitur. Multa autem animalium vocem non habent: ut quae sunt sine sanguine et sanguinem habentium pisces. Et hoc rationabiliter: siquidem motus sonus est. Sed quae dicuntur vocare: ut quae in acheleo sonant brachiis: aut quodam altero huiusmodi. Ostendit quomodo animalium sit habere vocem: et dicit quod et multa animalia sunt quae non habent vocem: sicut omnia carteria sanguine quorum sunt quatuor genera: ut dicitur in libro de animalibus. scilicet molli quae habent mollem carnem exterius: ut pulpi et sepie: et animalia molli testis: ut cacti. et animalia dure teste ut ostreae et animalia anulosi corporis: ut apes et formice. et huiusmodi. nullum enim horum habet sanguinem neque vocem. Et similiter et aliqua animalia habent sanguinem non habent vocem. scilicet pisces. et hoc rationabiliter accidit: quia sonus est quaedam motus aeris ut supra dictum est: huiusmodi autem animalia non respirant aerem: et ideo non habent proprium sonum quod sit vox. Sed quod aliqui pisces dicuntur habere vocem: sic quod sunt in acheleo quod est primum nomen fluminis: non habent proprie vocem: sed faciunt quaedam sonum cum brachiis quibus expellunt aquam. et attrahunt aerem aut aliquo istius motus.

Deinde cum dicitur. Vox autem sonus animalis est et non qualibet parte: sed quoniam omne sonat verberate aliquo et aliquid in aliquo: hoc autem est aer. rationabiliter utique vocabuntur haec sola quae quae suscipiunt aera. Ostendit quod sit organum vocis. Et circa hoc tria facit. primo ostendit quod idem est organum vocis et respirationis. secundo ostendit quod ad quod respirationis sit utilis. ibi. (id est animalis respirationis). tertio ostendit quod sit organum respirationis. ibi. (organum autem). Dicit ergo primo quod quousque vox sit sonus animalis: non tamen cuiuscumque pars animalis sonus est vox: sed quia ad generationem soni requiritur quod sit percussio alicuius ad aliquid et in aliquo quod est aer rationabile est quod illa sola animalia vocem habeant quae aerem respirando suscipiunt: et ex eadem parte vnde respirant.

Deinde cum dicitur. Ita enim aere respirato vitae natura in duo opera: sicut lingua et in gustum et locutionem. Quorum quidem gustus necessarius est: vnde et pluribus inest. Interpretatio autem est propter bene esse: sic et spiritu et ad calorem interiores tanquam necessarium. Causa autem in aliis dicta est. et ad vocem: ut sit quod bene.

Dicit quod natura vitae aere respirato ad duo opera: sicut etiam vitatur lingua ad gustum: et ad locutionem: quorum duorum gustus est necessarius: est enim discretivus alimentum convenientis quo conseruatur animal. et propter hoc pluribus animalibus inest. Sed interpretatio quae fit per locutionem est ad bene esse: et similiter aere respirato natura vitatur ad mitigationem caloris naturalis: quod est necessarium: et huius causa dicta est in libro de respiratione et expiratione et vitae aere respirato ad formationem vocis: quod est ad bene esse.

Deinde cum dicitur. Organum autem respirationis vocalis arteria est. cuius autem causa haec pars est pulmo. Haec enim parte plus habent calorem pedibus gradientia alius. Indiget autem respiratione et circa cor locus primus. Unde necesse est interius respirante ingredi aerem.

Handwritten notes in the left margin: 'Sed magnam similitudinem', 'Sicut dicitur de sonis', '2 motus', 'Sed per se sonus', 'tunc sonus habent', 'Sed in istis dicitur sonus', 'sonus est motus'.

Co. 87.

Co. 88.

Co. 89.

Condit qd sit organū respirandi. & dicit qd organū respirandi ē vocalis arteria: q̄ ē ordinata ad pulmonē: ut ei deseruiat p̄ aeris attractionē. Aer. n. necesse ē vt recipiat i pulmone: qz aīalia gressiua hnt i hac pte plus d calore q̄ i alijs p̄tib. pulmo. n. p̄tingit cordi: i quo est principiū caloris naturalis. & iō locus q̄ ē circa cor: indi get respiratiōe ad refrigeriū caloris naturalis. dicit autē (locus p̄mus:) vel qz ē p̄im⁹ post cor pulmo: vt pote ei vicinior: vel qz cor ē p̄ma pars aīalis & q̄tus ad generationē: & q̄stū ad causalitatē motus: & pp hoc necesse est vt aer ingrediat ad pulmonē ad refrigeriū caloris naturalis cordis. vel hoc qd dicit qd (in hac pte aīalia pedibus gradicūta hnt plus caloris alijs) intelligēdū est alijs aīalibus. Manifestū est. n. qd aīalia hntia sanguinez habent plus de calore naturali: carētibz sanguine. & in genere habētū sanguinē: hnt pisces minus de calore naturali: & pp hoc aīalia carentia sanguine. & pisces non respirant vt supra dictū est. **Deinde cum dicit.**

Quare percussio respirati aeris ab anima q̄ est in his partibus ad vocalē arteriā vox ē.
 Ex p̄missis vocis diffinitionez p̄cludit. Et circa hoc d. f. p̄mo ponit diffinitionem vocis: secundo manifestat eā. ibi. (Mō. n. oīs.) Dicit ergo p̄mo qd qz vox ē sonus aīatis: & ex illa pte qua aerē respirat. oīs at sonus ē ex alia qua percussione aeris: sequit qd vox sit respirati percussio aeris ad arteriā vocalē: q̄ qd percussio sit ab aīa que est i his p̄tibz. i. p̄ncipaliter in corde: q̄uis. n. aīa sit i toto corpe vt est forma aīalis: tñ vis eius motiua est p̄ncipaliter in corde. Datur autē hec diffinitio p̄ cāz. non. n. vox est percussio sed sonus ex percussione causatus. **Deinde cum dicit.**

Non enim omnis animalis sonus vox est sicut diximus. Est enim & lingua sonare & sicut tussientes. Sed oportet animatum verberans & cuz imaginatione aliqua. significatiui enim quidam sonus est vox & non respirati aeris: sicut tussis. sed isto verberat eum q̄ est in arteria ad ipsam.

Manifestat predictam diffinitionē. Et primo q̄stū ad hoc qd dixerat: qd percussio vocalē ē ab aīa: fo q̄stū ad hoc qd dixit: qd est aeris respirati: ibi (signū autez.) posuerat enim tria in diffinitione. vocis: p̄cutiēs. s. animā percussū. s. aerez respiratū: & ad qd sit percussio. s. vocales arteriā: quo rū tertū supra manifestauerat: vñ restabat qd duo p̄ma manifestaret. Dicit ergo primo qd sicut supra dictum ē: non omnis sonus animalis est vox. contingit enīz linguā facere aliquos sonos: qui tamen non sunt voces: sicut & tussientes faciunt sonum: qui tamen non est vox: oportet enim ad hoc qd sit vox qd verberans aerez sit aliquid animatum: & cuz imaginatione ad aliquid significandū. oportet enim qd vox sit sonus quidam significans: vel naturaliter vel ad placitum: & propter h̄ dictū est qd h̄mōi percussio est ab anima. operationes enīz aīales dicuntur que ex imaginatione procedunt: & sic patet qd vox non est percussio respirati aeris: sicut accidit in tussi: sed id cui p̄ncipaliter attribuitur causa generationis vocis est anima: que vtitur isto aere scilicet respirato ad verberandū aerem qui est in arteria ad ipsam arteriam: Aer ergo non est p̄ncipale i vocis formatione: sed anima que vtitur aere: vt instrumento ad vocem formandam. **Deinde cum dicit.**

Signum autem est non posse vocare respirantem neqz expirantem: sed detinentem. mouet. n. isto retinens. Manifestum autem & quia pisces sine voce. Non enim habent guttur: hanc autem partem non habent: quia nō

recipiunt aerem neqz respirant. sed qui dicunt sic: peccat: pp quā igitur causas altera ratio ē. **Condit** alia partes diffinitionis. s. qd vox sit percussio aeris respirati. & dicit qd signū hui⁹ ē duplex. vñ qz aīal nō pōt formare vocem neqz dum attrahi aerem respirando: neqz dum expellit expirando: sed dum retinet aerez: qz dum retinet isto aere retento & p̄ueniente aerē exites i vocali arteria causat motū ad formationē vocis. Aliud signū est qd pisces non habent vocem: non enim hnt guttur: idest vocalem arteriam: & hanc partem non habent quia non recipiunt aerem neqz respirant. Sed qui dicunt hoc qd pisces respirant peccant: quare autem pisces non respirant. alia ratio est: pertinet enim ad scientiam in qua considerantur particularia accētia aīalium.

lectio decima nona.
De odore autem & olfactibili minus bene determinabile est dicitur. Non enim manifestum est quale quid sit odor sicut sonus: aut visibile vt lumen. Causa autem est: quia sensum hunc non habem⁹ certum: sed peiorem multis animalibus. prauē enim odorat homo. Et nihil odorat odorabilem sine letitia & tristitia: sicut nō existente certo eo quo sentimus. Rationabile autem sic & fortes oculis colores sentire. & non per manifestas ipsis esse differentias colorum nisi terrentium: & non terentium: sic autem & odores hominum genus.

Quis philosophus determinauit de visibili & audibili: nūc scio determinat d odorabili. & diuidit i p̄tes duas. i p̄ma determinat de odorabili i q̄stū sic: i scda de terminat de odorabili fm qd imutat sēluz olfactū: ibi. (ē aut olfactū.) Circa p̄mū. d. f. p̄tio d̄terminat d odorabili s̄z se. i scda d̄ n odorabili. s̄z qd odoratu percipit. ibi. (Adhuc at.) Circa p̄mū duo facit. p̄mo ostendit difficultatē terminandi de odorabili. scdo ostēdit quō accipiat cognitio odorabilitū. ibi. (Videf. n. & ana.). Dicit ergo p̄tio qd n̄ ita hnt d̄terminari p̄t de odorō & odorabili: sic de p̄dictis sētibilib⁹. s. audabili & visibili: qz nō manifestū ē nobis qd sit odor: sic qd ē son⁹: aut qd ē visibile: aut lumen vel aliqd h̄mōi. & hui⁹ cām assignat qz sensum odorat⁹ nō hēmus bonū qd p̄spicaciter & p̄ certitudinē cognoscat suū obiectū s̄z hēmus eū peiorē multis alijs aīalib⁹. Cui⁹ rō ē. qz cuz instm̄ sensus debeat eē p̄portionatū suo sensibili: sicut odor causat ex calido & sicco. ita ad bonitatem instm̄ odoratus exigit victoria calidi & sicci. hō at h̄z cerebrū i cuius vicino positū ē: instm̄ olfactus mai⁹ oīs aīalib⁹ fm p̄portionē sui corpis: vt p̄s dicit in lib. de aīalib⁹. vñ cū cerebz sit hūidū & frigidū i se p̄sideratū ipedit i hōie bōitas olfactus: & pp hoc prauē odorat hō: & nihil odorabilitū percipit nisi qd ē s̄z aliquā excellentiā iducēs delectationem aut contrarium quod contingit propter sensum qui non est perspicax ad certitudinaliter discernendum de suo obiecto: vñde rationabile est qd hominum genus sic se habet ad percipiēdos odores: sicut se habet animalia habentia duos oculos: vt locuste & quidam pisces ad percipiēdos colores quos propter debilitatem visus ex ineptitudine organi non percipiunt nisi in quadam excellentia prout ex eis ingreditur eis aliquis terro: vel eius contrarium.

Deinde cum dicit.
Videtur enim & analogiam habere ad gustum: & similiter species humorum cum his que sunt odoris: sed certiores habemus gustum

ma h̄a p̄te dicitur. s. in libro de aīalib⁹

Co. 92.
*rap d̄cti m̄z p̄tūm
 s̄z p̄ h̄z d̄cti m̄z nat
 de olfacto & odorabili
 q̄ t̄met d̄cti p̄tes p̄
 s̄m d̄cti m̄z nat p̄le
 odore & p̄t qd d̄cti
 r̄m̄ est p̄cti m̄z nat
 de odorato p̄m̄z d̄cti
 Co. 93. s̄z u s̄z q̄*

*h̄m̄z uo sentit d̄
 ferentis odorū m̄z
 fuerit v̄lōm̄z t̄z*

S

*q̄t̄at qd d̄cti m̄z nat
 de odorib⁹ s̄z d̄cti
 h̄m̄z ad h̄m̄z t̄z*

Handwritten flourish or signature at the bottom of the page.

Testantur quod quidam p[ro]p[ri]os sapor[um] & sumentur de f[er]ro
odor

Secundus

Co. 94.

stum propter id quod ipse quidam tactus est
hunc autem habet homo sensum certissimū.
In aliis enim deficit ab animalibus multis.
Secundum autem tactum differenter certifi-
cat. unde et prudentissimū animalium est. Si-
gnum autem in genere hominum secundū sen-
sum ingeniosos esse et non ingeniosos: secun-
dum alium autem nullum. Duri enim carne
inepti fiere. Molles autem carne bene apti.

ostendit quomodo innotescat nobis differentie odo-
rum, et circa hoc. d. f. pmo ostendit qd differentie odor[um] no-
bis innotescit p[er] cōparationē ad differentias sapor[um]. scdo
ostendit quō rident differentie odor[um] differentijs sapor[um]:
ibi. (est autē sicut hu.) Dicit ergo p[ri]o qd sensus olfact[us]
i hoīe videtur habere quandam cōuenientiā et propor-
tionē ad gustum: et similiter species humor[um]. i. saporū ad
species odoris. Unūquodq[ue] autē ignotū cognoscit p[er] id
qd ē magis manifestū. Unde cum species sapor[um] sint no-
bis maxime manifeste: species odor[um] que sunt nobis
ignote et habent affinitatē ad species saporū: sub eorū si-
militudine a nobis cognoscūt: species autē saporū sūt
nobis manifeste: qz sensum gustus habet homo certi-
orem q̄ alia animalia: qz gustus est tactus quidam: ta-
ctum autem habet certissimum alijs animalibus: licet i
alijs sensibus deficiat a quibusdam animalibus. Sunt
enim quedam animalia que melius vident: audiunt:
et olfaciunt q̄ homo: sed homo s[ecundu]m tactum multum dif-
fert i certitudine cognitionis ab alijs animalibus: Unde
qz homo h[ab]et optimum tactus: sequit[ur] qd sit prudentissimū
omnium aliorum animalium. Et qz et in genere homi-
nū ex sensu tactus accipim[us] qd aliqui ingeniosi sunt vel
non ingeniosi: et non s[ecundu]m aliquem alium sensū: q̄ enim
habent duram carnem et p[er] cōsequens habent malū tac-
tū: sunt inepti s[ecundu]m mentē: qui vero sunt molles carne: et p[er]
consequens boni tactus sunt bene apti mēte: unde et alia
animalia habēt duriores carnes q̄ homo. Sed vide-
tur qd aptitudo mentis magis respondeat bonitati vi-
sus q̄ bonitati tactus: quia visus est spiritalior sensus et
plures differentias rerum demonstrat. Sed dicendū ē
qd duplici ex causa bonitas mētis respondet bonitati tac-
tus. Prima ratio est qd tactus est fundamentus omnium
aliorum sensuum. Manifestus est enim qd organum tactus
diffunditur per totū corpus: et quodlibet instrumentū
cuiuscunq[ue] sensus est etiam instrumentū tactus: et illud
ex quo aliquid dicitur esse sensitivum est sensus tactus:
Unde ex hoc qd aliquid habet meliores tactus: sequit[ur]
qd simpliciter habet meliorem sensitivam naturam: et p[er]
consequens qd sit melioris intellectus. Nam bonitas
sensus est dispositio ad bonitatem intellectus. Ex hoc at
qd aliquis habet meliorem auditū vel meliores visus:
non sequitur qd sit melius sensitivus vel melioris sensi-
tive simpliciter: sed solum s[ecundu]m quid. Alia ratio est. qz
bonitas tactus consequitur bonitatem cōplexionis siue
temperantie: cum enim instrumentū tactus non possit
esse denudatum genere tangibilium qualitatum: eo qd est
ex elementis compositum: oportet qd sit in potentia ad
extrema: saltem p[er] hoc quod est medius iter ea. ad bonam
autem complexionem corporis sequitur nobilitas ani-
me: quia omnis forma est p[ro]portionata sue materie: un-
de sequitur qd qui sunt boni tactus: sunt nobilioris anime
et perspicacioris mentis. Queritur autem iterū cum
tactus sit certissimus sensuum: quare species odor[um] deno-
minatur magis a speciebus sapor[um] q̄ a qualitibus tan-
gibilibus. Et dicendum qd odor et sapor causantur ex de-
terminata cōmixtione qualitatum elementarium: et ideo
species odoris magis correspondet speciebus saporis
q̄ simplicibus qualitibus tangibilibus.

Deinde cum dicit.

Ita habet a p[ro]p[ri]os sapor[um] & sumentur de f[er]ro
Tunc p[ro]p[ri]os sapor[um] sumentur de f[er]ro
vnde sumentur odorabile (ab odorato
et sumentur)

De anima

Est autem sicut humor hic quidem dulcis
ille vero amarus: sic et odores sunt. Sed alia
quidem habent proportionaliter odorem et
humorem. Dico autem dulces odorem et dulce hu-
morem: alia vero contrarium. Similiter autem
et acer et austerus et acutus et pinguis est odor:
sed sicut diximus propter id quod non mul-
tum permanenti sunt odores sicut humores
ab his acceperunt nomina secundum simili-
tudinem rerum. Dulcis quidem enim a croco
et mille: acer autem a thimo et huiusmodi. eo-
dem autem modo et in alijs.

ostendit quō species odoris correspondent speciebus sa-
poris: et dicit qd sicut humor. i. sapor quidam est dulcis:
et quidam amarus: sic etiam et odores distinguunt. Sz
sciendum est qd quedam habent p[ro]portionalem odorem
et saporem. s. dulcem odorem et dulcem saporem. que-
dam vero per contrarium. s. suavem saporem et non sua-
ves odores v[el] e[con]verso. Cuius rō est. qz sapor consistit i
humido aqueo aliquantulum digesto: odor autē consistit in
siccō aereo aliquantulum contemperato. Contingit autem
quandoq[ue] v[er]tanq[ue] substantiam. scz subtilem aeream et
aqueam grossiorem s[ecundu]m debitam p[ro]portionem cōmi-
xtam esse: et sic est suavitas saporis et odoris. Si vero sit
debita p[ro]portio in vno et non in altero erit in vno suavi-
tas et in alio non. Et sicut dictum est de dulci et amaro qd
sunt extrema in saporibus que transferuntur ad odores:
ita etiam et acetosum et austerum. i. stipicum: aut ponti-
cum et acutum et pingue odoribus attribuuntur. Sed li-
cet non semper in omnibus correspondeat odores sapo-
ribus: tamen sicut dixi propter hoc qd odores non sunt
multum manifesti sicut saporibus acceperunt nomina odo-
rū a saporibus s[ecundu]m similitudinē rerum: qz aut in pluribus
odores respōdent saporibus: dulcis. n. odor et sapor can-
satur a croco et melle. Acer autem a thimo et a similib[us].
Et si militer de alijs odoribus et saporibus.

Deinde cum dicit.

Adhuc autem sicut auditus et unusquisq[ue]
sensuum hic quidem audibilis et non audibi-
lis: ille vero visibilis et non visibilis: et olfactus
odorabilis et non odorabilis. Non odorabi-
le autem aliud quidem secundum id quod om-
nino impossibile est habere odorem aliud ve-
ro paruum habens et prauum. Similiter au-
tem et non gustabile dicitur.

ostendit etiā quomodo nō odorabilia odoratu per-
cipiuntur: et dicit qd sicut auditus est audibilis et nō au-
dibilis: et visus est visibilis et non visibilis: cū sit eadem
potentia cognoscitiva oppositorū et privatio non cognosca-
tur nisi per habitum: similiter olfactus ē odorabilis et nō
odorabilis: sed non odorabile dicitur dupliciter. Aut qd
oio nō potest habere odorem sicut corpora simplicia: Aut
qd habet parū de odore aut malum odorem. Et similiter
intelligendum est de gustabili et non gustabili.

Lectio. 20.

Et autem omnis olfactus per mediū
ut aerem aut aquam. Et nāq[ue] aqua
tica videntur odorem sentire. Simili-
ter autem et quecumq[ue] cum sanguine et sine san-
guine: sicut et que in aere. Et enim horū que-
dam a longe occurrunt ad alimentū: que ab
odore moventur.

Testantur omnes (sunt) de rerum nominis
Tunc quod p[ro]p[ri]os det[er]minat de s[ecundu]m mutatio
no olfactus ab odore qd sumentur duas p[ro]p[ri]os
p[er] s[ecundu]m p[ro]p[ri]os qd sumentur medius odorem
p[er] s[ecundu]m p[ro]p[ri]os qd aer et aqua et medius
olfactus

Secundus

De anima

Questio pbs determinavit de odorabili: hic determinat de imutatioe odoratus ab ipso. Et primo quantum ad medium. secundo quantum ad organum sensus. ibi. (Est autem odor siccus.) Circa primum duo facit. primo ostendit quid sit medium in ista odoratus. secundo movet quandam questionem circa determinatam. ibi. (Unde dubium.) Dicit ergo primo quod sensus olfactus immutat ab odorabili per medium. scilicet aerem: aut aquam: et quod aer sit medium in olfactu. manifeste apparet: quia nos per aere odoramus: unde oportuit manifestare aquam esse medium in olfactu: quod quidem ostendit per hoc quod animalia aquatica odorem sentiunt: non solum illa que habent sanguinem: sed et illa que sanguine carent: sicut et animalia que vivunt in aere: quod apparet ex hoc quod quedam eorum de longinquo veniunt ad alimentum: quod non posset esse: nisi inquantum perveniant ab odore: sicut patet de vulturibus que ex multis diebus dicuntur ad cadavera convenire. Quod autem odor ad tam remota spacia diffunditur: dubitatio est. Sciendum itaque est quod quidam posuisse omnes sensus quodam perfici tactu. dicebant. non oportere quod sensus et sensibile se contingat ad hoc quod sentiat. Alii tamen estimabant hoc accidere in visu: et in aliis sensibus: dicebant. non quod ex visu egrediebantur linee visuales pergradientes usque ad rem visam: et ex earum tactu visibile videbatur. In aliis autem sensibus dicebant quod eorum sensibile perveniebat ad sensum: et quod in tactu et gustu hoc manifeste videtur accidere. Nam tangibile et gustabile quodam tactu sentiuntur: in auditu et idem videtur esse. Nam aer motus usque ad auditum pertingit. Circa olfactum et idem esse dicebant: ponebant. non quod a corpore odorabili resolventur quedam fumalis evaporatio: que est subiectum odoris: et perveniebat usque ad sensum olfactus. Quod. non. huius aduersitatis hec esse videtur: quia antiqui non ponebant nec percipiebant aliquid de immutatione spiritali medii: sed solum de imutatioe materiali. In aliis autem sensibus apparet quedam imutatio naturalis in medio sed non in visu. Manifestum est. non quod soni et odores deferuntur per ventos vel impediuntur: colores autem nullo modo. Manifestum est et quod colorum colorum species per eandem partem aeris differunt ad visum: sicut cum unus videt album: alius nigrum simul exites in eodem aere et eodem aere vietes per medio. quod quidem in olfactu non accidit. Nam spiritus odores et in medio se impedire inveniunt. Et idem non percipientes immutationem que medium immutat a visibili: posuerunt quod visus defertur usque ad rem visam: sed quia percipiebant ad imutationem que medium immutat ab aliis sensibus: credebant quod alia sensibilia deferrentur ad sensum. Sed manifestum est quod hoc in olfactu non potest accidere. Cum enim odor cadaveris usque ad quinquaginta miliaria vel amplius a vulturibus sentiat: impossibile est quod aliquid corporalis evaporatio cadaveris usque ad tantum spacium diffunderetur. precipue cum sensibile imutet medium undique secundum eandem distantiam: nisi si impediat. Non autem sufficeret ad occupandum tantum spacium: et si totum cadaver resolveretur in fumales evaporaciones: cum sit certus terminus rarefactionis ad quem corpus naturale pervenire potest: que est raritas ignis: et precipue cum per huius odorem cadaver non appareat sensibiliter immutatus. Et idem dicendum est quod ab odorabili resolvi quidem potest fumalis evaporatio: que tamen non pertingit usque ad terminum ubi odor percipitur: sed immutatur medium spiritaliter ultra quam dicta evaporatio pertingere possit. quod autem spiritalis imutatio sit a visibili magis quam ab aliis sensibilibus. ratio est. quia visibiles qualitates insunt corruptibilibus corporibus: sed quod coincant cum corporibus incorruptibilibus. unde habent esse formalius et nobiliter quam reliqua sensibilia que sunt propria corruptibilium corporum.

Deinde cum dicit.

Unde et dubium videtur: si omnia quidem que sub odore fiunt similiter odorant. Homo autem respirans odorat: non respirans autem sed expirans aut retinens spiritum non odorat neque a longe neque

*hinc de dubiis videtur quod questiones istas
cum mala respirantia et hinc non perazita
similiter odorant et pertingit in nostrum
per se neganda*

a prope: neque si in nasum intus apponatur: et hoc quidem in ipso positum quo sentitur insensibile esse omnibus commune est: sed sine respiracione non sentire proprium est hominum. Manifestum autem est tentantibus. Quare sanguinem non habentia quoniam non respirant alterum utriusque quendam sensum habent preter eos que dicti sunt.

Ad movet dubitationem circa predicta. Et primo obicit ad unam partem. secundo ad aliam. ibi. (sed impossibile est.) tertio solvit. ibi. (videtur autem.) Dicit ergo primo quod cum est aquatica odor et per aquam: dubium videtur si omnia sensibilia odorant eundem sensum: et videtur quod non: quia homo odorat dum attrahit aerem respirando: quoniam autem non respirat attrahendo aerem: sed emittendo ipsum expirat aut retinet spiritum non odorat: neque de longe neque de prope: et si poneretur odorabile intus in naso. Sed hoc quod sensibile positum supra sensum non sentiat eodem est omnibus aliis sensibus vel animalibus. Sed quod odor non sentiat sine respiracione hoc est proprium hominibus: et hoc manifestum est si quis tentare voluerit: unde cum animalia non habentia sanguinem non respirent: videtur quod habeant alium sensum preter olfactum et alios sensus que dicti sunt in homine. Deinde cum dicit.

Sed impossibile est siquidem odorabile sentiant odorabilis. non sensus et mali odoramenti et boni odoramenti olfactus est. Amplius autem et corrupti videntur a fortibus odoribus ex quibus homo corrupti videntur: ut asphaltum sulphure et huiusmodi. olfactum quidem videtur habere necessarium et sed non respirantia.

Obicit in contrariis duabus rationibus. prima ratio est. quod sensus distinguuntur secundum sensibilia. unde cum sensus olfactus sit sensus odorabilis. scilicet boni et mali odoramenti: et hoc contra sentiat tam ab homine quam ab animalibus aliis non respirantibus: sequitur quod idem sensus olfactus sit in homine et in aliis animalibus. Alia ratio est. quod eiusdem sensus eadem sunt corruptiva: non enim visus patitur aliquid a sonis: neque auditus a coloribus. Sed sensus animalium non respirantium videntur corrupti a gravibus odoribus et excellentibus ex quibus sensus hominis corrumpitur. scilicet ab asphaltum quod est quedam perfectio ex succis herbarum et a sulphure et ab huiusmodi. ergo alia animalia habent sensum olfactum sicut homo. sed non respirent.

Deinde cum dicit.

Videtur autem hominibus differre hoc sensitivum ad ea que aliorum animalium: sicut oculi ad ea que duorum oculorum sunt. Nec quidem habent peribragma et sicut velamen palpebras que aliquis non movens neque retrahens non videt: fortia autem oculis nihil habent. sed mox vident que fiunt lucido: sic igitur et odoratum aliis quidem sine operculo est: sicut oculis: aliis vero aere recipientibus habere cooperimentum: quod respirantibus discooperit ampliatil venis et poris: et per hoc respirantia non odorant in aqua. necessarium enim est odorem pari respirantia: habeat autem facere in humido impossibile.

Solvit questionem que ista diversitas in modo respirandi non est ex diversitate sensus: sed ex diversa dispositione organum. organum enim olfactus in homine differt ab organo animalium: sicut oculi hominum differunt ab oculis duri quorundam animalium. oculi enim hominum habent quedam peribragma. id est pannum ad cooperiendum. scilicet palpebras: unde homo non potest videre nisi quodam motu palpebre retrahatur: quod si accidit in animalibus habentibus duros oculos sed statim vident ea quorum species sunt in diaphano: ita est et in animalibus non respirantibus: or

*Co. 99.
Hinc dicitur quod non respirent
et odorabile*

*Co. 100.
Hinc dicitur quod non respirent
et odorabile*

Secundus

De anima

ganum odoratus est sine operculo: sed in animalibus respirantibus habet quoddam operculum: quod oportet aperiri ampliatum poris per respirationem: et ideo animalia respirantia non odorant in aqua: quia oportet pati ab odore respirando: quod non potest fieri in aqua. **Deinde cum dicit.**

Est autem odor siccus sicut humor humidus.

Odoratum autem sensitivum potentia humorum est. **D**eterminat de instro olfactus: et dicit quod odor fundat in sicco sicut sapor in humido: organum autem odoratus oportet esse in potentia ad odorem et ad siccum: sicut organum visus est in potentia ad colores et ad lucem.

Lectio vigesima prima.

Ustabile autem est quiddam tangibile et habet esse causa quare non sit sensibile per medium extraneum corpus. **N**on enim tactus et corpus in quo est humor quod est gustabile in humidio sicut in materia. **H**oc autem quiddam tangibile.

Distinctio philosophi determinavit de visibili et audibili et olfactibili: hic quarto determinat de gustabili: et dividit in partes duas. in prima determinat de gustabili in communi. in secunda de speciebus gustabilis. i. saporis. ibi. (Species autem.) Circa primam tria facit. primo inquirat an gustabile percipiat per medium. secundo ostendit quod percipiat per gustum: quia gustabile et non gustabile. ibi. (sicut autem.) tertio quale oportet esse organum sensus gustus. ibi. (quoniam autem humidum.) hec enim tria circa alios sensus tractavit. i. medium in quo sentitur: id quod sensu percipitur: et organum sensus: quod in gustu ut videtur oportet esse. Circa primam tria facit. primo ostendit quod gustabile non percipit per medium extraneum. secundo excludit quandam objectionem. ibi. (unde et si in aqua.) tertio ostendit quod requiratur ad hoc quod gustabile percipiat. ibi. (non autem facit.) Dicit ergo primo quod gustabile est quoddam tangibile. i. quod tactu discernitur: et hec est causa quare non sentitur per medium quod sit corpus extraneum: et dicit extraneum quod non est pars animalis: sentit enim sensibilia de quibus philosophus dicitur esse per aerem aut aquam que non sunt partes animalis sed tactus non sentit sui obiectum per medium extraneum sed per medium continentium. nam caro est medium in sensu tactus ut infra patebit et ideo cum gustus sit quiddam tactus: et gustabile sit quoddam tangibile non percipit gustabile per medium extraneum. quod autem gustabile sit quoddam tangibile ostendit per hoc quod humor. i. sapor quod est gustabile radicat in humido sicut in materia propria humidum. non est quoddam tangibile: unde manifestum est quod gustabile est quoddam tangibile. **S**ed si gustus est quiddam tactus videtur quod non debeat distingui a tactu cum species non dividatur ex opposito contra genus: et sic sequitur quod non sunt quatuor sensus: sed tamen quatuor. **S**ed dicitur quod gustus et tactus possunt considerari dupliciter. uno modo quantum ad modum sentiendi. et sic gustus est quiddam tactus. Nam in tangendo sunt obiectum percipit. Alio modo quantum ad obiectum tactus: sic se habet sensus gustus ad sensum tactus. **M**anifestum est autem quod sapor quod est obiectum gustus non est aliquid qualitatis de qualitatibus simpliciter corporum ex quibus animalia constituitur: que sunt propria obiecta sensus tactus: sed cadit ab eis et fundat in aliquo eorum sicut in materia. scilicet in humido. unde manifestum est quod gustus non est idem quod sensus tactus: sed quoddammodo radicat in eo. unde et consequenter de gustu distinguitur: quod potest accipi gustus potest esse discernitur sapor: et potest accipi ut est tactus quod potest ut discernit qualitates tangibiles. scilicet al. metrum: cuius sensus est tactus ut supra dictum est. **C**um philosophus dicit in tertio ethici. quod circa delectationes gustus potest accipi primo modo non est temperantia: sed solum potest esse tactus quidam.

Deinde cum dicit.

Unde et si in aqua essemus. sentirem utique appositum dulce. Non autem esset tunc nobis sensus per medium: sed in eo quod miscetur humido sicut in potu: color autem non sic videtur in eo quod miscetur:

neque de fluxionibus ut quod igitur medium nihil est: ut autem color visibile: sic gustabile humor est.

Excludit quandam objectionem. **M**anifestum est enim quod si aliquid corpus saporosum dissolubile per aquam in aqua ponatur: ut potest mel vel aliquid humorum: et nos essemus in aqua: quis distantes ab illo corpore saporoso: saporum tamen eius sentiremus in aqua et sic videtur quod gustus suscipiatur sicut obiectum per aquam quod est medium extraneum. **E**t ideo ad excludendum hanc objectionem concludit ex dictis: quod cum gustabile non percipiat per medium extraneum: sequitur quod si essemus in aqua sentiremus utique corpus dulce appositum in aqua distans a nobis. non tamen esset nobis sensus per medium: sed ex eo quod sapor ille permiscetur aqua humido: ut accidit in potu: puta cum permiscetur aqua vel vino mel vel aliquid humorum. ipsa enim aqua immutat naturam immutatio a corpore saporoso. unde gustus non percipit saporum corporis distantis ut est talis corporis sapor: nisi sicut quod aqua est immutata a tali corpore. Cuius signum est quod gustus non immutat ab aqua sic intense: sicut natus est immutari a sapore corporis distantis: eo quod sapor ille debilitatur per admixtionem aqua. **S**ed color non sic videtur per medium: quod corpus coloratum admisceatur medio aut aliquid eius de finat ad visum: ut democritus ponebat: sed per specialem immutationem medij. unde visus non percipit colores ut aeris vel ut aqua: sed ut corporis colorati distantis: et sicut eandem mensuram. **S**i ergo velimus comparare gustum ad visum nihil est quod sit medium in gustu: sicut illud quod est medium in visu. **S**ed sicut color est visibile. i. obiectum visus: sic humor. i. sapor est gustabile id est obiectum gustus.

Deinde cum dicit.

Non autem facit humoris sensum sine humiditate: sed habet actu aut potentia humiditatem ut salis: bene enim liquidum ipsum est et liquefactivum lingue.

Ostendit quod requiratur ad gustum ex quo medium non requiritur: et dicit quod nullum saporosum facit sensum sui humoris. i. saporis sine humiditate. **N**am sicut color sit actu visibilis per lumen: ita sapor sit actu gustabilis per humidum et propter hoc oportet quod gustabile vel actu habeat humiditatem aqueam sicut vinum vel aliquid humorum: aut sit potentia humectabile: sicut quod sumitur per modum cibi: et ideo oportet ut sit salina in ore que est bene liquida et liquefactiva lingue per quam ea que sumuntur humectantur: ut eorum sapor percipi possit.

Deinde cum dicit

Sicut autem visus sensibilis est et invisibilis tenebra autem invisibilis est: iudicat autem et ipsa visus. Ad hoc autem et valde splendidum est: etenim hoc invisibile est. alio autem modo a tenebra: Similiter autem et auditus sonus et filium: quorum aliud audibile: aliud non audibile et magni soni: sicut visus est splendidum. Sicut enim purus sonus inaudibilis quodam modo: sic et magnus et violenter. Invisibile autem aliud quod omnino dicitur: sicut et in aliis impossibile: aliud autem quantumvis aptum naturam non habet aut prave: sicut quod sine pedibus est: et sine gradu dicitur. Sic autem gustus gustabilis est et non gustabilis. Hoc autem est parvum aut pravi habes humorum: aut corruptivum gustus. Videtur autem principium esse potabile et non potabile. Gustus enim quodammodo ambo: sed hoc quod est ut pravi et corruptivum gustus. illud autem secundum naturam est autem commune tactus et gustus potabile.

Ostendit quod percipiat per gustum. et dicit quod sicut est de visu et auditu: sic est de gustu: visus enim cognoscit visibile et invisibile: ut supra dictum est. invisibile enim est tenebra de qua visus iudicat: et similiter illud quod est valde splendidum ut sol dicitur invisibile: sed alio modo quam tenebra. **N**am tenebra dicitur invisibile propter defectum luminis splendentis

L.101

Lec.20.

Ep.102

Co.102

*De gustu. hinc est
sicut dicitur in
qua dicitur in
de gustu. hinc est*

Secundus

Ad autem ppter abundantiam corruptentis sensum: et sicut auditus est audibilis. s. soni et non audibilis: ut silenti quod est privatio soni et non audibilis. i. soni male audibilis: quod vel ppter sui excellentiam corrumpit sensum: vel ppter sui pravitate non sufficenter sensum imutat. Sic et in omnibus quod sunt potentiam et ipotentiam dicunt. Nam impossibile est in omnibus aut quod non habet quod natum est habere: aut quod pravum habet: sicut non gressibile de animal: et quod pedum caret pedibus: et quod est claudum aut debile pedibus. Similiter autem et gustus est gustabilis et non gustabilis. si gustabile autem dicitur dupliciter: quod aut parum habet de sapore: aut malum saporum aut nimis violentum ad corrumpendum sensum. Et quod gustabile est humidum aquosum quod est potabile: et hoc est principium saporis. s. humidum aquosum videtur quod potabile et non potabile sit principium eorum quod gustu percipiunt. gustus. n. percipit ambo. sed unum ut pravum et corruptivum sensus. s. si potabile. aliud autem ut conveniens secundum naturam. s. potabile. sicut autem gustabile et non gustabile percipitur gustu prout gustus est quidam sensus discretus a tactu: ita potabile et non potabile percipitur a gustu prout gustus est quidam tactus. nam potabile est commune et tactus et gustus: tactus quidem inquantum est humidum: gustus autem inquantum est humidum saporabile. Manifestum est ergo quod delectationes que sunt in cibis et potibus inquantum sunt esibilia et potabilia: pertinent ad gustum inquantum est tactus quidam: ut dicitur in tertio ethi.

Deinde cum dicit.

Quoniam autem humidum quod est gustabile necesse sensitivum ipsius neque humidum esse actu neque impossibile fieri humidum. Patitur enim aliquid gustus a gustabili secundum quod gustabile est. Necessarium est ergo humectatum fore quod possibile humectari saluatum: non humidum autem gustativum sensitivum.

ostendit quale debeat esse instrumentum gustus. et primo ponit veritatem. secundo manifestat eam per signum. ibi. (signum autem.) Dicit ergo primo quod quod illud quod est gustabile oportet esse humidum et saporosum: necesse est organum gustus: neque esse humidum actu neque saporosum sed seipsum neque esse tale quod non possit fieri humidum: sicut instrumentum visus est quod non habet colore: sed est susceptivum coloris. et hoc id est quod gustus patitur aliquid a gustabili sed quod est gustabile. sicut quod libet sensus a sensibili. Unde cum gustabile inquantum gustabile sit humidum: necesse est quod organum gustus inquantum est in passum sit humectatum. et tamen saluatur in sua natura ut sit gustativum id est potens gustare cum possibile est humectari: non tamen est humidum actu.

Deinde cum dicit

Signum autem neque sic cum existentem linguam sentire: neque multum humidum: hic. n. tactus fit primi humidum: sicut cum aliquis qui ante gustavit fortem humorem gustet alterum: et ut laborantibus amara omnia videntur: propter id quod lingua plena huiusmodi humiditate sentit.

ostendit quod dixerat per signum dicens. quod signum predictorum est: quod neque lingua existens sicca potest sentire: neque ex his multum humidum quia cum existit valde humidum a precedente dominante humiditate. sic. n. fit in ea tactus et sensus precedentis humidum et non supveniens: sicut cum aliquis ante gustaverit aliquem fortem saporum: postea gustet alterum non percipiet ipsum: quia adhuc manet sensus primi humoris in lingua. Et. s. laborantibus. i. febricitantibus omnia videntur esse amara propter hoc quod sentiunt per linguam plenam humiditate huiusmodi. s. colera que est amara.

Deinde cum dicit.

Species autem humorum sicut et in coloribus

De anima

simplices quod contrarie sunt: sicut dulce et amarum. Habite autem sunt cum hac quod pingue: cum illa vero salitum: media autem horum acris et gusterum: et ponticum et acutum: fere enim habent videntur esse humorum differentie. Quare gustativum est potentia huiusmodi. Gustabile autem est factivum acris huiusmodi.

ostendit de speciebus saporum: et dicit quod sicut in coloribus simplices colores sunt contrarii: ut album nigro sic in saporibus simplices sunt contrarii: ut dulce et amarum: species autem saporum habite. i. immediate partes simplices species sunt pingue quod sequitur dulce: et salum quod sequitur amarum: media autem horum sunt acetosum et austere et ponticum et acutum: quod duo idem reducunt. Ad has autem septem species saporum fere videntur reduci omnes alie. Considerandum est autem circa has species quod quibus saporibus causatur a calido et frido et humido et sicco: et prima sunt quod maxime distant: non tamen sunt maximam distantiam calidi et frigidi et humidum et sicci: attenditur differentia in speciebus saporum: sed sunt in ordinem ad gustum prout natus est imitari a sapore: vel cum horrore vel cum suavitate. Unde non est necessarium quod dulce vel amarum sit maxime vel calidum vel frigidum vel humidum. vel sic. sed maxime se habeat in tali dispositione per quam preparat ad sensum gustus. De generatione autem saporum in libro de sensu et sensato determinat. Ultimo autem concludit quod gustativum. i. sensus gustus vel organum eius est in potentia ad saporum et species eius: gustabile autem est quod potest reducere ipsam de potentia in actum.

lectio vigesima secunda.

Et tangibili autem et tactu eadem ratio.

Si. n. tactus non est unus sensus sed plures: necessarium et tangibilia sensibilia plura esse. Habet autem dubitationem utrum plures sint aut unus: et quidem est sensitivum tangibile utrum caro et in aliis proportionale aut non: sed hoc quidem est medium: primum autem sensitivum aliud quiddam est intrinsecum.

ostendit determinavit philosophus de sensibilibus sunt alios sensus: hoc determinat ultimo de sensibili sunt tactum: quia tactus iter alios sensus videtur esse minus spiritualis sed sit omnium aliorum sensuum fundamentum. Dividitur autem hec pars in. d. p. in prima determinat quidam dubitationes circa sensum tactus. in secunda ostendit veritatem circa hunc sensum. ibi. (omnino autem videtur.) Circa primum. d. f. primo movet quodiones. secundo determinat eas. ibi. (omnino etenim sunt.) Dicit ergo primo quod quantum ad ea quod sunt ingreditur est: eadem ratio est sine loquimur de tangibili sine de tactu. quod. n. dicitur de uno: omnia dicitur de altero. quia si tactus non est unus sensus sed plures. necesse est quod tangibilia non sint unum genus sensibilibus: sed plura. Id autem dicitur quod intentio sua est primo determinare de sensibilibus: postmodum determinabit de sensu. Quod vero in his quod circa tangibile et tactum dicenda sunt circa sensus tactus quodiones inonebit propter hoc quod commodius potest pertractari quodiones iste circa tactum quod si moveantur circa tangibile. ideo hanc excusationem permittit ostendens quod non refert utrum de tactu vel tangibili loquimur: movet ergo duas quodiones circa tactum et tangibile. Quarum prima talis est: Utrum sint plures sensus tactus: an unus tantum. Secunda dubitatio est quod sit sensitivum. i. organum sentiendi in tactu. utrum. s. caro sit organum sensus tactus in animalibus huiusmodi carne quod sunt animalia huiusmodi sanguine: et in aliis quod carent sanguine aliquid proportionabiliter respondens carni. Aut non est ita: sed caro quod est illud quod proportionabiliter respondet est medium in sensu tactus. Sed primum organum sensus tactus est aliquid intrinsecum circa cor videtur dicitur in libro de sensu et sensato.

Deinde cum dicit.

Secundus

De anima

Co. 107.

Omnia etenim sensus unius contrarietatis esse videtur: ut visus albi et nigri: auditus grauis et acuti: gustus amari et dulcis. In tangibili autem multe sunt proprietates calidum, frigidum, humidum sicut, durum molle: et aliorum quaecumque sunt homini.

Determinat premissas dubitationes. et primo primas. secundo secundas. ibi. (vtrū at.) Circa primam tria facit. primo ostendit quod non est vnus sensus tactus sed plures. secundo soluit positam rationem. ibi. (habet autem solutionem.) tertio improbat solutionem. ibi. (sed quod sic.) Ratio autem quae primo ponit talis est. Visus enim vnus sensus videtur esse vnus proprietatis: sicut visus albi et nigri: auditus grauis et acuti: gustus amari et dulcis. sed in tangibili quod est obiectum tactus sunt multe contrarietates. scilicet calidum et frigidum. humidum et siccum. durum et molle et quaedam alia homini: ut graue et leue: acutum et hebes: et similia: ergo tactus non est vnus sensus sed plures.

Deinde cum dicit.

Co. 108.

Habet autem solutionem, quandam ad hanc dubitationem: et quod in aliis sensibus sunt contrarietates plures: ut in voce non solum acumen et grauitas. sed et magnitudo et paruitas: et leuitas: et asperitas vocis: et similia alia. Sunt autem et circa colorem differentie huiusmodi altere.

Donec quandam apparentem solutionem ad predictam dubitationem: et dicit quod aliquis potest habere solutionem ad predictam dubitationem: per hoc quod in aliis sensibus videtur esse plures proprietates: sicut in auditu. Nam circa vocem audibilem non solum potest attendi proprietates acuti et grauis: sed etiam magnitudo et paruitas vocis: et lenitas et asperitas eius: et alia similia. Et sicut circa colorem potest inueniri aliae differentie praeter proprietatem albi et nigri: sicut quod aliquis color est intensus et alius remissus: aliquis pulcher: et aliquis turpis: et tamen per hoc non tollitur quin auditus sit vnus sensus et sicut visus. vnde multiplex contrarietas tangibilium non videtur impedire: quod vnus tactus sit vnus sensus.

Deinde cum dicit.

Co. 7.

Sed quod sit vnus subiectum sicut auditui sonus sic tactui non est manifestum.

Excludit positam solutionem. et dicit quod omnium proprietatum quae sunt circa audibilia est vnus subiectum. scilicet sonus: et sicut color circa visibilia: sic non potest inueniri aliquid vnus quod sit eorum subiectum omnium proprietatum quae sunt circa tangibilia: et propter hoc non videtur esse vnus genus tangibilium. vnde neque vnus sensus tactus. Ad euidenciam autem eorum quae hic dicuntur considerare oportet: quod distinctio potentiarum et obiectorum proportionabilis est. vnde cum vnus sensus sit vna potentia: oportet quod ei sensibile correspondens sit vnus genus: ostensum est autem in x. meta. quod in vno genere est vna prima contrarietas. Unde oportet quod circa obiectum vnus sensus attendatur tantum vna prima contrarietas. Et ideo hic dicit philosophus quod vnus sensus est vnus proprietatis. potest tamen in vno genere esse plures proprietates post primam: vnde per modum subdiuisionis: sicut in genere corporum. prima proprietates est animati et inanimati. et quia animatum corpus diuiditur per sensibile et in sensibile: et ulterius sensibile per rationale et irrationale: multiplicantur proprietates in genere corporis: vel sunt plures proprietates vnus generis per accidens: sicut in genere corporis est proprietates albi et nigri: et secundum omnia quae corpori accidere possunt. Et per hunc modum intelligendum est: quod circa sonum et vocem praeter primam proprietatem grauis et acuti quae est per se: sunt aliae proprietates quasi per accidens. In genere autem tangibilium sunt plures primae proprietates per se: quae tamen omnes quodammodo reducuntur ad vnus subiectum et quodammodo non potest. n. vno modo accipi subiectum proprietatis ipsius genus quod paratur ad differentias contrarias: sicut potentia ad actum. Alio modo potest accipi subiectum proprietatum subiecta quae est subiectum generis cuius sunt contrarietates: sicut si dicamus quod corpus coloratum est subiectum albi et nigri. Si igitur loquamur de subiec-

to quod est genus. manifestum est quod non est idem subiectum omnium qualitatum tangibilium. si autem loquamur de subiecto quae est subiecta: vnus subiectum est omnium eorum. scilicet corpus pertinens ad consistentiam animalem. vnde. j. dicit philosophus: quod tangibiles qualitates sunt corporis secundum quod est corpus quibus. scilicet elementa corporis distinguuntur ab inuicem. horum. n. est sensus tactus discretius qui ad consistentiam corporis animalem pertinent. vnde de formaliter loquendo et secundum rationem: sensus tactus non est vnus sensus: sed plures: subiectum autem est vnus.

Deinde cum dicit.

Utrum autem est sensituum intus aut non: sic motus caro: pullum videtur esse signum fieri sensum simul cum tactu. Et enim nunc si aliquid circa carnem extenderit ut pellis faciens similiter sensum motus tactum insinuat: et tamen constat quod non est in hoc sensituum. Si autem et cum naturale fuerit: citius vtriusque praeiungit sensus.

Derivat secundam questionem: et circa hoc duo facit. primo docet veritatem. secundo concludit quoddam quod pertinet ad manifestationem prime questionis. ibi. (propter quod talis pars) Circa primam sciendum est quod posset alicui videri: quod caro esset organum sentiendi secundum tactum hac ratione: quia statim ad tactum carnis sentimus tangibilia. Dicit ergo ad excludendum hanc rationem quod ad indicandum vtriusque organum tactus sit intus vel non: sed statim caro sit organum tactus: non videtur esse sufficiens signum hoc quod si cum caro tangit sit sensus tangibilis. id est sentit: quia et nunc si aliquis supra carnem extenderet aliquam pelliculam aut telam subtiliorem: statim ad tactum ipsius quod superextenderet carni sentiret tangibile: sed tamen constat quod organum sensus tactus non esset in illa pelle superextensa. et iterum manifestum est: quod si illa pellicula superextensa fieret naturalis homini citius per eam sentiret. vnde licet ad tactum carnis quae est hominis naturalis statim tangibile sentiat: non tamen sequitur quod caro sit organum tactus: sed est quoddam medium connaturale.

Deinde cum dicit.

Propter quod talis pars corporis videtur sic se habere sicut si circulariter nobis apertus natus esset aer. Videremur enim vno quodam sentire et sonum et odorem et colorem: et vnus quidem sensus esse auditus et visus et olfactus. Nunc autem quoniam determinatum est per quod sunt motus manifesta sunt predicta sensitua altera esse. In tactu autem hoc quidem nunc inmanifestum est. Ex aere quidem enim aut aqua impossibile est constare animatum corpus: oportet enim firmum esse. Relinquitur autem mixtum ex terra et ex his esse ut vult caro et proportionale. Quare necessarium est et corpus esse quod medium tactui aptum natum per quod fiant sensus cum sint plures.

Concludit quoddam quod valet ad manifestationem prime questionis: et dicit quod quia caro est sicut medium connaturale in sensu tactus: videtur quod haec pars corporis sic se habeat ad sensum tactus: sicut si aer qui est circa nos esset connaturalis nobis: videretur enim tunc quod aer ille esset organum in visu: auditu: et olfactu: quod sit medium: et ita videremur vno organo sentire sonum: et odorem et colorem: et per consequens videretur esse vnus sensus auditus: visus: et olfactus. Sed nunc quia medium per quod sunt motus dictorum sensibilium est (determinatum) id est distinctum a nobis: manifestum est quod non est organum: et ita manifestum est: quod diuersa sunt organa trinus sensuum dictorum: et per consequens quod sunt diuersi sensus: sed in tactu hoc non est manifestum: quia medium est connaturale nobis. Et huius diuersitatis rationem assignat. aer enim et aqua quae sunt media aliorum sensuum: non potest esse

propter quod videtur ad completandum hanc dubitationem primam questionem

Secundus

comaturalia nobis: quia impossibile est quod ex aere puro et ex aqua pura consistat animatum corpus cuius enim sint corpora humida et fluxibilia non sunt firma neque bene terminabilia in seipsis. sed solum termino alieno: corpus autem animatum oportet esse firmum et in se terminatum. unde oportet quod si mixtum ex terra et aere et aqua: sicut vult se habere id est sicut exigit caro in animalibus habentibus carnes: et illud quod proportionabile est in animalibus non habentibus carnem et si illud corpus quod est medium in tactu scilicet caro: potest esse adunatum id est naturaliter unitum tactui: ita quod per ipsum sicut per medium connaturalia fiant plures sensus tactus

¶ Deinde cuius dicit.

Demonstrat autem quod plures sunt qui in lingua tactus. Omnia enim tangibilia sentit secundum eandem partem et humoris: si quidem igitur et alia caro sentiret humoris: videretur unus et idem esse sensus gustus et tactus: nunc autem sunt duo: propter id quod non convertitur.

¶ Ponit quoddam aliud ad idem manifestandum. et dicit quod hoc idem demonstratur per hoc quod in lingua sunt plures tactus. sentimus enim per linguam omnia tangibilia: que sentimus per alias partes corporis. et ulterius per ipsam sentimus (humores) id est saporem quem non sentimus per aliquam aliam partem corporis. Si autem alia caro sentiret saporis: discernereimus inter gustum et tactum: sicut nunc non discernimus inter tactum qui est discretivus calidi et frigidi et tactum qui est discretivus humidum et siccum. Sed nunc apparet quod gustus et tactus sine duo sensus quia non convertuntur invicem: non enim per quoscumque partem fit sensus tactus fit et gustus. Ratio autem quare non per quancumque partem fit gustus per quam fit tactus est quia saporis non sunt qualitates elementorum ex quibus corpus animalis constat. unde nec pertinent ad persistentias animalis: sicut qualitates tangibiles.

¶ Lectio vigesima tertia.

Abitabit autem aliquis: si omne corpus profundum habet. Nec autem est tertia magnitudo quorum autem corporum medium est aliquod corpus non contingit ipsa ad invicem se tangere. humidum autem non est sine corpore neque humectatum. Sed necesse est aqua esse aut habere aquam. que vero tanguntur ad invicem in aqua: non sicca extrema sine necesse est aquas habere medium quo repleta sint ultima. si autem hoc verum impossibile est tangere aliquid aliud in aqua. Eodem autem modo est et in aere. Similiter enim se habet aer ad ea que sunt in ipso. et aqua ad ea que sunt in aqua: latet autem magis nos: sicut et que sunt in aqua animalia: si humectatum tangit humectatum.

¶ Stenlo quod in sensu tactus requiritur medium naturale: si igitur plures vix raturatur in eo medium extraneum: Et circa hoc dicitur. primo ostendit quod tactus non fit sine medio extraneo. secundo ostendit in quo differant tactus et gustus ab aliis sensibus quod per medium extraneum sentiunt. ibi. (vix igitur). ¶ Dicit ergo primo quod circa tactum potest aliquis dubitare vtrius. scilicet habeat medium extraneum: cuius ostensum sit quod habeat medium naturale. et ista dubitatio procedit si omne corpus habet profundum quod est tertia dimensio. manifestum est enim omne corpus tres dimensiones habere scilicet longitudinem: latitudinem: et profun-

De anima

ditatem. Ex quo sequitur quod inter quoscumque corpora est aliquid quod corpus medium. ipsa non tangunt se invicem immediate. distant enim ab invicem ex quo aliquid dimensio est inter ea. manifestum est et quod ubique est medium humidum vel humectatum: oportet esse aliquod corpus. humiditas enim cuius fit qualitas quodammodo non est nisi in subiecto corpore. Aut igitur inest alteri corpori secundum seipsum: et tunc est humidum sicut aqua: aut habet humiditatem secundum aliquid corpus sibi adveniens: et sic dicitur humectatum ex hoc quod habet aquam in superficie tantum: vel in superficie et profundo. Et hoc est quod dicitur quod necesse est omne corpus humidum vel humectatum esse aquam: aut habere aquam. manifestum est autem quod corpora que tanguntur in aqua ad invicem: necesse est quod habeant iter se aquam medium: qua repleta sunt ultima eorum: nisi forte dicatur quod sunt sicca in aqua existentia: quod est impossibile. necesse est enim quod ea que in aqua sunt sint humectata: ita quod habeant aquam in superficie: et sic relinquuntur quod iter duo tanguntur se in aqua sit aqua medium: et si hoc verum est. sequitur quod impossibile sit quod aliquod corpus tangat aliud in aqua immediate. Et sicut eodem modo se habet de aere quod est humidus naturaliter sicut et aqua. sicut enim se habet aer ad humectanda ea que sunt in aere: sicut se habet aqua ad humectanda ea que sunt in aqua: sed magis latet nos de aere quod sit medium quod de aqua: propter hoc quod continue sumus in aere: et sic imperceptibiliter inheret nobis. Et sicut animalia que sunt in aqua latet si duo corpora humectata per aquam se tangant. quia enim continue sunt in aqua non percipiunt aquam que est inter ipsa et corpora tanguntur. Est autem et alia ratio: quare magis latet nos de aere quod de aqua: quia aer est subtilior: et minus sensu perceptibilis. relinquuntur ergo quod semper quando tangimus aliquid est medium inter nos et res contactas aer vel aqua. ¶ Sed dubitatio hoc accidit. oportet enim illud quod est medium in aliquo sensu esse denuodatum a qualitatibus sensibilibus secundum illam sensum: sicut diaphanum nullum habet coloris. manifestum est autem quod aer et aqua habent tangibiles qualitates: non igitur mediantibus eis potest fieri sensus tactus. ¶ Respondet autem ad hoc averrois: quod nos non patimur a puro aere vel aqua. nihil enim patitur nisi a suo contrario secundum principium passionis. aer autem et aqua non contrariantur nobis sed sunt nobis similia. comparantur enim ad nos sicut locus ad locatum. vnde tactus noster non patitur a qualitatibus aeris vel aque: sed ab extraneis qualitatibus. quod enim sentitur de qualitatibus tangibilibus in aere et in aqua est de amixtione extraneorum corporum ut ipse dicit: quia sicut ignis nuncquid amittit calorem suum: ita nec aqua amittit suam qualitatem: sed quod aliquando sentimus calidam habet est ex permixtione extranei. ¶ In hac autem responsione est multiplex error. primo quidem in hoc quod dicitur quod corpora nostra non patiuntur ab aere vel aqua que sunt similia nobis. sicut locus locato. manifestum est enim quod corpora nostra sortiuntur locum naturale: sicut et motum naturalem ex natura elementi predominantis. non ergo aliter comparantur ad locum et ad corpora continentia corpora nostra: quod ipsa est locata ad elementa locata. etiam autem in suis extremitatibus se alterant: ut patet per plures in primo meteororum. corpus ergo nostrum ab elementis natum est alterari. Item omne quod est in potentia natum est pati ab eo quod est in actu. corpora autem nostra cuius sunt in quadam medietate constituta inter extremitates tangibilium qualitatuum que sunt in elementis: habent se ad qualitates elementares: ut potentia ad actum. medium enim est in potentia ad extrema: ut infra dicitur. manifestum est igitur quod corpora nostra nata sunt immutari a qualitatibus elementorum et sentire eas. provenit ergo hic error ex eo quod nesciunt distinguere inter elementa secundum quod sunt sibi invicem contraria: et secundum quod sunt se continentia et sibi similia: ut locus locato. ¶ Dicendum est igitur quod elementa possunt dupliciter considerari. uno modo secundum qualitates activas et passivas: et sic contrariantur ad invicem: et se invicem immutant in suis extremis. alio modo secundum formas substantiales que deservuntur ex impressione corporis celestis. vnde quanto corpus elementare est propinquius corpori celesti: tanto plus habet de forma: et quia ad formam pertinet continere: et quod se habeat in ratione totius: ideo est quod corpus superius continet inferius: et comparat

ad ipsum sicut totum ad partem diuisam: que est spatio loci ad locatum. vñ et vis locatis et continentis derivatur ad elementa ex primo continenti. s. corpore celesti. et propter hoc locus et motus localis non attribuntur elementis secundum qualitates actiuas et passiuas: sed consequuntur formas substantiales elementorum. Alius error est in hoc quod dicitur quod aqua et aer non alterantur nisi per amixtionem extranei: manifestum est. n. quod aer et aqua secundum partes sunt corruptibilia. Corruptio autem et generatio in elementis potest fieri sine mixture: et sequitur alterationem: ut patet in li. de generatione. unde manifestum est quod adhuc durante specie aque potest immutari aqua a sua naturali qualitate ab aliquo amixtione extranei. ignis autem cum sit formalior est magis actiuus inter elementa: quod omnia comparantur ad ipsum sicut materialia. ut dicitur in quarto meteo. vñ non est simile de ipso et de aliis. **Deinde cum dicitur** quod aer et aqua sunt facile mutabilia ab extraneis qualitatibus: et precipue quoniam sunt modice quantitatis: sicut accidit in aqua vel aere quod sunt inter alia duo corpora se tangentia propter hoc non impeditur sensus tactus quin per medium aerem et aquam fieri possit. et minus est impletur aer quam aqua: quod aer habet qualitates tangibiles partem sensibiles. unde si intendat qualitates tangibiles aeris vel aqua: magis impeditur tactus: utpote cum aer vel aqua intensam frigiditatem vel caliditatem habuerit.

Le. 2.

Deinde cum dicit.

Co. 114.

Utrum igitur omnium similiter sit sensus an aliorum aliter sicut nunc videtur: gustus quidem et tactus in tangendo: alii autem a longe. hoc autem non est: sed durum et molle per altera sentimus: sicut et sonabile et visibile et odorabile: sed alia quidem a longe: alia vero a prope: propter quod later: quoniam omnia quod sentimus per medium: Sed in his later: et quidem sicut diximus prius et si per pellem sentiremus omnia tangibilia ignorato quoniam prohibet: similiter utriusque haberemus: sicut et nunc et in aqua et in aere: putamus. n. nunc ipsa tangere: et nihil esse per medium.

ostendit differentiam inter tactum et gustum: et alios sensus. Et primo excludit quandam differentiam extimatas. Secundo ponit differentiam veram. ibi. (sed differet.) Dicit ergo primo quod ex quo tactus habet medium extraneum considerandum est utrum omnium sensibilia fiat sicut sensus: aut diuersorum diuersimode sicut in promptu videtur hic esse differentia quod gustus et tactus sentiuntur ex eo quod immediate tangant. alii autem sensus sentiuntur de longe sua sensibilia non tangendo ipsa: sed hoc non est verum quod sic differat: sed durum et molle et alias qualitates tangibiles sentiuntur (per altera). i. per media extranea: sicut et obiecta aliorum sensuum: sicut sonabile visibile et odorabile. Sed ista sensibilia sunt a longe quoniam a sensu. gustabilia autem et tangibilia sunt de prope: in tantum quod medium est quasi imperceptibile propter paruitatem: et ideo medium later. omnia. n. sensibilia sentimus per medium extraneum: sed in gustabilibus et tangibilibus later: quod sicut prius diximus si per aliquam pellem nobis circumpositam omnia tangibilia sentiremus ignorato quod aliquid esset prohibens. Sicut nos habemus ad sentiendum per medium: sicut et nunc nos habemus sentientes in aqua et in aere. putamus. n. nunc quod tangamus sensibilia ipsa et nihil sit medium.

Deinde cum dicit.

Le. 115.

Sed differt tangibile a visibilibus et sonantibus: quoniam illa quidem sentimus: ex eo quod medium mouet aliquid nos: tangibilia vero non a medio: sed simul cum medio: sicut per clipeum percussus: non. n. clipeus percussus prius percussus: sed simul accidit utraque percussio.

Exclusa falsa differentia ponit veram. et dicit quod tangibi-

lia differunt a visibilibus et sonantibus ex eo quod illa sensibilia sentimus per hoc quod mouent medium: et iterum medium mouet nos: sed tangibilia sentimus per medium extraneum non quod motus a medio extraneo: sed sicut cum medio mouentur a sensibili: sicut per de eo quod percussus per clipeum: non. n. accidit sic quod clipeus percussus percussus. sed quod simul accidit utrumque percussio. **Deinde autem hoc dicitur** (simul). non est intelligendum secundum ordinem temporis: quod est in visu sicut mouet medium ab obiecto: et sensus a medio. fit enim visio sine successione: perceptio autem soni et odoris cum successione aliqua ut in li. de sensu et sensato dicitur: sed hoc referendum est ad ordinem cause. in aliis enim sensibus immutatio medium est causa quod immutet sensus: non autem in tactu. nam in aliis sensibus medium est ex necessitate: in tactu autem. quod per accidens: in quantum accidit corpora se tangentia esse humectata.

Deinde cum dicit.

Omnino autem videtur caro et lingua: sicut aqua et aer ad visum et auditum et olfactum se habent sic se habere ad sensuum sicut illorum unumquodque: ipso autem sensuum tacto neque ibi neque hic fiet utriusque sensus: ut si quis ponat corpus album in oculum ultimum. Quare et manifestum quod intus sit tangibilis sensuum: sic. n. utriusque accidit quod quidem in aliis. Apposita. n. super sensuum non sentiunt: super autem carnes posita sentiunt: quare medium tactui caro.

Determinat de sensu tactus secundum veritatem: et primo quantum ad medium. secundo quantum ad qualitatem organi. ibi. (tangibilis quidem.) Tertio quantum ad obiectum quod percipit sensum. ibi. (camp. aut.) dicit ergo primo quod ita ut se habere caro et lingua ad organum sensuum tactus: sicut se habet aer et aqua ad organum visus auditus et olfactus. in nullo enim istorum sensuum potest fieri sensus si tangat organum: ut si quis ponat aliquid corpus album in superficie oculi non videt: vñ manifestum est quod organum sensuum in sensu tactus sit intus: sic. n. accidit in hoc sensu sicut et in aliis. non enim sentiuntur alia sensibilia apposita super organum sensuum: sentiuntur autem sensibilia posita super carnes: quare manifestum est quod caro non est organum sensuum sed medium.

Deinde cum dicit.

Tangibiles quidem igitur sunt differentie corporis secundum quod corpus. Dico autem differentias quibus elementa determinant calidum frigidum: humidum: siccum: de quibus prius dictum est in his quod de elementis. Sensuum autem ipsarum quod tactuum: et in quo sensus vocatus tactus est primo: quod potentia huiusmodi pars est. Sentire. n. pati quoddam est. Quare faciens quale ipsum actu huiusmodi illud facit: cum sit potentia. Unde similiter calidum et frigidum aut durum et molle non sentimus: sed excellentias tanquam sensu velut medicata quadam existente eius que in sensibilibus contrarietatis. Et propter hoc discernuntur sensuum sensibilia: medium enim discretum est. Sit. n. ad utrumque ipsorum alterum vltimorum. Et oportet sicut debet sentire album et nigrum neutrum ipsorum debere esse actu potentia vero utrumque: sic autem et in aliis: et in tactu neque calidum neque frigidum.

ostendit quod sit organum tactus: et dicit quod tangibiles qualitates sunt differentie corporis secundum quod est corpus. i. differentie quod elementa distinguunt ab inuicem. s. calidum. frigidum. humidum. et sic. de quod

bus dictum est in his que sunt de elementis id est i libro de generatione et corruptione. Manifestum est autem quod organum tactus et in quo primo fundatur sensus qui dicitur tactus: est quedam pars que est in potentia ad huiusmodi qualitates. organum enim sensus patitur a sensibili: quod sentire est pati quoddam: unde sensibile quod est agens: facit ipsum esse tale in actu quale est sensibile: cum sit in potentia ad hoc. Et propter hoc organum tactus non sentit illam qualitates secundum quam est in actu. si enim sentimus id quod est calidum aut frigidum: durum aut molle: secundum illum modum quo hoc ipsum organum tactus: sed sentimus excellentias tangibilium: quasi organo tactus constituto in aliqua medietate inter contrarias tangibiles qualitates. et propter hoc organum tactus discernit extrema tangibilium. medium enim est discretum: extremorum potest enim pati ab utroque extremorum eo quod dum comparatur ad unum se habet in ratione alterius: sicut tepidum in comparatione ad calidum est frigidum. In comparatione ad frigidum est calidum. unde medium patitur ab utroque extremorum: cum sit quodammodo utriusque contrarium. Et oportet quod sicut organum quod debet sentire album et nigrum: neutrum ipsorum habet actu. sed utrumque in potentia: et eodem modo in aliis sensibus: sic etiam se habeat in sensu tactus: ut scilicet organum neque sit calidum neque frigidum actu: sed potentia utriusque. Aliter tamen accidit hoc circa tactum: et circa alios sensus. Nam in visu organum visus est in potentia ad album et nigrum denudatum a toto genere albi et nigri. est enim penitus carens colore sed organum et medium tactus non potest denudari a toto genere calidi et frigidi humidum et siccum: componitur enim ex elementis quorum he sunt proprie qualitates: et sic sit in potentia organum tactus ad sua obiecta in quantum est medium inter contraria. medium enim est in potentia ad extrema: et propter hoc quanto animal habet complexionem magis redactam ad medium: tanto habet meliorem tactum: unde homo inter omnia animalia est melioris tactus: ut supra dictum est.

Deinde cum dicitur.

Amplius autem sicut visibilis et invisibilis erat quodammodo visus: Similiter autem et reliqui oppositorum: sic et tactus et tangibilis et intangibilis. Intangibile autem parvam omnino habens differentiam tangibilium: ut passus est aer. Et tangibilium excellentie sicut corruptiva. Secundum quidem igitur unumquemque sensum dictum est figurative.

Determinat de eo quod percipitur per tactum et dicit quod sicut est visus quodammodo visibilis et invisibilis sicut alii sensus sunt oppositorum ut auditus soni et silentii: sic et tactus est tangibilis et intangibilis. Intangibile autem dicitur dupliciter: aut illud quod habet excellentiam ita quod corrumpit sensum sicut ignis: aut illud quod habet parvam de qualitate tangibili sicut aer: utrumque enim dicitur intangibile quasi male perceptibile sensu tactus. Ultimo autem quasi epilogando concludit quod figurative in quadam summa dictum est de sensibilibus secundum unum quemque sensum: de eis enim specialiter in libro de sensu et sensato determinatur.

Lectio vigesimaquarta.

Oportet autem univ ersaliter de omni sensu accipere. quoniam sensus est susceptivus specierum sine materia: ut cera anuli sine ferro et auro recipit signum. Accipit autem aureum aut eneum signum: sed non in quantum aurum aut es. Similiter autem et sensus uniuscuiusque ab habente colorem aut

humorem aut sonum patitur: sed non in quantum unumquodque illorum dicitur: sed in quantum homini est: et secundum rationem.

Philosophus in parte precedenti determinavit de sensibilibus secundum unumquemque sensum: hic determinat de sensu. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quid sit sensus. Secundo concludit solutionem quarundam questionum ex diffinitione sensus positam ibi. (manifestum autem ex his et c.) Tertio movet quedam dubitationes circa passionem a sensibilibus. ibi. (dubitabitur autem.) Circa primum. d. f. primo ostendit quid sit sensus. secundo ostendit quid sit organum sensus. ibi. (sensitivum autem.)

Dicit ergo primo quod hoc accipere univ ersaliter et communitate omni sensui inesse: quod sensus est susceptivus specierum sine materia: sicut cera recipit signum anuli sine ferro et auro. Sed hoc videtur esse commune omni patienti: omne enim patiens recipit aliquid ab agente: sed hoc est agens agens aut agit per suam formam: et non per suam materiam: omne igitur patiens recipit formam sine materia. Et hoc etiam ad sensum apparet: non enim aer recipit ab igne agente materiam eius sed formam. non igitur videtur hoc proprium esse sensus: quod sit receptivus specierum sine materia. Dicendum igitur quod licet hoc sit commune omni patienti quod recipiat formam ab agente: differentia tamen est in modo recipiendi: nam forma que in patiente recipitur ab agente: quandoque quidem habet eundem modum essendi in patiente quem habet in agente: et hoc quidem contingit quando patientis habet eandem dispositionem ad formam quam habet agens. unumquemque quidem recipitur in altero: sed modum recipiendi recipitur. Unde si eodem modo disponatur patientis sicut agens eodem modo recipitur forma in patiente sicut erat in agente: et tunc non recipitur forma sine materia. licet enim illa et eadem materia numero que est agentis non fiat patientis: fit tamen quodammodo eadem in quantum similem dispositionem materialem ad formam acquirit ei que erat in agente. et hoc modo aer patitur ab igne: et quicquid patitur passione naturali. Quandoque vero forma recipitur in patiente sed alio modo essendi: quam sit in agente. quia dispositio materialis patientis ad recipiendum non est similis dispositioni materiali que est in agente. et ideo forma recipitur in patiente sine materia: in quantum patientis assimilatur agenti secundum formam et non secundum materiam: et per hunc modum sensus recipit formam sine materia: quia alterius modi esse habet forma in sensu: et in re sensibili. nam in re sensibili habet esse naturale: in sensu autem habet esse intentionale et spirituale. Et ponitur convenienter exemplum de sigillo et cera: non enim eadem dispositio est cere ad imaginem que erat in ferro et auro. Et ideo subiungit quod cera accipit signum id est imaginem siue figuram auream aut eneam: sed non in quantum est aurum aut es. Assimilatur enim cera auro sigillo quantum ad imaginem: sed non quantum ad dispositionem auri. Et similiter sensus patitur a sensibili habente colorem aut humorem. id est saporem aut sonum: sed non in quantum unumquodque illorum dicitur: id est non patitur a lapide colorato in quantum lapis neque a melle dulci in quantum mel: quia in sensu non fit similis dispositio ad formam que est in subiectis illis: sed patitur ab eis in quantum huiusmodi vel in quantum coloratum vel saporosum: vel secundum rationem id est secundum formam: assimilatur enim sensus sensibili secundum formam: sed non secundum dispositionem materie. Deinde cum dicit.

Sensitivum autem primum est in quo homini potentia. Est quidem igitur idem sed esse alterum est. Magnitudo quidem enim quedam erit: quod sensus patitur. Non tamen sensitivum esse neque sensus magnitudo est: sed ratio quedam et potentia illius.

Secundus

Determinat de organis sensus: qz enim dixerat qd sensus est susceptivus specierum sine materia: qd est intellectui convenit. posset aliquis credere qd sensus non esset potentia in corpore sicut nec intellectus. Et ideo ad hoc excludendum assignat ei organum: et dicit qd primum sensitivum id est primum organum sensus est in quo est potentia huiusmodi: que. s. est susceptiva specierum sine materia. organum enim sensus cum potentia ipsa vtruta oculus est idem subiecto: sed esse aliud est: qz ratione differt potentia a corpore. potentia enim est quasi forma organi: vt supra traditum est. Et ideo subdit qd (magnitudo). i. organum corporeum est (qd sensum patitur). i. quod est susceptivum sensus sicut materia forme: non tñ est eadem ratio magnitudinis et sensitivi sine sensus: sed sensus (est qdas ratio). i. proportio et forma et potentia illius. s. magnitudinis.

1 ec. 2.

L o. 124

Deinde cum dicit. **M**anifestum autem ex his: et propter qd sensibiliu excellentie corrupunt sensitiva. si naqz sit fortior sensitivo motus. solvitur ratio: hoc autem erat sensus sicut et symphonia et tonus percussis fortiter chordis: Et propter quid plante non sentiunt habentes quandam partem animale: et patientes a tangibilibus. Et namqz frigescent et calefcent. Causa enim non habere medietatem neqz hmoi principium possibile recipere species sensibiliu: sed pati cum materia.

Ex premissis concludit solutione quandam duoru qui possent queri et dicit qd manifestum est ex predictis: propter quid excellentiam sensibiliu corrupat organa sensuum. oportet enim in organis sentiendi ad h qd sentiat esse (quandam rationem). i. proportionem vt dictum est. Si ergo motus sensibilis fuerit fortior qz organu nature sit pati: solvitur proportio et corrumpit sensus q consistit in qdam proportione organi vt dictum est. Et est simile sicut cum aliquis fortiter percutit chordas: solvitur symphonia et tonus instrumenti qui in quadam proportione consistit. Manifesta est etiam ex predictis ratio alterius qz rationis (propter quid). s. plante non sentiunt: cum tamen habeant quandam partem anime: et patientur a quibusdam sensibilibus. s. a tangibilibus. Manifestum est enim qd calefcent et infrigidantur. Causa igitur quare non sentiunt est: qz non est in eis illa proportio que requiritur ad sentiendam. non enim habent medietatem in complexionem inter tangibilia q requiritur ad organum tactus: sine quo nullus sensus esse potest: et ideo non habent in se huiusmodi principiu quod potest recipere species sine (materia). s. sensum: sed accidit ei pati cum materia. s. hz materialem transmutationem.

Deinde cum dicit.

Dubitabit autem aliquis: si patiatur aliqd ab odore. qd impossibile est olfactum habere: aut a calore non possibile videre. Similiter at et in aliis.

1 ec. 125.

Adouet quandam dubitationem circa passionem a sensibilibus: qz enim dixerat qd plante patientur a sensibilibus primo mouet dubitationem vtru ab aliis sensibilibus aliqd posset pati qd non habet sensum: puta ab odore: qd non habet olfactum: a calore qd non habet visum: a sono quod non habet auditum.

Secundo ibi.

Si autem olfactibile odor: si aliquid facit olfactum: odor facit. Quare impossibile olfactum habere nihil possibile pati ab odore. Eadem autem ratio et in aliis neqz possibili: sed

De anima

inquantum vnunquodqz sensitivum.

Inducit duas rationes ad ostendendum qd non. quarum prima talis est: qz proprium olfactibile est facere olfactum. odor autem facit olfactibile: ergo si aliqd facit olfactum: facit h per odorem: vel fm aliam litteram odor facit: propria igitur actio odoris inquantum odor est qd facit olfactum siue facere: ex quo sequitur qd suscipiens actionem odoris inquantum odor: hz sensus olfactus: quod ergo non habet sensum olfactus non potest pati ab odore: et eadem ratio videtur de aliis qd non sit quouscuqz posse pati a sensibilibus: sed solum habentium sensum.

Secundam rationem ponit ibi.

Simul autem manifestum est et sic: neqz n. lumen et tenebra neqz sonus neqz odor nullu facit in corpora: sed in quibus est: vt aer qui cumqz tonitru scindit lignum.

Et dicit qd hoc qd prima ratio concludit: manifestum est per experimentum: qz lumen et tenebra et odor et sonus nullum effectum faciunt in corpora insensibilia: nisi forte per accidens inquantum corpora habentia huiusmodi qualitates aliquid agunt sicut aer qui quando est tonitruum scindit lignum. lignum enim patitur non a sono per se loquendo: sed ab aere moto.

Tertio ibi.

Sed tangibilia et humores faciunt. Si enim non: a quo vtriqz patientur animata et alterabuntur.

Ostendit aliter esse de qualitatibus tangibilibus: et dicit qd (tangibilia et humores). i. saporis faciunt quandam effectum in sensibilibus: sed hoc intelligendum est de saporibus: non inquantum saporis sunt: sed inquantum gustabile est quoddam tangibile et gustus est quidam tactus. Si enim corpora insensibilia non paterentur a qualitatibus sensibilibus non esset ponere a quo paterentur et alterarentur corpora inanimata: nam tangibilia sunt qualitates actiue et passiue elementorum fm quas accidit vltiter alteratio in corporibus.

Quarto ibi.

Ergo ne et illa faciunt: aut non omne corpus passivum ab odore et sono et patientia indeterminata non manent vt aer. Ferent enim sicut patientis aliquid.

Ostendit etiam qd alia sensibilia agunt in qdam res inanimatas: hz non in oes dicens: (ergo ne et illa). s. sensibilia alia: faciunt aliquem effectum et olfactum in res inanimatas. q. d. sic: sed tñ non ois corpus passivum est ab odore et sono sicut omne corpus passivum est a calore et frigore. Sed ab istis sensibilibus pati possunt sola corpora indeterminata: et que non manent vt aer et aqua que sunt humida et non bene determinabilia termino proprio et qd aer possit pati ab odore manifestum est qz aer feret sicut aliquid patientis ab odore: alia littera habet (feret) qz scz mediam aliis sensibilibus deserunt species ad sensum. ratio autem hmoi diuersitatis est: qz qualitates tangibiles sunt cause aliorum sensibiliu: et ideo habent plus de virtute actiua: et pnt agere in quouscuqz corpora: sed alia sensibilia que habent minus de virtute actiua: non possunt agere nisi in corpora valde passibilia. Et filis etiam ratio est de luce corporum celestium que alterant inferiora corpora.

Quinto ibi.

Quid igitur est odorare preter pati aliquid aut odore sentire est. Aer autem patientis hoc mor sensibilis sit.

Solvit rationem supra positam dicens: qz si aliquid patitur ab odore quod non odorat: quid est odorare nisi pati aliquid ab odore. Et respondet qd odorare est sic aliqd pati ab odore qd sentiat odorem. Aer autem non sic patitur vt sentiat: qz non hz potentiam sensitivam: hz sic patitur vt sit sensibilis: inquantum. s. est medium in sensu.

Tertius

Aristotelis *Stagirite* de anima
textus libri tertii.

Quod autem non sit sensus alius p
ter quinque. Dico autem os: visus:
q auditum: olfactum: gustum: tactus:
ex his credit aliquis.

Diui Thome aquinatis in tertium librum de anima Ari
stotelis preclarissima commentaria.

¶ Lectio prima

Incipit liber tertius apud grecos et sa
tis rationabiliter: ex hinc. n. ad ingren
dum de intellectu accedit. fuerunt. n. alii q
posuerunt sensum et intellectum esse idem:
Manifestum est autem quod intellectus non
est aliquid de sensibus exterioribus de q

b
bus iam dictus est: ex eo quod non coartatur ad unum genus
sensibilium cognoscendum: nisi restat inquisitio utrum in parte
sensitiva sit aliqua alta potentia cognoscitiva: ut ex hoc
possit accipi: utrum intellectus sit aliquo modo sensus. Diui
dit ergo pars ista in partes tres. In prima inquiri tan sit
aliquis alius sensus preter quinque sensus exteriores de qui
bus iam dictum est. In secunda ostendit quod intellectus et sen
sus nullo modo sunt idem ibi. (quoniam autem duabus.) In tertia ostē
dit quod intellectus non sit sensus determinat de parte anime in
tellectiva. ibi. (De parte anime.) prima dividit in duas
partes. in prima ostendit quod non est alius sensus proprius propter quod
quod iam dictos. in secunda ostendit preter sensus proprios esse
sensum commune. ibi. (Quoniam autem sentimus.) Circa primum. d.
f. primo ostendit quod sit alius sensus preter quinque. secun
do ostendit quod sunt plures et non unus tantum. ibi. (Inqui
rit autem.) Circa primum. d. f. primo ostendit quod non sit alius
sensus preter quinque qui sit cognoscitivus sensibilium p
priorum. secundo ostendit quod non est alius sensus preter quinque:
cuius obiectum sunt sensibilia communia. ibi. (At vero neque.)
Circum primum utitur tali ratione quoniam habet aliquid organum
sensus per quod nata sunt cognosci aliqua sensibilia: cogno
scit omnia illa sensibilia per organum illud: sed animalia per
fecta habent omnia organa sensus: ergo cognoscunt omnia sensibi
lia. cum igitur non habent nisi quinque sensus: non erit alius
respectu propriorum sensibilium preter quinque sensus.
Circum hanc rationem hoc modo procedit. primo proponit
quod intendit dicens quod ex his que sequuntur potest aliquis
sufficienter ad credendum moveri quod non sit sensus pre
ter quinque iam dictos.

¶ Secundo ibi.

Si enim omnis cuius est sensus tactus: et hunc
sensum habemus. Omnes enim tangibiles in
quantum tangibiles passiones tactu nobis sen
sibiles sunt. Necessesse est siquidem deficit aliquis
sensus: et organum aliquod nobis deficere: et
quecumque quidem ipsi tangentes sentimus tactu
sensibilia sunt quem existimus habentes. Qui
cumque vero per media et non ipsa tangentes sim
pliciter. Dico autem ut aerem et aqua habent
autem sic ut siquidem per unum plura sensibi
lia existentia altera ab invicem genere: necessesse
habentem huiusmodi sensitivum utrorumque sen
sitivum esse ut si ex aere est sensitivum: et est aer
medium soni et coloris. Si vero plura eius
dem sint ut coloris et aer et aqua: utraque enim
diaphana. et quod alterum ipsorum est habens
solum sentiet id quod per utraque: aut quod
ab ambobus.

De anima

¶ Ostendit primam propositionem rationis inducte. scilicet
hanc quod anima habens aliquod organum sensus cognoscit
omnia sensibilia que possunt sentiri per illud organum.
Et hoc quidem manifestat ex sensu tactus eo quod manife
stum est quod sunt qualitates tangibiles: dictum enim est
supra quod qualitates tangibiles sunt omne corporis elati
in quantum habet: que quidem manifeste sunt ex his que de
terminata sunt ex eis. nisi manifestum nobis potest esse quod
nos sentimus omnes qualitates tangibiles. et ex hoc conclu
dit per simile in aliis: quod si habemus aliquod organum quod habemus
sensus illorum sensibilium que nata sunt cognosci per il
lud organum. hoc est ergo quod dicit quod si nos habemus sensum
omnis sensibilis: cuius tactus est perceptivus: quod ex hoc ap
paret quod omnes passiones tangibiles in quantum habent a nobis
sentiantur: necessesse est vltiter dicere quod si deficit nobis ali
quis sensus aliquorum sensibilium: quod deficiat nobis ali
quod organum quo nata sunt cognosci illa sensibilia: quod si
habemus organum cognoscimus sensibilia. ¶ Et hoc quod
vltiter dictum est: manifestat exemplificando per singula:
et primo quantum ad ea que cognoscuntur absque medio ex
traneo. Et hoc est quod dicit: quod quecumque nos sentimus
(tangentes). id est absque medio extraneo possunt sentiri per
organum tactus sub quo intelligitur gustus quod habe
mus. Sed circa illa sensibilia que sentimus per media
extranea que sunt simplicia corpora. scilicet aer et aqua: et non
sentimus ea tangendo illa: sic se habet ut dicat: videlicet
quod si per unum organum plura sensibilia diversa genere ad
invicem sentiri possunt: necessesse est quod quod habet habentem or
ganum sentiat utrumque genus: puta quod si aliquod organum
est ex aere: et aer possunt immutari a colore et sono: sequitur
quod qui habet habentem organum potest et sonum et colo
rem percipere. Si vero e converso plura organa sunt su
ceptiva eiusdem sensibilis sicut aer et aqua quorum utrum
que est diaphanum sunt perceptiva coloris sequitur quod ani
mal habens aliquod horum potest percipere: quod est percep
tibile per utrumque: sicut per media (aut ab ambobus): sicut
ab instrumentis: quod ideo dicit quod in sensibus que sentiunt
per medium extraneum organa sunt conformia mediis.
¶ Has autem condiciones ideo posuit quod ideo sensibile sen
tatur ab aliquo animali per aquam et ab aliquo per aerem:
sicut patet de odore.

¶ Tertio ibi.

Simplicium autem ex duobus his sensi
tiva solum sunt ex aere et aqua. Pupilla qui
dem enim aque: auditus vero aeris: olfactus
autem horum alterius est. Ignis autem aut
nullius est: aut communis omnibus. Nihil
enim sine calore sensitivum est. Terra vero aut
nullius est: aut in tactu maxime miscetur: un
de relinquatur nullum esse sensitivum extra ae
rem et aquam: hec autem et nunc quedam ha
bent animalia. omnes igitur sensus habentur
a non imperfectis neque orbatis. videtur enim
a talpa sub pelle habere oculos. Quare si non
alterum aliquod est corpus et passio que nul
lius est eorum que sunt hic corporum: neque
unus utique deficiet sensus.

¶ Nonit secundam propositionem cum sua manifestati
one. scilicet quod omnia organa sentiendi habentur ab anima
libus perfectis. Dicit ergo quod organa sentiendi nata sunt
constare ex solis duobus simplicium corporum. scilicet ex aere et
aqua quia ista sunt magis passibilia: et hoc requirit condi
tio organi sensus: ut facile immutetur a sensibili. In pu
pilla enim est aqua quia per humorem aqueum in pupi
la existentem recipit oculus species visibilis: in organo aut
auditus est aer: ut supra dictus est. Olfactus autem in quibus

dam attribuitur aeri in quibusdam aque: ut supra dictus est. Ignis autem secundum se nullius sensus organum est: quia ignis est maxime actus et minime passivus: sed secundum participatio nem suae qualitatis est communis omnibus sensibilibus. nihil enim est sensitivum sine calore: sicut nec vinum cum nihil sentiat nisi vitens. Terra vero pura nullius sensus est organum in quantum ipsum organum est sensitivum: sed per mixtionem appropriat tactui: quia organum tactus esse medie complexionatum: ut supra dictum est. et per consequens oportet quod sit. quia compositum ex omnibus elementis. unde relinquuntur quod nullum organum sensus est praeter aerem et aquam. Illud autem organa aeris et aquae habent quedam animalia. scilicet animalia perfecta. unde concluditur quod omnia organa et sensus habentur ab animalibus non imperfectis secundum suam naturam: sicut sunt imperfecta animalia immobilia quae habent solum tactum. Et animalibus (non orbatis). id est non carentibus aliquo sensu ex aliqua causa naturali: sicut homines ceci vel surdi. unde et talpa quae est de genere perfectorum animalium videtur habere oculos sub pelle ut assimilatur suo generi: sed propter hoc quod conteritur sub terra non fuit ei necessarius visus: et terra si haberet oculos discooptos: eius oculos offenderet. **C** Procedit autem haec ratio ut manifeste appareat ex determinatione numero elementorum: ex quo probatur quod organa sensus qui sunt per media exteriora fiunt per aere et aquam solum: et iterum ex determinatione passionum elementorum: quae sunt qualitates tangibiles. unde per eas fit notum quod omnes qualitates tangibiles cognoscimus. Et ideo concluditur quod nullus sensus deficit nobis: nisi aliquis dicere velit: quod sit aliquod corpus elementare praeter quatuor elementa et quot sunt aliae passiones quae possunt tactu discerni: quae non sunt aliquorum corporum hic existentium et nobis notorum: et hoc videtur inconueniens. Unde relinquuntur quod sint quinque sensus tantum qui a nobis habentur.

C Deinde cum dicit.

Co. 133. At vero neque communius potest esse sensitivum aliquod proprium: quae unoquoque sensu sentimus non sed accidens ut motus: stat? figure: magnitudinis: numeri unius.

C Quod posset aliquis dicere: quod est aliquis alius sensus cognoscitivus sensibilium communium. excludit hoc tali ratione. quia quod cognoscitur ab uno sensu ut proprium sensibile eius non cognoscitur ab aliis sensibus nisi per accidens. sed sensibilia communia non sentiuntur per accidens ab aliquo sensuum: sed per se a pluribus: sensibilia igitur communia non sunt proprie obiecta alicuius sensus. **C** Circa rationem hanc hoc modo procedit: primo ponit conclusionem dicens: quod non potest esse aliquod proprium organum sensus: cognoscitivum communium sensibilium quae sentimus unoquoque sensu per se et non per accidens quae sunt motus et status etc.

C Secundo ibi.

Co. 134. Haec enim omnia motu sentimus. ut magnitudines motu: quare et figuram. Magnitudo enim quedam et figura est. Quiescens autem in eo quod non movetur. Numerus vero negatione continui et proprii. Unusquisque enim unum sentit sensus. Quare manifestum est quomodo impossibile esse cuiuslibet proprium sensum esse horum ut motus.

C Probat quod ista sensibilia communia sentiuntur per se et non sed accidens: quaeque enim sentiuntur per hoc quod immutantur sensum sentiuntur per se et non secundum accidens. Nam hoc est per se sentire pati aliquid a sensibili. Sed omnia haec sensibilia per immutationem quandam sentiuntur. et hoc est quod dicitur quod haec omnia sentimus (motu). id est quaedam immutatio. Manifestum est enim quod magnitudo immutat sensum: cum sit subiectum qualitatis sensibilis: puta caloris aut saporis: et qualitates non agunt sine suis subiectis: ex quo apparet quod

figuram etiam cognoscimus cum quaedam immutatione: quia figura est aliquid magnitudinis: quia consistit in conterminatione magnitudinis. est enim figura quae termino vel terminis continetur: ut dicitur in primo euclidis. Manifestum est etiam quod quies comprehenditur ex motu sicut tenebra per lucem. est enim quies privatio motus: numerus etiam cognoscitur per negationem continui quod est magnitudo: numerus enim rerum sensibilium ex divisione continui causatur: unde et proprietates numeri per proprietates continui cognoscuntur: quia enim continuum divisibile est in infinitum et numerus in infinitum crescere potest: ut patet ex tertio philosophi. Manifestum est etiam quod unusquisque sensus per se cognoscit unum: ut immutatus ab uno obiecto: unde manifestum est quod ista sensibilia communia sentiuntur per se et non per accidens: unde ex hoc concluditur quod impossibile est esse proprium sensum alicuius horum.

C Tertio ibi.

Sic enim erit sicut nunc visus dulce sentimus: hoc autem est quoniam amborum habentes existimus sensum. quo tunc conciderit: cognoscimus. Si vero non nequaquam utique: sed aut secundum accidens sentiebamus: ut Cleonis filium: non quia Cleonis filius est: sed quoniam albet. Quicquid autem accidit filius Cleonis esse. Communium autem habemus iam sensum communem non secundum accidens. Non igitur est proprius. Nequaquam enim utique sentiremus: sed aut sic sicut dictum est cleonis filium nos videre. ad invicem enim propria secundum accidens sentiunt sensus: non secundum quod ipsi sunt: sed secundum quod unus cum simu fiat sensus in eodem: ut cholera quidem amara et rubicunda. Non enim alterius dicere quod ambo unum propter quod et dicitur: Quod si sit rubicundum cholera opinatur esse.

C Ostendit quod si sentiret proprie ab aliquo sensu: quod esse sensibilia per accidens: et hoc est quod dicitur quod sic esset de se sensibilibus communibus si essent propria obiecta alicuius sensus sicut nunc est quod visu sentimus dulce. hoc enim est: quia nos habemus sensum utriusque. scilicet albi et dulcis: et ideo quando coincidunt in unum: illud quod est unum sensus per se cognoscitur ab illo sensu: per accidens autem ab alio. ideo videndo album per se videmus dulce per accidens. Si autem non sit sensibile proprie ab aliquo sensu: nisi quod hoc erit quod sentiat per accidens ab aliquo alio sensu: ex coincidentia duorum sensuum vel sensibilium. id est: sed oio secundum accidens sensibile est: ut supra dictum est: sicut filium cleonis sed accidens sentimus: non quia filius cleonis est: sed quia albus cui accidit esse filius cleonis: hoc autem scilicet esse filium cleonis. non ita est sensibile visu per accidens quod sit aliquo alio sensu sensibile per se: sicut erat de dulci. (communium autem sensibilium habemus sensum eodem non secundum accidens). id est communia sensibilia communiter sentiuntur aduersus sensum per se et non secundum accidens: unde legitur quod non sit aliquis proprius sensus eorum: quia tunc non sentiremus ea per se aliis sensibus: sed sentiremus ea per accidens: sicut sentimus filium cleonis: sentimus enim sensus propria sensibilia ad invicem secundum accidens: ut puta visus sensibile auditus et e converso. Non enim visus cognoscit sensibile auditus: neque auditus sensibile visus: sed quod ipsa sunt quae visus nihil patitur ab auditibili: nec auditus ab visibili: (sed sed quod sit unus sensus). id est una sensatio secundum actum: ut ita loquar in eodem sensibili: et dico eundem sensum actum: ex eo quod sit actio utriusque sensus respectu eiusdem sensibilis: sicut cholera sit percipitur per gustum quod sit amara: et per visum quod sit rubicunda: et ideo statim ad aspectum rubicundi iudicamus aliquid esse amara

Tertius

rum. Non est autem aliquis alius sensus: cuius proprium sit cognoscere quod album et amarum sunt unum: hec enim unitas non est nisi per accidens. et quod est per accidens tantum non potest esse obiectum alicuius potentie: et ideo quia visus non percipit illud quod est gustus nisi per accidens: frequenter in talibus decipitur sensus et iudicamus quod si aliquid sit rubeum quod sit colera.

Deinde cum dicit.

Inquiret autem aliquis: cuius causa plures habemus sensus: sed et non solum unum aut quatenus minus lateant consequentia et communia: ut motus: et magnitudo: et numerus. Si enim esset visus solus: et ipse albi lateant utriusque magis: et viderentur esse idem omnia: propter id quod consequuntur se ad invicem simul color et magnitudo. Nunc autem quoniam in aliquo sensibili communia sunt: manifestum facit quod aliud quiddam unumquodque ipsorum est.

Inquiret etiam pluralitatis sensuum: et hoc est quoddam pars spiritus totam: et in talibus assignanda est causa finalis: ut philosophus docet in ultimo de generatione animalium: secus autem de accidentibus individui: quorum assignanda est ratio ex parte materie vel agentis: unde et hic assignat causam finale. Dicit ergo quod aliquis potest querere cuius causa habemus plures sensus et non unum: et est ratio ad hoc ut nos non lateant ea que consequuntur ad sensibilia propria: et sunt causa diversis sensibus sicut motus et magnitudo et numerus. Si enim esset solus sensus visus cum ipse coloris tamen sit: et color et magnitudo se consequantur quod sit cum colore immutatur sensus a magnitudine: inter colorem non possemus discernere et magnitudinem sed viderentur esse idem. Sed nunc quia magnitudo sentitur alio sensu quam visus: color autem non hoc ipsum manifestat nobis: quia aliud est color et magnitudo et hinc est de aliis sensibilibus coloribus. Potest autem et hec ratio assignari distinctionis sensuum. Manifestum est enim quod cum potentia dicatur ad obiectum: oportet quod secundum diversam obiectorum diversificentur potentie sensitivae: obiectum autem sensibile est potest esse immutatum sensus. unde secundum diversa genera immutationum sensus a sensibili: oportet esse diversos sensus: immutat autem sensus a sensibili uno modo per tractum: et sic est sensus tactus quod est discretus eorum: ex quibus constat animal et sensus gustus quod est perceptivus qualitatum que designant convenientiam nutrimenti quo conservatur corpus animalis. alio modo immutat sensus per medium: et hec quidem immutatio autem est cum alteratione sensibilis: et sic odor immutat sensum cum aliqua resolutione odorabilis. aut cum aliquo motu locali: et sic immutat sonus. aut absque immutatione sensibilis: sed per solam immutationem spirituales media et organi et sic immutat color.

Electio secunda.

Quoniam autem sentimus quod videmus et audimus necesse est aut visu sentire quia videt aut altero.

Quod philosophus ostendit quod non sit alius sensus proprius propter quod procedit ad inquirendum utrum sit aliqua potentia sensitiva communis his quinque sensibus: et hoc quidem investigat ex quibusdam actionibus que non videntur alicuius sensus proprie esse: sed videntur exigere aliam potentiam sensitivam communem: huiusmodi autem actiones sunt due: una est secundum quam nos percipimus actiones propriorum sensuum: puta quod sentimus nos videre et audire: alia est secundum quam discernimus inter sensibilia propria diversorum sensuum: puta quod aliud sit dulce et aliud album. primo ergo inquiret cui sit attribuenda prima harum actionum: secundum cui sit attribuenda secunda. ibi. Cuiusvisque qui

De anima

dem igitur. Circa primum tria facit. primo movet questionem dicens: quoniam sentimus quod videmus: et similiter sentimus quod audimus: et sic de unoquoque sensibili: necessarium est per visum sentire: quia ipse visus videt aut per aliam virtutem: et sic de aliis sensibus.

Secundo obiicit ad utramque partem. ibi.

Si autem altero aut ipso erit. quod videt aut altero. Sed idem erit visus et subiecti coloris. quare aut duo eiusdem erunt: aut idem eiusdem.

Et primo inducit ad ostendendum quod visus videat se videre duas rationes. quarum prima talis est. Si homo sentit se videre altero sensu quam visum: aut hoc erit: quia illo alio sensu homo videt colorem: aut omnino alio sensu videt colorem et sentit visionem coloris. Si autem eodem sensu quo sentit colorem: sentit visionem coloris: sequitur quod unus et idem erit sensus secundum actum apprehensivum ipsius visionis et subiecti coloris: quare sequitur alterum duorum: quod si iste sensus qui sentit visionem et colorem: sit alius sensus a visu oportebit quod duo sensus sint unius subiecti. scilicet coloris: aut si iste sensus quo sentimus visionem et colorem est idem cum sensu visus: sequitur quod sit idem eiusdem. id est quod visus sit sensus sui ipsius: quod a principio negabatur. Dicere vero quod ille alter sensus quo quis sentit se videre non sentiat colorem est omnino irrationabile: quia si non cognosceret colorem non posset cognoscere quid esset videre cum videre nihil aliud sit quam sentire colorem.

Secundam rationem ponit ibi.

Amplius autem si et alter sit visus sensus: aut in infinitum procedet: aut aliquis ipse sui ipsius erit iudex: quare in primo hoc faciendum est.

Que talis est. Si sensus visus. id est visionis quo scilicet sentimus nos videre sit alter a visu: iterum querendum est de illo sensu. utrum scilicet ille sensus sentiat se sentire: et si non oportebit querere tertium sensum qui sentiat illum sentire. aut igitur hoc procedit in infinitum: quod est impossibile cum ipse sit compleri actionem que dependet ab actionibus infinitis: neque etiam unius rei possint esse potentie infinite: aut oportebit quod deveniatur ad aliquem sensum: qui sit iudex sui ipsius. id est percipiat se sentire. Eadem ergo ratione poterat fieri in primo sensu: ut scilicet visus sentiret se videre. Non est ergo alius sensus qui percipiat colorem: et qui percipit visionem coloris.

Deinde cum dicit.

Habet autem dubitationem: si enim visu sentire videre est: videretur autem color aut habens hunc: si videbit aliquis quod est videns: et colorem habebit primum videns.

Obiicit ad partem contrariam: et quia prime rationes aequaliter concludunt verum: hec ratio per modum dubitationis proponitur unde et eam solvit: est autem ratio talis. Si visu sentimus nos videre: sentire autem visu nihil est aliud quam videre: ergo videmus nos videre: sed nihil videtur nisi color tantum: aut habens colorem. Si igitur aliquis videt se quod sit videns: sequitur quod primum videns quod secundo fuit visum sit habens colorem: quod videtur inconueniens: nam dictum est supra quod visus cum sit susceptivus coloris est absque colore.

Deinde cum dicit.

Manifestum igitur quoniam non est unum omnino visu sentire. Et namque cum non videmus visu discernimus et tenebras et lumen: sed non similiter.

Solvit tertio propositam dubitationem duobus modis. Primo concludens ex predictis quod sentire visu multipliciter dicitur. Ostensum est enim supra quod visu sentimus nos videre. Item ostensum est quod visu non sentimus nisi colorem. Sentire ergo visu dupliciter dicitur. Uno modo secundum quod visu sentimus nos videre. Alio modo

Co. 137.

Co. 138.

ertius

do secundum quod visu sentimus nos videre. Alio modo cum visu videmus colorem: et quod visu sentire dicat multipliciter apparet ex hoc quod aliquando dicimur sentire visu cum visus presentialiter immutatur a visibili. scilicet colore. Aliquando autem discernimus visu et tenebras et lumen etiam cum non videmus per immutationem. scilicet ab exteriori sensibili. Sed non similiter dicitur utroque modo visu sentire. Redit ergo solutio ad hoc quod actio visus potest considerari: vel secundum quod consistit in immutatione organi a sensibili exteriori: et sic non sentitur nisi color. Unde ista actione visus non videt se videre. Alia enim est actio visus secundum quam post immutationem organi indicat de ipsa perceptione organi a sensibili: etiam abeunte sensibili: et sic visus non videt solum colorem vel sentit: sed sentit etiam visionem coloris.

Deinde cum dicit.

Amplius autem et videns tanquam coloratum est: sensitivum enim susceptivum est sensibilis sine materia unumquodque: unde et abeuntibus sensibilibus insunt sensus et phantasia quibus sentiunt. Sensibilis autem actus et sensus idem est et unus. Esse autem ipsorum non idem. Dico autem ut sonus secundum actum: et auditus secundum actum. Est enim auditus habentia non audire: et habens sonum non semper sonat. Cum autem operetur. possibile audire: et sonet: possibile sonare: tunc secundum actum auditus simul fit: et secundum actum sonus. Quorum dicitur utriusque aliis hoc quod dem auditionem esse: hoc vero sonationem.

Proponit aliam solutionem que quidem necessaria est eo quod color habet duplex esse: unus naturale in re sensibili: aliud spirituale in sensu. Secundum ergo primum esse coloris processit prima solutio: hec autem secunda preedit quantum ad secundum esse coloris. Circa hanc solutionem tria facit. Primo ponit solutionem. Secundo probat quoddam quod in solutione supposuerat. ibi. (Si igitur est motus.) Tertio ex hac solutione ostendit etiam quarundam aliarum questionum solutionem. ibi. (quoniam autem unus.) Dicit ergo primo quod cum soluta sit prima dubitatio: sustinendo quod videns non sit coloratum. Amplius potest solui dicendo quod videns est tanquam coloratum: quia in vidente est similitudo coloris: unde videns est simile colorato: unde illa potentia que videt aliquem esse videntem: non est extra generis potentie visive: et quod videns sit quodammodo coloratum probat per ea que supra dicta sunt: quia unumquodque organum sensus est susceptivum speciei sensibilis sine materia: ut dictum est: et ista est ratio quare abeuntibus sensibilibus sunt in nobis sensationes et phantasiae. id est apparitiones secundum quas aliquo modo sentiunt animalia. Et sic patet quod videns est tanquam coloratum: in quantum habet similitudinem coloris: et non solum videns est tanquam coloratum et simile colorato: sed etiam actus cuiuslibet sensus est unus et idem subiecto cum actu sensibilis: sed ratione non est unus. Et dico actum sensus sicut auditum secundum actum: et actum sensibilis sicut sonum secundum actum. non enim semper sunt in actu: quia contingit habentia auditum non audire et habens sonum non semper sonare. Sed cum potens audire habet suam operationem et potens sonare habet sonare: tunc simul fit sonus secundum actum qui vocatur sonatio: et auditus secundum actum qui vocatur auditio. Cum igitur visus percipiat sensibile et actum eius: et videns sit simile sensibili: et actus videns sit idem cum actu sensibilis subiecto: igitur non ratione relinquatur quod eiusdem virtutis est videre colorem et immutationem que est a colore: et visum in actu et visionem eius. Potentia ergo illa qua videmus nos videre non

De anima

est extranea a potentia visiva: sed differt ratione ab ipsa.

Deinde cum dicit.

Si igitur est motus et actio et passio in eo quod agitur necesse est et sonum et auditum qui secundum actum in eo quod est secundum potentiam esse. Activi enim et motivi actus in patiente fit. unde non necesse est movens moveri. Sonatiui quidem igitur actus aut sonus sonatio est: Auditivi autem aut auditus auditio est. Dupliciter enim auditus et dupliciter sonus. Eadem autem ratio est et in aliis sensibus et sensibilibus. Sicut enim actio et passio in patiente sed non in agente: sic et sensibilis actus et sensitivus in sensitivo est. Sed in quibusdam quidem et nominatum est ut sonatio et auditio. In quibusdam autem non nominatum est sed alterum: visio enim dicitur visus actus. Que vero est coloris non nominatum est. Et gustatiui gustus est. humoris autem non nominatum est.

Probat quod supposuerat. scilicet quod unus et idem sit actus sensibilis et sensitivus: sed ratione differunt ex his que sunt ostensa in tertio physicorum: ibi enim ostensum est: quod tam motus quam actio vel passio sunt in eo quod agitur. id est in immobili et patiente. Manifestum est autem quod auditus patitur a sono: unde necesse est quod tam sonus secundum actum qui dicitur sonatio quam auditus secundum actum qui dicitur auditio: sit in eo quod est secundum potentiam. id est in organo aut dicitur: et hoc ideo quia actus activi et motivi fit in patiente et non in agente et mouente. Et ista est ratio quare non est necessarium quod omne movens moveatur: in quocumque enim est motus illud movetur. Unde si motus et actio que est quidam motus esset in mouente sequeretur quod movens moveretur. Et sicut dictum est in tertio physicorum. quod actio et passio sunt unus actus subiecto: sed differunt ratione prout actio signatur: ut ab agente. passio autem ut in patiente: ita supra dixit quod idem est actus sensibilis et sensitivus subiecto: sed non ratione. actus igitur sonatiui vel soni est sonatio: auditivi autem actus est auditio. Dupliciter enim dicitur auditus et sonus. scilicet secundum actum et secundum potentiam: et quod de auditu et sono dictum est: eadem ratione se habet in aliis sensibus et sensibilibus. Sicut enim actio et passio est in patiente et non in agente: ut in subiecto: sed solum ut in principio a quo: ita tanquam actus sensibilis quam actus sensitivus est in sensitivo ut in subiecto. Sed in quibusdam sensibilibus et sensitivis nominatus est uterque actus: et sensibilis ut sonatio: et sensitivus ut auditio: in quibusdam autem unum tantum nominatum est. scilicet actus sensitivus. visio enim dicitur actus visus: sed actus coloris non est nominatus: et gustus id est gustatio est actus gustatiui: sed actus saporis non est nominatus apud grecos. Deinde cum dicit.

Quonia autem unus quidem est actus sensibilis et sensitivus: esse autem alterum est necesse simul corrumpi et saluari sicut dictum auditum: et sonum: et humorem igitur et gustum et alia similiter. Dicta autem secundum potentiam non necesse est.

Ex premissa solutione procedit ad demonstrandum veritatem duarum questionum: quarum prima est utrum sensus et sensibilia simul corrumpantur et salventur. Ad huiusmodi ergo solutionem dicit quod quia actus sensibilis et sensitivus est unus subiecto: sed differunt ratione ut dictum est necesse est quod auditus dicitur secundum actum et sonus dicitur secundum actum: simul salventur et corrumpantur: et similiter est de sapore et gustu: et aliis sensibilibus et sensibus. Sed dicatur secundum potentiam: non necesse est quod simul corrumpantur et salventur. Ex hac autem ratione excludit opiniones antiquorum naturalium. ibi.

142. Sed priores philosophi hoc non bene dicebant nihil opinantes neque album neque nigrum esse sine visu: neque humorem sine gustu. Sic quidem. n. dicebant recte sic autem non recte. Duplex enim dicto sensu et sensibili his quidem secundum potentiam: illis vero secundum actum. De his quidem accidit quod dictum est: sed in alteris non accidit. Sed illi simpliciter dicebant de dictis non simpliciter.

143. Dicens quod priores naturales non bene dicebant: in hoc quod opinabantur nihil esse album aut nigrum: nisi quod videtur: neque saporem esse nisi quod gustatur. Et similiter de alijs sensibilibus et sensibus. Et quia non credebant esse alia entia nisi sensibilia: neque aliam virtutem cognoscitivam nisi sensum: credebant quod totum esse et veritas rerum esset in apparere: et ex hoc deducebant ad credendum contradictoria simul esse vera: propter hoc quod diversi contradictoria opinantur. Dicebant autem quodammodo recte et quodammodo non. Cum enim dupliciter dicatur sensus et sensibile. scilicet secundum potentiam et secundum actum de sensu et sensibili secundum actum accidit quod ipsi dicebant: quod non est sensibile sine sensu. Non autem hoc verum est de sensu et sensibili secundum potentiam: sed ipsi loquebantur simpliciter: id est sine distinctione de his que dicuntur multipliciter.

Deinde cum dicit.

Si autem symphonia vox quedam est: vox autem et auditus est sicut unum: et est sicut unum: et est sicut non unum aut idem: proportio autem est symphonia: necesse est et auditum rationem quandam esse. Et propter id corrumpit unumquodque excellens acutum et grave auditum. et in humoribus gustum: et in coloribus visum fortiter fulgidum et opacum: et in olfatu fortis odor et dulcis et amarus tanquam ratio quedam sit sensus unde et delectabilia quidem sunt dum dicuntur sincera et mixta entia ad rationem: ut acutum aut dulce aut salitum. Delectabilia enim tunc. Omnino autem magis quod mixtum est symphonia quam acutum et grave. Tactus autem calefactibile et frigidabile: sed sensus ratio est. Excellentia autem corrumpit aut corrumpunt.

Demonstrat ex premissis solutionem alterius questionis: quare. scilicet quedam sensibilia corrumpant sensus et quedam delectant: et dicit quod cum symphonia. id est vox consonans et proportionata sit vox quedam et vox quodammodo sit idem quod auditus: et symphonia sit quedam proportio: necesse est quod auditus sit quedam proportio. Et quia quilibet proportio corrumpit per superabundantiam: id est excellens sensibile corrumpit sensum: sicut quod est excellenter grave et acutum corrumpit auditum. Et excellens saporosus corrumpit gustum. Et fortiter fulgidum vel obscurum corrumpit visum. Et fortis odor corrumpit olfactum: quasi sensus sit quedam proportio. Sed si plura sensibilia deducuntur ad proportionem tam mixtionem efficiuntur delectabilia sicut in saporibus. quando aliquid secundum debitam proportionem est aut acutum aut dulce: aut salum: tunc enim sunt omnino delectabilia: et omne quod est mixtum est magis delectabile: quam quod est simplex: sicut symphonia quam vox activa tantum: vel gravis tantum. Et in tactu quod est compositum ex calefactibili: et frigidabili: sensus enim delectat in proportionem sicut in similibus: eo quod sensus est proportio quedam: sed ex-

cellentia corrumpit sensum vel saltem corrumpit ipsum.

lectio tertia.

144. Nusquam quidem igitur sensus subiecti sensibilis est qui est sensitivus in quantum sensitivum et discernit subiecti sensibilis differentias. aut album quidem et nigrum visus: dulce vero et amarum gustus. Similiter autem se habet hoc et in alijs.

145. **Processit** per superius ad investigandum sensum eodem ex hac

operatione qua sentimus nos videre et audire.

146. Ex hac autem operatione ad hoc deventus est: quod potentia visiva sentit visionem: alio modo quam sentiat sensibile exterius: sed nondum habet quod potentia indicativa de actibus sensu sit una et communis. Et ideo procedit ulterius ad investigandam huiusmodi veritatem per aliam operationem que ostendit unam potentiam esse eodem habentem se quodammodo ad omnes. videlicet sensus. et hec operatio est discernere sensibilia ab invicem. Et circa hoc duo facit. primo ostendit in quantum se possit extendere discretio sensus proprii: in secunda inquit de illa discretione sensibilibus que excedit virtutem sensus proprii. ibi. (Quia autem album.) Dicit ergo primo quod ex dictis manifestum est quod unusquisque sensus est cognoscitivus sensibilis sibi obiecti: cuius species sit in suo organo: in quantum est tale organum: immutat enim organum uniuscuiusque sensus a proprio obiecto sensus pro se non per accidens: et unusquisque sensus discernit differentias proprii sensibilis: sicut visus discernit album et nigrum: gustus dulce et amarum: et similiter se habet in alijs sensibus.

Deinde cum dicit.

147. Quoniam autem album et dulce et unumquodque sensibile ad unumquodque discernimus quodam et sentimus quod differunt: necesse igitur sensu. Sensibilia enim sunt. Quare et manifestum quoniam caro non est ultimum sensitivum. Necesse enim esset tangens ipsum discernens discernere.

148. Ostendit cui sit attribuenda ista discretio que excedit proprium sensum. scilicet discernere sensibile unum sensus a sensibili alteri. Et circa hoc. d. scilicet primo determinat veritatem. hoc obicit hanc veritatem et solvit. ibi. (At vero impossibile.) Circa primum tria facit. primo ostendit quod aliquis sensus est qui discernit inter album et nigrum: et dulce. sedo quod non sunt due potestate sensus sed una. ibi. (Necque utique.) 3o quod simul illa potentia percipit utrumque sensibile inter que discernit. ibi. (Quod autem neque.) Dicit ergo primo quod quod discernimus aliquam virtute non solum album a nigro vel dulce ab amaro: sed et album a dulci et unumquodque sensibile discernimus ab uno quod et sentimus quod differunt: eo quod hoc sit per sensum. quod cognoscere sensibilia in quantum sunt sensibilia est sensus: cognoscimus autem diversas albi et dulcis non solum quantum ad quod quod est utrumque quod pertinet ad intellectum: sed et quantum ad diversas immutationem sensus et hoc non potest fieri nisi per sensum. Et si per aliquem sensum sit hoc maxime videtur quod fiat per tactum que est primus sensuum et quodammodo radix et fundamentum omnium sensuum: et ab hoc aial hoc quod dicitur sensitivum non manifestum est quod caro non est ultimum organum sensus tactus: quod cum per sensum tactus fiat discretio: necesse esset quod ipso tactu carnis a tangibili fieret discretio tangibilis ab alijs sensibilibus. Attribuit autem ista discretio tactui non secundum quod tactus est sensus proprius: sed secundum quod est fundamentum omnium sensuum et per pinguis se habens ad fontalem radicem omnium sensuum qui est sensus communis.

Deinde cum dicit.

149. Neque utique separatis contingit discernere quod alterum sit dulce ab albo: sed eo aliquo uno utraque manifesta esse. Sicut. n. et hoc quidem ego: illud autem tu sentis: manifestum utique erit quoniam altera ad invicem sunt. Quod autem unum

dicere quoniam alterum. Alterum enim dulce ab albo. Dicit ergo idem. Quare sicut dicit: sic et intelligit et sentit. Quod quidem igitur non possibile separatis iudicare separata palam.

¶ **C**ondit quod eiusdem sensus sit quod discernit album a dulci possit enim aliquid credere quod discernam album a dulci si quadam una potentia sed diuersis ut si quodam gustu cognoscimus dulce et visu album: sed autem excludit dicens quod non contingit discernere quod dulce sit alterum ab albo separatis potentiis. id est diuersis sed oportet ad discernendum iter ea: quod si in aliqua una potentia manifestus sit nobis: ita enim esse si diuersis potentiis sentirem dulce et album. sicut si diuersi homines sentirent unum dulce: et aliter album: puta si ego sentio dulce: et ille illud. sed autem posito manifestum est quod altera sunt ab invicem dulce et album: quia aliter patior ego a dulci quam tu ab albo: sed tamen diuersitas ista non erit nobis per sensum manifesta: sed oportet quod unus sit qui dicat quod alterum est dulce ab albo: sed enim est aliquid unum verum. id est quod alterum sit dulce ab albo: ergo oportet quod illud unum ab eodem dicat: sed dictio est interpretatio interioris apprehensionis: ergo sicut est unum quod dicit: ita oportet quod unus sit qui intelligat et sentiat alterum esse dulce ab albo. Dicit autem (intelligat et sentiat) quod non dum omnino est quod aliud sit intellectus a sensu: vel quod ista diuersitas et sensus et intellectus cognoscit. Sicut igitur oportet quod unus homo qui dicit alterum esse album a dulci sit qui cognoscit utrumque: ita oportet quod una potentia sit qui agnoscit utrumque: nam homo non cognoscit nisi per aliquam potentiam. et hoc est quod concludit ulterius palam esse quod non est possibile iudicare (separata) id est quod aliquid sint diuersa (separata) id est diuersis sed oportet quod sit eadem potentia qui utrumque cognoscit. ¶ **D**einde cum dicit.

Quod autem neque in separato tempore hinc. Sicut enim idem dicit quod alterum bonum et malum sic et quando alterum dicit quoniam alterum tunc et alterum: non secundum accidens ipsam quando. Dico autem puta nunc dico quoniam alterum: non tamen quoniam nunc alterum. Sed sic dicit et nunc et quoniam nunc. Simul ergo quare in separabile et in inseparabili tempore.

¶ **O**stendit quod oportet simul utrumque cognosci. Dicit ergo quod ex his quod dicit manifestum est (quod neque in separato tempore) id est in diuerso tempore cognoscit utrumque (sicut nalle qui iudicat aliquid esse diuersa dicit aliquid unum et idem). id est quod alterum sit bonum et malum: sic et dicit quod alterum sit. dicit enim quod sit alterum tunc quod iudicat. et hoc ipsum quod sit alterum non dicit secundum accidens: ita quod licet quod referat ad dicentem: ut puta quod nunc dicit quod est alterum: si non diceret quod nunc est alterum: sed enim esse per accidens respectu eius quod dicit: sed sicut nunc dicit quod est alterum ita dicit quod nunc sit alterum. hoc autem non posset esse nisi simul ea apprehenderet. id est in illo instanti per quo iudicat ea esse altera. manifestum est ergo quod simul cognoscit utrumque. ergo sicut est inseparabilis potentia. id est una et eadem qui cognoscit utrumque eorum iter qui inducat differentia: ita oportet quod inseparabili tempore apprehendatur utrumque.

¶ **D**einde cum dicit.

Co. 147

At vero impossibile est simul secundum contrarios motus moueri idem a et indiuisibile et in diuisibili tempore. Si enim dulce sit: mouet sensus aut intellectus: amarum autem contrarie: et album alitur. ¶ **O**bit in contrarium. et circa hoc quatuor facit. primo ponit objectionem talem. impossibile est idem et indiuisibile simul moueri secundum duos motus simul et indiuisibili tempore: sed intellectus et sensus mouentur a sensibili in quantum sentit et intelligibili in quantum intelligit. Diuersa autem sensibilia et prima diuersis et primis motibus mouentur ergo impossibile est quod eadem vis sensitiva aut intellectiva simul cognoscat contraria et diuersa.

¶ **S**ecundo ibi.

Co. 148

Ergo simul quidem et numero indiuisibile et inseparabile quod iudicat. Secundum esse autem

separatum. Est igitur quoddammodo quod diuisibile diuisa sentit: est autem quod indiuisibile. Secundum esse quod diuisibile: loco autem et numero indiuisibile.

¶ **P**onit unam solutionem: et dicit: quod illud quod iudicat differentiam inter contraria est simul et numero indiuisibile et inseparabile id est unum subiecto sed secundum esse separatum id est ratione est diuersum. Sic igitur quoddammodo indiuisibile sentit diuisa id est diuersa: alio autem modo diuisibile sentit diuersa: quia secundum esse diuisibile id est ratione est diuersum: sed loco et numero est (indiuisibile). id est subiecto est unum: et dicit loco quia diuersae potentie inueniuntur in diuersis partibus corporis organa habere.

¶ **T**ertio ibi.

Aut non possibile: potentia quidem enim idem et indiuisibile contraria: secundum esse autem non: sed in opinari diuisibile: et impossibile est. Et album et nigrum esse simul. Quare neque species pati ipsorum si homo est sensus et intelligentia.

¶ **I**mprobat hanc solutionem dicens: quod non est (possibile) illam predictam solutionem stare. quod enim est idem et (indiuisibile) subiecto sed non secundum esse. secundum rationem: potest quidem habere tria scilicet potentia scilicet quod habet tria in operari. id est secundum actum: oportet quod sit diuisibile et impossibile est idem et indiuisibile simul et semel esse album et nigrum. quare neque possibile est aliquid unum et idem indiuisibile simul pati species eorum: et ita neque intelligere et sentire si intelligere et sentire est huiusmodi id est pati quoddam.

¶ **Q**uarto ibi.

Sed sicut quod vocat quodam punctum aut unum aut duo: sic et indiuisibile. Secundum quod quod diuisibile unum discernens est et simul. Secundum vero quod diuisibile: bis utitur eodem signo simul. In quantum quod diuisibile igitur pro duobus utitur tertio duo iudicat: et separata sunt ut inseparato. In quantum vero unum uno et simul. De principio quod igitur secundum quod dicimus posse sentire animal: determinatum sit hoc modo.

¶ **P**onit veram solutionem: et solutio ista sumitur ex similitudine puncti: punctum enim quod est inter duas partes linee potest accipi. (ut unum et ut duo: ut unum quidem secundum quod punctus partes linee: ut communis terminus: (ut duo autem scilicet quod bis utitur puncto). id est ut principio unius linee et ut fine alterius sic et intelligendum est: quod vis sentiendi diffundit in organa. vis sensuum ab aliqua una radice communi: a qua procedit vis sentiendi in omnia organa ad quae et terminant omnes immutationes singulorum organorum. Et ergo considerari dupliciter: uno modo prout est principium unum et terminus unus omnium sensibilibus immutationum. Alio modo prout est principium et terminus huius et illius sensus. et hoc est quod dicit quod sicut punctum est unum aut duo sic diuisibile est principium sensuum communi: sic non diuisibile est in quantum (simul bis utitur eodem signo). id est principio sensitivo. id est ut principio et termino visus et auditus. In quantum igitur aliquid utitur principio sensitivo. quod uno termino pro duobus inter duo iudicat: et separata sunt quae accipiuntur sicut (in separato) id est diuisibili principio cognoscuntur. (in quantum vero) est unum in se sicut in uno principio cognoscit differentiam utrumque et simul. hoc igitur si principium sensitivum commune quod simul cognoscat plura in quantum accipitur bis ut terminus duarum immutationum sensibilibus in quantum vero est unum iudicare potest differentiam unius ad alterum. Oportet autem illud principium sensitivum commune habere aliud organum: quia pars sensitiva non habet aliquam operationem sine organo. cum enim organum tactus diffundatur per totum corpus: necessarium videtur ut ibi sit organum huius principii sensitivi communis ubi

est prima radix organi tactus. et per hoc supinus dixit quod si caro esset ultimum organum tactus quod tangendo secundum carnem discernerebimus unum sensibile ab alio. Considerandum est etiam quod licet hoc principium esse immutetur a sensu proprio: quia ad sensum commune pertinent immutationes omnium sensuum propriorum sicut ad commune terminum: non tamen sensus proprius est nobilior quam sensus communis: licet motus sit nobilior motus et agens patientie: sicut nec sensibile exterius est nobilior quam sensus proprius: licet moueat ipsum. est enim secundum quod nobilior. scilicet in quantum est actu album vel dulce ad quod est sensus proprius in potentia: sed sensus proprius simpliciter est nobilior per virtutem sensitivam unde et nobiliori modo recipit scilicet sine materia. omne enim recipiens aliquid recipit illud secundum suum modum et sic sensus communis nobiliori modo recipit quam sensus proprius: per hoc quod virtus sensitiva consideratur in sensu communi ut in radice et minus diuisa. Neque igitur quod per alias actionem sensus communis species recepta in organo fiat in ipso: quia omnes potentie partem sensitivam sunt passive: nec est possibile quod una potentia sit activa et passiva. Considerandum est etiam quod sensus proprius habet discernere inter tria sensibilia: in quantum participat aliquid de virtute sensus communis: quia et ipse sensus proprius est unus terminus diversarum immutationum que fiunt per medium a partibus sensibilibus. Sed ultimum iudicium et ultima discretio pertinet ad sensum commune. ultimo autem epilogando concludit quod dictum est de principio secundum quod dicitur animal esse sensitivum vel potens sentire.

lectio quarta.

Quoniam autem duabus differentiis definiuntur maxime animam motu et secundum locum: et in eo quod est intelligere et discernere et sentire videtur autem et intelligere et sapere tanquam quoddam sentire esse. In utroque enim his anima iudicat aliquid et cognoscit eorum que sunt.

Quod philosophus ostendit quod due operationes de quibus dubium videbatur: percipere. scilicet actus sensuum propriorum et discernere inter sensibilia diversorum sensuum: non excedunt facultatem principii sensitivi nunc vult ingredi utrumque sapere (et intelligere) excedat facultatem eiusdem principii. Et circa hoc. d. f. primo ostendit quod sapere et intelligere non pertinet ad sensum: quod est ostendere sensum et intellectum non esse idem sicut philosophus. Secundo quod phantasia que pertinet ad sensum non est idem cum operatione que pertinet ad intellectum. ibi. (phantasia autem est et cetera.) Circa primum. d. f. primo ponit operationem potentiam sensum et intellectum esse idem: secundo improbat eam. ibi. (et tamen oportuit.) Circa primum. d. f. primo ponit operationem. secundo assignat causas operationis. ibi. (Omnis enim. ii.) Circa primum. d. f. primo ponit operationem in communi. secundo inducit quedam verba quorumdam philosophorum que ad illud pertinere videntur. ibi. (et antiqui sapere et cetera.) Dicit ergo primo quod quia antiqui philosophi diffiniebant animam secundum duo. scilicet secundum motum secundum locum et cognitionem que includit intellectum discretionem et sensum unde ex hoc quod secundum eorum operationem intelligere et sapere est quoddam sentire: quia tamen sentiendo quam intelligendo anima iudicat et cognoscit.

Deinde cum dicit.

Et antiqui sapere et sentire idem esse aiunt: sicut Empedocles dixit. ad primum voluntas augetur: et in hominibus et in aliis: unde eis semper sapere altera prestat. Idem autem his vult: et id quod est Homeri. Talis enim intellectus est in terrenis hominibus qualem ducit in diebus pater virorumque deorumque.

Ostendit quod non solum hoc sequitur ex hoc quod in communi dicebant: sed expresse antiqui dixerunt: quod idem sit sapere per intellectum et sentire. Ut autem intelligantur verba philosophorum que inducuntur quoad propositum faciunt:

considerandum est quod nullum corpus potest directe agere in id quod nullo modo est corporeum quia igitur potentie sensitive aliquo modo sunt corporee: quia sunt virtutes in corporeis organum: immutari possunt ex actione corporum celestium per accidens tamen: quia neque anima neque anima virtus mouet nisi per accidens motu corpore. et propter hoc contingit quod ex impressione corporum celestium variatur et phantasia et appetitus sensitivus. unde et animalia irrationalia que solo appetitu sensitivo aguntur in suis motibus ut plurimum insequuntur impressiones corporum celestium. Nonne igitur quod corpora celestia habeant impressionem directe in partem intellectivam quantum ad intellectum et voluntatem: est ponere quod voluntas et intellectus sunt virtutes corporee. et hoc sonant verba quorundam philosophorum antiquorum. dicit enim Empedocles. quod tam in hominibus quam in aliis animalibus (voluntas augetur) id est incitatur ad agendum (ad presens) scilicet secundum presentis horre dispositionem. que quidem dispositio dependet ex dispositione corporum celestium unde presens tempus vel hora (eis) id est hominibus et aliis animalibus (prestat se sapere altera) diversis enim horis et temporibus diversa diversimode homo et alia animalia inveniuntur iudicare de rebus. Et ad idem pertinet illud verbum homeri: (Talis autem est intellectus in terrenis hominibus: qualem pater virorum deorumque.) id est sol. (ducit in die. Dicit autem sol pater virorum: quia est aliqua causa humane generationis: homo enim generat hominem et sol. dicit autem pater deorum: vel propter corpora celestia que antiqui deos appellabant: que secundum astrologos quodammodo a sole regulantur: vel propter homines quos deificari credebant qui virtute solis generantur: virtus autem solis est in die: quia in die nobis apparet dum mouetur in superiori emisphero: unde et ab astrologis dicitur planeta diurnus. vult ergo homerus dicere quod homines terreni intellectum sortuntur ex actione solis: et quod secundum diversitatem motus et situs et aspectus solaris diversimode se habent in intelligendo. Sciendum est autem quod hunc versum homeri Aristoteles non totum posuit: sed solum principium: unde nec in greco: nec in arabico plus habetur quam hoc: talis enim intellectus est: ut sic intelligatur hoc dictum sicut consuevit minus inducentes aliquem versum alicuius actoris tantum ponere principium: si versus sit notus. Sed quia hic versus homeri non erat notus apud latinos: boetius totum posuit. Datet ergo ex hoc quod hic dicitur quod si corpora celestia habent directe impressionem in intellectum et voluntatem idem est ac si ponatur quod intellectus est idem cum sensu. In directe vero impressio corporum celestium. potest pertinere ad intellectum vel voluntatem: prout intellectus. et voluntas coniunguntur in sua operatione virtutibus sensitivis. Ite enim organo phantasia impeditur intellectus in sua operatione et ex appetitu sensibili inclinatur voluntas ad volendum vel nolendum aliquid: quia tamen voluntas non ex necessitate trahitur ab appetitu sensibili: sed semper ei liberum manet sequi inclinationem appetitus sensibilis vel non sequi: ideo corpora celestia nullam necessitatem humanis actibus inducunt.

Deinde cum dicit.

Omnes enim in intelligere corporeum sicut sentire opinantur. Et sentire et sapere simile simili: sicut secundum principia rationibus determinauimus.

Ostendit causam positionis: manifestum est enim quod remota differentia qua aliqua ad invicem differunt remanent idem: sicut si rationale auferatur ab homine remanebit de numero irrationalium animalium: hoc autem est differentia qua differt cognitio intellectiva a sensitiva quod sentire est aliquid corporeum. non enim operatio sensus est sine organo corporali: intelligere autem non est aliquid corporeum quia operatio intellectus non est per organum corporeum ut infra ostendetur. Ideo ergo antiqui ponebant sensum et in

Le. 10.

tellectum idem: q: opinabantur q: intelligere esset aliqd corporeum: sicut & sentire. Quid aut vtrunqz ponerent aliquid corporeum pñr ondit p hoc q: ponebant tam sa pere secundum intellectũ q: sentire contingere p virtutẽ similitudinis: sicut in pmo li. dictum est: & intelligebant similitudinẽ fm esse corporeum puta q: p terrã cognoscitur terra: & p aquã aqua. & sic de aliis. vnde sequebatur q: sentire & intelligere psequerent naturam corpoream & eodez mō: & sic sentire & intelligere sequit esse idem.

Deinde cū dicit.

Et tamẽ oportuit simul ipsos de deceptiõẽ dicere: magis proprium. n. est animalibus & plurimũ tempus in hoc perficit anima: vnde necesse aut vt quidam dicunt omnia que vident esse vera: aut dissimilis tactum deceptionem esse. Hoc enim contrarium ei q: simile simili cognoscere.

Improbatur predictam positionem: & primo quantum ad causam: scdo quantum ad ipsam positionẽ. ibi. (qd q: dem igitur.) Dicit ergo pmo q: phi assignates cam cognitionis esse similitudinem cognoscẽtis ad cognituz de bnerit assignare aliquã cam et deceptionis: q: deceptio videtur esse magis propria animalibus q: cognitio fm conditionẽ sue nature. videmus. n. q: homines ex seipsis decipi pñt & errare. Ad hã ar q: veritatẽ cognoscant: o: q: ab alijs doceantur. Et itex pluri tpe aia est in deceptione q: in cognitione veritatis: q: ad cognitionem veritatis vix puenitur post studiũ lōgi tps. Et hã qdam rō efficax est cõtra antiquos phos: qui ponebat cognitionez inesse aie ex sui natura. q. aia ex hã q: constituta est ex pncipijs hãt q: nō solũ sit in potentia ad cognoscibilia. sed q: sit actu cognoscẽs: pōt aut ad hã dupliciter rñderi: vno mō vt dicat q: antiq phi nō credebant aliquã deceptionẽ eẽ. ponebat .n. q: oia q: vident sunt vera vt supra dictũ ẽ: & iō n̄ oportebat q: assignaret cam deceptionis: alio mō pōt rñderi q: ex hã ipso qd dicebat cam cognitionis eẽ ex hã q: aia tangit sibi dissimile. Hoc ẽ ergo q: peludit q: q: antiq phi non assignauerũt cam deceptiõis aie necesse ẽ q: aut oia q: vident vera sint: vt qdã dixerũt: Aut q: tactus quo aia tangit rē dissimilẽ sit deceptiõis cã: tangere. n. dissimile videtur esse p̄trarium ad cognoscere sibi simile. p̄mũ autẽ reprobatum est in quarto metaphysice.

Le. 2.

Le. 12.

Unde procedit ad inquirendum fm cū dicit.

Videtur autem & deceptio & scientia contrariorum eadem esse.

Manifestũ est. n. q: dissimile & simile sunt p̄traria s: circa contraria eodẽ mō se h: hõ ad cognitionẽ & deceptiõem: quia qui cognoscit vnum contrariorum cognoscit & aliud: & qui errat in vno errat in alio. Et hoc est q: dicit q: scientia & deceptio videt eadez esse contrarior: non ergo est possibile q: tactus rei similis sit cã vere cognitionis: & tactus rei dissimilis sit cã deceptionis: quia tunc esset scientia de vno p̄trioruz: & deceptio de alio.

Deinde cum dicit.

Co. 152.

Quod quidem igitur non idem sit sapere & sentire: manifestum est: hoc quidem. n. in oibus est: illud autem in paucis animalium ẽ.

Improbatur positionem ostendens q: neqz sapere neqz intelligere est idem q: sentire. hec enim duo intellectiue cognitioni attribuantur: intellectus enim h: iudicare q: hã dicitur sapere: & apprehendere q: hoc dicitur intelligere. Primo ergo ondit: q: sentire nō sit idẽ q: sapere tali rōne. Sentire inest oibus animalibus. sapere aut non inest oibus s: paucis: ergo (sapere) non est idem qd sentire. Dicit aut q: sapere inest paucis animalium: & non q: in: s: solis hominibus: q: etiam quedam animalia partici-

pant aliquid prudentie & aliqd sapiẽtie. s. q: recte iudicãt de agẽdis p estimatione in nãlem.

Secundo ibi.

Sed neqz intelligere in quo est & recte & non recte. Recte quidem prudentia & scientia aut opinio vera. Non recte autem contraria horum. Neqz hoc est idem cum ipso sentire. Sensus qdẽ. n. propriorũ semper verus est: & in omnibus inest animalibus: Intelligere autẽ contingit & falso: & nulli inest cui nō & rō.

Probat qd intelligere nō sit idẽ qd sentire per duo media. Quorum primũ tale est. Intelligere ptingit recte & nō recte: recte qdẽ ptingit intelligere s: sciam que ẽ speculabilis & necessarior: vel fm prudentiã q: est recta rō ptingentiũ agibiliũ: vel fm opionem verã q: se h: ad vtrunqz: nō tñ determinate ad alter: oppositor: sicut scia & prudentia: sed ad vnũ cū formidie alteri. (Nō recte) autẽ ptingit intelligere. s: eo: p̄ria. i. fm sciam sciam & scdm imprudentiã & scdm opionem sciam. Sentire aut non ptingit nisi recte: q: sensus circa p̄ria scibilia semp verus est: ergo sentire & intelligere nō sunt idẽ. Et q: posset aliqz dicere q: recte intelligere sit idẽ qd sentire: iō adiũgit aliud mediũ ad hã excludẽdũ q: tale sentire (est oibus animalib) intelligere aut nō: sed solis illis qbus inest rō. s. hominibus q: p inquisitionem rōnis apprehensionẽ veritatis intelligibilis cõsecunt q:uis sbe separe q: sũt altioris itellectus statim absq: inquisitione veritatis intelligãt: ergo & recte intelligere n̄ idẽ est q: sentire. Deinde cū dicit.

Co. 153.

Phantasia. n. alterũ est & a sensu & ab itellectu. Et hec n̄ fit sine sensu: & sine hac n̄ ẽ opio.

Ostendit q: opio q: sequitur intellectũ sit aliud a phantasia que sequitur sensum & circa h. d. s. pmo ondit qd phantasia nō est opinio: scdo inquit qd sit phantasia. ibi. (Sẽ aut qd est itelligere.) Circa p̄mũ tria facit. pmo pponit qd intedit & dicit qd ex hã ẽt apparet qd. sensus & itellectus differunt. q: phantasia aliud est a sensu & ab intellectu: & tñ phantasia non fit sine sensu: q: psequit sensũ: vt postea dicit: & sine phantasia n̄ fit opio ita. n. vt se hãre phantasia ad sensũ: sicut opio ad itellectũ. In reb: aut sensibilibus cū aliqd sentimus asserim? sic esse. Cũ aut fm phantasia aliquid v: nō asserim? sic esse: sed sic videri vel apparere nobis a visioẽ. n. vel apparitione sumitur nomen phantasia: vt infra dicit. Et sũr circa itelligibilia cū aliquid intelligim? asserim? sic esse: cū aut opinamur dñis sic videri vel apparere nobis: sicut. n. itelligere requirit sensũ: ita & opinari requirit phantasia.

Le. 154.

Secundo ibi.

Quod autem nō est eadez phantasia & opinio manifestum: hec quidem. n. passio in nobis est: cum volumus. P̄re oculis eniz est facere sicut in recordatiuis positi & idolum sunt facientes. Opinari autem non in nobis est. Necesse enim falsum aut verum dicere.

Probat qd nō sit idẽ opio & phantasia duab: rōibus. quaz p̄ria talis ẽ. passio phantasia est i nobis cū volumus q: i p̄tate nostra est formare aliquid. q. appens an oculos nostros: vt mōtes aureos vel quicquid volum?: sicut p̄ de illis qui recordantur & formant sibi idola eorum que sibi videntur ad votum: sed opinari non est in potestate nostra: q: necesse est qd opinans habeat rationẽ per q: opinetur vel verum vel falsum. ergo opinio non est idẽ qd phantasia.

Secundam rationem ponit cum dicit.

Amplius autem cum opinamur difficile aliquid aut terribile statim compatimur. Si militer autem est & si confidendum. Secun-

Co. 155.

dum phantasia autem similiter nos habemus sicut si essemus considerantes in pictura difficilia & confidentia.

Que talis est. Opinionem statim sequitur passio in appetitu: quia cum opinamur aliquid esse graue vel terribile statim committimur tristitudo vel timendo. Et si sit aliquid confidendum. i. de quo aliquis debeat confidere & sperare: statim sequitur spes vel gaudium. Sed ad phantasia non sequitur passio in appetitu: quia dum aliquid apparet nobis sine phantasia sicut nos habemus ac si confideremus in pictura aliquid terribilia vel sperabilia: ergo opinio non est idem quod phantasia. Huius autem differentie ratio est: quia appetitus non patitur neque mouetur ad simplicem apprehensionem rei qualem proponit phantasia. Sed opinio appropinquat sub ratione boni vel mali conuenientis vel nocui: & hoc facit opinio in hominibus proponendo vel dinidendo dum opinatur si est terribile vel malum: illud autem esse sperabile vel bonum: phantasia autem non proponit neque dinidit: patitur tamen appetitus animalium ab estimatione naturali que hoc operatur in eis quod opinio in hominibus.

Tertio ibi.

Sunt autem & ipsius acceptionis differentie scientia & opinio & prudentia & contraria horum: de quorum differentia altera sit ratio. Dicitur quod cum ad intellectualis acceptionem multa pertineant. scilicet scientia: prudentia: opinio: & contraria horum: de horum differentia non est hoc agendum: sed alibi. scilicet in. vi. et. b.

lectio quinta.

Deo autem quod est intelligere quod niam alterum est ab eo quod est sentire. Huius autem aliud phantasia esse videtur: aliud opinio. De phantasia de terminantes sic & de altero dicendum est.

Postquam phantasia ostendit quod phantasia non est opinio sed incipit ingredi quod sit. & primo dicitur de eo quod est intentio. secundo per se. ibi. (Si igitur phantasia.) Dicitur ergo primo quod cum ostendit sit: quod intelligere est aliud quam sentire: & ad unum horum pertinet opinio. scilicet ad intellectum: ad aliud autem phantasia. scilicet ad sensum. Postquam de terminatum est de sensu: dicendum est de phantasia: ut sic postmodum determinetur de altero scilicet de intellectu & opinione.

Deinde cum dicit.

Si igitur phantasia est secundum quam phantasma aliquod nobis fieri dicimus: & si non aliquid secundum methaphoram dicimus una quedam potentia est harum aut habitus secundum quam discernimus: aut verum aut falsum dicimus: huiusmodi autem sunt sensus opinio: scientia: & intellectus.

Prosequitur intentus & circa h. d. f. primo ostendit quod phantasia non est aliquid potentiarum vel habituum manifestorum quod discernunt vel indicant verum & falsum: secundo ostendit quod sit. ibi. (Sed quoniam accidit motus.) Circa primum tria. scilicet primo distinguit potentias & habitus quibus aliquid discernitur. secundo ostendit quod phantasia non est aliquid eorum. ibi. (Quod quidem igitur non sit sensus.) tertio ostendit quod non est aliquid oppositum ex eis. ibi. (manifestum igitur quoniam.) Dicitur ergo primo quod cum phantasia sit secundum quam nobis fieri aliquid phantasma id est aliquid apparibile: nisi forte accipiamus phantasmata methaphorice: necesse videtur quod sit aliquid numero habituum vel potentia cognoscitivarum quibus discernitur unum ab alio: aut quibus circa aliquid dicimus verum vel falsum: sed est erramus vel non erramus: nam appere est aliquid discernere & dicere verum vel falsum: potentie autem vel habitus quibus discernimus & dicimus verum & falsum videtur esse hec quattuor: sensus: intellectus: opinio: & scientia. unum quod phantasia sit aliquid horum quattuor. ponit autem hec quattuor.

quattuor. quia nota. alia autem que ad cognitionem videtur pertinere mundum erant suo tempore per certitudinem scita. ipse autem iam supra distinxit intellectum a sensu. unum propter sensum conuenienter tria alia. scilicet intellectum: opinionem: & scientiam. Et videtur quod intellectus non accipiatur sed per potentiam: sic. n. contra intellectum non dividerentur scientia & opinio que ad potentiam intellectivam pertinent. Sed intellectus accipitur pro certa apprehensione eorum que absque inquisitione nobis innotescunt: sicut sunt prima principia. Scientia vero per cognitionem eorum de quibus certificamur per certitudinem vel investigationem rationis. Opinio autem per cognitionem eorum de quibus certum iudicium non habemus. Unum et dicitur quod phantasia est habitus vel potentia de numero eorum. ad ostendendum quod inter hec aliquid est ut potentia & aliquid ut habitus. Cognoscere autem possumus quod hec tamen apprehensionis principia apud antiquos nota erant: ex positione platonis superius in. i. li. posita: qui solus habet quattuor: ad numeros reduxit attribuens intellectum unum: scientiam dualitatem: opinionem triario: sensum quaternario.

Deinde cum dicitur Quod quidem igitur non sit sensus: manifestum ex his est. Sensus quidem enim aut potentia aut actus est: ut visus & visio: phantasia autem aliquid & nullo horum existeret ut quod in somnis. Ostendit quod phantasia non est aliquid dictorum. Et circa h. tria facit. primo ostendit quod non sit sensus: secundo quod non sit intellectus sine scientia. ibi. (At vero quia semper.) tertio quod non sit opinio. (relinquitur igitur.) Circa primum tria facit. primo ostendit quod phantasia non sit sensus: neque secundum potentiam neque secundum actum: & ratio est talis. Dormiens aliquid phantasia: sed autem non sit secundum sensum in potentia: quia sensui in potentia existit nihil appareret: nec secundum sensum in actu: quia in sono non est sensus in actu: ergo phantasia non est sensus in potentia neque sensus in actu.

Secundo ibi.

Postea secundum potentiam sensus quidem semper adest viventibus & non orbatis phantasia autem non.

Ostendit quod phantasia non sit sensus in potentia & est ratio talis sensus in potentia semper adest animalibus. phantasia autem non semper animalibus aliquid appareat: ergo phantasia non est sensus in potentia.

Tertio ibi.

Si vero ei quod actu idem: omnibus uti contingere bestiis phantasia inesse: videtur autem non bestiis: ut formice aut api aut vermibus.

Ostendit quod phantasia non sit sensus secundum actum quattuor rationibus. quarum prima talis est. sensus secundum actum conuenit omnibus bestiis. i. animalibus: irrationalibus si igitur phantasia esset idem quod sensus in actu sequeretur quod inesset omnibus animalibus irrationalibus: sed autem non est verum: non enim inest formice aut api. aut vermibus. ergo phantasia non est sensus secundum actum.

Considerandum est autem quod omnia animalia habent quodammodo phantasia: sed animalia imperfecta habent phantasia determinatam sicut infra dicitur per se. Sed hoc non est verum de formica & api: in quarum operatione plurimum prudentie apparet. Sed sciendum est quod opera prudente formice & apis operantur naturali inclinatione: non ex hoc quod habent phantasia determinatam & distinctam a sensu. non enim phantasia tur aliquid nisi dum mouentur a sensibili. quod autem operantur propter finem. quod prouident in futurum non contingit ex hoc quod habeant aliquam imaginationem ipsius futuri: sed imaginantur actus presentes qui ordinantur ad finem ex naturali inclinatione magis quam ex apprehensione. Illa autem animalia dicit philosophus phantasia habere: quibus aliquid sine phantasia apparet: etiam dum non actu sentitur.

Secundam rationem ponit ibi.

Postea hi quidem veri semper: phantasia autem plures false.

Que talis est sensus secundum actum semper sunt veri: si. n. sensus decipitur circa proprium sensibile: sed phantasia

lec. 8.

Co. 156

Co. 155

ut plurimum sunt false: non enim rñdit res imaginationi ut plurimum ergo phantasia non est sensus secundum actum.

Tertiam rationem ponit ibi.

Amplius autem non dicimus: cum ope remur certe circa sensibile: quoniam videtur hoc nobis homo: sed magis cum non manifeste sentimus: tunc et aut verus aut falsus.

Que talis est. Cum operatur cum certitudine circa sensibile actu. si ipsum sentiendo non dicimus quod videtur nobis homo: sed magis dicimus cum non manifeste sentimus: sicut cum a remotis aliquid videmus: vel cum videmus aliquid in tenebris. Et tunc sensus secundum actum aut est verus aut est falsus. circa sensibile. non per accidens cuiusmodi sensibile est homo: non semper sensus est verus: sed quicquid decipitur. Addit autem hoc ut ostendat convenientiam inter sensum et manifestum et phantasia: que est quicquid est vera quicquid falsa est. cum autem manifeste aliquid phantasiatur: dicimus quod videtur nobis homo et non quod per certitudinem sit homo. ergo phantasia non est idem quod sensus in actu.

Quartam rationem ponit ibi.

Et quod quidem diximus apparent et dormientibus visiones.

Que talis est phantastice visiones apparent dormientibus: in eis autem non est sensus secundum actum: ergo phantastica visio non est sensus secundum actum. **D**einde cum dicit.

Co. 157.

At vero neque semper vera dicentium neque una erit. ut scientia aut intellectus. Est enim phantasia et vera et falsa.

Ostendit quod phantasia non sit intellectus: neque scientia. intellectus enim primorum principiorum et scientia de conclusionibus per demonstrationem acquisita: sunt verorum: phantasia autem quicquid est falsa ergo phantasia non est intellectus neque scientia. **D**einde cum dicit.

Relinquitur igitur videre si opinio sit. Sit enim et opinio et vera et falsa. Sed opinioni quidem inberet fides. Non enim contingit opinantem de quibus non videtur credere. Bestiarum autem nulli inest fides: phantasia autem multis.

Ostendit quod phantasia non sit opinio quod magis videbatur: quia opinio est quicquid est falsa sicut phantasia. Ostendit autem hoc duabus rationibus. Prima quarum talis est. Opinione sequitur fides non enim videtur esse convenienter: quod aliquis non credat id quod opinatur: et sic cum nulla bestia habeat fidem: nulli bestiarum inest opinio. sed phantasia inest multis bestiis ut dicitur. ergo phantasia non est opinio. **S**ecundam rationem ponit ibi.

Amplius si omnem opinionem consequatur fides: fidem autem suam esse. suam rationem autem ratio. Bestiarum autem quibusdam phantasia inest ratio vero non.

Que talis est ad omnem opinionem consequitur fides: quia unusquisque credit illud quod opinatur: ut dictum est: sed ad fidem sequitur quod aliquis sit persuasus: ea enim credimus que nobis persuasa sunt: ad persuasionem autem sequitur ratio secundum ordinem illationis: quia per aliquam rationem aliquid alicui suadet: ergo de primo ad ultimum quicquid habet opinionem: habet rationem: nulla autem bestia habet rationem: cum tamen aliqua habeat phantasia: ergo phantasia non est opinio. Et manifestum est quod hec secunda ratio inducitur ad confirmandum primam questionem ad hoc quod prima superponebat: quod nulla bestia habet fidem. **D**einde cum dicit.

Co. 158

Manifestum igitur quoniam neque opinio cum sensu neque per sensum neque complexio opinionis et sensus erit phantasia propter hoc. **O**stendit quod phantasia non est aliquid compositum ex

premissis: et precipue ex sensu et opinione: ex quibus magis posset videri esse composita. Et circa hoc tria facit. primo ponit quod intendit. quod ex premissis concludens. Dicit ergo primo quod quia phantasia neque est sensus neque opinio manifestum propter hoc esse potest quod phantasia nec opinio est cum sensu: ita quod essentialiter sit opinio: et habeat sensum concomitantem. neque opinio est per sensum: ita quod essentialiter sit opinio: sed et habeat sensum causantem: neque est complexio opinionis et sensus: ita quod essentialiter proponatur ex utroque: non autem addit quod non sit phantasia sensus cum opinione: quia phantasia magis videtur conicere cum opinione quam potest esse falsa: quam cum sensu qui est semper verus.

Secundo ibi.

Et manifestum quod non alia quedam est opinio: sed illa que quidem cuius est et sensus. Dico autem ex albi opinione et sensu complexio phantasia est. Non enim ex opinione quid est albi: ex sensu autem boni. Apparete igitur est opinari: quod quidem sentitur non secundum accidens.

Ostendit qualiter oportet accipi opinionem si phantasia complectitur opinionem et sensum: quia enim phantasia est unius et eiusdem: manifestum est quod opinio adiecta sensui qui est phantasia: non est alia quedam opinio: sed illa que est de eodem de quo est sensus. sicut si dicamus quod phantasia est quedam complexio ex opinione albi et sensu eiusdem: non enim potest esse composita ex opinione albi et sensu boni: quia sic phantasia non esset de uno et eodem: oportet igitur si phantasia est ex complexione opinionis et sensus: quod apparere aliquid secundum phantasia: nihil aliud sit quam opinari aliquid idem quod sentitur per se et non secundum accidens. **T**ertio ibi.

Apparent autem et falsa: de quibus simul acceptionem veram habent: et videtur sol unus pedis: sed creditus est maior esse habitatione. Accidit igitur aut abicere sui ipsius veram opinionem quam habebat salvatam salvare non oblitum neque decredentem: aut si adhuc habet: eandem necesse veram et falsam. Sed falsa facta est: cum lateat transcendens res. Non ergo unum aliquod horum est: neque ex his phantasia.

Destruit predictam positionem tali ratione. Contigit aliquando quod aliqua falsa apparent secundum phantasia: que est a sensu: et de illis et de eisdem rebus homo habet veram opinionem. sicut secundum sensum apparet: quod sol non excedit quantitatem unius pedis quod falsum est: sed secundum veram opinionem creditur esse maior: (habitatione) id est tota terra in qua habitamus: si enim apparitio ipsa falsa sit idem quod opinio cum sensu: oportet alterum duorum dicere: quorum unum est quod in ista compositione opinionis ad sensum aliquis abiciat veram opinionem quam prius habebat: re opinata (salva) id est eodem modo manente: et ille qui abicit opinionem non sit oblitus: neque quod decredat quod est impossibile: istis enim tribus modis aliquis abicit veram opinionem: primo quando res mutatur: sicut cum aliquis vere opinatur quod socrates sedet: eo sedente sed postquam socrates sedere destiterit: si retineat opinionem eandem vera opinio mutatur in falsa. Secundo quando desinit opinari quod prius opinabatur: propter hoc quod est per se opinio oblitus. Tertio quando desinit opinari quod prius opinabatur quia decredit quod prius crederat immutatus propter aliam rationem. quod aut aliquis amittat opinionem nullo istorum contingente est impossibile

Co. 157

quod contingeret in proposito. **C**Aliud autem quod oporteret dicere si primum non dicatur est quod aliquis retineat cum falsa opinione veram opinionem: et sic si ipsa apparitio est ipsa opinio: quod necesse est ponere: si phantasia est opinio: sequitur quod eadem apparitio sit vera et falsa: sed oporteret si vera falsa facta est. Et non sit vera quod res (transcendens). i. transmutata ab eo quod prius erat lateat opinantem: quod si non lateret eum: simul commutatione rei mutaretur opinio: et non esset eius opinio falsa: hoc autem adiunxit ad exponendum quod prius dixerat de saluatione rei. **C**Concludit ergo quod phantasia neque est quid predictorum quattuor: neque est compositio ex his.

Clectio sexta.

Ed quoniam accidit motus hoc motus ueri alterum ab hoc: phantasia autem motus videtur esse: et non sine sensu fieri: sed in his que sentiunt: et quorum sensus est: est autem motus fieri ab actu sensus: et huiusmodi similem necesse est esse sensui: erit utique phantasia ipsa motus non sine sensu contingens. **N**eque non sentiētibz inesse: et multa est secundum ipsam facere et pati huiusmodi et esse veram et falsam.

Dicitur phantasia non est aliquid quod illos quattuor: quod ab antiquis ad cognitionem pertinere ponebant: hinc inquit quod sit phantasia. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quod sit phantasia. In secunda assignat rationem eorum que ad phantasia pertinent. ibi. (Hoc autem accidit.) Ad investigandum est quod sit phantasia: hoc modo procedit: primo. n. propositum quod si aliquid est motus contingit quod ab eodem aliquid aliud moueat. ostensum est. n. i. viii. phy. quod est duplex motus. scilicet mouens immobile: et mouens motus. quod. scilicet. mouet eo quod mouetur. **D**einde ponit quod phantasia est quidam motus sicuti. n. sentiens mouetur a sensibilibus: ita in phantasiando mouetur a quibusdam apparitionibus: que dicuntur phantasmata. **U**ltimus ponit affirmatam quam habet phantasia ad sensum: quia phantasia non potest fieri sine sensu: sed est tantum in habentibus sensum. scilicet. in animalibus et est illorum tantum quorum est sensus scilicet illorum que sentiunt. ea. n. que sunt intelligibilia tantum non cadunt in phantasia. **D**einde proponit quod ab actu sensus contingit quedam motus fieri: quod quidem sit manifestum ex eo quod prius proponebat. scilicet. quod ab eo quod est motus contingit moueri alterum. Sensus autem secundum actum sit ex eo quod mouetur a sensibilibus: unde relinquitur quod a sensu secundum actum causatur aliquis motus. **E**x quo est manifestum est quod motus causatur ab actu sensus: necesse est quod sit similis sensui: quod oporteret agere sibi sibi. unde et illud quod mouet in quantum mouetur causat motum similem motui: quo ipsum mouetur. **E**x omnibus autem his concludit quod phantasia sit quidam motus causatur a sensu secundum actum qui quidem motus non est sine sensu: neque potest inesse his que non sentiunt: quod si aliquis motus sit a sensu secundum actum similis motui sensus: et nihil aliud nisi phantasia inuenitur esse tale: reliquitur ergo quod phantasia erit huiusmodi motus: et ex hoc quod est motus causatur a sensu sicuti. n. sequitur quod continget huiusmodi phantasia multa agere et pati secundum eam. Et contingit eam esse veram et falsam: ut statim ostendetur. **D**einde cum dicit.

Hoc autem accidit propter hoc quod sensus proprius quidem est verus. aut quam paucissimus habet falsus. **S**ecundo autem de accidere hoc: et hoc iam contingit metiri. **Q**uod quidem. n. album non metitur. **S**i autem hoc aliud et aliud: metitur. **T**ertio autem communium et consequentium accidentia quibus insunt propria: **D**ico autem ut motus et magnitudo accidunt sensibilibus: circa que est maxime iam decipi. **S**ecundum sensus motus autem ab actu factus differt

a sensu qui ab his tribus sensibus. **E**t primum quidem presentis sensus verus: alii autem presentis et absentis erunt utique falsi et maxime cum procul sit sensibile. **S**i quidem igitur nihil aliud habet que dicta sunt nisi phantasia: hoc autem est quod dictum est. **P**hantasia utique erit motus a sensu secundum actum factus.

Assignat rationem eorum que conueniunt phantasiae per ea que dicta sunt. **E**t circa hoc tria facit. primo assignat causam eius quod dixerat: quod phantasia quandoque sit vera: et quandoque falsa: secundo assignat causam huiusmodi. ibi. (quonia autem visus.) tertio assignat causas eius quod dixerat quod animalia multa agunt secundum phantasia. ibi. (et quoniam immanent.) **D**icit ergo primo quod b. scilicet. phantasia esse quandoque vera: et quandoque falsa: accidit propter hoc quod dicitur. quia. scilicet. sensus a cuius actu causatur phantasia diuersimode se habet ad veritatem et falsitatem secundum quod comparatur ad diuersa. nam primo quidem circa propria sensibilia semper verus est aut modicus habet de falsitate: sicut enim potentie naturales non deficient in propriis operationibus: nisi in minori parte propter aliquam corruptionem: sic etiam sensus non deficient a vero iudicio propriorum sensibilibus nisi in minori parte propter aliquam corruptionem organi: ut apparet in febrientibus quibus propter indispositionem lingue dulcia amara esse videntur. **S**ecundo autem sensus est circa sensibilia per accidens: et huiusmodi iam decipitur sensus: quod enim album sit quod videtur non mentitur sensus: sed si album sit huiusmodi: aut illud: puta vel nix vel farina vel aliquid huiusmodi: huiusmodi iam contingit mentiri sensus et maxime remotis. **T**ertio sensus est sensibilium communium que consequuntur sibi in quibus sunt accidentia que sunt sensibilia propria: sicut magnitudo et motus que sunt sensibilia communia accidunt sensibilibus corporibus. **E**t circa huiusmodi maxime est deceptio: quia iudicium de his variatur secundum diuersitates distantie: nam quod a remotiori videtur: minus videtur: motus autem phantasiae qui est factus ab actu sensus differt ab istis tribus sensibus. i. actibus sensus: sicut effectus differt a causa. **E**t propter hoc etiam: quod effectus est debilius causa: et quanto magis aliquid elongatur a primo agente: tanto minus recipit de virtute et similitudine eius: ideo in phantasia facilius adhuc quam in sensu potest incidere falsitas que consistit in dissimilitudine sensus ad sensibile: tunc. n. est falsus sensus quando aliter recipit forma sensibilis in sensu quam sit in sensibili. **E**t dico aliter secundum speciem: non secundum materiam: puta si sapor dulcis recipiatur in lingua secundum amaritudinem: sed vero materiam semper aliter recipit sensus quam habeat sensibile: omnis igitur motus phantasiae qui fit a motu propriorum sensibilibus est verus: ut in pluribus et hoc dico quantum ad presentiam sensibilis. quando motus phantasiae est simul cum motu sensus. **S**ed quando motus phantasiae est in absentia sensus: tunc etiam circa propria sensibilia contingit decipi: imaginatur enim quodammodo absentia: ut alba licet sint nigra. sed alii motus phantasiae qui causantur a sensu sensibilium per accidens: et a sensu sensibilium communium possunt esse falsi siue sit presentis sensibile: siue non: sed maxime sunt falsi in absentia sensibilis quando est procul. tamen magis sunt falsi in absentia sensibilis quam quando sunt procul. **E**x hac autem ratione assignata concludit ulterius principale propositum dicens quod si ea que dicta sunt non conueniunt nisi phantasiae: et phantasia habet quod dictum est: reliquitur quod phantasia sit motus a sensu factus in actu. **U**ltimus autem iste motus aliam potentiam requirat quam sensitivam: **A**ristoteles hoc non determinat: **S**ed videtur quod cum secundum diuersitatem actuum distinguantur potentie et diuersitas motus requirat diuersa mobilia: quia quod mouetur non mouet seipsum sed alterum: necessarium videtur quod sit alia potentia phantastica siue imaginatiua a sensu.

Deinde cum dicit.

Co. 162.

Quoniam autem visus maxime sensus est: et nomen a lumine accepit: quoniam sine lumine non est videre.

Sec. 6.

Assignat causam huius nominis. Circa quod sciendum est quod philosophus in greco id est est quod lux: et inde venit phantasia. Dicit ergo quod visus est precipuus inter alios sensus: eo quod est spiritualior: ut supra ostensum est et plurimum cognoscitivus: ideo phantasia que causatur a sensu secundum actum: accipit nomen a lumine. sine quo non est videre: ut supra dictum est.

Deinde cum dicit.

Et quoniam immanent: et simile sunt sensibus: multa secundum ipsos operantur animalia. Alia quidem quia non habent intellectum: ut bestie. Alia vero ex velamento intellectus: aliquando passione aut egritudine aut somno: ut homines. De phantasia quidem igitur quod est et propter quid est: dictum sit intantum.

Ostendit causam quare animalia agunt et patiuntur secundum phantasia. et dicit quod phantasia (immanent) id est perseverant: etiam abeuntibus sensibilibus et sunt similes sensibus secundum actum: unde sicut sensus secundum actum movent appetitum ad presentiam sensibilis: ita et phantasia in absentia sensibilis. Et propter hoc dicit quod animalia multa operantur secundum phantasias: sed hoc contingit propter defectum intellectus: quia cum intellectus adest: quia est superior eius iudicium prevaleat ad agendum. unde quando intellectus non dominatur: agunt animalia secundum phantasia: alia quidem quia omnino non habent intellectum sicut bestie: (alia quidem quia habent intellectum) velatum: sicut homines: quod contingit tripliciter: quandoque quidem ex aliqua passione ire aut concupiscentie vel timoris: aut aliquid huiusmodi. quandoque autem accidit ex aliqua infirmitate. sicut patet in freneticis vel furiosis: quandoque autem in somno: sicut accidit in dormientibus. ex istis. n. causis contingit quod intellectus non prevaleat phantasia: unde homo sequitur apprehensionem phantasticam: quasi veram.

Ultimo concludit de phantasia: quod dictum est quod sit et que sit eius causa.

Lectio septima.

Co. 164.

Ex parte autem anime qua cognoscit anima et sapit: siue separabili existente: siue non separabili secundum magnitudinem sed secundum rationem: considerandum quam habet differentiam et quomodo quidem sit ipsum intelligere.

Postquam philosophus determinavit de parte anime sensitive: et ostendit etiam quod sentire et intelligere non sunt idem: hic incipit determinare de parte anime intellectiva et dividit in partes duas. in prima dicitur de intellectu: in secunda ex his que determinata sunt de sensu et intellectu: ostendit quid sit de anima sentiendum. ibi. (Nunc autem de anima.) Prima dividitur in partes duas. in prima determinat de intellectu. in secunda comparat ipsum ad sensum. ibi. (Uides autem sensibile.) prima dividitur in duas: in prima determinat de intellectu: in secunda de operatione eius. ibi. (indivisibilium.) prima dividit in tres. in prima dicitur de intellectu possibili. In fine de intellectu agente. ibi. (quoniam autem sicut in omni.) in tertia de intellectu in actu. ibi. (Idem autem est secundum actum.) Circa primum tria facit: in prima determinat de intellectu possibili: in secunda de obiecto eius. ibi. (Quoniam autem aliud.) In tertio monet dubitationem circa pre-determinata. ibi. (Dubitabit autem aliquis.) Circa pri-

mam duo facit. primo ostendit naturam intellectus possibilem. secundo ostendit quomodo reducat in actum. ibi. (Cum autem sic singula.) Circa primum duo facit. primo ostendit de quo est intentio. secundo ostendit propositum. ibi. (si igitur est intelligere.) Dicit ergo primo quod postquam determinatum est de parte anime sensitive: et ostensum est quod sapere et intelligere non est idem quod sentire: considerandum est nunc de parte anime: (qua cognoscit anima) id est intelligit: (et sapit.) Supra autem dictum est: quod differentia est inter sapere et intelligere: nam sapere pertinet ad iudicium intellectus: intelligere autem ad eius apprehensionem. Circa hanc autem partem aliquid est quod premit de quo erat apud antiquos dubium: videlicet hec pars anime sit separabilis ab alijs partibus anime sive sibi sive non sit separabilis sibi sive ratione tamen. Intellegit autem esse separabile subiecto per hoc quod dicit esse separabile secundum magnitudinem: per platonem qui ponens partes anime subiecto ad invicem separatas attribuit eis organa in diversis partibus corporis. hoc est ergo quod premit. Sed duo sunt que ingrediuntur. quorum primum est si sit separabilis secundum rationem hec pars anime ab alijs: quia differentiam habet ad alias. Et quia proprietates potentie ex qualitate actus cognoscit: secundum quod ingrediuntur intus est: (quomodo sit ipsum intelligere) id est quomodo operatio intellectualis compleatur.

Deinde cum dicit.

Si igitur est intelligere sicut sentire aut pati aliquid: utique erit ab intelligibili: aut aliquid huiusmodi alterum. Impassibile ergo oportet esse: susceptivum autem speciei et potentia huiusmodi. sed non hoc. et similiter se habere sicut sensitivum ad sensibilia. sic intellectivum ad intelligibilia.

Ostendit propositum. et circa hoc tria facit. primo proponit similitudinem intellectus ad sensum. Secundo ex huiusmodi similitudine concludit naturam intellectus possibilem. ibi. (necesse est itaque.) Tertio ostendit ex his que de intellectu probaverat differentiam inter intellectum et sensum. ibi. (Quoniam autem non similis.) Primo igitur ex huiusmodi suppositione procedit ad propositum ostendendum: quod intelligere est simile ei quod est sentire: que quidem similitudo ex hoc manifesta est: quod sicut sentire est quoddam cognoscere: et sentimus quandoque quidem in potentia: quandoque autem in actu: sic et intelligere cognoscere quoddam est: et quandoque quidem intelligimus in potentia et quandoque in actu. Et hoc autem sequitur quod cum sentire sit quoddam pati a sensibili aut aliquid simile passioni: quod intelligere sit vel pati aliquid ab intelligibili: vel aliquid alterum huiusmodi sive. s. passioni: horum autem duorum secundum verum est: nam sentire ut supra in secundo dictum est: non proprie pati est: patitur enim proprie aliquid a contrario. sed aliquid habet simile passioni in quantum sensus est in potentia ad sensibile: et est susceptivus sensibilium: ergo si intelligere est simile ei quod est sentire: et partes intellectivam oportet esse impassibilem. passione proprie accepta: sed oportet quod habeat aliquid simile passibilitati. quia oportet huiusmodi partem esse susceptivam speciei intelligibilis: et quod sit in potentia ad huiusmodi speciem: sed non sit hoc in actu. Et sic oportet quod sicut se habet sensitivum ad sensibilia similiter se habet intellectivum ad intelligibilia: quia utrumque est in potentia ad suum obiectum et susceptivum eius.

Deinde cum dicit.

Necesse est itaque quoniam omnia intelligit immixtum esse: sicut dicit Anaxagoras: ut imperet: hoc autem est ut cognoscat. intus apparet. n. prohibebit extraneum: et obstruet. Quare neque ipse est esse naturam neque unum.

Co. 2.

Co. 3.

Lec. 17.

Co. 4.

Co. 5.

Tertius

sz aut hoc q̄ possibilis sit vocatus itaque ani-
me intellectus. Dico autem intellectum quo
opinatur & intelligit anima: nihil est actu eorū
que sunt ante intelligere.

CEx premissis ostendit naturam intellectus possibilis.
Et circa hoc duo facit. Primo ostendit q̄ intellectus pos-
sibilis nō est aliquid corporeū vel cōmixtū ex rebus cor-
poralibus: secundo ostendit q̄ nō habet organū corpale.
Ibi. (vnde neq̄ misceri.) Cōsiderādū est ergo circa pri-
mum q̄ antiqui de intellectu dupliciter opinati sunt. qdā
enim posuerūt q̄ intellectus erat compositus ex principiis
omniū: ad hoc q̄ cognosceret oīa: & hāc supra dixit esse
opinionem. empe. Anax. v̄ro dixit intellectū esse simpli-
cem & imixtū: & nulli rerū corporalium habere aliqd̄ cōe.
Ex eo ergo q̄ dictū est: q̄ intellectus non est actu intelli-
gens: sed potentia tantum: concludit q̄ necesse est intelle-
ctum pp̄ hoc q̄ intelligit oīa i potentia: non esse mixtum
ex reb⁹ corporalibus sicut empe. posuit: sed esse imixtū
sicut dixit anaxag. Et quidē anaxag. hoc dixit hac ratiōe
motus: q̄ posuit intellectum esse principium totius mot⁹
a quo oīa mouentur secundū eius imperium. Si autem esset
mixtus ex naturis corporalibus vel haberet aliquā eorū
determinate: nō posset oīa mouere suo ip̄rio: q̄ deter-
minaret ad vnum. Et hoc est qd̄ dicit q̄ anax. posuit in
intellectum esse imixtū: (vt imperet). i. vt suo imperio
oīa moueat. sed q̄ nos nūc nō loquimur de intellectu qui
oīa mouet: sed de intellectu quo oīa intelligit: illud medi-
um nō est oportunitum ad ostēdendū intellectum esse im-
mixtū: sed oī aliud mediū accipere ad illud ostēdendū.
ex hoc. s. q̄ intellectus oīa cognoscit. Et hoc est quod ad-
dit: (hoc autē ē vt cognoscat). q. d. sicut anax. posuit in
intellectū esse imixtum ad hoc vt imperet: ita oī nos pōe-
re intellectū esse imixtū ad hoc vt cognoscat: quo quidē
tali rōne apparet: oē. n. quod est in potētia ad aliqd̄ & re-
ceptiuum eius caret eo ad quod est in potētia: & cuius
receptiuū: sicut pupilla q̄ est i potētia ad coloris: & re-
ceptiuā ipsorū: est carens oī colore: sed intellectus noster
sic intelligit intelligibilia q̄ est in potētia ad ea & susceptiu⁹
eorū sicut sensus sensibilium: ergo caret oib⁹ illis reb⁹
quas natus est intelligere. Cū igit intellectus noster na-
tus sit intelligere oēs res sensibiles & corporeas oī q̄ ca-
reat oī natura corporali: sicut sensus visus caret omni co-
lore: pp̄ hoc qd̄ est cognoscit coloris. si. n. haberet
aliquē colorem: ille color p̄hiberet videre alios colores
sicut lingua febicitatis q̄ h̄z aliquē humorem amarum
non potest percipere dulcem saporē. Sic etiā intellect⁹
si haberet aliquā naturā determinatam: illa natura cōna-
turalis sibi p̄hiberet eī a cognitione aliarū naturarū: &
hoc est quod dicit. (intus apparens enim p̄hibebit cog-
noscere extraneum: & obstruet). i. impedit intellectū &
quodāmodo velabit & concludet ab inspectione aliorū: &
appellat intus apparens aliquid intrinsecū cōnaturale
intellectui: qd̄ dū ei appareret. semper impediret intel-
lectus ab intelligendo alia: sicut si diceremus q̄ humor
amarus esset intus appars lingue febicitatis. Cōcludit
aut ex hoc q̄ nō cōtingit naturā intellect⁹ esse (neq̄ vnā)
i. nullā determinatam: sed hanc solam naturam habet q̄
est possibilis respectu oīam: & hoc qd̄ contingit intelle-
ctui. q̄ nō est cognoscitū tantū vnus generis sensibili-
um: sicut visus vel auditus. vel oīum qualitātū & accidē-
tium sensibilium cōmuniū vel pp̄riorum: sed vniuer-
saliter totius nature sensibilis: vnde sicut visus caret quo-
dam genere sensibilium: ita oportet q̄ intellectus careat
tota natura sensibili. et hoc aut vterius concludit: q̄ ille
q̄ vocatur intellectus aīe nihil est in actu eorū que sunt
ante intelligere: quod est contrariū ei quod antiqui po-
nebant. dicebant. n. enim ad hoc quod cognosceret oīa ei-
se compositam ex omnibus. Si autem esset cognosciti-
uus omnium: q̄ haberet in se omnia: esse semper intelle-
ctus i actu: & nunq̄ in potentia: sicut supra dixit de sensu

De anima

q̄ si esset compositus ex sensibilibus non indigeret sensi-
bilibus exterioribus ad sentiendum: & ne quis crederet
q̄ esset hoc verum de quolibet intellectu q̄ sit in poten-
tia ad sua intelligibilia anteq̄ intelligat interponit q̄ nūc
loquitur de intellectu quo anima opinatur & intelligit.
et hoc dicit vt preseruet se ab intellectu diuino. qui non
est i potētia sed est quodā modo intellectus inter oīam.
de quo intellectu anax. dixit qd̄ est imixtus vt imperet.

Deinde cum dicit.

Unde neq̄ misceri est rationabile ipsum
corpori. Qualis. n. aliquis vtiq̄ fiet. aut cale-
factus aut frigidus: si organum aliquod erit
sicut sensitiuo: nunc autē nullum est.

Co. 6.

Ostendit q̄ intellectus non habet organum corpora-
le. et primo ostendit propositū: secundo adaptat ad hoc
quoddam dictum antiquorum. ibi. (& bene iam.) Di-
cit ergo primo concludens ex predictis: q̄ si intellectus
noster ad hoc q̄ cognoscat omnia oportet q̄ non habeat
naturam aliquam determinatam ex naturis rerum cor-
poralium quas cognoscit: eodem modo rationabile est
q̄ non (miscetur corpori). i. q̄ non habeat aliquod or-
ganum corporale: sicut habet pars anime sensitina: quia
si erit aliquod organum corporale intellectui: sicut est
parti sensitine: sequitur q̄ habz aliquā naturā determi-
natam ex naturis rerum sensibilium. et hoc est quod di-
cit: (sequitur q̄ erit aliquis quali). aliquam qualitatem
sensibilem habens. vt scilicet sit actu calidus aut frigid⁹:
manifestum est enī q̄ potētia anime que est actus ali-
cuius organi: conformatur illi organo: sicut actus susce-
ptibilis: neq̄ refert quantum ad actum potētie: vtrum
autem ipsa potētia habeat aliquam qualitatem sensibi-
lem determinatam: aut organum: cum actus non potē-
tie sit solus sed compositus ex potētia & organo corpo-
reo. similiter enim impediretur visio oculorum sit po-
tētia visiva haberet colorem determinatum sine pupil-
la. et ideo dicit q̄ eiusdem rationis est ponere q̄ intelle-
ctus non habeat organum corporale: & q̄ non habeat
aliquam naturam corpoream determinatam. & ideo
subdit q̄ nullum est organum intellectiue partis: sicut
est sensitine.

Deinde cum dicit.

Et bene iam dicentes sunt animam esse lo-
cum specierum: nisi q̄ non tota sed intellecti-
ua neq̄ actu sed potentia species.

Adaptat quod dictum est opinioni antiquorum: & di-
cit q̄ ex quo pars intellectiua non habet organum sicut
pars sensitina. iam potest verificari dictum illorum qui
dixerunt q̄ anima est locus specierum: quod per similitu-
dinē dicitur: eo q̄ ē specierum receptiuā. quod quidē
non verum esset si quolibet pars anime haberet organū
quia iam species non reciperētur in anima sola: sed in cō-
iuncto. non enim visus solus est susceptiuus specierū:
sed oculus: & ideo non dicendum est q̄ tota anima sit lo-
cus specierum: sed solum pars intellectiua que organū
non habet: nec ita est locus specierū: q̄ habeat actu spe-
cies sed potentia tantum.

Deinde cum dicit.

Quoniam autē non similis sit impassibi-
litas sensitui & intellectui manifestū ē ex or-
ganis & sensu. Sensus enim non pot̄ sentire
ex valde sensibili: vt sonum ex magnis sonis.
neq̄ ex fortibus odoribus & coloribus neq̄
videre neq̄ odorare. Sz intellectus cum in-
telligat aliquod valde intelligibile: non min⁹
intelligit infima: sz & magis. Sensituum qui
dē. n. non sine corpore est. hic autē separatus.

Co. 7.

Lib. 2.
Lec. 10.

Costendit differentiam inter intellectum et sensum quā tum ad impassibilitatem: dictum est enim supra quod sicut sentire non est pati passione proprie accepta: ita nec intelligere: et ex hoc supra conclusit quod intellectus erat impassibilis: ne ergo aliquis crederet quod in eodem gradu impassibilitatis esset sensus et intellectus: subiungit huius quod non est similis impassibilitas sensitivi et intellectivi: sensus enim licet non patiat a sensibili passione proprie accepta: patitur tamen per accidens. in quantum organi proportio corrumpit ab excellenti sensibili: sed de intellectu hoc accidere non potest cuius organo careat: unde nec per se nec per accidens passibilis est: et hoc est quod dicitur quod dissimilitudo impassibilitatis sensitivi et intellectivi manifesta est ex organo et sensu: quia sensus efficitur impotens ad sentiendum ex valde sensibili: sicut auditus non potest audire sonum propter hoc quod motus est ex magnis sonis: neque visus potest videre neque olfactus odorare: ex eo quod hi sensus moti sunt propter ex fortibus odoribus et coloribus corruptentibus organum: sed intellectus quia non habet organum corporeum quod corrumpi possit ab excellentia proprii obiecti: cum intelligit aliquid valde intelligibile non minus postea intelligit infima: sed magis et idem accideret de sensu si non haberet organum corporeale: debilitatur tamen intellectus ex lesione alicuius organi corporalis indirecte: in quantum ad eius operationem regitur operatio sensus habentis organum. Causa igitur diversitatis huius est quia sensitivum non est sine corpore: sed intellectus est separatus. **E**x his autem quae hic dicuntur appareat falsitas opinionis illorum qui dixerunt quod intellectus est vis imaginativa, vel aliqua preparatio in natura humana consequens corporis complexionem: sed hoc rursus occasione verborum quaedam intantum decepti sunt ut ponerent intellectum possibilem esse a corpore separatum: sicut una de substantiis separatis: quod quidem omnino impossibile est. manifestum est enim quod hic homo intelligit, si enim hoc neget: tunc dicens hanc opinionem non intelligit aliquid: et ideo non est audiendus: si autem intelligit, oportet quod aliquo formaliter intelligat. hic autem est intellectus possibilis: de quo philosophus dicit: (dico autem intellectus quo intelligit et opinatur anima.) intellectus ergo possibilis est quo hic homo formaliter loquendo intelligit. illud etiam quo aliquid operatur sicut actus principio potest huius esse separari ab eo quod operatur, ut si dicamus quod balneus operatur per regem: quia rex monet eum ad operandum sed impossibile est illud quo aliquid operatur formaliter separari ab eo secundum esse, quod ideo est: quia nihil agit nisi secundum quod est actus: sic igitur aliquid formaliter operatur: sicut eo fit actus: non autem fit aliquid aliquo eius actu si sit separatum ab eo secundum esse: unde impossibile est quod illud quo aliquid agit formaliter sit separatum ab eo secundum esse. **I**deo hoc considerantes adinvenimus res huius opinionis: conati sunt adinvenire aliquem modum quo illa substantia separata quem intellectum possibilem dicunt: continetur et uniatu nobiscum: ut sic eius intelligere sic nostrum intelligere. Dicunt enim quod species intelligibilis est forma intellectus possibilis: per eam enim, fit in actu: huiusmodi autem speciei subiectum est quoddam phantasia quod est in nobis. Sic igitur dicunt intellectum possibilem copulari nobiscum per formam suam. Sed hoc quod dictum est nullam omnino continuationem intellectus ad nos demonstrat: quod sic patet: intellectus enim possibilis non est unum cum intelligibili: nisi secundum quod intellectus est in actu: sicut neque sensus est idem cum sensibili in potentia: ut supra habitum est. Species igitur intelligibilis non est forma intellectus possibilis: nisi secundum quod est intelligibilis actu: non est autem intelligibilis actu: nisi secundum quod est a phantasmatis abstracta et remota: manifestum est igitur quod si in uniuersum intellectui est remota a phantasmatis: non igitur intellectus per hoc uniuersum nobiscum. Sed manifestum est quod actor huius positionis deceptus fuit per fallaciam accidentis: quasi sic arguens. phantasmata sunt quodammodo unum cum

specie intelligibili: species autem intelligibilis est unum cum intellectu possibili: ergo intellectus possibilis uniuersum phantasmatis. manifestum est autem quod hoc incidit fallacia accidens: quia species intelligibilis secundum quod est unum cum intellectu possibili est abstracta a phantasmatis ut dictum est. Dato tamen quod per hunc modum sit aliqua unio intellectus possibilis ad nos, non tamen haec unio faceret nos intelligentes: sed magis intellectos: id enim, cuius est similitudo species in virtute aliqua cognoscitiva existens non ex hoc fit cognoscens, sed cognitum: non enim per hoc quod species quae est in pupilla est similitudo coloris quae est in pariete, color est videns: sed magis est visus, per hoc igitur quod species intelligibilis quae est in intellectu possibili est similitudo quaedam phantasmatis: non sequitur quod nos simus intelligentes: sed quod nos vel potius phantasmata nostra sint intellecta ab illa substantia separata. **S**unt autem plura alia quae contra hanc positionem dici possunt, quae alibi diligentius pertractauimus, sed hic hoc unum sufficiat, quod ad positionem hanc sequitur quod hic homo non intelligit. **M**anifestum etiam est quod haec positio contra intentionem philosophi est, et primo quidem: quia philosophus hic ingrit de parte anime. Sic enim hunc tractatum incipit, unde manifestum est quod intellectus possibilis pars anime est: et non substantia separata. **I**tem ex hoc quod ipse procedit ad inquirendum de intellectu sine sit subiecto separabilis ab alijs partibus anime sine non, unde patet quod suus processus stat: etiam si intellectus subiecto non sit separabilis ab alijs partibus anime. **I**tem per hoc quod dicitur quod intellectus est quo anima intelligit, haec enim omnia ostendunt quod Aristoteles non dicit intellectum esse separatum: sicut sunt substantie separate. **M**irum est autem quomodo tam leuiter errauerit, ex hoc quod dicitur quod intellectus est separatus: cum ex littera sua huius rei habeatur intellectus. Dicitur enim separatus intellectus: quia non habet organum sicut sensus: et hoc contingit propter hoc: quia anima humana propter suam nobilitatem supergreditur facultatem materie corporalis: et non potest totaliter includi ab ea. Unde remanet ei aliqua actio in qua materia corporalis non comunicat, et propter hanc potentiam eius ad hanc actionem non habet organum corporale: et sic est intellectus separatus.

Lectio octava:

Am autem sic singula fiat: ut sciens Co. 1.

C dicitur qui secundum actum, hoc autem, confestim accidit, cum possit operari per seipsum, est quidem igitur et tunc potentia quodam modo non tamen similiter et ante adiscere aut inuenire: et ipse autem seipsum tunc potest intelligere.

Postquam prius determinauit de intellectu possibili quod est in potentia ad intelligibilia, hic ostendit quomodo in actu reducatur. Et primo ostendit quod intellectus aliquando fit in actu. Secundo ostendit quod sit proprium obiectum eius: respectu cuius fit in actu ibi. (Quoniam autem aliud est magnitudo). Ostendit ibi quomodo intellectus in actu reducatur dicens dictum est quod anima intellectiva non est actu ipse species: sed in potentia tantum. (Cum autem sic fiant singula), id est sic reducatur in actu species intelligibilium: quemadmodum sciens, id est habens scientie habitum: habet species in actu, et tunc dicitur intellectus quod est secundum actum, hoc autem accidit statim cum aliquis potest per seipsum operari operationem intellectus: quod est secundum intelligere: sicut et quamlibet formam: tunc aliquis in actu habet quando potest operationem illius forme explere. Sed licet tunc intellectus quodam modo sit in actu quando habet species intelligibiles: sicut sciens habet habitum: et est tunc quodam modo in potentia: non tamen eodem modo sicut prius erat in potentia antequam scientiam acquireret addiscendo, vel inueniendo: nam antequam haberet habitum scientie qui est primus

actus nō poterat operari cum vellet: sed oportebat q̄ ab altero reduceretur in actum. sed quando iam habet habitum scientie q̄ est actus primus: potest cū voluerit p̄cedere in actum secundus qui est operatio. Ad manifestū ē aut̄ ex hoc quod hic dī: falsam esse opinionem Auicēne quāz hēt de speciebus intelligibilibus: et contra opinionem Aristotelis. ¶ **P**onit. n. Auicēna q̄ species nō conseruātur in intellectu possibili: nec sunt in eo: nisi quādo actu intelligit: se o3 secundum ipsum quod quando cunq3 intelligit actu q̄ conuertat se ad intelligentiā separata agentē a qua effluunt in intellectum possibilem intelligibiles species. ¶ **C**ontra qd̄ manifeste hic phyllosophus dicit q̄ intellectus reducitur in actū specieruz per modū quo sciens actu: adhuc est in potētia itelligens: cū enim intellectus actu itelligit species intelligibiles sunt ī eo secundum actum perfectum: cum autē habet habituz scientie sunt species in ipso in intellectu medio mō inter potētiā purā et actum purum. ¶ **E**t qz dixerat q̄ quādo intellectus fit quodammodo in actu secundum singula eorum ad que erat in potētia: tunc potest intelligere respectū autem sui nullo modo erat ī potētia: posset aliquis credere q̄ factus in actu seipsum non itelligeret: et ideo ad hoc excludendum subiungit: q̄ intellectus factus in actu non solum pōt itelligere alia. sed etiaz tūc potest itelligere seipsum.

¶ **D**einde cum dicit.

Quoniam autem aliud est magnitudo et magnitudini esse: et aqua et aque esse: et sic in multis aliis: non autē in omnibus. in quibusdam enim idem est esse carni aut carnem: aut alio: ergo: aut aliter habente discernit. caro. n. non sine materia: sed sicut simum hoc in hoc. Sensituo quidem igitur calidum et frigiduz iudicat et quorum ratio quedam caro alio autem aut separato aut sicut circūflexa se habet ad seipsam cum extēsa fit: carni esse discernit.

¶ **O**stendit p̄bus quid sit obiectū intellectus. Ad cuius euidentiā sciendum est q̄ phyllosophus in. vij. metha. inquit vtrum quod quid est. i. quidditas vel essentia rei q̄ diffinitio significat fit idem quod res. Et qz ¶ **P**lato ponebat quidditates rerum esse separatas a singularibz q̄ dicebat ideas vel species: ideo ostēdit q̄ quidditates rerum non sunt aliud a rebus: nisi per accidens: vtp̄ta nō est idem quidditas hominis albi. et homo albus: qz quidditas hominis albi non continet in se nisi q̄ pertinet ad speciem hominis: sed hoc quod dico homo albus habz aliquid in se preter illud quod ē de specie humana. hoc autē cōtingit in omnibus habentibus formam in materia q̄ in eis est aliquid preter principia speciei. nam natura speciei indiuiduatur per materiam. vnde principia indiuiduantia et accidentia indiuidui sunt preter essentiā speciei. Et ideo cōtingit sub vna specie inueniri plura indiuidua que licet non differant in natura speciei: differūt tamen secundum principia indiuiduantia: et propter hoc in omnibus habentibus formā in materia: non est omnino idem et res et quod quid est eius. Socrates. n. non est sua humanitas: In his vero que nō hēt formā in materia sicut sunt forme simplices: nihil potest esse preter eētiam speciei: qz ipsa forma est tota essentia: et ideo in talibus non possunt esse plura indiuidua vnus speciei nec potest in eis differre res et quod quid est eius. ¶ **C**onferendum est etiam q̄ non solum naturalia habent speciem in materia: sed etiaz mathematica. est enim duplex materia. s. sensibilis a qua abstrahunt mathematica. et cōcernūt eā naturalia: et intelligibilis quā mathematica cōcernunt quod quidem sic itelligendum est. Ad manifestū est enim q̄ quantitas immediate inheret substantie: qualitates autem sensibiles in quantitate fundantur: vt albi

et nigrum: calidum et frigidum: remoto autem posteriori remanet prius. vnde remans qualitatibus sensibilibz secundum intellectum adhuc remanet quantitas continua in intellectu. Quedam ergo sunt forme que materiā requirunt sub determinata dispositione sensibilibz qualitatū: et huiusmodi sunt omnes forme naturales: et ideo naturalia concernūt materiam sensibilem. Quedam vero forme que non exigunt materiam sub determinata dispositione sensibilibz qualitatū: tamen requirunt materiaz sub quantitate existentem sicut triangulus et quadratum et huiusmodi. et hec dicuntur mathematica. et abstrahunt a materia sensibili: sed nō a materia intelligibili: in quantum in intellectu remanet continua quantitas abstracta a sensibili qualitate. Sic ergo patet q̄ sic naturalia habent formas in materia ita et mathematica: et propter hoc tam in naturalibz q̄ in mathematicis differt res et quod quid est: vnde in vtriusq3 inueniūtur plura indiuidua sub vna specie. sicut enī sunt plures homines vnus speciei: ita et plures trianguli sub vna specie. ¶ **H**is igitur habitis planuz est accipere ex littera phyllosophi intellectum. dicit enim q̄ aliud est (magnitudo et magnitudinis eē). i. aliud est magnitudo et quod quid est eius esse. n. quod est magnitudini appellat quidditatem eius. et similiter aliud ē (aq̄ et aque esse): et sic est ī multis alijs: id est in omnibus mathematicis: et naturalibz. vnde signāter dno exēpla posuit. Nā magnitudo ē quidditas mathematicum: aqua autem quid naturale. Non autē hoc cōtingit in oibus. nā in his q̄ omnino sunt separata a materia idem est res et quod quid est eius. et quia substatie separate ignote sunt nobis non potuit eas nominare proprijs nominibus: sicut mathematica et naturalia: sed nominat ea sub exemplo rerum naturalium. et hoc ē qd̄ subdit: q̄ in quibusdam idem est carni esse et carnem: ex quo non itelligit q̄ si idem caro et quid est eius. (nō. n. diceret in quibusdam sic eē): sed simpliciter diceret. q̄ idem est caro et carni esse: sed itelligit q̄ hoc q̄ sic dicitur aliquid et alicui vt caro et carni esse idē est (in quibusdam). s. in his que sunt a materia separata. et qz ad diuersa cognoscenda diuersę potētie cognoscitine requirunt: cōcludit q̄ anima aut cognoscit alio modo rez et alio ei quidditatem: aut vno et eodem: sed alio modo se habente. Ad manifestum est autē q̄ caro non est sine materia: sed forma carnis est forma determinata: et in materia determinata sensibili: (sicut etiaz simum habet subiectuz sensibile determinatum). s. nasum. hanc igit naturaz sensitua cognoscit anima per sensum. et hoc est quod subdit. q̄ anima iudicat potētia sensitua calidum et frigidum et alia huiusmodi: (quorum ratio). i. proportio (quedā caro est): forma enim carnis requirit determinataz proportionem calidi et frigidi et aliorum huiusmodi: sed o3 q̄ alia potētia (discernat esse carni): id est quod quid est carnis. Sed hoc contigit dupliciter: vno modo sic q̄ ipsa caro vel quidditas carnis cognoscantur omnino potētis adiuticem diuersis: puta q̄ potētia intellectiva cognoscitur quidditas carnis: potētia sensitua cognoscitur caro: et hoc contigit quando anima per se cognoscit singulare: et per se cognoscit naturam speciei. Alio modo contigit q̄ cognoscitur caro et quod quid est carnis non q̄ sit alia et alia potētia: sed quia vna et eadem potētia alio et alio modo cognoscit carnem et quod quid est eius et illud oportet esse cum anima comparat vniuersale ad singulare: sicut enim supra dictum est q̄ non possemus sentire differentiam dulcis et alibi: nisi esset vna potētia sensitua communis que cognosceret vtrūq3: ita etiam non possemus cognoscere comparationem vniuersalis ad particulare: nisi esset vna potētia que cognosceret vtrūq3. Intellectus igitur vtrūq3 cognoscit. sed alio: et alio modo: cognoscit enim naturam speciei sine quod quid est directe extendendo seipsum: ipsuz autem singulare per quandam reflexionem: in quantum redit super pbantasmata: a quibus speci

es intelligibiles abstrahuntur. et hoc est quod dicit quod est
sensitivo cognoscit carnem. (alio). i. alia potentia (et scer-
nit esse carni). i. quod quod est carnis: (aut separata): pu-
ta cum caro cognoscitur sensu: et esse carnis intellectu: aut
eodem aliter se habere. s. (sicut circumflexa se habet ad
seipsam) anima intellectiva cognoscit carnem (que cum
extensa sit discernit esse carni). i. directe apprehendit quod
ditatem carnis per reflexionem autem ipsam carnem.

Deinde cum dicit.

Lo. II.

Iterum aut in his que abstractione sunt re-
ctum sicut simum cum continuo. n. e. Quod aut quid
erat esse: si est et alterum recto esse et rectum alio.
Sit. n. dualitas. altero itaque aut aliter habere
se iudicat. omnino ergo sicut separabiles res a
materia. sic et que circa intellectum sunt.

Quod supra dixerat in naturalibus exponit in mathe-
maticis dicens quod iterum in his que sunt (per abstractionem).
i. in mathematicis quorum ratio abstrahit a materia sen-
sibili: rectum se habet sicut simum: hec enim mathe-
matica habent materiam: sicut et naturalia. rectum enim ma-
thematicum est: simum autem naturale: ratio enim recti
est cum continuo. sicut ratio simi cum naso: continuus au-
tem est materia intelligibilis: sic simum materia sensibilis.
unde manifestum est quod aliud est in mathematicis res:
et quod quod erat esse: ut rectum et recto esse. unde oportet quod alio
cognoscat quod quod erat esse horum: et alio ipsa: et supponam
ad presens exempli causa cum platone quod dualitas sit quod
quod erat esse linee recte. plato. n. ponebat quod numeri erant
spes et quidditates mathematicorum. puta unitas linee: dua-
litas linee recte: et sic de aliis: oportet igitur quod anima alio cogno-
scat ipsa mathematica et quidditates eorum: aut eodem ali-
ter se habente: unde sicut per naturalia ostendit quod intel-
lectus qui cognoscit quidditates naturalium sit alius a sen-
su qui cognoscit ipsa naturalia singularia: ita ex mathe-
maticis ostenditur quod intellectus qui cognoscit quod quod est ip-
sorum sit aliud ab imaginativa virtute que apprehendit ip-
sa mathematica. Et quod posset aliquis dicere quod eodem
modo intelligerentur mathematica et naturalia: Subiungit
quod sicut res sunt separabiles a materia: ita se habent ad in-
tellectum. unde illa que sunt sine esse separata a materia
sensibili solo intellectu percipi possunt: que aut non separata a materia
sensibili secundum esse. sed secundum rationem intelli-
gantur absque materia sensibili: non autem absque materia intelli-
gibili. Naturalia vero intelliguntur per abstractionem a ma-
teria individuabili: non autem per abstractionem a materia sen-
sibili totaliter: intelligitur enim homo ut compositus ex
carnibus et ossibus: per abstractionem tamen ab his car-
nibus et ossibus: et inde est quod intellectus non cogno-
scit directe singularia: sed sensus vel imaginatio. Cap-
paret autem ex hoc quod philosophus hic dicit quod proprium
obiectum intellectus est quidditas rei que non est separata
a rebus ut platonici posuerunt: unde illud quod est obie-
ctum intellectus nostri non est aliquid extra res sensibiles exi-
stens: ut platonici posuerunt: sed aliquid in rebus sensibili-
bus existens: intellectus apprehendat alio modo quiddita-
tes rerum que sunt in rebus sensibilibus. non. n. apprehen-
dit eas cum conditionibus individuandis que eis in
rebus sensibilibus adiunguntur: et hoc sine falsitate intel-
lectus contingere potest. nihil. n. prohibet duorum adinu-
icem coniectorum unum intelligi absque hoc quod intelligatur
aliud: sicut visus apprehendit colorem absque hoc quod
apprehendat odorem: non tamen absque hoc quod appre-
hendat magnitudinem: que est proprium subiectum
coloris: unde et intellectus potest intelligere aliquam
formam absque individuandis principis: non tamen absque
materia a qua dependet ratio illius forme: sicut non po-
test intelligere simum sine naso: sed potest curvum sine naso in-
telligere. Et quod hoc non distinxerunt platonici: posuerunt
quod mathematica et quidditates rerum sunt separate inesse

sicut sunt separate in intellectu. Manifestum est etiam
quod species intelligibiles quibus intellectus possibilis sit
in actu non sunt obiectum intellectus: non enim se habet
ad intellectum sicut quod intelligitur: sed sicut quo intel-
ligit. sicut enim species que est in visu non est quod videt:
sed quo visus videt: quod autem videtur est color qui
est in corpore. Similiter quod intellectus intelligit est
quidditas que est in rebus: non autem species intelligibilis. ni-
si inquantum intellectus in seipsum reflectitur. manifestum
est. n. quod scientie sunt de his que intellectus intelligit: sunt
autem scientie de rebus: non autem de speciebus vel intentioni-
bus intelligibilibus nisi sola scientia rationalis. unde ma-
nifestum est quod species intelligibilis non est obiectum intel-
lectus. sed quidditas rei intellecte. Et ex quo patet nullam
esse rationem quorundam volentium ostendere quod intel-
lectus possibilis sit unus in omnibus: ex hoc quod idem est intel-
lectum ab omnibus: cum oporteat esse plures numero
species intelligibiles si sunt plures intellectus: non enim
est species intelligibilis ipsam intellectum: sed similitu-
do eius in anima: et ideo si sint plures intellectus habentes
similitudinem unius et eiusdem rei: erit eadem res intellecta apud
omnes. et propter hoc manifestum est quod etiam substan-
tie separate intelligunt quidditates rerum naturalium
quas nos intelligimus et earum intellectus diversi sunt
unde si eorum ratio esset efficax non evitaretur inconve-
niens quod concludunt per hoc quod ponunt unum in-
tellectum in omnibus hominibus: non enim possunt po-
nere unum intellectum in omnibus intelligentibus.

Electio nona.

Abitabit autem utique aliquis. si in-
tellectus simplex est et impassibilis:
et nulli nihil habet commune: sicut di-
xit Anaxagoras: quomodo intelliget si intelli-
gere pati aliquid est. Inquantum enim ali-
quod commune utrisque est: hoc quidem age-
re: illud vero pati videtur.

ostendit philosophus naturam
intellectus possibilis et obiectum
eius hinc monet quasdam dubitationes circa pre-
determinata. Et dividitur in partes duas. et
primo ponit dubitationes: secundo solvit eas. ibi. (Aut
pati) monet autem primo duas dubitationes: quarum
prima talis est. Si intellectus est simplex et impassibilis
et nulli habet aliquid commune ut anaxag. dixit quomo-
do intellectus potest intelligere: cum intelligere sit pati
quoddam: et de ratione patientis. hoc esse videat quod ha-
beat aliquid commune cum agente: quia inquantum est
aliquid commune utrisque. s. agenti et patienti videt quod ha-
beat et illud patiatur: oportet enim ea que agunt et patiuntur
adinvicem communicare in materia: ut dicitur in pri-
mo de generatione. Et secundam dubitationem ponit ibi.

Amplius autem si intelligibilis et ipse: aut
enim alius inest intellectus: si non secundum
aliud ipse intelligibilis est: unum autem ali-
quod intelligibile. Si autem sit mixtum: aliquid
habet quod facit intelligibile ipsum sicut alia.
Et surgit hinc dubitatio ex eo quod supra dixit quod intellectus
factus in actu etiam seipsum intelligit. Et est ista dubita-
tio quod si intellectus est intelligibilis: hinc potest contingere
duobus modis uno modo quod sit intelligibilis sine se: et
non sine aliud: alio modo quod habeat aliquid sibi adiunctum
quod faciat ipsum intelligibile. Si autem sine seipsum est
intelligibilis: et non sine aliud: intelligibile autem inquan-
tum huiusmodi est unum in specie: sequetur: si hoc non
solum est intelligibile sed intellectus: quod etiam alia intel-
ligibilia sine intellectus: et ita omnia intelligibilia intelli-
gant. Si autem est intelligibilis per hoc quod habet ali-

quid aliud sibi adiunctum: sequeretur quod habeat aliquid quod faciat ipsum intelligibile: sicut et alia quae intelliguntur et ita videtur sequi id quod prius. scilicet quod semper id quod intelligitur intelligat.

Deinde cum dicit.

Aut pati secundum commune aliquid diuisum est prius: quoniam potentia quodam modo est intelligibilia intellectus: sed actu nihil antequam intelligat: oportet autem sic sicut in tabula nihil est scriptum actu, quod quidem accidit in intellectu.

Soluit premissas dubitationes. Et primo soluit primam dicens: quod sicut prius distinctum est de passione: cum ageretur de sensu: pati dicitur secundum aliquid commune. id est quod est pati commune est ad passionem que est in contrarias dispositiones: sicut est passio mutua in rebus naturalibus que communicant in materia: et est aliquid pati quod dicitur secundum receptionem tantum. Intellectus igitur dicitur pati in quantum est quodammodo in potentia ad intelligibilia: et nihil est actu eorum antequam intelligat. Oportet autem hoc sic esse sicut contingit in tabula in qua nihil est actu scriptum: sed plura possunt in ea scribi: et hoc etiam accidit intellectui possibili: quia nihil intelligibile est in eo actu: sed potentia tantum. Et per hoc excluditur tam opinio antiquorum naturalium qui ponebant animam compositam ex omnibus ut intelligeret omnia quae etiam opinio platonis qui posuit naturaliter animam humanam habere omnem scientiam: sed esse eam quodammodo oblitam propter unionem ad corpus. dicens quod adiscere nihil aliud est quam reuiscere.

Deinde cum dicit.

Et ipse autem intelligibilis est sicut intelligibilia. In his enim que sunt sine materia idem est intellectus et quod intelligitur: scientia namque quae speculatiua. et sicut scibile idem est.

Soluit secundam dubitationem: et primo soluit questionem: secundo respondet ad obiectionem in contrarium factam. ibi. (non autem simpliciter. Dicit ergo primo quod intellectus possibilis est intelligibilis non per suam essentiam: sed per aliquam speciem intelligibilem sicut et alia intelligibilia. quod probat ex hoc quod intellectus in actu et intelligens in actu sunt unum: sicut et supra dixit quod sensibile in actu: et sensus in actu sunt unum. Est autem aliquid intelligibile in actu per hoc quod est in actu a materia abstractum. sic enim supra dixit quod sic res sunt separabiles a materia: sic sunt et quae sunt circa intellectus. Et idem dicit quod (in his quae sunt sine materia). id est si accipiamus intelligibilia actu: idem est intellectus: et quod intelligit: sicut idem est sentiens in actu et quod sentitur in actu. ipsa enim scientia speculatiua (et sic scibile). id est scibile in actu est idem. species igitur rei intellecte in actu est species ipsius intellectus: et sic per eam seipsum intelligere potest: unde et supra philosophus per ipsam intelligere et per illud quod intelligitur scrutatus est naturam intellectus possibilis: non enim cognoscimus intellectum nostrum nisi per hoc quod intelligimus nos intelligere. Accidit autem hoc in intellectu possibili quod non intelligatur per essentiam suam: sed per speciem intelligibilem ex hoc quod est potentia tantum in ordine intelligibilium. ostendit enim philosophus in ix. meta. quod nihil intelligitur nisi secundum quod est in actu. et potest accipi simile in rebus sensibilibus. nam id quod est in potentia tantum in eis: scilicet materia prima: non habet aliquam actionem per essentiam suam sed solum per formas ei adiunctam. Substantie autem sensibiles que sunt secundum aliquid in actu: et secundum aliquid in potentia: secundum se ipsas habent aliquam actionem. Similiter intellectus possibilis qui est tantum in potentia in ordine intelligibilium non intelligit neque intelligitur: nisi per speciem in eo susceptam. Deus autem qui est purus actus in ordine intelligibilium: et alie substantie separate que sunt medie inter potentiam et actum. per suam essentiam

et intelligunt et intelliguntur.

Deinde cum dicit.

Non autem semper intelligendi causa consideranda. In habentibus autem materiam potentia unumquodque intelligibilium quare quidem illis non inerit intellectus: sine materia enim potentia est intellectus talium: illud autem intelligibile erit.

Respondet ad obiectionem quae erat in contrarium dicens quod ex quo intellectus possibilis habet aliquid quod facit ipsum intelligibilem sicut et alia: restat ut consideret (cum non simpliciter intelligendi) id est quare non semper intelligibile intelligit. quod ideo est: quia in rebus habentibus materiam species non est intelligibilis secundum actum: sed secundum potentiam tantum. intelligibile autem in potentia non est idem cum intellectu: sed solum intelligibile in actu. unde in illis quae habent speciem in materia non inerit intellectus: ut scilicet intelligere possint. quia intellectus talium id est intelligibilium est quaedam potentia sine materia. illud autem quod est in materia est intelligibile sed in potentia tantum: quod vero est intellectu est species intelligibilis secundum actum.

Lectio decima.

Noniam autem sicut in omni natura est aliquid hoc quidem materia unumquodque generi hoc autem est potentia omnia illa: alterum autem causa et factuum quod in faciendo omnia: ut ars ad materiam substituit necesse est in anima has esse differentias. Et est intellectus hic quidem talis in omnia fieri: ille vero in omnia facere sicut habitus quidem et sicut lumen: quodam enim modo et lumen facit potentia existentes colores actu colores.

Non autem philosophus determinavit de intellectu possibili: nunc determinat de intellectu agente. Et circa hoc duo facit: primo ostendit esse intellectum agentem propter possibilem et rationem et exemplo. secundo ostendit huius intellectus naturam. ibi. (Et huius intellectus.) Nonit ergo circa primum talem rationem. In omni natura que est quandoque in potentia: et quandoque in actu oportet ponere aliquid quod est sicut in materia in unumquodque generis: quod scilicet est in potentia ad omnia que sunt illi generis. Et aliud quod est sicut causa agens et factuum: quod ita se habet in faciendo omnia sicut ars ad materiam. Sed anima secundum partem intellectivam. quandoque est in potentia et quandoque in actu. Necesse est igitur in anima intellectiva esse has differentias ut scilicet unus sit intellectus in quo possint omnia intelligibilia fieri. et hic est intellectus possibilis: de quo supra dictum est. Et alius intellectus sit ad hoc quod possit omnia intelligibilia facere in actu: qui vocatur intellectus agens: et est sicut habitus quidam. Illud autem verbi occasione quidam posuerunt intellectum agentem idem esse cum intellectu qui est habitus principiorum quod esse non potest. quia intellectus qui est habitus principiorum presupponit aliqua iam intellecta in actu. scilicet terminos principiorum per quorum intelligentiam cognoscimus principia: et sic sequeretur quod intellectus agens non faceret omnia intelligibilia in actu. ut hic philosophus dicit. Dicendum est ergo quod habitus hic accipitur secundum quod philosophus frequenter consuevit nominare omnem formam et naturam habituum: prout habitus distinguitur contra privationem et potentiam ut sic per hoc quod nominat seum habitum: Distinguat eum ab intellectu possibili qui est poten-

Co. 16.

Co. 17.

Co. 18.

na. Unde dicitur quod est habitus ut lumen: quod quodam modo facit colores existentes in potentia esse actu colores. Et dicitur (quodammodo) quia supra ostensum est quod color secundum seipsum est visibilis: hoc autem solum modo facit lumen ipsum esse actu colorem: in quantum facit diaphanum esse in actu ut moveri possit a colore: et sic color videatur. Intellectus agens facit ipsa intelligibilia esse in actu que prius erant in potentia: per hoc quod abstrahit ea a materia: sic enim sunt intelligibilia in actu ut dictum est. ¶ Inducitur autem aristoteles ad ponendum intellectum agentem ad excludendum opinionem platonis qui posuit quidditates rerum sensibilium esse a materia separatas: et intelligibiles actu unde non erat ei necessarium ponere intellectum agentem. Sed quia aristoteles ponit quod quidditates rerum sensibilium sunt in materia: et non intelligibiles actu: oportuit quod poneret aliquem intellectum qui abstraheret a materia: et sic faceret eas intelligibiles actu.

¶ Deinde cum dicit.

26.9.

Et hic intellectus separabilis et impassibilis et immixtus substantia actu ens: semper enim honorabilius est agens patiente et principium materia.

¶ Ponit quatuor condiciones intellectus agentis: quarum prima est quod sit separabilis: secunda quod sit impassibilis: tertia quod sit immixtus. id est non compositus ex naturis corporalibus: neque adiunctus organo corporali: sed in his tribus convenit cum intellectu possibili. quarta autem conditio est quod sit in actu secundum suam substantiam: in quo differat ab intellectu possibili qui est in potentia secundum suam substantiam: sed est in actu solum secundum speciem susceptam. Et ad has quatuor condiciones probandas inducit unam rationem que talis est. Agens est honorabilius patiente et principium actus materia: sed intellectus agens comparatur ad possibilem sic agens ad materiam sicut iam dictum est ergo intellectus agens est nobilior possibili. Sed intellectus possibilis est separatus: impassibilis et immixtus: ut supra ostensum est: ergo multo magis intellectus agens. Et hoc etiam patet quod sit secundum substantiam suam in actu: quia agens est nobilior patiente non nisi secundum quod est in actu. Occasione autem horum que hic dicuntur quidam posuerunt intellectum agentem substantiam separatum: et quod differat secundum substantiam ab intellectu possibili. Illud autem non videtur esse verum: non enim homo est a natura sufficienter institutus: si non haberet in seipso principia quibus posset suam operationem implere que est intelligere: quod quidem impleri non potest nisi per intellectum possibilem et per intellectum agentem: unde perfectio humane nature requirit quod utrumque eorum sit aliquid in homine. ¶ Videmus etiam quod sicut operatio intellectus possibilis que est recipere intelligibilia attribuitur homini: ita et operatio intellectus agentis que est abstrahere intelligibilia: hoc autem non posset nisi principium formale huius actionis esset ei secundum esse principium. Nec sufficit ad hoc quod si actio attribuitur homini per hoc quod species intelligibiles facte per intellectum agentem habent quodammodo per subiecto phantasmata que sunt in nobis: quia ut supra diximus: cum de intellectu possibili ageretur: species non sunt intelligibiles in actu: nisi quia sunt abstracte a phantasmatibus: et sic eis mediante actio intellectus agentis non potest nobis attribui. ¶ Et preterea intellectus agens comparatur ad species intellectas in actu: sicut ars ad species artificiarum: per quas manifestum est quod artificata non habent actionem artis. unde etiam dicitur quod species facte intelligibiles actu essent in nobis: non sequeretur: quod nos possemus habere actionem intellectus agentis. Est et predicta positio contra Aristoteli intentionem qui expressit dixit has differentias duas. id est intellectum agentem et intellectum possibilem esse in anima: ex quo expresse dicit intelligere quod sunt partes anime vel potentie et non alique substantie separate. ¶ Sed contra hoc videtur esse precipue quod intellectus possibilis comparatur ad intelligibilia ut

in potentia existens ad illa: intellectus autem agens comparatur ad ea ut ens in actu: non enim videtur possibile idem respectu eiusdem posse esse in potentia et in actu. unde non videtur possibile quod intellectus agens et possibilis conveniat in una substantia anime. Sed hoc de facili soluitur si quis recte consideret quomodo intellectus possibilis sit in potentia ad intelligibilia et quomodo intelligibilia sunt in potentia respectu intellectus agentis. est enim intellectus possibilis in potentia ad intelligibilia sicut indeterminatum ad determinatum: nam intellectus possibilis non habet determinare naturam alicuius rerum sensibilium: unumquodque autem intelligibile est aliqua determinata natura alicuius speciei. unde supra dixit quod intellectus possibilis comparatur ad intelligibilia: sicut tabula ad determinatas picturas. quantum autem ad hoc intellectus agens non est in actu. Si enim intellectus agens haberet in se determinationem omnium intelligibilium: non indigeret intellectus possibilis phantasmatibus: sed per solum intellectum agentem reduceret in actum omnium intelligibilium et sic non compararetur ad intelligibilia ut faciens ad factum: ut philosophus hic dicit: sed ut existens ipsa intelligibilia. Comparatur igitur ut actus respectu intelligibilium in quantum est quedam virtus immaterialis activa potens alia similia sibi facere. id est immaterialia. et per hunc modum ea que sunt intelligibilia in potentia facit intelligibilia in actu. Sic enim et lumen facit colores in actu non quod ipsum habeat in se determinationem omnium colorum. huiusmodi autem virtus activa est quedam participatio luminis intellectualis a substantijs separatis. Et ideo philosophus dicit quod est sicut habitus ut lumen quod non competeret dici de eo si esset substantia separata.

¶ Deinde cum dicit.

Idem autem est secundum actum scientia rei: que vero secundum potentiam tempore priori in uno est: omnino autem neque tempore: sed non aliquando quidem intelligit. aliquid quando autem non intelligit.

¶ Determinat de intellectu secundum actum. Et circa hoc dicitur primo ponit condiciones intellectus in actu. secundo ostendit condiciones totius partis intellective secundum quod differat ab alijs partibus anime. ibi. (separatis autem.) Circa primum tres ponit condiciones intellectus in actu: quarum prima est quod scientia in actu est idem rei scite quod non est verum de intellectu in potentia. Secunda conditio eius est: quod scientia in potentia in uno et eodem tempore est prior quam scientia in actu: sed univocaliter non est prior: non solum natura sed neque etiam tempore. Et hoc est quod philosophus dicit i. ix. meiba. quod actus est prior potentia natura: tempore vero in uno et eodem potentia prior est actu: quia unum et idem prius est in potentia: et postea fit actu: sed univocaliter loquendo etiam tempore actus est prior: nam quod in potentia est non reducitur in actum nisi per aliquid quod est actu. Et sic etiam de potentia scientie non fit aliquid quis sciens actu neque inveniendum nisi in discendo nisi per aliam scientiam preexistentem in actu: quia omnis doctrina et disciplina intellectus fit ex preexistente cognitione: ut dicitur in primo posteriorum. Tertia conditio intellectus in actu est per quam differat ab intellectu possibili et intellectu in habitu: quia utrumque quandoque intelligit. et quandoque non intelligit: sed hoc non potest dici de intellectu in actu quod consistit in ipso intelligere.

¶ Deinde cum dicit.

Separatus autem est solum in hoc: quod vere est: et hoc solum immortale et perpetuum.

¶ Ponit conditiones totius intellective partis. Et primo ponit veritatem. secundo excludit objectionem. ibi. (non remiscimur.) Dicit ergo primo: quod solus intellectus separatus est qui vere est quod quidem non potest intelligi neque de intellectu agente: neque de intellectu possibili materia: sed de utroque. quia de utroque supra dixit quod est separatus. Et sic patet quod si loquitur de tota parte intellectiva quod quidem dicitur separata ex hoc quod habet operationem suam sine organo corpore

rali. Et qz in principio huius libri dixit qd si aliqua ope ratio anime sit propria: contingit animam separari. Concludit qd h sola pars anime. s. intellectiva est incorruptibilis & ppetua. Et h est quod supra posuit in secundo: qd h genus anime separatur ab alijs sicut perpetuum a corruptibili. Dicitur autem perpetua non qd semper fuerit s; qd semper erit. vnde pbs dicit in .x. metha. qz forma nuqua est ante materiam: sed posterior: remanet anima no ois: sed intellectus.

Deinde cum dicit.

Non reminiscimur autem quia hoc quidem impassibile: passivus vero intellectus corruptibilis: & sine hoc nihil intelligit anima.

Excludit quandam objectionem. Possent. n. aliquis credere qd qz pars intellectiva anime est incorruptibilis remanet post mortem in anima intellectiva scientia reru eodem modo quo nunc eam habet: cuius contrarium supra dixit in primo qd intelligere corrumpitur quodam interius corrupto & qd corrupto corpore non reminiscit anima neqz amat. Et ideo hic dicit qd non reminiscimur scilicet post mortem eoz que in vita sciimus: qui (hoc quidem impassibile est) id est ista pars anime intellective impassibilis est: vnde ipsa non est subiectum passionum anime: sicut fuit amor & odium reminiscencia & huiusmodi: que ex alia passione corporali contingunt (passivus vero intellectus corruptibilis est id est pars anime que no est sine predictis passionibus: est corruptibilis: p tinent enim ad partem sensitivam: tamen hec pars anime dicitur intellectus: sicut & dicitur rationalis in quantum aliquantulum participat ratione obediendo rationi & sequendo motu eius: vt dicitur in primo etbi. sine hac aut pte anime corporali intellectus nihil intelligit. no. n. intelligit aliquid sine phantasmate vt infra dicit. Et id destructo corpore non remanet in anima separata scientia rerum secundum eundem modum quo modo intelligit. Sed quomodo tunc intelligat: no est presentis intentionis discutere.

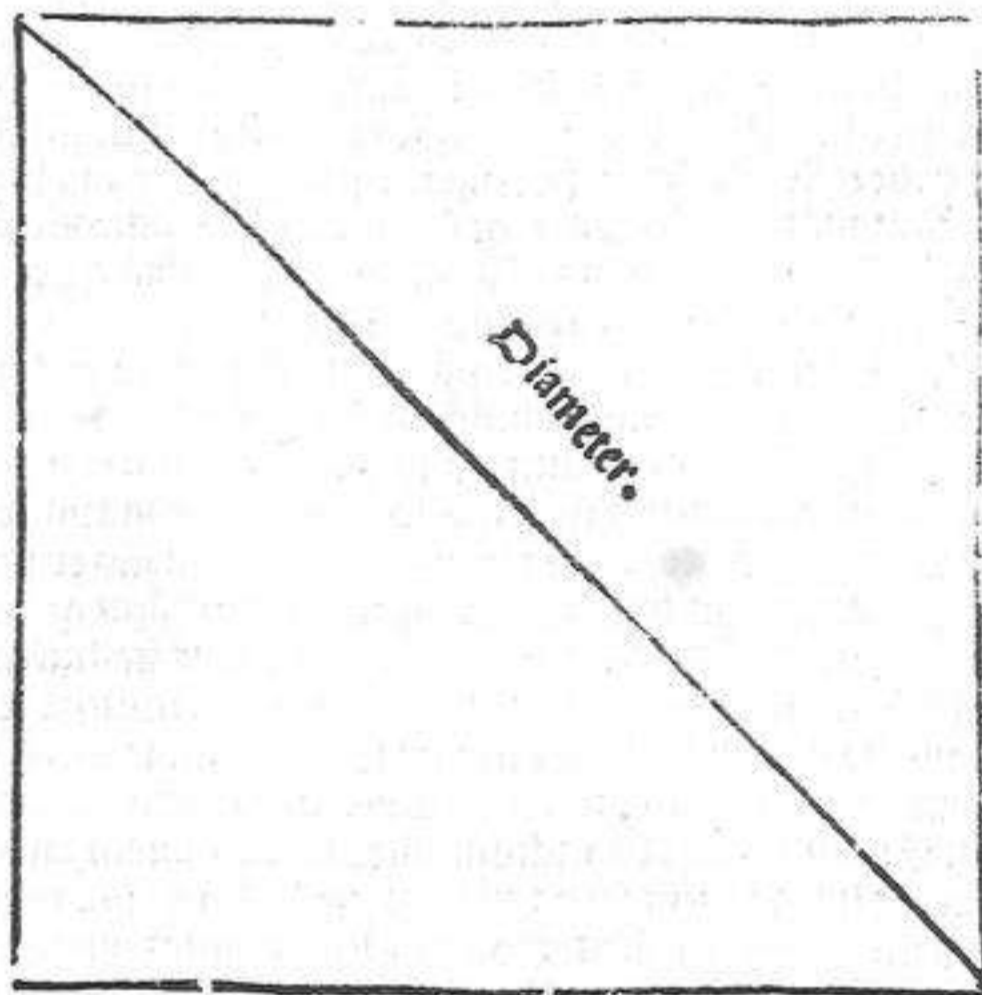
Lectio undecima.

Indivisibiliu quidem igitur intelligentia in his est: circa qd no est falsu. In quibus at & falsus ias & veru est: compositio quedam iam intellectuum est: sicut eorum que vnum sunt. Sicut Empedocles dixit vere multorum quidem capita sine ceruice germinauerunt: postea composita sunt concordia sic & hec separata composita sunt: vt asimetron & diametros & vt simetron et diametros. Si autem factorum & futurorum tempus cointelligens & componens falsum enim in compositione semper est: & namqz si album non albo: aut si non albus albo componit contingit autem & dividendum dicere omnia. Sic ergo est no solum falsum aut verum qd album cleon est sed & quod erat aut erit vnum autem faciens hoc intellectus est vnuquodqz.

Est qd pbs determinavit de intellectu: h determinavit de operatione intellectus. Et dividitur in duas partes. In prima distinguit duas operationes intellectus: in secunda determinat de utraque eaz. ibi. (indivisibile aut.) Dicit ergo primo qd vna operatio intellectus est scdm qd intelligit indivisibilia: puta cu intelligit hominem aut bouem: aut aliquid huiusmodi incomplexorum. Et hec intelligentia est in his circa qd no est falsus: tum qz incomplexa non sunt vera neqz falsa: tu qz intellectus no decipit in eo qd qd est vt infra dicitur sed in illis intelligibilibus in quibus est verum & falsum est

iam quedam oppositio intellectui id est reze intellectay: sicut qm ex multis fit aliquid vnu. Et ponit exemplum sim opinionem empedocles q opinabatur: qd omnia generata sunt a casu: non pp aliquem finem: sed sim qd contingit ex divisione rerum p litem: & coniunctione p amicitiam: vti dixit qd a principio germinauerunt multa capita sine ceruice: & sicut multe alie partes animaliu separate ab alijs partibus & dicit (germinauerunt). q. ex elementis pducta sine semine animalis: sicut terra germinat herbam virentem: s; post modum huiusmodi partes sic diuise opposite sunt p concordiam: & ex eis factu est vnu animal habens diuersas partes. vt puta caput manus pedes & huiusmodi. Et vbi est constitutu animal huiusmodi ois partes necessarias ad sui conseruationem: idem animal saluatum est & generauit sibi simile. Si at defluit aliqua aliarum partiu non potuit saluari nec remansit in sibi simili p generationem. Sicut ergo empedocles. posuit qd amicitia opposuit multas partes & constituit ex eis vnum animal ita & intellectus multa incomplexa prius separata opponit: & facit ex eis vnu intellectum. in qua opponit quicquid est veritas quandoque falsitas. Veritas quidem quando opponit ea que in re sunt vnu & opposita. sicut cu opponit a simetrum h est incommensurabile & diametrum: nam diameter quadrati est incommensurabilis lateri: falsa autem compositio est quando componit ea que non sunt composita in rebus sicut cu componit simetrum & diametrum dicens qd diameter quadrati est simetrum. i. commensurabilis lateri.

Costa quadrati.

Simetrum & diametrum aliquando separatim & seorsum intellectus intelligit. & tunc sunt duo intelligibilia. quando at opponit fit vnu intelligibile & simul intelligitur ab intellectu. Sed qz intellectus no semper componit ea que sunt in presenti: s; que fuerunt vel erunt: ideo subiungit qd si intellectus faciat oppositionem factorum id est preteritorum & futurorum: ois qd cointelligat sue oppositioni tempus preteritum & futurum. Et sic opponit formas oppositionem de preterito vel de futuro. & qd hec sit veru pbat qz contingit oppositionem de preterito vel de futuro esse falsam: sicut at ipse in oppositione est. & namqz falsus est si no album opponat ei qd est album. vt si dicas cignus no est albus. Aut si album opponat ei qd non est album. vt si dicat qd coru est albus. & qz quecumqz contingit affirmare contingit et negare subiungit qd oia predicta pnt p diuisionem fieri: p. n. intellectus oia dividit & s; pnt tempus & sim preteritum & s; futurum & vere & false. Sic igitur patet qd cum compositio no solum fit sim presentis tempus sed sim preteritum & futurum: veru at & sim constituit in oppositione. & diuisione ois qd veru & sim no solum sunt de propositionibus de presenti puta qd cleon est albus s; et in illis de preterito & futuro: puta qd cleon erit vel fuit albus. Et ois derandus est aut qd oppositio propositionis no est opus nature

is est opus rationis et intellectus, et ideo subiungit quod illud quod facit unumquodque intelligibilem opponendo ex intelligibilibus propositioes hoc est intellectus, et quia verum et falsum consistit in oppositioe: ideo dicitur in vi. metaphysice quod verum et falsum non est in rebus sed in mente.

Co. 23.

Deinde cum dicitur. **I**ndivisibile autem quoniam dupliciter potentia aut actu est: nihil prohibet intelligere indivisibile cum longitudine intelligat. Indivisibilis enim actu aliter est, et in tempore indivisibili. Similiter enim tempus divisibile et indivisibile longitudini est: non enim est differentie aliquid in medio intelligere utrumque non enim est non dividatur sed aut potentia seorsum: aut utrumque intelligens dimidiorum dividit et tempus simul tunc aut in longitudine. Si vero est sicut ex utrisque: et in tempore est quod in utrisque.

Determinat de utraque predictarum operationum. Et primo de ea que est intelligentia indivisibilium: secundo de ea que est oppositio et divisio. ibi. (est autem dicto quidem.) tertio ponit quoddam quod est esse utrisque. ibi. (dicendum autem est secundum actum.) prima pars dividitur in tres secundum quod indivisibile dicitur tripliciter quot modis dicitur et unum cuius ratio ex indivisione est. **D**icitur enim uno modo aliquid unum primitate. unde et illud quod est continuum indivisibile dicitur in quantum non est divisus actu: licet sit divisibile in potentia. hoc est ergo quod dicitur quod cum divisibile dicatur dupliciter. scilicet actu et potentia: nihil prohibet intellectum intelligere indivisibile cum intelligit aliquid continuum. scilicet longitudinis que est indivisibilis actu. licet sit divisibilis potentia. et propter hoc intelligit eam cum indivisibili tempore. quia intelligit eam ut indivisibile. Et hoc est contra opinionem platonis in primo positam que posuit intelligentiam fieri quasi per motum quandam partem magnitudinis: potest ergo intellectus intelligere magnitudines dupliciter. uno modo secundum quod est divisibilis in potentia et sic intelligit lineam numerando partem post partem: et sic intelligit eam in tempore. Alio modo secundum quod est indivisibilis in actu et sic intelligit eam ut unum quid constans ex multis partibus. et sic intelligit eam simul et ideo subiungit quod similiter tempus et longitudo dividit vel non dividit intelligendo. unde non est dicere quod intelligat secundum medium utrisque: id est quod media pars intelligat in medio temporis: hoc enim non esset nisi si linea divideret in actu: sed est divisibilis tantum in potentia. Si autem utrumque dimidium linee seorsum intelligat tunc dividit lineam in actu secundum intellectum. Unde et tunc tempus simul dividit sicut et longitudo. Si autem intelligat lineam sicut unum quod constitutum ex duabus partibus et intelligit in tempore non divisio: sed secundum aliquid quod est in utrisque partibus temporis. scilicet in instanti et si primum confidat ratio per aliquod aliud tempus. non dividit tempus: ut aliud intelligat in una parte temporis et aliud in alia: sed ideo in utraque.

Deinde cum dicitur.

Co. 24.

Quod autem non secundum quantitatem indivisibile est: sed spiritus: intelligit et indivisibili tempore et in divisibili aere. Secundum accidens autem et non in quantum illa divisibilia: quod intelligit et in quo tempore sed in quantum indivisibilia. Inest autem utriusque his aliquid indivisibile sed forte non separabile quod facit tempus unum: et longitudinem: et hoc similiter in omni est et continuo: et tempore et longitudine.

Ponit aliud modum indivisibilis. nam dicitur alio modo unum quod habet spiritum unum et si sit compositum ex partibus non primitis: sicut homo aut domus aut et exercitus et hinc videtur indivisibile secundum spiritum. et de hoc dicitur quod illud quod est indivisibile non secundum quantitatem sed secundum spiritum: intelligit autem tempore indivisibili et per indivisibile aere primum: non quod intellectus

intelligens sit aliqua magnitudo: ut plato posuit. et licet illud quod est indivisibile spiritus habeat aliquam divisionem in partibus tamen illa divisio intelligitur per accidens: non in quantum sunt divisibilia: et ex parte eius quod intelligit et ex parte temporis: sed in quantum sunt indivisibilia. quia in partibus divisio est in actu est aliquid indivisibile. scilicet ipsa spiritus quam intellectus indivisibiliter intelligit sed si intelligeret partes ut divisas: puta carne per se et os per se et sic de aliis. tunc non intelligeret in tempore indivisibili. **A**utem philosophus per ostendere similitudinem hanc ad primum modum sicut. n. in hoc modo est aliquid indivisibile scilicet spiritus que facit omnes partes totius esse unum sic forte in continuo est aliquid inseparabile. scilicet indivisibile quod facit tempus esse unum et longitudinem unam sive hoc dicatur esse punctum in longitudine: et instans in tempore: sive ipsa spiritus longitudinis aut temporis: sed in hoc differt quod istud indivisibile est similitudine in omni continuo et tempore et longitudine: sed indivisibile quod est spiritus non est similitudine in omnibus hinc abus spiritum: quia quedam opponuntur ex partibus homogeneis quedam ex partibus heterogeneis: et ex his dissimiliter.

Deinde cum dicitur.

Punctus autem et omnis divisio: et sic indivisibile monstratur sicut privatio: et similis ratio in aliis est: ut quomodo malum cognoscit aut nigrum contrario. n. aliquo modo cognoscit. **O**portet autem potentia esse cognoscens: et esse in ipso: si vero alicui non inest contrarium ipsum cognoscit seipsum et actu est et separabile.

Prosequitur de indivisibili tertio modo dicto. videtur enim unum et quod est penitus indivisibile ut punctus et unitas. et de hoc ostendit nunc quomodo intelligitur dicens quod punctum quod est quoddam signum divisionis inter partes linee et omne quod est divisio inter partes continuum: sicut instans inter partes temporis et sic de aliis: et omne quod est sic indivisibile in potentia et actu ut punctus: (monstratur). i. manifestat intellectui (sicut privatio). i. per privationem primum et divisibilis. Cuius ratio est quia intellectus noster accipit a sensu. et ideo ea cadunt primum in apprehensione intellectus nostri que sunt sensibilia: et hinc sunt magnitudinem hinc. unde punctus et unitas non differunt nisi negative. Et inde est et quod omnia que transcendunt hinc sensibilia nota nobis: non cognoscuntur a nobis nisi per negationem: sicut de substantiis separatis cognoscimus quod sunt immateriales et incorporee et alia hinc: et similis ratio est in aliis que cognoscuntur per oppositum. ut quomodo cognoscit intellectus malum aut nigrum que se habet ad sua opposita ut privationes. semper enim aliter: hinc ratio est ut imperfectum et ut privatio respectu alterius. et subiungit. quia respondens quod intellectus cognoscit utrumque istorum aliquo modo suo hinc scilicet malum per bonum: et nigrum per album. oportet autem quod intellectus noster que sic cognoscit unum hinc ratio per alterum sit in potentia cognoscens: et quod in ipso sit spiritus unus oppositum per quam aliud cognoscatur: ita quod quandoque sit in ipso spiritus albi et quomodo spiritus nigri: ut per unum possit cognoscere alterum. Si autem est aliquid intellectus cui non inest unum hinc ratio ad cognitionem alterius tunc oportet quod talis intellectus cognoscatur seipsum primo et per se cognoscatur alia: quod sit semper in actu et sit penitus separabilis a materia et secundum esse: ut ostensum est de intellectu dei in xi. metaphysice.

Deinde cum dicitur.

Si autem dictio quidem aliquid de aliquo: sicut affirmatio vera est: aut falsa omnis intellectus autem non omnis: sed quid est ipsius quid est: secundum hoc quod aliquid erat esse: verus est: et non aliquid de aliquo: sed sicut videre proprium verum est: si autem homo album aut non. non verum semper: sic autem se habent quecumque sine materia sunt.

Determinat de secunda operatione intellectus que est oppositio et divisio. et dicitur quod dictio que dicit intellectus aliquid de aliquo

scilicet contingit in affirmatōe sp̄ ē antivera vel falsa: s̄ intellectus
nō sp̄ ē verus: aut falsus: q̄ ē intellectus incōplexus q̄ neq̄
verus aut falsus ē q̄tū ad id qd̄ intelligit. v̄itas. n. et falsi-
tas p̄sistit in quadā adequatōe vel p̄p̄tōe vni⁹ ad alterū:
q̄ qd̄ est in p̄p̄tōe vel dīuīsiōe intellectus: nō ar̄ in intelli-
bili incōplexo. sed licet ip̄s intelligibile incōplexū n̄ sit neq̄
verus neq̄ falsus in intellectu: intelligēdo ip̄s verus ē: inq̄tū
adeq̄tur rei intellecte: et id̄ subdit q̄ intellectus q̄ ē ip̄s qd̄
ē s̄ h̄ qd̄ aliqd̄ erat eē. i. scdm̄ q̄ intelligit qd̄ est res ver⁹
est sp̄: et n̄ scdm̄ q̄ intelligit aliqd̄ de aliquo. et hui⁹ rōnem
assignat: q̄ q̄ quid ē: est p̄m̄ obiectū intellectus. v̄n̄ sicut
visus nūq̄ decipit in p̄p̄o obiecto: ita neq̄ intellectus in
cognoscendo qd̄ qd̄ ē: nā intellectus nūq̄ decipit in cogno-
scēdo qd̄ ē homo. Sed sicut visus nō sp̄ verus ē in iudicā-
do de his que sunt adiuncta p̄p̄o obiecto: puta si albus
est hō vel n̄: sic intellectus nō sp̄ est verus in p̄ponēdo aliqd̄
alicui. Sic. n. se habet in intelligēdo substantie separe q̄ pe-
nitus sunt sine materia: sicut cū nos intelligimus qd̄ qd̄ ē
et id̄ in eaz̄ intellectu n̄ contingit eē falsū. **C** Sciētiā in̄ ē q̄
cognoscēdo qd̄ qd̄ est contingit esse deceptionē p̄ acc̄s du-
pliciter rōne p̄p̄tōis interueniētis. vno mō p̄ vt diffi-
nitio vnius rei est falsa ad aliā rē: sicut diffinitio circuli ē
falsa ad triangulū. alio mō prout partes diffinitōes non
coherēt sibi inuicē: et tūc diffinitio ē falsa simplr̄: vt si ali-
qs ponat in diffinitōe alicuius aialis insensibile. v̄n̄ in illis
in quoz̄ diffinitōe nulla ē p̄p̄tō n̄ contingit eē deceptio
nem: sed oportet eavel intelligere vere, vel nullo modo
vt dicit in 9. metaphysice. **C** Deinde cū dicit.

Idem autem est secundum actum sciētia
rei: que vero secundum potentiam tempore
prior est in vno: omnino autem: neq̄ tempore
sunt enim ex actu ente omnia que sunt:

Resumit quoddā qd̄ supra dictū ē de intellectu scdm̄
actum eo q̄ nūc ē de actu intellectus locut⁹ ē: et dicit q̄ sciē-
tia scdm̄ actū ē idē rei scite scdm̄ actū: et q̄ sciētia q̄ ē s̄m̄
potētiā ē in vno et eodē p̄o: ip̄s: s̄ vniuersaliter neq̄ est
tpe prior q̄ oia q̄ sunt in actu sunt ex ente in actu et hoc su-
pra expositū est. **C** Lectio duodecima.

Idetur autem sensibile ex potentia
existēte sensitivo actu genus. non enī
patitur neq̄ alteratur: vnde alia hec
species motus: motus enī imperfecti actus.
Simpliciter autem actus aliter est q̄ perfecti.

Quod p̄s determinat de intellectu
scdm̄ se: hic determinat de in-
tellectu p̄ p̄parationē ad sensus. Et circa hoc
duo facit. p̄mo ostendit q̄ sit motus sensus. se-
cūdo assimilat motū intellectus motui sensus. ibi. (sentire
q̄dem igit.) Dicit ergo p̄mo q̄ sensibile v̄ facies in actu
partē sensitivā ex eo q̄ erat in potētia. n̄ enī sic agit sensi-
bile in sensu sicut h̄riū in suū h̄riū: vt aliqd̄ ab eo abiiciat
trāsmutādo et alterādo ip̄s s̄ solus reducit eū de potētia
in actū. et hoc ē quod subdit q̄ sensitivū neq̄ patit̄ neq̄
alterat̄ a sensibili passiōe et alteratiōe p̄p̄ie accepta: secū-
dum. i. q̄ ē a h̄rio in h̄rium: et q̄ motus q̄ ē in rebus corpa-
lib⁹ de q̄ determinatū ē in libro physicoz̄ ē de h̄rio in h̄riū
manifestū ē q̄ sentire si dicat mot⁹ est alia sp̄s mot⁹ ab
ea de qua determinatū ē in li. physicoz̄. ille. n. mot⁹ est ac-
tus ar̄tis in potētia: q̄ videlicet recedēs ab vno cōtrario
quā diu mouet nō attingit alterū p̄trariū qd̄ ē terminus
motus: s̄ in potētia ad ip̄s: et q̄ oē qd̄ est in potētia inq̄-
tum h̄riū est imperfectus: id̄ ille motus est actus imperfecti
sed iste motus ē actus p̄fecti: est enim operatio sensus iā
facti in actu per suā sp̄m̄ nō. n. sentire p̄uenit sensui nisi in
actu ex̄iti: et id̄ iste mot⁹ simplr̄ est alter a motu physico
et h̄riū mot⁹ d̄ p̄p̄ie operatio vt sentire et intelligere et
velle. Et secundū hunc motū anima mouet seipsam secū-
dum platonem in quantum cognoscit et amat seipsam.

C Deinde cum dicit.

Sentire quidem igitur simile est ipsi di-
cere solum et intelligere. Cum autem delecta-
bile: aut triste: aut affirmans aut negans p̄sequit̄
aut fugit: et ē delectari et trīstari agere sensitiva
medietate ad bonum aut malum in quantum
talitudo: et fuga aut et appetitus hec que secundū
actum: et non alterum appetituum et fugiti-
uum: neq̄ ab inuicem: neq̄ a sensitivo: s̄ eē
alterum est.

Assimilat motū intellectus motui sensus. et circa hoc
duo facit: p̄mo ostendit qualiter procedit motus in sen-
su. secūdo ostendit q̄ similiter p̄cedit in intellectu. ibi. (in-
tellective aut.) Dicit ergo p̄mo q̄ cū sensibile reducat̄
in actum sensitivū sine passione et alteratione: sicut de in-
tellectu supra dictum est: manifestum est ex dictis q̄ ip̄s
sentire ē simile ei q̄ est intelligere: ita tamē q̄ quādo est
solum sentire id est apprehendere et iudicare secūdo sensū
hoc est simile ei q̄ est solum dicere et intelligere quādo
i. intellectus iudicat aliqd̄ et apprehēdit: qd̄ est dicere:
q̄ simplex apprehēsiō et iudiciū sensus assimilaf̄ specu-
lationi intellectus. Sed quādo sensus sentit aliqd̄ delecta-
bile aut triste. q. affirmans et negans id quod sensu p̄cipi-
tur eē delectabile aut triste: tūc p̄sequitur p̄ appetitū id
est desiderat aut fugit. et dicit signanter (aut affirmans aut
negans) q̄ facere affirmationem et negationē est p̄p̄iū
intellectus: vt supra dictū: sed sensus facit aliquid simile
huic: quando apprehēdit aliquid vt delectabile et triste.
Et vt sciat qd̄ sit delectari et trīstari: subiungit q̄ delecta-
ri et trīstari est agere sensitiva medietate id est actio que-
dam sensitivē virtutis que dicitur medietas in quantum
sensus cōmunis p̄paratur ad sensus p̄p̄ios vt quod ē
dam medium sicut centrum cōparatur ad lineas termi-
natas ad ipsum. Non autem omnis actio sensitivē p̄tis ē
delectari et trīstari: sed q̄ est respectu boni vel mali in quā-
tum h̄riū. nam bonus sensus scilicet qd̄ est ei conueniens:
causat delectationē: malus autem quod est repugnans et
nocivum causat trīstiam. et ex hoc quod est trīstari vel
delectari sequuntur fuga et appetitus id est desiderium q̄
sunt secundum actum. Patet igitur q̄ motus sensibilis
in sensum p̄cedit. q. triplici gradu. Nā p̄mo apprehēdit
ipsum sensibile vt conueniens vel nocivum. Secūdo ex
hoc sequit̄ delectatio et trīstia. Tertio autē sequitur de-
siderium vel fuga. et quous appetere vel fugire vel senti-
re sint diuersi actus: tamen principium eoz̄ est idem sub-
iecto: sed ratione differt et hoc est quod subiungit q̄ appe-
titum et fugituum id est pars anime que fugit et deside-
rat nō sunt libere subiecto neq̄ ad inuicem neq̄ a parte
sensitiva: sed esse aliud est id est differunt ratione. et hoc
dicit contra platonem qui ponebat in alia parte co:poris
organum appetitui: et in alia organum sensitivi.

C Deinde cum dicit.

Intellectivē autem anime phantasmata
vt sensibilia sunt. cum autem bonum aut ma-
lum affirmat aut negat: et fugit aut p̄sequi-
tur: propter quod nequaquam sine phantas-
mate intelligit anima.

Assimilat processum motus in intellectu ad id quod
dictum est circa sensum. et circa hoc. d. f. p̄mo ostendit quō
habet se circa sensibilia: secūdo quō se habet ad ea que
sunt a sensibilibus separata. ibi. (abstractione autem.)
Circā p̄m̄. d. f. p̄mo ostendit quō intellectus se ha-
bet circa sensibilia in agendo: secūdo comparat intelle-
ctum actuum ad speculativum. ibi. (et omnino in actio-
ne.) Circā p̄m̄. d. f. p̄mo assimilaf̄ processum in
tellectus processui sensus. secūdo manifestat similitudī-

mens. ibi. (sicut enim aer.) Dicit ergo primo quod phantasmata se habent ad intellectivam partem anime: sicut sensibilia ad sensum: unde sicut sensus movetur a sensibilibus ita intellectus a phantasmatis. et sicut cum sensus apprehendit aliquid sicut delectabile vel triste prosequitur illud aut fugit: ita etiam cum intellectus apprehendit aliquid affirmans vel negans esse bonum vel malum fugit aut prosequitur. Ex ipso autem modo loquendi duplex est attendenda differentia inter intellectum et sensum: quia in sensu erant tria: nam ex apprehensione boni vel mali: non statim sequebatur desiderium vel fuga: sicut hinc circa intellectus: sed sequebatur delectatio et tristitia: et ex hoc ulterius desiderium et fuga: cuius ratio est: quia sicut sensus non apprehendit bonum vel malum: ita appetitus sensitivus partis non movetur a bono vel malo veli: sed a quodam determinato bono quod est delectabile secundum sensum: et quodam determinato malo quod est contristans secundum sensum: in parte autem intellectiva est apprehensio boni et mali veli. unde et appetitus intellectivus partis movetur statim ex bono vel malo apprehenso. Secunda differentia est quod de intellectu dicit simpliciter quod affirmat vel negat: sed de sensu quod affirmat vel negat: cuius ratio ex dictis patet ex hoc autem quod dixerat. concludit ulterius quod si phantasmata se habent ad animam intellectivam sicut sensibile ad sensum: sicut sensus non potest sentire sine sensibili: ita anima non potest intelligere sine phantasmate.

Deinde cum dicit.

Co. 31.

Sicut enim aer pupillam huiusmodi facit: ipsa autem alterum: et auditus similiter: sed ultimum unum et una medietas: esse autem ipsi plura quo autem discernit. quo differt dulce et calidum: dictum est quidem et prius. dicendum autem et nunc: est enim aliquid unum: sic autem et terminus et hoc in proportionali: aut numero ens unum habet se ad utrumque sicut illa ad invicem. quo enim differt non homogenea iudicare aut contraria ut album et nigrum. Sic igitur sicut a. album ad b. nigrum. g. ad d. sicut illa ad invicem: quare et permutatum. Sicut igitur g. d. vni sunt existentia: sic habebunt sicut a. b. idem quidem: esse autem non idem et illud similiter. Eadem autem ratio est: et si a. quidem dulce sit: et b. vero album.

Co. 32.

Manifestat similitudinem positam: et primo quantum ad hoc quod dixit quod intellectivae anime phantasmata sunt ut sensibilia. secundo quantum ad hoc quod dixit quod cum bonum aut malum affirmat aut negat fugit aut prosequitur ibi. (Species quidem igitur.) Dicit ergo primo quod aer immutatus a colore facit pupillam huiusmodi. i. facit eam aliqualem imprimens in eam speciem coloris. et ipsa. i. pupilla sic immutata immutat aliter. i. sensum communiem: et sicut auditus immutatus ab aere immutat sensum communiem: et licet sensus exteriores sint plures: tamen ultimum ad quod terminantur immutationes horum sensuum est unum: quia est. q. quedam medietas una inter omnes sensus. sicut centrum ad quod terminantur omnes linee: quasi ad unum medium et quantum sit unum subiecto illud medium omnium sensuum tamen esse ipsius est plura. i. ratio ipsius diversificatur secundum quod ad diversos sensus comparatur. et hoc est quo discernit anima in quo differat dulce et calidum de quo dictum est prius: cum de ipso se agebatur. et nunc etiam dicendum est de ipso per comparationem ad intellectum: quia est aliquid unum respectu omnium sensibilibus: sicut intellectus est terminus omnium phantasmatum: et sicut ex parte illa erant plura quae diiudicabantur ab uno

Lec. 16

ita et hec ex parte intellectus se habet in quodam modo proportionali. i. quod proportionabiliter ridentur diiudicantur circa sensibilia. aut etiam est similitudo quantum ad numerum diiudicatorum. Iste enim in quantum terminus quod est intellectus ens unum se habet ab utraque inter que discernit: sicut illa se habebant ad invicem. i. sicut se habebat unus sensus communis ad diversa sensibilia iter que discernit et non differt si accipiamus eam exempli: vel non homogenea. i. diversa sensibilia non unius generis: sicut album quod est in genere coloris: et dulce quod est in genere saporis: iter que sensus communis discernit: aut si accipiamus contraria ut album et nigrum que sunt unius generis: quia inter utraque sensus communis discernit. accipiamus ergo a. loco albi: et b. loco nigri: ut sic se habeat a. album ad b. nigrum: sicut g. ad d. id est sicut phantasia albi ad phantasia nigri. quare et secundum permutationem proportionum. a. se habet ad g. sicut b. ad d. id est albus ad phantasia albi sicut nigrum ad phantasia nigri: et sic se habet intellectus ad g. et ad d. i. ad phantasia albi et nigri: sicut se habet sensus ad a. et b. i. ad album et nigrum. Si igitur g. et d. i. phantasia albi et nigri sunt existentia vni. i. indicantur ab uno intellectu: sic se habebunt sicut a. et b. i. album et nigrum que iudicantur ab uno sensu: ita quod sicut sensus diiudicans hinc duo erat unum subiecto differens ratione: ita erit de intellectu: et eadem ratio est si accipiamus non homogenea: ut. i. a. sit dulce: et b. sit album: Deinde cum dicit.

Species quidem igitur intellectus in phantasmatis intelligit: et sicut in illis determinatum est: ipsi imitabile et fugiendum et extra sensum: cum in phantasmatis fuerit: movetur ut sentiens quod fugibile est: quia ignis communi cognoscit videns quod movetur: quoniam impugnans est: aliquando autem que sunt in anima phantasmatis aut intellectibus: et tanquam videns ratiocinatur: et deliberat futura ad presentia: et cum dixerit ut ibi letum aut triste: hic fugit aut imitatur.

Manifestat quod dixerat supra quod cum intellectus affirmat vel negat bonum aut malum: fugit aut prosequitur concludens ex predictis: quod pars anime intellectiva intelligit species a phantasmatis abstractas. Et sicut intellectui determinat aliquod imitabile et fugiendum in illis scilicet in sensibilibus cum presentia fuerit: ita et modo ad imitandum vel fugiendum cum sunt in phantasmatis extra sensum. i. cum repraesentant phantasmata in absentia sensibilibus: et ponit exemplum de utroque et primo quod movetur ad presentia sensibilibus sicut homo sentiens aliquid quod fugiendum est. i. aliquid terribile: puta fremitum aliquem: sicut cum vidit quod ignis est accessus in civitate vel deus ignem moveri: cognoscit: (communiem). i. aliquid potentia communi diiudicativa. vel (communiem). i. ab eo quod commiter accidit solis: cognoscit in quibus quibus sunt presentia vel quibus est aliquid pugnas. et sic movetur aliquid intellectus ad fugiendum vel imitandum ex sensibili presentia: aliquid autem ex phantasmatis aut intelligibilibus quibus sunt in anima ratiocinatur et deliberat futura aut presentia tanquam si actu videret: et cum iudicat aliquid esse letum vel triste fugit hinc aut imitatur: ut ibi quod movetur a presentia sensibili. Deinde cum dicit.

Et omnino in actione et quod sine actione est verum et falsum in eodem genere est cum bono et malo. Sed in eo quod simpliciter differt et a quodam.

Comparat cognitionem intellectus practici et speculativi dicens (quod verum et falsum). i. vera et falsa cognitio intellectus (in actione). i. secundum quod pertinet ad intellectum practicum (et sine actione). i. secundum quod pertinet ad intellectus speculativum est in eodem genere. sive illud genus sit bonum sine

malam. qđ pōt dupliciter intelligi. vno mō sic qđ res in
tellecta vel practice vel speculative quandoq; est bona:
quandoq; est mala: neq; diuersificat pp hoc genus rei
qđ cōsiderat speculative vel practice. alio modo pōt itel
ligi qđ ipsa cognitio vera est quoddā bonū intellectus si
ne speculatiui siue practici. Et ipsa cognitio falsa ē quod
dā malū intellectus: siue speculatiui siue practici. Non er
go intēdit cōparare verū & falsum bono & malo s̄m con
uenientiā generis: s̄ verū & falsum qđ est in actione ve
ro & falso qđ est sine actione: & hoc p̄s ex differentia quas
subdit dicens qđ differt. s. quod est in actione: & quod est
sine actiōe in eo qđ est simpliciter & quodā. Nā intellect⁹
speculatiuus cōsiderat aliquod verū vel falsum in vli qđ
est cōsiderare simpliciter: intellectus aut practicus appli
cādo ad pticulare opabile: qđ opatio i pticularibus est.

Deinde cum dicit.

Abstractione aut dicta intelligit: sicut simū
nō separate. Inquātū aut curuū si aliqđ itelle
xit actu: sine carne itellexit in qua curuū. sicut
mathematica nō sepaata tāquā si separata sint
intelligit: cū intelligat illud. Omnino autē intel
lectus qui secundum actū res est intelligens.

Quia dixerat p̄s qđ nequaquā sine phāstimate intelli
git aīa: phāstimate autē a sensu accipiunt: vult ostendere
quō intellectus noster itelligit ea qđ sunt a sensibus sepaata.
& circa hoc. d. f. p̄s ostendit quō intelligit mathematica qđ
a materia sensibili abstrahunt: secūdo inquit vtrūq; intel
ligat ea qđ sunt s̄m esse a mā separata. ibi. (vtrum autem
cōtingat.) Circa primū cōsiderandū est qđ eorū que sunt
in rebus cōiūcta: cōtingit vnū sine altero intelligi & ve
re: dūmodo vnū eorū nō sit in rōne alterius. s. n. socrates
sit musicus & albus. possum intelligere albedinē nihil d
musica intelligendo. nō autē possum intelligere hoīes: ni
hil intelligēdo de aīa: qđ aīa est in rōne hoīs: sic ergo se
parādo s̄m intellectū qđ sunt s̄m rē coniuncta mō p̄dicto
nō cōtingit falsitas. Si autē intellectus itelligat ea qđ sunt cō
iūcta esse separata: esset intellectus falsus. vt puta si in
p̄dicto exēplo diceret musicū non esse album. ea vero
que sunt in sensibilibus abstrahit intellectus nō quidem
intelligens ea esse separata: sed separatim vel seorsus ea
intelligēs. & hoc est qđ dicit qđ intellectus intelligit ea qđ
sunt dicta per abstractionē: s. mathematica. h modo sicut
dum intelligit simū s̄m qđ est simū nō intelligit separate
i. seorsum simū a materia sensibili: qđ materia sensibilis
i. nasus cadit in diffinitione simi. Si autē intellectus intelli
git aliqđ i actu: inq̄tum est curuū sine carne itelligit in
quātū ē curuū. nō qđ ita qđ intelligat curuū esse sine car
ne. sed qđ itelligit curuū nō itelligēdo carnē: & h id qđ ca
ro nō ponit in diffinitione curui: & sic intellectus itelligit
oīa mathematica separate: tanq̄ si essent sepaata q̄uis non
sunt separata s̄m rē. Nō autē sic intelligit naturalia: qđ in
diffinitione nālium ponit mā sensibilis: nō autē in diffini
tione mathematicorū: abstrahit tñ circa naturalia itellect⁹
vle a pticulari s̄m modo: inquantū intelligit naturā spe
ciei sine principiis indiuiduantibus qđ nō cadūt in diffini
tione speciei: & oīo intellectus in actu ē res intellecta: qđ si
cut res i sui rōne hnt mām vel nō hnt: sic ab intellectu pci
piunt: & qđ hūc modū abstractiōis plato nō cōsiderauit
coactus fuit ponere mathematica & species separatas: lo
co cuius ad p̄dictā abstractionē faciendā A. posuit in
tellectum agentem.

Deinde cum dicit.

Utrū autē contingit aliqđ separatorū intel
ligere ipsum existentē non separatuz a magni
tudine aut non: considerandum posterius.

Adouet qđnem de his qđ sunt separata a materia s̄m
esse dices qđ posterius cōsiderādū erit vtrum contingat
intellectū nostrū nō separatū a magnitudine. i. a corpore

intelligere aliqđ separatorū. i. aliqua; sbam separatā. hec
n. questio hic determinari nō potuit: qđ nondū erat ma
nifestū eē aliqua; substantias separatas nec que vel qua
les sint. vnde hec questio pertinet ad metaphysicum: nō
tñ inuenit ab Aristotele soluta: qđ cōplemētū illius scien
tie nondū ad nos puenit: vel qđ nōdū est totus liber trās
latus: vel qđ forte preoccupatus morte nō cōpleuit. Con
siderandū tñ est qđ intellectū h dicit nō separatū a corpo
re inquantū est potētia quedam anime qđ est actus corpo
ris: supra tñ dixit eū a corpore separatū: qđ non habet
aliquid organū deputatum siue operationi.

Lectio decimateria.

Aut autē de anima dicta recapitulan
tes dicamus iterum: qđ oīa ea qđ sunt
quodāmodo est aīa: aut. n. sensibilia
qđ sunt. aut itelligibilia. est autē sciētia quidē sci
bilia quodāmodo. sensus autē sensibilia. Qua
liter at hec sunt oīa inquirere. Secatur. n. sciē
tia & sensus in res. que quidē potētia est in ea
que sunt potentia: que vero actu in ea que sūt
actu aīe autē sensitiuū & qđ scire potest: poten
tia hec sunt hoc qđē scibile: illud vō sensibile.

Est qđ philosophus determinauit de
sensu & intellectu per ea que de
vtraq; dicta sunt ostendit quid de natura aīe
sit sentiendum: & diuiditur in partes duas.
in prima ostendit qđ natura anime est quodāmodo si
cut antiqui credebant: & quodāmodo aliter. in secun
da ostendit dependentiam intellectus a sensu. ibi. (quo
niam autem neq; res). Circa primum. d. f. primo offen
dit qđ quodam modo est omnia sicut antiqui dixerunt.
Secundo dicit qđ aliter est omnia q̄ illi dixerunt. ibi.
(necesse est aut.) Dicit ergo primo qđ nunc recapitu
lantes que dicta sunt de anima vt ex his proposituz ostē
damus: dicamus qđ omnia quodāmodo ē omnia. om
nia enim que sunt aut sunt sensibilia aut itelligibilia. ani
ma autem est quodāmodo sensibilia & itelligibilia:
quia in anima est sensus & intellectus siue sciētia: sensus
autem est quodāmodo ipsa sensibilia: & intellectus in
telligibilia siue sciētia scibilia: & qualiter hoc sit oportet
inquirere: sensus enim & sciētia diuidūtur in res idest
diuidūtur in actū & potentiam quemadmoduz & res.
ita tamen qđ sciētia & sensus que sunt in potentia ad sen
sibilia & scibilia se habent ad scibilia & sensibilia que sunt
in potentia: sciētia vero sensus que sunt in actu ordina
tur in sensibilia & scibilia que sunt in actu: sed tamen di
uersimode: nam sensus in actu & sciētia vel intellectus
in actu sūt scibilia & sensibilia in actu. Sed potentia ani
me sensitive & id quod scire potest. idest potentia intelle
ctiua non est ipsum sensibile vel scibile: sed est in poten
tia ad ipsa. sensitiuū quidem ad sensibile: quod autem
scire potest ad scibile. Relinquitur igitur qđ anima quo
dāmodo sit omnia.

Deinde cum dicit.

Necesse est autē: aut ipsa: aut species eē: ip
sa quidem igitur nō sunt: nō. n. lapis in aīa est
sed species: quare aīa sicut manus est. manus
enim organū organozum. & intellectus speci
es specierum: & sensus species sensibiliū.

Ostendit qđ alio modo est omnia q̄ antiqui ponerēt:
& dicit qđ si aīa est oīa: necesse ē qđ sit vel ipse res scibiles
& sensibiles: sicut empedoc. posuit qđ terra terrā cognosci
mus: & aqua aquam: & sic de aliis aut si species ipsorū.
Nō autē anima est ipse res sicut illi posuerunt: qđ lapis
non est in aīa: sed species lapidis. & per hunc modum
dicit intellectus in actu esse ipsum intellectū i actu inq̄tum

Species intellecti est species intellectus in actu: ex quo p3 q aia assimilatur manui. manus. n. est organum organorum qz manus date sunt homini loco omnium organorum q data sunt aliis animalibus ad defensionem vel impugnationem vel cooperimentum. oia. n. hec homo sibi manu pparat. et similiter aia data est homini loco omnium formarum: ut sit homo quodam modo totum ens: in quantum sibi animas est quodam modo oia: prout eius anima est receptiva omnium formarum. nam intellectus est quedam potentia receptiva omnium formarum intelligibilium: et sensus est quedam potentia receptiva omnium formarum sensibilium.

Deinde cum dicit.

Co. 39.

Quoniam autem neque res nulla est preter magnitudines: sicut videntur sensibilia separata in speciebus sensibilibus intelligibilia sunt: et que abstractione dicuntur: et quecumque sensibile habitus et passiones: et ob hoc neque non sentiens nihil: nihil utique adiscet neque intelliget: Sed cum speculetur necesse simul phantasma aliquod speculari. phantasmata autem sicut sensibilia sunt preter quod sunt sine materia.

Quia dixerat quod intellectus est quodam modo intelligibilis sicut sensus sensibilia: posset aliquis credere quod intellectus non dependeret a sensu: et hoc quod verum esset: si intelligibilia nostri intellectus essent a sensibilibus separata sibi esse: ut platonici posuerunt: et idem hic ostendit quod intellectus indiget sensu: et postmodum quod intellectus differt a phantasia que etiam a sensu dependet. ibi. (est autem phantasma.) Dicit ergo primo quod quia nulla res intellecta a nobis est preter magnitudines sensibiles quasi ab eis separata sibi esse sicut sensibilia videntur ab invicem separata: necesse est quod intelligibilia intellectus nostri sint in speciebus sensibilibus sibi esse tam illa que dicuntur per abstractionem. scilicet mathematica que naturalia que sunt habitus et passiones sensibilium: et propter hoc sine sensu non potest aliquis homo adiscere. q. de novo acquirens scientiam: neque intelligere. q. utens scientia habita. Sed quia cum aliquis speculatur in actu quod simul formet sibi aliquod phantasma. phantasmata. n. sunt similitudines sensibilium: sed in hoc differunt ab eis: quia sunt preter naturam. nam sensus est susceptivus specierum sine materia: ut supra dictum est: phantasia autem est motus factus a sensu sibi actu. Dicitur autem ex hoc falsum esse quod avicenna ponit quod intellectus non indiget sensu postquam acquisivit scientiam. manifestum est enim quod postquam aliquis acquisivit habitum scientie: necesse est ad hoc quod speculetur quod utatur phantasmate: et propter hoc per lesionem organi impeditur usus scientie iam acquirente.

Deinde cum dicit.

Est autem phantasia alterum a dictione et negatione: complexio. n. intellectuum est verum aut falsum. Ostendit differentiam inter phantasia et intellectum. et primo quantum ad operationem communem intellectus que est compositio et divisio: dicens quod phantasia est alterum ab affirmatione vel negatione intellectus: quia in complexione intelligibilius iam est verum et falsum: quod non est in phantasia. nam cognoscere verum et falsum est solius intellectus.

Secundo ibi.

Primi autem intellectus quidem differunt ut non phantasmata sint: aut neque alii phantasmata sed non sine phantasmatibus.

Inquirat in quo differat primi intellectus. scilicet intelligencie indivisibili cum non sit phantasma. et respondet quod non sunt sine phantasmatibus: sed tamen non sunt phantasmata: quia phantasmata sunt similitudines particularium: intellecta autem sunt ultra ab individuantibus conditionibus abstracta. unde phantasmata sunt indivisibilia in potentia et non in actu.

Lectio decimaquarta.

Quoniam autem anima secundum duas diffinitas est potentias: que animalium est: et discretio quod intelligentie opus est et sensus: et adhuc in movendo secundum locum motum: de sensu quidem et intellectu determinata sunt tanta: de movendo autem quod forte sit anima: speculandum est: utrum una quedam pars ipsius sit separabilis aut magnitudine aut ratione aut omnis anima: et si pars aliqua: utrum propria quedam sit preter consuetas dici et dictas: aut harum una aliqua sit.

Ostendit philosophus determinavit de partibus anime vegetativa sensitiva et intellectiva. Nunc quarto determinat de parte anime motiva. Et dividitur in partes duas. in prima dicit de quo est intentio: in secunda persequitur. ibi. (habet autem dubitationem.) dicit ergo primo quod quia anima que est animalium diffinita est etiam ab antiquis philosophis sibi duas potentias. scilicet habet potentiam ad duo quorum unum est discretio que sit per cognitionem: que quidem discretio opus est intellective et sensitive partis. aliud autem est movere sibi locum: de sensu et intellectu sunt tanta determinata quanta in prioribus habita sunt: sed nunc speculandum est de alia parte. scilicet principio movente quid anime sit. utrum. scilicet sit aliqua pars anime separabilis ab aliis vel magnitudine. scilicet sibi: ita quod habeat distinctum locum in corpore ab aliis potentiis sicut platonici posuerunt: vel sit separabilis ab aliis anime partibus ratione tantum. Aut non sit pars anime: sed sit tota anima. Et dato quod sit aliqua pars anime remanet considerandum utrum sit quedam alia pars anime preter illas que consueverunt dici: et preter eas que a nobis dicite sunt. Aut est una earum.

Deinde cum dicit.

Habet autem dubitationem motus: quoniam omnes partes anime dicere et quot: modo. n. quodam infinite videntur: et non solum quas dicunt quidam determinantes rationatiam et irascibiles et appetitivam: hi autem rationem habentem et irrationabilem.

Prosequitur suam intentionem: et primo per modum disputationis: secundo per modum determinationis. ibi. (videntur autem huius duo.) Circa primum. d. scilicet primo disputat contra distinctiones potentialium anime. secundo specialiter circa principium motus que pars anime sit. ibi. Sed de motu sibi locum. Circa primum. d. scilicet primo recitat divisionem potentialium anime que quidem ponebant. secundo disputat contra eas ibi: (sibi. n. differentias.) Dicit ergo primo quod motus in principio huius inquisitionis habet dubitationem quoniam oportet distinguere partes anime et quot sunt. quia sibi aliquem motus videntur infinite esse. scilicet non posse comprehendi sub aliquo certo numero. Et hoc verum esse si singulis operibus anime et motibus que sunt ab anima necesse esset attribuire diversas partes anime. et sic videtur quod non sint solum ille partes: quas quidam determinant. scilicet rationalem irascibilem appetitivam. scilicet concupiscibilem: hec quidem divisio non comprehendit omnes anime partes: sed solum vires motivas in homine. Alii autem distinguunt anime vires per rationem habentem et irrationabilem. Sed hec quidem divisio habet sibi aliquem quem modum comprehendat anime partes omnes: non tamen est propria divisio partium anime sibi sunt anime partes: sed forte solum sibi sunt in anima rationem habente: et sic videtur ea Aristoteles in primo ethicorum.

Deinde cum dicit.

Secundum enim differentias per quas has separant: et alie videntur partes maiores his differentiam habentes: de quibus et nunc dictum est. vegetativa autem que cum plantis

inest et oibus viuētib⁹ et sensitua: quā neque sicut irrationabilem neq; sicut rationem habentem ponet quis vtiq; facile.

CObicit contra predictas diuisiones multipliciter. prima obiectio est qd si iste differentie sū quas diuersificāt aliqui partes anime sufficiunt ad diuersitatem in partibus anime constituendam: inueniuntur alie partes maiorem differentiam habentes adinuicem q̄ ille que dicte sunt: de quibus etiam in hoc libro dictus est: pars. n. vegetativa est in plantis et in omnibus animalibus siue in omnibus viuētib⁹ et sensitua etiam est in omnibus aialibus. et manifestū est qd vegetativa et sensitua plus differūt ab intellectu et a rōnali et concupiscibili et irascibili q̄ irascibilis differat a concupiscibili: et tñ iste due potentie nō comprehenduntur sub illis diuisionibus. Et qd non comprehendat sub prima diuisione manifestus est: patet. n. qd neq; vegetativa neq; sensitua potest dici esse rōnabilis vel concupiscibilis vel irascibilis. Unde h⁹ p̄termissio probat qd hec non comprehendantur sub secunda diuisione: dicens qd non de facili pōt aliquis vel vegetatiuam vel sensitiuam ponere vel irrationalem vel rationē habentē. Et qdem qd neutra harum habeat rōnem manifestū est. Sed qd neq; etiam aliqua earum sit irrationabilis: ex h⁹ manifestum esse pōt: qd irrationabile est: vel qd ē h̄riū rōni: vel qd ē natū h̄ere rōnē et h̄ h̄: quoz neutra p̄iigit dictis p̄tib⁹. si. n. diceret tñ negationē rōnis: n̄ posset poni gen⁹ potentiarum aie. vñ manifestū v̄ qd p̄emisse diuisiones potētiarū anime sint inconuenientes.

CSecundam rationem ad idem ponit ibi.

Adbuc autem et phantastica que p̄ esse quidem ab omnibus altera est: Cui autem harū eadem vel altera si habet multam dubitationem. si aliquis ponat separatas partes anime. **C**Dicens qd pars aie phantastica q̄ sū rōnē ab oib⁹ aliis differt h̄ multā dubitationē cū qua p̄dictaz potentiarū debeat esse eadem vel altera: et precipue si aliquis ponat partes aie separatas s̄bo: sicut aliqui ponebant.

CTertiam rationem ponit ibi.

Adbuc autem et appetitiua que et ratione et potentia altera videtur vtiq; esse ab omnibus. et inconueniens vtiq; hāc sequestrare. Irratiocinatiua enim voluntas fit: et in irrationabili concupiscentia et ira. Si autem tria in anima: in vnoquoque erit appetitus.

CDicens qd vis et appetitiua videtur esse altera ratione et potentia ab omnibus partibus aie. Et si sū predictam diuisionem partes anime subiecto distinguant in rōnalem et irrationalem: (inconueniens videbitur sequestrare). i. diuidere appetitiuam in duas partes subiecto differentes: et tamen hoc oportebit si quis dicat rōnalem et irrationalem partes anime subiecto distinctas qd que dam appetitiua est in parte rōnali. i. voluntas: quedā in parte irrationabili. i. irascibilis et concupiscibilis: et si quis distinguat partes anime in tres subiecto distinctas scz rōnalem irrationalem et irascibilem: sequetur qd in vnaquaq; earum erit appetitus: in rōnali. n. est voluntas vt dictus est: irascibili inest appetitus: et similiter concupiscibili: Erunt igitur tres appetitus in anima subiecto differentes sū predictam diuisionem. **C**Sed que r̄ris quare in appetitu sensitua sunt due potentie appetitiue. i. irascibilis et concupiscibilis. in appetitu autem rōnali est vnus appetitus tantum scz voluntas. **C**Et dicendum est qd potētie distinguant sū rationes obiectorum: obiectum autem appetitiue est bonum apprehensum. Alio autem modo apprehendit bonum intellectus et sensus. Nam intellectus apprehendit bonū sū vlez rationem boni: sensus autem apprehendit sub determi-

natione boni: et ideo appetitus qui sequitur apprehensionem intellectus est vnus tantum: et distinguitur ab appetitu qui sequitur apprehensionem sensus: et distinguuntur s̄ diuersam rōnem boni apprehensi. Nam aliquid apprehensum per sensum habet rationem boni appetibilis inquantū est delectabile sū sensum. et ad hoc bonū ordinatur concupiscibilis: aliquid autem habet rōnē boni et appetibilis inquantum perficitur delectabilib⁹: quasi habens facultatem ad libitum vtendi eis: et ad h̄ ordinatur irascibilis: que est. q. propugnatrix concupiscibilis: et inde est qd aialia non irascuntur neq; pugnant nisi propter delectabilia. i. propter cibos et venerea: vt dicitur in. iij. de historiis animalium. Et propter hoc omnes passiones irascibiles incipiunt a passionibus concupiscibilib⁹ et terminant in eis: ira autem a tristitia commouetur. et in delectationem finitur: irati enim puniētes delectantur. et propter h̄ quidam dicunt qd obiectus irascibilis est arduum. **C**Quod autem a quibusdam dicit qd irascibilis ordinatur ad fugam mali nullam omnino h̄z rationem: eadez enim est potentia contrariorū: sicut visus albi et nigri. vnde bonū et malum nō possunt differensificare potentiam appetitiuam: et propter hoc sicut amor boni pertinet ad concupiscibilem: ita odium mali vt dicit philosophus in. ix. ethico:um: et spes de bono: et timor de malo pertinent ad irascibilem.

CQuartam rationem ponit ibi.

Et etiam de quo nunc sermo instat: quid forte mouens secundum locū animal est. Secundum quidem igitur augmentum et decrementum motum qui omnibus inest: videbitur vtiq; mouere generatiuum et vegetatiuum.

Et respiracione autem et expiratione et somno et vigilia posterius perspicendum. **H**abēt. n. dubitationem multaz.

CDicens qd etiam illud de quo nunc querimus: sicut quid sit mouens animal secundum locum facit dubitationem circa predictas diuisiones: quia non videtur sub eis contineri: de motu autem augmenti et decrementi: qd est communis omnibus viuētib⁹: manifestum est qd habet principium commune omnibus viuētib⁹ sū generatiuam et vegetatiuam. qdam autem alie mutaciones animalium sunt sicut respiratio et exspiratio: somnus et vigilia de quibus posterius determinandum est quid causet ea: habent. n. multam dubitationem: et propter hoc specialem exigunt tractatum.

CDeinde cum dicit.

Sed de motu secundum locū quid sit mouens aial secundum processuum motū cōsiderandum: qd quidē igit nō vegetatiua potētia manifestum: semper. n. pp aliquid motus hic: aut cū phantasia aut appetitu ē: nihil. n. nō appetēs aut fugiēs mouetur: sed aut violentia.

CProcedit disputatiue ad inquirendum quid sit principium motus sū locū in aialib⁹. Et primo ostendit qd nō sit vegetatiua potētia: scdo qd nec sensitua. ibi. (similiter autē neq; sensitua). Tertio qd nec intellectua. ibi. (Et vero neq; rōci). Quarto qd nec appetitiua ibi. (Et vero neq; appetitus). dicit ergo primo qd considerandū nūc est qd sit mouens animal sū locum motu processiuo. et qd non sit potentia vegetatiua ostendit duabus rationib⁹ quarum prima talis est. Semp motus processiuus sū locū est ppter aliqd imaginatū et desideratū: non enī aial mouetur nisi appetens aut fugiens aliqd nisi forte p violentiam: sed phantasia et appetitus non competit parti vegetatiue: ergo pars vegetatiua non est principium motus localis processiu.

Lo. 43.

Lo. 44.

Co. 45

Secundam rationem ponit ibi.

Amplius et plante utique more essent et utique haberent aliquam partem organicam ad motum hunc. Que talis est, pars vegetativa est et in plantis: si igitur pars vegetativa est principium motus localis, processivi: se queret quod plante essent motive sui ipsarum secundum hunc motum: et haberent partes organicas convenientes huic motui: quod potest esse falsum. Non ergo pars vegetativa est principium motus localis processivi in animalibus. Deinde cum dicit.

Similiter autem neque sensitivum: multa enim sunt animalia: quae sensum quidem habent: manentia autem et immobilia sunt per finem. Si igitur natura facit frustra nihil: neque deficit in necessariis nisi in organis et imperfectis: huiusmodi autem animalia perfecta et non orbata sunt. Signum autem est quia generativa sunt et augmentum habent et decrementum: quare et haberent utique partes organicas processionis.

Condit quod neque est sensus est principium talis motus talis ratione. Sensus enim est omnibus animalibus: si ergo sensus est principium predicti motus sequeretur quod de animalibus hoc modo moveretur: quod potest esse falsum: quia multa sunt habitia sensus quae tamen manent semper in eodem loco: et sunt immobilia per finem. id est, quae diu vivunt. Et quia posset aliquis credere quod hoc non est propter hoc quod deficit eis principium motuum: sed quia deficient eis infra apta ad motum. id est, ad remouendum hoc subiungit quod natura nihil facit frustra: neque deficit in necessariis, nisi in animalibus orbatis et imperfectis: sicut sunt animalia monstruosa quae quidem monstrata animalibus accidunt praeter intentionem nature ex corruptione alicuius principii in semine, sed animalia immobilia sunt perfecta in sua specie: et non sunt orbata, quae monstrata cuius signum est quia generant sibi simile: et habent debitum augmentum et decrementum: quod non est in animalibus orbatis: ergo et in huiusmodi animalibus natura nihil facit frustra neque deficit in necessariis: unde sequitur quod si haberent principium motus haberent partes organicas dispositas ad motum processivum. alio principium motuum esset in eis superfluum: et necessaria ad executionem potentie motive eis deficerent. Et hoc autem accipere possumus quod cuiuscumque inest aliquid principium vite: inest ei organa convenientia illi principio: et quae partes corporis sunt propter partes anime.

Deinde cum dicit.

Co. 46

At vero neque rationativa s. vocatus intellectus est movens. Speculativus quidem igitur nihil speculat actualiter: neque dicit de fugibili et persequibili. Sempiternus autem motus aut fugiens aut persequens aliquid est. Sed neque cum speculatus fuerit aliquid huiusmodi iam precipit aut persequi aut fugere: puta cum multoties intelligit terribile aliquid: aut delectabile: non iubet autem timere: sed cor movet. Si autem delectabile altera aliquid potest. Condit quod est intellectus non est principium movens. et dicit quod neque pars rationativa quae vocatur intellectus videtur esse movens: unde accipere possumus quod ratio et intellectus non sunt diverse partes anime: sed ipse intellectus dicitur ratio in quantum per inquisitionem quaedam pervenit ad cognoscendum intelligibilem veritatem. Et quod intellectus non sit principium motus: probat primo quod ad speculativum intellectum: quia cum intellectus speculativus speculativum consideret ea quae sunt tamen speculabilia, et nullo modo agibilia: sicut cum considerat quod triangulum habet tres angulos equales duobus rectis: et alia huiusmodi: manifestum est quod speculativus intellectus non speculat aliquid actualiter: neque dicit aliquid de fugibili et persequibili: et sic non potest movere: quia semper motus est fugiens aliquid secundum appetitum aut persequens. Aliquod autem intellectus considerat aliquid agibile: non

tamen practice: sed speculativum: quia considerat ipsum in via et non secundum quod est principium particularis operis. et de hoc dicit philosophus: quod neque intellectus (cum fuerit speculativus). id est, speculativum consideraverit (aliquid huiusmodi). id est, aliquid agibile nondum precipit persequi vel fugere: sicut cum multoties intelligimus terribile aliquid vel delectabile. Sed intellectus non iubet timere vel desiderare: sed aliquando movetur cor ad timendum absque imperio intellectus. Et si iterum delectabile moveat appetitum: erit aliqua alia pars quam cor: quae movetur. Et hoc dicit propter opinionem platonis: quae posuit partes anime esse tres distinctas: ita quod irascibilis: cuius est timere sit in corde: et concupiscibilis sit in aliqua alia parte corporis: puta in epate: sic igitur manifestum est quod intellectus speculativum considerando aliquid agibile non movet: ex quo potest quod intellectus speculativus nullo modo movet aliquid.

Deinde cum dicit.

Amplius et precipiente intellectu et dicente intelligentia fugere aliquid aut persequi non movet: sed habet concupiscencia agit: ut incontinentes: et totaliter videmus quoniam habes medicamentum non sanatur tanquam alterius proprium sit agere secundum scientiam: sed non scientie.

Probat quod nec est intellectus practicus movet dicitur: quod nec est intellectu practico precipiente: quod contingit cum intelligentia dicit aliquid fugiendum aut persequendum. non propter hoc hoc movet: sed agit secundum concupiscencia: sicut potest de incontinentibus. quae habet rationem rectam, sed non immanet rationi recte. unde videtur quod intellectus non moveat: probat autem idem ex medicis quae habet scientiam medicamentum et non sanant: quia non faciunt ea in seipsis quae precipit ars eis: ex quo videtur quod agere secundum scientiam non sit scientie practice: sed alicuius alterius.

Deinde cum dicit.

At vero neque appetitus huiusmodi motus dicitur est: abstinentes enim appetentes et concupiscentes non operantur. quorum appetitum habent: sed consequuntur intellectum.

Condit quod pars appetitiva non sit divina super hunc motum: quia videmus quod continentis appetitum et concupiscunt: sed non operantur ea quorum habent appetitum. e converso est in incontinentibus: ut manifestum est appetitum in vii. ethi. Videtur igitur quod neque appetitus moveat. Lectio xv.

Idem autem duo hec moventia: aut appetitus: aut intellectus: si aliquis phantasia posuerit sicut intellectum quendam. Multa enim praeter scientiam sequuntur phantasia: et in aliis animalibus non intellective neque ratio est sed phantasia. utraque hec ergo motiva secundum locum intellectus et appetitus.

Quod si quis processit disputative ad aliquod reddendum quod sit principium motus localis: in animalibus: hoc determinat veritatem. et primo ostendit in vii quod sit principium motus. secundo quod hoc principium diversimode in diversis reperitur. ibi. (quod est igitur.) Circa primum. d. f. primo ostendit quod sit principium motus in animalibus. secundo docet ordinem quo motus iste complectitur quantum ad motores et mobilia. ibi. (Species quidem igitur.) Circa primum tria facit. primo ponit esse duo principia motus. secundo reducit ea in unum. ibi. (intellectus autem) tertio solvit objectionem superius positam. ibi. (quoniam autem appetitum.) Dicit ergo primo quod consideratis his que predicta sunt: cum manifestum sit quod vegetativa pars non sit movens: et sit neque sensus: cum non omnia in quibus hec sunt movens inveniunt: ut potest ex dictis: videntur duo hec esse movens scilicet appetitus et intellectus: ita tamen quod sub intellectu phantasia comprehendat que habet aliquid simile intellectui: in quantum

mouet ad absentiam sensibiliū sicut intellectus: qz bec et est principiu motus: multi. n. hoies p̄missa sciencia i intellectus sequunt̄ in suis motibus phantasia: sicut illi q nō s̄m rōnem agunt: sed impetu mouent̄ ad aliqd agendum. Et in aliis aialibus manifestū est qz nunq̄ intellectus est neqz ratio que mouere possit: sed solum phantasia in hominibus vero est phantasia et intellectus. Sic ergo manifestū est qz vtraqz bec mouent̄. i. intellectus comprehendens sub se phantasia: et appetitus.

Deinde cum dicit.

Intellectus autem propter aliquid ratiocinatur: et qui practicus est. differt autē a speculatio secundū finē: et appetitus propter aliqd omnis est. Cuius enim appetitus: hoc principium practici intellectus: vltimū autem principium actionis: quare rationabiliter bec duo videntur mouentia appetitus et intelligentia practica. appetibile. n. mouet. et propter hoc intelligentia mouet: qz principiu hoc est quod appetibile. et phantasia autem cuius moueat nō mouet sine appetitu. vnu igit̄ mouens quod appetimus. si. n. duo intellectus et appetitus mouebant: secundū communē vtiqz aliquam speciem mouebant: tunc autē intellectus non videtur mouens sine appetitu. voluntas enim appetitus est: cū autē secundū rationem mouet: et secundū voluntatē mouet: appetitus autē mouet p̄ter rōnē. concupiscētia. n. appetitus qdā est.

Reducit predicta mouentia i vnū: et circa h̄ tria facit. p̄mo ostendit ppositū. s̄o ex eo qz est ostēsum assignat cām cuiusdā accidētis circa motū aialiu. ibi. (intellectus qui dē igit̄.) tertio i probat diuisionē potētiarū quā antiqui ponebant. ibi. (diuidētibus autē.) dicit ergo primo qz intellectus q mouet est intellectus qui rōcinat̄ propter aliqd nō p̄ter rōcinari tantū: et hic est intellectus practicus q differt a speculatio s̄m finē: nā speculatio speculat̄ veritatē: nō pp̄ aliquid aliud: sed p̄ter seipsum tā tū: practicus autē speculat̄ veritatē pp̄ operationem. Et manifestū est qz ois appetitus est pp̄ aliquid: stultus. n. ē dicere qz aliquis appetat pp̄ appetere. Nā appetere ē quidā motus in aliud sedēs. Sed illud cuius ē appetitus scz appetibile est principiu intellectus practici. Nā illud qd ē p̄mo appetibile est finis a quo incipit cōsideratio intellectus practici. Cum. n. volumus aliqd deliberare de agēdis. p̄mo supponimus finē: deinde pcedimus p̄ordinē ad iquirēdū illa q sunt pp̄ finē: sic pcedētes semp̄ a posteriori ad prius vsqz ad illud qd nobis iminet p̄mo agēdū. et h̄ est qd subdit: qz vltimū de actione intellectus practici est principiu actionis. i. illud. vñ debem̄ actiones scipere. vñ rōnabiliter dictus ē qz h̄ duo sunt mouentia. i. appetitus et intellectus practicus: qz. n. ipsum appetibile: qd est p̄m̄ cōsideratū ab intellectu practico mouet: pp̄ h̄ dē intellectus practicus mouere: qz. s̄. eius principiu qd est appetibile mouet. et qd dicit̄ de intellectu intelligēdū est et de phantasia: qz cū phantasia mouet: nō mouet sine appetitu: nō. n. mouet nisi inq̄stū rep̄ntat appetibile: sic nec intellectus. sic igit̄ apparet qz vnū est mouēs. i. appetibile. h̄. n. appetitū mouet et est principiu intellectus que duo ponebant̄ mouentia: et h̄ rōnabile est qz h̄ duo mouentia reducant̄ in vnū qd est appetibile: qz si ponebant̄ h̄ duo intellectus et appetitus eē mouentia respectu eiusdem motus: cum vnū effectus sit vna cā p̄pria: necesse est qz moueat̄ h̄ duo s̄m aliquā cōm̄ specie. Nō est autē dicē dū qz appetitus moueat̄ sub sp̄e intellectus. Sed magis eōnērio intellectus vel intelligibilis: qz intellectus non

inuenit̄ mouēs sine appetitu: qz voluntas s̄z quā mouet intellectus est quidā appetitus: et rō huius assignat̄ in. ix. metha. qz cū rō scie practice se h̄eat ad opposita: nō mouet nisi determinet̄ ad vnū p̄ appetitū: sed appetitus mouet sine rōne: sicut p̄z ex his qz ex concupiscētia mouentur: concupiscētia. n. est appetitus qdā. exemplificat autē magis de concupiscētia qz de ira: qz ira h̄z aliquid rōnis: nō at̄ concupiscētia: vt pbat̄ p̄s i. vii. et̄bi. et sic p̄z qz mouentia. reducunt̄ ad vnū quod est appetibile.

Deinde cum dicit.

Intellectus qdem igitur omnis rectus ē. appetitus autem et phantasia recta et non re/ cra: vnde semper quidem mouet appetibile: Sed hoc est bonū aut apparenz bonuz: non omne aut. sed actuale bonū: actuale autem est contingens et aliter se habere. Quod quidem igit̄ huiusmodi potētia mouet anime que vocatur appetitus manifestū est.

Assignat ex p̄dictis rōnē cuiusdā accidētis circa motū v̄l actionē ostēdēs. i. qz i acōib⁹ et motib⁹ n̄ris erram⁹. Et dicit qz (ois intellectus ē rectus: qd intelligēdū ē de intellectu principioz: nō. n. erram⁹ circa p̄ma principia i opabili b⁹: cuiusmodi sūt: nulli nocēdū eē nō eē aliqd iniuste agēdū et filia: sic nec erram⁹ circa p̄ia principia i speculatiois i his at̄ qz sūt p̄ principia: si qdē recte cōsideram⁹ p̄cedit ex̄rectitudie qz ē circa p̄ia principia. Si at̄ a rectitudie deuiam⁹ p̄cedit ex errore qz accidit i rōcinādo. s̄z appetitus et phantasia qz et mouēt sūt. et cū rectitudie et sine rectitudie: et iō i acōib⁹ n̄ris p̄tigit deficere a rectitudie s̄z qd deficim⁹ ab intellectu et rōne: vñ p̄z ex p̄dictis qz appetibile s̄p mouet: h̄ at̄ appetibile ē aut v̄e bonū qz p̄st̄it i iudicio intellectus recti aut apparēs bonū qd dēclinat̄ a iudicio intellectus recti pp̄ appetitū v̄l phantasia. si at̄ oē bonū ē appetibile et mouēs s̄z bonū agibile: qd ē bonū applicatū ad opationem: et h̄ p̄tingit alr se h̄ere: sicut oia qz n̄re actiōi subdunt̄. vñ bonū vltimū et necessariū i sua v̄litate p̄st̄itēs nō mouet. manifestū ē igit̄: qz potētia aīe qz dicitur appetitus sit mouēs.

Deinde cum dicit.

Diuidētibus autē aīe ptes si s̄m potētiās diuidāt et sepant: valde multe sūt: vegetabile: sensitiuū: intellectiuū: consiliatiuū: adhuc appetitiuū. bec. n. plus differunt ab inuicem qz concupiscibile et irascibile.

Excludit illud qd āng dixerūt de diffictiōe p̄tū motu uay dicēs qz diuidētibus ptes aīe i rōnalē irascibile et concupiscibile si ipi itēdūt distinguere potētias aīe ab inuicē sepantas in̄to plures sūt qz ipi ponāt. i. vegetabile sensibile intellectum consiliatiuum et appetitiuum. distinguit autem consiliatiuum ab appetitiuo sic et i. vi. et̄bi. distinguitur rōcinatiuū qd ē p̄tētū a sciētifico: qd est necessarioz: et ea rōe qz ibi tāḡit. h̄ at̄ ptes aīe pl⁹ differūt ab inuicē: qz concupiscibile et irascibile qz cōprehēdūt̄ sub appetitu sensitiuo. vñ ples sūt ptes qz ipi ponāt.

Quoniā autē appetitus sūt cōtrariū ad inuicē: hoc autē accidit cū rō et concupiscētia cōtrarie fuerūt: sit autē in ipis sensum habētibus. Intellectus qdem igit̄ pp̄ futuruz retrahere iubet. concupiscētia autē pp̄ ipm̄ iā: videt̄. n. qz iā delectabile et simp̄r delectabile et bonū simpliciter: p̄p̄ea qz nō videtur quod futurum. Excludit quādam obiectiōnē supra positā. ad ostēdēdū qz appetitus nō mouet p̄ h̄ qz cōtinēt̄ appetitū non sequunt̄. Sed bec rō soluit̄: qz i hōie sunt cōtrariū appetitus: quoz vnū cōtinēt̄ sequunt̄ et alii repugnant

dicit ergo qd qz possunt fieri appetitus contrarii ad inuicem h cōtingit cū rō cōcupiscētie cōtrariat & sit & accēdit h in hñtibus sensum tps. i. q nō solū cognoscūt qd i presenti ē: sed cōsiderāt pteritū & futurū: qz intellectus qñ qz ab aliquo cōcupiscibili retrahere iubet pp futurā cōsiderationē: sicut cū febricitātū ex iudicio intellectus videtur a vino abstinēdū eē ne febris incalēscat: sed concupiscētia icitat ad accipiēdū pp ipsum iā. i. pp illud qd in pñti est. Videt. n. q in pñti est delectabile esse simpliciter delectabile & bonū ex eo q nō considerat vt futurū.

Deinde cum dicit.

Co. 54. **Specie quidē igitur vnū erūt mouēs: appetibile aut appetitiuū. primum autem omnium appetibile: hoc. n. mouet cum non mouetur: eo q sit intellectiuum aut imaginatiuum: numero autem plura mouentia.**

Onidit ordinē motū. Et circa h tria facit. primo ondit quō mouētia sunt vnū & quō plā. Secōdo quō ordinant ad inuicē. ibi. (qm̄ at tria sunt.) Tertio sūmarie dēteriat de vnoquoqz eorū qdā q ad motū requirunt. ibi. (nūc aut.) Dicit ergo primo q si mouētia cōsiderātur formaliter & sūm species vnū erūt mouēs. s. appetibile vel appetitiuū: qz iter oīa primū mouēs est, appetibile: h. n. ē mouēs nō motū: inq̄tū ē imaginatū vel intellectū. Manifestū est. n. q secunda mouētia non mouent nisi in quā tū participāt primū. Unde oīa cōueniūt in specie primi mouentis: qz uis autē oīa cōueniāt in specie primi mouētis. tamē numero sunt plura.

Deinde cum dicit.

Quoniam aut tria sunt vnū quidē mouēs: scdm autē quo mouet. & tertiu quod mouet: mouēs aut duplex: aliud qdem immobile: aliud quod mouetur: est at immobile actuale bonū: mouēs at & quod mouetur appetitiuum. mouetur. n. qd appetit secundum q appetit: & appetitus actus aut motus quidā ē. quod at mouet aīal est: quo vero mouet organo appetitus iam hoc corporeū: vnde in cōibus aīe & corpis opibus cōsiderandū est de ipsis.

Assignat ordinē motus & dicit q tria sunt q iuentur i motu. Vnū qd est mouēs: & aliud est organū quo mouēs mouet: & tertiu est qd mouet. Mouēs autē est duplex. vnū quidē immobile: & aliud qd est mouēs motū. In motu igit aīalis: mouēs qd nō mouet ē bonū actuale qd mouet appetitū: put est intellectum vel imaginatū. Sed mouēs motū est ipse appetitus. qz oē quod appetit inq̄tū appetit mouet: & ipsum appetere est qdam actus vel motus: put motus est actus pfecti: put dicitū est de opatione sensus & intellectus: quod autē mouet est aīal: organū autē quo appetitus mouet est aliqd corporeū. s. qd est primū organū motus. & ideo de huius modi organis cōsiderandū est in operanonibus cōibus anime & corpis. dēterminat enim de hoc in libro de causa motus animalium: in hoc enim libro intendit dēterminare de anima sūm se.

Deinde cum dicit.

Co. 55. **Nūc aut vt in sūma dicat mouens organice vbi principium & finis illud velut in circulatione. hoc est gibbosum & concuum. hoc quidem finis: illud vero principium: vnde aliud quidē quiescit: aliud vero mouetur: rōne quidē altera entia: magnitudie vero inseparabilia. oīa. n. pulsu & tractu mouētur propter quod oīz sicut in circulo manere. aliqd & bicincipē motum.**

Sūmarie dēteriat de organo motus localis & diē i sūma: qz primū mouēs organice oīz tale eē vt in eodez sic & pncipiū & finis motus: sicut in quadā circulatione in qua est gibbosus & concuus: quorū vnū est quasi finis: & aliud. q. principium. Nā cōcauū est sic finis: gibbosus aut videt esse sic principium motus: sūm cōcauitatez enim hñt in seipso: sūm gibbositate vero attendit ei? dilatatio: put ab ipso sit pncipiū motus & pulsus. Et quia in ipso est pncipiū motus & finis. pncipiū aut motus oīz esse immobile in vnoquoqz motu: sic euz mouet man? quiescit brachium: & euz mouet brachiū quiescit humerus: & sic omnis motus ab aliquo immobili pcedit: oīz q in ipso organo motus quod est cor sit aliqd quiescens inq̄tū est principium motus: & aliud quod mouet inquantū motus terminat ad ipsum. Et h duo in ipso. s. quiescens & motum sunt diuersa ratione: h subiecto & magnitudine sint ab inuicē inseparabilia. Et q oporteat ibi esse pncipiū motus & finis: & p pñs quiescens & mobile. Manifestū est ex h q oīs motus aīalis cōponit ex pulsu & tractu. in pulsu aut id qd est mouens: est tantū principium motus: qz pellēs elongat se id quod pellit. Sed in tractu id qd mouet est terminus motus: qz trahens ad se mouet id quod trahit. et ppter h oīz q pñm organū motus localis in aīali sit & vt pncipiū motus & vt terminus: & id oīz q in eo aliquid manēs: & tñ q hinc incipiat motus: sic apparet in motu circulari. Nā corpus q circulariter mouet pp imobilitatez centri & poloz: non mutat totaliter locum: nisi forte rōne: sed sūm totum manet in eodē loco sūm sūm: ptes aut variant locū subo & nō rōne tñ: sic et est in omni motu cordis. Nā cor i eadē pte corpis confixū manet: sūm mouet sūm dilatationez & cōstructionē vt causet motū pulsus & tract? & sic quodammodo est mobile: & quodammodo quiescens.

Lectio decimasexta.

Admō quidē igitur sicut pdictus est in oī quātū appetitiuum animal: sic ipsius motiuū est: appetitiuū aut si sine phantasia: phantasia aut oīs rōnalis aut sensibilis est hac quidē igitur & alia animalia participāt.

ostqz pbs dēterminauit de principio motiuo sūm locale motū in cōi & sūm se: nūc dēterminat de ipso p cōparationē ad diuersa genera aīalū. Et circa h tria facit. primo ondit qd sit cōe oibus aīalibus participantib? motus. Secundo quō principium motiuum inueniat in aīalibus iperfectis. ibi. (Cōsiderādū at de iperfectis.) tertio ondit quō h pncipiū motus sit in aīali pfectissimō: qd est hō differēter ab aliis animalibus. ibi. (sensibilis qdē.) dicit ergo primo: q oē aīal inq̄tū est appetitiuum: sic ē sūp̄sus motiuū. Nā appetitus est causa ppria motus. Sed appetitiuum non est sine phantasia: que est vel rōnalis vel sensibilis: sensibili autē phantasia: alia animalia ab homine participāt: non autem rationali phantasia. Cōsiderandum autem est q sicut supra dictum est: sicut sub intellectu phantasia comprehendit: ita etiaz phantasia vsqz ad intellectū extēdit: sequēs nominis rōnez. Nā phantasia apparitio quedā est: apparet autē aliqd & sūm sensum & sūm rōne: phantasia ē h suam opinionē in absentia sensibilium vt rō & intellectus.

Deinde cum dicit.

Cōsiderādū autem & de iperfectis qd mouēs est: quibus tactus solum iest sensus: vtrū cōtingat phantasia inesse his aut non: aut & cōcupiscētia: videt. n. letitia & tristitia inesse. si at hec & cōcupiscētia necesse. phantasia autē quo modo vtiqz inerit: aut sicut mouent in dēterminate & hec isunt qd idē dētermiatē aut isunt.

Ostendit quid sit principium motus in animalibus imperfectis: et dicitur animalia imperfecta: quibus inest solus sensus tactus. Et dicitur quod considerandum est quod moueat ea: vtrum scilicet in eis sit phantasia et concupiscentia vel non. Cuius def autem quod in eis sit concupiscentia: quia in eis videtur esse letitia et tristitia. retrahunt enim se eius ab aliquo nocivo tanguntur et aperiunt se: et extendunt in illud quod est eis conueniens: quod non fieret nisi in eis esset dolor et delectatio. Si hec autem sunt in eis: necessarium est quod in eis sit concupiscentia. Sed cum concupiscentia: ex sensu. n. delectationis sequitur concupiscentia non sit sine phantasia: restat querendum quomodo in eis sit phantasia. Et respondet quod sicut mouetur ita iest huiusmodi animalibus et phantasia et concupiscentia: mouentur autem non determinate quasi intendentes in aliquo determinatum locum in suo motu: sicut accidit in animalibus quod mouentur motu processivo quod imaginantur aliquid distans. et illud concupiscunt: et ad illud mouentur: Sed huiusmodi animalia imperfecta non imaginantur aliquod distans: quia nihil imaginantur nisi ad presentiam sensibilis: sed cum leduntur imaginantur illud ut nocivum et retrahunt se: et cum delectantur extendunt se super illud et aplicant se illi: et sic in eis est phantasia vel concupiscentia indeterminata: in quantum imaginantur et concupiscunt aliquid ut conueniens: non autem ut hoc aut illud: aut hic aut ibi: sed habent confusam imaginationem et concupiscentiam. **Deinde cum dicit.**

Sensibilis quidem igitur phantasia sicut dictum est et in aliis animalibus inest. deliberativa autem in rationalibus inest. vtrum enim aget hoc aut hoc: iam rationis est opus et necesse vno mensurare: maius enim imitatur quare potest vnum ex pluribus phantasmatis facere: et causa hec eius quod opinionem non putari habere quonia eam que ex syllogismo non habet: hec autem illam. propter quod deliberatiuum non habet appetitus.

Ostendit quomodo principium motuum sit in hominibus. Et circa hoc tria facit. primo ostendit quomodo principium mouens est in omnibus ratio deliberans. secundo quomodo aliquando deliberatio rationis per appetitum vincitur. ibi. (Uincit autem.) tertio ostendit que ratio sit mouens. ibi. (Scientificum autem.) Dicit ergo primo quod phantasia sensibilis: ut ex dictis patet est et in aliis animalibus: sed illa que est per deliberationem est tantum in rationalibus: quia considerare vtrum sit agendum aut hoc: quod est deliberare: opus est rationis et in tali consideratione necesse est accipere aliquam vnam regulam vel finem vel aliquid huiusmodi ad quod mensuretur quod sit magis agendum. manifestum est. n. quod homo (imitatur). i. desiderat id quod est magis in bonitate et id quod est melius: melius autem semper diiudicamus aliqua mensura: et ideo oportet accipere aliquam mensuram in deliberando quod magis sit agendum: et hoc est medium ex quo ratio practica syllogizat quod sit eligendum. vnde manifestum est quod ratio deliberans potest ex pluribus phantasmatis vnum facere. scilicet ex tribus quorum vnum preeligitur alteri: et tertium est quasi mensura que preeligit. Et hec est causa quare animalia non habent opinionem: sed habeant phantasia: quia non possunt vti syllogismo: per quem vnum preeligit alteri: sed deliberatio rationis habet illam. scilicet opinionem. aliter non faceret ex pluribus phantasmatis vnum. Et inde est quod appetitus inferior qui sequitur phantasia: non habet deliberationem: sed absque deliberatione mouetur ad concupiscendum: vel irascendum: quia scilicet sequitur phantasia sensibilis. **Deinde cum dicit.**

Vincit autem et mouet aliquam deliberationem aliquam aut mouet seipsum sicut spera appetit appetitum: cum in continentia fuerit. natura autem semper que sursum principalior est et mouet tribus rationibus

lam moueatur.

Ostendit quod deliberatio rationis vincatur ab appetitu inferiori: et dicit quod appetitus inferior qui est sine deliberatione vincit deliberationem et remouet homines ab eo quod deliberant. Aliqui e converso appetitum mouet appetitum. scilicet superior qui est rationis deliberantis cum qui est phantasiae sensibilis: sicut in corporibus celestibus spera superior mouet inferior. quod accidit cum aliquis continens fuerit. continentis. n. est per deliberationem rationis vincere passiones: et iste est naturalis odor: ut superior appetitus moueat inferior: quia est in corporibus celestibus naturaliter spera superior principalior est: et mouet inferior ita quod inferior mouetur tribus motibus localibus: sicut spera saturni mouet et motu diurno quod est super polos mundi et motu hinc quod est super polos zodiaci: et per hoc motu proprio. Et similiter appetitum inferior et si aliquid de motu proprio retineat: mouet in naturali ordine motu appetitus superioris: et motu rationis deliberantis. Si autem e converso accidit quod appetitum superioris transmoueat ab inferiori: hoc est propter ordinem naturalem. Unde et hoc facit peccatum in moribus: sicut peccata sunt monstra in natura.

Deinde cum dicit.

Scientificum autem non mouet sed manet: quoniam autem hec quidem vniuersalis existimatio et ratio: alia vero particularis: hec quidem enim dicit quod oportet tale agere: hec autem quod hoc quid est tale. et ego talis: iam hec mouet opinio non que vniuersalis aut vtraque: sed hec quidem quiescens magis. hec autem non.

Ostendit que ratio sit mouens. et primo sciendum est quod ratio speculativa quam appellat scientificam non mouet: sed in quiete est: quia nihil imitando: vel fugiendo dicit. ut supra dictum est. Ratio autem practica quedam est vniuersalis et quedam particularis. Vniuersalis quidem sicut que dicit: quod oportet tale agere: sicut filium honorare parentes. Ratio autem particularis quod hoc quid est tale et ego talis: puta quod ego filius: hinc honorare debeo nunc exhibere parenti: hoc autem iam opinio mouet: non autem illa que est vniuersalis. Aut si vtraque mouet: sed illa que est vniuersalis mouet ut causa prima et quiescens: particularis vero ut causa prima et quodammodo motui applicata. nam operationes et motus in particularibus sunt. vnde oportet ad hoc quod motus sequatur: quod opinio vniuersalis ad particularia applicetur: et per hoc est peccatum in actionibus accidit quod opinio in particulari operabili corrumpitur propter aliquam delectationem: vel propter aliquam aliam passionem: que tamen vniuersalem opinionem non corrumpit.

lectio decimasextima.

Vegetabile quidem igitur animam necesse habere omne quodcumque vivit: et habet animam a generatione usque ad corruptionem. necesse est enim quod generat augmentum habere et statum et decrementum: hoc autem sine alimento esse impossibile: necesse igitur esse vegetabilium potentiam in omnibus generatis corruptibilibus.

Ostendit philosophus determinavit de singulis partibus anime: hic ostendit quomodo adiuuicem ordinat. Et primo ostendit quod necesse est anime partem vegetabilem in omnibus viventibus inueniri. secundo ostendit quod sensitiva non est in omnibus sed in aliquibus. ibi. (sensu autem non nature.) Dicit ergo primo: ex his que supra de partibus anime determinata sunt concludens quod omne quod vivit et per se quacumque parte anime habet: necesse est quod habeat animam vegetabilem a principio sue generationis usque ad suam corruptionem ex quo inuit huius esse in animalibus que generantur et corrumpunt intelligendum: hoc autem probat sic: quia necesse est quod omne vivens quod generat habeat augmentum et statum et

Co 58.

Co 59.

Decrementum: sed hec non possunt accidere sine alimen-
to: qz tpe alimēti o3 q plus de alimēto puerat q suffici-
at ad cōseruationē p̄xistis magnitudinis: tpe aut status
equaliter: sed tpe diminutōis minus. Cū igit vti alimēto
pertineat ad partē vegetabilē: necesse ē q h pars aīe sit in
oībus viuētibz que generant̄ & corrumpunt̄. Et sic p3
ordo istius partis aīe ad alias partes aīe: qz omnes alie
presupponant istam. **Deinde cum dicit.**

20.60.

Sensuz aut n̄ necesse in oībus viuētibz
neqz. n. quozū simplex corpus cōtigit habere
tactū: neqz sine hoc possibile esse nullū aīal. n3
q̄cūqz n̄ susceptiua sp̄erum sine materia.

Cōdit q̄o se hēat pars sensitua ad viuētia. & primo
ōdit q nō est in oībus viuētibz. sed oōdit in quibz
viuētibz sit. ibi. (aīal aut necesse.) Dicit ergo p̄mo q n̄
est necessarium q oīa viuētia hēant sensuz: qz sensus tac-
tus sine quo nullus alius pōt eē: & p̄ p̄ns neqz aliqd aīal
cuius ratio p̄ficiat ex h̄ q h3 sensū qd esse nō pōt ī aliquo
corpe simplici: qz organū sensus tactus necesse est esse in
quadā medietate inter p̄raria vt supra ostensum est: qd
nulli corpi simplici puenit: cū in corpibz simplicibus
sint excellētie qualitatum sensibiliz: puta in igne excellē-
tia calidi: in aqua excellētia frigidiz. similiter ēt quecūqz:
nō sunt susceptiua specierum sine materia: non h̄nt sensuz
nam sensus est susceptiua sp̄er sine mā: vt supra dictum
est. Sunt at quedā viuētia scz plāte: que sunt propinqua
corpibz simplicibus: ppter eaz terrestreitatē: & non
recipiunt species sensibilium nisi per materialē imutatio-
nem: non ergo omnia viuētia habent sensum.

Deinde cum dicit.

Aīal aut necesse sensū habere: si nihil fru-
stra facit natura. ppter aliquid enim oīa que
sunt natura subsistunt: aut cōcidentia sunt eo-
rum que sunt ppter aliquid. Si igitur omne
p̄cessuum corpus nō habet sensū: corrupet̄
vtriqz: & ad finem non vtriqz veniet qui est na-
ture opus. q̄o. n. aletur: manentibus quidaz
enim existit q vnde nata sunt.

Cōstendit quod omnia animalia habent sensum. Et cir-
ca hec duo facit. Primo ostendit hoc de animalibz que
mouentur motu processiuo. Secundo simpliciter de oī-
bus animalibus. ibi. (At vero.) Circa primum duo fa-
cit. p̄mo ostendit p̄positum. secundo excludit qdā per
qd posset sue rōni obuiari. ibi. (non potest at corpus.)
Dicit ergo p̄mo q necesse ē q aīal sensū habeat. Ad qd
pbandum pponit primo q natura nihil facit frustra: qz
oīa que sunt in natura sunt ppter aliud. i. pueniunt ex ne-
cessitate ex his q ppter aliquid sunt sicut natura facit mē-
bra ppter aliquas operationes sed ex hoc q mēbra sunt
talīs dispositionis sequit̄ q habeant aliqua accidentia: si-
cut q habeant pilositates quasdam vel colores vel cor-
ruptiones que nō sunt p̄ finem: sed magis pueniunt ex
necessitate materie. Sic igitur cum natura operetur p̄
aliquid si res naturales nō possent puenire ad finē quez
natura intendit esse frustra. S3 natura fecit corpus pro-
cessiuum. i. aīalis qd pōt moueri motu processiuo sic orga-
nizatū & dispositum ppter motum: & vt per motū vltē-
rius psequeretur alimētū per qd cōseruaret in esse: h̄
aut nō posset esse si nō haberet sensuz. qz nō discerneret
corruptibilia que possent ei obuiare. & sic corrumpere-
t & nō pueniret ad finem quem natura intendit. vt. i. con-
seruaretur alimēto qd ex motu acquiritur: q̄o enim alte-
rent nisi quererent alimentum p motū: nec est instantia
de aīalibus imobilibus: qz aīalibus manentibus. i. imo-
bilibz existit adiunctū illud vnde nata sunt nutriri. vnde
non oportet q a remotis querat. Manifestū est igit q
si corpora p̄cessiua non haberent sensum: nō possent con-

sequi finem ad quem natura ordinauit: & ita essent fru-
stra: quod est inconueniens. **Deinde cum dicit.**

Non potest autem corpus habere quidez
animam & intellectum discretiuum: sensum
autem non habere non mansuum existens:
generabile autem. At vero neqz ingenera-
bile: quare enim non habebit: aut enim ani-
me melius aut corpori nunc autem neutrum
est: hoc quidem non magis intelligit: hoc au-
tem nihil erit magis propter illud. Nullum
ergo h3 aīal corpus non manens sine sensu.

Excludit quoddā per qd posset obuiari p̄dicte rōni:
posset. n. aliquis dicere q corpus p̄cessiuū potest p̄ue-
nire ad finē intentum a natura discernendo corruptibilia
per intellectum etiam si non haberet sensum. S3 exclu-
dit h̄ dicens q corpus nō exis mansuū sed p̄cessiuū nō
pōt habere animā & intellectū discernētem nocua: ita q
non habeat sensum: neqz si sit generabile neqz si sit inge-
nerabile: & de generabili qdem ostensum est. nā viuētia
generabilia habētia intellectum sunt tm̄ homines. intelle-
ctus autē humanus indiget sensu: vt supra ostensum ē. **S3**
qd dicit: (qd neqz illud quod est ingenerabile habet in-
tellectū sine sensu:) videtur esse falsum s̄m opinionem
A3. **I**nā corpora celestia que ponit eē animata habēt de
partibus anime intellectum: nō h̄nt aut sensum cum sint
corpora vniiformia nō habentia distinctionē in organis
que requirunt ad sensum. vñ quidā sic exponunt vt ibi
terminetur sententia: vbi dicit (generabile aut.) vt sit sē-
sus q nullum corpus non manens nō pōt habere intel-
lectum sine sensu: dūmodo sit generabile. **S**ed quod
subdit: (at vero neqz ingenerabile.) est principium alte-
rius sententie: ac si dicat q hoc quod dictum est de cor-
pore generabili non sic se h3 circa corpus ingenerabile:
vt s. non possit habere intellectum sine sensu: & hoc ē qd
subdit. (Quare. n. non habebit.) intelligendum est ma-
gis relative q̄ interrogatiue: vt sit sensus q causa quare
corpus ingenerabile. i. corp̄ celeste nō h3 sensum: h̄ hēat
intellectū est ista: qz si haberet sensum: aut hoc eēt vt ex-
inde esset aliquid melius aīe corporis: aut exinde essz me-
lius corpori celesti sed neutrum horz est. q: aīa corporis ce-
lestis n̄ magis itelligeret per sensuz q̄ sine sensu. intelli-
git enim p̄ modum s̄barum separatim ea que sunt s3 se
intelligibilia: neqz etiam corpus celeste magis posset cō-
seruari in esse propter sensum: qz non est possibile ipsum
corrupti: vñ nō indiget sensu ad vitandum corrupenti-
tia. S3 ad hunc sensuz nō adaptat̄ conclusio p̄ns. i. q nullū
corpus non manens. i. non imobile habet animā sine sen-
su nisi forte dicat q hec conclusio si sequitur ex eo qd ime-
diate dictum est: sed ex eo qd primo fuit dictum. Quia
igitur h̄ expositio extorta videtur dicendum est q p̄ cor-
pus generabile non intelligit corpus celeste: sed corpora
quorundam aīalium aereoz que ponebat̄ platonici no-
minātes ea demones quos quidem appuleus platōicus
sic diffinit. Demones sunt animalia corpore aerea: mēte
rationalia: aīo passiuā: tpe eterna. Et de h̄mōi animalū
corporeibus vult p̄ns ostendere q nō est possibile q hēant
intellectū sine sensu sicut platonici posuerunt: vt interro-
gatiue legat̄ qd dicit: (quare. n. nō hēbit). i. huiusmodi
corpus sensum quasi nō est huius rōnem assignare si. n.
nō habet: aut hoc est propter bonū aīe: aut ppter bonū
corporis: sed neutrum horum. qz sine sensu neqz anima
eius intelligit melius: neqz corpus magis cōseruabit̄.
Et ex hoc statim directe sequitur conclusio quam indu-
cit q nullum corpus mobile habens animam careat sen-
su. Apparet autem hanc esse intentionē A3. ex h̄ q ime-
diate subiungit: q impossibile est aliquid corpus sim-
plex esse corpus animalis.

Deinde cum dicit.

Tertius

At vero si habet sensus: necesse est corpus eē aut simplex aut mistum: Impossibile autem est esse simplex. tactū enī nō haberet: est autē necesse hūc habere.

Concedit q̄ sensus sit simplr necessari⁹ oī aīali: ⁊ circa b. d. f. primo ostēdit ppositū: secūdo iducit quādā conclusio nem. ex dictis. ibi. (manifestū igit̄ qm̄ necesse.) Circa primū. d. f. primo pponit qd̄ intēdit. secūdo pbat ppositū. ibi. (hoc aut̄ ex bis.) pponit autē duo. quoz̄ primū ē q̄ si aliqd̄ corpus b3 sensū: necesse est q̄ v̄ sit simplex vel mistū: ⁊ imposē est q̄ sit simplex: qz̄ si eēt corp⁹ simplex nō hēret tactum: quē quidē sensū necesse est oē aīal b̄re: nō solū aīalia pcessiva: sed et aīalia imobilia: si cut ostendit supra. **C** Deinde cum dicit.

Hoc autē ex bis manifestū. Quoniā enim animal corpus animatū ē: corpus autem omne tangibile: tangibile at̄ qd̄ sēsibile tactu: necesse ⁊ aīalis corpus tactū esse: si debet saluari animal. alii. n. sēsus p̄ altera sētunt. vt olfatus: visus: auditus: tactuum autem nisi hēat sēsū non hec poterit quidem fugere. illa at̄ accipere. Si vero hec impossibile ē saluari animal.

Probat ppositū: ⁊ p̄o q̄ sēsus tact⁹ sit i oībus aīalibus. s̄o q̄ corp⁹ aīalis n̄ possit eē corp⁹ simplex. ibi. (qd̄ at̄ posse) Circa primū duo facit: p̄o ostēdit q̄ necesse ē inesse omnibus animalibus sensum: sc̄o q̄ n̄ insunt omnib⁹. ibi. (Alij at̄ pp̄ bonū ⁊c.) Circa primū. d. f. p̄o ostēdit q̄ necesse est tactū iesse oīb⁹ aīalib⁹. sc̄o ostēdit idē d̄ gustū. ibi. (pp̄ qd̄ ⁊ gustus) dicit ergo p̄mo q̄ b. f. q̄ necesse sit tactū in eē oīb⁹ aīalib⁹: necesse ē ex bis q̄ nūc dicent̄. aīal. n. ē corp⁹ aīatū: oē aut̄ corpus. s. ḡnabile ⁊ corruptibile ē tāgibile. ⁊ dico tāgibile qd̄ ē sēsibile tactu: corpa at̄ celestia q̄ s̄ ignabilia ⁊ icorruptibilia n̄ sūt tāgibilia. h. n. sūt de nā eloz̄ vt possint h̄re q̄litates etares q̄ s̄ q̄litates tāgibiles. S3 oīa corpa corruptibilia necē ē h̄re q̄litates tāgibiles cū sint: vel eia simplicia vel ex elementis pposita. ⁊ ex hoc pcludit q̄ necesse est corp⁹ aīalis h̄re sensū tactus si debeat saluari corp⁹ aīalis: qz̄ cū corp⁹ aīalis sit tāgibile. i. h̄ns tāgibiles qualitates: ⁊ s̄l̄r co: pa q̄ ipm̄ tangunt: imutari pōt corp⁹ aīalis ab his q̄ ipsum tangūt naturali imutatione vsqz̄ ad suā corruptōnem. Aliter at̄ est de alijs sensib⁹ q̄ sentiunt p̄ alia media ⁊ nō tangendo sicut olfatus visus ⁊ auditus. vñ illa sensibilia cū sint remota nō tangūt corp⁹ aīalis: nec p̄nt alterare ipm̄ ad corruptionē sicut tangibilia: ⁊ id̄ nisi aīal h̄ret sensū tactus p̄ quē discerneret pueniētia a corruptiōnis: nō posset hec fugere ⁊ illa accipere: ⁊ ita non posset saluari aīal. Necessariū est igit̄ ad salutē aīalis q̄ hēat sensum tactus. **C** Deinde cum dicit.

Propter qd̄ ⁊ gustus ē sicut tactus quidā. alimētū aut̄ corp⁹ tāgi possibile. Sonus aut̄ ⁊ color: et odor: nō alūt neqz̄ faciunt augmētū neqz̄ d̄cremētuz: quare et gustum necesse ē tactū eē quendā. qz̄ tāgibilis et negatini sēsus ē: hi qd̄z̄ igitur necessariū sūt aīali: quo et manifestū q̄ non posse sine tactu aīal esse.

Concedit idē de gustu. s. q̄ gustus ē sicut tact⁹ qdā. est

De anima

n. gustus alimētū quo. s. discernit̄ alimētū vtrū sit pueniens vel nō. alimētū aut̄ est quoddā corp⁹ tangibile. nutrit. n. ex hoc q̄ est calidū humidū frigidū ⁊ siccū. ex eisdē. n. nutrimur ex quibus sumus: sed sonus ⁊ color ⁊ odor nihil faciūt ad alimētū neqz̄ ad augmētū vel ad d̄crementū. sapor aut̄ cōfert ad alimētū inquantū est sequela cōplexiōis. Sic igit̄ p3 q̄ gustus ē qdā tact⁹ q̄ est sensus alicui⁹ tāgibilis ⁊ vegetariū. i. nutritiū. s. alimētū: ⁊ sic p3 q̄ hi sensus necessarij sūt aīali: ex q̄ et manifestū ē q̄ aīal nō pōt eē sine tactu. **C** Deinde cū dicit.

Alii. at̄ pp̄ bonū et ḡnū aīaliū iā nō cū inscūqz̄ s3 qbusdā vt processivo necesse iesse. Si. n. d3 saluari nō solū o3 tactum sentire: s3 ⁊ dī lōge. Hoc at̄ erit si p̄ mediū sensitium fuerit: eo q̄ illud qdā a sēsibili patiat̄ et moueat̄ ipsū aut̄ ab illo.

Concedit q̄ alij sensus nō insūt oīb⁹ aīalibus sed qbusdā ⁊ circa hoc. d. f. primo ostēdit ppositū. secūdo manifestat qdā qd̄ dixerat. ibi. (sicut. n. mouens.) Dicit ergo p̄o q̄ alij sensus. s. visus auditus ⁊ olfatus pueniūt aīali nō pp̄ necessitatē: sed pp̄ b̄n̄ eē: sed necessariū est eos in esse nō cuiuslibet generi aīaliū: sed qbusdā. s. que mouent̄ motu pcessivo: qz̄ si d3 b̄mōi aīal saluari: nō solū d3 sentire id̄ quod tangit: sed debet sentire id̄ quod est a longe: qz̄ ad aliquid remotum mouet̄. h̄ aut̄. s. q̄ sentiat aliquid a longe erit si habeat sensus qui sentiant per̄ mediū: eo q̄ medium patitur ⁊ mouetur a sensibili: sensus autem a medio.

Sicut. n. mouēs sc̄d3 locū vsqz̄ alicubi pmutat̄ facit: et depellēs alterū facit vt pellat̄: et ē p̄ mediū mot⁹: et primū qd̄z̄ mouēs d̄pellit et n̄ d̄pellit. vltimū at̄ solū d̄pellit. n̄ pellēs. mediū at̄ vtraqz̄: multa at̄ media sic et i alteratōe p̄ter q̄ vnū manēs i eod̄ loco alterat: vt si i cerā tire rit aliqs vsqz̄ ad id̄ mota ē. vsqz̄ quo tin rit: lapis at̄ nihil: s3 aq̄: vsqz̄ quo procul: aer aut̄ ad plurimū mouetur. et facit et patitur si maneat: et vnus sit. An̄ et de repcussioe ē melius quam visū egredientē repcuti: aerē pati a figura et colore vsqz̄ quo quidē sit vnus. In leui autē ē vnus: pp̄ qd̄ hic iterū visū n̄ mouebit: sic vtiqz̄ si i cera sigillū igr̄deref vsqz̄ ad finē

Concedit p̄ s̄se i motu locali. videm⁹. n. q̄ mouēs sc̄dm̄ locū facit pmutationē vsqz̄ ad aliquē determinatū locū: qz̄ qd̄ primo depellit facit vt illud d̄pulsū itez̄ depellat aliud. ⁊ sic primū depellēs mouet tertium p̄ mediū: ⁊ p̄m̄ qd̄ mouēs depellit sed nō depellit: vltimū autē vbi terminat̄ mot⁹ depellit: sed nō depellit. mediū aut̄ b3 vtrū qz̄. s. q̄ depellit ⁊ depellit: ⁊ p̄tingit multa media eē tālia. Et sicut b̄ ē i motu locali: ita cōtingit i alteratōe: q̄ sit ibi primū mouēs ⁊ vltimū motū: ⁊ mediū q̄ sit mouens ⁊ motū. sed i hoc tñ differt q̄ primū alterās manet s̄m̄ locū dū alterat: qd̄ nō p̄tingit dici de pellēte: ⁊ pōnit exēplū: sicut si aliqs tangat cerā liquefactā vsqz̄ ad illū terminū mota est quousqz̄ p̄ actionē caloris actio tāgētis p̄tingit. Sed lapis qz̄ durus ē nō est susceptiu⁹ talis im̄p̄siōis. in aq̄ at̄ talis actio magis p̄tendit̄ p̄cul q̄ i cera. S3 ad huc aer q̄ ē passibilior i marie remotū mouet̄: ⁊ facit ⁊ patit̄ vt mediū eris dūmō maneat ⁊ sit vnus vt

Tertius

si. nō interrūpat p aliqđ obstaculū iterpositū: Et idē circa
 repulsionē sēsus meli' ē dicit q aer patiat a figura 7 co
 lore quouiq; pmanet vñ? p̄tinu' qđ p̄tigit qñ ē leuis 7 n̄
 interrūpt: q̄ q radij egredietes a visu repuriant a visu
 bili. vt platonici posuerūt. 7 idē aer sic mor' a figura 7 co
 lore mouebit visu i q̄tū visibile imutat totū aerē vsq; ad
 visu: 7 cēt sise de cera 7 sigillo si figura sigilli ip̄meret in
 cerā vsq; ad vltimū terminū ei' sic visibile ip̄imit spēs
 suā i aerē vsq; ad visu. **Lectio decima octaua.**

Co. 66.

Quod autē impoſſe sit simplex eē aīa-
 lis corp' manifestū ē: dico autē puta
 igneū aut aereū. Sic qđē. n. tactu
 n̄ vnū cōtigit aīaliū sēſū hēre. corp'. n.
 tactinū aīatū oē sic dictū ē. alia autē preter
 terrā. sēſitiua qđē vtiq; fiet: oīa autē eo q
 p alterū sēſit' faciūt sēſū 7 p mediū: tact'
 autē ē i tāgēdo ipsa: pp qđ 7 h̄z hoc nomen
 7 tñ aliū sēſit' tactu sēſiūt s̄z p altera: hic autē
 vñ sol' p seipsū: qre h̄i elemētoꝝ nullū
 vtiq; erit corp' aīalis. Itaq; terrenū
 oīū. n. tāgibiliū tact' ē sicut medietas 7
 susceptiū sēſus. n̄ solū quecūq; differē-
 tie terre sūt: s̄z calidi et frigidi: et aliorū
 oīū tāgi possibiliū. Et pp hoc offib' et
 capillis et h̄i prib' n̄ sēſimus: qz terre
 sūt: et plāte ē ob hoc n̄ vnū h̄nt sēſū: qz
 terre sūt: sine autē tactu n̄ vnū possibile
 ē aliū eē. hic autē sēſus n̄ ē n̄ terre: n̄ ali
 us elementorum nullus.

Quod autē impoſſe sit corpus aīalis eē simplex: puta q
 sit igneū vel aereū: sicut platonici posuerūt qđ aīalia eē
 aerea. h̄ autē sic pbat: qz nullū aliū sēſū p̄tigit eē s̄n actu. oī
 n. oē al' h̄re tactū vt oīſū ē: 7 p p̄ns oī q oē corp' aīatū. s.
 aīa sēſibili sit tale: vt p ipsū possit fieri sēſus tact': 7 q oīa
 elemēta p̄ter terrā p̄nt eē organa vñ media aliorū sēſuū. s.
 aer 7 aq: eo q aer 7 aq faciūt sēſire p alterū. i. p mediū s̄z
 tact' n̄ sit p mediū: s̄z i tāgēdo ipsa sēſibilia: 7 idē sic noīat
 q̄uis 7 alij sēſus sēſiāt quodāmodo i tāgēdo: n̄ qđē ime-
 diate s̄z p mediū. nā sēſibile tāgit sēſū p mediū sic 7
 per mediū imutat ip̄: solus autē sēſus tactus i tāgēdo
 sēſibile sēſit p seipsū: 7 n̄ p aliqđ mediū. Et quo manifestū
 ē q corp' animalis oī eē tale vt p ipsū possit fieri tactus:
 n̄ aut vt p ipsū possit fieri visus 7 audit': qz h̄i sēſus sūt. p
 mediū extrinsecū: 7 qz corpus aīalis oī eē tale vt p ipsū
 fiat sēſus tactus: impoſſibile ē q vllū elemētoꝝ sit corp'
 aīalis: neq; terra p quā n̄ sūt alij sēſus: neque alia elemē-
 ta p que sūt alij sēſus. Cuius rō ē. qz illō p qđ sit tact' oī
 eē mediū inter qualitates tangibiles ad h̄ q sit suscepti-
 uū earū: vt pote i potentia existens ad eas: vt supra osten-
 sū ē. Et h̄ ē verū n̄ solū respectu qualitātū terre: s̄z et oīū
 tāgibiliū qlitatū. In corporibus autē simplicibus nō in-
 uenit mediū inter qualitates tāgibiles: sed inueniuntur
 ipse qlitates s̄z extremitatē p̄trietatis. Et inde manife-
 stū ē q nullū corpus simplex nec p aliqđ corporib' sim-
 plicibus vicinū pōt fieri sēſus tactus: 7 idē offib' 7 capil-
 lis 7 talibus partib' n̄ sēſimus: qz sup̄abundat in eis qđ
 terre ē: 7 nō reducuntur ad mediū. put tactus requirit.
 Propter istā etiā rōnem plāte nullū habēt sēſū. qz h̄nt
 multū de terrestri: 7 sine tactu n̄ ē possibile eē aliqđ aliū

De anima

sēſū: nec tactū fieri possibile: p aliqđ simplex elementū.
 Sic ergo manifestū ē q nullū corp' simplex aīatū pōt eē
 aīa sēſibili. **Deinde cum dicit.**

Manifestū igit: quoniā necesse hoc so-
 lo puata sēſu aīalia mori: n̄. n. hūc possi-
 bile ē hēre n̄ aīa existēs: neq; cuz sūt aīal
 aliū necesse ē hēre p̄ter hūc. Et pp hoc
 qđē alia sēſibilia excellētis n̄ corūpant
 aīal: vt color et odor et sonus: sed solū sē-
 sus: nisi scōz accūs: puta si simul cū sono
 dpulſio fiat 7 ict': et a visis et odore alia
 mouent que tactu corūpūt: et humor ac
 s̄z q accidit simul tactinū eē sic corūpūt:
 Tāgibiliū autē excellentia vt calidorū 7
 frigidorum et durorum corūmpit aīal.
 Oīs qđē. n. sēſibilis sup̄uitas corūpūt
 sēſū: quare et qđ tāgi pōt tactū: hoc autē
 tactu determinatū ē viuere. Sine enim
 tactu mōstratus ē q impoſſibile ē aīal eē.
 vñ tangibilium excellētia n̄ solū corū-
 pūt sēſū s̄z aīal. qz necesse solū hēre hūc.

Co. 67.

Co. 68.

Lectio dicit ex p̄dictis habitudine sēſuū ad aīalia: 7 p̄-
 mo quātum ad tactū: secundo quātū ad alios sēſus. s̄z.
 (alios autē sēſus.) Dicit ergo primo q cū necesse sit eē
 aīal habere tactū: vt oīſus ē: manifestū ē q solū p p̄natū
 onem huius sēſus. s. tactus necesse est aīalia mori. hic. n.
 sēſus p̄uertit cū aīali: nec aliquid pōt ipsū habere nisi
 sit aīal: nec aliqđ pōt eē aīal nisi habeat hūc sēſū: 7 ide vñ
 terius p̄cludit: q sēſibilia aliorū sēſuū si sint excellētia:
 corūpūt qđē singulos sēſus puta nimis sulgida corū-
 pūt visu: 7 fortes soni corūpūt auditū. qz tñ corruptis
 bis sēſibus pōt al' remanere: hōz excellētie nō corūpūt
 al': nisi p accidens iquātū. s. accidit al' pati simul ab aliqđ
 tāgibilib' corūpētib'z: puta si simul cū sono fiat dpul-
 ſio 7 ictus: vt accidit in tonitruo: ex quo interdum aīalia
 moriunt. Et sicut ab his q vident aliq moriunt: si iquā-
 tū sunt visa: s̄z iquātū aerē ificiunt: vt dicitur de quibusdā
 venenosis. Et sicut itelligendū ē de odoribus: s̄z q cū
 malis odorib' iterdū adiungit corūptio aeris. Et ita et
 de sapore est q potest corūpere animal nō inquantum
 sapor est: s̄z iquātū sapor adiungit aliq qlitas tangibilis
 puta q talis sapor p̄seqt calorē excedētē vñ irig'. S̄z ex-
 cellētie qlitatū tāgibiliū corūpūt animal p se 7 non p
 accūs. qz oīs excellētia sēſibil' corūpūt sēſū: vñ 7 qđ tāgi
 p̄t. i. tāgibile si fuerit excellēs corūmpit tactū. Secundū
 aut hūc sēſū determinatur vita animalis: tā diu. n. durat
 al' q̄ diu durat sēſus tactus in eo. Oīſum est. n. qz
 possibile est esse al' sine tactus vñ manifestum ē q exc. l'en-
 tie tāgibilium. nō solū corūpūt sēſum tactus: sed etiā
 corūpūt al' inquantum hūc solū sēſum: necesse est in
 esse animalī. **Deinde cum dicit.**

Alios autē sēſus habet aīal sicut dictū
 ē n̄ pp eē s̄z pp bene: vt visu: qz i aere et
 aqua vt videat: oīo aut quoniā i diapha-
 no. gustū aut h̄z pp delectabile et triste vt
 sēſiat qz i alimēto 7 cōcupiscant 7 mone-
 at: auditū aut significet aliqđ ipsū. Lingūā
 autē h̄z quaten' significet ali qđ alteri.

Prohemium

Explicit liber tertius de anima aristotelis stragvrite.

Constat qualiter se habeat alij sensus ad aial: et dicitur quod alij sensus habent aliam necessitatem sui esse: quod sine eis potest esse et vivere: sed per bene esse: sicut visus habet quod vivit in aere et in aqua ut videat per aere et aquam: ea que procul sunt: et non solum per aere et aquam: sed et per quodcumque diaphanum: quod est per corpora celestia videmus. Sicut autem habet aial per delectationem et tristitiam que est in cibo: ut sciat delectationem in alimento: et sic percipiat ipsam: et moveatur ad quod dicitur ipsam. Et sicut notandum est quod sicut posuit gustum necessarium aiali inquantum est tactus quidam alimentum: hic autem numerat ipsum iter sensus non necessarios in quantum est discretus saporum qui faciunt alimentum delectabile vel triste ut accipiat facilius vel resutetur. Et quod dicitur de gustu intelligendum est de odoratu: quod per odoratum attrahunt aialia ad alimentum a remotis: sed et in hominibus fit alia species et alia utilitas odoratum: ut in libro de sensu et sensato dicitur. Auditus autem est in aiali ad hoc quod ei aliquid significet. Est enim necessarium quod conceptiones unius aialis alteri significet: sed quod unum aial inuatur ex altero ut per maxime in gregabilibus aialibus: in quibus generati educantur a generantibus. Et ideo oportet quod aial habeat linguam per quam sonando significet suas affectiones alteri. Et hec dicta de anima ad presens sufficiant.

Constat Thome aquinatis almi ordinis predicatorum: in tres libros de anima Aristotelis preclarissima commentaria expliciunt.

Incipit brevis recollecta super tres libros de anima aristotelis excellentissimi viri fratris Thomae d. flandria divini ordinis predicatorum. omnium scientiarum: presertim sacre theologie acutissimi professoris.

In hoc prohemio compreheduntur due lectiones libri primi et commenti sancti thome.

Primum bonorabilium)

Iste liber dividitur in probemium et tractatum. tractatus. ibi. (Principium autem quoniam) Probemium dividitur in tres partes. Nam primo reddit auditori docile. Secundo benivolam. Tertio attentum docile reddit promittendo ordinem et distinctionem tractatum. benivolam

omnino de utilitate scientie. attentum omnino de difficultate. Pro quo notandum est quod sex rationes sunt in hoc prohemio quarum prima est: quod ista scientia est melior et honorabilior ceteris partibus philosophie naturalis: que probatur unica ratione sic. Illa scientia dicitur esse nobilior quod vel est de nobilioribus: vel quod est de certioribus ceteris partibus philosophie naturalis. ergo etc. Maior probatur primo quod est de nobilioribus: quod ista scientia considerat de anima rationali que est nobilior ceteris formis naturalibus. secundo quod est de certioribus: quod quilibet experit bene in se animam. ergo etc. Ex hac ratione inferuntur quatuor correlaria. quorum primum est (ut inferuntur per se in textu) videlicet quod rationabiliter scientia de anima est prior. Cuius ratio est. quia nobiliora sunt priora: sed per rationem procedit scientia ista est nobilior ceteris partibus philosophie naturalis. ergo etc. Elicitur secundo quod aliqua scientia dicitur esse nobilior alia propter duo: videlicet propter nobilitatem subiecti siue rei considerate et propter certitudinem consideratorum. Elicitur tertio quod omnis scientia est de numero bonorum. cuius ratio est. quia bonum et perfectum idem sunt: sed scientia quelibet est perfectio anime rationalis: ergo quelibet scientia est de numero bonorum. Elicitur quarto quod omnis scientia speculativa est de numero bonorum honorabilium: cuius ratio est. quia bonum honestum est id quod appetitur propter se: et non

propter aliquid: sed quelibet scientia speculativa appetitur propter se: ut patet in probemio meta. ergo quelibet scientia speculativa est de numero bonorum honorabilium. Ex quo sequitur quod nulla scientia practica est de numero bonorum honorabilium cum non acquiratur propter se tantum: sed tamen bene est de numero bonorum laudabilium. Pro cuius ampliori declaratione notandum est quod bonum utile et bonum laudabile et honestum: sic inter se differunt: quod bonum utile dicitur quod queritur propter aliud tantum. bonum vero honestum est id quod queritur propter se sed bonum laudabile est id quod queritur propter se et propter aliud. Contra predictam conclusionem primo arguitur sic per suppositum. De eo quod non est scientia: sed anima non est: sed magis est id quod aliquid est: sed de anima non est scientia. Preterea omnis scientia sequitur suum obiectum: sicut effectus suam causam: sed causa aie precedit scientiam: ergo de anima non potest esse scientia: tanquam de subiecto saltim. Preterea arguitur per primam conclusionem. Nam illa scientia est honorabilior quod est certior: sed metaphysica est certior ista: ergo non est nobilior seu honorabilior ceteris scientiis. Preterea arguitur per correlarium. Scientia libri philosophorum precedit scientiam de anima: ergo sequitur quod ista scientia non est prior ceteris partibus philosophie naturalis. Preterea arguitur per probationem minoris. nam forma corporum celestium est nobilior anima cum virtus eius ad plura se extendat quam anima rationalis: ergo sequitur quod anima non est nobilior ceteris formis naturalibus. Ad primum dicendum quod de eo quod nullo modo est: non est scientia saltim positiva tamen de eo quod est in rerum natura: sed non sit id quod proprie est: bene est scientia: unde anima non sit id quod proprie est: est tamen id quod aliquid est. Sed hanc rationem nititur destruere iohannes de iaduno tali ratione. Ens proprie dicitur dividitur in actum et potentiam: sed actus et forma idem sunt: ergo forma est proprie ens: et per hanc anima (cum sit forma) erit proprie ens. Sed hec ratio peccat per fallaciam equivocationis. nam aliquid potest dici ens proprie dupliciter. Uno modo id quod non est ens per accidens et isto modo quilibet forma bene est proprie ens. Alio modo potest aliquid dici proprie ens. scilicet quod per se et proprie subsistit. et isto modo nulla forma est proprie ens: nisi forte anima rationalis que per se subsistit subsistentia incompleta: ut infra patebit. Ad secundum dicendum quod anima rationalis potest dupliciter considerari. Uno modo secundum suum esse et isto modo precedit omnem scientiam: alio modo secundum rationem eadem eius: secundum scilicet quod potest diffiniri et cognosci: et et isto modo bene procedit scientiam ordine cognitionis: et ut obiectum precedit habitum. Ad tertium dicendum quod ista scientia non est nobilior omnibus aliis scientiis: sed est nobilior omnibus aliis scientiis naturalibus. Ad quartum dicendum quod ista scientiam esse priorem potest intelligi dupliciter. vel ordine perfectionis et sic est prior omnibus partibus scientie naturalis vel ordine cognitionis. et sic solum est prior scientiis de aialibus: quod color. Inde etiam ly de non dicit ordinem sed dignitatem si fiat mentio de omnibus partibus philosophie naturalis: ut hic dicit doctor. scilicet quod intellectus est de ordine cognitionis. Ad quintum dicendum quod forma corporum celestium sit nobilior extensive quam anima rationalis: tamen intensive anima rationalis est nobilior et dignior. Cuius ratio est. quia anima rationalis capax est maioris dignitatis quam corpora celestia: ergo etc. Circa precedentia adhuc dubitatur utrum scientia de anima sit una numero. Et arguitur quod non duabus rationibus. Jo. de iaduno. nam diversarum conclusionum numero distinctarum non potest esse unum habitum numero ut patet de se: sed in libris de anima sunt diversae conclusiones numero distincte. ergo in eis non est una scientia numero. Preterea ex diversis phantasmatibus non potest fieri una impressio numero: sic ex diversis coloribus non potest fieri una coloratio in numero. sed eorum que traduntur in scientia de anima sunt diversa phantasmata: ergo idem quod prius. Ad istud dubium propter rationes predictas: predictus doctor concludit esse dicendum quod hec scientia non est una numero. sed predictae rationes nil concludunt. nam duplex potest esse distinctio conclusionum. Quaedam est distinctio materialis: a qua distinctio non est distinctio scientie. Alia est distinctio formalis: et illa est duplex. Quaedam est per formas naturales. alia est per diversas rationes cognoscibiles

Prohemium

tis: aq̄ qdē distinctione catur distinctio sciētie: 3 ergo in
libris de aia sunt diuerse conclusiones distingere numero:
prio 7 scdo modis pueniunt tamen in vna ratione cogno
scibilitatis: vnde de eis p̄t eē vna sciētia numero. **C** Ad
scōs dicēdū q̄ n̄ ē similitudo de pbātismatib⁹ ad intellec
tū: 7 de colorib⁹ p̄ respectū ad visū quātū ad impressionē
qz pbantasmata non sunt obiectū intellectus: sicut colo
res sunt obiectum visus. **U**nde 3 ex diuersis coloribus
sunt diuerse impressionis. tamen ex diuersis pbantasma
tibus pōt esse vna intellectio numero. **C** Secundo du
bitat̄ vtrum ista sciētia sit vna vnitāte specifica. 7 argui
tur q̄ non duabus rationibus eiusdes. **I**ā diuersarū cō
clusionum specie distinctarū non potest esse vnus habit⁹
specificus: cū distinctio specifica obiectorum causet dis
tinctionem specificam habitū: sed in hac sciētia sunt
diuerse conclusiones specie distincte: ergo 7c. **P**re
rea scia idē ē q̄ spēs intelligibilis: sed omnīū cōsiderato
rum in hac sciētia non est vna species intelligibilis: er
go eorum non est vna sciētia specifica. **C** Dicendum
q̄ ista sciētia est vna vnitāte specifica: cuius ratio est:
quia omnium illorum que conueniunt in vna ratione
formali cognoscibilitatis: est vna sciētia vnitāte specifi
ca: sed omnia que considerantur in hac sciētia conueni
unt in vna ratione formali p̄sideratiōis. ergo 7c. **C** Ad
primum dicendum sicut dictum est ad primum prece
dentis dubij. **C** Ad secundum dicendum negando ma
iorem. quia species intelligibilis differt realiter ab ipsa
scia sicut causa ab effectu. **C** Dubitatur tertio vtrū hec sci
entia sit vna tantum vnitāte generica. 7 arguitur q̄ sic:
ratione predicti opinatoris: quia illa sciētia est tm̄ vna
vnitāte generica: cuius obiectum est tm̄ vnum vnitāte
generis: sed obiectum huius sciētie. scilicet est vnum vni
tate generica vel analogica. ergo 7c. **C** Dicendum q̄ li
cet obiectum huius sciētie sit vnum vnitāte analogica
loquendo de vnitāte naturalis: est tamen vnum vnitāte
specificam loquendo de vnitāte cognoscibilitatis: vnde n̄
oportet q̄ illa sciētia sit solum vna vnitāte generica. v̄
dicendum q̄ vnitas analogie obi sufficit ad vnitatem
specificam sciētie. **C** Dubitatur quarto vtrum corpus
animatum sit subiectum huius sciētie. arguitur q̄ sic. qz
illud est subiectus de cuius ratione formali omnia confi
derantur: sed quecunqz considerantur in hac sciētia p̄si
derantur vt corpus animatum vel vt reducibile ad ipsū.
ergo 7c. **C** Dicendum q̄ aia est subiectum huius sciētie
7 non corpus animatū. Cuius ratio est qz illud est cuius
sōm p̄ncipia partes 7 passiones querimus p̄ p̄m quar
to meta: sed in hac sciētia querimus partes p̄ncipia 7
passiones 7 operationes ipsius aie. ergo 7c. **C** Ad ratio
nem dubij dicitur negando consequentiam: qz nō confi
derantur in hac sciētia partes 7 passiones corporis ani
mati in quantum: huiusmodi: sed in quantum fluunt ab ipsa
aia. **C** Secunda conclusio est ista. Ista sciētia est vtilis
ad oēs alias partes p̄ylosophie. 7 probat̄. **C** Illa sciē
tia est vtilis ad ceteras scias sine q̄ ille sciētie nō p̄t ad
pisci: sed sine hac scia nulla alia partiū p̄ylosophie na
turalis presertim pōt adipisci. ergo 7c. **P**robatio mino
ris: qz ois pars p̄bie vel est nālis vel moralis: vel mate
matica vel metaphysica: vel rōnalis: sed sine aia 7 poten
tijs eius nō pōt b̄fi sciētia moralis: cum virtutes de q
bus considerat sint subiective in potentijs aie. **S**ic nec
matematica nec metaphysica pōt adipisci sine intellec
tu possibili qui est pars aie: nec ē sciētia naturalis: cū
anima sit p̄ncipium aiatorum. de quibus maior pars
p̄ylosophie naturalis p̄siderat. ergo 7c. **C** Contra hāc
conclusionem arguitur sic. bonum vtile 7 honestum ad
snuicem distinguuntur. Sed ista sciētia est de numero
honorum honorabilium: vt per primam conclusionem
patet: sequitur ergo q̄ ipsa non est bonū vtile. **C** Pre
terea ista queritur gratia sui ipsius: cum sit sciētia spes
enlatina: ergo non est vtilis. patet sequela. quia vtile v̄

quod queritur propter aliud 7 non propter se: vt supra
concessum est. **C** Preterea multi habent cognitionem
moralium: qui tamen non habent sciētia de anima: 7
ergo sine ista sciētia potest haberi sciētia moralis: 7 p̄
consequens non erit vtilis ad acquisitionem sciētie mo
ralis. **C** Ad primum dicendum q̄ bonum vtile 7 bonū
honestum non distinguuntur semper secundum rem: s̄
secundum rationem. **U**nde vnum 7 idem potest dici bo
num honestum 7 vtile diuersis rationibus: 7 per hoc pa
tet solutio ad secundum. **C** Ad tertium dicendum q̄ li
cet aliqui habeant cognitionem imperfectam 7 confusā
moralium: tamen sine ista sciētia est impossibile habere
eorum cognitionem perfectam 7 completā. **C** Tertia
conclusio. **P**rius considerandum est de anima quantum
ad eius substantiam q̄ quantum ad eius accidētia. **H**ec
conclusio probatur tali ratione. Substantia precedit ac
cidens cognitione 7 diffinitione: vt patet septimo meta
p̄ylice. ergo prius considerandum est de anima quan
tum ad substantiam eius: q̄ quantum ad accidētia ei⁹.
Ex hac conclusione patet ordo dicendorum in hac sciē
tia. **C** Contra hanc conclusionem arguitur sic. **A**llud qd
facit ad cognitionem alterius prius debet considerari:
sed accidētia anime maximam partem cōferunt ad co
gnoscendum q̄ quid est eius vt infra concedit p̄yloso
phus: ergo sequitur q̄ prius considerandum est de acci
dentibus ipsius anime q̄ de substantia eius. **C** Pre
rea innata est nobis via 7c. **S**ed operatiōes 7 actus ipsi
us anime sunt notiores ipsa anima: vt etiam infra con
cedit p̄ylosofus: ergo idem quod prius. **C** Ad pri
mum dicendum q̄ duplex est ordo cognitionis. videlicet
ordo cognitionis determinate: 7 ordo cognitionis cō
fuse: licet ergo operationes 7 actus anime sint priora 7
notiora ordine cognitionis confuse: tamen ipsa anima
est notior etiam quo ad nos ipsis accidētijs ordine
cognitionis determinate: 7 per hoc patet solutio ad se
cundum. **C** Quarta conclusio. Sciētia libri de anima
est de numero difficillimorum. **H**ec conclusio probatur
sic. **I**lla sciētia est de numero difficillimorum: in qua
mouentur difficillime difficultates. ergo 7c. **C** Pro de
claratione minoris considerandum est q̄ ipsa anima po
test dupliciter considerari. **U**no modo quantum ad dif
finitionem 7 eius quidditatem. **A**lio modo quantum ad
operationes 7 passiones. **S**i primo modo sic potest du
pliciter considerari. **U**no modo quantum ad modum dif
finiendi. sic de ea mouetur vna questio que est talis. vtz
diffinitio debeat vari componendo vel diuidendo vel
demonstrando. **A**lio modo potest p̄siderari anima quā
tum ad ea que ad diffinitionem pertinent: 7 hoc triplici
ter: vel quantum ad substantiam eius: vel quantum ad
partes siue potentias eius: vel quantum ad ea que cadūt
in diffinitione eius. **S**i primo modo sic mouentur octo
questiones. **Q**uarum prima est vtrum anima sit substan
tia vel quantitas. **S**ecunda est si sit substantia: vtrum sit
actus vel potentia. **T**ertia est. si sit actus vtrum sit sub
stantia simplex vel composita. **Q**uarta vtrum sit substan
tia impartibilis vel partibilis. **Q**uinta vtrum sit vna ani
ma secundum speciem vel plures. **S**exta si sint plures
vtrū differant specie vel nō. **S**eptima vtrum diffinitio
anime sit diffinitio speciei subalterne vel specialissime.
Octava vtrū sit vna quedam communis diffinitio tan
tum. vel cuiuslibet anime propria 7 specialis ratio. **C** Si
secundo modo consideretur anima quantum ad eius par
tes siue potentias: sic oriūtur tres difficultates. **C** Pri
ma est vtrum vegetatiuum: sensitiuū: 7 intellectiuū sint
diuerse anime vel partes potentiales eius anime. **C** Se
cunda si sint diuerse potentie: vtrum prius oportet que
rere actus q̄ potentias. **C** Tertia si pri⁹ oportet querere
actus. vtrum oportet prius querere potentias q̄ actus
7 potentias. **C** Si autem consideretur anima quantum
ad ea que adiungunt diffinitionem eius: sic de ea mouetur

Prohemium

una dubitatio: vtrum accidentia que magnam partem pre-
runt ad cognoscendum quod quid est debeant poni in
diffinitione ipsius anime vel non. Si autem considere-
tur quantum ad eius passiones & operationes: Sic mo-
netur de ea una difficultas. Vtrum omnes operationes
anime & passiones eius sint proprie ipsi anime vel com-
munes toti coniuncto: Vel aliquę proprie & aliquę com-
munes. Considerandum est vterius quod Platoni-
ci ponebant animam esse substantiam separatam & vni-
uersalem: vt de ea esset scientia (vt claris infra patebit.)

Quam opinionem excludit Philosophus in littera:
Dicens quod vniuersale scilicet separatum: aut nil est: aut
posterius est singularibus: Qualiter etiam hoc intelli-
gatur infra patebit. Contra predicta sic primo argui-
tur. Illud quod experimur in nobis est certissimum:
& facillime cognitionis: Sed animam experimur in no-
bis: ergo sequitur quod anima non est difficillime: sed
facillime cognitionis. Preterea. Illud quod est anis-
me presens per suam essentiam: facile cognoscitur ab ip-
sa. Sed anima est sibi ipsi presens per suam essentiam: ergo
sequitur quod a se ipsa facillime cognoscitur. Preter-
rea. si anima esset facillime cognitionis: vel ergo diffi-
cultas illa periret ex parte rei cognite: vel ex parte rei
cognoscentis. Non primam cum anima sit immateria-
lis & in actu: nec secundam cum anima non excedat fa-
cultatem sui ipsius. Ad primum dicendum quod licet id
quod experimur in nobis sit facillime cognitionis quan-
tum ad an est: vel quia est. Non tamen quantum ad quid
est. Et per hoc patet solutio ad secundum. Sed tamē
ad cognoscendum qualiter anima se ipsam cognoscat:
quantum ad an est. Et quid est notandum diligenter se-
cundum doctorem sanctum in de veritate. q. 10. ar. 8. in
c. q. de anima possumus habere duplicem cognitionem
videlicet cognitionem an est: & cognitionem quid est.
Si loquamur de cognitione anime quantum ad an est:
hoc est dupliciter vel loquendo de cognitione actuali:
vel habituali. Si primo modo: sic cognoscit se per su-
as operationes. Si secundo modo: sic anima cognos-
cit se ipsam per suam essentiam. Ex eo enim quod est subie-
ctum presens per suam essentiam: apta nata est exire in su-
um actum. Si vero loquamur de cognitione anime quan-
tum ad quid est. Hec est dupliciter. vel quantum ad ap-
prehensionem: Vel quantum ad iudicium de re appre-
hensa. Si primo modo: sic anima cognoscit se ipsam
per similitudines: sicut & alias res. Si secundo mo-
do sic anima cognoscit se ipsam intuendo inuisibilem
veritatem: Secundum quod eius similitudo est expressa in
anima nostra. Ex quibus elicitur quod anima cognos-
cit se ipsam aliquando per actus suos: aliquando per es-
sentiam suam: aliquando per species intelligibiles: ali-
quando per intuitum prime veritatis. Ad secundum
dicendum quod difficultas ista provenit ex parte ipsius an-
ime: quia non cadit sub sensu (a quo scientia nostra or-
tum habet) nisi per accidens. Circa precedentia du-
bitatur primo: Vtrum vniuersalia sint posteriora singu-
laribus (vt dicit hic philosophus): Et arguitur pri-
mo quod non. Nam principium prius est principiato.
Sed vniuersalia sunt principia singularium (vt philo-
sophus sepius concedit in metaphysica): ergo vniuersa-
lia sunt priora. Preterea id a quo conuertitur subsi-
stendi consequentia est prius: vt patet in preparatis: sed
vniuersalia sunt huiusmodi respectu singularium: ergo
et. Dicendum quod vniuersale potest dupliciter conside-
rari: secundum quod dicit sanctus doctor in lectioe pri-
ma. Uno modo secundum quod subiacet intentioni vni-
uersalitaris. Alio modo secundum propriam eius natu-
ram. Si primo modo sit vniuersale aut nil est: aut est
posterius singularibus. (vt dicit philosophus). Si
secundo modo sic est prius singularibus saltem secundum
rationem (vt voluerunt duo argumenta dubij.)

Pro cuius ampliori declaratione notandum est quod
multiplex est vniuersale: videlicet vniuersale logicum:
vniuersale phisicum: vniuersale mathematicum: & vni-
uersale metaphysicum. Vniuersale logicum est posse-
rius singularibus: & vocatur vniuersale post rem: 13 vni-
uersale phisicum & mathematicum est prius singulari-
bus: & vocatur vniuersale in re: sed differenter: quia vni-
uersale phisicum est in re: in materia substantiali. Sed
vniuersale mathematicum est in re: id est in materia in-
telligibili. Unde materia substantialis est substantia sub-
iecta qualitatibus actiuis & passiuis. Materia intelligi-
bilis est substantia quanta sine huiusmodi qualitatibus.
Similiter vniuersale metaphysicum est prius singu-
laribus: & dicitur vniuersale ante rem: quod est duplex.
videlicet vniuersale ante rem natura tantum: & natura &
tempore simul. Vniuersale ante rem natura tantum: est
vniuersale consideratum in suis principiis quidditati-
uis. Sed vniuersale ante rem natura & tempore simul est
vniuersale consideratum secundum quod habet esse in
mente prime cause. Dubitatur secundo vtrum accide-
ntia magnam partem conferant ad cognoscendum quod
quid est. Et arguitur primo quod non. quia eadem
sunt principia essendi & cognoscendi: sed accidentia non
sunt principia essendi quidditatis substantie: ergo non
sunt principia cognoscendi ipsius substantie.

Preterea substantia est principium cognoscendi ac-
cidentia: vt patet se primo metaphysice. ergo accidentia
non sunt principium ad cognoscendum substantiam. Pa-
tet consequentia. quia idem non potest esse prius & pos-
terius respectu eiusdem. Dicendum quod acciden-
tia conferre ad cognoscendum quod quid est ipsius sub-
stantie potest intelligi dupliciter vel a priori: & secundum
uaturam: vel a posteriori & quo ad nos. Si primo mo-
do: sic accidentia non conferunt ad cognoscendum quod
quid est substantie: Sed magis e conuerso (vt volue-
runt argumenta dubij.) Si secundo modo: sic accide-
ntia conferunt ad cognoscendum quod quid est substan-
tie (vt hic vult philosophus.) Et per hoc patet solu-
tio ad argumenta dubij. Dubitatur tertio vtrum sit
aliqua operatio anime sine corpore: & videtur quod non: quia
si esset aliqua operatio anime sine corpore: maxime es-
set intelligere. Sed hoc non: quia dicere animam intel-
ligere est: ac si diceret eam terere vel filare. Item secun-
do. quia intelligere non est sine phantasmatis: vt pa-
tet in tertio huius. sed phantasmata non sunt sine cor-
pore: ergo intelligere non est sine corpore. Dicendum
quod operatio anime potest dupliciter indigere corpo-
re: (vt dicit hic doctor sanctus:) vel tanquam obiecto & in-
strumento simul: sicut videre: sedere: & huiusmodi: vel
tanquam obiecto tantum. Omnes operationes anime con-
iuncte (quia non loquitur de separata) indigent cor-
pore aliquo illorum modorum: non tamen indigent eo
omnes utroque modo: quia operationes substantie ani-
me & vegetatiue indigent eo altero modo tantum: vi-
delicet tanquam obiecto & non tanquam instrumento or-
ganico. & per hoc patet solutio ad argumenta dubij.

Quinta conclusio que tangitur. ibi. (Videntur au-
tem & anime passiones etc.) Est ista: quod quedam sunt
passiones anime: & quedam non sunt anime tantum: sed
totius coniuncti: que probatur tali ratione philosophi.
Omne id ad quod operatur completio corporis non
est anime tantum: Sed etiam corporis. Et per conse-
quens coniuncti. Sed ad passiones anime operatur co-
mpletio corporis: quia aliqui adueniente aliquo maximo
vel arduo non timent nec tristantur. Aliqui vero pro mi-
nimo timent & tristantur. Ergo quedam passiones an-
ime non sunt anime tantum. Sed etiam corporis.
Sexta conclusio que tangitur. ibi. (propter hoc etc.)
est ista. Consideratio de anima pertinet ad naturalē philosophiam: que
probat tali ratione philosophi: quia passiones includunt in earum

Tractatus

Diffinitionibus ea quorū sunt passionēs : sed passionēs anime non sunt solum anime: sed etiam corporis: ut patet per precedentem conclusionem: ergo in earum diffinitionibus ponitur corpus: sed omne corpus et materia pertinet ad considerationem naturalem: ergo et ille passionēs pertinent ad considerationem naturalem: sed quia ad eandem considerationem pertinet sibi et passionēs eius: ergo cum anima sit sibi illarum passionum: vel saltē coniunctus ratione anime sequitur quod consideratio anime pertinet ad primum naturalem.

Contra hanc conclusionem arguitur sic. ad eandem considerationem pertinet totum et quilibet pars subiectiva: sed anima rationalis quae est pars subiectiva anime non pertinet ad primum naturalem: sed potius ad metaphysicum: ergo nec anima. Probatio minoris. quia forme que pertinent ad considerationem naturalem sunt forme existentes in materia: sed anima rationalis cum sit pars per se subsistens non est forma existens in materia: cum existere in alio distinguatur extra existere per se. Preterea id non cadit sub consideratione naturali: cui non competit passio subiecti naturalis: sed passio entis mobilis: videlicet corruptibilitas non competit anime rationali: cum ipsa sit incorruptibilis. ergo etc.

Preterea ad eandem scientiam pertinet consideratio subiecti et passionum: ut iam concessum est supra: sed aliquae actiones et passionēs anime pertinent ad metaphysicum et ad moralem philosophiam. ergo etc.

Ad primum dicendum quod anima rationalis potest considerari dupliciter. Uno modo ut forma. Alio modo ut per se existens et separabilis a corpore: sed enim ipsa anima secundo modo considerata non pertinet ad considerationem naturalem. Si tamen consideretur primo modo sic subiacet considerationi naturali. Ad probationes minoris dicendum quod animam rationalem coniunctam per se existere potest intelligi dupliciter. Uno modo quod per se existat existētia completa. Alio modo quod per se existat existētia incompleta. Et hoc dupliciter: vel quia existit per se ita quod non existat in aliquo: vel quod existat a se. ita quod non accipiat existētia ab alio: sed ergo anima rationalis existat per se existētia incompleta: tamen existit in alio sicut forma in materia tanquam concōcans suū esse materie.

Ad secundum dicendum quod licet anima rationalis quā tamen ad eius essentiam et quantum ad eius supremam portionem sit incorruptibilis: tamen quantum ad operationes et passionēs sensitivas eius et vegetativas est corruptibilis. Ad tertium dicendum quod passionēs anime diversis rationibus considerantur a naturali et metaphysico. ad naturalem. n. pertinet sibi quod subiacet motui et transmutationi. ad metaphysicam vero rationem entis. ad morales sibi quod sunt principia: bene vel male vivendi seu operandi.

Ultima conclusio. diffinitio formarum naturalium similiter et passionum in quibus non ponitur materia est insufficientis. hec conclusio probat talem rationem. sibi primum. Nam omnis forma que habet esse in materia determinata si in eius diffinitione non ponatur materia: talis diffinitio erit insufficientis: sed quilibet forma naturalis cum suis passionibus habet esse in materia determinata: ergo etc.

Probatio maioris quia diffinitio sufficiens exprimit rationem diffinitam a prima potentia usque ad ultimum actum: sed forma habens esse in materia determinata non potest perfecte explicari sine materia: ergo etc.

Pro declaratione huius sciendum sibi doc. s. et per hoc in presenti passu quod duplex est diffinitio. Quaedam est diffinitio que apprehendit solum formam. alia est diffinitio naturalis: et talis est duplex. quedam est imperfecta: que scilicet apprehendit materiam. tamen alia est perfecta que apprehendit materiam et formam simul. Prima dicitur formalis tamen. Secunda materialis tamen. Tertia materialis et formalis simul. Prima enim dicitur medium demonstrationis: secunda dicitur conclusio: tertia dicitur tota demonstratio. exemplum prime: domus est cooperimentum protegens nos a frigore. exemplum secunde: ut domus est cooperimentum compositum ex lapidibus et lignis exemplum tertie: ut domus est operimentum compositum ex lignis et lapidibus protegens nos a frigore. Ex predictis elicitur quod diffinitio loica. de rebus naturalibus est insufficientis. nisi quod diffinitio quae datur per materiam et formam dicitur magis naturalis

Primus

Et illa que datur per materiam tamen: cuius ratio est. quia forma est magis natura quam materia. ut patet per philosophum in tractatu primo mo. c. 60. Considerandum est ulterius sibi eosdem ubi supra quod philosophus mathematicus et metaphysicus diversimode de considerant ea que ad rationem anime pertinent. nam philosophus considerat de sensibilibus sibi quod sunt coniuncta materie sensibili. mathematicus vero sibi quod sunt abstracta a materia sensibili sibi rationem: coniuncta tamen eis sibi esse. et sibi sibi quae de qua considerat mathematicus sit sensibilis sibi esse: non tamen considerat eam sibi quod habet omni. metaphysicus vero considerat de predictis sibi quod sunt abstracta tam a materia sensibili quam a materia intelligibili accipiendo ly intelligibile. i. probatibile. i. quod sibi per se intellectum probatibilem oiat.

Contra predictam conclusionem arguitur sic. materia non est principium cognoscendi cum sit in pura potentia: ergo non est principium diffiniendi: quia principia diffiniendi habent notificare diffinitum. Preterea partes diffinientes sunt priores toto: sed materia non est prior forma ut patet per 7. meta. ergo etc.

Preterea partes diffinientes debent predicari de diffinito in eo quod quid ut patet per primum. 2. meta. 7. 2. posteriorum: sed materia non potest predicari de forma cum habeat rationem prioris et non totum ergo etc.

Preterea sibi concōcans per se sibi partes diffiniētes sunt forme sibi materia non est forma: ergo materia non potest esse pars diffinitionis. Ad primum dicendum quod materia potest tripliciter considerari sibi huiusmodi in hoc passu. Uno modo in se et absolute: sibi scilicet quod est indifferens ad omnes formas naturales generabilium et corruptibilium: et isto modo cum sit in pura potentia non potest esse principium diffiniendi ut voluit argumentum. Alio modo potest considerari materia sibi quae subiacet qualitativis sensibilibus actu: et isto modo etiam non potest esse pars diffinitionis quia accidentia diffinitionem non ingrediuntur nisi forsitan a posteriori circumlocutione. Tertio modo potest considerari sibi ordinem ad formam determinatam ad quam sequuntur ipse qualitates sensibiles: et isto modo materia est principium cognoscendi: et per hoc diffiniendi.

Ad secundum dicendum quod duplices sunt partes rei sensibilis: nam quedam sunt partes formales et tales precedunt diffinitum. alie sunt materiales et tales sunt duplices. Quedam sunt individuales et tales non precedunt diffinitum. alie sunt communes et tales precedunt diffinitum ordine saltē cognitionis: sed non ordine nature. Ad tertium dicendum quod partes diffinitionis sunt in duplici differentia. nam quedam sunt que ponuntur in obliquo. quedam in recto. Ille enim que ponuntur in recto: supponunt formam totius et predicant de diffinito in recto: alie vero partes supponunt partem rei et predicant de diffinito in obliquo: materia autem non ponitur in diffinitione forme in recto: sed potius in obliquo. Unde ratio non sequitur: et per hoc patet solutio a dilectissimo: quia partes que ponuntur in diffinitione in recto sunt forme: non autem ille que ponuntur in obliquo.

Explicit probemium.

Sequitur textus. (Principium autem questionis est apponere que maxime videntur in esse ipsi etc.)

Primum capitulum primi tractatus huius primi libri de anima comprehendit tertiam lectionem commentarii sancti Thomae.

Inito probemio: Incipit tractatus qui dividitur in tres partes principales: secundum quod tres sunt libri de anima. In prima parte philosophus determinat de anima secundum opinionem antiquorum. In secunda secundum opinionem propriam quantum ad rationem communem ipsius anime: et hoc in secundo libro qui incipit ibi. (Que quidem a prioribus.) In tertia vero scilicet in tertio libro determinat de ea quantum ad specialem rationem intellective partis. ibi. (Quod autem non sit sensus alius propter quod.) Prima pars dividitur in tres tractatus. In primo tractatu philosophus recitat opinionem antiquorum de anima quantum ad totam substantiam ipsius anime.

Tractatus

Primus

In secundo autem. ibi. (Considerandum autem.) Res probat opinionem eorum. In tertio. ibi. (Quia in animam cognoscere.) Recitat duas dubitationes de ipsa anima remouendo opiniones antiquorum de anima quantum ad eius partes. Primus tractatus in quo recitat opiniones antiquorum philosophorum de anima quantum ad eius substantiam continet tria capitula. In primo capitulo opiniones illorum philosophorum recitat qui inuestigauerunt naturam anime per viam motus. In secundo capitulo. ibi. (Quicumque autem.) Recitat opiniones illorum philosophorum qui inuestigauerunt naturam anime ex parte cognitionis et sensus: et ex parte vtriusque. In tertio capitulo. ibi. (Differunt autem.) Pponit differentiam opinionum philosophorum qui locuti sunt de anima. Primum capitulum diuiditur in duas partes. In prima parte ponit conclusionem. In secunda parte recitat quandam opinionem antiquorum philosophorum qui (ut dictum est) inuestigauerunt naturam anime ex parte motus. Conclusio talis est. Quod inuestigando naturam anime prius et principaliter oportet inquirere ea que sunt propria ipsius anime. Nec conclusio probatur sic. tali ratione philosophi: quia accidentia propria maximam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est ut patet in proemio huius: ergo ad inuestigandum naturam anime prius et principaliter est querere ea que sunt propria eius. Ex qua conclusione inferitur tale correlarium quod inuestigando naturam anime: Prius et principaliter oportet considerare motum et sensum: quia inter omnia que competunt anime: motus et sensus sunt maxime propria: quod ex hoc patet: quia animatum ab inanimatis solum et maxime inter se differunt: videlicet per motum et sensum. Pro ampliori declaratione notandum primo secundum philosophos quod antiqui philosophi dicebant quod nil potest moueri nisi si moueatur. Cum ergo anima sit mouens corpus dicebant animam esse de numero eorum que mouentur. Cuius opinionis radix falsa est propter duo. Tum primo quia si omne mouens moueretur: sequeretur quod esset procedere in infinitum in mouentibus: ut patet secundo metaphysice. et octavo physicorum. Tum secundo quia id quod conuenit alicui per accidens non potest sibi conuenire semper: et per consequens potest ab eo separari. Considerandum secundo quod philosophus recitat in hoc capitulo quattuor opiniones eorum qui inuestigauerunt naturam anime ex parte motus. Prima opinio est Democriti qui dicebat animam esse ignem sine igne: quod anima nil aliud esset quam atomi igniti figuram rotundam habentes. Secunda est Leucippi qui dicebat animam nil aliud esse quam corpus sphericum. Tertia est opinio Pythagoricorum qui dicebant animam esse decisiones mouentes alia corpora. Quarta est opinio Anaxagore: quam recitat hic philosophus qui dicebat animam esse mouentem omnia. Considerandum ulterius quod Democritus posuit atomos siue decisiones esse semen siue principium totius nature: quia considerabat quod duo sunt de ratione principii: videlicet simplicitas et virtuositas: (ut hic adducit Egidius.) Cuius ergo atomi sint parvissime quantitatis: et per consequens simplicissimi et maxime motui. et per consequens virtuosissimi. ideo dicebat atomos esse principia omnium rerum: dicebat ultra illos ex quibus componitur anima esse igneos seu ignitos. Tum primo quia ignis est elementum maxime actiuum. Tum secundo quia ignis est calidus in quo calido consistit vita humana. Quia igitur videbat animam esse formam maxime actiuam inter formas naturales: et esse principium vite: ideo dicebat atomos ex quibus componitur anima esse ignitos vel igneos: dicebat etiam illos atomos esse rotunde figure: quia inter omnes figuras rotunda figura siue spherica est promptissima ad

motum quantum ad omnes differentias positionis: quod sunt sursum: deorsum: ante: retro: dextrum et sinistrum: quia igitur maxime anima mouet corpus ad omnes differentias positionis: non autem alie forme naturales: ideo dicebat animam esse compositam ex atomis rotunde figure siue spherice. Considerandum ulterius quod aliqua attribuuntur alicui dupliciter. Uno modo essentialiter. Alio modo per viam assimilationis. quando dicitur quod anima est ignis aut ignita. ignis non attribuitur anime essentialiter: sed per viam assimilationis: quod omnes proprietates ignis possunt appropriari anime et potissime rationali: ut infra patebit. Contra predictam conclusionem sic primo arguitur. Innata est nobis via communioribus ad specialiora procedere primo physico: ergo male dicitur in conclusione quod inuestigando naturam anime primo oportet querere ea que conueniunt sibi maxime secundum naturam: id est que sunt sibi propria. Preterea id quod est manifestum non indiget inquisitione: sed anima est manifestissima nobis: cum quilibet experietur in se habere animam: ergo non est necessaria aliqua inuestigatio ipsius anime. Ad primum dicendum quod duplex est cognitio: scilicet confusa et determinata. Verum est quod loquendo de cognitione confusa innata est nobis via a communioribus ad specialiora procedere: sed loquendo de cognitione distincta et determinata erodiam accipimus a propriis. Ad secundum dicendum quod licet anima sit nobis manifestissima quantum ad an est: est tamen difficillima quantum ad cognitionem quod est. Sequitur secundum capitulum. ibi. (Quicumque autem in cognoscendo.) Nec est lectio quarta eiusdem libri de anima: et in commento sancti Thomae.

Stud est secundum capitulum primi tractatus in quo postquam philosophus in precedenti capitulo recitauit opiniones antiquorum philosophorum de anima qui inuestigauerunt naturam eius ex parte motus: hic consequenter recitat opinionem illorum philosophorum qui inuestigauerunt naturam anime ex parte cognitionis et sensus. Primo ponendo id in quo conueniunt tales philosophi. Secundo recitando duas opiniones diuersas videlicet Empedoclis et Platonis. Considerandum autem primo quod omnes illi philosophi qui inuestigauerunt naturam ex parte sensus et cognitionis conueniunt in hoc quod vnanimiter dicebant esse principium aut principia omnium entium. id est dicebant animam esse compositam ex principijs rerum. unde secundum quod philosophi diuersimode locuti sunt de principijs et numero eorum diuersimode locuti sunt etiam de ipsa anima. Unde illi qui posuerunt vnum principium tantum posuerunt animam esse compositam ex illo principio: quod vero posuerunt plura principia dicebant animas esse compositas ex pluribus principijs. Considerandum est ulterius quod motuum illorum philosophorum quare posuerunt animam compositam ex omnibus principijs: erat tale: quia anima nata est cognoscere omnia videlicet intelligibilia per intellectum et sensibilia per sensum sed omnis cognitio tam intellectiva quam sensitua est ratione similitudinis: ex eo enim quod res cognita assimilatur: cognoscenti sit cognitio: nisi enim similitudo rei visibilis esset in oculo non posset videri: similiter nisi similitudo rei intelligibilis susciperetur in intellectu: non posset fieri intellectio: cum ergo anima non potest assimilari omnibus rebus: (ut ipsi dicebant.) nisi anima componatur ex principijs omnium rerum: ergo concludebant quod anima esset composita ex principijs omnium rerum: ut videlicet terra intelligeret: componeretur ex terra et sic de similibus. Considerandum est ulterius quod predictum motuum non valet: tum primo: quia si anima componeretur ex terra non intelligeret terram quod int.

existens prohibet extraneum: tum secundo quia ad hoc quod fiat intellectio vel sensatio: sufficit assimilatio rei cognite ad cognoscentem quantum ad hoc quod species seu similitudo rei cognite suscipitur in cognoscente: non est ergo necessesse quod lapis sine sensu esse male sit in oculo ut cognoscat ab eo: sed sufficit quod sit in eo sine esse intentionale. **C**onsiderandum est ulterius quod philosophus hic recitat duas opiniones principales videlicet empedoclis et platonis. opinio enim empedoclis erat quod anima esset composita ex quatuor elementis et ex concordia et discordia. Sed plato posuit animam compositam esse ex quatuor aliis principiis secundum quod posuit alia principia videlicet ex eodem et diverso siue partibili et impartibili: secundo ex ideis. tertio ex numeris. **C**onsiderandum est ulterius pro declaratione opinionis platonis: secundum doctores sanctum quod entia possunt tripliciter considerari. Uno modo in se et in propria natura. Secundo modo per respectum ad principium effectuum. Tertio modo per respectum ad ens in communi in quo omnia entia conveniunt. Quantum ad primam considerationem plato posuit duo principia entium: scilicet idem et diversum. Quantum vero ad secundam considerationem posuit tertium principium scilicet ideas. Quantum ad tertiam considerationem posuit numeros esse principia omnium rerum. **C**onsiderandum est ulterius secundum eundem quod omnis longitudo componitur ex duobus punctis compositis ex numero binario. latitudo vero siue superficies componitur ex numero trinario cum includit tria puncta. altitudo vero siue corpus componitur ex numero quaternario. unde quod dicebat res componi ex ideis: ideo dicebat ideam unitatis esse punctum: et primam longitudinem siue lineam esse ideam dualitatis: latitudinem vero siue superficiem dicebat esse ideam trinitatis siue numeri trinaris. **C**altitudinem vero primam siue corpus dicebat esse ideam numeri quaternaris. Et quia quilibet res sensibilis includit punctum latitudinem et longitudinem profunditatem: ideo dicebat quamlibet rem sensibilem compositam ex numeris et unitatibus. **C**onsiderandum est ulterius quod anima quecumque cognoscit aut cognoscitur intellectu aut scientia aut opinione aut sensu. intellectus vero includit unitatem quia est unus scilicet medij. Scientia vero includit dualitatem quia est duorum: videlicet ipsius medij et conclusionis: sed opinio includit trinitatem: quia est ipsius medij et ipsius conclusionis demonstrate et conclusionis formidate. Sensus vero includit numerum quaternarium: quia in sua operatione indiget corpore organico: sed omne corpus ut dictum est includit numerum quaternarium. Cum ergo ut dicit plato anima cognoscit omnia predicta quatuor: ideo dicebat animam esse compositam ex unitate dualitate trinitate et quaternitate: siue quaternario numero ut assimilaret omnibus rebus cognoscibilibus. **C**onsiderandum ultimo secundum philosophum in fine huius capituli quod aliqui alii philosophi volentes investigari naturam anime ex parte virtutis videlicet tam motus quam sensus. dicebat animam esse numerum mouentem seipsam. numerum quidem quia maxime cognoscitiva est: mouentem vero se: quia maxime motiva est inter omnes alias formas. **C**Sequitur tertium capitulum. ibi. (Differunt autem) **H**ic incipit lectio quinta eiusdem libri: et in commento sancti thome.

Stud est tertium capitulum primi tractatus in quo philosophus recitat diversitatem opinionum philosophorum loquentium de anima. et primo recitat diversitates eorum ad principia rerum. Differebant enim et quantum ad substantiam principiorum et quantum ad numerum. Quantum ad substantiam principiorum tripliciter differebant. Nam quidam posuerunt principia rerum esse corporalia

de quorum numero fuit empedocles qui posuit quatuor elementa esse principia rerum etc. Alii posuerunt illa principia esse spiritualia siue immaterialia ut plato qui posuit ideas. Alii vero posuerunt illa principia esse tam corporalia quam incorporea sicut anaxagoras qui posuit preter partes similes aut dissimiles: ipsum intellectum. Differant etiam secundum numerum: quia quidam posuerunt unum principium quidam plura etc. ut habitum est in prima philosophi. ad longum. Secundo recitat differentiam predictorum philosophorum quantum ad naturam anime. adducendo novem diversas opiniones: quarum prima est democriti qui dicebat animam esse igneam. Secunda est ipsius democriti qui dicebat animam esse compositam ex indivisibilibus corporibus et atomis. Tertia est anaxagore dicentis animam esse intellectum simplicem immixtum purum et separatum. Quarta est quam thales adducit. videlicet quod anima est quedam substantia per se motiva. Quinta est diogenis qui dicebat animam esse aerem. Sexta est heracliti qui dicebat animam nil aliud esse quam vaporem. Septima est quam almeon adducit: scilicet quod anima nil aliud est quam substantia incorporea de natura celi ex modo. Octava est ipsius hippocrati qui dicebat animam esse aquam. Ultima est quam adducit trixias qui dicit animam esse sanguinem. Nullus autem philosophorum posuit animam esse terram solum propter eius materialitatem. Et predictis inserit philosophus. primo quod omnes superscripti philosophi conveniunt in hoc quod investigaverunt naturam anime: aut per viam motus aut per viam sensus: aut per viam incorporeitatis: id est per viam cognitionis intellectivae. Insuper inserit secundo quod illi philosophi eo modo quo locuti sunt de principijs rerum: locuti sunt de natura ipsius anime considerantes animam esse principium rerum. Unde quod posuerunt tantum unum principium: posuerunt animam esse illud: qui vero posuerunt plura: posuerunt animam plura. **C**onsiderandum est pro opinione prima quod quod ignis est corpus maxime incorporeum subtile: et primum inter corpora. Ideo illi philosophi qui dicebant animam esse ignem ut propter incorporeitatem siue spiritualitatem intelligeret omnia et propter subtilitatem siue agilitatem: aut mobilitatem moueret se et omnia. Si queratur utrum hoc verum sit quod ignis sit immaterialissimum corporum sine rei veritatem. **C**Dicendum distinguendo: quod vel loquimur de corporibus elementaribus: vel loquimur de corporibus in universali absolute. Si loquamur de corporibus elementaribus: aut de corporibus mixtis: sic ignis est immaterialissimum et spiritualissimum omnium corporum: quod primum tam ex situ eius quam ex motu. Ex situ. Nam illa que inferiori loco situantur sunt materialiora ut patet de terra: cum ergo ignis sit locatus in superiori loco inter omnia elementa: necesse est dicere quod inter omnia corpora elementaria et inter omnia mixta sit spiritualissimum et immaterialissimum. Idem patet ex motu: quod quanto aliquid sunt magis materialia: tanto magis mouentur deorsum: quanto vero minus materialia: et per consequens levia magis: magis sursum. Cum ergo inter omnia elementa ignis maxime mouetur sursum: dicendum est quod inter omnia elementa ignis est immaterialissimum. Si vero loquamur de corporibus absolute. Dicendum quod ignis non est maxime immaterialis: aut incorporeus: sed corpus celeste est magis spirituale et immaterialius: cuius ratio est. quia ignis non agit cuiuscunque actui fuerit nisi in virtute corporis celestis. **C**onsiderandum est ulterius pro secunda opinione quod democritus considerans ex una parte quod anima esset maxime cognoscitiva et maxime mouens: considerans vero ex altera parte quod omnia constituuntur ex atomis: tanquam ex principijs rerum. sed quia sunt rotunde figure: et multum habiles ad motum. Ideo dicebat animam esse compositam ex atomis:

ut cognosceret omnia in quantum sunt principia: et ut moueret omnia in quantum sunt rotunde figure et sphericæ. Considerandum ultimum pro opinione anaxagoræ quod quadruplex est compositio. Quedam est compositio partium quantitativarum. Alia est compositio que est ex elementis: sicut mixtam componitur ex elementis. Tertia est compositio que est diuersis rebus materialibus aliis ab elementis: sicut homo componitur ex cerebro corde &c. Quarta est compositio ex instrumento organico et potentia eius. Ad remouendum primam compositionem anaxagoras dicebat et bene intellectum esse simplicem. Ad remouendum vero secundam compositionem ab anima: dicebat intellectum esse immixtum. Sed ad remouendam tertiam compositionem ab anima dicebat intellectum esse separatum. Ad remouendam autem quartam compositionem ab ea dicebat intellectum esse purum. quod ergo non possit differentias inter animam et intellectum concludere diffinitione quod anima nihil aliud est quam intellectus simplex immixtus purus &c.

Sequitur tractatus secundus eiusdem.

Sequitur in textu. (Considerandum autem &c.)

Hec est lectio sexta eiusdem primi libri: et in commento sancti thome.

Secundus tractatus in quo philosophus recitat opiniones philosophorum qui locuti sunt de anima tam ex parte motus quam ex parte cognitionis: qui quidem tractatus continet octo capitula. In primo capitulo adducit rationes convenientes contra eos qui dicebant animam per se moueri. In secundo capitulo ponit rationes speciales ad idem adducendo opiniones Platonicas. ibi. (Quidam autem et maxime &c.) In tertio capitulo reprobat opinionem Platonicam. ibi. (Primum quidem igitur non bene dicere.) In quo capitulo reprobat opinionem illorum qui dicebant animam esse armoniam quandam. ibi. (Alia autem est opinio.) In quinto capitulo remouet opinionem illorum qui dicebant animam per se moueri. ibi. (Ratiocinabilis autem &c.) In sexto capitulo reprobat opinionem illorum singulariter qui dicebant animam esse numerum seipsum mouentem. ibi. (Adultam autem ex his que dicta sunt.) In septimo capitulo reprobat opiniones illorum qui dicebant animam elementum aut ex elementis. ibi. (Tribus autem modis traditis.) In octavo et ultimo capitulo reprobat opinionem illorum qui dicebant animam esse in toto universo: et per consequens quod totum uniuersum esset animatum. ibi. (Et in toto autem quidam ipsam misceri dicunt.) In primo autem capitulo contra eos qui dicebant animam per se moueri: (supponendo diuisionem motus in motum per se et motum per accidens. adducit sex rationes convenientes. Quarum prima est.)

Si anima per se moueretur: aut moueretur motu locali aut motu augmenti et decrementi: aut motu alterationis: quia tantum sunt quatuor species motus: sed nullum istorum est dicendum: quia cum omnis motus sit in loco: (ut dicit textus.) sequeretur quod ipsa anima esset in loco per se: quod est inconueniens. Tum primo quia non habet esse per se. Tum secundo: quia non est corpus: (ut supra patebit.) sed actus corporis. Secunda ratio talis est. Quicquid naturaliter mouetur potest uolenter moueri: et quicquid naturaliter quiescit: potest uolenter quiescere. Si ergo anima moueretur per se naturaliter et quiesceret: posset moueri uolenter et quiescere uolenter: quod absurdum est: quia non solum inias proferretes: sed et fingere uolentes motum uolentes anime tribuere non possunt. Tertia ratio est. Si anima moueretur per se: moueretur sursum aut deorsum aut ad medium. Si sic: tunc esset quoddam elementum aut compositum ex elementis ut antiqui uoluerant: sed consequens est falsum cum moueat corpus ad omnes differentias positionis. consequentia per quod ignis

aut mixtum in quo predominatur ignis mouetur naturaliter sursum terra deorsum: aqua et aer ad medium. Quarta ratio talis est. Si anima moueret corpus. eo quod ipsa mouetur: (ut antiqui dicebant) eodem motu mouebit corpus: sicut et ipsa anima et e contra: sed corpus mutat locum: ergo et anima mutat locum: et per consequens transibit de corpore in corpus cum sit in corpore: ut ipsi dicebant: sicut aqua in vase: et per consequens erit resurrectio mortuorum animalium. Quia dum anima dimittit corpus in quo est: intrabit in aliud corpus mortuum. Et sic corpus mortuum resurget. Quinta ratio est. Illud quod mouetur per aliud non mouetur per se: sed anima mouetur per accidens. scilicet a sensibilibus: ergo non mouetur per se. Ultima ratio est. Nam si anima secundum suam naturam moueret et moueretur per se: sequeretur quod natura siue substantia anime distaret a seipsa: quia omnis motus facit distare id quod mouetur ab eo a quo mouetur: cum idem non possit esse in actu et in potentia respectu eiusdem simul et semel. Pro declaratione precedentium considerandum primo quod licet antiqui philosophi diffinirent animam tribus uis: (ut supra dixit philosophus) uidelicet per motum et sensum et per incorporeum siue immaterialitatem. tamen philosophus non prosequitur contra eos quantum ad incorporeitatem: quia uera opinio est quod anima est incorporea: et immaterialis potissime loquendo de anima rationali que non educitur de potentia materie: neque utitur organo corporeo in sua operatione: uerumtamen dicere animam esse subtilissimum corpus: falsum est. Considerandum secundo quod tripliciter aliquid dicitur moueri: scilicet per se primo. per se secundo: id est per alterum et per accidens. exemplum primi. ut lapis mouetur per se primo deorsum pars lapidis mouetur per se secundo id est per alterum: sed accidentia lapidis mouentur per accidens ad motum ipsius lapidis: et licet philosophus non enumeret nisi duos modos ipsius moueri expresse: tamen omnes predictos modos enumerat sub intellectu siue comprehensue. Considerandum tertio quod motus potest accipi dupliciter. Uno modo communiter: scilicet ut se extendit ad omnem mutationem tam instantaneam quam successiuam: et illo modo sex sunt species motus que continentur in his uersibus: uidelicet (Auger dimittit corrumpit et generat.) Alterat et mutat sic per loca multa uagatur. Alio modo accipitur motus proprie et physice: prout uidelicet se extendit ad motum que est cum transmutatione naturali: et illo modo tantum sunt quatuor species motus: ut hic loquitur philosophus. Considerandum ulterius quarto quod albus potest considerari dupliciter. Uno modo in sensu composito: uidelicet per suo significato formali. albus. n. de suo significato formali significat albedinem cui non competit moueri per se. alio modo accipitur in sensu diuiso uidelicet pro suo significato materiali uidelicet pro eo quod est album: primo modo albus mouetur per accidens. Secundo mouetur per se. Considerandum ultimo quod unguis eo modo competit moueri: quomodo competit sibi esse. Illa ergo que non habent esse per se sed in alio: non mouentur per se: sed per alterum aut per accidens. Tum ergo nulla forma naturalis habeat esse per se sed per alterum. Et licet anima unita corpori subsistat per se substantia incompleta: non tamen per se subsistat substantia completa: ut infra patebit. Contra nonnulla dicta in textu: sic arguit. Antiqui philosophi tribus modis investigauerunt naturam anime: uidelicet sensu: motu: et incorporeo: ut in precedenti capitulo adduxit philosophus: ergo insufficienter philosophus prosequitur contra eos quantum ad duos modos tantum. Preterea in tertio et quarto physice dicitur quod aliquid dicitur tripliciter moueri: ergo hic male dicitur quod tantum dupliciter aliquid mouetur. Preterea philosophus in tertio physice dicitur: et in quinto enumerat sex species motus: et

go hic insufficienter dicitur quod quattuor sunt motus. **C**on-
terea soli corpori debet locus ut patet quarto philosophorum:
sed motus non est corpus: ergo motus non est in loco et
per consequens philosophus male dicit in textu quod omnes
motus sunt in loco. **C**onterea. omne corpus per se po-
test moveri: sed omne album est corpus: ergo omne al-
bum per se potest moveri: quod est contra philosophum
in textu: ubi dicit (quod moventur hec). scilicet album et tricubi-
tum: sed secundum accidens. **C**onterea. celum movetur na-
turaliter: et tamen non potest moveri violenter: ergo phi-
losophus male dicit in textu quod quaecumque moventur natu-
raliter: moventur etiam violenter. **C**onterea celum
non potest quiescere naturaliter: et tamen movetur natu-
raliter: ergo male dicit philosophus quod quicquid move-
tur natura quiescit natura. **C**Ad primum secundum et tertium
per solutio ex dictis. **C**Ad quartum dicendum quod motum esse in
loco potest intelligi tripliciter. primo modo considerando motum
ex parte mobilis: et clarum est quod omnes motus sunt in loco. id est omne
mobile quod movetur per aliquem motum est in loco. alio modo quan-
tum ad modum movendi: et illo modo est motus in loco: ut
clare patet de loci mutatione augmentatione diminutione: de
alteratione autem patet: quod in omni alteratione requiritur
approximatio alterantis ad alterabile: quod non potest fieri
in loco. tertio modo quantum ad motum in se: et sic ante-
cedenter etiam omnis motus est in loco. id est omnis motus pre-
supponit motum localem qui est de loco ad locum. **C**Ad
quintum dicendum quod per solutio ex dictis: quod ibi arguitur
a sensu diviso ad sensum compositum: et per hoc ibi committi-
tur fallacia compositionis. **C**Ad sextum dicendum quod duplex
est motus. Quidam est qui habet quiescentem sibi oppositam: sicut est mo-
tus corporum simplicium aut mixtorum corruptibilium. alius est
motus qui non habet quiescentem sibi oppositam: ut est motus corpo-
rum celestium. Quicquid. n. movetur naturaliter. primo modo di-
cto potest moveri violenter: non autem secundo modo: unde ratio la-
borabat in equoco. et per hoc per solutio ad. 7.

CSequitur in textu. (Quidam autem movere.) Hec est lec-
tio septima eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Stud est secundum capitulum huius secundi tra-
ctatus in quo philosophus adducit opinio-
nem democriti in speciali reprobando eam duabus
rationibus finaliter adducendo opinionem trimem-
brem platonis. dicebat. n. democritus quod anima proponebat
ex atomis quae semper moventur et quod moveret corpus: eo modo
quo movetur sic describens animam quod anima est que movet cor-
pus continue mota. Cuius persuasio erat talis. Sicut se habet
argentum vinum ad statuam id est minerue: ita se habet anima
ad corpus. sed argentum vinum quandoque movebatur
monebat illam statuam: ergo anima quandoque movetur
mouet corpus. Cum ergo ipsa anima componatur ex atomis
semper mobilibus dicebat animam semper movere corpus sic.
CConsiderandum autem est quod predictam opinionem reprobat philosophus
duabus rationibus: quarum prima est. Eadem natura est principium mo-
vendi et quiescendi alicuius: sed anima aliquid quiescit. (ut patet
ad sensum.) ergo id quod erit principium quietis animalis erit
principium movendi: sed anima cum semper (secundum democritum)
moneatur non potest esse principium quietis ipsius animalis: er-
go non erit principium movendi. Si dicatur quod anima nunquam quiescit: sed semper movetur saltem motu alterationis. ergo ratio nul-
la. dicendum quod democritus loquebatur de motu locali: et
non de motu alterationis solum. Unde ratio non simpliciter
concludat: concludit tamen contra democritum: scilicet. n. verum
sit quod omne animal sit in continuo motu vltimo loquendo de
motu: tamen non est in continuo motu locali: ut voluit demo-
critus. Secunda ratio est. animal movetur per voluntatem et ap-
petitum: ergo sequitur quod corpus animalis siue animal non move-
tur ab anima secundum se considerata. **C**Considerandum est vlti-
mus quod philosophus in textu adducit tres opiniones pla-
tonis de anima secundum triplicem eius considerationem. Pri-
ma opinio est quod anima est que unitur corpori et movetur il-
lud. Secunda opinio est quod anima est quoddam compositum
ex numeris armonicis. Tertia opinio est quod anima est

aspectus rectus reflexus in duos circulos: quorum unus
dividitur in septem circulos. Consideravit enim plato quod
anima potest tripliciter considerari. Uno modo ut est for-
ma corporis et isto modo dicebat animam unitam corpori:
et ipsum movere. alio modo potest considerari anima per
respectum ad sua principia: et sic dicebant animam esse
compositam ex numeris siue ex consonantiis. tertio mo-
do potest considerari quantum ad eius operationes et mo-
tum: et isto modo dicebat animam esse aspectus rectum
et c. **C**Considerandum est vltius quod si opinio platonis
consideretur secundum sonum verborum: sic veritatem non ha-
beret: ut ostendit infra philosophus: sed si consideretur
quantum ad sententiam verborum per viam. scilicet cuiusdam
similitudinis: sic habet veritatem. Manifestum est enim
quod anima unita corpori per se non movet ipsum corpus
sed mediantibus tantum suis potentiis. Sicut etiam in
numeris primo reperitur consonantia et proportio ani-
ma habet similitudinem ad numeros armonicos quia
reperitur maxima proportio anime ad corpus et parti-
um corporis inter se ut debite exerceat suas operationes.
Manifestum est etiam quod anima consideratur aspectus
directus et reflexus per modum circuli: qui quidem cir-
culus dividitur in duos circulos: quorum vltimas divi-
ditur in septem similitudinarie loquendo: nec intellectus
vere recte intelligit suum obiectum. que intellectio po-
test dici intellectus directus: et intelligendo suum obie-
ctum etiam reflectitur supra seipsum per modum circu-
li: qui quidem intellectus circulus: id est intellectio divi-
ditur in duos circulos: id est in duos diversos modos in-
telligendi. alio modo intelligit materialia et alio modo
spiritualia. Ultimus vero circulus id est intellectio que
intelligit materialia dividitur in septem circulos: id est in
septem intellectiones: secundum septem gradus corpo-
rum materialium: que quidem corpora sunt elementa
mixta imperfecta ut impressiones meteorologicae: mix-
ta perfecta inanimata vegetabilia et sensitiva motiva secundum
locum et intellectiva.

CSequitur (Primum quidem igitur.) Hic incipit lectio
octava eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Stud est tertium capitulum presenti
tractatus in quo postquam philoso-
phus adduxit opiniones platonis ponit conclu-
siones contra predictam opinionem secundum
quod plato in sua opinione quattuor affirmavit. Dicebat. n.
animam esse aspectum rectum: id est magnitudinem con-
tinuam. Dicebat vltra animam esse magnitudinem cir-
cularem: Tertio dicebat animam esse magnitudinem mo-
tam. Quarto dicebat quod esset unita corpori. Ex quibus om-
nibus elicitur definitio anime secundum platonem: videlicet
quod anima est aspectus rectus id est magnitudo cor-
pori unita ex numeris armonicis composita. reflexa in cir-
culum divisam in duos circulos: quorum unus dividit-
tur in septem circulos ut dictum est quia ergo plato dice-
bat animam esse magnitudinem: ideo philosophus pri-
mo ponit unam conclusionem contrariam: videlicet quod
anima non est magnitudo: quam quidem conclusionem
probat tribus rationibus. que magis respiciunt verba pla-
tonis quam intentionem eius. Quarum prima est. Talis
est intellectus qualia sunt intelligibilia. (Cum potentie
specificentur per obiecta) sed intelligibilia intellecta ab
intellectu non sunt continua ut magnitudo: sed magis con-
sequenter se habentia. ut numeri: ergo intellectus non est
continuus ut magnitudo: et per consequens non est ma-
gnitudo. **C**Secunda ratio. Si intellectus esset magnitudo
intelligens aliquod intelligibile: aut talis magnitudo
intelligeret intelligibile secundum partem quantitativam
aut secundum punctum applicando se videlicet ad intel-
ligibile: secundum partem divisibilem: aut partem pun-
ctualem: non secundum partem punctualem: quod puncta
sunt infinita in magnitudine continua que nequaquam est
transire. Nec secundum partem quantitativam aut divi-

Abstem: quia infinites intellectus intelligeret idem: quod est inconueniens. Tertia ratio est. Impossibile est quod in diuisibile intelligatur per diuisibile: vel diuisibile per in diuisibile. Si ergo anima esset magnitudo composita ex indiuisibilibus: sic non posset intelligere diuisibilia sine materialia. Si vero esset composita ex diuisibilibus non posset intelligere indiuisibilia sine imaterialia: quoniam utrumque est contra platonem qui posuit intellectus posse intelligere tam materialia quam imaterialia. **C** Sed considerandum est quod predictae rationes sunt magis contra verba platonis et non contra sententiam aut intentionem eius. Quando enim plato dicit animam esse magnitudinem loquitur si figurative sine metaphorice ad similitudinem magnitudinis continue corporis celestis. non enim dicebat animam esse magnitudinem corporalem: quando ipse (ut hic dicit philosophus) dicit ipsam animam esse unitam et coniunctam corpori: sed dicebat animam esse magnitudinem virtutis: que quidem magnitudo attenditur secundum perfectionem essentie operationis ipsius anime ad similitudinem. (ut dictum est) corporis celestis: quia sicut in magnitudine attenditur maxima continuitas perfectio et proportio mobilis ad mouens: ita in magnitudine virtuali ipsius anime (i. in operatione sua) attenditur maxima perfectio et proportio: que attenditur inter intelligibile et ipsum intellectum. Ex quo patet quod si aliquis probabiliter vellet soluere rationes philosophi non oporteret nisi negare suppositum: videlicet quod plato non posuit animam esse magnitudinem corporalem continuam. **C** Considerandum tamen est quod quidam doctorum hic dicunt quod plato cum esset doctor veritatis non debebat tradere suam scientiam sub velaminibus metaphoricis: cum veritas non querat angulum: unde plato non solum erat reprehensibilis a philosopho: ut ipse dicit quantum ad intentionem ipsius: sed etiam quantum ad sonum verborum. Sed hoc esset dicere quod theologia sacra que est scientia maioris veritatis quam philosophia naturalis esset reprehensibilis. traditur. n. sub velaminibus metaphoricis ratio non male fecit plato tradendo suam scientiam sub metaphoricis locutionibus. **T**u primo quod intellectus etiam huiusmodi inquirendo veritatem abilitat. **T**u secundo quia emuli superbi: non ita cito posset peruenire in cognitionem veritatis. **C** Secunda conclusio que tangitur infra (necessarium autem est) est quod anima non est circulus: que conclusio probatur rationibus duabus philosophi: quarum prima est. nam si intellectus esset circulus sine circulatio sequeretur quod operatio que dicitur intelligentem esset circulatio cum circulatio sit actus ipsius magnitudinis circularis philosophus est falsum. ergo et c. falsitas philosophus sic patet. Nam si operatio ipsius intellectus esset circulatio sequeretur quod operatio esset perpetua et semper duraret: sed operatio intellectus non semper durat cum beatum finem. ergo non est circularis: probatio minoris: quod omnis operatio intellectus aut est practica aut speculativa: sed operatio practica terminatur ad aliquod terminum. scilicet ad finem: quod hinc sine cessat operatio. practica cum finis se beat in practicis sicut principium in demonstrabilibus: ut patet philosophus 7. et hinc. sicut operatio speculativa terminatur ad aliquod terminum: videlicet ad principium demonstrationis: quo hinc cessat omnis operatio intellectus speculativa: quia tam syllogismus demonstrativum quam medium eius quod est definitio: dicitur terminus. Secunda ratio est. Si operatio sine intelligentia ipsius anime esset circulatio: sequeretur quod unum et idem multotiens intelligeretur: consequens est impossibile. ergo id ex quo sequitur probatio sequens: quod in circulatione fit ingressus ab eodem puncto. ad idem punctum multotiens in modo infinites: stante eius perpetuitate. **C** Pro declaratione precedentium considerandum est. primo secundum Egidium quod in circulo non est aliquod punctum in actu: sed solum in potentia. Eadem ergo ratione que motus circularis terminaretur in uno puncto: terminaretur in quolibet. aut ergo ille motus terminabitur in quolibet puncto: aut nunquam incipiet: quia impossibile est quod idem motus in eodem puncto terminetur et incipiat: aut ergo non incipiet in

aliquo puncto: aut non finietur in aliquo puncto: et sic semper durabit. **C**u ergo ad superscriptum patet quod motus circularis incepit esse: sequitur tamen quod motus circularis est perpetue durationis sicut philosophus. unde si intellectus esset circulatio: esset perpetue durationis. **C** Considerandum secundo quod prima operatio intellectus: (scilicet philosophus hic que dicitur simpliciter intelligentia.) terminatur ad definitionem que dicitur ratio dicens quod quid erat esse. Secunda vero operatio intellectus qua apprehendit propositiones: terminatur ad syllogismum sive ad metaphysicum syllogismum: quod quidem metaphysicum est ratio dicitur: quia virtutes habet probandi rationes. Similiter syllogismus dicitur ratio: (ut hic dicit philosophus.) unde consuevit dicere quod hi qui in disputatibus faciunt fortes syllogismos et efficaces: dicimus quod faciunt efficaces rationes. **C** Considerandum est ultra quod predictae due rationes philosophi: probabiliter loquendo non concludunt contra platonem sed falsum supponunt. Non enim potuit plato quod operatio intellectus esset motus circularis quod est super magnitudine quantitativa: aut dimensiva: sed similitudinaria dicebat eam esse circularem fundatam super magnitudinem virtutis ut declaratum est: unde non sequitur quod si operatio intellectus esset talis circulatio quod esset perpetua: et dato quod tam operatio practica quam speculativa non sit perpetua: et continua: non tamen propter hoc sequitur quod operatio intellectus posset continuari: quia intelligendo finem unum: potest intelligere finem alterius. postquam intellexit principium unius potest intelligere principium alterius. neque inconueniens videtur: quod (ut secunda ratio voluit) unum multotiens ab eodem intellectu intelligatur non secundum eandem rationem sed diuersis rationibus. **C** Tertia conclusio que tangitur ibi. (Ad hoc autem et c.) quod intellectus non est motus que conclusio probatur duabus rationibus. Quarum prima est. Illud quod assimilatur magis quieti quam motui: non debet dici motus. Sed intellectus quantum ad eius vitam que operationem assimilatur quieti quam motui: ergo non est motus. Secunda ratio est talis: beatitudo consistit in operatione naturali ipsius intellectus sed motus non est operatio ipsius intellectus cum non sit de substantia aut de substantia eius: ergo intellectus non est motus. **C** Pro declaratione huius conclusionis considerandum est primo quod intelligentia sine operatio intellectus philosophi, assimilatur quieti: quia secundum perfectissimam operationem intellectus: anima fit sciens et prudens. Sed anima sedendo et quiescendo sit prudens et sciens per philosophum septimo philosophi: ergo operatio ipsius anime que dicitur intelligentia magis assimilatur quieti quam motui: quia syllogismo vel metaphysico habito cessat operatio intellectus: ergo et c. **C** Considerandum tertio quod duplex est beatitudo. scilicet increta quam solus deus habet. Alia est creata: et illa est duplex. quedam est perfecta que videlicet expectatur in gloria ad quam philosophi naturales peruenire non poterunt. Alia est beatitudo imperfecta que in hac vita ex puris naturalibus acquiri potest de qua philosophi locuti sunt. Et illa est duplex. nam quedam est practica: alia est contemplativa. **P**ractica consistit in suprema operatione prudentie. **C**ontemplativa vero consistit in suprema operatione sapientie. Ex quo patet quod quilibet beatitudo sine felicitas: de qua locuti sunt philosophi sicut mentem philosophi in presenti passu: consistit in operatione intellectus (quod est contra nonnullos): alias ratio philosophi nulli esset efficacia. **C** Considerandum est ulterius quod aliquid dicitur naturale tripliciter. Uno modo quia inest sibi a natura id est a natiuitate. Alio modo quia est de natura id est de substantia sine essentia eius. Tertio modo quia competit sibi sicut naturam id est secundum principia naturalia: beatitudo autem non dicitur esse naturalis anime. **P**rimo modo quia ut sic sibi conueniret a natiuitate eius. neque est sibi naturalis. Secundo modo videlicet quod sit de substantia sine de essentia eius. Sed naturalis est anime. Tertio modo: quod ipsa anima rationalis per principia sua naturalia potest pertingere ad beatitudinem suam predictam de qua locuti sunt philosophi. **C** Considerandum est ulterius quod plato secundum sonum verborum sue opinionis habet dicere quod operatio anime que dicitur motus

secundum ipsum) sit preter aut extra naturam eius: quia dicebat animam esse compositam ex unitatibus et numeris ut verba eius sonant: sed unitas non habet positionem in continuo. Ad motum vero quilibet requirit magnitudinem aliquam compositam ex partibus positionem habentibus in continuo ut patuit in presenti: ergo motus secundum quod verba platonis sonant non competit anime secundum sua principia naturalia: et per consequens preter naturam.

Sed pro intentione platonis et sustentatione opinionis eiusdem considerandum est ulterius: quod motus non solum secundum platonem: sed et secundum philosophum duo decimo metaphisice. potest considerari dupliciter. Uno modo physice siue naturaliter ut est actus imperfectus alicuius existentis in potentia secundum quod huiusmodi. Alio modo capit motus metaphorice ut est actus perfectus alicuius existentis in actu.

Primo modo motus dicitur imperfectio et competit rebus operabilibus: qui solum habet fieri supra aliqua magnitudine corporali. Sed secundo modo motus dicitur perfectionem: et sic non solum competit rebus corporalibus: sed etiam ipsi deo: et illo modo velle intelligere desiderare appetere dicuntur motus. Et isto ultimo modo locutus est plato quando dicebat operationem anime esse motum recte dicens. Et per hoc patet solutio probabiliter ad utraque rationes philosophi contra platonem.

Quarta conclusio que tangit. ibi. (laboriosus autem est.) quod anima non debet villo modo uniri corpori: sicut plato dicebat: quam conclusionem probauerat philosophus tribus rationibus quarum prima est. Nam si sic anima debet uniri corpori: sequeretur quod corpus sit propter animam magis quam e converso: sed secundum platonem corpus non erat propter animam: quia dicebat animam habere motum et operationem per se: dicebat. nam animam monere seipsam: ergo anima in suis operationibus non indigebat corpore: sed esset ab eo separata: et per consequens si esset corpus non esset propter animam. Secunda ratio talis est: nam anima sic debet uniri corpori: quod ex tali unione possit reddi ratio omnium motuum ipsius corporis: sed plato per unionem anime ad corpus non potuit reddere rationem quare mouetur circulariter. Cum motus eius per se sit motus: ergo etc.

Tertia ratio est. Nam plato non determinavit de qualitate: dispositione: et quantitate corporis cui unitur anima: videtur ergo secundum ipsum quod anima posset uniri indifferenter cuilibet corpori: quod est falsum: quia quilibet actus et perfectio requirit determinatum et dispositum perfectibile: quia actus actiuorum sunt in patiente disposito.

Considerandum est ulterius quod animam intellectiuam esse separatam a corpore secundum suas operationes: (ut supra dictum est.) potest intelligi tripliciter videlicet subiective organice vel obiective: clarum est quod subiective secundum platonem anima non est separata a corpore: cum posuit eam unitam corpori: neque obiective: cum eam dixerit intelligere corporalia: sed organice: siue instrumentaliter dicitur separari a corpore: quia non indiget in sua intellectione organo corporali: exercet tamen suas operationes in corpore. unde si quis sustentare voluerit opinionem platonis: poterit dicere ad primam rationem philosophi: quod licet corpus non sit propter animam organice: est tamen propter animam subiective. quia (ut dictum est.) anima unita corpori nullo pacto potest exercere suas operationes sine corpore: hoc est nisi sit in corpore.

Considerandum ulterius secundum Egidium quod tria attendenda sunt in unione anime ad corpus. Primum est quod corpus in tali unione sit propter animam potius quam e converso. Secundum est quod per talem unionem possit reddi ratio omnium motuum ipsius corporis ex parte anime. Tertium est quod corpus cui anima unitur debet esse debite dispositum et organizatum. unde secundum ista tria adducit philosophus tres predictas rationes contra positionem platonis.

Considerandum ulterius est quod in his que agunt secundum naturam: deus vult et disponit omnia que requiruntur ad veram substantiam et perfectionem eorum: ut possint debite exercere suas operationes: disposuit ergo deus et voluit quod anima intellectiva possit habere

motum rectum (i. operationem rectam.) et circulariter et reflectivam. Ex hoc enim natura forme immaterialis differt a materiali et organica quod potest reflecti super seipsam: et per consequens moueri circulariter (i. habere operationes siue intelligentiam circulariter). Siquis ergo vellet sustinere opinionem platonis posset dicere ad illam rationem philosophi: quod ratio quare anima mouetur circulariter secundum platonem: (id est quod habeat intellectionem circulariter.) natura ipsius anime intellective: cuius perfectio cum sit immaterialis hoc requirit.

Considerandum est ulterius quod de aliquo fit mentio dupliciter. Uno modo proprie et in speciali. Alio modo sub metaphoris et implicite. Volens ergo sustinere opinionem platonis dicet ad tertiam rationem philosophi. quod licet plato non determinat proprie et in speciali de susceptivo proprio ipsius anime. determinat tamen de ea sub metaphoris: quemadmodum determinavit de ipsa anima: non enim dicebat animam uniri cuilibet corpori: videlicet corpori lapidis: sed dicebat eam habere determinatum corpus: ut ex operationibus satis habetur.

Sequitur in textu. (Alia autem opinio quedam etc.) Hic incipit lectio nona huius primi de anima in commento sancti Thomae.

Stud est quartum capitulum huius tractatus secundi in quo philosophus remonendo opinionem illorum qui dicebant animam esse armoniam quandam tria facit.

Primo adducit unam conclusionem: videlicet quod anima non est armonia siue proportio. Secundo descendit ad opinionem Empedoclis. ibi. (Inuestigabat.) mouendo contra eum tres questiones quas ipse non deducit in presenti. Tertio adducit duas rationes. ibi. (Si vero autem.) quibus probat dictam opinionem esse probabilem.

Considerandum est autem quod in armonia siue proportione aut in compositione rerum quattuor possumus considerare secundum sanctum thomam et egidium. videlicet ipsam rationem compositibilem. principia motus: ipsorum proprietates et passiones: que consequuntur ipsam compositionem et ipsa compositibilia. unde ratione horum quattuor philosophus adducit unam conclusionem. videlicet quod anima non est armonia quam probat quattuor rationibus: quarum prima est. quod armonia nil aliud est nisi aut compositio aut ratio compositorum: sed anima non est neque ratio compositorum neque compositio: ergo anima non est armonia. Et si arguatur. Illud est ratio compositibilem aut compositorum: quod continet partes componentes ne dissoluantur. sed anima est huiusmodi ut expresse patet in secundo huius philosophi. Ergo videtur quod anima est ratio compositorum. dicendum secundum Egidium quod ratio in proposito potest accipi dupliciter. Uno modo pro quodam temperamento eorum que compositiones ingrediuntur. Alio modo pro principio formali ipsius compositi et partium compositum. Anima bene est ratio secundo modo non autem primo modo: ut est in proposito. Secunda ratio est. armonie non conuenit mouere: sed anime conuenit per se mouere secundum ipsos: ergo anima non est armonia: Tertia ratio est. Habita quidditate alicuius facile est reddere et assignare rationes proprias. Sed habito quid sit armonia non facile est sed multum difficile est assignare proprias passiones et proprietates ipsius anime: ergo anima non est armonia.

Quarta ratio. Si anima esset armonia: aut esset compositio partium corporis aut esset ratio eorum que miscentur in omni scilicet compositio partium: quia compositio partium est multum nobis manifesta: sed ipsa anima cum suis partibus non est nobis manifesta: sed multum difficilis: ergo et cetera. Nam secundum quod in diuersis partibus corporis sunt diuersae mixtiones: si ergo anima esset ratio mixtionis sequeretur quod in diuersis partibus corporis essent diuersae anime quod est inconueniens.

Considerandum est ulterius quod philosophus in speciali descendendo ad opinionem Empedoclis monet contra eum tres questiones ut dictum est. Quarum prima est. utrum anima est ipsa armonia siue ratio mixtorum: aut aliqua

aliud: si dicatur primum: ergo cum diuerse rationes mixtionis sint in eodem corpore sequeretur: quod in eodem sint plures anime. Si sit aliquid aliud: ergo corpus animatum non habet rationem mixtionis: cum anima secundum Empedoclem esset ratio mixtionis in animatis. **C** Secunda questio est. An illa armonia sine amicitia sit causa mixtionis in omnibus vel solum in animatis. Si Empedocles dicat primum: sequitur quod omnia mixta erunt animata: cum anima dicatur esse armonia illa. Si dicat secundum contradicit opinioni sue: quia dicit concordiam esse causa generationis et mixtionis omnium rerum: ut patet primo philosophorum. **T**ertia questio est utrum illa concordia sit illa armonia quam dicit anima aut non. Si Empedocles dicat primum sequitur quod idem erit causa sui ipsius. quia dicebat concordiam esse causam cuiuscunque proportionis. Si dicat secundum: sequitur quod concordia non est concordia. Cum ipsa armonia quedam concordia sit. **C** Considerandum finaliter quod philosophus adducit duas rationes quibus probat quod predicta opinio est probabilis. Quarum prima est. nam si anima non esset ratio mixtionis aut compositionis rerum: sequeretur quod ipsa separata a corpore: corpus non corrumpere: consequens est falsum: et contra scriptum: ergo et cetera. Secunda ratio si anima non esset ratio compositionis et mixtionis partium corporis: sequeretur quod deficiente corpore non deficeret anima: hoc autem apparet esse falsum: igitur probabiliter videtur quod anima sit ratio compositionis aut mixtionis rerum in quadam armonia consistens. Sed (ut dicit doctor sanctus in commento.) hoc non sequitur: quia proportio huiusmodi non est forma sicut ipsi credebant: sed est ipsa dispositio materie ad formam. Et sic si accipiatur proportio armonie compositionis per dispositionem tali. bene sequitur quod manente dispositione materie ad formam: manet forma: et destructa huius dispositione remouetur forma. **H**ec Thomas. **C** Sequitur (rationabilis autem dubitabit.) **H**ic incipit lectio decima eiusdem libri et in commento sancti thome.

Stud est quintum capitulum huius tractatus in quo philosophus improbat opiniones antiquorum dicentium animam per se moueri: propter hoc quod tristari et gaudere et ridere sunt quidam motus: ponendo unam distingat conclusionem: que talis est. Quod anima propter eius passionem non mouetur. quam conclusionem probat quatuor rationibus: quarum prima est. Nam ea que conueniunt per se anime: non conueniunt corpori aut toti coniuncto. sed gaudere et tristari et huiusmodi passiones anime conueniunt corpori et toti coniuncto ergo motus tales non conueniunt per se ipsi anime. Secunda ratio est. Illud quod est ratio et principium motus: sibi non competit per se moueri: sed anima est ratio et principium motus eius. ergo sibi non competit per se moueri. Tertia ratio. Nihil mouetur nisi motus sit in eo: sed predicti motus (ut gaudere ridere et tristari) non sunt in anima: sed magis ab anima: ergo secundum predictos motus anima non dicitur per se moueri. Quarta ratio est. In illo sunt predicti motus aut passiones anime: per cuius debilitatem: ille passiones debilitant: sed organa corporalia sunt huiusmodi: ut patet in infirmis et litargicis et freneticis: similiter et in ebriosis: ergo secundum dictos motus: anima non debet dici moueri. **C** Pro declaratione precedentium considerandum primo quod quidam antiquorum posuerunt animam per se moueri: quia dicebant passiones et operationes anime esse motus ut tristari gaudere timere et cetera. sic arguentes. Quicunque competit per se motus illud mouetur: sed anime competit motus per se: ut tristari gaudere et cetera. ergo anima per se mouetur: sed hec ratio secundum themixtum in duobus peccat. primo quod gaudere tristari et timere et cetera. non sunt motus proprie dicti. Secundo dato quod essent motus proprie dicti: non sequitur quod anima mouetur per se. quia sunt passiones totius coniuncti et non anime tantum. Unde philosophus in ista: dicitur aut irasci animam: simile est ac si diceret animam texere vel filare edificare. **C** Considerandum secundo quod 13 predictae

passiones non sunt motus proprie habent tamen motus proprie dictos sibi annexos secundum philosophum in littera videlicet loci mutationem et alterationem potissime: ut patet de ira maxime et de timore: nam in ira est considerandus ascensus et inflammatio sanguinis circa cor: et consideranda est emissio sanguinis ebullientis ad partes exteriores ratione qua consideratur ibi ebullitio: seu inflammatio: est ibi alteratio ratione qua consideratur emissio sanguinis ad externas partes: attenditur loci mutatio. In timore vero consideratur aggregatio sanguinis circa cor: ratione qua attenditur ibi loci mutatio et consideratur palliditas membrorum exteriorum: ratione qua attenditur alteratio et de alijs passionibus. Considerandum ultimo quod operatio attribuitur unicuique secundum quod habet esse: eo modo ergo quo forma habet esse: sibi attribuitur propria operatio eius: sed quia nulla anima alia ab anima rationali habet esse per se. ergo nulli attribuitur aliqua operatio sine motus per se. Anima vero rationalis que est coniuncta corpori: de qua loquimur hic: habet esse per se: sed non complete et perfecte: cum non subsistat per se: substantia completa. ideo ipsi anime rationali attribuitur intelligere et velle per se et proprie: sed magis proprie homini per animam: quamuis non nulli aliter somnare videntur.

C Sequitur. (Multum autem his que dicta sunt.) **H**ic incipit lectio undecima eiusdem libri et in commento sancti thome.

Stud est sextum capitulum huius tractatus: in quo philosophus improbat opinionem dicentium animam esse numerum mouentem: septem rationibus: quarum prima est. nam omne mouens seipsum diuiditur in partem mouentem et motam per se. si ergo anima est numerus mouens seipsum: sequitur quod erit diuisibilis et partibilis: et per consequens ipsa unitas erit diuisibilis. secunda ratio est. omne quod mouetur: est in loco. et est quoddam situale: ergo si anima esset numerus seipsum mouens erit in loco et quod situale: et per consequens erit unitas habens positionem in continuo. et sic erit punctus. tertia ratio. Omnis diuisio numeri variat speciem: sed non omnis diuisio animatorum variat speciem secundum aliqua animata ut anguille et cetera animalia anulosa diuiduntur in plures partes animas eiusdem speciei: ergo anima non est numerus mouens seipsum. quarta ratio. In omni motu mouens diuiditur a mobili: quia nihil est in actu et potentia simul respectu eiusdem. sed anima non diuiditur a seipsa ergo non potest esse mouens et mota. quinta ratio est. Si anima esset numerus mouens: sequeretur quod aut infinita puncta simul esse possent in eodem: aut quod omne corpus esset animatum: utrumque est inconueniens: ergo id ex quo sequitur probatio sequere. Nam si anima esset numerus seipsum mouens: cum numerus proponatur ex unitatibus: sequeretur quod anima componeret ex unitatibus que sunt de genere continuo: quia nil mouet nisi sit de genere continuo: unitates ergo ille erunt puncta. id est habebunt positionem in continuo. vel ergo illa puncta differunt a punctis corporum vel sunt eadem: si primum ergo diuersa puncta erunt simul: cum indiuisibilia non augeant locum poterunt esse puncta infinita simul. Si secundum ergo ubicunque erunt puncta corporis: ubi erunt puncta anime: et per consequens omnia corpora erunt animata: quod erat probandum. sexta ratio: puncta non possunt separari a corporibus. sed animam potest separari a corpore. aliter nunc animam esset corruptibile: ergo anima non est punctus: et per consequens non erit numerus cum quolibet unitas punctuata sit. septima ratio. Posita diffinitione uniuscuiusque rei: per eam possunt assignari proprie proprietates. sed per predictam descriptionem (videlicet quod anima est numerus per se mouens seipsum) non possunt assignari proprietates et passiones ipsius anime: ergo dicta descriptio est insufficientis. **C** Pro declaratione precedentium considerandum est quod illud quod conuenit alicui per se aut secundum se conuenit illi secundum se totum: ut patet in quinto metaphisice capitulo per se. Si numerus moueat per seipsum per se sequitur quod numerus totus mouebit se secundum se totum et consequens

quelibet pars mouebit seipsam secundum seipsam. Cum ergo unitas sit pars numeri mouebit per se ipsam: et per consequens unitas erit diuisibilis: quia omne mouens seipsum diuiditur in partem per se mouentem. Considerandus est secundo quod motus potest accipi dupliciter: ut supra sepius adductum est. Uno modo physice ut est actus entis: extrinsecus in passiuo: et sic rationes philosophi procedunt quod anima non mouet seipsam. Alio modo accipitur motus metaphysice: ut est actus alicuius entis extrinsecus in actu: et illo modo rationes philosophi non procedunt. Si quis ergo voluerit sustinere quod anima est numerus seipsam mouens accipiat motum secundo: non autem primo. Considerandum est ultio quod numerus potest accipi dupliciter. vno modo per quantitatem discretam que causatur ex diuisione continui: et illo modo verum est quod anima est numerus: Alio modo potest accipi transcendenter secundum quod causatur ex distinctione diuersarum formarum aut entitatum: et illo modo potest accipi numerus: quia in anima est diuersitas et distinctio potentiarum inter se et distinctio essentie a potentijs et per consequens numerus. Qui ergo voluerit sustinere predictam opinionem dicat animam esse numerum secundo modo et non primo.

Sequitur in textu. (Tribus autem modis etc.) Hec est lectio duodecima eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Stud est septimum capitulum huius tractatus in quo philosophus reprobatur opinio illorum dicentium animam esse compositam ex elementis ut omnia cognosceret. Dicebant enim simile simili cognosci: quam quidem opinionem reprobatur notem rationibus inferendis quadruplicibus in sufficientiam eius. Prima ratio talis est. Nam si anima componeretur ex elementis: sequeretur quod omnia intelligibilia essent in intellectu secundum eorum esse materiale: et per consequens intelligeretur ab intellectu. Cum intelligibile secundum suum esse materiale non sit principium cognoscendi. Secunda ratio est que tangitur ibi. (Non sunt autem hec sola etc.) Si anima componeretur ex elementis ut elementa cognosceret sequeretur quod anima componeret ex omnibus mixtis: alias autem non omnia mixta intelligere possent: aut omnia mixta eandem rationem mixtionis haberent quorum vtrumque est falsum. Tertia ratio est que tangitur: (Amplius autem etc.) Si sic sequeretur quod omnia proponeret ex omnibus presentibus et per consequens componeret ex partibus quantitatis quod philosophi opinatores negauerunt: quod dicebant animam esse impartibilem: patet sequela: quod anima intelligit omnia presentia. Si ergo anima componeretur ex omnibus vel omnia intelligeret: necessario sequitur quod componeretur ex accidentibus. Quarta ratio que tangitur ibi. (Inconueniens est etc.) est talis. Si anima componeretur ex elementis ut simile simili cognosceretur sequeretur quod simile simili intelligitur: quod secundum antiquos consentire est quoddam pati. Quinta ratio que tangitur ibi. (Adultas autem dubitationes etc.) Si anima esset composita ex elementis ut omnia cognosceret et sentiret: sequeretur quod omnia composita ex elementis sentirent et intelligerent: et per consequens omnes partes animalis cognoscerent: quod est manifestissime falsum: ut patet in vngulis et alijs partibus terrestribus animalis. Sexta ratio que tangitur ibi. (Amplius autem vnumquodque principiorum etc.) sic formatur. Si sic sequeretur quod principium cum esset nimis compositum quod principium pauciora cognosceret quam principium: et per consequens magis sciret ignorantia quam principium: quod est ad sensum patet esse falsum. Septima ratio que tangitur ibi. (accidit autem etc.) Si sic sequeretur quod deus esset insipientior substantijs corporalibus eum secundum opinatores predictos ex paucioribus componat. (dicebant) .i. corporalia esse composita ex quinque: vide licet ex quattuor elementis et ex amicitia et discordia. Deum vero dicebant esse compositum ex quinque primis et non concordia. Octava ratio que tangitur ibi. (Omnino autem etc.) est talis. Si ita esset sequeretur quod omnia intelligibilia intelligerent et cognoscerent cum quasi omnia sint composita

ex elementis. Nonna ratio que tangitur ibi. (Dubitans autem etc.) est talis. Si anima esset composita ex elementis sequeretur quod aliquid in rebus naturalibus corruptibilibus esset nobilius ipsa anima cum principium componens sit nobilior principiato: consequens est falsum. igitur etc. Considerandum est autem secundum philosophum circa finem huius capituli. quod predicti opinatores deficiebant in quinque. Primo quia dicebant animam esse motuam: sed hoc non appetit omni anime vegetatiue. Secundo quod dicebant animam cognoscere et sentire: sed etiam hoc appetit omni anime: ergo insufficienter determinauerunt de anima cum de omni anima non fecerunt mentionem. Tertio quia multa alia competunt anime cognoscitiue quam sentire et intelligere de quibus nullam mentionem fecerunt. Quarto quia dicebant animam esse respirationem quandam attrahentem aerem hoc est non appetit non omni anime: hoc quia ab eis superflue ab eis dictum est quod anima componitur ex elementis ut omnia cognosceret quia frigidum potest cognosci per calidum: et humidum per siccum: cum vnum oppositorum cognoscat per reliquum.

Sequitur in textu. (Et si toto autem quidam miseri ipsam dicunt.) Hec est lectio decimatertia eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Stud est vltimum capitulum huius tractatus in quo philosophus etiam probatur opinionem illorum qui dicebant animam esse in elementis et in toto vniuerso tribus rationibus.

Quarum prima est. Si anima sit in elementis pari ratione qua mixta animata dicuntur animalia eadem ratione ipsa elementa dicerentur animalia: consequens est falsum: ergo etc. Secunda ratio: melior videtur esse anima que est in elementis si sit in eis quam anima que est in mixtis: sed anima que est in mixtis facit ea esse animalia: ergo a fortiori si anima esset in elementis faceret ea esse animalia. Tertia ratio. Si anima esset in elementis et in toto vniuerso aut esset vna et eiusdem rationis in omnibus aut diuersarum rationum. Non secundum: quod anima est in eiusdem conditionis in omnibus ut antiqui dicebant nec primum quia corruptibilem et incorruptibilem non potest esse anima eiusdem rationis. Non est ergo anima in elementis et in toto vniuerso.

Sequitur in textu. (Quoniam autem agnoscere.)

Hic sequitur tertius tractatus primi libri. Et est lectio quartadecima et vltima eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

ste est tertius tractatus huius libri qui continet vnum capitulum tantum: in quo philosophus monet duas dubitationes de ipsa anima remouendo opinionem antiquorum de partibus anime.

Præterea dubitatio est: vtrum sentire: opinari: concupiscere: mouere sunt locum et cetera operationes anime appetant ipsi anime secundum se totam vel diuersis partibus anime. Secunda dubitatio est: vtrum sit vnum principium ipsius mundi aut plura: primam vero dubitationem soluerunt antiqui dicentes quod predictæ operationes anime inueniunt ipsi anime secundum diuersas eius partes: posuerunt. n. animam esse diuisibilem et partibilem. Sed hæc opinio destruit philosophus tribus rationibus: quarum prima est. Nam mixta et diuersa non possunt esse in vno et eodem nisi sit aliquid aliud quod contineat ea: sed in anima non reperitur aliquid quod possit continere diuersas partes eiusdem substantialis: quia autem id continetur est corpus aut anima: non corpus: cum corpus magis contineatur ab anima quam contineat. Si esset anima: aut illa anima que continet est partibilis aut non. Si secundum pari ratione statum esset in primo. Si primum sequeretur quod esset procedendum in infinitum in partibus. Secunda ratio que tangitur ibi. (Dubitat autem.) talis est. Si anima esset diuisibilis in plures partes: sequeretur quod quelibet operatio eius regeret determinatam partem in corpore: et per omnes animas esset organica: quod est falsum. quod intellectus in sua operatione non determinat sibi certum organum. Tertia ratio que tangitur ibi. (Unde dicitur autem et plura.) talis est. Nam in plantis et in animalibus imperfectis decisim reperitur eadem anima secundum spiritum in omnibus partibus que in omnibus partibus eiusdem rationis est: cum ea que inueniebatur toti ante decisionem: ergo anima non est diuisibilis in partes substantialis.

Ex quo sequitur rursus ad primam dubitationem. Nam predictae operationes conveniunt toti aie totaliter substantie: secundum tres diversas partes potestativas. Considerandum est autem hic secundum doctorem sanctum quod anima esse privabile potest intelligi tripliciter. Uno modo secundum divisionem substantialem: ita videlicet quod substantia non habeat partem et partem. Alio modo secundum divisionem quantitativam. et istis duobus modis anima non est divisibilis potissime loquendo de anima que est in animalibus perfectis. Tertio modo potest intelligi quod sit privabilis secundum divisionem potestativam hoc est in plures partes potestativas. Et hoc potest intelligi dupliciter. Uno modo videlicet quod ipsa dividatur in habet partes ita quod omnes partes potestativas regant determinatum organum in subiecto: et isto modo anima non est privabilis. Alio modo quod dividatur in plures potestativas: quarum aliquae requirunt organum. aliquae vero non. et isto modo veritatem potest habere opinio antiquorum dicentium animam esse partibilem. Considerandum ulterius quod potestatis aie potest considerari dupliciter. Uno modo secundum modum operandi eorum. et isto modo sunt tria genera potestativarum: videlicet potentia vegetativa sensitiva et intellectiva. quia potentia vegetativa operatur mediante his qualitatibus activis et passivis ut patet in nutritione et augmentatione etc. Potentia vero sensitiva et si non indiget in sua operatione qualitatibus activis: indiget tamen organo corporeo quod componitur ex eisdem. Sed potentia intellectiva nullo modo eis indiget in sua operatione per se loquendo ut infra patebit. Alio modo possunt considerari secundum diversa genera operationum: et illo modo sunt quatuor genera potestativarum: videlicet potentia vegetativa sensitiva appetitiva motiva secundum locum et intellectiva de quibus omnibus infra determinabitur. Considerandum ulterius quod philosophus ibi. (videtur autem.) soluit secundam dubitationem propositam dicens quod anima vegetativa dicitur esse principium et signum vite: non tamen ita quod ipsa sit solum principium vite sicut tactus dicitur esse principium sensationis: quia remota potentia sensitiva nulla alia remanet: et omnia vivencia edicant in hoc quod habent potentiam vegetativam.

Finis scripti super primum librum de anima.

Brevis collecta super secundum de anima Aristotelis: secundum Magistrum Dominicum de Flandria ordinis predicatores.

Hec est lectio prima secundum libri de anima: et in commento sancti Thome.

Nequidem a prioribus tradita de anima etc. (Iste est secundus liber de anima qui dividitur in duos tractatus). In primo philosophus determinat de anima quantum ad entitatem eius. In secundo determinat de ea quantum ad eius potentiales partes et operationes quod incipit ibi. (Potentia rursus autem.) primus tractatus continet

quatuor capitula. In primo capitulo investigat definitionem materialem eadem aie que dicitur conclusio demonstrationis: et hoc in prima lectione doctoris sancti. In secundo autem capitulo: quod incipit ibi. (Universaleriter autem.) manifestat et declarat predictam definitionem: et hoc in secunda lectione doctoris sancti. In tertio capitulo quod incipit ibi. (Qui autem ex incertis.) investigat definitionem formalem et propriam ipsius aie que dicitur principium demonstrationis: demonstrando primam definitionem per istam: et hoc in tertia lectione doctoris sancti. In quarto capitulo quod incipit ibi. (Utrum autem verum.) ostendit qualiter principia vivendi secundum diversa genera vite se habeant ad animam et ad invicem. et hoc in quarta lectione doctoris sancti. In primo autem capitulo facit duo primo ponit. vi. divisiones ad investigandum definitionem propriam aie: quarum prima est entis: secundum quod dividitur in x. predicamenta: Secunda est substantie secundum quod dividitur in materiam et formam et totum compositum que inter se differunt: quia materia non est nisi aliquid secundum se: sed in potentia tantum. forma autem est secundum quam aliquid est ens

in actu: sed totum compositum est hoc aliud demonstratum: quod est compositum in esse et in specie. Tertia divisio est ipsius actus in actu primo et actu secundum. Quarta divisio secundum philosophum est. quodam est corporea quodam incorporea. Quinta divisio est secundum philosophum corporea: quodam est artificialis et quodam est naturalis. Sexta est secundum philosophum naturalis. quodam sunt que habent vitam: quodam sunt que non habent vitam. Secundo investigat definitionem aie ponendo quatuor conclusiones: Quarum prima est: quod anima est actus: quod probatur tali ratione philosophi. Quia anima est secundum philosophum et non est secundum philosophum composita. ergo vel est materia vel est forma sine actu: patet prima per locum a sufficienti definitione. probatio maioris. Nam omne corpus physicum est substantia: sed omne corpus habens vitam est corpus physicum: ergo nec essarium est dicere quod omne corpus sit substantia: sed omne corpus habens vitam proponit ex corpore quod habet vitam: et ex hoc patet quod habet vitam. scilicet anima: ergo anima est secundum philosophum: patet sequela: quia secundum philosophum non proponit nisi ex substantiis. probatur minor quantum ad primam partem videlicet quod non est secundum philosophum composita: quia est per se proponens secundum philosophum habentem vitam ut processum est: ergo non est ipsum compositum. Secunda pars patet quod non est corpus sine materia: quia est id per quod aliquid habens vitam vivit. sed corpus non est habet nec materia: alioquin omnibus corporibus sine materia viveret quod est falsum. Ex quo inferitur quod anima est actus corporis habentis vitam. Nam id per quod habens vitam vivit: est actus corporis habentis vitam: sed anima est habet ut dictum est: ergo anima est actus corporis habentis vitam: non quidem in actu: quia id quod habet vitam in actu est totum compositum: sed totum compositum non debet poni in definitione forme: sed anima non est actus corporis habentis vitam in actu in quantum habet sed in quantum in potentia. Secundo inferitur quod anima cum sit substantia non est actus sicut qualislibet forma: sed est actus sicut forma substantialis secundum quam aliquid fit ens simpliciter. Contra predictam conclusionem et probationem eiusdem arguitur sic. Omne id quod advenit enti in actu est accidens ut procedit doctor. scilicet in presenti: sed anima advenit enti in actu: ergo etc. probatio maioris: quia advenit corpori organico physico cum sit actus eius: similiter est actus corporis animati: sed omne corpus animatum organicum est ens in actu. ergo etc. Preterea omne movens motum est corpus: ergo anima est corpus. Preterea ad idem omne movens movet per contactum: sed omne tale est quantum: et per hunc corpus: ergo idem ut supra. Preterea id quod est de genere potentie circa materiam: est aliquid includens de actu et de potentia: ergo id quod est contra primam actum est aliquid includens de actu et de potentia: et per hunc erit compositum: sed anima est contra primam actum de genere actus extrinsecus: ergo est composita ex potentia et actu: et per hunc ex materia et forma. Preterea ad idem videlicet sunt proprietates materie: ibi est materia: sed in anima sunt proprietates materie. scilicet incipere actuare informare etc. ergo in anima est materia: et per hunc est composita ex materia et forma. Preterea id quod est actus tantum non habet rationem sui esse. ut patet octavo metaphysice: sed anima habet causam sui esse: ut patet de se: ergo anima non est actus tantum sed composita ex actu et potentia. Preterea id quod est potentia non est actus: sed anima est potentia per omnia ut patet tertio huius: ergo non est actus. Ad primum dictum quod anima non advenit corpori animate quod sit actus animati per aliquam aliam formam sed advenit corpori animato quod dicitur animatum per ipsam in adventu eius: sicut dicitur quod lumen est actus corporis lucidi. non quod corpus sit lucidum ante adventum luminis seu lucis: sed adveniente lumine corpus sit luminatum similiter corpus non est organizatum per aliquam formam aliam ab anima: unde ratio non sequitur. Sed contra hanc responsionem arguitur. Nam in isto instanti in quo introducit anima in corpore aut corpus est actu organizatum aut non. Si primum sic sequitur quod advenit enti in actu: et per consequens per se compositum. Non potest dici secundum quod determinata forma requirit determinatam materiam. aliter quilibet forma potest introduci in qualibet materia. Dicendum quod in toto tempore precedenti istud instanti introductionis: materia fuit organizata et disposita per dispositiones consequentes formam abiciendas. sed in illo instanti introductionis: materia fuit organizata et disposita per dispositiones consequentes formam introducendam

dam ad cuius introductionem corrumpuntur omnes organizationes et dispositiones in numero. non quidem per se: sed per accidens ad corruptionem. scilicet subiecti. remanent tamen eadem specie: unde materia dicitur semper disposita et organata que est susceptibilis de propinquo illius forme que requirit organizationem. Ad secundum dicendum quod duplex est mouens motum. quoddam est mouens motum per se. quoddam est mouens motum per accidens sine per alteram: verum est quod omne mouens motum: primo modo est corpus. et diuiditur in partem per se mouentem et partem per se motam. non ante mouens motum secundo modo. Ad tertium dicendum quod duplex est contactus. Quidam est contactus virtutis. aliud est contactus diuisionis seu quantitatis: verum est quod omne mouens quod mouet per contactum dimensionis sine dimensionatiui est corpus non autem quod mouet per contactum virtutis. Ad quartum dicendum quod anima non est actus primus in fine simplicitatis sed includit aliquid de potentia: non tamen oportet quod illa potentia sit materia. unde ideo non sequitur quod sit composita ex materia et forma etc. Ad quintum dicendum quod proprietates materie non conueniunt anime uniuoce sed equiuoce tantum: videlicet secundum diuersas rationes. Ad sextum dicendum quod illud quod est actus tamen non habet causam formalem sui esse: et sic intelligitur dictum philosophi: bene habet tamen causam efficientem. unde anima non habet causam formalem: sed habeat efficientem. Ad vltimum dicendum quod illud quod est potentia non est actus respectu eiusdem: sed bene respectu diuersorum: unde anima sit potentia respectu specierum intelligibilium: est tamen actus respectu corporis habentis vitam in potentia. Secunda conclusio. anima est actus primus: hanc conclusionem probat philosophus tali ratione. Nam sicut se habet scientia ad considerare: ita se habet anima per respectum ad diuersas suas operationes: sed scientia est actus primus scientis: ergo sequitur quod anima est actus primus corporis animati. Contra hanc conclusionem sic arguitur: anima est actus sicut scientia ut habetur hic in textu: scilicet scientia: (cum sit forma accidentalis) est actus secundus: quia omnis forma accidentalis presupponit formam substantialem: ergo anima non est actus primus sed secundus. Preterea anima rationalis est substantia: et tamen non uniuersalis: ergo particularis. sed omnis substantia particularis nature rationalis est indiuidua: ergo anima rationalis non est actus primus sed composita ex actu. Preterea id quod presupponit aliquam formam accidentalem in materia: non est actus primus: sed anima presupponit formam accidentalem. ergo etc. Probatio maioris. quia anima prius presupponit virtutem generatiuam in semine. sed talis virtus est forma accidentalis. ergo etc. Ad primum dicendum quod scientia potest considerari dupliciter. Uno modo per respectum ad scientem: in quantum sciens est. Alio modo per respectum ad istum quod est sciens: si capiat scientia primo modo sic scientia est actus primus et essentialis scientis: et isto modo capiat hic: si vero capiat secundo modo sic est actus secundus vel dicendum quod comparando scientiam ad animam. scientia est actus secundus: sed comparando scientiam ad considerandum scientia est actus primus. Ad secundum dicendum quod anima non est substantia completa unde non oportet quod sit uniuersalis vel particularis. Ad tertium dicendum quod illa forma que presupponit aliquam formam accidentalem in eodem subiecto. dicitur esse actus secundus: non autem illa forma que presupponit aliquam formam accidentalem in alio subiecto. virtus autem generatiua non est subiectiue in illa parte materie seminis in qua introducitur in anima: secundum quod inferius declarabitur: unde ratio non sequitur. Tertia conclusio est quod anima est actus corporis organici physici. Que probatur sic. Talis dicitur esse materia actus: qualem requirunt operationes illius actus sed operationes ipsius anime (cum sint diuersae) requirunt diuersitatem partium secundum situm et figuram in eodem

corpore. ergo oportet quod anima sit actus corporis organici. nam corpus organici dicitur illud quod habet diuersitatem partium distinctarum secundum situm et figuram. Contra hanc conclusionem sic arguitur. Id quod est separatum a corpore non est actus corporis: sed anima potissime rationalis est separata a corpore: ut patet tertio huius: ergo anima rationalis non est actus corporis. Preterea unumquodque recipitur in alio per modum recipientis: si ergo anima rationalis esset actus corporis: susciperet ad modum corporis: sed corpus est indiuiduatum et determinate materie. et per consequens non posset anima omnia intelligere nec uniuersalia. Preterea actus per se conuenit illi cuius est actus: sed id quod conuenit alicui per se est inseparabile ab illo: cum ergo anima rationalis sit separabilis a corpore: sequitur quod anima rationalis non est actus corporis. Ad primum dicendum quod anima rationalis licet sit separata a corpore secundum operationem intellectiuam non tamen est separata secundum esse loquendo de anima coniuncta. vel dicendum quod licet anima sit separata a corpore quantum ad actum secundum qui est intelligere (quia non est actus alicuius organici corporalis.) non tamen est separata quantum ad actum primum: quia est forma corporis. Ad secundum dicendum quod anima sit indiuiduata in corpore et determinate materie quantum ad esse: tamen quantum ad operationem intellectiuam: est uniuersalis cum talis operatio non indigeat corpore organico siue instrumentali. Ad tertium dicendum quod anima conuenit per se corpori: sicut esse sursum conuenit per se leui: sicut ergo quando leuia sunt extra suum proprium locum: in eis remanet aptitudo naturalis ad talem locum: ita anima rationalis quando est separata remanet in eis naturalis aptitudo ad proprium corpus. Quarta conclusio que sequitur ex precedentiibus est ista quod diffinitio anime que dicitur communis et materialis est ista: anima est actus primus organici physici. Que conclusio probatur dupliciter. Primo per rationes precedentes: quod enim sit actus patet per precedentem conclusionem primam: et quod sit actus corporis organici patet per secundam conclusionem. Secundo probatur quia conuenit omni anime soli et semper et indicat totum eius a prima potentia usque ad vltimum actum. Contra hanc conclusionem arguitur sic. Illud quod potest diffiniri: habet genus et differentiam sed anima (cum non sit species sed pars speciei.) non habet genus et differentiam. ergo non potest diffiniri. Preterea omne diffinitum est diuisibile in partes diffinientes sed anima: (cum sit forma simplex) non est diuisibilis. ergo etc. Preterea ista diffinitio non conuenit anime rationali: ergo non conuenit in contento sub diffinito assumptum patet: quia forma dicitur esse proportionata materie. anima rationalis est incorruptibilis et corpus est corruptibile: ergo etc. Preterea anima est forma simplex: corpus organicum habet magnam diuersitatem: ergo anima rationalis non est actus corporis organici. Preterea si anima esset actus corporis organici aut organizatio fieret ante introductionem eius: vel in instanti introductionis. Non secundum quia nullus motus potest fieri in instanti sine motu alterationis: si primum vel illa organizatio remanet organizatio: et per consequens anima uenit corpori non organizato. Ad primum videndum quod illud argumentum procedit de diffinitione propriissime dicta. Ad secundum videndum quod anima sit forma simplex sed essentialis potest tamen diuidi in partes rationis. Ad tertium videndum quod anima rationalis secundum essentialitatem suam: (ut supradictum est.) sit incorruptibilis: tamen requirit (propter diuersas operationes eius) corpus bene complexionatum ad quam quidem complexionabilitatem sequitur corruptibilitas necessitate materie. Ad quartum dicendum quod anima est simplex quantum ad essentialitatem: multiplex tamen est quantum ad potentiam et virtutem: et ideo propter operationes diuersas requirit corpus organicum. Ad vltimum dicendum quod ista organizatio per se sit in ipse precedenti introductionem

Tractatus

forme que corrumpit per accidens in instanti introductionis: in quo introducitur per accidens noua organizatio simul cum anima: et quando dicitur quod organizatio non potest fieri in instanti verum est per se: tamen per accidens fieri potest in instanti pre-supposita prima organizatione.

Quinta conclusio. anima vniuersi corpori organizato siue metaphysico: probatur quia propria perfectio vniuersi immediate proprio perfectibili: sed anima est propria perfectio corporis organici cum sit eius forma substantialis. ergo etc.

Contra hanc conclusionem arguitur sic. Anima vniuersi materie dispositae: ergo vniuersi materie medianibus dispositionibus.

Preterea diuersae formae sunt speciei non possunt vniuersi diuersis partibus materie nisi sint diuersae per quantitates: ergo anima vniuersi materie mediante quantitate.

Ad primum dicendum quod anima vniuersi materie prime que in toto tempore precedente introductionis fuit disposita per dispositiones consequentes formam abiiciendam ut dictum est. que corrumpit in aduentu forme: et in aduentu forme est disposita per dispositiones consequentes naturaliter formam introducendam. Sed contra hanc responsionem arguitur. aut anima in instanti introductionis vniuersi materie nude aut non. Si secundum habet intentum: videlicet quod vniuersi mediante medio. Si primum: ergo non vniuersi materie dispositae.

Dicendum quod materia potest dici nuda dupliciter. Uno modo per carentiam cuiuscumque forme: sic materia nunquam dicitur nuda. Alio modo per carentiam formarum et dispositionum precedentium formam introducendam et isto modo anima vniuersi materie nude: quia scilicet introductione ante corruptionem omnes forme et dispositiones precedentes: et simul cum ea introducuntur alie dispositiones et accidentia in numero. Sed contra arguitur. In eodem instanti corrumpuntur precedentes dispositiones et introducuntur sequentes aut in alio et alio. Si primum sequeretur quod in eodem instanti erant contrarie et diuersae forme in eodem simul. Si secundum cum inter quolibet duo instantia mediat tempus: sequitur quod erit dabile tempus in quo materia erit sine omni forma. Dicendum quod in vno et eodem instanti temporis corrumpuntur per accidens omnes precedentes dispositiones et introducuntur sequentes: nec propter hoc sequitur quod in vno et eodem simul sunt diuersae forme: quia ea que in instanti corrumpuntur: dum sunt: corrumpi non possunt: unde bene sequitur: anima corrumpitur. ergo anima non est: sed immediate ante fuit. Sic bene sequitur: anima introducitur: ergo anima est: et immediate ante non fuit. Et si queratur vtrum in vltimo instanti in quo remouetur forma abiicienda introducitur alia forma. Respondendum est negando sumptum: quia non est dabile vniuersi et vltimum instans forme corrupte: sed bene primum instans non esse eius: quod quidem instans est instans primum sub esse forme introducende.

Ad secundum patet solutio per ea que dicta sunt: verum tamen considerandum est quod anima secundum essentiam considerata pre-intelligitur vniuersi materie nude eius ante omnia accidentia: tamen si consideretur quantum ad vltimos eius gradus perfectionis: sic aliqua accidentia pre-intelliguntur precedere ipsam animam verbi gratia. anima dat corpori esse substantiale: esse corporeum et esse animatum: sed quantitas sequitur ipsam animam et quantum ad hoc quod est dare esse substantiale: sed tamen pre-intelligitur precedere ipsam animam secundum quod dat esse animatum.

Circa predicta dubitatur primo vtrum anima habeat diffiniri per suum subiectum: et arguitur primo contra suppositum: quia illa forma que habet subiectum est accidentalis. anima non est forma accidentalis: ergo anima non habet subiectum.

Preterea arguitur contra suppositum: quia si subiectum anime poneretur in diffinitione eius: aut poneretur tanquam pars essentialis eius: aut tanquam per additamentum. Non primum cum corpus non sit pars essentialis anime. Nec secundum quia hoc est proprium accidenti diffiniri per additamentum ut adducit doctor sanctus in plerisque locis.

Dicendum quod anima habet diffiniri per suum subiectum: quia illud quod non habet est

Primus

se completum in specie: sed dependens habet diffiniri per illud a quo dependet: et inde est quod accidentia habent diffiniri per subiectum: ut patet septimo metaphysice: sed nulla forma rei naturalis est quod completum in specie: completum enim. n. speciei conuenit substantie compositae: unde omnes quod quilibet forma diffinuitur per aliquid quod est extra essentiam eius: videlicet per totum subiectum: sed anima est forma naturalis: ergo etc.

Ad primam rationem dubii: dicendum quod subiectum accipitur dupliciter. Uno modo proprie: videlicet pro eo quod per se subsistens dat stabilimentum essendi alteri: et isto modo illud quod habet subiectum dicitur forma accidentalis. Alio modo: videlicet pro omni eo quod est susceptivum perfectionis siue substantialis siue accidentalis et isto modo non oportet quod illud quod habet subiectum sit forma accidentalis: sicut accipitur in proposito.

Ad secundam dicendum quod anima diffinitur per suum subiectum: non tanquam per partem essentie eius: sed tanquam per aliquid quod est extra essentiam eius: non enim dicitur diffinitio per additamentum: nisi quia aliquid dicitur diffiniri per additamentum dum aliquid diffinitur per aliud alterius generis predicamentalis. modo manifestum est quod forma et materia sunt eiusdem generis. unde cum forma diffinitur per materiam non diffinitur per additamentum nisi largo modo loquendo.

Dubitatur secundo vtrum inter formas naturales sola anima rationalis sit per se subsistens. Arguitur primo quod non contra assumptum quia illud quod est per se subsistens est hoc aliquid: sed anima rationalis non est hoc aliquid sed est id quod aliquid est: ergo non est per se subsistens.

Preterea id quod est per se subsistens habet propriam operationem sine corpore: sed anima rationalis cum non intelligat nisi in medianibus phantasmatibus: non habet operationem aliquam sine corpore: ergo etc.

Preterea arguitur contra propositum: sicut se habet intellectus ad intelligibilia: ita se habet sensus ad sensibilia: sed intellectus apprehendit intelligibilia sine corpore: ergo sensus apprehendit sensibilia sine corpore. tunc sic. Illud quod habet operationem per se: est per se subsistens: sed anima rationalis habet operationem per se sine corpore ut probatum est: ergo est per se subsistens.

Responsio: dicendum quod solum anima rationalis est per se subsistens: quod sic patet: quia solum illud dicitur per se subsistens quod habet propriam operationem sine corpore: sed solum anima rationalis est huiusmodi: ergo etc.

Ad primam dicendum quod aliquid dicitur per se subsistens dupliciter. Uno modo substantia completa tanquam aliquid completum in specie: et isto modo anima non est per se subsistens. Alio modo dicitur aliquid per se subsistens substantia incompleta: et isto modo anima rationalis est per se subsistens. unde non omnes quod significet hoc aliquid proprie accipiendo hoc aliquid.

Ad secundam dicendum quod operatio anime in intellectu (ut supra dictum est) indiget corpore obiective: non tamen instrumentaliter: ergo etc.

Ad tertiam dicendum quod simile est inter intellectum et sensum in hoc quod vniuersum quodque ipsorum est in potentia ad suum obiectum: est tamen dissimile in hoc quod sensus suscipit sensibilia cum quadam immutatione corporali. intellectus autem non nisi forte per accidens. unde ratio non sequitur.

Dubitatur tertio vtrum illud dicitur habere vitam quod habet per seipsum augmentum et decrementum et alimentum. Et videtur quod non: quia deo vita propriissime attribuitur: ut probat philosophus duodecimo metaphysice: et tamen in deo non est alimentum neque augmentum: ergo etc.

In contrarium est philosophus in littera.

Dicendum quod de eo quod est habere vitam possumus loqui dupliciter. Uno modo in generalibus et corruptibilibus sicut hic philosophus loquitur per modum exempli: et isto modo habere vitam dicitur illud quod per seipsum habet alimentum etc.

Alio modo possumus loqui vniuersaliter et absolute: sic aliquid dicitur habere vitam ex hoc quod per se est aptum natum mouere seipsum aut motu intellectuali aut motu physico: et isto modo procedebat ratio dubii.

Dubitatur quarto vtrum in vno et eo

dem composito sint plures forme substantiales secundum essentiam distincte: et arguitur quod sic. **C**irca unius et eiusdem rei sunt plura predicamenta formalia et essentialia: ergo unius et eiusdem rei sunt plures forme substantiales: patet consequentia: quia predicamenta formalia sumuntur a formis. **P**reterea anima est actus corporis: ut patet per definitionem anime: sed materia prima non dicitur actu nisi per aliquam formam: ergo sequitur quod in corpore animato est forma corporis et ipsa anima: et per consequens plures forme. **P**reterea corporeitas est forma a qua materia nunquam potest denudari (ut concedit doctor sanctus in secundo sententiarum): ergo sequitur quod in eodem est forma corporeitatis et forma specifica. **P**reterea omne mouens seipsum dividitur in partem per se mouentem et partem per se motam ut patet ex octavo physico: sed corpus animatum est mouens seipsum: ergo dividitur in partem per se mouentem, scilicet animam et partem per se motam, scilicet corpus: sed materia prima non potest esse pars per se mota: ergo corpus (quod est pars per se mota) est informatum alia forma. **P**reterea in corpore mixto reperiuntur quattuor alia: ergo in eis reperiuntur forme substantiales eorum: et sic in eodem corpore mixto reperiuntur plures forme substantiales. **P**reterea in quolibet composito naturali est forma totius et forma partis: sed forma totius et forma partis sunt forme realiter distincte secundum doctor sanctum: licet albertus aliter teneat: ergo etc. **P**reterea ab uno et eodem non procedit nisi unus: sed ab anima procedunt diuersae operationes: ergo cum forma sit principium operationis: sequitur quod in corpore animato sunt diuersae forme. **P**reterea omne generans uniuersum cum generat sibi simile in specie: sed homo est generans uniuersum hominis: ergo generat aliquid sibi simile: sed non potest generare sibi simile in specie nisi producendo formam substantialem: ergo homo generans producit formam substantialem: et sic in homine generato erunt duae forme. **P**reterea generatio hominis dicitur naturalis: ergo terminatur ad formas naturales: sed non terminatur ad animam rationalem: alias generans naturale attingeret essentiam eius: quod non solum est falsum: sed et hereticum: ergo in homine est una forma que acquiritur per generationem: et alia que acquiritur per creationem et sic idem ut supra. **P**reterea quod unum est substantia nulli est accidens: ut patet primo physico: sed sensitiuum in bruto est forma substantialis: ergo sensitiuum in homine erit forma substantialis. **P**reterea ubi remanent accidentia consequentia aliquarum formarum: ibi est ipsa forma sed in mortuo remanent accidentia consequentia formarum corporeitatis, scilicet figure et quantitatis: ergo in mortuo remanet forma corporeitatis: cum ergo in mortuo sit forma etiam sequitur quod in eodem composito sunt plures forme substantiales. **R**esponso dicendum (dimissis variis opinionibus in primo de generatione et in prima philosophia per scrutandis diuersimode) quod impossibile est (ut hic exprimit doctor factus) concludit) unius rei esse plures forme substantiales. **P**ro cuius declaratione supponitur unum: scilicet quod differentia inter formas substantialem et accidentalem est haec: scilicet quod forma accidentalis non facit ens actu simpliciter: sed ens actu tale vel tantum aut quantum ut puta magnam vel album vel aliquid huiusmodi: ut patet se primo metaphysice: sed forma substantialis facit ens actu simpliciter. Ex qua differentia sequitur alia: videlicet quod forma dicitur accidentalis que aduenit subiecto existenti in actu: sed forma substantialis non aduenit subiecto iam existenti in actu sed in potentia tantum, scilicet materie prime. Quo supposito probatur tali ratione: quia si unius rei essent plures forme substantiales consequenter se habentes secundum prius et posterius (ut uoluerunt aduersarii) sequeretur quod prima faceret ens actu simpliciter: ut patet per primam differentiam: et per consequens omnes alie forme consequentes aduenirent subiecto iam

existenti in actu: et sic accidentaliter aduenirent. ut patet per secundam differentiam sic non essent forme substantiales: sed accidentales quod est contra hypostasim. **P**reterea omnes alie forme consequentes primam non facerent ens actu simpliciter cum iam esset ens actu simpliciter per primam formam: sed facerent ens actu secundum quid: sic essent forme accidentales: ut patet per primam differentiam. unde impossibile est unius rei esse plures formas substantiales per predicta tollitur ratio Avicene in libro fontis vite: qui posuit quod secundum ordinem generum et specierum est ordo plurium formarum substantiarum in una et eadem re: ut puta quod in hoc individuo esset una per quam est substantia: et alia per quam est corpus: et tertia per quam est animatum corpus et sic de aliis. Sed secundum premissa ostendere quod una et eadem forma substantialis est per quam hoc individuus est substantia: et per quam est corpus: et per quam est animatum corpus sic de aliis: secundum tamen diuersos gradus perfectionis eiusdem forme. n. perfectior dat materie quod dat forma minus perfecta et adhuc amplius. unde anima non solum facit esse substantiam et corpus quod et facit forma lapidis: sed etiam facit esse animatum corpus: non ergo est intelligendum quod anima sit actus corporis quasi corpus sit constitutum per unam formam que faciat eum esse corpus et anima superueniens ei faciat esse unum corpus: sed quia ab anima habet quod sit corpus et quod sit corpus unum: sed hoc quod est esse corpus: est imperfectius quasi materiale respectu vite: et inde est quod recedente anima non remanet idem corpus specie: nam oculus et caro non dicuntur in mortuo nisi equivoce: ut patet per philosophum in tertio metaphysice. **R**ecedente, n. anima succedit alia forma substantialis que dat aliud esse specificum cum corruptio unius non sit sine generatione alterius: hec, n. omnia doctor sanctus in presenti lectione formaliter. et hoc patet solutio ad duo argumenta. prima in principio dubii adducta. **A**d tertium dicendum quod corporeitas potest dupliciter accipi. Uno modo ut dicitur formas corporeitatis distincta a formis specificis. Alio modo ut dicitur gradum perfectionis genericum consequentem formam genericam quantum ad eius essentiam precedentem. tunc gradum specificum perfectionis eiusdem forme. primo modo materia potest denudari a corporeitate: licet non secundo modo. **A**d quartum dicendum quod corpus animatum dividitur in partem per se mouentem que est animatum virtute motiva eius considerata: et in partem per se motam: que est corpus cum anima secundum suum esse considerata. Non est ergo intelligendum quod anima sit pars per se mouens secundum eius totum ambitum considerata: et quod corpus sit pars per se mota seclusa anima: ut innuit doctor sanctus in prima parte questione septuagesima octava. **A**d quintum dicendum quod forme elementorum sunt in mixto non quidem formaliter sed virtualiter de quo alias latius disputabitur. **A**d sextum dicendum quod unius rei esse plures formas substantiales potest intelligi dupliciter. Uno modo quod in uno sint plures forme virtualiter: et sic non est inconueniens ponere pluralitatem formarum. Alio modo formaliter et hoc dupliciter. Uno modo quod tales forme sint realiter distincte. Alio modo quod sint distincte secundum rationem. Si secundo modo sic etiam non est inconueniens. Si primo modo et hoc dupliciter: vel loquendo de forma totius tantum: vel de forma totius et partis: uoco autem formam partis que est altera pars totius compositi: formam uero totius que resultat ex unione partis cum forma. Si secundo modo: sic etiam non est inconueniens ponere pluralitatem formarum ut uoluit argumentum. Si primo modo est inconueniens de quo procedit questio dubii. **A**d septimum dicendum quod ab uno in quantum unum non procedit nisi unum loquendo in agentibus naturalibus: secus autem loquendo in agentibus secundum uoluntatem: sed ab uno quod est unum secundum essentiam: multiplex tamen secundum uirtutem (quod admodum est anima) bene procedunt diuersa. **A**d octauum

Tractatus

dicendum quod homo generat sibi simile non ex eo quod introducit formam substantialem: sed quia disponit materiam ultimam dispositione ad introductionem forme substantialis. scilicet anime rationalis que per solam creationem infunditur: neque tamen propter hoc sequitur quod homo sit imperfectius generans quam asinus qui in toto ducit formam substantialem per suam generationem: quia multo nobilior est et perfectior disponere materiam ad introductionem anime rationalis quam producere aliam quamcumque formam naturalem. et per hoc patet solutio ad nonum. Ad decimum dicendum quod anima sensitiva est forma substantialis in homine non quidem secundum essentiam distincta ab anima rationali: sed secundum rationem: tamen ut infra probabitur. Ad undecimum dicendum quod illa accidentia non remanent eadem numero in mortuo que prius fuerunt in vivo: sed secundum speciem tantum.

Sequitur in textu. (Universaliter quidem dictum est quid est anima etc.)
Hic incipit lectio secunda eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Stud est secundum capitulum primi tractatus in quo philosophus manifestando predictam definitionem ponit unam conclusionem ex qua infert unum correlativum. Conclusio est ista quod anima est substantia et quod quid est corporis animati, potentia vitam habentis: hanc conclusionem probat philosophus duabus rationibus. Quarum prima est. Sicut est in artificialibus: ita est in naturalibus: sed in artificialibus: si dolabra esset corpus naturale sua forma esset substantia et quod quid est ipsius dolabre: ergo in naturalibus forma est substantia et quod quid est eius. Cum ergo corpus animatum sit ens naturale: et anima sit eius forma ut supra concessum est: sequitur quod anima est substantia et quod quid est corporis animati. Secunda ratio est. Sicut est in partibus animalis: ita in toto animali: sed in partibus animalis ita est quod si oculus esset animal: oporteret quod visus esset anima et substantia eius. ergo oportet quod in toto animali ita se habeat quod forma eius scilicet anima sit eius substantia. probatio maioris: quia si oculus esset animal et ab eo removeretur anima: non maneret oculus nisi equivoce. Ex his duabus rationibus potest elici una talis ratio: videlicet. Illud est substantia et quod quid est: quo remoto non remanet id nisi equivoce: sed remota anima non remanet animal nisi equivoce: ergo anima est substantia: et quod quid est corporis animati. Ex predictis infert philosophus unum correlativum: videlicet quod cum anima sit actus totius corporis et partes eius sint actus partium: et forma non separetur ab eo cuius est forma: necessario sequitur quod anima non potest separari a corpore: vel ipsa tota vel aliquae partes eius si nata est habere partes. Contra predictam conclusionem arguitur sic. Primum non habet notificari per posterius: sed forma artificialis cum sit accidentalis: et partes anime sint posteriores ipsa anima: ergo videtur quod anima non convenienter notificetur per formas artificiales et partes corporis animati. Preterea si forma dolabre removeretur: non remaneret dolabra equivoce sed univoce: ergo forma dolabre non est substantia sine quod quid est eius: patet consequentia. quia ut dictum est illud est substantia: quo remoto non remanet illud nisi equivoce. Ad primum dicendum quod prius potest notificari per posterius quo ad nos (ut dicit hic doctor sanctus: unde quia forma accidentalis cum sit propinqua sensui quam forma substantialis: convenienter notificatur per artificialem. et quia ex obiectis et partibus ipsarum potentiarum devenimus in cognitionem ipsius anime. ideo etiam ipsa anima notificatur per partes eius. Ad secundum dicendum quod dolabra potest capi dupliciter. Uno modo absolute secundum quod est artificialis res. et sic verum est quod forma eius non est substantia eius. Alio modo potest considerari conditionaliter ut puta si dolabra esset corpore

Primus

materiale: et sic isto modo forma eius esset substantia eius. Contra textum dubitatur utrum anima sit substantia corporis animati habentis vitam in potentia et arguitur quod non: Quia id quod habet principium vite: habet vitam in actu: sed corpus animatum habet principium vite scilicet animam: ergo habet vitam in actu et per consequens anima est substantia corporis animati habentis vitam in actu et non in potentia. In contrarium arguitur per philosophum in littera. Responsio dicendum quod anima est substantia corporis habentis vitam in potentia. Pro cuius declaratione notandum primo quod vita potest capi dupliciter. Uno modo pro esse viventis: sicut dicimus quod vivere viventibus est esse. Alio modo accipitur vita pro vitali operatione: sicut dicimus aliquid vivere: quia movet se ipsum. Ex quo sequitur quod aliquid potest habere vitam in potentia dupliciter. Uno modo accipiendo vitam primo modo et sic illud quod nondum habet animam: quod natum tamen est habere: dicitur habere vitam in potentia. Alio modo accipitur vita secundo modo: et sic illo modo dicitur habere vitam in potentia quod habet principium vite: scilicet animam. tamen non in actu operatur per eam. Notandum secundo quod duplex est potentia: ut etiam ex dictis concluditur: quedam enim est abiiciens animam: quedam non abiiciens animam: sed operationes eius. Notandum tertio quod duplex est potentia. Quedam est coniuncta actui: que scilicet stat sub actu. Alia est distans ab actu: quando scilicet non actu perficitur per formam: tamen de proximo apta nata est perfici. Quibus suppositis dicendum est animam esse substantiam corporis habentis vitam potest intelligi dupliciter: vel accipiendo vitam secundo modo: et sic conceditur et primo modo: et hoc dupliciter. vel loquendo de potentia coniuncta actui. vel distante. Si primo modo sic etiam conceditur. Si secundo modo sic anima non est substantia corporis habentis vitam in potentia sed in actu ut voluit argumentum dubii. Ex quo patet solutio eius.

Sequitur in textu. (Quoniam antea ex incertis etc.)

Hic incipit lectio tertia eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Stud est tertium capitulum primi tractatus: in quo philosophus volens demonstrare predictam definitionem anime ponit tres conclusiones. Quarum prima est quod anima est corporis viventis actus et forma. Quam conclusionem probat philosophus tali ratione. Illud quod est principium vivendi: est corporis viventis actus et forma: sed anima est principium vivendi in his que vivunt: ergo anima est principium corporis viventis actus et forma. Probatio medie. nam illo modo per quod differunt animata ab inanimatis est principium vivendi cum animata differant ab inanimatis in vivendo: sed animata differant a non animatis per animam: ergo anima est principium vivendi quod fuit probandum. Contra hanc rationem arguitur sic. Quilibet forma naturalis est natura. sicut patet per philosophum secundo physicorum: sed anima non est natura ut dicit hic philosophus: cum natura non moveatur ad tria loca. anima non movetur ad tria loca ut inferius patebit: ergo anima non est forma corporis viventis. Preterea proprium perfectibile non potest esse sine propria forma: sed aliqua sunt vivencia sine anima: ut patet de corpore celesti et spiritualibus creaturis: ergo idem ut supra. Preterea potentie anime sunt principia vivendi: ut infra concedit philosophus. Et tamen non sunt corporis viventis forma: ergo maior probationis falsa. Ad primum dicendum quod formam quamlibet esse naturam potest intelligi dupliciter. uno modo sic quod sit principium motus et quietis: et sic quilibet forma naturalis est natura. Alio modo quod operetur per modum nature: et sic non quilibet forma naturalis est natura. Nam natura non

monet ad contraria loca. **C** Sed determinat ad unum. anima vero mouet ad contraria loca ut ad sensus p3: unde de aia nō dicitur natura secundo modo. **C** Ad secundum dicitur qd nullū corpus uiuit sine anima formaliter et in sensu. Corpora autem celestia non dicuntur uiuere formaliter sed forsitan effectiue: quia mouentur ab intelligentia. **C** Ad tertium dicendum qd duplex est principium uiuendi. Quoddam est primum principium de quo est hic ad propositum. Aliud est principium proximum: s3 ergo potentes anime sint principia uiuendi immediata: capiēdo uiuere pro operatione vitali. aia tñ est principium primum in cuius uirtute potentie operantur. **C** Secūda conclusio: tantū quattuor sunt modi uiuendi: unus. s. per intellectum: alius p sensum: alius per motū locale: alius per motum alimenti decrementi et augmenti. Que conclusio probatur tali rōne. Modus uiuēdi est secundū quē sumit aliquis gradus uiuentiū: sed tantū sunt quattuor gradus uiuentiū: ergo sunt tantū quattuor modi uiuēdi. probatio minoris. Nā in quibusdam uiuentibus inuenit tantum augmentum decrementū et alimentū: scilicet in plantis. In quibusdam uero cum his inuenit sensum sine motu locali: sicut in animalibus imperfectis. Ulterius uero in quibusdam inuenitur motus secundū locum sicut in animalibus perfectis que mouentur motu progressu suo. In quibusdam uero cum his inuenit intellectus. s. in hominibus. Contra hanc conclusionem arguitur sic. **C** Quinq3 sunt genera operationū anime: ut philosophus infra determinat et supra cōcessit uidelicet ueritatum sensituum motuum secundum locum appetituum et intellectuum: ergo quinq3 sunt modi uiuēdi et nō tantum quattuor. **C** Preterea ubiq3 est phantasia ibi est motus localis: sed in animalibus imperfectis est phantasia salte imperfecta cum in eis sit sensus: ergo in ipsis ē motus localis et per consequens sensus et motus localis non faciunt diuersos modos uiuēdi. **C** Ad primum dicendum negando consequentia: quia philosophus non intendit distinguere hic modos uiuēdi secundum diuersa genera operationū anime. sed secundū diuersos gradus uiuentiū. Unde cum appetituum non faciat aliquas diuersitates in gradibus uiuentiū: cum ubiq3 sit sensus: ibi sit appetitus: sequitur qd appetituum non cōstituat modum diuersum ab aliis. **C** Ad secundū dicendum qd duplex est motus localis: quidā est imperfectus uidelicet motus dilationis aut constructionis: et talis bene inuenitur in animalibus imperfectis. Alius est motus localis perfectus: et talis solum reperitur in animalibus perfectis q qui dem constituit modum uiuēdi distinctum ab aliis non autem primus. **C** Tertia conclusio ueritabilia uiuunt: que probatur tali ratione. In quibuscunq3 enim est unus predictorum quattuor modorum uiuēdi: illa dicuntur uiuere: sed omnia ueritabilia sunt huiusmodi. omnia. n. habent in seipsis potentiam quandā et principium quo suscipiunt motum augmenti et decrementi: ergo sequitur qd ueritabilia uiuunt et non solum uiuunt (ut dicit doctor. sanctus:) dum augentur et decrescunt: sed tandiu uiuunt quandiu possunt accipere nutrimentum per quod fit augmentū. Ex predicta conclusione philosophus infert primo qd animalia tam imperfecta q3 perfecta similiter et homines uiuunt: quia in omnibus animalibus est aliquis modus uiuēdi cum in eis sit sensus presertim sensus tactus sine quo in eis non est uita. Secundo modo infert qd inter predictos modos uiuēdi ille modus qui est secundū augmentū et decrementū est prius ordine nature generationis: quod sic p3: nā quando duo sic se habent qd unus est ab altero separabile et nō eōuerso: illud qd est separabile est prius: sed inter predictos modos uiuēdi ille modus qui sumitur secundū principium augmenti et alimentū potest separari ab aliis modis uiuēdi et non eōuerso: loquendo in rebus naturalibus: nam ille modus uiuēdi reperitur in plantis: scilicet in quibus alius modus nō reperitur: ergo ille modus est prius. **C** Circa

predicta dubitatur primo utrum predicta definitio anime possit demonstrari et arguo qd non: quia qd quid est non potest demonstrari de eo cuius est: ut patet secūdo posteriorū: sed definitio indicat qd quid est: ergo definitio non potest demonstrari de eo cuius est. s. de definito. **C** Preterea nullum medium demonstrationis potest demonstrari cum mediū non intret cōclusionē: sed definitio est mediū demonstrationis: ergo nulla definitio potest demonstrari. **C** Preterea nihil notius cōpetit definito q3 sua definitio: sed demonstratio pcedit ex notiorib3: nō solum secundū naturā: sed etiam quo ad nos: ergo et c. **C** Responsio dicendum qd duplex est definitio: quedā materialis: quedam formalis (ut sepius dictū est) definitio materialis potest demonstrari a priori s3 naturam et eōuerso: definitio formalis potest demonstrari per materiale tanquā a priori quo ad nos: Quoniam autē definitio aie pma que demonstrat de anima per secundas et definitio nē. s. per hanc quod est principium uiuēdi illa definitio est a posteriori: secundū naturam sed a priori quo ad nos. Manifestum est. n. qd anima non est actus et forma ex eo quod est principium uiuēdi: sed ex eo quod est forma: est principium uiuēdi. ex quo sequitur qd illa demonstratio dicitur demonstratio: qd est et non propter qd de quo clarius uidebitur in caplo sequenti. **C** Ad primum dicendum qd definitio potest accipi dupliciter. Uno modo inquantum definitio est: et sic non potest demonstrari de definito. Alio modo potest sumi materialiter loco uidelicet alicuius passionis: sic illo modo potest demonstrari de definito: et per hoc p3 solutio ad secundū. **C** Ad tertium dicendum qd aliquid notiori modo potest cōuenire definito quo ad nos q3 sua definitio et inter definitiones una potest esse notior altera. **C** Dubitatur secundo utrum anima sit tota in toto et tota in qualibet parte sui: et arguitur qd non: qd unumquodq3 recipit in aliquo secundum modum recipientis. sed modus corporis in quo anima suscipitur est talis: uidelicet qd ubi est una pars ibi nō est alia: ergo modus aie erit talis qd ubi est una pars eius nō erit altera: et sic nō est tota in toto. **C** Preterea illa forma que est in qualibet parte: b3 denominare quālibet partem: sicut quelibet pars ignis est ignis: ergo si aia sit in qualibet parte corporis: quelibet pars erit animalis: quod est falsum. **C** Preterea proprie perfectioni debet correspondere propriū perfectibile: sed propriū perfectibile qd correspondet anime est corpus organicum ut ex supradictis p3: cum ergo quelibet pars corporis non sit organica: sequitur qd anima non sit in qualibet parte. **C** Preterea nihil potest destitui a sua propria operatione: ergo si anima sit in unaquaq3 parte corporis. sequitur qd in qualibet parte corporis sint proprie eius operationes: quod est falsum. alias: quelibet pars intelligeret. **C** Preterea ubiq3 est subiectum ibi est propria passio: sed proprietates anime sunt eius potentie: ergo ubiq3 ē anima ibi sunt eius potentie: sed manifestum est qd potentie anime non sunt in qualibet parte corporis. ergo nec ipsa anima. **C** Preterea si in qualibet parte corporis esset tota: sequeretur qd una parte abscisa corrumpetur tota anima. consequens est contra experientiam: ergo et c. **C** In contrarium arguitur: quia forma indivisibilis ubi est: tota est: sed anima est in qualib3 parte corporis: cum quelibet pars corporis sit animata: ergo est tota in qualibet parte: quod autem sit tota in toto manifestū est: quia propria perfectio est in proprio perfectibili: s3 corpus est propriū perfectibile anime. ergo et c. **C** Item anima est ubi operatur: sed anima operatur in toto corpore: et in qualib3 parte eius: ergo et c. **C** Responsio: dicendum qd triplex est totalitas: uidelicet totalitas quantitativa ut linea uel corpus: totalitas essentie et totalitas uirtutis: animam ergo esse totam in toto et totam in qualib3 parte eius: potest intelligi tripliciter. Uno modo de totalitate quantitativa: et sic aia nullibi est cum non sit quantitas neq3 per se neq3 per accidens: presertim loquendo de ani-

ma que est forma animalium perfectiorum. Alio modo potest intelligi de totalitate virtutis sic anima non est totaliter in quolibet parte corporis cum non possit omnes operationes eius exercere in quolibet parte. Tertio modo potest intelligi de totalitate essentie: sic anima est tota in toto et tota in qualibet parte: hoc est quod communiter dicitur quod anima est tota in quolibet parte et non totaliter. Ad primum dicitur quod unum quodque recipit secundum modum recipientis potest intelligi dupliciter (ut inquit doctor sanctus in de spiritualibus creaturis) ubi ad unguem hanc materiam declarat: Uno modo scilicet naturam. Secundo modo secundum modum recipientis. Unumquodque non recipit secundum recipientem: secundo modo non autem primo. unde non oportet quod si una pars corporis sit ubi non est alia pars. Ad secundum dicitur quod duplex est forma: quedam est imperfecta que non requirit diversitatem partium: et talis bene denominatur quamlibet parte realiter nisi forte denominative vel concretive. Ad tertium dicitur quod duplex est perfectibile ipsius anime. quoddam est primum et tale debet esse organicum. Pars autem ipsius corporis est perfectibile ipsius anime secundarium non autem primum: unde ratio non sequitur. Ad quartum dicitur quod anima non exerceat quamlibet eius operationem in quamlibet parte non tamen destituit a sua propria operatione: quia anima operatur mediis suis potentibus. quare aliqua requirit partem determinatam corporis: unde argumentum bene concludit quod anima non est totaliter in quolibet parte eius: et per hoc patet solutio ad quintum. Ad ultimum dicitur negando sequelam quia anima non est tota in toto totalitate quantitativa. unde quando una pars abscedit anima non corrumpit quantum ad essentiam eius sed quantum ad modum essendi quem habuit in illa parte. Sequitur textus: (Utrum autem etc.) Hec est lectio quarta eiusdem libri: et in commento sancti Thomae.

Stud est ultimum capitulum primi tractatus. In quo philosophus solvendo duas questiones ponit quatuor conclusiones, ex quibus infert tria correlaria.

Prima conclusio est. pres anime utrum negativum sensum motuum et appetituum non sunt separabiles loco et subiecto. Hec conclusio probatur tali ratione: ea que reperiuntur in eadem parte corporis non sunt separabilia loco et subiecto. sed predictae partes reperiuntur in eadem parte corporis: ergo non sunt separabiles et loco et subiecto. probatio minoris: quia in parte decisa animalis imperfecti remanet vita et sensus: sed ubi est sensus ibi estphantasia non sit nisi motus factus a sensu: et ubi estphantasia ibi est principium motuum: et ubicumque est sensus ibi est desiderium: cum ibi sit delectatio et tristitia: ergo vegetativum sensitivum et c. inveniuntur in una parte corporis decisa. Ex predictis infertur quod in uno corpore animato imperfecto sit anima una tantum in actu: tamen in eo sunt plures anime in potentia que per solam decisionem reducuntur ad actum: et simile est de animalibus imperfectis. Contra predictam conclusionem sic primo arguitur. Visus et auditus sunt partes anime: et tamen sunt separate loco et subiecto: ergo pres anime sunt separabiles subiecto. Pretereaphantasia est potentia organica in determinata parte corporis situata: ergo ubicumque reperitur sensitivum reperiturphantasia. Ad primum dicitur quod duplices sunt partes anime quedam sunt partiales: et ille distinguuntur loco et subiecto sicut sunt visus et auditus. Alie sunt partes totales anime: de quibus est hic sermo: et tales non distinguuntur loco sive subiecto. Ad secundum dicitur quod duplex estphantasia: quedam est indeterminata et imperfecta et talis non habet indeterminatam partem de qua hic est sermo. Alia estphantasia determinata que reperitur in animalibus quibusdam perfectis: et talis requirit determinatam partem de qua procedebat argumentator. Secunda conclusio quod predictae pres anime sunt separabiles. id est distincte ratione. id est specie. Hec conclusio probatur tali ratione: quia potentie distinguuntur per actus: et actus per potentias: cuius ratio

quo cuiuscumque potentie sumatur secundum ordinem ad actum: sed actus anime sunt diversi secundum speciem: ut infra patebit: ergo sequitur quod partes anime videlicet potentie sunt separabiles et distincte secundum rationem speciei. Contra predictam conclusionem sic primo arguitur. Quecumque conveniunt uni tertio singuli realiter conveniunt inter se realiter: sed potentie realiter conveniunt ipsi anime cum eadem generatione cum ipsa generabitur: ergo potentie conveniunt inter se et sic non distinguuntur inter se secundum rationem specificam. Preterea arguitur contra maiorem probationis probatio. videlicet quod potentie distinguuntur per actus. Nam perfectibilia habent distincti per suas perfectiones potentiarum sunt habitus: ergo potentie distinguuntur per habitus et non per actus. Preterea secundum communem regulam philosophorum potentie distinguuntur per obiecta ut infra patebit: ergo non distinguuntur per actus. Preterea forme simplices seipsas diverse sunt (ut patet quinto metaphysice) sed potentie anime sunt forme simplices: ergo seipsas distinguuntur et per actus. Preterea eadem sunt principia essendi et distinguendi: sed actus non sunt principia essendi et distinguendi: sed actus non sunt principia essendi potentiarum: ergo non sunt principia distinguendi. Ad primum dicitur quod potentie anime distinguuntur realiter non solum specificiter sed essentialiter ab ipsa anima. Et licet eadem generatione generetur cum anima: quia tamen non modo generantur ut anima: sed concomitative: ideo non oportet quod sint eadem realiter. Ad secundum dicitur quod habitus sunt quedam perfectiones potentiarum: tamen potentia secundum rationem propriam eius non ordinem ad habitum: sed prius ad actum: ideo magis distinguuntur per actus quam per habitum: ut infra clare declarabitur. Ad tertium dicitur quod ad distinctionem obiectorum sequitur distinctio actuum: unde dicere potentias distinguuntur per obiecta est concedere eas distinguuntur per actus. Et si dicatur unius potentie sunt diversi actus non causat distinctionem potentiarum. Dicitur quod non quilibet distinctio facit distinctionem priorum. Ad quartum dicitur quod forme simplices sunt in duplici diversitate. Nam sunt quedam que speciem sortiuntur ab aliquo quod in eis est: et tales seipsas distinguuntur vel saltem per diversitas intrinsecas. Alie sunt forme que speciem sortiuntur ab aliquo extrinseco ad quod ordinem habent: et tales distinguuntur non seipsas nec per principia intrinseca sed per extrinseca. Ad quintum dicitur quod illa maior intelligentia est in his que sortiuntur speciem ab extrinseco. Tercia conclusio est vegetativum sensum motuum secundum locum appetitum et intellectum non dicuntur in eodem composito diversas animas secundum essentias distinctas: sed dicuntur diversas partes potentiales eiusdem anime: hec conclusio elicitur sic. Ex dictis probari potest unius perfectibilis est tantum una propria et substantialis per se definitio corporis animati: ergo sequitur quod in uno corpore animato non est nisi una anima: confirmatur extra litteram. Nam una anima cum sit forma substantialis dat esse similiter. Cuius ergo in uno et eodem composito essent plures anime essent ibi plura similiter: et per consequens illud compositum non esset unum similiter: sed secundum quid. Attendendum est tamen secundum philosophos quod predicta in diversis diversis nominantur animas. Nam vegetativum nominatur animam vegetativam in vegetabilibus sensum animam sensitivam in animalibus: intellectum autem intellectivam in hominibus. Contra predictam conclusionem sic primo arguitur rationibus doctoris sancti in de spiritualibus creaturis idem non potest esse ab extrinseco: sed anima vegetativa est ab extrinseco: videlicet a virtute generata in semine: et distinctio est anima rationalis est ab extrinseco. scilicet a creator: ergo anima vegetativa et anima rationalis non sunt una anima in homine secundum substantias. Preterea illud quod est substantia in aliquo non potest esse accidens in alio: sed anima sensitiva in bruto est substantia

cum sit forma substantialis eius: ergo in homine est sub-
 stantia aia sensitiva: et non potest anime: et sic idem quod
 prius. **C** Preterea aia sensitiva in homine est nobilior quam sit in
 bruto: sed in bruto nominat formam substantialem: ergo
 et c. **C** Preterea idem non potest esse secundum substā-
 tiam corruptibile et incorruptibile. sed anima rationalis
 est incorruptibilis: et aia sensitiva est corruptibilis etiam
 in homine: ergo in homine anima sensitiva et aia rationalis sunt di-
 verse aie. **C** Ad primum dicendum quod ista anima vegetativa
 et anima sensitiva in aliis ab homine sunt ab intrinseco: ta-
 men in homine si secundum substantiam earum consideren-
 tur sunt ab extrinseco quantum ad modum anima ratio-
 nalis. **C** Ad secundum dicendum quod anima sensitiva: etiam in ho-
 mine est substantia non tamen distincta ab anima rationali:
 et per hoc per solutio ad tertium. **C** Ad quartum dicendum quod aia
 sensitiva in homine dupliciter potest considerari. Uno
 modo quantum ad eius potentias et sic est corruptibilis.
 alio modo quantum ad eius essentiam: et sic est incorrup-
 tibilis: sicut et anima rationalis. Et si dicatur corrupti-
 bile et incorruptibile differunt plusquam genere: si ergo ani-
 ma sensitiva in homine sit incorruptibilis: et in bruto cor-
 ruptibilis sequitur quod brutus et homo differant plusquam genere.
C Dicendum quod illa communis auctoritas intelligenda
 est in his que per se et proprie collocantur in genere. mo-
 do anima sensitiva non collocat in genere proprie: cum sit
 forma partis: unde ratio non sequitur: sed omnia doctor sanctus
 ubi supra. **C** Quarta conclusio anima est actus corpora-
 lis organici physici. **H**ec conclusio est prima diffinitio ip-
 sius anime: qua philosophus demonstrat per secundam
 eius diffinitionem tali ratione: **D**icimus quorum utroque di-
 citur aliquid operari illud quod est principium forma
 et actus si secundum non est maius sed anima est primum
 principium quo dicimus operari tam anima quam corpus:
 ergo aia est actus corporis physici. maior probatur: quia
 anima est principium quo vivimus: **M**otumur sentimus
 movemur secundum locum et intelligimus primo hec
 est secunda diffinitio anime. **C** Contra hanc diffinitionem
 sic arguit. **I**sta diffinitio non contingit anime ergo est in-
 conveniens probatio antecedentis: quia aia vegetativa non
 est principium quo intelligimus aut quo sentimus: ergo
 et c. **C** Preterea omnis diffinitio datur per priora: quia par-
 tes diffinientes sunt principia diffiniti: sed ista non datur
 per priora cum datur per operationes que sequuntur ani-
 mam: ergo et c. **C** Ad primum dicendum quod ista diffinitio po-
 tissime proprie datur de anima rationali: sed ex consequen-
 ti et secundario datur de anima vegetativa et sensitiva: un-
 de sufficit quod ipsa tota conveniat aie rationali et secundum pre-
 aliis animalibus. **E**t licet tota diffinitio debeat competere
 omni contento sub diffinito in univocis: sed tamen reperit in ana-
 logis. **C** Ad secundum dicendum quod illa ratio procedit de dif-
 finitione quidditativa et non proprie dicta. **E**x predicta
 conclusione infert philosophus tria correlativa. quorum pri-
 mum est quod aia se habet ut ratio et species et non ut inhiectus
 et materia. **S**ecundum est quod aia non est sine corpore: quia est
 actus corporis per precedentem conclusionem. **T**ertium cor-
 relativum est quod aia est in corpore non in quocumque sed in cor-
 pore organico: ut ex dictis manifestum. **C** Circa predicta du-
 bitat utrum partes aialis imperfecti decise vivant et arguit
 quod non. quia si ille partes decise viverent in qualibet earum
 esset anima: cum anima sit principium vivendi: et per conse-
 quens ante decisionem in toto fuissent plures anime quod
 est contra predictam tertiam conclusionem. **C** Preter-
 rea si sic cum ille anime non generentur de novo: seque-
 retur quod aia esset partibus: quod est falsum cum sit forma substā-
 talis cuius esset consistit in indivisibili. **C** Dicendum ad vi-
 simum quod partes predicti animalis vivunt: quia ubicumque
 est principium motuum ibi est anima: et per quod vita: sed
 in animalibus partibus est principium motuum: ut patet ad sen-
 sum. **C** Ad primum dicendum quod iste plures aie preteri-
 tae sunt in potentia in toto ante decisionem: in potentia dico actu
 propinqua quod per unicum actum decidentis ad actum re-

ducuntur: non tamen ibi sunt plures anime in actu formaliter:
 unde ratio non sequitur. **C** Ad secundum dicendum quod in
 partibus illis non sunt diverse aie ex hoc quod una aia dividi-
 tur in plures aias: sed ex hoc quod plures aie existentes in pote-
 tia reducuntur ad actum per ipsam decisionem: sicut. n. videmus
 in elementis: nam in tota aqua est una forma substantialis aque
 actu: sed dum una pars aque ex hitis et separtis a toto ibi sunt
 plures forme substantiales in actu reducte per ipsam divisionem.
C Sequitur in textu. **P**otentiarum autem anime et c. **H**ic est tertius
 primi libri de anima: et est unica lectio
 eiusdem libri: et in commento sancti thome.

Secundus est secundus tractatus istius secundi
 libri: in quo philosophus determinando de
 partibus aie. **P**ostquam determinavit de aia: et
 quod est aia secundum eius essentiam ponit decem et octo
 capitula. **I**n primo capitulo determinat de divisione po-
 tentiarum: et hoc in principio. **I**n secundo determinat de ordi-
 ne et origine earumdem. ibi. **Q**ualiter autem unumquodque et c.
In tertio capitulo determinat de potentia vegetativa secundum quod
 est principium suarum operationum. ibi. **Q**uoniam primum de ali-
 quo. **I**n quarto capitulo determinat de operationibus aie
 vegetative et earum obiectis. ibi. **Q**uoniam autem. **I**n quin-
 to capitulo determinat de potentia sensitiva secundum suam essen-
 tiam: ostendendo quod est sensus et qualiter sensus est potentia.
 ibi. **D**eterminatis autem his. **I**n sexto capitulo determi-
 nat de potentia sensitiva per respectum ad actum ostenden-
 do qualiter reducitur ad actum. ibi. **D**ividendum autem.
In septimo capitulo de sensibilibus in communi ponendo differē-
 tiam inter sensibilia per se et per accidens. ibi. **D**ivisi autem
 secundum unumquodque. **I**n octavo capitulo de sensibilibus
 visus: videlicet de colore ostendendo quod est color quod lumen
 et quod dyaphanum. ibi. **L**uius quidem visus. **I**n nono
 determinat de colore per respectum ad dyaphanum. ibi.
Est autem susceptivum coloris. **I**n decimo de visibili au-
 ditus: videlicet de sono absolute. ibi. **I**ta tunc autem primum
 de sono. **I**n undecimo de sono secundum quod auditus imutatur
 ab eo. ibi. **V**acuum autem. **I**n duodecimo determinat
 de voce que est species soni. ibi. **V**ox autem sonus quod dicitur.
In decimotertio de sensibili olfactus absolute: videlicet de
 odorabili. ibi. **D**e odore autem. **I**n decimoquarto de
 odorabili secundum quod ab eo imutatur olfactus. ibi. **E**st autem ol-
 factus. **I**n decimoquinto de sensibili gustus: videlicet
 de gustabili. ibi. **G**ustabile autem. **I**n decimosexto de
 terminat de sensibili tactus: videlicet de tangibilibus. ibi.
De tangibili autem et tactu. **I**n decimosextimo deter-
 minat de differentia tactus et gustus. ibi. **D**ubitabile autem
 utriusque. **I**n decimo octavo determinat de sensu secundum se ab-
 solute. ibi. **O**mnis autem visus. **I**n quo secundum sententiam docto-
 ris sancti terminat iste liber secundus. **I**n primo igitur
 capitulo huius secundi tractatus ponit philosophus tres
 conclusiones. Quarum prima est. **T**antum sunt quin-
 que genera potentiarum anime. videlicet vegetativam
 appetitivam sensitivam et secundum locum motivam et
 intellectivam: hec conclusio probatur elicitive tali ratione
 philosophi: quam deducit hic doctor sanctus. **I**taque po-
 tentie cum secundum proprias rationem ordinentur ad
 actum: distinguuntur secundum divisiones actuum et ope-
 rationum: sed quilibet operatio anime cum sit principi-
 um essendi: attribuitur ei secundum aliquod esse. **V**el
 ergo talis operatio attribuitur ei secundum esse penitus
 materiale: sic sumitur potentia vegetativa: vel attribuitur
 ei secundum esse immateriale: et hoc dupliciter: vel at-
 tribuitur ei secundum quod ipsa suscipit aliquod obiectum
 secundum esse penitus immateriale: sic sumitur poten-
 tia intellectiva: vel secundum esse medium inter materia-
 le et immateriale: sic sumitur potentia sensitiva. **S**i secun-
 dum et hoc dupliciter. vel potentia tendit in tale obiectum
 secundum quod est principium in intentione: sic sumitur po-
 tentia appetitiva. vel tendit in ipsum secundum esse quod
 habet in executione: sic sumitur potentia motiva secundum
 locum. **A**liiter potest probari et clarius. **N**am potentie

Tractatus

distinguuntur p actus: actus vō per obiecta. sed potētia quanto ē vltior tanto respicit obiectum: sicut ratiōes vltiorē: ergo potētie aie: (cum sint vniuersales. (distinguuntur sicut ratiōes obiectōrum magis et minus vltiorē: sed tales ratiōes se habent in multiplici differentia. ergo quinqz sunt genera potentiarum. Ultima subsumptio sic deducitur. Nam omnis potentia aut respicit obiectum: quod est tantum anime vnitum: vel respicit obiectum. qd n̄ solum aie est vnitū. Si primū: sic ē potentia vegetatiua. Si secundū: et hoc dupliciter: vel respicit idē obiectū sicut qd aptū natus est suscipi in ea: sicut eius similitudines: aut sicut qd tendit in ipsam obiectū. Si primū h̄ est dupliciter vel respicit idē obiectū sicut qd ē susceptibile sine conditionibus materialibus: sic est potentia intellectiua: vel sicut qd ē susceptibile cū conditionibus materialibus. sic sumitur potentia sensitua. Si scōz. et h̄ dupl̄r vel tendit in idē obiectū in quantum h̄t esse in intentione: sic sumitur potentia appetitiua: vel sicut esse qd h̄t in executione: sic sumitur potētia motina sicut locum. **C**ōtra predictā conclusionē arguitur sic. Sunt t̄m tres ptes aie. scilicet aia sensitua: vegetatiua: et intellectiua. ergo t̄m tres sūt potētie cū potētie dicantur ptes aie. **P**reterea sūt quatuor modi viuēdi vt ex supradictis p̄z. ergo cū modi viuēdi sumantur sicut operationes aie: sequitur qd erunt t̄m quatuor potentie. **P**reterea aia intellectiua inter ceteras formas naturales magis assimilatur deo: sed in deo ē vna potentia que ē sua essentia: ergo in anima non erunt plures potentie. **P**reterea quāto virtus est altior tanto ē magis vnita: sed aia rōnalis ē altior q̄ aia vegetatiua: ergo (cū in anima vegetatiua si sint quinqz genera potentiarum.) sequitur qd neqz in aia intellectiua erunt quinqz genera potentiarum. **P**reterea preter predictas potentias in aia reperit̄ potentia obedientialis vt p̄z p̄ doc. s. i. potētia. 4. i. q̄ sequit̄ qd sūt plura ḡna potentiarum q̄ quinqz. **P**reterea voluntas ē qd dā potētia aie. et t̄m nō enumerat̄ hic: q̄ 7c. **P**reterea illud qd ē cōe oī enti nō ē potētia aie: sicut appetitiuū ē cōe oī enti: qz omne ens appetit suā p̄fectionē: ergo appetitiuū n̄ ē vna potentia: et sic n̄ sūt quinqz. **A**d h̄mū vō qd duales ptes aie sūt: qdā sūt ptes aie subiectiue: sic t̄m tres sūt ptes aie vt voluit arg. Alie sūt ptes potentiales de quibus ē ad p̄positū: et sic sūt quinqz. Et si querat̄: q̄re ē qd sūt quinqz t̄m genera potētiarum aie: et qd sūt t̄m tres aie: dicēdū sicut doc. s. i. lectionē. qd diuersitas aiarum sumit̄ sicut diuersitatem eē corporis aiatū. sicut t̄m ē triplex eē qd inuenit̄ in viuētibus. nā qdā ē eē materiale: et sic sumitur aia vegetatiua: aliud ē eē penit̄ imateriale: sic sumit̄ aia intellectiua. aliud ē medio modo se h̄ns: sic sumit̄ aia sensitua: vñ. t̄m sunt tres ptes aie: potētie vero distinguunt̄ sicut diuisionem actuum et obiectōrum. vñ nō ē h̄le. **A**d scōm dicēdū negando p̄sequentiā: qz modi viuēdi sumuntur sicut diuersos gradus viuēdi et nō sicut operationes vite sicut quas sumuntur genera potentiarum. vt hic dicit doctor. s. formaliter. **A**d tertiuū dicēdū qd aia intellectiua magis assimilatur deo q̄ alie forme naturales: qz pōt̄ p̄tingere ad nobiliorē finem: et altiorē. scilicet ad beatitudinē q̄ alie forme naturales: sicut nō possit ad eā p̄tingere: nisi varijs et diuersis operationibus procedētibz aduersis potentijs. **A**d quartum dicēdū qd ceteris paribus videlicet quando potentie ad equalia se extēdūt tūc quanto virtus ē altior tanto magis est vnita: secus autē ē si ad inequalia se extēdant. Cum igitur anima intellectiua ad plura se extendat obiectiue et ad altiora quāz anima vegetatiua: ideo ratio non sequitur. **A**d quintum dicēdū pro nunc qd potentia obedientialis non distinguitur genere aut specie a predictis potentijs. cū illa potentia que dicitur naturalis possit dici obedientialis diuersis t̄m rationibus. vnde potentia intellectiua secunduz qd operatur ad suum obiectum naturale: dicitur naturalis potētia: secunduz vō qd considerat̄ in quantum pōt̄ cognitionem suscipere supernaturaliter usata: dicitur potentia obedientialis. **A**d sex

Secundus

tum dicēdū qd voluntas comprehenditur sub potētia appetitiua cū voluntas sit appetitus intellectiuis. **C**ad vltimus dicēdū qd duplex est appetitus: quidam est appetitus naturalis et talis non constituit potētiam aie: de qua procedebat argumentus. Alius est appetitus animalis qui sequitur formam apprehensam a re exteriori: et talis dicitur potētia anime: vnde argumentus laborabat in equiuoco. **S**ecunda conclusio est qd appetitum sicut omnibus animalibus: hanc conclusionē p̄bat p̄bylosophus duabus rationibus. quarum prima est. Nam omnia animalia habēt vñ sensum ad minus. scilicet tactum: sed cuiuscunqz inest sensus: inest delectatio et tristitia: et cuiuscunqz inest delectatio et tristitia ei inest concupiscentia que est appetitus delectabilis: ergo de primo ad vltimum sequitur qd omnibus animalibus quibus inest sensus tactus inest appetitus. **S**ecunda ratio ē. omnia animalia habēt sensum alimentis qd dicitur sensus tactus: sed quibuscunqz inest sensus alimentis: bis inest esuries et sitis: sed vbicunqz est esuries et sitis ibi est delectatio: et cuiuscunqz inest delectatio ei inest appetitus: ergo in omnibus animalibus ē appetitus. **C**irca hanc conclusionem considerandum est secundum p̄bylosophum qd predicta genera potentiarum se inuicem quodam modo consequuntur: nam in quibusdam est vegetatiuum tantum: vt in plantis: in quibusdam vero cum vegetatiuo est sensitiuus et appetitiuus: sicut in omnibus animalibus. In quibusdam vero cum illis tribus ē motuum sicut locum: videlicet in animalibus perfectis: quibusdam vero cum omnibus predictis inest intellectiuis vt in hominibus. **T**ertia conclusio. illa anima que est vltima ordine generationis: includit virtute alias animas priores: hanc conclusionem probat p̄bylosophus tali ratione. Sicut est in figuris ita est in formis et per consequens in animalibus: sed posterior figura: videlicet tetragonum includit in se virtute priorem figuram scilicet trigonum: ergo vltima forma substantialis includit in se virtualiter formas priores. licet non formaliter. **E**x predictis insert p̄bylosophus vnum correlatiuum contra platonem: videlicet qd non est ponenda vna diffinitio anime separata que non conueniat animabus particulatibus: quia sicut eum non debet poni vna ratio communis figurarum ab eis: cum ergo anime se habeāt sicut figure et sicut numeri: non debet poni vna diffinitio anime que separetur ab animabus. **C**irca predicta dubitatur vtrum potētie anime distinguantur per obiecta et videtur qd non: Quia prius non debet distingui per posterius: sed potius econuerso sed potētia est prior obiecto cum sit propinquior essentie anime: ergo potētie non debent distingui p̄ obiecta. **P**reterea differentia specifica sumitur p̄ id quod ē intrinsecum rei cum sit essentialis: vt p̄z per p̄bz. sed obiectū est quoddam extrinsecū potētie: ergo 7c. **P**reterea contraria maxime a se inuicem distant: vt patet quinto metaphysice: ergo si potētie distinguerentur per distinctionem obiectōrum: sequeretur qd contraria non pertinerent ad eandem potētiam: cōsequens est contra p̄bylosophum nono metaphysice: ergo 7c. **P**reterea homo: asinus: lapis: et similia inter se differunt: et tamen pertinent ad eandem potētiam: scilicet intellectiua: ergo vt supra. **P**reterea corruptibile et in corruptibile: plus q̄ genere differunt: et tamen n̄ causant distinctiones potētiarum: ergo 7c. **P**reterea opinatiuum et scientificum sunt distincte potētie: vt expresse deducit doctor sanctus in questionibus de anima: et t̄m n̄ h̄nt obiecta distincta scōz sp̄z: cū se habeāt sicut p̄fectū et imperfectū. q̄ 7c. **P**reterea si distinctionis potētiarum attēderent scōz diuisionē obiectōrum: sequeretur qd obiectis nō erit sicut potētie n̄ distinguerent̄ inter se. p̄sequens ē falsū: qz dato qd nullus sonus eēt et nullus color: adhuc potētia auditiva et visiva distinguerentur inter se: ergo 7c. **P**reterea potētia visiva in homine et potētia visiva in asino differunt specie cū ad distinctionē subiectōrum sequat̄ distin

Tractatus

etio accidētū. 2 tñ n̄ habent diuersa obiecta: vtraq; enī respicit colorē obiectiue. ergo 7c. **C** Preterea accidētia distinguuntur per eorū subiecta sed potentie p̄ accidentia. ergo potentie distinguuntur p̄ subiecta 7 nō per obiecta. **C** Preterea intellectus 7 voluntas sunt potentie essentialiter distincte: 7 tamen nō habēt obiecta essentialiter distincta: q; verū qđ ē obiectū intellectus: 7 bonus qđ est obiectū voluntatis: nō differunt essentialiter sed ratione tantū. ergo 7c. **C** Responsio dicendū ad dubiū q; potentias distinguī per eorū obiecta pōt intelligi dupliciter: Uno mō loquēdo d̄ distinctione numerali potentiarū vel specifica. Si primo mō: sic potentie distinguuntur per eorū subiecta 7 nō obiecta. Si secundo mō hoc ē dupliciter vel loquēdo de distinctione specifica obiectorum vel de distinctione generica. Si primo modo: sic etiā potentie nō distinguuntur per obiecta. Si secundo modo hoc est dupliciter: vel loquēdo de distinctione generica secundum genus nature: vel loquēdo de distinctione secundum rationes genericam cognoscibilitatis. Si primo modo sic etiā potentie nō distinguuntur per obiecta. Si scđo modo sic potentie possūt distinguī per obiecta: qđ sic patet potentia secundū rationes eius ordinatur ad actum sed actus potentiarū distinguuntur per obiecta. ergo 7 ipse potētie probatio maioris. omne obiectū comparatur ad actū sicut principū si sit actus potentie passive: vel etiā sicut finis si sit actus potentie active. ergo distinctio actus potentiarū sumitur ab obiectis. **C** Pro ampliori declaratione huius considerandū ē q; diuersitas actū pōt attendi quōq; modis secundū doctores sanctū in questionibus de veritate questione decima quinta. ar. 2. ad. 12. Uno modo secundū fortitudinē 7 de bilitate: sicut credere 7 opinari. Secundo modo secundū velocitates 7 tarditates: vt currere 7 moueri. Tertio modo secundū habitum 7 priuationes: vt quiescere 7 moueri. Quarto modo secundū comparationes ad contraria eiusdem generis: vt videre albu 7 videre nigrū. Quinto modo secundū repugnantias diuersorū generum: sicut videre colorem 7 audire sonū sic de similibus. Ito autē quinto modo solum diuersitas actū causat diuersitates potentiarū tunc ad solutiones. **C** Ad primū dicendū q; licet potentie secundū esse precedant obiecta: tamen obiecta inquantū habent intentionem 7 rationes mouendi precedunt potentias: 7 isto modo ab eis sumitur distinctio potentiarum. **C** Ad secundū dicendū q; licet distinctio specifica formarū que nō habent dependentias ad aliud sumatur ab intrinseco: tamen distinctio illarū formarū que i sua distinctione dicuntur ordinē ad aliquid sumitur ab aliquo extrinseco: nō tamen inquantū extrinseco: sed inquantū pōt cōformari ipsis. **C** Ad tertium quartum 7 quintum patet solutio ex dictis. **C** Ad sextum dicendū q; ratiocinatum 7 opinatum sunt due potentie que continentur sub potentia intellectiva: veruntamen contingens quod ē obiectū opinatiui potest considerari dupliciter. Uno modo inquantum contingens: sic nō p̄tinet ad ratiocinatum sicut scientificum cum vt sic de eo non possit haberi certa cognitio s; p̄tinet ad opinatiuū. Alio modo potest considerari contingens inquantum habet rationē entis intelligibilis s; imperfectā: 7 isto modo p̄tinet ad scientificum: sicut ratiocinatiuū: vnde in prima parte doc. san. vbi videtur inuere q; opinatiuū 7 scientificum distinguuntur p̄pter hoc q; contingens 7 necessariū se habeant vt perfectū 7 imperfectū: accipit contingens scđo modo: s; i de veritate vbi supra: accipit primo modo cōtingēs vbi videtur velle expresse q; opinatiuū 7 scientificū sunt diuersę potentie: q; vt ibidē dicit habēt diuersa obiecta s; rationē cognoscibilis distinctā: de quo clarius videbitur quinto meta. c. potestas. **C** Ad septimum q; potentie non distinguuntur per actualem existētiā obiectoꝝ: sed per habitudines habitualē quas habent ad ipsa: vt s; color 7 sonus non essent in rerum natura: tñ vi-

Secundus

sus haberet alias habitudines ad colorem s; auditus ad sonum. **C** Ad octauum dicendū negādo maiores: immo potentia visiva in oibus animalibus est eiusdem speciei. Et s; distinctio naturalis actus sumatur a distinctione subiectorum: n̄ tñ distinctio specifica: sicut albedo que est in pariete 7 que est in homine: sunt eiusdem speciei: s; homo 7 paries differāt specie: 7 per hoc patet solutio ad nonū. **C** Ad decimum dicendū q; distinctio formalis obiectorum s; m̄ rationes sufficit ad distinctionē potentiarū immaterialiū que se naturaliter extendunt ad omnia entia. vñ cū intellectus 7 voluntas extendāt se ad oia entia: sufficit q; eorū obiecta distinguantur s; m̄ rationē cognoscibilitatis. **C** Sequitur textus. (Quare autem vnum quodq; q̄rē dū est 7c.) Hic incipit lectio sexta eiusdem libri: 7 in commento sancti. **L** home.

Studē secundū capitulum secundi tractatus i quo p̄bs determinando potētiarū ordines ponit tres cōclusiones: quarum prima est. **C** Potentie anime habent ordinē inter se. Hec p̄bat 7 tali ratione vbiq; si conuertitur p̄tia subsistendi: ibi ē ordo prioris 7 posterioris: sed in potentijs n̄ conuertit p̄tia subsistendi: ergo inter eas est ordo. p̄batio maioris: q; vbiq; inuenitur intellectuum inueniunt alie potentie nō tamē econtra. Similiter vbi inuenitur sensitiuū ibi inuenitur vegetatiuū 7 n̄ econuerso. Similiter vbi inuenit motiū s; locū inuenit appetitiuū sensitiuū 7 vegetatiuū: nō tamen econtra. ergo i predictis potentijs n̄ p̄uertit cōsequentia subsistendi. **C** Contra hanc cōclusionē sic arguitur. Quęcūq; si mul cadunt sub eadez diuisione: n̄ hnt ordines prioris 7 posterioris cū species quecūq; contineantur sub suo genere: sed potentie cū diuidantur inter se. ergo inter eas n̄ est ordo. **C** Preterea si inter eas esset ordo: sequerēt q; operatio vnius haberet dependentiā ad operationes alterius: cōsequens ē falsū. ergo 7c. **C** Preterea in precedentibus probatū est q; vbiq; est sensitiuū ibi 7 appetitiuū 7 motiū s; locū: 7 hic dicit oppositū. ergo 7c. **C** Pro solutione istoz argumentoz aduertendū ē q; i ter potentias pōt assignari ordo dupliciter. Uno mō s; depēdētia vni potētie ab alia. Alio mō s; ordinē obiectoꝝ primo modo attenditur duplex ordo: videlicet ordo generationis 7 ordo p̄fectionis. Ordine at generationis vegetatiua ē p̄tia. scđa sensitua: tertia appetitiua: q̄rta motiua s; locū: vltima intellectiua. Ordine vero p̄fectionis ē ordo reuersus. Ordo vō potētiaz s; ordinē obiectoꝝ sumit s; m̄ viorē 7 p̄ores rationē obiecti: sicut visus q; respicit obiectū qđ reperitur tā i corporib; superioribus s; inferioribus: precedit auditū q; respicit obiectū: qđ solū reperitur i istis inferioribus: sic de similibus. **S**olutioes. **C** Ad primū dicendū q; s; species p̄siderate s; m̄ p̄fectionē generis: equaliter p̄tineant sub genere: tñ si p̄siderēt s; eē eaz: sic vna est prior alia: vt p; i numeris 7 figuris. **C** Ad scđo negat sequela nisi fiat locutio de ordine potētiaz q; sumitur s; ordinē obiectoꝝ h̄ oia doc. san. i p̄tia pte. q. 77. ar. 4. **C** Ad tertium dicendū q; superius p̄bs loq; bat de motu imperfecto s; locū: hic vō loquitur de principio motiui p̄gressiui motus. **C** Secūda cōclusio: prius determinandū ē de potentijs quantū ad eaz quidditatē s; de alijs q; p̄sequuntur ipsas potētias: bec cōclusio p̄batur p̄ doc. san. in lectione: quia omnis p̄fusio in doctrinalib; scientijs est vitanda: s; si simul de potentijs determinaretur quātū ad eaz quidditatē 7 de his q; p̄sequuntur esset cōfusa doctrina. ergo 7c. **C** Tertia cōclusio prius determinandū ē de obiectis 7 actibus potētiaz: s; de ipsis potentijs. Hec cōclusio probatur tali ratione q; de prioribus prior ē speculatio: sed obiecta precedunt actus: accipit vō potentias quantū ad intentionem 7 rationē mouendi. ergo 7c. Et si dicatur p̄bs prius determinauit de potentijs s; de obiectis. **C** Dicendū q; s; p̄bs determinauerit in generali prius de potētis. (videlicet diuisione) in q̄

de eis determinat in speciali: prius determinat de obiectis: ut infra patebit. Circa predicta dubitatur primo: utrum potentia anime realiter distinguatur ab eius essentia et arguitur quod non: quia potentia materie non distinguitur ab eius essentia. ergo assimili potentia anime non distinguitur ab eius essentia. Preterea aug. in decimo de trinitate ait quod mens intellectiva et voluntas sunt sub una essentia anime. ergo et c. Respondetur. Dicendum ad dubium quod necesse est dicere animam et eius potentiam distinguere realiter. quod sic patet. Nam potentia et actus cum denudant quodlibet genus entis: sunt eiusdem generis. sed actus anime sunt de genere actus: ergo et eius potentie. Cum ergo eentia anime sit de genere substantie: relinquitur quod essentia anime et eius potentie distinguantur realiter. alioquin oporteret dicere quod substantia et accidens essent idem realiter. tunc ad rationes. Ad primum dandum negando sequentiam: et ratio est quod potentia materie est ad actum primum: potentia vero forme est ad actum secundum: vnde non est simile. Ad secundum rationem dubii dicendum quod quia dicitur quod mens intellectiva et voluntas sunt una essentia: ibi non est predicatio essentialis sed magis materialis et est sensus quod sunt una eentia. i. sunt in una eentia subiective. Dubitatur secundo utrum omnes potentie anime sint subiective in anima. Et videtur quod sic: quod omnes operationes anime attribuuntur toti composito ratione anime: ergo videtur quod potentie anime omnes que sunt principia istarum operationum sint subiective in anima. Dicendum breviter quod non omnes potentie anime: sed solum potentie intellective sunt subiective in anima: quod non omnes operationes potentiarum anime sunt in anima sicut in subiecto: licet omnes attribuuntur anime tanquam principio. Et inde est quod omnes potentie sunt in anima tanquam in principio: sed non sicut in subiecto: et per hoc patet solutio ad dubium. Dubitatur tertio utrum potentie anime fiant ab eius eentia. Et videtur quod non. Illud autem quod aliquid fuit est causa: sed anima non est causa potentiarum: ut patet de scurrulo per omnia genera causarum: ergo et c. Preterea id quod fuit ab alio: sequitur illud: sed potentie anime simul sunt cum ipsa anima: ergo et c. Dicendum ad dubium quod omnes potentie anime fiant ab eius essentia. Quod sic patet quod subiectum est causa proprie passionis: sed anima est subiectum cuius proprie passionis sunt ipse potentie: ergo et c. Ad primum rationem dubii dicendum quod anima rationalis est causa materialis in qua potentiarum et est causa efficiens earum: non quidem quod agat per transmutationem realem: sed per concomitantiam naturalem. hec omnia doctor sanctus in prima parte. q. 77. qua si per totum: et per hoc patet solutio ad dubium. Sequitur in textu. (Quare primum de alimento et c.) Hec est lectio septima eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Tertium capitulum huius secundi tractatus comprehendit duas lectiones commentarii. scilicet septimam et octavam huius libri: cuius octave textus est ibi. (Empedocles ait et c.)

stud est tertium capitulum: in quo philosophus de terminando de operationibus anime vegetative: secundum quod anima est principium earum ponit quinque conclusiones: quarum prima est.

Prius determinandum est de potentia vegetativa cum suis operationibus et obiectis que de aliis partibus anime: hec conclusio probatur tali ratione. De communioribus potest esse speculatio: ut patet primo philosophi. scilicet potentia vegetativa est communior in omnibus viventibus. Ipsa enim separatur ab aliis partibus sed alie non separantur ab ea: ut supra dictum est. ergo prius determinandum est de anima vegetativa: cuius operationes sunt augmentatio et nutritio. Contra hanc conclusionem breviter arguitur. De prioribus prior est speculatio: sed potentia intellectiva prior est ipsa vegetativa cum sit perfectior: ergo prius videtur esse determinandum de potentia intellectiva. Preterea illud sine quo alia non possunt esse non est separabile ab eis: sed sine potentia vegetativa alie potentie esse non possunt: cum in eis includantur sicut triangulus in tetragono. ergo et c. Ad primum dicendum quod duplex est ordo. scilicet ordo generationis et ordo nature: qui est

duplex: videlicet ordo nature generationis et ordo nature perfectionis: perfectiora autem sunt priora ordine nature perfectionis: non autem ordine nature generationis seu cognitionis. Ad secundum dicendum quod aliquid potest dici separabile ab alio dupliciter. Uno modo quod alterum possit esse eo non existente: sicut accidens est separabile a subiecto. et isto modo potentia vegetativa non est separabilis ab aliis. Alio modo: quia invenitur in aliis omnibus in quibus alie inveniuntur et in aliis aliis: sicut genus dicitur separabile a qualibet specie eius seorsum sumpta: et isto modo potentia vegetativa est separabilis ab aliis. Secunda conclusio generatio et operatio potentie vegetative pertinet ad potentiam vegetativam. Hec conclusio probatur tali ratione. Omnis operatio que naturaliter invenitur in omnibus viventibus pertinet ad potentiam vegetativam: sed generare invenitur in omnibus viventibus et inest eis naturaliter: ergo generare pertinet ad potentiam vegetativam. probatio maioris. quia potentia vegetativa est secundum quam primo vivere inest omnibus. Ex predicta conclusione infert philosophus unum correlativum. videlicet quod naturalissimum opus in viventibus est generare sibi simile. Cuius ratio est duplex. primo quia in hoc convenit cum aliis rebus animatis que et generationem habent: licet alio modo ut infra patebit: tunc secundo quod naturalissimum est viventibus assimilari primo esse sibi posse: sed primum esse videlicet divinum est immobile et perpetuum: ergo naturale est viventibus appetere assimilari esse perpetuo: sed non possunt perpetuari nisi generando ei simile sibi specie: vnde naturalissimum est viventibus facere alterum tale quale ipsi sunt videlicet generare sibi simile sibi specie. Considerandum est secundum doctores sancti quod esse divinum est cuius causa naturalia agunt: quod potest intelligi dupliciter. Uno modo quod sit illud cuius causa naturalis res directe agit: sicut dicimus quod sanitas est cuius causa medicus agit. Alio modo quod sit illud quo aliquid agit: ut sit illud sine quo res agere non potest: sicut dicimus quod sine calefacere medicus sanare non potest: primo igitur et secundo modis intelligitur quod esse divinum est: cuius causa agens naturale agit. Contra predictam conclusionem sic arguitur: Illa operatio que est operatio nature non est operatio anime: sed generatio est operatio anime ut infra patebit: ergo generatio non est operatio nature. et per consequens generare non convenit naturaliter viventibus. Preterea illa operatio que reperitur in animatis: non pertinet ad potentiam vegetativam: sed generatio reperitur in inanimatis: ergo non pertinet ad potentiam vegetativam. Preterea generare non convenit pueris nec etiam animalibus imperfectis: ergo sequitur quod generare non convenit naturaliter viventibus: quia illud quod convenit naturaliter alicui: semper ei convenit. Ad primum dicendum quod natura potest accipi dupliciter. Uno modo secundum quod distinguitur contra hoc quod esse est contra naturam: et isto modo generatio est operatio naturalis. Alio modo ut distinguitur per principium naturale determinatum quod est anima: et isto modo generatio non est anima. Ad secundum dandum quod generatio alio modo reperitur in inanimatis et in animatis. nam inanimata habent generationem ab extrinseco generante: sed viventia habent generationem a principio intrinseco: inquantum generantur ex semine: vnde ratio non sequitur. Ad tertium dicendum quod a predicta generatione viventium excipiuntur tria secundum philosophum. quibus generare non convenit. primo illa que sunt imperfecta ut pueri qui non generant. Quod. n. potest alterum facere tale quale ipse est: hoc in unoquoque genere perfectum est. secundo excipiuntur illa que patiuntur aliquibus defectibus alicuius principii naturalis sicut sunt spadones et frigidum. tertio excipiuntur aialia et plante que generantur sine semine ex putrefactione. In his enim propter sui imperfectiones: sufficit agens universale. scilicet virtus corporis celestis et natura disposita ut hic deducit doctor. s. licet ergo generare sibi simile competat naturaliter omnibus viventibus exceptis tribus predictis: non tamen propter hoc sequitur quod conveniat omnibus simpliciter vel absolute. Tertia conclusio. anima est causa viventis corporis ut

forma: hec conclusio pbatur duplici ratione phi. Quarū prima est. Nam illud est causa alicuius vt forma: quod est causa essendi. quia p formam vnumquodq est actu. sed anima est viuētibus cā essendi: ergo anima est causa viuētibus vt forma. probatio maioris: quia p aīam viuētibus viuūt: sed viuere viuētibus est esse: ergo per aīam habet esse. Secūda ratio talis est. Illud quod ē actus alicuius: est ratio et forma eius quod est in potentia: s; aīa est actus corporis viuētis: vt ex supradictis p; ergo aīa est causa viuētibus vt forma: que cōclusio satis superius declarata est. **Quarta cōclusio.** Anima est causa corporis viuētis vt finis. hec cōclusio pbatur tali rōne. **Si** cut intellectus operat ppter finē ita et natura vt p; secundo phi. s; intellectus in his que sunt p artē: materiā ordinat et disponit ppter formā tāq; p finem: ergo et natura cū igitur et aīa sit forma viuētis corporis: sequit q; sit finis eius. Si dicat finis et forma sunt diuersa genera carū sed aīa est forma viuētis vt iā dictū est: ergo non ē finis. **Quidē** q; duplex est finis: videlicet finis generatōnis et finis rei genite. Verū est q; forma et finis rei genite non coincidunt: sed tamē forma et finis generatōis inq; tum terminat eā. **Ex** hac cōclusionē infert pbs vnum correlariū: v; q; aīa non est solū finis corpō viuētis s; et oīum naturalū corpō in istis inferiorib; que sic pbatur s; m phi. **Itā** instrumēta ordināt ad cās pncipales tamē ad finē: sed oīa corpora aīata sunt instrumēta animatoꝝ et sunt p ipse et animata minus perfecta ppter aīata magis pfecta: ergo oīa corpora nāta inferiora s; ināta q; aīata ordinant ad aīas tanq; ad finē. **Quinta** conclusio. Anima est causa viuētis: sicut pncipiū vnde motus. hec cōclusio pbatur tali rōne. Oīs forma corporis naturalis est pncipiū motus ppter illius corporis. s; quidā motus sunt ppter rebus viuētibus videlicet: sentire: moueri: pgreiue augeri et minui et c. ergo est pncipiū vnde motus. **Et** si dicatur pncipiū vnde motus dicitur causa efficiens: sed aīa non est cā efficiens: ergo nō est pncipiū vnde motus. **Ad** q; pncipiū vnde motus pōt accipi dupliciter. vno mō ppter eo qd est pncipiū pductiuū ipsius motus. et isto mō pncipiū vnde motus dicitur cā efficiēs secūdo phi. **Secūdo** mō accipitur ppter eo qd est pncipiū actuale motu: siue tale sit forma siue efficiēs: et isto mō forma dicit pncipiū vnde motus. **Ex** predictis cōclusionib; infertur vnus correlariū s; m phi qd est pncipale intentū in hoc caplo: videlicet q; operatōes que attribuūtur potēte vegetatiue. sunt ab aīa: qd p; tali rōne. **Nā** aīa est pncipiū et cā viuētis corporis: vt per tres predictas cōclusiones p; ergo est pncipiū operatōis eiusdē: cū igitur opationes q; attribuunt potēte vegetatiue sint opationes corporis viuētis: sequit q; sint opationes aīe. **Contra** predictum correlariū sic arguit. p; rōne empedoclis. Elementa sunt causa augmentatōis et diminutōis: ergo legitur q; aīa non est pncipiū augmentatōis: et per pns opationes potēte vegetatiue nō sunt ab aīa. **Preterea** quod conuenit alicui per se: ē pncipiū oīum illoꝝ q; pncipiant illud (sic ignis q; est calidus per se est cā coloris in rebus mixtis) s; inter alia elementa solus ignis videtur augeri et nutrir: ergo videtur q; solus ignis est cā augmētū et nutrimentū et non aīa. **Ad** primū dicit pbs destruēdo opinionē empedoclis q; augmentum in sursum et deorsum in aīatis pcedit ab aīa et nō ab elementis: quod p; dupliciter. **Nā** si pcederet ab elementis: sequeretur q; in oībus viuētib; suumeretur eodē modo sursum et deorsum: et alie differentie positōis. sequeretur et q; in q;bus essent due differentie positōis s; m nām distincte: eēt oēs s; m nām distincte: pns est manifeste falsus. nā in plātis sursum dicitur radix et locatur circa terrā: sed in hominibus sursum locat circa celum: et dicitur caput: in brutis vero sursum locatur medio mō. **Secundo** illud est pncipiū et cā augmētū qd continet elementa ne totaliter separent ab inuicē. hoc autē est aīa in rebus viuētibus: ergo aīa est pncipiū pncipale

augmētū et nō elementa: licet tamē ad augmētum instrumētaliū pcurrant. **Ex** quo patet q; primū argumētum soluitur negādo antecedēs. **Pro** ampliori tñ declaratiōe sciēdū est s; m doctorē sanctū in presenti lectiōe q; differentie positōis. s; sursum et deorsum: ante retro: dextrum et sinistrum in aliquib; distinguunt s; m nām. In aliis quibus vero distinguunt solū positōe quo ad nos. In illis autē i quibus sunt determinate partes q; sunt naturaliter pncipia aliquoꝝ motuum: distinguunt predictae differentie s; m naturā in vniuerso: ad cuius mediū nāliter ferunt graua: et ad cui; circūferentiā ferunt leuia. similiter i viuētibus s; m motum augmētū et decemētū: distinguuntur sursum et deorsum. **Nā** sursum dicitur illa pars: vnde viuētia alimentū accipiūt. deorsum autē pars apta vnde superfluitates emittūt: ante vero et retro in quibusdā determinant s; m sensum: dextrum et sinistrum determinat s; m motū locale. In his vero in quibus nō est determinata pars aliqua q; est pncipiū vel terminus alicuius motus: predictae differentie nō distinguunt s; m nām sed solū positōe quo ad nos et in rebus inanimatis: vnde eadē colūna dicitur sinistra et dextra. hec autem omnia doctor sanctus in lectione. **Ad** secūdū dicendū q; licet ignis sit cā instrumētaliū nutrimentū et nutritionis et c. tñ aīa est cā pncipalis. Cuius ratio phi ē: quia i vnoquoq; viuēte s; m nām ē certus terminus et determinata rō augmētū et magnitudinis: ergo illud qd est causa determinatōis magnitudinis et augmētū: est causa pncipalis augmētū. hoc autē est aīa et non ignis. nā ignis in infinitū potest extendi si in infinitum sit materia cōbustibilis aut inueniat: ergo et c. **Ex** predictis patet remotio duarū opinionū. Quarū prima est q; attribuit operationem potēte vegetatiue ipsi elementis indifferenter s; m q; lenitas dicitur causa motus sursum et grauitas motus deorsum. **Secūda** vero opinio attribuit predictas operationes ipsi igni tantum et nō ceteris elementis.

Sequitur in textu. (Quonia eadem est potentia et c.) **Hec** est lectio nona eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Itud est quartum capitulum secundi tractatus in quo pbs ponit duas cōclusiones. q; rā prima ē q; alimentū o; eē cōtrariū ei quod alitur: hec cōclusio pbatur duplici rōne: quā; prima ē. **Nā** alimentum decoquitur et mutatur in illud qd alit siue nutrit sed nil mutat nisi in cōtrariū: ergo alimentum est cōtrariū ei in quod mutatur. **Preterea** omne agens est cōtrariū pacienti. nā simile a simili non patit: sed alimentū patitur ab eo quod alitur. nam alterat ab eo et digerit. ergo et c. **Contra** hanc cōclusionē arguit vno rōne phi. **Nā** alimentū ē cā augmētū: s; oportet q; simile simili augeat: nā si aliquid diuersum opponeretur: non esset eiusdē augmētum: sed esset nature extranee adiunctio. videt ergo q; o; s; s; a si simili alit: et per cōsequens alimentum non debet eē cōtrariū ei quod alitur. **Preterea** arguitur cōtra primā rationem: nam aliquod mutatur in medium vt puta de albo in palidum: ergo falsum est dicere q; nihil mutatur nisi in cōtrariū. **Ad** primam dicendam secundum philosophum q; alimentum potest dupliciter considerari. vno modo ante decoctionem. sic est cōtrariū et dissimile ei qd alitur. Alio modo consideratur alimentum s; m q; iam decoctum est s; m q; conuertitur in substantias alit sic est simile ei quod alitur. vnde vno modo simile a simili alitur. Alio modo a suo cōtrario. Sed contra ista nulla est cōtrarietas: sed alimentū est s; a, ergo et c. **Dicendum** q; licet in genere s; be non sit cōtrarietas proprie dicta. s; p; hysica: est tamen cōtrarietas largo modo sumpta: videlicet pro quacūq; dissimilitudine. **Vel** dicendum q; licet in substantia non sit cōtrarietas s; formas substantiales: in ea tamen est cōtrarietas secundum formas accidentales: sicut patet de elementis. **Ad** secundam dicendam q; mediū cōparatum ad vnum est

tremorum inquantum rationem habet alterius extremi est quodammodo contrarium: sicut pallidum albo comparatum: dicitur nigrum: nigro vero comparatum dicitur album: vñ ratio non sequit. ¶ Pro maiori declaratione precedentium p̄s assignat tres condiciones i capite capituli que requirunt ad hoc q̄ aliquid sit alimentum. Quarum prima est q̄ alimentum videtur esse contrarium ei quod alitur propter rationes supra assignatas. Secunda est q̄ nō quodcumq̄ contrarium sufficit ad rationē alimenti: sed ō q̄ sit de illis contrariis que habent generationes ex se luices: quia nutrimentum conuertit in s̄bas nutriti. Tertia p̄ditio est q̄ sit ex illis cōtrariis que augmentum suscipiunt ex se inuicem: quia ex alimento sequit augmentum. vñ licet ex igne generetur aqua nō tñ dicit q̄ ex igne nutrit aqua sed potius e conuerso. ¶ Secunda conclusio est q̄ tres sunt partes potentie vegetatiue: videlicet potentia nutritiua augmentatiua & generatiua. hec conclusio pbatur duabus rōnibus que eliciuntur ex p̄s. Quarum prima est. Nam alimentum est obiectum potentie vegetatiue: vñ ergo est obiectum eius inquantum est in potentia per se ad corpus animatum: sic sicut potentia nutritiua: vel tale alimentum est in potentia ad corpus quantum: sic sicut potentia augmentatiua: vel tale alimentum est in potentia substantia generans: sic sicut potentia generatiua. ¶ Pro declaratione huius rōnis. p̄siderandum est s̄m doc. san. in lectiōe q̄ nihil nutrit nisi qd̄ est p̄cipās vita: sed oē participās vita ē animatus: ergo corpus quod alitur est animatus: sed alimentum est i potentia ad illud qd̄ alitur: p̄uertitur. n. in ipsius. Et q̄ relinquit q̄ alimentum inquantum est nutritionis obiectum est aliquid exis i potentia ad corpus animatum p se non per accēs. ¶ Ex predicta rōe infert p̄s diffinitiones potentie nutritiue: videlicet q̄ potentia nutritiua est principium nutritionis mediante alimento saluans suus susceptiuus. Et si dicatur alimentum est principium nutritionis: ergo non potentia nutritiua. Dicendum q̄ i nutritione sicut dicit doc. san. hic: sūt tria: videlicet qd̄ alitur: quo alitur: & ales quod ē duplex sci licet primū & primum. Ales primū est ipsa aia. Ales primum est anima vegetatiua. Illud vero quod alit est corpus habēs hanc animā: sed illud quod alitur instrumentaliter est alimentum. Ex quo patet q̄ alimentum & aia vegetatiua sine potentia eius diuersimode sunt p̄cipia nutritionis eius. ¶ Secunda ratio est: tñ sunt tres operationes potentie vegetatiue: videlicet nutritio: qua aliquis saluatur i esse individuali & augmentatio qua aliquid p̄ficat in maiorem perfectionem s̄m quantitatem & virtutē & generatio per quam aliquid quasi ei seipso perfectum exis: alteri esse & perfectionem tradit: ergo tñ sunt tres potentie anime vegetatiue: cum potentie distinguantur per operationes. Ex hac rōne infertur s̄m p̄m q̄ inter predictas operationes est ordo. nam nutritio est prima: secunda augmentatio: tertia v̄o & perfectissima: est ḡnatio. Cuius ratio est q̄ per nutritionem aliqd̄ saluatur in eē: per augmentum vero suscipit debitā quantitātē: & per generationem p̄ducit sibi simile. Sed manifestum est q̄ primo oportet rem habere & cōseruari in esse q̄ habere debitā quantitātē: & necesse est q̄ habeat determinatā quantitatem anteq̄ possit generare: ergo inter predictas operationes est ordo. Secundo infert diffinitionē anime vegetatiue: videlicet q̄ est generatiua alterius: similem sibi s̄m speciem. & si dicatur ipsius anime vegetatiue sūt alie perfectiones q̄ generare: vt patet ex dictis que sunt priora: ergo inconuenienter diffinitur anima pro generari tñ: dicendum s̄m doc. san. q̄ q̄ omnia denominantur a fine: finis autē operationum anime vegetatiue est generare alterum tale quale ipsum ē: ideo ipsa prima anima: videlicet vegetatiua conuenienter diffinitur per hoc quod est generatiua alterius &c. ¶ Contra predictam conclusionē sic p̄mo arguit: potentia anime ē altior virtus q̄ natura corporea: sed natura corporea eadē virtute dat vni esse & determinatam quantitātē: ergo a fortiori ipsa anima ea

dem virtute dabit rei esse & determinatam quantitatem: & per p̄s potentia augmentatiua & generatiua non differunt. ¶ Preterea per generationē res agit esse. similiter & per nutritionē. ergo potentia nutritiua & generatiua nō differunt. ¶ Ad primum dicendum q̄ res corporea inanimata acquirit esse ab agente extrinseco tñ qd̄ agit in materiam iam dispositam: ideo datur esse dat & quantitatem debitam s̄ res aiata in p̄ncipio sue generationis requirit parua quantitatem cum producat a principio intrinseco: videlicet a principio seminis: vnde ratio non sequitur. ¶ Ad secundum dicendum q̄ alimentum non ē principium generationis eius quod alitur: sed alterius quod est tale s̄m speciem: quale est quod alitur: q̄ s̄ba que alitur iam est & quod ē nō generat: q̄ nihil generat seipsum: q̄ qd̄ generat iam est: & qd̄ generatur non est. Ex quo patet q̄ aliud est quod acquirit esse p̄ alimentum & aliud per generationem. ¶ Circa predicta dubitatur primo virum corpus animatum nutriat: & videt q̄ nō. nā ignis dicitur nutriri ex aqua inquantum videlicet liquores humidus cedunt in ignis nutrimentum: sed p̄stat q̄ ignis est corpus animatum: ergo nō solum corpus aiatum nutritur. In oppositum ē p̄s hic in littera. ¶ Dicendum q̄ aliquid potest nutriri dupliciter. Uno modo proprie sic solum corpora animata augētur & nutriunt: quia dñs corpus animatum auget & nutrit: quilibet eius pars augetur & nutritur. Alio modo aliquid dicitur nutriri s̄ quādam similitudinē: & isto modo corpora inanimata possunt dici nutriri. ¶ Ad rationē dubij dicendum q̄ licet ignis dicatur nutriri improprie: non tamen dicit nutriri pprie. quia illud dicit nutriri proprie: quod i seipso aliquid recipit ad superius conseruationem: quod non accidit i igne licet videatur accidere. q̄ vt hic doctor sanctus & dum in materia accensa additur materia combustibilis. nouus ignis generat: non autem q̄ illud cōbustibile additum cedat in conseruationem ignis precedentis in alia materia prius accensa: puta si aliquod lignum de nouo igitur p̄ hanc ignitionē non conseruat ignitionē alterius ligni prius igniti: totus enim ignis qui est ex aggregatione multorum ignitorum: non est vnus simpliciter: sed videtur vnus aggregatione: sicut acernus lapidum est vnus: & p̄pter talem vnitatem: est ibi quedā similitudo nutritiōis. ¶ Dubitatur secundo vtrum alimentum sit instrumentum nutritionis: & videt q̄ nō. nā calor naturalis est instrum nutritionis: ergo non alimentum. In oppositum est p̄s in littera. ¶ Dicendum ad dubiū s̄m p̄m q̄ duplex est instrumentum nutritionis: videlicet coniunctum & separatum. calor naturalis dicitur instrumentum coniunctum. Alimentum vero dicitur instrumentum separatum instrumentum nutritionis. ¶ Dubitatur vltimo vtrum generatio solum reperiat in animatis: & videt q̄ non: quia ex aqua generat ignis: sed aqua & ignis non sunt corpora animata. ergo &c. ¶ Preterea in diuinis reperit generatio: & tamen deus non dicitur animatus presertim aia vegetatiua: ergo idem quod prius. In contrarium arguit nam generatio est operatio potentie vegetatiue: s̄ potentia vegetatiua solum reperit in animatis: ergo & generatio. ¶ Dicendum q̄ generatio potest accipi tripliciter. Uno modo cōiter videlicet prout est progressio de non eē ad esse: & isto modo generatio reperit tam in animatis q̄ in inaiatis. Secundo modo accipit pprie videlicet vt est progressio alicuius viuētis ab aliquo viuente coniuncto s̄m rationem similitudinis i specie: & isto modo generatio reperit in aiatis: & pprie vocatur nascitas. Tertio modo accipitur generatio ppriissime: videlicet vt est progressio alicuius viuētis ab aliquo viuente coniuncto s̄m rōnē idētatis in esse: & isto modo generatio nō potest reperiri in creaturis: sed solum in deo: q̄ in creaturis generans & genitum differunt s̄m esse: non autē in diuinis. ex quo patet solutio ad rationem dubij.

¶ Sequitur in textu. (Determinatis autē &c.) ¶ Hec est lectio decima eiusdē libri: & in p̄mto sancti Thome.

stud est quintum capitulum presentis tractatus in quo philosophus determinando de parte sensitiva in communi ponit duas conclusiones. Quarum prima est quod sensus est potentia passiva. hec conclusio probatur tali ratione philosophi. Sentire est quoddam pati: ergo sensus est potentia passiva. Assumptum patet: quia sentire consistit in motu. cum sensatio in actu sit quedam alteratio: et unumquodque secundum quod alteratur patitur: ergo sentire est quoddam pati. Contra hanc conclusionem sic arguitur. Sensus est quoddam ens in actu ut in hoc capitulo concedit philosophus: sed esse in actu magis pertinet ad agere quam ad pati: cum unumquodque agit secundum quod est in actu: ergo sensus est in potentia activa. Preterea potentia passiva comparatur ad suum obiectum: sicut effectus ad suam causam sive principium sicut supra concessum est: sed sensus non comparatur ad suum obiectum sicut ad suam causam: ergo idem ut supra probatio maioris. quia obiecto non existente sensus existit: ergo obiectum non est causa eius. Preterea illud quod est principium operationum: est potentia activa: sed sensus est principium operationis et agendi: ergo sensus est potentia activa. Ad primum dicendum quod aliquid dicitur esse in actu dupliciter ut dicit hic doctor sanctus. Uno modo in actu completo et perfecto: et isto modo esse in actu pertinet ad agere magis quam ad pati. Alio modo dicitur aliquid esse in actu incompleto et imperfecto sicut motus cum dicitur actus entis in potentia. et isto modo esse in actu bene pertinet ad pati. sensus autem est in actu secundo modo et non primo modo. Ad secundum dicendum quod obiectum sensus est principium ipsius sensus non quantum ad esse nature absolute: sed quantum ad actum sentiendi. et licet obiecto non existente secundum actuale existentiam remaneat sensus: non tamen potest remanere sensus nisi remaneat naturalis habitudo ad ipsum obiectum ut supra declaratum est. Ad tertium dicendum quod duplex est operatio: nam est quedam qua aliquid perducitur ab aliquo extrinseco que dicitur operatio transiens sicut domificare vel verberare. Alia est operatio qua aliquid inscipitur in operante que vocatur operatio imanes. Illud autem quod est principium operationis primo modo sumpte: bene est potentia activa: non autem secundo modo: sensus autem est principium operationis secundo modo dicte: unde ratio non sequitur. Secunda conclusio. Sensus in actu non est ipsa sensibilia. ita scilicet quod ex eis componatur ut antiqui voluerunt. hec conclusio probatur duabus rationibus philosophi. Quarum prima est. Nam si sensus esset ipsa sensibilia in actu. sequeretur quod ipse sensus posset sentiri: consequens est falsum: et contra experientiam: et consequentia patet: quia ipsa sensibilia possunt sentiri. Secunda ratio: si sic sequeretur quod sensus posset sentire sine exterioribus sensibilibus: consequens est falsum. ergo et c. patet sequela. Sensus potest sentire presentibus sensibilibus. ergo si sensus esset sensibilia in actu: sequeretur quod posset sentire sine sensibilibus exterioribus. Ex hac conclusione inferitur unum corollarium quod sensus non est in actu sine sensibilibus exterioribus: sed in potentia tantum sicut combustibile: quod est potentia tantum ignitum: non comburitur ab ipso sine exteriori combustione. Nam si esset actu ignitum: combureret seipsum et non indigeret exteriori igne ad hoc quod combureretur. Ex predictis etiam patet falsitas opinionum Empedoclis et illorum qui posuerunt sensum actu esse sensibilia ipsa. propter hoc quod simile si simili cognoscitur: voluerunt enim quod anima sensitiva esset composita ex sensibilibus: ut cognosceret omnia sensibilia. Contra predictam conclusionem et eius corollarium: sic primo arguitur. Intellectus in actu est illud quod intelligitur: quia ex intellectu et intellecto fit unum: ut patet tertio huius. ergo a simile sensus in actu est sensibile in actu. Preterea illud quod sem-

per est in natura animali existente est in actu: sed sensus est huiusmodi ad minus sensus tactus ut supra concessum est: ergo sensus est in actu et non tantum in potentia. Preterea illud quod est coniunctum operationi: est ens in actu: sed sensus est coniunctus operationi: ut visus coniungitur ipsi videre. ergo et c. Ad primum dicendum quod dum dicitur quod intellectus in actu et intellectum sunt unum ibi est predicatio causalis et non essentialis: et est sensus quod ex intellectu et intellecto fit unum. Unde non oportet quod ipse intellectus in actu sit ipsum intelligibile. Et similiter dicendum est de sensu et sensibili. Ad secundum dicendum quod licet sensus quantum ad esse nature semper sit animali existente: non tamen semper est quantum ad actualem sensationem. unde sensum esse in actu potest intelligi dupliciter. Uno modo presentialiter et quantum ad esse nature: et isto modo conceditur argumentum. Alio modo quantum ad actum sentiendi: et isto modo non oportet. Ad tertium dicendum quod ipse sensus dicitur aliquando esse in potentia coniuncta actui: videlicet quando actualiter sentit per impressionem similitudinis exterioris sensibilis. Aliquando vero dicitur esse in potentia distante ab actu: ut patet in dormientibus ab actu scilicet sensationis. secus autem loquendo de actu actualis existentie.

Sequitur in textu. (Dividendum autem et c.) Hec est lectio undecima eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

stud est sextum capitulum predicti tractatus in quo philosophus ostendendo qualiter sensus reducatur de potentia ad actum: ponit duas conclusiones. Quarum prima est. Quod aliquis qui reducitur de potentia ad actum scientie: dicitur pati: hec conclusio probatur tali ratione: quia passio importat quandam receptionem: sed dum aliquis reducitur de potentia ad actum sciendi: recipit aliquid. ergo et cetera. Pro declaratione huius conclusionis advertendum est secundum philosophum in littera: quod aliquis dicitur in potentia sciens dupliciter. Uno modo quia naturalem potentiam habet ad sciendum: sic ille dicitur de numero habentium scientiam qui habet naturam ad sciendum. Secundo modo aliquis dicitur in potentia ad sciendum qui habet iam habitum scientie non tamen actu considerat. Considerandum est secundo quod predicti duo modi potentie differunt: quia ille qui est in potentia primo modo non potest reduci ad actum sine exteriori agente: sed bene secundo modo. Ille enim qui habet naturalem aptitudinem ad sciendum et non habitum scientie: reducitur ad actum per doctorem: aut intrinsecum aut extrinsecum. et per acquisitionem doctrine. Ille autem qui habet habitum scientie: potest speculari dum vult. Considerandum est tertio quod ille qui est in potentia primo modo: dum reducitur ad actum scientie alteratur per doctrinam et multoties talis mutatio est ex contrario habitu: videlicet ex ignorantia: sed ille qui est in potentia secundo modo dum reducitur ad actum: non alteratur nec transit de contrario habitu. Considerandum est quarto secundum doctorem sanctum quod duplex est ignorantia. Quedam est ignorantia pure negationis: quando scilicet aliquis veritatem non cognoscit: neque contrario errore detinetur. Alia ex ignorantia parve dispositionis ut quando aliquis detinetur errore contrario veritati. Quando autem aliquis de ignorantia prima reducitur ad scientiam: fit actu sciens: non quasi mutatus de contrario habitu: sed sicut acquirens scientiam. qui vero de ignorantia secunda reducitur ad scientiam: reducitur ad actum quasi de contrario habitu mutatus. Considerandum est quinto quod duplex est passio. quedam est passio corruptiva per quam scilicet aliquid re-

monetur a patiente. Alia est passio perfectiva: quā aliquid recipit in patiente. Quoniam autem dicitur quod ille qui reducitur de potentia ad actum scientie patitur: intelligendum est de passione perfecta et non corruptiva. Cuius ratio est: quia quod est receptivum alterius: comparatur ad ipsum: sicut potentia ad actum: actus autem est perfectio potentie: ideo dum aliquis reducitur ad actum scientie: suscipiendo scientiam: patitur passione perfecta. **C**onsiderandum sexto quod passio accipitur dupliciter. Uno modo proprie secundum quod habet fieri cum quadam corruptione: que fit a contrario: passio enim proprie dicta videtur importare quoddam detrimentum patientis: in quantum ab agente detrimentum accidit patienti secundum quod aliquid a patiente abicitur: que quidem abicitio est quaedam corruptio vel simpliciter: sicut quando abicitur forma substantialis: vel secundum quid: quando dicitur forma accidentalis. Alio modo accipitur passio communiter et minus proprie secundum quod importat quandam receptionem: et isto modo accipitur hic. **C**onsiderandum ultimo quod duplex est alteratio quedam est proprie dicta: que scilicet est de contrario in contrarium et vocatur alteratio corruptiva. Alia est alteratio communiter sumpta: que est mutatio in habitum et naturam secundum quod in aliquo recipiuntur forme et habitus sine perfectiones. et dicitur alteratio perfectiva. Quando autem habens habitum scientie reducitur ad actum considerandi: alteratur alteratione secundo modo dicta: et non primo modo. Quando vero reducitur de potentia ad habitum scientie alteratur etiam secundo modo et non primo modo: secundum rei veritatem: licet sit quedam similitudo alterationis: que est de contrario in contrarium: hec omnia doctor sanctus in lectione. **C**ontra predictam conclusionem arguitur sic: ubicumque est passio: ibi est privatio alicuius perfectionis: sed quando aliquid efficitur sciens non est ibi in eo privatio perfectionis: sed magis proficitur: ergo non patitur. **P**reterea ubi est passio ibi est alteratio: sed qui recipit scientiam non alteratur: cum alteratio sit solum ad tertiam speciem qualitatis: ergo etc. **P**reterea si esset ibi passio vel alteratio in receptione scientie aut esset de contrario in contrarium aut non. Si secundo modo sequitur quod ibi non esset alteratio: cum alteratio sit de contrario in contrarium. Si primo modo tunc in receptione scientie esset corruptio quedam: quod est falsum: ergo etc. **A**d hec argumenta per solutio ex dictis. Verumtamen considerandum est hic secundum doctorem sanctum in lectione quod quando aliquis ab ignorantia prave dispositionis: videlicet ab errore reducitur ad viam veritatis: est ibi quedam similitudo alterationis que est de contrario in contrarium: non tamen vere est ibi talis alteratio. nam alterationi que est de contrario in contrarium virumque per se et essentialiter: (et per hoc semper ei competit) videlicet licet quod sit a contrario: et quod sit in contrarium: ut dealbatio si enim non est nisi ad album: ita non est nisi a nigro vel a medio colore: quod respectu albi est quodammodo nigrum. Sed in acquisitione scientie: hec non essentialiter et per se competunt: sed accidit quod ille qui acquirit scientiam veritatis in principio fuit in errore: quod absque hoc potest reduci ad scientiam veritatis. unde non est vera alteratio de contrario in contrarium. **E**t si queratur verum ille qui accipit scientiam et fit actu sciens semper fiat actu sciens a magistro: videtur quod non: quia multoties aliqui acquirunt scientiam absque magistro per se inveniundo. **A**d quod respondet doctor sanctus quod cum aliquis est in potentia sciens: si fiat actu sciens oportet quod hoc fiat ab eo quod est in actu: sed aliquando ille qui est in potentia reducitur a principio extrinseco: sicut aer illuminatur ab eo quod est actu lucidum. Quando quod autem reducitur ad actum a principio intrinseco: sicut aliquando homo sanatur a natura: et isto ultimo modo se habet in acquisitione scientie: homo enim acquirit scientiam a principio intrinseco inveniundo: et a principio extrinseco addiscendo. **S**ecunda conclusio: quando aliquis reducitur de potentia sentiendi ad actum dicitur pati modo supra posito. hec conclusio probatur tali ratione. sicut se habet potest

tia sciendi ad actum sciendi. ita se habet ratio sentiendi ad actum eius: sed dum aliquis reducitur de potentia ad actum sciendi: patitur: ergo etc. **P**ro cuius declaratione considerandum est quod aliquid dicitur esse in potentia sentiendi duobus modis. Uno modo illud dicitur in potentia sentiendi: quod non dum habet sensum: natura enim est habere. Alio modo quod iam habet sensum et non sentit: sed est in potentia sentiendi. De prima autem potentia aliquis reducitur ad actum per generationem: quia sensus naturaliter est in anima: secus est de scientia que non inest homini per naturam: sed secunda potentia aliquis reducitur ad actum per presentiam obiecti et determinatam dispositionem organi. **C**onsiderandum vterius quod sensus non potest reduci de potentia secunda ad actum per ea que intra ipsum sunt. cuius ratio est secundum doctorem sanctum: quia obiecta sensus sunt extra animas: et per consequens sunt singularia: scientia vero est universalis que quodammodo sunt in anima. Unde ille qui iam habet scientiam: non oportet quod querat exteriora sua obiecta sed habet eas in se. et per consequens potest considerare ea cum vult: nisi per accidens impediatur: sed sentire non potest aliquis cum vult quia sensibilia non habet in se. **C**irca predicta movet doctor sanctus duas dubitationes. Quarum prima est verum sensus sit singularium tantum: scientia vero universalium. **E**t videtur quod non. Quia illa potentia cuius obiectum habet rationem communem et universalem: non dicitur esse singularium: sed sensus est huiusmodi cum obiectum eius sit color in communi et non hic vel ille color: ergo etc. **P**reterea quorum est scientia: eorum est sensus: cum nihil sciat quod non cadat sub sensu: sed scientia est universalium. ergo sensus similiter erit universalium. **D**icendum quod sensum esse universalium potest intelligi dupliciter. Uno modo accipiendo sensum pro operatione sentiendi: et isto modo sensus est singularium: quia operationes sunt singularium. Alio modo accipiendo sensum pro potentia sensitiva. et hoc dupliciter vel subiective: vel obiective. Si primo modo sic etiam sensus est singularium. Si secundo modo hoc iterum dupliciter: vel per se vel per accidens. Si secundo modo sic sensus est bene universalium. Si primo modo sic sensus non est nisi singularium. cuius rationem assignat doctor sanctus in lectione. **N**am sensus est virtus in organo corporali existens et unumquodque recipit in alio: per modum sui: ergo oportet quod sensus materialiter et corporaliter recipiat similitudinem eius quod incorporealiter intelligitur: et quia intellectus est virtus immaterialis. ideo oportet quod recipiat immaterialiter et incorporealiter illud quod intelligitur. Illa autem que sunt materialia et corporalia: sunt singularia. Illa autem que sunt immaterialia et incorporealia per abstractionem: sunt universalia: ideo sensus dicitur esse singularium: scientia vero universalium. **A**d rationem dubii dicendum quod sensus non percipit universalitatem ratione sui obiecti: sed fertur immediate ad individuum vagum alicuius generis. ut puta ad aliquod corpus coloratum: et non ad hoc vel ad illud: secundum quod huiusmodi: ut ratio volebat. **A**d secundum dicendum quod quorum est scientia. eorum est sensus: non tamen eodem modo: que illa que prius sunt in sensu materialiter et corporaliter intelliguntur: postea ab intellectu immaterialiter absque conditionibus individuantiis. **D**ubitatur secundo verum universale habeat esse in anima: sicut iam dictum est: et videtur quod non. Nam universale est in singularibus: ergo non est in intellectu. **P**reterea universale est in predicato et est essentia quedam: ergo est ens extra animam: patet consequentia: quia nihil ponitur in predicato nisi sit ens extra animas ut vult doctor sanctus. **A**d dubium dicendum secundum doctorem sanctum quod universale accipitur dupliciter. Uno modo pro ipsa natura communi prout subiacet intentioni universalitatis. Alio modo potest considerari secundum se et absolute. Et hoc dupliciter. vno modo secundum esse materiale quod est in materia naturali. Aliud au

sem immateriale secundum quod est in intellectu. Si consideretur secundum esse quod habet in materia naturali: non potest ei aduenire intentio vniuersalitatibus: quia per materias individualiter: sed ei aduenit intentio vniuersalitatibus secundum quod abstrahitur a materia naturali non realiter sed per abstractionem intellectus per primam eius operationem intelligendo. scilicet naturam: non apprehendendo principia individualitatis: per ergo quod intentio vniuersalitatibus non potest attribui nature secundum esse quod habet in individualibus sed secundum esse quod habet in intellectu per respectum tamen ad singularia: sic vniuersalia secundum intentionem vniuersalitatibus considerata sunt in intellectu: de quo clarus in metaphysica habebitur et disputabitur: et per hoc patet solutio ad rationes dubii.

Sequitur in textu. (Dicendum autem secundum vnum quodque et cetera.) Et hic incipit lectio duodecima eiusdem libri et in commento sancti Thome.

Stud est septimum capitulum in quo philosophus ponens differentias inter sensibilia communia et propria ponit vnam conclusionem: videlicet quod sensibile vnum diuiditur in sensibile per se et sensibile per accidens. Sensibile autem per se bene subdiuiditur in sensibile proprium et sensibile commune: hec conclusio probatur tali ratione secundum doctorem sanctum. Item cum sentire consistat in quodam pati et alterari ut supra dictum est: differentia sensibilibus inuenienda est secundum differentiam immutationis vel ergo tale sensibile nil facit ad immutationem sensus: vel aliquid facit. Si primum sic est sensibile per accidens. Si secundum sic est sensibile per se: et hoc est dupliciter: vel quia immutatio attenditur quantum ad speciem agentis: sic est sensibile per se proprium: vel quantum ad modum actionis: sic est sensibile per se commune. Pro huius conclusionis ampliori declaratione considerandum est primo quod sensibile per accidens dicitur illud quod accidit sensibili per se: sed sensibile per se dicitur illud quod ratione sui et non alterius aptum natum est percipi a sensu: Sensibile vero proprium dicitur illud quo aptum natum est percipi ab vno solo sensu tantum: et sunt quatuor: videlicet color: sonus: sapor: odor: et quatuor qualitates tangibiles: scilicet sensibile commune dicitur illud quod aptum natum est non ab vno solo sensu sed a pluribus percipi: sicut ista motus: quies: numerus figura et magnitudo que dicuntur sensibilia: non quia ab omnibus sensibilibus percipiuntur: sed quia apta nata sunt percipi a pluribus sensibilibus que ab vno. Considerandum ulterius quod sensus potest decipi circa sensibilia communia: nunquam tamen potest decipi circa sensibilia propria: et hoc tribus conditionibus obseruatis. Quarum prima est quod ibi sit debita dispositio organi: secunda quod ibi sit debita dispositio medii. Tertia quod ibi sit determinata distantia inter sensum et sensibile.

Considerandum tertio quod ad hoc quod aliquid sit sensibile per accidens due conditiones requiruntur: quarum prima est quod illud accidit sensibili per se. Secunda est quod illud percipiatur immediate ab aliqua alia potentia precepto sensibili per se. Tertia quod sit vel a sensu vel ab intellectu vel a vi cogitativa vel estimativa. Exemplum primum et dulce percipitur per accidens a visu: exemplum secundum ut aliquis videt aliquem moueri percipit per intellectum quod habet vitam: exemplum tertium ut dum aliquis videt aliquem coloratum per vim cogitativam percipit sortem vel platonem: exemplum quartum: ut dum ouis videt lupum per vim estimativam percipit ipsum esse inimicum eius. Considerandum quarto quod vis cogitativa pertinet ad partem sensitivam: et dicitur alio nomine ratio particularis. Quia sicut ratio vltima est collectiua intentionum vltimum: ita ratio particularis dicitur collectiua intentionum particularium sine individualium. Et illa vis que dicitur cogitativa in homine dicitur estimativa in brutis. que tamen differunt in hoc quod vis cogitativa apprehendit individuum: ut existens sub natura communi. sed estimativa apprehendit individuum secundum quod est ens aut principium alicuius actionis. Contra predictam conclusionem arguitur primo sic. Numerus cum multitudo mensurata per vnum solum apprehenditur per intellectum: cum ordinare et colligere ad intellectum pertineat: ergo numerus non est sensibile.

Preterea numerus non percipitur ab omni sensu: ergo non est sensibile commune. Preterea animal est sensibile per se: et tamen non immutat sensum: ergo insufficienter dicitur quod sensibile per se est illud quod per se et non ratione alterius immutat sensum. Ad primum dicitur quod numerus potest considerari dupliciter. Uno modo secundum suam esse essentiam: sic solum percipitur ab intellectu. Alio modo secundum suam esse materiam: sic percipitur a sensu. Ad secundum dicitur quod sensibile commune non dicitur commune quia aptum natum sit sentiri ab omnibus sensibus sed a pluribus ut dictum est. Ad tertium dicitur quod sensibile potest accipi dupliciter. Uno modo active scilicet quod descendit a sentio sentis sentit: et sic animal dicitur sensibile per se. Alio modo passive ut quando descendit a sentio: ris tiri: sicut accipitur in proposito: et isto modo animal non est sensibile per se sed per accidens. Circa predicta dubitatur secundum doctorem sanctum in lectione: vtrum illa que dicuntur sensibilia communia possunt dici sensibilia per se et propria: et videtur quod sic rationibus aliquorum. Nam huiusmodi sensibilia sunt propria sensui communi: sicut sensibilia sunt propria singulis sensibus: ergo videtur quod sint sensibilia per se et propria. Preterea sensibilia propria non possunt esse sine communibus sensibilibus per se et non per accidens. In contrarium arguitur. nam sicut sensibilia per accidens non apprehenduntur nisi in quantum sensibilia propria apprehenduntur: ita nec sensibilia communia: nunquam enim visus apprehendit magnitudinem aut figuram nisi in quantum apprehendit coloratum. Dicendum quod aliquid dicitur per accidens dupliciter. Uno modo ut per accidens distinguitur contra per se: et isto modo predicta sensibilia dicuntur sensibilia per accidens. Alio modo ut distinguitur per se contra per se: contra per alterum: et isto modo non dicuntur sensibilia per se sed per accidens. Ad primam rationem dubii dicendum negando assumptam: (quia ut dicit hic doctor sanctus) falsum est quod ista sensibilia communia sint propria obiecta sensus communis. nam sensus communis est quedam potentia ad quam terminantur immutationes omnium sensibilibus. unde circa ipsas immutationes proprium sensuum a suis obiectis habet sensus communis aliquas proprias operationes: quas sensus proprii habere non possunt: percipit enim immutationes sensuum et discernit inter eas et inter sensibilia diversorum sensuum. Ad secundam dicendum negando primam: quia non dicitur sensibile per se: ex eo quod non potest esse sine alio: sed ex eo dicitur sensibile per se quia aptum natum est percipi ratione sui et non ratione alterius. Ad rationem in contrarium negat primam.

Sequitur in textu. (Quis quidem visus hoc est visibile et cetera.) Et hic incipit lectio decimaquarta eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Stud est octauum capitulum huius secundi tractatus in quo philosophus determinando de colore. lumine et dyaphano: quantum ad quod sunt ponit duas conclusiones. Quarum prima est. Color est sensibilis per se: hec conclusio probatur tali ratione. Illud quod habet in se causam alicuius predicati: tale predicatum conuenit sibi per se in secundo modo dicendi per se: ut per primo potest. sed color habet in se causam visibilitatis: ergo sequitur quod color est sensibilis per se. probatio maioris: quia omnis color est motus dyaphani secundum actum: sed illud quod mouet dyaphanum secundum actum: est visibile: ergo sequitur quod color secundum suam naturam est sensibilis. Pro huius conclusionis declaratione considerandum est secundum philosophum quod dyaphanum est illud quod non habet proprium colorem in actu. sed est susceptivum extranei coloris. Et vocatur alio nomine corpus transparentis vel perspicuum sicut sunt aer aqua et multa corpora solida: ut sunt lapides quidam et aurum. Nec ista dyaphaneitas conuenit corporibus predictis secundum propriam naturam elementorum: sed secundum quandam naturam communiorem cum dyaphaneitas reperitur et in corporibus celestibus. Considerandum est secundo quod lumen est actus dyaphani secundum quod dyaphanum est. nam sicut se habet color ad corpus terminatum: ita se habet lumen ad dyaphanum: sed manifestum est quod color est actus corporis terminati: ergo lumen

Tractatus

est actus dyaphani sicut quod huiusmodi. **C**onsiderandum est tertio quod lux lumen radius et splendor sic inter se differunt quia lux est qualitas primi corporis alterius: lumen vero est qualitas a corpore lucido suscepta in alio. Et si tale lumen per rectam lineam ad corpus lucidum penetrat: tunc vocatur radius. Si vero causetur ex reuerberatione radii ad corpus lucens: vocatur splendor. **C**onsiderandum est quarto quod aliqua sunt corpora actu lucida: quedam dyaphana: quedam opaca: quia cum lux sit qualitas primi alterius: quod est maxime perfectum et formale: illa corpora que sunt maxime nobilia sunt lucida actu: que autem sunt propinquiora: sunt receptiva luminis: non tamen sunt lucida sicut sunt corpora dyaphana: que autem sunt maxime materia non sunt lucida actu: nec sunt susceptiva luminis sicut sunt opaca. **C**ontra predictam conclusionem sic primo arguitur. Illud quod conuenit alicui per se est de ratione eius: sed visibile non est de ratione coloris ut dicitur philosophus: ergo color per se non est visibilis. **P**roterea color non est visibilis sine lumine: ergo non est visibilis per se. **A**d primum dicendum quod illud quod conuenit alicui per se in primo modo dicendi per se: bene est de ratione eius: non autem illud quod conuenit alicui per se in secundo modo dicendi per se: visibile autem conuenit colori per se in secundo modo dicendi per se: unde ratio non sequitur. **A**d secundum dicendum quod lumen non requiritur ad videndum per colorem: sed per medium ut infra patebit. **S**ecunda conclusio lumen non est corpus: **P**robat talis ratio philosophi. Impossibile est duo corpora simul in eodem esse: sed lumen simul est cum dyaphano: ergo si lumen esset corpus: duo corpora essent simul. **P**robat maioris: nam contrarium est idem subiectum: sed lumen et tenebrae sunt contraria sicut modum quo partitio et habitus contrariantur: sed sicut tenebrae est dyaphanum: et per se lumen erit simul cum dyaphano. **P**roterea si lumen esset corpus oporteret quod illuminatio esset motus localis: sed illuminatio non est motus localis cum sit in instanti: ergo lumen non est corpus. **P**ro huius conclusionis declaratione considerandum est quod aliqui antiquorum dicebant quod lumen esset corpus. Alii dicebant ipsum esse naturam spirituales. Alii autem dicebant ipsum esse euentiam coloris: alii vero dicebant ipsum esse formam substantialem solis. Sed primum stare non potest propter rationes predictas. neque secundum quia si lumen esset natura spiritualis: non caderet in comprehensionem sensus: primum est contra experientiam: ergo lumen non est natura spiritualis. et quod videtur nomine luminis in spiritualibus: hoc est quia visus est spiritualis: et subtilior: ceteris sensibus. quod per primo ex parte obiecti: quia aliqua cadunt sub visu sicut proprietates in quibus continentur inferiora corpora cum superioribus: per etiam ratione immutationis: nam sensus visus est spiritualis: ex modo immutationis. nam in solo visu est mutatio spiritualis absque naturali. **P**ro quo notandum quod immutatio naturalis vocatur quando qualitas suscipitur in patiente sicut esse nature sicut cum aliquis infrigidatur. Sed immutatio spiritualis est sicut quod spiritus recipitur in organo sensus per modum intentionis et non per modum naturalem. neque tertium stare potest. nam si lumen esset nisi euentiam coloris: sequeretur quod nulla essent que lucerent de nocte: primum est falsum et contra experientiam: ergo et. neque ultimum stare potest quia nulla forma substantialis est per se sensibilis sed lumen per se est sensibilis: ergo et. **C**ontra predictam conclusionem sic arguitur. Illud cui competunt proprietates corporis est corpus: sed luminis competit proprietates corporis: ut puta reuerberatio: ergo lumen est corpus. **D**icendum quod reuerberatio non competit luminis nisi sicut quandoque similitudinem: nam sicut aliqua corpora reuerberant et reuertuntur ad corpus a quo exierunt: ita et radii luminis reuerberant a corpore opaco et reflectuntur. Ideo similitudinarie ei proprietates corporis competunt. **U**trum autem lumen sit qualitas aut aliquid aliud inferius declarabitur. **C**irca predicta dubitatur utrum lumen requiratur ad videndum per medium tantum et non propter colorem. Et arguitur quod non rationibus alberti tenentis istam partem. nam color potest mouere dyaphanum sine lumine: ergo sequitur quod lumen requiritur propter colorem et non propter medium tantum. **P**roterea vni-

Secundus

us potentie debet esse vni obiectum: si ergo lumen requireret propter medium et non propter colorem: ipsius visus essent duo obiecta: et sic visus esset vna potentia. **P**roterea qui est in obscuro videt ea que sunt in lumine et non e converso: ergo signum est quod lumen requiratur propter colorem. **A**d dubium dicendum est sicut dicitur sancti thome. quod lumen requiritur propter medium tantum et non propter colorem. cuius rationem assignat: nam color est visibilis per se ut dicitur philosophus: ergo habet in se causam ut possit videri: et per consequens lumen non requiritur propter colorem ut videatur. **A**d primam rationem dubii dicendum quod color sicut suam propriam naturam aptus natus est mouere dyaphanum imperfecte. **P**ro cuius euentiam considerandum est: (ut dicitur hic dicitur sancti thome.) quod differentia est inter virtutem perfectam et imperfectam. nam forma que est virtutis perfecte in agendo: non solum potest inducere suam similitudinem in susceptibili: sed etiam potest disponere patientem ut sit proprium eius susceptivum: quod non potest facere si sit imperfecte virtutis cum ergo virtus coloris in agendo sit imperfecta respectu luminis: quia color nihil aliud est quam lux quedam quodammodo obscurata ex admixtione corporis opaci: ideo non habet virtutem ut faciat medium in sua dispositione qua sit susceptivum coloris: quod tamen potest facere lux pura. **A**d secundum dicendum quod vni potentie possunt esse plura obiecta subordinata: ita quod vnum sit obiectum quod et alius sit obiectum quo. color autem dicitur obiectum quod et materiale visus: lumen vero extrinsecum dicitur obiectum quo: unde non sequitur ratio. **A**d tertiam rationem patet solutio ex dictis. nam quod aliquis in obscuro existens possit videre ea que sunt in lumine: hoc est quia lumen requiritur propter medium et non propter colorem. Et si dicatur ratio formalis alicuius obiecti requiritur propter obiectum sed lumen est ratio formalis coloris: ergo et. **D**icendum quod duplex est lumen: videlicet lumen extrinsecum et lumen intrinsecum: quod includitur in colore: lumen autem extrinsecum non est ratio formalis coloris de quo dubium procedit: unde ratio est nulla.

Sequitur in textu. (Est autem coloris susceptivum non color et c.)

Hic incipit lectio decimaquinta eiusdem libri: et in commento sancti thome.

Stud est nonum capitulum presentis tractatus in quo philosophus ostendens qualiter dyaphanum se habet ad colorem habet quinque conclusiones. Quarum prima est quod dyaphanum est sine colore. hec conclusio probatur tali ratione philosophi. nam illud quod est susceptivum alicuius non habet illud cum nihil suscipiat quod habet. sed dyaphanum est susceptivum coloris ut ex predictis patet: ergo dyaphanum est sine colore. **E**x hac conclusione inferunt primo quod dyaphanum sicut se non est visibile: quia vnum quodque est visibile sicut colorem: sed dyaphanum non habet in se colorem: ergo dyaphanum sicut se non est visibile. **S**ecundo inferunt quod dyaphanum est actu tenebrosum quia dyaphanum est aptum natum suscipere colorem et non habet in se colorem neque lumen: ergo dyaphanum est etiam tenebrosum. **S**ecunda conclusio. Aliqua sunt visibilia que non solum videntur in lumine: sed etiam in tenebris: hec conclusio per ad sensum. nam quedam sunt animalia et alia quedam entia (quorum non est vnum nomen commune) que videntur in tenebris ignita et in nocte. lucida: ut sunt capita quorundam piscium et squame et oculi quorundam animalium que videntur de nocte: ergo aliqua sunt visibilia que videntur in tenebris. **S**ed considerandum est quod talia visibilia videntur in lumine et in tenebris: sed in lumine videntur ut colorata: et in tenebris ut lucida. Cuius ratio est: quia in eorum compositione habent aliquid lucis in quantum lucidum ignis et dyaphanum aeris et aque: non est in eis totaliter comprehensum per opacum terre. id videntur in lumine et in tenebris. **E**t quia habent modicum de luce: ideo per presentiam mai-

ris luminis talis lux offuscatur: ideo in lumine sine in die
 non videntur ut lucentia: sed ut colorata: quia etiam talis lux non
 potest immutare dyaphanum sicut color: ideo talia videntur in te-
 nebris ut lucetia et non colorata. **Tertia conclusio** color
 non potest videri sine lumine hec conclusio probatur dupliciter. **Primo**
 modo ratione. **Ita** hoc est de ratione coloris: quod fit quod motus
 dyaphanum secundum actum: sed non potest movere dyaphanum: nisi
 mediante lumine: ergo color non est visibilis sine lumine.
Secundo probatur a signo quia si ponatur sensibile immediate su-
 pra visum non percipitur a visu. nam sensibile positum supra sen-
 sum non facit sensationem: ergo signum est quod color non potest videri
 sine lumine. **Quarta conclusio**. Si inter oculum videntem
 et rem visam esset vacuum non fieret visio. **Hec conclusio**
 probatur tali ratione philosophica. **Ita** ad hoc quod fiat visio oportet organum
 visus pariat a visibili: sed non potest pati a visibili nisi per
 aliquid medium. si autem esset vacuum non esset medium: ergo si es-
 set vacuum non esset visio. **Ex quo** habet falsitas opinionis de-
 mocriti quod opinatus fuit quod si inter rem visam et oculum esset
 vacuum quod possit aliquid quacunque rem parat videre per quam-
 cunque distantiam. **Quinta conclusio**. Aliqua sunt visibi-
 lia que videntur in tenebris non solum ut lucentia: sed et ut colo-
 rata. et que videntur in lumine non solum ut colorata: sed etiam
 ut lucetia: hec conclusio probatur etiam ad sensum: nam ignis
 habet tantum de lumine quod potest facere omnino dyaphanum in actu:
 ergo ignis videtur ut quid coloratum. **Et quia** ignis non habet
 in debile lumen quod ad partem maioris luminis obicit: ideo
 videtur in lumine non solum ut quid coloratum sed ut lu-
 cidum. **Circa predicta** dubitatur utrum color sit proprium
 obiectum visus. et videtur primo quod non. **Ita** proprium obie-
 ctum alicuius potentie potest movere potentiam: sed non
 potest movere per se visum: cum non possit movere vi-
 sum sine lumine ut concessum est: ergo etc. **Preterea**
 vel potest percipi ab aliqua potentia quod non continetur
 sub subiecto: sed visus potest percipere quod non est co-
 loratum: ut puta tenebras et stellis: ergo etc. **Dicendum**
 breviter quod color est obiectum visus comprehendendo sub
 colore lumen: quod est proprium formale eius: quod sic patet:
 quia illud est obiectum per se alicuius potentie sub cuius ratione
 formali comprehenduntur omnia que apta nata sunt apprehen-
 di a tali potentia: sed color est huiusmodi secundum visum: ergo
 etc. **Ad primum dicendum** quod lumen requiritur per medium:
 ut supra dictum est et non per colorem. unde ratio non sequitur.
Ad secundum dicendum quod visus non percipit tenebras per se: sed
 solum per accidens: et ideo stelle non habeant materiale co-
 loratum: nisi in eis est formale. scilicet lumen.

Sequitur in textu. (Nunc autem primo de sono et olfactu
 etc.) **Hec est lectio decimasexta eiusdem libri:** et in com-
 mento sancti Thome.

Stud est decimus. c. partibus tractatus in
 quo philosophus determinando de gene-
 ratione soni ponit quatuor conclusiones. Qua-
 rum prima est quod sonus quandoque est in actu
 quandoque in potentia. **h** conclusio probatur tali ratione elicitive secundum
 philosophum. Illud quod quandoque est et quandoque non est aliquando est in
 actu: aliquid est in potentia: sed sonus quandoque est et quandoque non est
 ut patet de campana que quandoque sonat quandoque non: ergo sonus quan-
 doque est in actu quandoque in potentia. **Contra** hanc con-
 clusionem arguitur. Illud quod non est non est in actu: sed so-
 nus non est: ergo sonus non est in actu. probatio maioris:
 quia quod fit non est: sed sonus solum habet esse in fieri: ergo sonus
 non est. **Preterea** illud quod est sensibile in actu habet
 propriam speciem in re sensibili per quam actu potest per-
 cipitur: sed sonus non habet propriam speciem in re sonante: er-
 go non est actu. **Pro declaratione** horum consideran-
 dum est primo quod corpora sonantia sunt in quadruplici dif-
 ferentia: nam quedam sunt secundum actum bene sonantia ut
 campana dum actu pulsatur: quedam vero sunt bene sonan-
 tia secundum potentiam: ut puta de campana que non actu sonat:
 sed tamen habet potentiam bene sonare. **Alia** sunt que non
 sunt bene sonantia nec in actu nec in potentia: apta tamen
 nata esse sonantia: ut patet de lana et similibus. **Alia** sunt que

non sunt apta nata bene sonare. nec sonare aliquo modo ut aer.
Considerandum est secundo quod aliquid dicitur in actu dupliciter:
 uno modo in actu permanente. et isto modo color habet esse in actu.
 Alio modo in esse successivo: et isto modo sonus habet esse in actu. et
 per hoc patet solutio ad primum argumentum. quia illa auctoritas. Illud
 quod fit et c. habet intelligi de permanentibus et non de successi-
 vis: permanentia. nam dum fit non sunt: successiva vero dum sunt sunt
 et dum facta sunt non sunt. **Considerandum** est tertio quod ali-
 quid dicitur esse sensibile in actu dupliciter. Uno modo quia habet
 speciem per quam sentitur extra medium et sensum: ut in re exte-
 riore: et isto modo color odor sapor sunt in actu et non sonus. Alio
 modo quia habet speciem per quam actu sentitur in medio vel organo: et
 isto modo sonus dicitur esse in actu: non enim aliquid speciem soni in capa-
 na sonante: format tamen speciem in aere et in organo auditus: et per
 hoc patet solutio ad secundum. **Secunda conclusio** est tria requiruntur
 ad generationem soni: ut percussio: percussus et medium. **h** conclusio
 probatur tali ratione que elicitur ex dictis philosophice. nam sonus causatur ex fra-
 ctione aeris que fit ex vehementi percussione sed in omni percussioe
 requiritur percussio et percussum: et requiritur etiam tertio ictus percuti-
 entis que non potest fieri sine motu locali: motus vero locali-
 lis non potest fieri sine medio: ergo in generatione soni requiritur
 percutiens percussum et medium: unde philosophus dicit in littera quod so-
 nus est semper alicuius. id est percutientis ad aliquid. id est percussum et
 in aliquo. id est in medio. **Pro** huius conclusionis declara-
 tione est advertendum secundum philosophum quod ad hoc quod predicta faciant
 sonum: presertim bonum quantum ad conditiones requiruntur. quarum
 prima est: quod talia corpora sint dura: secunda est quod sint levia. ter-
 tia est quod sint concava: quarta est quod sint velociter mota: ita quod
 motus percutientis perveniat divisionem aeris. **Contra** pre-
 dictam conclusionem sic arguitur. et primo contra suppositum
 tamen. nam philosophus non determinat hic de generatione soni coloris:
 ergo non habet determinare hic de generatione. **Pro** de-
 terea ad generationem soni requiruntur motus localis et ictus
 vibrantis: ergo non sufficiunt predicta tria. **Ad** primum
 dicendum negando partem quod non est similis ratio de sono et co-
 lore et odore et sapore: nam color odor et sapor et alie qua-
 litates inagibiles (ut dicitur hic doc. san.) habent esse fixum et
 permanentes in suo subiecto: unde est alia ratio illorum sensibili-
 tum secundum se et secundum quod immutat sensum: sed sonus cum causetur a
 motu non habet fixum et quietum in subiecto: sed in quadam
 immutatione consistit. ideo cum philosophus in hoc libro intendat deter-
 minare de sensibilibus sed quod habent immutare sensum: ideo
 simul et semel determinat de immutatione soni et generati-
 one eius. **Ad** secundum dicendum quod ictus percutientis et
 motus localis comprehenduntur sub percutiente et percu-
 so percomitative. **Tertia conclusio**. Aer est proprium me-
 dium soni: aqua vero minus proprium: hec conclusio probatur
 tali ratione. Illud est proprium medium soni quod faci-
 liter rare fit et condensatur: et per quod sonus facillime potest
 diffundere suas species ad organum auditus: sed aer est huius
 modi: ergo etc. **Ex** hac conclusione sequitur quod aer non est
 corpus sonans: quia si esset corpus sonans non susciperet so-
 num: cum intus existens prohibeat extraneum. **Contra**
 hanc conclusionem sic arguitur. Aeris ad sonum nulla est re-
 sistentia: ergo si aer sit proprium medium sequitur quod so-
 nus fiat in instanti. nam ratio quare visio fiat in instanti est:
 quia aeris ad lumen nulla est resistentia: cum aer sit dis-
 positus ultima dispositione ad susceptionem luminis: con-
 sequens est falsum. ergo etc. **Preterea** illud quod est
 subiectum alicuius quantitatis sensibilis non est medium
 eius: sed aer est subiectum soni: ergo aer non est medium
 soni. **Preterea** quantitas sensibilis habet esse inteno-
 nale in suo medio: sed sonus habet esse reale in aere: cum
 nullibi habeat esse nisi in aere: ergo ideoque ut supra. **Ad**
 primum dicendum quod ideoque aeris ad sonum nulla sit resiste-
 tia: quia tamen sonus non potest fieri sine motu locali: ideo
 non oportet quod sonus fiat in instanti: quia contradictionem impli-
 cat motum localem esse in instanti. **Ad** secundum dicendum
 quod sonus est in aere propinquo corpori sonanti su-
 biective in aere vero magis distanti est tanquam in medio in
 quo habet esse intentionale. et per hoc patet solutio ad ter-

Tractatus

num. **Quarta** conclusio in omni sonatione fit repercussio soni a corpore opposito corpori sonanti. hec conclusio probatur tali ratione. In omni illuminatione fit repercussio luminis: sed a fortiori in omni sonatione fit repercussio soni. Sed si arguatur hanc conclusionem: si in omni sonatione esset repercussio soni: sequeretur quod in omni sonatione causaretur sonus ecbon: quod est falsum: et contra omnem experientiam. **Secunda** dicendum quod in omni reuerberatione soni causatur sonus ecbon: sed talis sonus non semper est manifestus. oportet. nam ad hoc quod fiat manifestus ut dicit hic doctor sanctus quod repercussio soni fiat ad corpus concavum in quo natus est multiplicari sonus: si autem fiat talis reuerberatio ad alia corpora que non sunt apta nata multiplicare sonum fiet quidem sonus ecbon sed non manifestus. **Pro** ampliori declaratione huius soni ecbon. considerandum est secundum doctorem sanctum quod cum generatio soni sequatur motum aeris: sic contingit de immutatione aeris apud generationem soni: sicut de immutatione aque cum aliquid in aqua proicitur: manifestum est autem quod sunt quedam regenerations in circuitu aque percussae que circa locum percussiois sunt parvae et motus est fortis: ubi autem sunt maiores regenerations et motus debilior: tandem motus totaliter deficit et regenerations cessant si autem antequam motus cesset regirations ille aliquod obstaculum inuenirent: fit motus et regiratio in contrarium: et tanto vehementius quanto propinquius fuerint prime percussiois: pariformiter intelligendum est quod ad percussiones corporum sonantium: aer in quodam giro mouetur: et sonus diffunditur circulariter et in propinquo ille generationes sunt minores et motus est fortior: in remoto autem girations sunt maiores et motus est debilior. Si autem non deficiant huiusmodi girations: fiat reuerberatio ad aliquod corpus ille regirations reuertuntur in contrarium et audiatur sonus: quasi ex aduerso qui dicitur ecbon.

Sequitur in textu. (Vacuum autem recte dicimus proprium audiendi etc.)

Hec est lectio decima septima eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

stud est undecimum capitulum presentis secundi tractatus in quo philosophus determinans de immutatione auditus a sono. ponit tres conditiones que requiruntur ad hoc quod auditus possit immutari a sono. Quae prima est quod ibi sit unitas et continuitas aeris et continuus motus ab aliquo corpore solido et firmo. **Secunda** conditio est quod in organo sit aer itranseus iclasus in quadam pellicula. **Tertia** conditio est quod talis aer sit immobilis. Et his conditionibus eliciuntur tria impedimenta ex opposito per que impeditur talis imutatio. **Primum** quod est quando ille aer in organo corrumpitur. **Secundum** est quando illa pellicula circumdans illum aerem corrumpitur vel leditur. **Tertium** est quando talis aer est mobilis. **Considerandum** est ulterius secundum philosophum in littera quod due sunt differentie soni: videlicet graue et acutum. Sonus. n. acutus est qui in pauco tempore multum mouet auditum. sed sonus grauis est qui in multo tempore parum mouet auditum. Et si dicatur est aliquis sonus moderatus et circumflexus: ergo predictae differentie non bene assignantur. **Dicendum** quod sonus circumflexus et sonus moderatus continentur sub predictis: sicut medij colores sub externis: quia participat aliquid de sono acuto: et de sono graui: ut patet in musica Boetij.

Si dicatur ulterius sonus acutus et sonus grauis sunt species soni: ergo acutum et graue non sunt differentie eius. **Dicendum** quod graue et acutum possunt accipi dupliciter. **Uno** modo formaliter sic sunt differentie soni. **Alio** modo materialiter pro ipso sono qui est acutus vel pro illo sono qui est grauis sic sunt species soni. **Considerandum** ulterius quod acutum et graue non sunt idem quod tardum et velox quia sonus non est idem quod motus: ergo differentie soni non sunt eedem cum differentijs motus: sed acutum et graue sunt differentie soni: ut ex dictis patet: et tardum et velox

Secundus

sunt differentie motus. ergo etc. **Verumtamen** quia sonus causatur a motu: ideo acutum et graue in sono causantur a velocitate et tarditate motus. **Circa** predicta dubitatur primo utrum tam percussor et percussum sint causa actiua soni: et videtur quod non. **Nam** illud quod est causa actiua non est causa passiuua respectu eiusdem: sed corpus percussum est causa passiuua: ergo non videtur quod sit causa actiua soni. **In** contrarium arguitur per philosophum in littera. **Dicendum** quod tam percussor et percussum est causa actiua soni: cuius ratio philosophi est. quia sonus generatur ex fractione aeris: sed corpus percussor est causa actiua huius fractionis. ergo corpus percussor concurrat acriue ad generationem soni. Et quia ad talem fractionem aeris requiritur quod corpus percussum sit durum et firmum: ideo facit illum aerem resilire: ad quam resiliationem corpus percussum concurrat acriue: ideo corpus percussum acriue ad generationem soni concurrat. **Ad** rationem dubij dicendum quod licet corpus percussum passiuue concurrat ad fractionem aeris: acriue tamen concurrat ad predictam resiliationem que ad generationem soni concurrat. **Dubitatur** secundo utrum sonus sit proprium obiectum auditus et videtur quod non. **Nam** nullum sensibile commune est proprium obiectum alicuius sensus: sed sonus est sensibile commune. ergo etc. **Probatio** maioris: quia motus est sensibile commune: sed sonus non est nisi quidam motus aeris (ut hic concedit philosophus) ergo sonus est sensibile commune. **Preterea** illud quod immutat auditum est obiectum auditus: sed corpus percussor siue sonans immutat auditum: ergo corpus percussor siue sonans est obiectum auditus: et per consequens non sonus. cum tamen vnus potentie sit vnus obiectum. **Dicendum** quod sonus est proprium et per se obiectum auditus: quod sic patet: nam illud est proprium et per se obiectum alicuius potentie sub cuius ratione formali omnia sensibilia illius potentie apprehenduntur ab illa potentia: sed sonus est huiusmodi. ergo etc. **Ad** primam rationem dubij dicendum quod sonus non est motus essentialiter sed effectiue solum: quia causatur a motu et consequitur ipsius. **Ad** secundum dicendum quod corpus sonans immutat per accidens auditum et non per se: unde ratio nulla.

Sequitur in textu. (Vox autem est sonus quidam animati etc.)

Hic incipit lectio decima octaua eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

stud est duodecimum capitulum predicti tractatus in quo philosophus determinando de quadam specie soni: videlicet de voce: ponit vnam conclusionem: videlicet quod vox est repercussio aeris respirati ab anima secundum imaginationem que est in his partibus ad arteriam vocalem. **Hec** conclusio probatur quantum ad singulas partes: et primo quod vox fit reuerberatio aeris. **Nam** ois sonus est reuerberatio aeris. i. ex reuerberatione aeris causatur: sed ois vox est sonus: ergo ois vox est ex reuerberatione aeris. **Quod** autem vox fit reuerberatio aeris respirati: probatur per philosophum duobus signis quorum primum est. **Nam** non potest formare vocem nisi aspirando vel respirando nisi retineat aerem: ergo si gnum est quod vox est reuerberatio aeris respirati. **Secundum** signum est. quia animalia non respirantia non possunt formare vocem. ergo etc. **Quod** autem vox sit reuerberatio aeris respirati ab anima ad arteriam vocalem patet. **Nam** sicut in sono ita in voce reperitur corpus percussum: sed vocalis arteria videtur corpus percussum in generatione vocis. ergo etc. **Ex** hac conclusione inferitur quod inanimata non possunt formare vocem. **Inferitur** secundo quod animalia non respirantia non possunt formare vocem. et per hoc pisces non possunt formare vocem. **Inferitur** tertio quod animalia carnea sanguine non possunt etiam formare vocem. **Considerandum** est secundum philosophum in littera. **Primo** quod aer respiratus est medium vocis: cuius respirationis organum est vocalis

Tractatus

arteria que est quedā vena pcedēs a pulmone ad gutt.
Contra p̄dictā p̄clusionē sic arguit̄ breuiter. **C** Res
uerberatio est qdā motus: sed vox non est motus: ḡ vox
nō est reuerberatio aeris. **C** Preterea si vox eēt reuer
beratio aeris ab aia: sequeret̄ q̄ infra musicalia nō for
marēt vocē: p̄ns ē falsū: ḡ cōem modum loquēdi. er
go rē. **C** Preterea respiratio est nālis aialium: ḡ si vox
eēt reuerberatio aeris respirati sequeret̄ q̄ quelibet vox
effet nālis significatiua naturaliter. **C** Ad primū dicen
dum q̄ dū dī vox est reuerberatio aeris est p̄dicatio cās
lis ḡ nō essentialis. **C** Ad 2^m dicendū q̄ infra musicalia
ḡ alia inaiata dicunt̄ formare vocē silitudinarie: tuz pri
mo pp̄ p̄tinitatem soni. tum sc̄do pp̄ p̄sonantias: tū ter
tio pp̄ interemptionē: nō tñ dicunt̄ formare vocē pp̄rie
C Ad 3^m dicendū q̄ lz formare vocē in cōi sit nāle aiali
p̄ditiōib̄ p̄dictis reseruat̄: tñ formare banc vel illā vo
cē nō est nāle aiali: vñ nō o3 q̄ qlibet vox sit nālis aiali.
C Sequit̄ in textu. (De odore autē ḡ olfatu minus bñ
determinabile rē. **C** Hec est lectio decimanona eius
dem libri: ḡ in commento sancti Thome.

stud est 13. ca. hui⁹ tractat⁹ i quo p̄b̄s
determinās de obo olfat⁹. s.
de odore ponit duas p̄clusiones. q̄z prima ē
q̄ nos b̄minus peiorē olfatū ceteris aialibus.
hec p̄clusio p̄bat̄ tali rōne p̄bi. nam infim̄ sensus d3 eē
pp̄portionatū sensibili suo sed sensibile olfat⁹. s. odor cau
satur ex calido ḡ sicco: ergo infim̄ siue organū olfatus
d3 esse p̄positū ex talib⁹. s. ex calido ḡ sicco: sed cerebruz
nostrū i quo p̄sistit infim̄ olfat⁹ p̄az b3 de calido ḡ sic
co: ḡ sup̄abundat i humido ḡ frigido: cū inter cetera aia
lia b̄amus mai⁹ cerebr⁹: ergo iter cetera aialia p̄ maior
ri parte b̄amus peiorē olfatū. Ex quo iserf̄ fm̄ p̄b̄m q̄
difficile ē determinare de odorabili ḡ sp̄ebus ei⁹. Et ar
guit̄. bō est p̄fectissimum aialium: ergo b3 p̄fectissimas
operationes: ḡ p̄ p̄ns p̄fectissima infra. **C** Dicendū
q̄ licet homo absolute ḡ simplr̄ loquēdo sit p̄fectissimuz
aialium: nō tñ est incōtensens q̄ aliqd̄ aial sit p̄fecti⁹ bo
mine quātum ad aliquid sicut quātum ad fortitudinem
leo p̄cellit ḡ linx quantum ad visum sic de alijs. **C** Se
cunda cōclusio est q̄ species ḡ differentie odoris nobis
ignote sunt: sed fiunt nobis note per comparatiōem ad
differentias saporis. Hec cōclusio probatur tali ratione.
Quādo cōq̄ aliqua duo h̄nt p̄portionem adinuicem:
ḡ vnum est notius altero: illud quod est minus notū h3
cognosci ḡ notificari per illud quod est notius. S3 spe
cies odoris ḡ saporis p̄portionem habent adinuicem
(cum olfatus p̄portionē habeat ad gustum) ḡ species
es saporis sint nobis magis manifeste: ergo reliquit̄ q̄
species odoris nobis inotescent per species saporis. Qd̄
autem species saporis sint nobis magis manifeste: pat
et. qz nos habemus gustum certiorē ceteris animal
ibus. quia gustus est quidam tactus: tactum autem habe
mus ceteris animalibus p̄fectiorē: ergo species odo
ris sumuntur a speciebus saporis. Ex quo sequitur q̄ ho
mo est prudentissimū aial: qz ex sensu tactus accipimus
q̄ aliqui sint ingeniosi vel non ingeniosi: nō autem sc̄d3
alium sensum: vnde illi qui sunt duri carne: carent inge
nio bono ḡ sunt inepti ad scientias. Illi vero qui sūt mol
les carne ingeniosi sunt ḡ apti mente ad sciētias ḡ ad vir
tutes. Quod at̄ illi qui habent bonum tactum habeāt p̄
se bonitatem mentis: patet dupliciter: tum primo: quia
tactus est fundamentum aliorum sensuum. tum 2° quia
bonitas tactus sequitur bonitatē p̄plexiōis. **C** Et si ar
guitur sensus visus spiritualior est ḡ plures rerum diffe
rentias demonstrat vt patuit in probemio hui⁹: ergo
sensus visus magis denotat bonitatem mentis ḡ inge
nij q̄ sensus tactus. **C** Preterea si homo haberet certis
simum tactum inter cetera animalia: sequeret̄ q̄ species
odoris deberent sumi a qualitatibus tangibilibus ḡ nō
a speciebus saporis. consequens est contra p̄b̄m hic. er

Secundus

go rē. **C** Preterea vulgo dicitur q̄ aranea p̄cellit ho
minem tactu: vt patet per quendam metristā qui sic ait.
Uultur odoratu: linx visu: simia gustu. Nos aper audia
tu: p̄cellit aranea tactu. Ergo sequit̄ q̄ bō ceteris aiali
bus non habeat certissimum tactum. **C** Ad primum dī
cendum q̄ visus per accidens potest concurrere ad bon
nitatem ḡ nobilitatem mentis: per se tamen sensus tac
tus valet ad probationem nobilitatis ipsius mentis.
C Ad secundum dicendū q̄ sapor ḡ odor causant̄ per
commixtionem aliquarum p̄marum qualitatuz sensib
ilium. Qualitates vero tangibiles sunt simplices ḡ nō
commixte: vt hic dicit doc. sanctus. ideo species odoris
magis sumuntur a speciebus saporis q̄ a qualitatibus
tangibilibus. **C** Ad tertium dicendum negando assu
ptum: quia p̄dicta metra de directo repugnant dicitis
p̄bylosophi ḡ veritati. **C** Pro maiori declaratiōe confi
derandum est fm̄ p̄b̄m in littera q̄ species odoris siue
differentie sunt dulce ḡ amarum: que quidem in vno et
eodem aliquando conueniant cum differentijs saporis
ḡ aliquando differunt. Nam aliquando cōtingit q̄ vbi
est odor dulcis: ibi est sapor dulcis: ḡ vbi est odor ama
rus: ibi est sapor amarus. Aliquando vero contingit q̄
vbi est odor dulcis: ibi est sapor amarus. ḡ vbi est sapor
dulcis: ibi est odor amarus. Cuius rō est. quia odor con
sistit in calido ḡ sicco temperato: sapor vero consistit in
humido aqueo obite digesto. vbi ergo illa duo simul re
periuntur: ibi reperitur odor eiusdem qualitatis cum sa
pore. si vero reperiat̄ vnum ḡ non reliquuz: ibi erit dif
ferentia in qualitate vtriusq̄. **C** Circa p̄dicta dubitat̄
vtrum odor sit proprium obiectum olfatus: ḡ arguit̄ q̄
non: qz illud est proprium obiectum quod est adequatū
alicui potentie: sed odor non est obiectum adequatū ol
fatui. ergo rē. **C** Probatio maioris: quia non odorabilia
possunt percipi ab olfatu. vt concedit hic p̄bylosophus.
C Preterea odor est perceptibilis a gustu: ergo nō est
proprium obiectum olfatus. **C** Ad dubium dicendū q̄
odor ē proprium ḡ adequatum obiectum olfatus: quod
probatur illa ratione qua probatum est superius de colo
re respectu visus: ḡ de sono respectu auditus. **C** Ad pri
mam rationem dubij dicendum q̄ non odorabilia per
cipiuntur ab olfatu non per se sed per accidens. ḡ simili
ter dicendum est ad secundum.

C Sequitur in textu. (Est autē ḡ olfatus per medium vt
aerem ḡ aquam rē.) Hec est lectio vigesima eiusdem li
bri: ḡ in commento sancti Thome.

stud est decimūquartum capitulū bu
ius tractatus: in quo p̄byloso
phus determinans de imutatione olfatus ab
odore ponit tres cōclusiones. Quarum pria
est q̄ aer ḡ aqua sunt medium odoris. aīs patet per sen
sum. Nam vultures per magnum spacium veniunt ad
cadauera mortuorū: quod non facerent nisi species odo
ris diffunderentur per aerem: ḡ aqualica: vt pisces odo
res sentiunt vt patet ad sensum. **C** Secunda conclusio ē
Idem sensus olfatus sc̄dm̄ speciem est in omnibus ani
malibus tam rationalibus q̄ irrationalibus. hec cōclu
sio probatur duabus rationibus p̄bi: quarum prima est
Nam sensus distinguuntur penes sensibilia: sed olfatus
in omnibus animalibus ordinatur ad idem sensibile:
videlicet ad odorem. ergo rē. **C** Preterea ille sensus ē
vnus: cuius sunt eadem corruptiua: sed tam olfatus bo
minis q̄ aliorum animalium corrumpuntur propter ex
cellentia odoris. ergo idem vt supra. **C** Contra banc cō
clusionem arguitur tali ratione p̄bylosophi. Aliqua sunt
animalia que odorant respirando: aliqua vero odorant
non respirando: ergo videtur q̄ non est idem olfatus in
omnibus animalibus. **C** Dicendum q̄ est idem olfatus
fm̄ essentiam: sed est diuersus modus odorandi qui p̄
uenit ex diuersa dispōne organū. Nam organū olfatus i
homine differt ab organo aliorum aialium: nam organuz

odoratus in homine est cū cooperulo: i alijs vero aīali bus non respirantibus est sine cooperulo. **C** Ex quo in fert pbs q̄ respirantia non odorant in aquis. **C** Tertia conclusio est: oportet organum olfatus esse in potentia ad odorē & siccitatē. Cuius ratio est: quia sicut se habet organum visus ad colorē & lumē: ita se habet organū olfatus ad odorē & siccitatē: cum odor fundetur in sicco sic sapor in humido: sed organū visus est in potentia ad colorē & lumen: ergo organum olfatus debet eē in poten tia ad odorē & siccitē. **C** Circa predicta dubitatur utz odor transfundat suas species in aere realiter vel inten tionaliter. Et videtur q̄ realiter. Nam poma odorē emittētia desiccātur: quod non fieret: nisi esset realis eua poratio: ergo odor realiter transfundit i medio. **C** Pre terea in omni enaporatione est fumalis enaportio: sed talis habet eē reale in medio: ergo idē vt supra. **C** Pre terea bestie siluestres dū volunt quiescere in aliquo loco faciunt magnū saltum ne canes ipsas percipiant per odorē: sed hoc n̄ esset nisi odor realiter esset in medio. ergo &c. **C** Dicendū q̄ odor transfunditur realiter in medio q̄n tum ad aliquam partem: non tamen quantum ad totum mediū. prima pars illius patet per argumenta iā facta. Secūda pars probatur: q̄ fertur q̄ volucres per quin quaginta miliaria & amplius ad cadavera mortuorum ve niunt propter odorē: sed impossibile est q̄ talis odor per tantum spacium possit diffundi realiter cum vnuscu iusq; rei sit determinatus terminus rarefactōis vel ena poratōis. **C** Ad argumēta oīa dubij p̄ solutio ex dictis. **C** Sequitur in textu. (Gustabile autem &c.) **I**llec est lectio vigesimā prima eiusdem libri: & in com mento san cti Thome.

Istud est decimūquintum capitulum pre sentis tractatus in quo pbs deter minans de gustu ponit quattuor cōclusiones. Quarū prima est q̄ gustus percipit suū ob iectum. s. saporē per medium intraneū. hec cōclusio p batur tali rōne. **C** Mā tactus percipit suū obiectū p me dium intraneū: sed gustus est quiddā tactus & gustabile est quoddam tangibile: ergo sequit̄ q̄ gustus percipit suū obiectum per mediū intraneū. **C** Pro cuius declaratio ne considerandū est s̄m doctore sanctū q̄ duplex est me diū sensus. Quoddam est mediū intraneū quod dicit̄ pars animalis de p̄stitutione eius existens: vtputa caro. Aliud est mediū extraneū: quod. s. non est pars aīa lis: vtputa aer vel aqua. gustus enim & tactus percipiūt sua obiecta per mediū intraneū. Alij vero sensus p me dium extraneū: vt ex supradictis patet. **C** Contra pre dicta sic primo arguitur. **C** Si gustus esset quiddā tactus sequerēt q̄ non essent nisi quattuor sensus exteriores: cō sequens est p̄tra omnē doctrinā p̄hor. ergo &c. **C** Pre terea aliquis in aqua existens percipit saporē alicuius corpōis distantis: ergo videtur q̄ gustus non semper p cipiat suū obiectū per mediū intraneū. **C** Ad p̄mū dicendū q̄ gustū esse tactum potest intelligi dupliciter. Uno modo quantum ad essentiam sensuū. Alio modo quantum ad modum sentiendi: gustus enim dicitur ta ctus. secundo modo non autem primo modo: quod p̄ ta li ratione doctoris sancti. Nam ita se habet gustus ad tac tum: sicut se habet obiectum gustus scz sapor: ad obiectū tactus. s. ad quattuor qualitates tangibiles. sed manifestū est q̄ sapor nō est essentialiter qualitas aliqua de qualita tibus tangibilibus: ergo essentialiter gustus nō est qdam tactus. **C** Ad scōm d̄ndum q̄ aliquis ex̄s in aqua non percipit saporē corpōis distātis: vt distans est s̄m qd̄ dīc hīc doctor sanctus: sed percipit saporē corpōis distās s̄m q̄ admixtum est cum aqua. **C** Secūda conclusio gu stabile non potest percipi a gustu sine humiditate. hec cō clusio p̄batur tali rōne. **C** Sicut se habet color ad lumē per respectum ad visum: ita se habet sapor ad humidū per respectum ad gustum: sed color non potest percipi a vi su sine lumine: ergo sapor n̄ pōt percipi a gustu sine hu

miditate. **E**x quo inferit̄ q̄ gustabile d̄ esse: vel actu hu midū vel aptū natū humiditatē suscipere. **C** Tertia con clusio. gustus nō solum percipit gustabile: sed et non gusta bile: s̄ conclusio p̄batur tali rōne. **C** Mā sicut se habet visus ad visibile & non visibile: ita se habet gustus ad gu stabile & non gustabile: sed manifestū est q̄ visus nō so lū percipit visibile sed et nō visibile: vtputa tenebras. ergo &c. **C** Pro cuius declaratione p̄siderandū est s̄m docto rem sanctū q̄ aliqd̄ dicit̄ gustabile tripliciter. Uno mō illud d̄ gustabile qd̄ h̄ bonū gustū. Secundo mō dicit̄ gustabile qd̄ h̄ parū gustū. Tertio mō dicit̄ gustabile qd̄ h̄ prauū gustum. Et p̄ oppositum aliquid dicitur nō gustabile tripliciter. Uno modo q̄ nō est aptum natū aliquo modo imutare gustū. Alio mō dicitur non gusta bile q̄ nō pōt imutare gustū s̄ prauē. Tertio mō dicit̄ nō gustabile qd̄ nō pōt imutare gustū cū magna quanti tate s̄ enim b̄n̄ posset imutare cū modica. **C** Cōsideran dū est secūdo q̄ gustū percipere nō gustabile pōt intelligi duplr. Uno mō per se & positue. Alio mō p̄ accūs & p̄ uariue. **C** Pro mō gustus nō pōt percipere nō gustabile: s̄ b̄n̄ s̄co mō. **C** Quarta cōclusio. in s̄m siue organū gu stus n̄ est humidū actu s̄m seipsum nec est tale q̄ nō pos set fieri humidū. s̄ p̄clo p̄bat̄ tali rōne. **C** Mā sicut se h̄ organū visus ad lumen: ita se h̄ organū gustus ad humi dū: sed organū visus nō h̄ i se lumē inquantū h̄ i: nec ē susceptiū coloris. ergo &c. Idē p̄ a signo. **C** Mā lingua ex̄s sicca aut valde humida n̄ pōt sentire: ergo signū est q̄ organū gustus qd̄ ē in lingua nō ē actu humidū. Circa p̄dicta p̄mo dubitatur: de sp̄ibus saporis. **D** d̄ q̄ septem species saporis sup̄ius enumerāt̄ q̄ p̄tinētur in his v̄sib̄. Dulcis & amarus salus quoz pinguis amarus. **C** P̄tū cus acutus species sunt iste saporis. Quarū species sic p̄t formari sufficiētia. **C** Mā tales species aut rōnem habēt extremoz aut rōnē medij. Si p̄mū sic sūt dulce & amarū. Si secūdū hoc est dupliciter: vel h̄nt rōnez medij per participationē vel per equidistātiā. si secūdū: sic ē acu tū. si p̄mū & hoc est dupliciter. vel tale mediū mediat in ter dulce & acutū: vel inter amarum & acutū. si p̄mū hoc est dupliciter: vel magis accedit ad dulce: sic est pingue vel magis accedit ad acutum: sic est austē: si secūdū b̄ est dupliciter: vt magis et accedit ad acutū sic est falsum: vel magis accedit ad amarū sic est ponticū: de quibus in libro de sensu & sensato latius disputatur est. **C** Dubita tur scōo utz sapor sit p̄p̄riū obiectū gustus & videt̄ q̄ n̄. **C** Mā illud qd̄ ē inferius ad obiectū alicuius potētie: n̄ pōt eē obiectū alterius potētie: s̄ sapor ē qd̄dā inferius obiectū ipsius tactus cū oē gustabile sit tāgibile & nō ecō uerso: ergo videt̄ q̄ sapor: nō sit obiectū ipsius gustus. **C** Pre terea obiectū p̄ se & p̄p̄riū alicuius potētie nō percipit ab alia potētia: cū sensibile p̄p̄riū dicat̄ illud qd̄ ab vno sensu aptū natū ē percipi: sed sapor percipit̄ a tactu: ergo &c. **C** Pre terea illud qd̄ gustū imutat ē obiectum eius: sed humo: salivale imutat gustū. ergo ē obiectum eius & non sapor. **C** Dicendū q̄ sapor: formaliter s̄p̄t: videlicet inq̄tū sapor ē per se & p̄p̄riū obiectū ipsius gu stus: qd̄ posset p̄bari eadē rōne qua p̄batū ē supra de ob iecto visus. **C** Ad p̄mū dicendū q̄ sapor: nō cōtinetur sub quattuor qualitatibus tangibilibus sicut inferius sub suo superiori: nec et gustus p̄tinetur sub tactu: sicut inferius sub suo superiori essentialiter loquendo: s̄ solum q̄stum ad modum sentiendi vt supra dictum est. **C** Ad secun dum dicendum q̄ sapor per se & formaliter non percipi tur a tactu: sed solum inquantum causatur a qualitatibus tangibilibus. **C** Ad vltimum dicendum q̄ humidum salivale instrumentaliter p̄currit ad gustū non obiectue. vnde ratio nō sequitur &c.

C Seḡ i textu. (De eo at̄ &c.) **I**llic incipit lectio vigesi masēda eiusdem libri: & in p̄mēto sancti Thome.

Istud est. 16. cap. presentis tractatus i quo pbs determinādo de sensu tactus & de tāgibili: ponit duas cōclusiones per quas

soluit duas dubitationes: quarum prima est. Sensus tactus non est unus formaliter sed plures. h. conclusio probatur tali ratione philosophi. nam unus sensus est unius proprietatis per se et primo sed sensus tactus non est nisi unius proprietatis per se primo cum obiectum eius sint quatuor qualitates tangibiles. scilicet calidum frigidum humidum et siccum: ergo sequitur quod tactus non est unus sensus formaliter. Contra hanc conclusionem sic arguitur. Auditus non est solus unius proprietatis: nam est gravis et acuti magnitudinis et paritatis lenitatis et asperitatis et cetera que sunt diversa contraria: et tamen auditus est unus sensus: sed sit diversa proprietatum. Preterea organum tactus est unum quod dicitur esse quidam nervus per totum corpus per modum cuiusdam rebus persistens in media proportione qualitatum tangibilium: ergo tactus est unus sensus cum diversorum sensibilibus sint diversa organa. Preterea gustus est quidam tactus: ut supra processum est: ergo si tactus non esset unus sensus formaliter: sequeretur quod gustus non esset unus sensus formaliter. propter est falsus: cum gustus habeat unum obiectum. id est saporis. Preterea si tactus non esset unus sensus formaliter: sequeretur quod non tamen essent quatuor sensus exteriores: propter est falsus: et contra omnem regulam philosophi: ergo et cetera. Preterea accis multiplicat ad multiplicationes suorum obiectorum: sed subiectum tactus est unum formaliter: ergo idem ut supra. Ad primum respondet hic philosophus negando consequentiam: quia diverse proprietates soni habent aliquid commune sibi videlicet sonum: sub cuius ratione formaliter habent immutare sensus auditus: sed quatuor qualitates tangibiles non habent aliquid commune sibi: nisi ratio non est similis. Idem argumentum soluit doctor sanctus alia solutione. Nam plures contrarietates esse aliquid commune sibi communis sine generis potest intelligi dupliciter. Uno modo quod sint plures contrarietates per se et primo sic ipsius coloris aut soni non sunt plures proprietates. Alio modo quod sint plures proprietates secundario et per accidens: una tamen primo et per se et isto modo ipsi soni similiter et coloris possunt esse plures proprietates. Quia autem dicitur quod unus sensus est unius proprietatis tamen: intelligitur per se primo modo inter quatuor qualitates tangibiles sunt diverse proprietates per se et primo respectu tactus: ideo tactus non potest esse unus sensus formaliter. Sed contra primam solutionem sic arguitur. Quod unum corpus est unum sibi commune esse versus corpus: sed quatuor qualitates tangibiles sunt accidentia corporalia: ergo habent unum sibi commune esse. Ad hoc respondet doctor sanctus in littera quod qualitates tangibiles esse unum sibi commune esse: potest intelligi dupliciter. Uno modo accipiendo sibi commune per genere quod se habet ad diversas dividentes: sicut potentia ad actum: et illo modo non habent illud sibi commune esse. Alio modo accipiendo sibi commune per se habet: quod est sibi commune accipiendum: et isto modo dicere qualitates habent aliquid commune sibi commune. Contra hanc solutionem sic arguitur. Contraria omnia ponuntur sub aliquo genere ut patet in predicamentis et decimo metaphysice: ergo qualitates tangibiles que oriuntur ad invicem continentur sub aliquo genere: et sic habent aliquid commune sibi commune accipiendo sibi commune per genere. Unde dicitur quod si predicte qualitates habeant aliquid commune remotum non tamen habent unum commune propinquum. Vel dicitur quod forsitan melius quod licet dicere qualitates contingantur sub aliquo genere logico non tamen continentur sub genere sibi commune cum non conveniant in aliqua ratione formaliter immutatiois. Ad secundum dicendum quod organum tactus est unum materialiter et tamen plura formaliter. Cuius ratio est. quia organum tactus consistit in media proportione qualitatum tangibilium ut dicitur esse in obijciendo: sed diversarum proprietatum sunt diverse medie proportionales cum igitur inter qualitates tangibiles sint diverse proprietates relinquitur quod in organo tactus sint diverse medie proportionales et per propter illo modo organum non est unum formaliter. Ad tertium dicendum negando consequentiam. quia gustus habet commune obiectum formaliter: quod non contingit in tactu: ideo ratio non sequitur presertim cum gustus non sit tactus essentialiter ut supra declaratum est. Ad quartum dicendum quod licet sint tantum quatuor sensus exteriores in genere: possunt tamen esse plures in specie. Ad ultimum dicendum quod accidentia materialia multiplicantur ad multiplicationem sibi commune: non autem specificiter: unde tactus est bene unus sensus materialiter et subiective est tamen plures forma-

liter et obiective. Secunda conclusio caro non est organum tactus. h. conclusio probatur dupliciter: primo sicut se habet aer ad visum: ita se habet caro ad actum: sed aer non est organum visus: ergo caro non est organum tactus. Preterea in lingua sunt duo sensus videlicet gustus et tactus: ad quorum sensus actionem concurrunt caro. ergo signum est quod caro non est organum tactus: quia pari ratione esset organum gustus: sic gustus et tactus non essent plures sensus cum diversorum sensuum sint diversa organa. Et si dicatur statim ad tactum carnis sentimus tangibilia: ergo videtur quod caro est organum tactus. Ad hoc respondet philosophus negando consequentiam: cuius ratio est: quia si aliqua pellicula extenderetur supra carnem statim ad tactum illius pellicule sentiretur tangibile: et tamen propter hoc non esset dicendum quod talis pellicula esset organum tactus: unde licet ad tactum carnis immediate sentiat tangibile: non sequitur quod caro sit organum tactus.

Sequitur in textu. (Dubitabit autem si omne corpus profundum habet et cetera.)

Hec est lectio vigesima tertia huius tertij libri: et in commento sancti Thome.

stud est decimum septimum capitulum huius secundi tractatus in quo philosophus determinando de medio extraneo ipsius tactus ponit tres conclusiones. Quarum prima est. Inter tangens et tactum cadit medium extraneum: h. conclusio probatur tali ratione. Nam illud tangens aut est in aqua aut in aere: quodcumque dicatur semper inter tangens et tactum mediat humiditas aut aerea aut aquea que cum sit qualitas non potest esse nisi in corpore subiecto: ergo inter tangens et tactum cadit medium extraneum videlicet aut aer aut aqua: verum tamen quod aer mediet est nobis magis immanifestum et latens quam aqua. Tamen primo quia continue sumus in aere: ideo aer est minime perceptibilis a nobis. Tamen secundo quia aer est spiritualior quam aqua. Contra predictam conclusionem sic arguitur. Si inter tangens et tactum caderet medium: sequeretur quod in tangibilibus esset procederet in infinitum: consequens est falsum. ergo et antecedens: patet sequela: quia medium illud tangeret tactum. Si ergo inter tangens et tactum caderet medium. et sic esset procedere in infinitum. Preterea si aqua ponatur super organum tactus immediate percipitur a tactu ut ad sensum: patet ergo inter tangens et tactum non cadit medium. Preterea si inter tangens et tactum esset aliquid medium: maxime esset aer vel aqua ut hic innuit philosophus: sed aer vel aqua non possunt esse medium tactus. quod sic patet quia medium alienius sensus non habet actu formaliter rationem sui obiecti: sicut dyaphanum non habet actu colorem aut lumen: sed aer et aqua habent actu aliquas qualitates tangibiles que sunt formaliter obiectum tactus. ergo et cetera. Preterea medium tactus est caro ut in precedenti capitulo declaratum est. sed caro non est aer aut aqua: sed mixtum ex his: ergo aer et aqua non sunt medium tactus et cetera. Ad primum dicendum quod inter tangens et tactum cadere medium extraneum potest intelligi dupliciter. Vel loquendo de corporibus tangibilibus siccis vel humidis. Si loquamur de tangibilibus humidis: sic inter tangens et tactum non cadit medium extraneum ut voluit argumentum. Si vero loquamur de tangibilibus siccis: sic inter tangens et tactum cadit medium extraneum ut voluit conclusio: et per hoc patet solutio ad secundum. Ad tertium respondet averrois: dicens quod corpora nostra non possunt pati ab elementis nisi ratione alienius admixtionis cum elementa habeant se ut locata et corpora nostravt locata: nec elementa possunt alterari ad invicem. nisi ratione alienius qualitatis admixte: ad quam quidem admixtionem aqua et aer sunt in potentia. Sed hec responsio stare non potest ut dicit doctor sanctus primo quia corpora nostra se habent ad ele-

in rōne locatis: sicut unū elementum patit ab alio: sed unū elementum sit locans respectu alterius: ergo corpa nostra pnt pati ab elementis dato qd elementa sint locantia: tum secūdo qd elementa q̄tū ad aliquā eorum partē sunt corruptibilia: sed corruptio nō fit sine alteratōe: ergo elementa possunt adinuicē alterari. **D**icendum ergo est primo qd elementa dupliciter possunt considerari. Uno modo q̄tū ad q̄litates actiuas et passiones et isto modo corpa nostra possunt pati ab elementis: et ipsa elementa possunt inuicem alterari: nec ut sic elementa habent rationem locantis. Alio modo possunt p̄siderari s̄m suas formas substantiales quas cōsequunt̄ ex actione corpis celestis: sic habent rationem locantis: vñ corpa nostra ab eis nō possunt pati s̄m qd h̄i vñ corpus locans est magis conseruatiuum locati q̄ destructiuū. **D**icendū secundo qd aer et aqua habeant q̄litates tangibiles et in actu completo s̄m eorum substantiam cōsiderent̄. Si tñ considerent̄ ut medium tactus sic nō h̄nt illas qualitates tangibiles in actu completo: sed eas habeant in actu incomplecto qui comparatus ad actum completum habet rationem potentie. **A**d quartum dicendum qd caro dicitur mediuū intraneū et generabile ipsius tactus: aer vero et aqua dicuntur eē mediuū extraneū et nō generale: et licet etiam alij sensus scilicet visus et auditus habeant mediuū extraneū sicut sensus tactus: tñ diuer s̄mōde sensus tactus imutat̄ a tali medio q̄ alij sensus. Nam illud mediuū simul et semel imutat̄ a q̄litatibus tangibilibus et imutat̄ tactum ut dum aliquis alij percussit per clipeum simul et semel imutat̄ clipeum et organū tactus: sic non est in aliis sensibilibus. nam dyaphanum quod est mediuū visus imutatur a lumine et ipsam immutatum imutat organum visus. **E**t si dicatur imutatio visus et dyaphani sit in instanti: ergo simul et semel dyaphanum imutatur a lumine et visus a dyaphano: et p̄ p̄s nō est differētia iter imutationē visus et tactus a suis imutationibus mediis. **D**icendū qd ly simul p̄t dice re ordinē t̄pis tantū ordinē et t̄pis causalitatē simul. Si dicat ordinem temporis tantū: sic mediuū visus simul imutatur a lumine et visus a medio. Si vero dicat ordinem temporis et causalitatē simul: sic sensus visus et dyaphani quod est mediuū eius non simul imutatur. Isto aut̄ ultimo modo tactus et mediuū eius simul immutatur. **E**x predictis maxime infertur s̄m p̄m qd caro nō p̄t esse organum tactus: qd sensibile positum supra sensus nō facit sensationem: sed tangibile immediate ponitur supra carnem: ergo sequitur qd caro non est organum tactus. **S**ecunda conclusio organum tactus non habet in se q̄litates tangibiles. probatio p̄bi. Sicut se h̄z organum visus ad lumen et ad colores: ita organum tactus ad qualitates tangibiles: sed organum visus non h̄z in se actu lumen aut colorem. ergo et c. **S**i dicatur mixtum h̄z in se qualitates tangibiles: sed organū tactus ē corpus mixtum cum sit neruus quidam p̄tensus per totum corpus: ergo h̄z in se qualitates tangibiles. **D**icendum qd corpus mixtum non habet in se qualitates tangibiles in actu completo: sed solum in actu incomplecto: qui h̄z rationes potentie per comparisonem ad actum completum ut dictum est supra. **T**ertia conclusio tactus est non solū ip̄sus tangibilis: sed etia; non tangibilis. probatio. qd visus non solum est ip̄sus visibilis: sed etia; inuisibilis: ut ex supradictis p̄z: ergo tactus non solum est tangibilis: qd de sensibilibus idem est iudiciū. **C**onsiderandū tñ est qd aliquid non tangibile potest considerari dupliciter secundum phylosopham. Uno modo quia parum habet de qualitate tangibili sicut aer. Alio modo quia h̄z aliquam qualitatem tangibilem in excellentia nimia: dicit autem vtrūq; intangibile p̄tatiue quasi male perceptibile sensu tactus: qd aptū natū est p̄tatiue imutare tactū. **S**equitur in textu. (Oportet autem vniuersaliter de vni sensu accipere et c.) **H**ec est lectio vigesimaquarta et vltima eiusdem libri: et in p̄mento sancti Thome.

Stud est decimumoctanum et vltimum capitulum huius secund i tractatus de anima in quo phylosophus determinando de sensu in comuni: ponit tres cōclusiones. Quarum prima est. Sensus est susceptiuus specierum sine materia. hec conclusio probat̄ per exemplum phylosophi. **C**lam cera recipit figuram anuli sine materia videlicet sine metallo aut sine auro: ergo sensus est susceptiuus specierū sine materia. **E**x quo p̄z qd forme rei sensibilis aliter sunt in re sensibili et aliter sunt in sensu: quia sunt in re sensibili secundum esse materiale et in sensu sunt secundum esse spirituale siue intentionale. **C**ōtra hanc conclusionem sic arguitur. **P**roprium est intellectus esse susceptiuus specierum sine materia: ergo sensus non est susceptiuus specierū sine materia: p̄sertim cum sit materialis potentia. **P**reterea sensus per excellentiam sensibilem corrumpitur: ut hic probat phylosophus: ergo videtur qd sensus suscipiat species materialiter et realiter. **A**d primum dicendum qd intellectus est susceptiuus specierum intelligibilū sine materia et sine conditionibus materialibus: abstrahit enim intellectus ab hic et nunc: ut infra in tertio huius patebit. sed sensus non est susceptiuus specierum sine conditionibus materialibus: licet suscipiat eas sine materia. **I**tem sensus recipit illas species in aliquo organo corporali: intellectus aut̄ suscipit species sine organo: ideo nō est simile de sensu et intellectu. **A**d secundum negatur p̄sequētia: qd licet excellentia sensibilis corrumpat sensum q̄ videlicet corrumpit proportionem inter organū sensus et sensibilia. non tamen propter hoc oportet qd sensibile suscipiatur in sensu s̄m esse materiale. **S**ecunda cōclusio organum sensus corrumpit̄ propter excellentiam sensibilem. hec conclusio probatur tali ratione. **M**ax oportet inter organum sensus et sensibile esse quandam proportionem: ergo dum ista proportio corrumpitur ip̄sus organum corrumpitur: sed propter excellentiam sensibilem corrumpitur talis proportio. ergo et c. **E**x hac ratione infertur qd plante non habent sensum aliquem: qd sic p̄z: quia non habent sensum tactus: ergo nō habēt aliquē sensum. **A**ns patet: quia ad sensum tactus requiritur determinata proportio: v̄z medietas s̄m complexionez ad qualitates tangibiles: sed plante non habent illam determinatam proportionem siue complexionem. ergo et c. **C**ontra predicta sic arguitur. **S**icut se habet intellectus ad intelligibile: ita se habet sensus ad sensibile: sed intellectus non corrumpitur propter excellentiam intelligibilem sed perficitur: ergo videtur qd sensus propter excellentiam sensibilem non corrumpatur. **P**reterea propria passio non corrumpitur per suum proprium actum: sicut nec p̄fectibile per suam perfectionem sed sensibile est propria passio ipsius sensus. ergo et c. **P**reterea plante patiuntur a qualitatibus tangibilibus: ergo videtur qd habeant tactum: cum sensus consistat in quodam pati: ut supra dictum est. **A**d primum dicendū qd maior illa est vera si ly sicut dicat similitudinem idemp̄tatis siue adequationis: nam intellectus suscipit intelligibile sine organo corporali: sensus vero suscipit mediante organo corporali: vnde non est simile. **A**d secundum dicendum qd proprium p̄fectibile non corrumpitur: p̄ se per propriam perfectionem: sed per accidens: sensus vero corrumpitur per excellentiam sensibilis per se videlicet ad corruptionem proportionis que requirit̄ iter organum et sensibile. **A**d tertium dicendum qd plante licet patiuntur a qualitatibus tangibilibus non patiuntur tamen ab eis sicut sensus a sensibili: et ideo nō oportet qd habeant sensum. **T**ertia conclusio: licet omnia inanimata corruptibilia patiuntur a qualitatibus tangibilibus ip̄sus tactus: non tamen omnia patiuntur a qualitatibus sensibilibus aliorum sensuum: sed solum aer et aqua sed aliqua tantum. **P**rima pars conclusionis patet tali ratione. **N**am omnia inanimata predicta alterantur cum

sunt corruptibilia: sed non videntur posse alterari nisi a quibuslibet tangibilibus: ergo patiuntur ab eis: quia alterari est quoddam pati. Secunda pars patet ad sensus: nam aer patitur ab odore cum aliquando patitur fetorem: ergo aliqua inanimata patiuntur ab alijs sensibilibus. Et si dicatur quicquid patitur ab odore habet olfactum: ergo &c. Sed aer non habet olfactum: ergo &c. Dicendum quod quicquid patitur ab odore per sensationem quandam habet olfactum: non autem si patitur simpliciter per modum actionis absolute. Aer autem non patitur per sensationem: ideo non oportet quod habeat olfactum. Item qui voluerit predicta diffusius perlustrare videat commentum sancti Thome in ultima lectione huius secundi. Hec autem ad presens sufficiant de secundo libro de anima secundum divisionem dicti doctoris: sed secundum alios diversos: diversimode terminetur secundus liber de anima: ut patebit in capitulo sequenti.

Brevis recollecta super tertium librum de anima Aristotelis secundum magistrum Dominicum de Flandria ordinis predicatorum.

Sequitur in tertio. (Quod autem non sint sensus preter quinque &c.) Hec est lectio prima huius tertij libri: et in commento sancti Thome.

Incipit tertius liber de anima secundum doctorem sanctum ubi philosophus incipit determinare de potentia intellectiva per comparationem ad sensus. Antiqui enim philosophi ideo posuerunt differentias inter sensum et intellectum: id philosophus remouens istam opinionem

ostendit in principio huius tertij libri intellectum non esse sensum. Sed secundum Egidium et Albertum: Tertius liber incipit ibi. (Quoniam autem duabus differentiis.) Secundum autem modernos incipit ibi. (De parte autem anime.) Diuiditur autem iste liber in quatuor tractatus. In primo tractatu ostendit philosophus quod preter quinque sensus particulares oportet ponere sensum commune. In secundo ostendit intellectum non esse sensum. ibi. (Quoniam autem duabus differentiis.) In tertio vero determinat de potentia intellectiva secundum se et de suis partibus: videlicet de intellectu possibili et de intellectu agente. ibi. (De parte autem anime.) In quarto determinat de potentia motiva. ibi. (Quoniam autem anima.) Primus tractatus continet tria capitula. In primo capitulo ostendit quod non est ponendus alius sensus proprius preter quinque predictos. In secundo capitulo ostendit philosophus quod necesse est ponere aliquem sensum commune preter quinque sensus proprios. ex hoc quod sensus percipit se sentire ibi. (Quoniam autem sentimus.) In tertio vero capitulo ostendit etiam ex hoc quod sensus discernit inter sensibilia propria. ibi. (Unusquisque quidem igitur sensus &c.) In primo capitulo ponuntur due conclusiones. Quarum prima est quod non est ponendus alius sensus proprius preter quinque superius enumeratos. Hec conclusio probatur tali ratione philosophi. Nam animalia perfecta habent omnes sensus: sed non habent nisi quinque sensus exteriores: ergo preter illos quinque sensus non est ponendus alius: probatio maioris. Nam quicquid habet aliquod organum sensus per quod nata sunt aliqua sensibilia cognosci: ille potest cognoscere omnia sensibilia que nata sunt cognosci per illud organum ut patet inductiue per singula organa sensus. Sed animalia perfecta habent omnia organa sensus: ergo cognoscere possunt omnia sensibilia: et per consequens habent omnes sensus. Cum igitur non habeant nisi quinque sensus non erit alius sensus respectu propriorum sensibilia preter quinque. Ex quo patet quod tantum sunt quinque

sensus exteriores et proprii: videlicet visus: auditus: olfactus: gustus et tactus. Quorum sic potest formari sufficientia. Nam sensus est quedam potentia passiva que aptata est immutari a sensibili exteriori. Vel ergo immutatur secundum immutationem spirituales: sic est visus: vel immutatur cum immutatione spirituali et immutatione naturali: et hoc dupliciter: vel talis immutatio naturalis est solum ex parte obiecti: vel est ex parte organi. Si primum hoc est dupliciter: vel talis immutatio sit per motum localem: sic est auditus. nam obiectum eius. scilicet sonus transfunditur per motum localem: vel sit per alterationem: sic est olfactus. nam odor per quandam transmutationem transfunditur per medium. Si vero talis immutatio fiat ex parte organi. hoc est dupliciter: vel tale organum est diffusum per totum corpus: sic est tactus: vel est in determinata parte corporis sic est gustus. Ex predictis potest hic clare elici quod visus sit primus sensus cum sit magis immaterialis quam alii sensus. Secundus est auditus: tertius est olfactus: quartus gustus: quintus tactus. Contra predictam conclusionem arguitur sic. Sicut se habet intellectus ad intelligibilia: ita se habet sensus ad sensibilia: sed ad intelligendum omnia intelligibilia ponitur unus intellectus: ergo ad sentendum omnia sensibilia sufficit unus sensus: et sic non erunt quinque sensus exteriores sed unus tantum. Preterea sensus tactus non diuiditur contra gustum ut supra dictum est. quia gustus est sensus ipsius tactus: ergo idem ut supra. Preterea sensus exteriores sunt susceptivi accidentium: sed plura sunt accidentia in genere distincta quam quinque: ergo videtur quod sint plures sensus quam quinque cum distinctio potentiarum sumatur a distinctione obiecti. Ad primum dicendum negando primum et similitudinem: quia intellectus est potentia spiritualis: sensus vero est potentia organata: ideo sed ponatur tantum unus intellectus ad intelligendum omnia intelligibilia: non tamen propter hoc oportet ponatur solum unus sensus. Ad secundum dicitur quod tactus potest dupliciter considerari. Uno modo in communi: ubi per omnem potentiam que immutatur immutatione spirituali. vel immutatione organi. et isto modo gustus dicitur sensus ipsius tactus. sic tactus non dicitur proprius sensus. Alio modo accipitur tactus in speciali et proprie videlicet pro illa potentia que aptata est immutari immutatione naturali ex parte organi: quod quidem organum est diffusum per totum corpus. et isto modo gustus non est sensus tactus. sed diuiditur contra ipsum. Ad tertium dicendum quod sensus exteriores non sunt susceptivi per se primo omnium accidentium: sed solum sunt susceptivi predictorum quinque a quorum definitione sumitur distinctio sensuum. Secunda conclusio. Non est ponendus alius sensus proprius propter sensibilia communia. hec conclusio probatur tali ratione philosophi. Quicquid cognoscitur ab uno sensu ut proprium sensibile eius: non cognoscitur ab alio sensu per se: sed solum per accidens: sed sensibilia communia per se cognoscuntur non solum ab uno sensu sed a pluribus ut supra in secundo declaratum est: ergo sensibilia communia non sunt proprium obiectum alicuius sensus: et per consequens non est ponendus aliquis sensus proprius preter quinque propter sensibilia communia. Et si queratur quare ponantur plures sensus exteriores in animalibus perfectis propter sensibilia propria. Ad hoc respondetur secundum philosophum quod ratio huius est ut nos non lateant ea que consequuntur ad sensibilia propria: que ubi sunt communia diuersis sensibus: ut motus figura magnitudo &c.

Sequitur in tertio. (Quoniam autem sentimus quod videmus et audimus &c.) Hec est lectio secunda huius tertij: et in commento sancti Thome.

stud est secundum capitulum huius tractatus in quo philosophus volens concludere preter sensus exteriores unum commune sensum esse ponendum mouet tres dubitationes. Quarum prima est. utrum visus percipiat se videre: et arguo quod sic. Nam homo sentit se videre vel ergo sentit se videre sensu visus vel alio sensu. Si primum

habetur intentū. Si secundum: aut ille alius sensus percipit colorē et ipsam videre: vel percipit ipsum videre: sed non colorē. Non potest dici secundū quod videre non est nisi colorē percipere. Non ergo potest se percipere videre non percipiendo colorē. Neque primum potest dici: quod sic unus obiectus coloris est duo sensus distincti ut puta visus et ille alius sensus. Preterea si alio sensu perciperet homo colorē et alio sensu perciperet ipsam videre vel ille sensus qui percipit ipsum videre percipit ipsum colorē vel non. Non potest dici secundū quod sic esset processus in infinitū. Si dicat primum sequitur quod eadem ratione standum erat in primo versus quod visus percipit se videre sicut ille alius sensus percipit se sentire. Preterea eiusdem potentie est percipere colorē et visionē ipsam: ut innuit hic philosophus: sed manifestū est quod visus percipit colorē: ergo visus percipit suā visionē. In contrarium arguit philosophus. Nam nihil videtur nisi color et habes colorē: sed visio sine videre non est color neque habes colorē: ergo visus non videt suū videre. Ad hanc dubitationē philosophus adducit tres solutiones. Quarum prima est. Actio ipsius visus est duplex. Quedam est consistens in mutatione ipsius visus ab exteriori sensibili et tali actione quicquid videtur est color vel coloratum nec tali actione visus percipit se videre. Alia est actio visus que attribuitur visui secundum quam post mutationē actualē ipsius organi indicat de ipsa mutatione vel perceptione organi a sensibili etiā absente sensibili et sic visus non videt solū colorē vel sentit: sed sentit et visionē coloris. Et tali actione: visus percipit se videre. Alia solutio est quod videre non sit color vel coloratum: tamen in ipso videre est similitudo coloris inquantū videtur est quasi coloratum ex eo quod organū visus est aptū natū suscipere species coloris propter quod ipsum videre potest percipi a visu. Tertia solutio. Idem est actus sensibilis et actus ipsius visus: idē dico de sonis: differat ratio: sicut idē est actus soni videlicet sonatio et actus auditus versus auditio: sed manifestū est quod actio sensibilis attribuitur visui: ergo actus ipsius visus ut puta visio attribuitur ipsi visui: et per consequens eiusdem potentie est percipere visibile et ipsam visionē: Quod autem actus sensibilis et ipsius sensus sint idem sicut per talē rationē quod actio et passio cum sint quidam motus sunt subiective in patiente: ergo actus ipsius sensibilis (qui dicitur quedam actio) et actus ipsius sensus (qui consistit in quodam pati ut supra dictum est) sunt sicut in visu: et illi duo actus sunt idem sicut. Due autem rationes in principio dubii adducte admittuntur secundum philosophum. Sed contra primā solutionē sic primo arguit. Nulla potentia materialis potest reflecti supra seipsam et supra suum actum: sed visus est potentia materialis ergo visus non potest habere reflexionem supra seipsam et supra suum actum: et per consequens visus non potest percipere se videre nec potest percipere seipsam: probatio maioris: quod vel ista reflexio fieret secundum premissa: ita quod una pars reflecteretur super aliam: vel secundum totum potest dici primum: quod sic totū signaret in minima particula aut in puncto. Non potest dici secundū quod sic idē non reflectitur supra seipsam. Dicendum quod visus et quilibet sensus particularis potest considerari dupliciter. Uno modo proprie prout est sensus particulariter distinctus contra cōm: et isto modo visus nulla actione percipit se videre. Alio modo accipit visus pro sensu cōm: inquantū versus eadem mutatione qua imitatur visus: imitatur sensus cōm: et isto modo visus percipit suum videre: quod ipsius sensus cōm est indicare de propriis sensibilibus sensibus particularibus. Cuius ratio est. quod sicut se habet centrum circuli ad circūferentias et ad lineas precedentes a circūferentia ad centrū. ita se habet sensus cōm ad sensus particulares et ad actus eorum: sed nulla linea potest pertingere ad centrum nisi transeat per circūferentiam: ergo nulla sensatio potest pertingere ad sensationem nisi mediantibus sensibus particularibus: et per consequens sensus cōm habet particulares sensationes specierum sensuum. Sed contra predictam conclusionem sic arguit: quod ut habetur in primo capitulo non est aliene potentie sed eiusdem percipere colorē et actionē visus: sed manifestū est quod sensus gustus

est alia potentia: ergo sequitur quod non solus sensus gustus percipiat ipsum videre: sed etiā ipse visus. Dicendum quod sensus gustus et sensus particularis sunt unus sensus subiective et materialiter. differunt tamen ratione specifica ideo non sequitur: sed quia due rationes in principio dubii videntur concludere quod visus percipiat suū videre et accipiendo visum proprie ut distinguitur contra sensum cōm: ideo soluende sunt. Unde ad primum dicendum quod alio sensu homo percipit colorē et alio sensu: ut puta sensu cōmuni percipit se videre: et iste sensus cōmunis non solum percipit videre: sed etiā percipit ipsum colorē: non sub propria ratione coloris inquantum sensibilis est. non est enim inconueniens quod unus obiecti materialiter sumpti sint plures potentie secundum diversas rationes formales. Ad secundum dicendum quod iste sensus qui percipit visionē: percipit se sentire. nec est simile de visu quia sensus ille cōmunis est qui dicitur cōmunis non cōmunitate cognitionis et est alterius virtutis quam sit potentia visiva. Ad tertium patet solutio ex dictis. Ex istis inferitur una conclusio tacite principaliter tamen intenta in hoc capitulo: videlicet quod preter sensus exteriores necesse est ponere sensum cōmuni. Hec conclusio patet tali ratione. Nam animal percipit actiones sensuum exteriorum: sed non percipit illas actiones per proprios sensus exteriores: ergo (ut declaratum est) necesse est ponere unū alium sensum cōmuni qui habeat illas actiones percipere et de eis iudicare. Secunda dubitatio utrum sensibile et sensus simul generentur et simul corrumpantur. Videtur quod non. nam sensibile non dependet in esse a sensu nec realiter nec formaliter: ergo videtur quod sensibile et sensus non simul generentur et corrumpantur. Dicendum secundum philosophum quod sensibile in actu secundum rationem sensibilitatis consideratur et sensus in actu simul sunt. Cuius ratio ex precedentibus elicitur. nam actus sensibilis et actus sensus sunt unus actus subiecto: ergo sensibile in actu et sensus in actu simul sunt et simul non sunt: sed sensibile in potentia et sensus in potentia non simul generantur et corrumpuntur. Et per hoc patet solutio ad rationes dubii. Tertia dubitatio. quare est quod aliqua sensibilia corrumpunt sensum et aliqua inferunt delectationem sensibus. Ad hoc dicendum quod secundum philosophum quod organum sensus consistit in debita portione qualitatum sensibilium: unde quando ista sensibilia sunt excellentia: tunc corrumpunt illam proportionem et etiam sensum: quando vero non corrumpunt illam proportionem: inferunt delectationem sensui. Dubitatur extra litteram circa dictum philosophi: et doc. sancti. utrum actio sit subiective in patiente: videtur quod non. Nam perfectio est subiective in eo cuius est perfectio sed actio quecumque (sive immanens sive transiens) est perfectio agentis: ergo actio est subiective in agente. In contrarium arguitur tali ratione doctoris sancti. Nam actio est quidam motus: ergo si actio esset subiective in agente: sequeretur quod omne agens in agendo moueret: ergo et cetera. Dicendum quod duplex est actio: quedam est actio immanens. et talis est subiective in agente. Alia est actio transiens et illa potest dupliciter considerari. Uno modo materialiter videlicet pro eo quod introducit ab agente in passum: et isto modo dicitur esse subiective in patiente: quod versus forma que introducit ab agente per suam actionem: suscipitur in patiente. Alio modo accipitur actio formaliter pro ipsa introductione activa forme. et talis actio est subiective in agente et est perfectio eius ut voluit argumentum dubii: de quo ad longum tertio philosophi disputabitur.

Sequitur in textu. (Unusquisque quidem igitur sensus et cetera.) Hec est lectio tertia huius tertii libri: et in commento sancti Thome.

Stud est tertium capitulum huius tractatus in quo philosophus concludens sensum cōmuni esse ponendum ad discernendum

inter diuersa sensibilia diuersorum sensuum ponit duas conclusiones. Quarum prima est quod preter quosque sensus exteriores necesse est ponere unum sensum commune ad discernendum inter sensibilia diuersorum sensuum et hec conclusio probatur tali ratione. Nam nos percipimus differentias et convenientiam sensibilium diuersorum sensuum inquantum sensibilia sunt: sed cognoscere sensibilia inquantum sensibilia sunt pertinet ad sensum: ergo percipere ad differentias diuersorum sensibilium inquantum huiusmodi pertinet ad sensum: non autem ad sensum particularem: ergo pertinet ad sensum communem. Quod autem discernere inter sensibilia diuersorum sensuum non pertineat ad sensum particularem exteriorem, patet, quia vel pertinet ad unum sensum vel ad diuersos, non primum quia ille sensus qui cognoscit differentiam diuersorum sensuum sicut visus non cognoscit colorem et sonum per se loquendo: ergo discernere inter sensibilia diuersorum sensuum non pertinet ad unum sensum particularem: nec potest dici secundum quia unus homo cognoscit differentias sensibilium diuersorum: ergo est una potentia qua illa diuersa sensibilia cognoscuntur. Contra predictam conclusionem sic arguitur, nam discernere inter sensibilia diuersorum sensuum philosophus attribuit tactui: ergo ad discernendum predicta sensibilia non est necesse ponere sensum communem. Preterea sensus particularis discernit inter diuersa sensibilia: ut puta visus inter albedinem et nigredinem: et sonus inter acutum et graue: ergo idem ut supra. Preterea omnia sensibilia debite cognoscuntur per quinque sensus exteriores ergo non est necesse ponere sensum communem. Preterea intellectus determinatam differentiam cognoscit inter sensibilia et diuersorum sensuum: ergo non est necesse ponere aliquem sensum preter quinque sensus exteriores qui cognoscit differentiam inter sensibilia diuersorum sensuum particularium. Preterea illa potentia que discernit diuersa: componit et diuidit: sed componere et diuidere pertinet ad intellectum et non ad sensum, ergo etc. Ad primum dicendum quod philosophus attribuit tactui discernere inter diuersa sensibilia diuersorum sensuum non principaliter: sed participative inquantum videlicet tactus est propinquior sensui communi ceteris sensibus. Ad secundum dicendum quod unus sensus exterior discernit inter diuersa sensibilia sui proprii obiecti ut voluit argumentum tamen unus proprius sensus non discernit inter diuersa sensibilia diuersorum sensuum: sicut visus non ponit differentiam inter colorem et sonum. Ad tertium dicendum quod licet omnia sensibilia cognoscantur a sensibilibus exterioribus quantum ad esse non tamen cognoscuntur quantum ad differentiam et convenientiam eorum nisi a sensu communi. Ad quartum dicendum quod intellectus cognoscit differentiam diuersorum sensuum quantum ad quid est non inquantum sensibilia sunt: sed hoc pertinet ad sensum communem ut dictum est. Ad quintum dicendum quod percipere differentiam et convenientiam colorum potest intelligi dupliciter. Uno modo affirmando vel negando et qui isto modo percipit differentiam et convenientiam: diuidit et componit. Alio modo cognoscendo terminum: et isto modo non oportet quod ille qui cognoscit differentiam colorum componat et diuidat. Secunda conclusio. Sensus communis ponens differentiam inter sensibilia diuersorum sensuum simul cognoscit diuersa sensibilia et conclusio probatur tali ratione. Nam nullus potest ponere differentiam inter aliqua nisi cognoscat illa que differunt dum eorum differentiam percipit: sed sensus communis percipit differentiam diuersorum sensuum ut patet per precedentem conclusionem: ergo sequitur quod simul cognoscit illa diuersa sensibilia. Contra hanc conclusionem arguitur sic tali ratione philosophi. Nam impossibile est idem moueri diuersis motibus simul: sed sensus in cognoscendo mouetur (cum sentire sit quoddam pati) et sensibilia diuersorum sensuum sunt contraria: ergo

sequitur quod impossibile est quod sensus communis simul cognoscat diuersa sensibilia. Ad hoc respondet aliqui dicentes quod idem subiecto diuersum tamen ratione potest moueri motibus contrariis sensus autem communis licet sit idem subiecto est tamen plures secundum rationem: igitur potest moueri diuersis motibus. Sed hanc responsionem remouet philosophus. Nam licet idem subiecto: diuersum tamen ratione contrarii motibus possit moueri in potentia: non tamen in actu. Ideo aliter dicendum est secundum philosophum quod sensus communis se habet ut punctus qui est centrum circuli: qui quidem punctus consideratur ut unum: et ut duo: ut unum inquantum ab eo procedunt omnes linee ad circumferentiam ut duo vero inquantum est principium unius linee et finis alterius. Similiter sensus communis est unus et duo, unus inquantum est radix omnium sensuum exteriorum: inquantum a sensu communi procedunt virtutes sensitivae ad organa exteriora. Et consideratur ut duo: inquantum immutatur secundum diuersas immutationes sensuum exteriorum, unde non est inconueniens quod moueatur simul motibus contrariis inquantum est principium immutationum predictarum. Circa predicta dubitatur primo utrum sensus exterior sit perfectior sensu communi, et videtur quod sic. Nam mouens est nobilius et prestantius moto: sed sensus exterior mouet sensum commune ut patet ex dictis: ergo sensus exterior est perfectior. Dicendum secundum philosophum quod sensus communis simpliciter est perfectior: tunc primo quia immaterialiter suscipit species sensibiles: tum secundo quia est radix et fundamentum omnium sensuum exteriorum: sensus vero exterior dicitur perfectior secundum quid et quantum ad aliquid inquantum valet habere mouere sensum commune non tamen est perfectior simpliciter: et per hoc patet solutio ad rationem dubii. Dubitatur secundo utrum preter sensum communem et sensus exteriores sint ponendi alii sensus interiores. Et videtur quod non. Nam commune non distinguitur contra proprium: sed sensus exteriores dicuntur sensus proprii: ergo preter sensus exteriores est ponendus sensus communis ab eis distinctus. Preterea phantasticum et memoratiuum dicuntur passionem primi sensitivi valet sensus communis sed passio non diuiditur contra proprium subiectum: ergo preter sensum communem non est ponenda memoria et phantasia. Dicendum quod preter sensus exteriores ponuntur quattuor sensus interiores qui sunt sensus communis vis imaginativa (que dicitur phantasia in brutis) et estimativa (que dicitur vis cogitativa: vel ratio particularum in homine) et memoria. Quorum sic potest formari sufficientia, nam sensus est perceptiuus sensibilibus: aut ergo est perceptiuus specierum sensatarum aut intentionum que non percipiuntur a sensu exteriori. Si primum hoc est dupliciter: aut talis sensus ordinatur ad accipiendum illas species: sic est sensus communis: vel ad retinendum et conseruandum eas: sic est vis imaginativa: que dicitur thesaurus specierum sensatarum. Si secundum hoc est dupliciter vel ordinatur ad recipiendum tales intentiones sic est estimativa in brutis (et cogitativa sine ratio particularis in hominibus) vel ordinatur ad retinendum et conseruandum illas intentiones sic est memoria sensitiva. Et licet accipere et retinere in spiritualibus non pertineant ad diuersas potentias: tamen in corporalibus ad aliam potentiam pertinet recipere et aliam retinere: videmus enim quod illa que bene recipiunt: male retinent: et illa que male recipiunt bene retinent. Ad primum dicendum quod licet commune per predicationem non distinguitur contra proprium: commune tamen per cognoscibilitatem et causalitatem distinguitur contra proprium ut in proposito. Ad secundum dicendum quod memoria et phantasia dicuntur passionem primi sensitivi non tanquam subiecti, sed tanquam cause inquantum una potentia fuit ab anima mo-

Tractatus

dianae alia: ut supra declaratum est.

¶ Sequitur in textu. (Quia autem duabus differentiis etc.)

¶ Hic est secundus tractatus huius tertii libri de anima: et est lectio quinta eiusdem libri: in commento sancti Thomae.

¶ **Stud** est secundus tractatus huius tertii in quo philosophus ostendit intellectum non esse idem cum sensu: et continet tria capitula. In primo capitulo philosophus ostendit quod intelligere et sapere non sunt idem cum sapere et sentire: et quod opinio

et phantasia non sunt idem. In secundo capitulo ostendit quod phantasia non est aliqua potentia vel habitus quibus discernit aliquid esse verum vel falsum: ibi. (de eo quod est). In tertio capitulo ostendit quid est phantasia. ibi. (quoniam est motus). In primo capitulo ponuntur due conclusiones. Quarum prima est. **¶** Sapere et intelligere non sunt idem cum sentire. **¶** Prima pars huius conclusionis. scilicet quod sentire non fit idem quod sapere: probatur una ratione philosophi que talis est. Sentire competit omnibus animalibus: sapere vero paucis: ergo sapere et sentire non sunt idem. Secunda pars eiusdem conclusionis. scilicet quod intelligere non fit idem quod sentire probatur duabus rationibus. Quarum prima est. **¶** Contingit recte et non recte intellegere: recte quidem per veram scientiam et per veram prudentiam et veram opinionem. non recte autem per contrarium. scilicet per falsam scientiam et per falsam opinionem. Sed non contingit sentire non recte sed solum recte: quia sensus circa proprium sensibile non decipit: ergo intelligere et sentire non sunt idem. Secunda ratio. Sentire competit omnibus animalibus: intelligere vero soli rationali creature: ergo idem ut supra. **¶** Contra predictam conclusionem arguitur primo sic rationibus antiquorum oppositam partem tenentium. nam virtus corporalis non potest agere in rem incorpoream cum semper agens sit nobilior et alius passio: sed virtus celestis agit in virtutem intellectualem: ergo virtus intellectiva est virtus corporalis et per consequens intelligere est quoddam corporeum: et sic intelligere est idem cum sentire: quia quando ab aliquibus remouetur id per quod differunt tunc remanent idem: sed intelligere differt a sentire per hoc quod intelligere est quoddam incorporeum: ergo si remoueat incorporeum ab intelligere: relinquitur quod intelligere erit quoddam sentire. **¶** Preterea omnis apprehensio seu cognitio fit ratione si similitudinis: sed intellectus cognoscit res corporeas: ergo intellectus etiam est corporeus et per consequens idem ut supra. **¶** Preterea arguitur contra probationes. nam prudentia est in animalibus rationalibus ex probemio metaphysice: sed sapere pertinet ad prudentiam: ergo videtur quod sapere non competit paucis: sed multis animalibus. **¶** Preterea sicut sensus non decipit circa proprium sensibile: ita intellectus non decipit circa proprium intelligibile: ergo si non contingeret non recte sentire non contingit non recte intellegere. **¶** Ad primum dicendum quod virtus celestis non agit in virtutem intellectualem per se sed solum per accidens: ideo ratio non sequitur. **¶** Ad secundum dicendum quod non omnimoda similitudo requiritur ad cognitionem sed sufficit similitudo proportionis que est inter actum et potentiam: unde non oportet quod si res sit corporea quod propter hoc sit etiam intellectus corporeus. **¶** Ad tertium dicendum quod prudentia competit alicui dupliciter similiter et sapere. Uno modo essentialiter: sic solum competit rationali creature. Alio modo participative: sic competit animalibus quibusdam brutis in quantum per naturalem estimationem provident de futuris: ut patet de formicis. **¶** Ad quartum dicendum quod intellectus quantum ad primam eius operationem non decipiat per se circa proprium intelligibile: tamen quantum ad eius secundam operationem potest decipi false videlicet diuidendo vel componendo. **¶** Secunda conclusio. opinio non est eadem cum phantasia. **¶** conclusio probatur tribus rationibus philosophi. Quarum prima est. **¶** Opinio sequitur intellectum: phantasia sensum: sed

Tertius

sensus et intellectus non sunt idem: ergo opinio et phantasia non sunt idem. Secunda ratio. phantasticare est in potestate nostra: sed opinari non est in potestate nostra: sed requiritur ratio per quam opinamur verum vel falsum. ergo etc. **¶** Preterea ex opinione sequitur immediate passio in appetitu: sed ex phantasia non sequitur immediate passio in appetitu: ergo opinio et phantasia non sunt idem. **¶** Et si dicatur non possumus opinari nisi phantasticando: ergo opinio et phantasia sunt idem. **¶** Dicendum negando prius: quia sicut nos non possumus intelligere nisi sentiendo: et tamen intellectus non est idem cum sensu: ita licet non possumus opinari sine phantasia: tamen non sequitur quod opinio sit idem cum phantasia.

¶ Sequitur. (De eo autem.) Hic est lectio quinta eiusdem libri: et in commento sancti Thomae.

¶ **Stud** est secundum capitulum secundi tractatus in quo philosophus determinando de phantasia per respectum ad alias potentias cognoscitivas ponit tres conclusiones inferendo unum cor

relatum. Quarum prima est quod phantasia non est sensus in actu nec sensus in potentia. **¶** Hanc conclusionem probat philosophus in primo in generali tali ratione: quia dormiens phantasticat non sine sensum in potentia. quia sensui in potentia nihil apparet neque sine sensum in actu: quia in somno non est sensus in actu. **¶** Hoc probatur philosophus eadem conclusionem in speciali. et primo quod non fit sensus in potentia una ratione. Nam sensus in potentia semper inest animali: sed phantasia non semper convenit animali: ergo phantasia non est sensus in potentia. deinde probatur eandem conclusionem quantum ad secundam partem videlicet quod phantasia non est sensus in actu quantum ad rationibus. Quarum prima est. **¶** Sensus in actu competit omnibus animalibus: sed phantasia non competit omnibus animalibus: ut puta formicis et ceteris animalibus imperfectis. ergo etc. **¶** Et si dicatur contra. Licet inest sensus eidem inest phantasia ut supra in secundo concessum est: ergo sicut sensus competit omnibus animalibus ita et phantasia. **¶** Dicendum quod duplex est phantasia. Quedam est determinata que habet determinatum organum: et talis non inest omnibus animalibus. Alia est phantasia indeterminata et imperfecta: et talis bene competit omnibus animalibus: de qua non est hic ad propositum. **¶** Secunda ratio. Sensus sine actu per se semper est verus. sed visiones phantastice non semper sunt vere. **¶** Tertia ratio. Per sensum certitudinaliter iudicamus de re: sed per phantasia non certitudinaliter iudicamus dicendo hoc est hoc sed dicimus quod hoc apparet nobis hoc: ergo etc. **¶** Quarta ratio phantasia inest dormientibus: ut dictum est: sed sensus non competit dormientibus in actu: ergo phantasia non est sensus in actu. Et si arguatur contra ista: phantasia est quedam potentia: vel ergo est potentia sensitiva vel intellectiva vel vegetativa vel appetitiva vel motiva sine locum: sed manifestum est quod phantasia non est intellectus nec potentia vegetativa nec motiva sine locum nec appetitiva: ergo est sensitiva. Dicendum quod sensus potest accipi dupliciter. Uno modo ut se extendit ad omnes sensus interiores et exteriores: et isto modo bene phantasia pertinet ad sensum cum sit sensus interior ut supra dictum est. Alio modo accipitur proprie videlicet pro potentia qua anima aliquid apprehendit determinate cum quadam determinatione: et isto modo phantasia non est sensus. **¶** Secunda conclusio phantasia non est intellectus nec scientia. hec conclusio probatur una ratione philosophi. Nam intellectus est primorum principiorum verorum: scientia est habitus per demonstrationem acquisitus que semper verus: sed phantasia non est semper verorum: ergo phantasia non est intellectus neque scientia. **¶** Secunda conclusio: phantasia non est opinio: **¶** conclusio probatur duabus rationibus philosophi. **¶** Quarum prima est. Ad opinionem sequitur fides: sed fides non est in animalibus brutis: ergo nec opinio: sed phantasia est in animalibus brutis quibusdam: ergo phantasia non est opinio. **¶** Secunda ratio. Ad opinionem (ut dictum est) sequitur fides ad fidem sequitur persuasio: ad persuasio

nem sequitur ratio: ergo opinio inuenitur solum in illis in quibus inuenitur ratio: sed phantasia non solum reperitur in animalibus: ergo idem ut supra. **Ex** predictis inferitur per se unum correlarium: videlicet quod phantasia non est quid compositum ex sensu et opinione.

Sequitur in textu. (Quonia autem audit et c.) **Hec** est lectio sexta huius tertii libri: et in summo sancti Thomae.

Stud est ultimum capitulum huius tractatus in quo per se determinando de phantasia quod dicitur potest vna conclusio dicitur ratum videlicet phantasia est quodam motus factus a sensu secundum actum. hanc conclusio probatur tali ratione. **Ita** ab eo quod est motus contingit aliud moueri cum aliquo aliud sit mouens et motus: ut patet in viii. philosophia. sed sensus mouetur a sensu. ergo a sensu secundum actum potest fieri motus: talis autem motus est phantasia. ergo phantasia est motus factus a sensu secundum actum. **Considerandum** est hic per se per se quod phantasia est aliquo falso. Quia ratio est: quod sensus est circa proprium sensibile ut in paucioribus de cipiatur: tamen circa sensibilia per accidens decipitur: non ut in paucioribus: sed ut sepe et magis circa sensibilia communia: ergo a fortiori phantasia circa phantasmatum decipitur: cum magis recedat a radice virtutis cognoscitive. **Considerandum** est per se eundem quod per se grece est lux latine a quo phanos venit. id est apparitio siue illuminatio a quo ulterius derivatur phantasia. **Sequitur** in textu. (De parte autem anime qua sapit et intelligit et c.) **Hic** est tertius tractatus huius tertii libri: et est lectio septima commentarii sancti Thomae.

Ste est tertius tractatus huius libri in quo per se determinat de parte intellectiva: et continet in se sex capitula. **In** primo capitulo per se determinat de intellectu possibili secundum se. **In** secundo ostendendo quomodo intellectus possibilis reducitur in actu deteriorat de obiecto eius. **Ibi.** (Cum autem sic singula fiat.) **In** tertio monet quasdam dubitationes circa preceptionem et soluit eas. **Ibi.** (Dubitabit autem utique aliquis.) **In** quarto capitulo determinat de intellectu agente et intellectu in actu. **Ibi.** (Quonia autem in omni natura.) **In** quinto determinat de operationibus intellectus possibilis. **Ibi.** (Indivisibilis quodammodo igitur.) **In** sexto capitulo determinat de intellectu per respectum ad sensum. **Ibi.** (Videtur autem sensibile.) **In** primo capitulo ponitur vna conclusio que talis est: quod intellectus possibilis est potentia passiva. hanc conclusio probatur tali ratione per se. **Ita** sicut se habet sensus ad sensibile: ita se habet intellectus ad intelligibile: sed sensus est potentia passiva et sentire quodammodo pati (ut ex supradictis patet) ergo intellectus possibilis est potentia passiva accipiendo videlicet pati pro quocumque recipere. **Ex** hac conclusione inferitur per se duo correlaria. Quorum primum est quod intellectus non est compositus ex naturis diversarum rerum naturalium ut antiqui voluerunt. Quia ratio est. **Ita** illud quod est in potentia ad aliquid et est receptivum illius caret illo: sed intellectus possibilis est in potentia ad omnia intelligibilia et est receptivus illorum: ergo non est compositus actu ex illis. **Secundum** correlarium est quod intellectus non est affixus organo corporali: quod si esset affixus organo corporali: esset compositus ex naturis corporaliibus: quod actus alicuius potentie organice: non solum attribuitur ipsi potentie: sed et toti composito ex potentia et organo. **Pro** declaratione huius conclusionis considerandum est secundum per se diversimode sensus dicitur potentia passiva et intellectus ipse. **Nam** sensus est non patitur passione proprie dicta: patitur tamen per accidens ratione organice: sed intellectus neque per se neque per accidens potest pati passione proprie dicta: cum non sit affixus organo corporali. **Et** si dicitur ad intellectum requiritur cognitio sensitiva: ergo intellectus potest pati per accidens: videlicet ad passionem organorum sensuum que patitur passione proprie dicta. **Quod** dicitur quod aliquid potest competere alicui per accidens dupliciter. Uno modo quod aliquid coniungitur ei per se: et isto modo intellectus potest pati passione proprie dicta per accidens ratione organice et non ratione intellectus. Alio modo aliquid competit alicui per

accidens videlicet ratione alicuius extrinseci: et alio modo possumus concedere quod etiam patitur passione proprie dicta. **Contra** predictam conclusionem sic arguitur. **Ita** intellectus est ipsa mens: sed secundum Augustinum non de trinitate: non relative dicitur: sed ipsam essentiam demonstrat: ergo intellectus est ipsa essentia anime et non potentia eius: et per se non est potentia passiva. **Preterea** homo convenit cum angelis in natura intellectuali. Sed angelus dicitur intellectualis et mens: ergo et homo sic idem ut supra. **Preterea** unumquodque patitur per materiam: sed intellectus non est potentia materialis ut concessum est: ergo intellectus non patitur. **Preterea** quicquid dicitur passibile est corruptibile: ut concedit per se in isto tertio et est in primo de celo: sed intellectus non est corruptibilis: ergo non est passibilis. **Preterea** agens est prestatius passivo: sed potentia vegetativa que est inferior potentia intellectiva est potentia activa: ergo a fortiori potentia intellectiva erit potentia activa. **Ad** primum dicitur quod intellectus accipit quatuor modis. aliquo accipit per essentiam anime: ut in auctoritate Augustini adducta. Aliquo accipit pro potentia intellectiva: ut in proposito. Aliquo accipit pro habitu cum dicitur quod intellectus est habitus principiorum. Aliquo vero sumitur per operationem ipsius intellectus: unde argumentum laborat in equoco. **Ad** secundum dicitur quod angelus non dicitur intellectus essentialiter: sed solum de intellectu et voluntas ad denotandum quod in eo non sunt nisi ille due potentie: et ideo appropriative angelus dicitur intellectus non autem essentialiter. **Ad** tertium dicitur quod pati accipit tripliciter: primum videlicet per receptionem alicuius forme cum ablatione alterius quod convenit secundum naturam: vel aliquid ad quod habet naturam inclinationem. et isto modo intelligere non est quoddam pati: et isto modo quod infirmatur patitur. Alio modo dicitur pati minus proprie videlicet per receptionem alicuius cum ablatione alterius: siue illud alterum sit naturale siue per naturam: et illo modo quod sanat dicitur pati: quod ab eo remouetur infirmitas. Tertio modo dicitur pati commixtione: videlicet pro quacumque receptione alicuius siue talis receptio fiat cum ablatione alterius siue non. **Et** isto modo intelligere est quoddam pati: et potentia intellectiva dicitur potentia passiva. Argumentum autem procedebat de passione quatuor ad primum vel secundum eius modum: et per hoc patet solutio ad quartum. **Ad** quintum dicitur quod respectu eiusdem obiecti agens est nobilior passivo: non autem referantur ad diversa. **Intellectus** autem est vis passiva respectu totius entis velis vegetativum autem est actiuum respectu eiusdem entis particularis. scilicet corporis coniuncti. unde nihil prohibet tale passivum esse nobilioribus modis actiuo. **Circa** predicta dubitatur utrum intellectus possibilis sit substantia separata et videtur quod sic. **Nam** substantia immaterialis dicitur substantia separata cum quilibet talis sit per se subsistens. sed intellectus possibilis est immaterialis: ergo est substantia separata. **Dicendum** est secundum hoc. sancti in presenti lectione quod intellectus esse substantiam separata est impossibile: quod probatur tali ratione. **Nam** hic homo intelligit: ergo intelligit aliquo formaliter: sed non intelligit aliquo formaliter nisi ipso intellectu: sed illud quo aliquid operatur non est separatum ab eo: ergo intellectus possibilis non est separatus ab homine: vel oportebit dicere quod homo non intelligit aliquo formaliter. **Sed** forsitan diceretur ad hoc quod intellectus sit separatus ab homine: unde tamen ipsi mediante specie intelligibili. **Sed** hec solutio non evadit rationem predictam: quod dato quod intellectus possibilis uniat hominem per speciem intelligibilem: non tamen sequitur quod homo per illam speciem intelligibilem intelligat. sed magis quod ille intellectus est qui intelligit et illud quod uniat anime per speciem intelligibilem est quoddam intellectum. unde adhuc ratio est assignanda pro quod hic homo formaliter intelligat. **Ad** rationem dubii dicendum quod tripliciter aliquid potest dici immateriale. Uno modo obiective: et illo modo intellectus non est immaterialis. alio modo organice et instrumentaliter: et isto modo est immaterialis. Tertio modo secundum esse videlicet quod non existat in materia nec in qua nec ex qua: et isto modo intellectus dicitur materialis et non immaterialis. **Sed** vero separate sunt immateriales. tertio modo. unde non oportet quod intellectus sit separatus ab homine: ergo et ipse intellectus erit in homine.

Tractatus

Sequitur in textu. (Cum autē sic singula &c.) Hec lectio octava eiusdē libri: & in cōmento sancti Thomae:

Stud est scdm caplm huius tertii tractatus in quo pbs determinādo d' obō intellectus possibilis ponit vnā p'clonē que est talis. **C** Singularia nō intelliguntur di recte: sed reflexe: hec p'clonē probat tali rōne. Nam intellectus primo & per se intelligit naturam & quidditatē rei vt hic supponit: sed in oibus materialibus ipsum qd est: est ab eo cuius est. nā aliud est magnitudo & magnitudinis esse & aqua & aque esse: ergo sequit' qd quidditas & illud cuius est quidditas. s. singulare cognoscunt' diuersis potentiis vel ab eadem diuersimode. Cum ergo intellectus primo & per se & directe quidditatē cognoscat: necesse est dicere qd intellectus non cognoscat singularia primo & per se & directe: sed alia potentia videlicet sensus. Quod antez singularia possint indirecte & reflexe intelligi. probat sic extra litteram: qz illa potētia que comparat vnum alteri cognoscat comparabilia: qz ordinare sine comparare nescit: qui rōnes comparabiliz ignorat. Sed intellectus cōparat vltē ad singulare: ergo cognoscat vtrunqz. **C** Confirmatur: qz nullus pōt cognoscere differentia aliquorū nisi cognoscat extrema: sed intellectus ponit differentia inter vniuersale & singulare: ergo idem vt supra. **C** Ex hac conclusione inferit' fm p'bm qd quidditas rei materialis est proprium & per se obiectum intellectus. Hoc est correlarium patet tali rōne. Nam intellectus primo & per se intelligit quidditatē nō autē quidditatē separatā vt voluerūt platonici: ergo intelligit quidditatē existentem in rebus materialibus: sed illud quidd' primo & p se intelligit ab aliqua potentia est obm eius: ergo relinquit' qd quidditas rei materialis est obm intellectus nostri. **C** Et si queratur quō intellectus exit de potentia ad actum intelligēdo obm illud. Dicendū s'z p'bm qd intellectus h'ns habitū scientie reducitur ad actum dum vult qz h'z spēs intelligibiles apud se qd est p'ra auicēna. Sed dum intellectus nondum h'z scientia: nō reducitur ad actū dum vult: sed querit' virtus docentis siue intrinseci (vt ipse intellectus agētis) siue extrinseci (vt ipse magistri). **C** Contra predictā conclusionem sic arguitur probando qd singularia intelligunt' rationibus antiquorū p'horū illam partem tenentium. **C** Nam actio & passio sunt singulariū & suppositoū: vt p'z in probemio metaphysice: ergo vltē nō est id quod intelligit' sed singulare. **C** Preterea quidditas siue natura rei que est id quod intelligit' est res significata extra aiām. ergo est res singularis: sic idem vt supra. **C** Preterea illa potentia que p se fert' ad aliquod obm etiā per se fert' in quālibet parte s'biuam eius s'z nō primo (sicut visus qd p se primo) fert' in colorem: etiā per se fert' in albedinē & nigredinē: s'z non primo sed singularia sunt partes s'biue vltis: ergo si p se intelligunt'. sequit' quod singularia per se intelligunt'. **C** Preterea arguit' probando qd singularia nullo modo intelligunt'. Nam vltē est dum intelligit': singulare vt ro dum sentit': vt p'z in hoc tertio: ergo singulare non intelligitur. **C** Preterea sicut se habet sensus ad sensibile: ita intellectus ad intelligibile: ergo per locum a transmūtata proportione sicut se h'z intelligibile (vt puta vniuersale) ad sensum: ita se habet sensibile (vt puta singulare) ad intellectum. Sed vltē non sentitur. ergo singulare nō intelligitur. **C** Preterea arguit' contra maiorem probationis: probando qd quidditas: & illud cuius est in materialibus non distinguantur realiter. Nam idem est caro & carnis esse: vt hic dicit philosophus: sed caro pertinet ad res nimis materiales: ergo in materialibus idē est quid est & illud cuius ē. **C** Preterea diffinitio & diffinitum sunt idēz essentialiter: ergo quod quid est quod est signatum diffinitionis est idem cu' eo cuius est quod est ipsum diffinitum. **C** Preterea quando aliquid predicatur de alia predicatione essentiali in primo modo dicendi per se illud predicatum non diuidit' realiter a tali

Tertius

subiecto: sed natura siue quidditas concretive designata predicat' in primo modo dicendi per se dicendo fortes est homo: & fortes est animal metaphysice loquendo: ergo fortes & hō sunt idem realit': & per d'ns natura & suppositū. **C** Preterea arguit' contra correlariū probando qd quidditas rei m'alis nō sit obm intellectus nostri. Nam illud est obm alicuius potentie qd p'io apprehendit' ab illa potētia: sed ens inter p'dicamēta oia primo intelligit' ab intellectu vt dicit auicēna in primo siue metaphysice: ergo ens erit obm intell's nostri & nō quidditas. Si dicatur qd ens est primū obm intellectus adequatū nō antez propriū. **C** Contra. Idem est primū & adequatū primo posteriorū: ergo si ens esset primū obm intell's erit obm adequatū & p' d'ns p'priū. **C** Preterea nihil apprehendit' ab aliqua potētia nisi qd cōtinet' sub illius potētie obiecto: s'z m'lia apprehēdunt' ab intellu qd nō cadunt sub quidditate rei m'alis: vt sunt s'be separte. ergo &c. **C** Preterea illud est obm intell's sub cuius rōne oia intelliguntur: sed deus est h'mōi cū nihil sit intelligibile qd nō participet aliquid ab eo: ergo idē vt supra. **C** Ad primū dicendū qd duplex est actio. Quedā est actio corporalis. Alia est actio spiritualis. verum est qd actio & passio corporalis sunt suppositoū. actio in spiritualis nō semper ē suppositoū: obiectū autē intell's nō agit in intellectu actioe corporali. ideo rō nō sequit'. **C** Ad scdm dicendū qd natura siue quidditas rei materialis: fm qd est in re materiali significata intelligit' sine cōditionibus singulariū per primā operationem intell's. vnde nō o'z qd singulare sit illud qd primo intelligit': nec pp hoc intellectus est falsus (vt dicit doc. san). qz illa qd sunt cōiuncta fm esse: pnt separatim intelligi p primā operationē intellectus nō autē p se cū dā. **C** Et si arguat'. Illud a quo aliquid abstrahit' ab intellectu prius intelligit': sed a phātasmatibus & singularibus abstrahit' species intelligibilis: ergo singulare prius intelligit'. **C** Dicendū qd dupl'r cōtingit abstrahere. vno modo positue. alio modo priuatiue. Intellectus. n. dum abstrahit vltē a particulari abstrahit priuatiue: nihil. n. aliud ē intellectu abstrahere vltē a singulare qd intelligere vniuersale nō intelligendo singulare: vt infra patebit. **C** Ad tertium d' d'm qd dulces sunt ptes subiective alicuius totius vltis. Nam quedā sunt ptes subiective qd nō includūt aliquid reale: secūsa quacūqz opatione intellectus qd nō includat ipsum totū: & tales ptes ab eadē potētia intelliguntur: sicut & totū s'z nō primo vt voluit argumentū. Alie sunt ptes que includūt aliquid realiter qd est extra essentia totius et secūsa quacūqz opatione intellectus: sed nō op'z qd iste apprehendant' ab illa potentia p se a qua totū intelligit'. Cū igit' singularia aliquid includāt realiter: qd nō includit natura vltis: nō o'z qd singularia p se intelligant' ab intellectu: s'z ab eo intelligant' p se vltia. **C** Ad quartū & quintū dicendū qd procedūt de intellectu directā nō autē reflexa: **C** Ad sextū dicendū qd qz s'be separte sunt nobis imānifeste. pbs de eis exemplificat p exemplū naturale per carnē & carnis eē. vñ ipse dat intelligere qd illud exēplū in s'biis separtis idē est qd quid est: & illud cuius est. **C** Ad septimū d' d'm qd qd quid est pōt ad duo comparari tanqz ad illud cuius est. Vno modo ad diffinitū sic qd quid est: est eū eo idē cuius est. In quibuscūqz rebus. Alio modo pōt cōparari ad supposita nature. & illo modo in s'biis materialibus qd quid ē nō est idem cū eo cuius est. **C** Ad octauū dicendū qd qn aliquid p'dicat' de aliquo subiecto p'dicati one essentiali: illud p'dicatum est idē cū eodē subiecto. dū modo subiectū ipsum nō includat aliquid i sua rōne qd sit extra intellectu ipsius quidditatis: secus autē si includat aliquid extraneum realiter vt in p'posito. **C** Ad nonū dicendū qd ens qd apprehendit' ab intellectu nostro est obiectūz cōe: nō at obiectum adequatum alicuius potentie quod potest apprehendi ab illa potentia specie distincta: sed ens non solūz potest apprehendi ab intellectu humano: sed etiam ab angelico fm communēz rōnem eius: ideo ens nō est obm adequatū intell's nostri accipiēdo intel

lectum ut se extendit ad intellectum divinum angelicum et humanum. **C**Ad decimum dicendum quod primum accipitur dupliciter. Uno modo accipitur primum a proprietate predicationis, alio modo pro prioritate adaequationis. Illud enim quod est primum omnium prioritate adaequationis est proprium obiectum non autem est primum obiectum quod est primum prioritate predicationis. **C**Ad undecimum dicitur quod nihil apprehendit ab intellectu nostro corpori coniuncto: nisi illud quod cadit sub additate rei materialis aut per se aut per accidens. **C**Ad duodecimum dicitur quod omnia sub ratione deitatis effectivae intelliguntur: non autem formaliter et obiectivae. **C**Circa praedicta dubitatur primo utrum species intelligibiles remaneant in intellectu post actualem considerationem. Et arguitur breviter quod non rationibus Avicenne. **M**axime recipere et retinere non pertinent ad eandem potentiam: sed intellectus possibilis recipit illas species intelligibiles: ergo non retinet eas. **P**reterea sicut se habet dyaphanum ad suspensionem luminis: ita se habet intellectus possibilis ad suspensionem specterum intelligibilium: sed dyaphanum post actualem suspensionem luminis. (Vt postquam non informat lumine actualiter) non retinet lumen: ergo intellectus possibilis post actualem considerationem non retinet species intelligibiles. **P**reterea duo accidentia eiusdem generis non possunt esse in eodem subiecto simul: sed omnes species intelligibiles sunt eiusdem generis: ergo non possunt esse simul in intellectu possibili: et per consequens post actualem considerationem corrumpuntur. **I**n oppositum arguitur per philosophum hic in littera (dicit tamen). **D**icendum quod post actualem considerationem remanent species intelligibiles in intellectu possibili. Cuius ratio est: quia maioris virtutis est intellectus possibilis quam sensus: sed in sensu post actualem sensationem remanent species sensate: quae in imagine retinentur: ergo a fortiori post actualem considerationem remanent species intelligibiles in intellectu inquantum in memoria intellectus retinet et conservat. **P**reterea si non sequeretur quod nunquam homo haberet scientiam aut in actu completo aut in potentia tantum: sequeretur etiam quod vanum esset studere et addiscere. **C**Ad primum dicendum quod licet in materialibus ad eandem potentiam non pertineat retinere et recipere: tamen in potentialibus immaterialibus ad eandem potentiam pertinet retinere et recipere. ad eandem dico secundum essentiam diversam tamen secundum diversa officia actuum: ut infra patebit: unde intellectus recipit species: et memoria quae retinet non sunt due potentiae essentialiter distinctae: sed sunt una potentia cui secundum diversa officia: actus attribuuntur diversi. **C**Ad secundum dicitur quod non est simile de lumine suscepto in aere et de speciebus susceptis in intellectu: quia lumen quod suscipitur in aere: dependet a corpore illuminante quantum ad esse et quantum ad fieri et conservari: sic non est de speciebus intelligibilibus respectu obiectorum. **C**Ad tertium dicendum quod licet diversa accidentia eiusdem generis secundum actum completum non possunt esse in eodem subiecto simul: tamen secundum actum incompletum qui mediat inter puram potentiam et actum perfectum possunt esse simul in eodem subiecto: species autem intelligibiles post actualem considerationem habent esse solum in potentia secundum actum non perfectum: sed imperfectum. **S**ecundo dubitatur utrum species intelligibilis sit id quod intelligitur. Et arguitur quod sic. **N**am intellectus et intelligibile sunt idem ut conceditur in isto tertio: sed res extra animam non est eadem cum intellectu: ergo sequitur quod species intelligibilis est idem cum intelligibili et sic est id quod intelligitur. **P**reterea quod licet qualitas potest esse res intellecta: sed species intelligibilis est qualitas quedam. ergo species intelligibilis est res intellecta. **P**reterea illud est res intellecta quod primo apprehenditur ab intellectu: sed species intelligibilis est huiusmodi. ergo etc. **I**n oppositum arguitur ex his quae dicta sunt. **M**axime omnium intellectus est illud quod intelligitur: sed species intelligibilis non est obiectum intellectus: sed additas rei materialis: ut dictum est. ergo etc. **D**icendum quod species intelligibilis non est illud quod intelligitur: sed illud quo aliquid intelligitur. Cuius ratio est: quia illud est quod intelligitur quod affirmat vel negat intellectus: et est extra animam vel aliquid de

re extra animam: ergo res extra animam est illud quod intelligitur et species intelligibilis est illud quo aliquid intelligitur. **C**Ad primum dicendum quod intellectus in actu est idem cum intelligibili in actu non secundum se totum: sed secundum suam similitudinem quae suscipitur in intellectu: et est eadem cum intellectu. non quidem essentialiter sed subjective. **C**Ad secundum dicendum quod species intelligibilis potest considerari dupliciter. Uno modo ut est natura quedam de genere qualitatis. et isto modo posset esse res intellecta. alio modo illud quo res intelligitur ut dictum est et illo modo suscipitur in intellectu formaliter et tanquam quo non autem obiectivae et tanquam quod. et per hoc patet solutio ad tertium.

Sequitur in textu. (Dubitabit autem utique aliquis etc.) **H**ec est lectio nona huius tertii libri: et in commento sancti Thomae.

Stud est tertium capitulum praecedentis tractatus in quo philosophus solvendo duas dubitationes ponit duas conclusiones. **Q**uarum prima est quod intellectus possibilis potest intelligere. haec conclusio probatur tali ratione. **M**axime illud quod est in potentia ad intelligibilia suscipienda potest intelligere: sed intellectus possibilis est in potentia ad intelligibilia suscipienda cum sit tanquam tabula rasa in qua nihil depictum est de pingibilis tamen scientiis et virtutibus: ergo sequitur quod intellectus possibilis potest intelligere. **C**ontra hanc conclusionem arguitur philosophus. **M**axime agens et patiens habent aliquod commune: sed intellectus possibilis cum sit simplex non videtur habere aliquid commune cum re intellecta: ergo videtur quod intellectus possibilis non potest intelligere. **D**icendum quod intellectus possibilis habet aliquod commune in quo convenit cum aliis patientibus: convenit enim cum aliis in hoc quod est recipere. **S**ecunda conclusio: intellectus possibilis intelligit seipsum non per suam essentiam: sed per suam speciem intelligibilem. haec conclusio probatur tali ratione quia intellectus seipsum intelligendo intelligit se intelligere: sed intellectus non intelligit se intelligere per suam essentiam: sed per suam speciem intelligibilem. **C**ontra hanc conclusionem arguitur sic. **U**nunquodque est intelligibile secundum quod est in actu: sed intellectus possibilis non est in actu (cum sit in potentia ad omnia intelligibilia) ergo intellectus possibilis non potest intelligi. **P**reterea si intellectus possibilis intelligitur a seipso: sequeretur quod idem esset movens et motus respectu eiusdem: et per consequens illud esset in actu et in potentia respectu eiusdem: praesens est falsum: ergo etc. **S**equela patet. quia intellectus intelligendo movetur a re intellecta: ergo si intellectus possibilis intelligeret seipsum moveretur a seipso. **P**reterea angelus cognoscit seipsum per suam essentiam: ergo pari ratione intellectus noster intelligit seipsum per suam essentiam cum sit immaterialis. **P**reterea si intellectus intelligeret seipsum per speciem: vel intelligeret seipsum et suam speciem et suum obiectum semper unico actu vel alio et alio actu. **N**on secundum quod impossibile est quod intellectus simul diversis actibus intelligat. **M**axime est primum quod dum intelligit rem intellectam intelligit seipsum. **P**reterea si sic sequeretur quod intellectus semper intelligeret. quia intellectus est sibiipsum praesens. **C**Ad primum et ad secundum dicendum quod ista duo argumenta probant quod intellectus non intelligit seipsum per suam essentiam: non autem quod non intelligat seipsum per speciem intelligibilem. **C**Ad tertium dicendum negando sequelam: quia intellectus angelicus est in actu: sed intellectus noster est in potentia: et licet sit immaterialis quantum ad organum: est tamen immaterialis quantum ad esse. **C**Ad quartum dicendum quod doctor sanctus in prima parte concedit quod intellectus intelligit se et suam intelligere et suum obiectum diversis actibus. **S**ed in primo sententiarum concedit quod unico actu omnia illa intelligit. **P**ro cuius declaratione conclusionis: considerandum est quod species intelligibilis

Tractatus

et intellectus possunt dupliciter considerari. Uno modo ut sunt quedam res vere inter se distincte: et isto modo: alio actu intellectus potest intelligere suam speciem: et alio actu seipsum et intelligere suum. Alio modo possunt considerari ut sunt principia intelligendi. et isto modo unico actu omnia intelliguntur. Ad quintum dicendum negando sequelam: quia ille species intelligibiles non semper sunt in actu: unde non oportet quod intellectus intelligens seipsam per speciem intelligibilem semper intelligat.

Sequitur textus. (Quoniam autem in omni natura.) Hec est lectio decima huius tertii libri. et in commento sancti Thome.

Stud est quartum capitulum in quo philosophus determinando de intellectu agente in actu: ponit unam conclusionem que talis est: quod preter intellectum possibilem necesse est ponere intellectum agentem. hanc conclusionem probat tali ratione philosophi et exemplo. primo sic. Nam in omni natura que quocumque est in potentia et quandoque in actu: necesse est ponere aliquid ut materia in illo genere per quod est in potentia ad omnia que sunt illius generis et aliquid in actu quod se habet ut ars respectu artificiorum per quod potest facere illa in omni actu. si anima intellectiva secundum potentiam intellectivam quandoque est in potentia quandoque in actu: ergo necesse est ponere in anima intellectiva unam potentiam per quam est in potentia ut omnia intelligibilia suscipiat que dicitur intellectus possibilis et aliam potentiam per quam apta nata est facere illa intelligibilia in actu que dicitur quidam habitus ut dicit philosophus. Exemplo idem probat. nam ad videndum colores requiritur lumen: sed in intellectu agens se habet ut lumen per respectum ad intelligibilia: ergo ad intelligendum requiritur intellectus agens. Pro ampliori declaratione considerandum est secundum philosophum primo quod quatuor sunt conditiones intellectus agentis. et istarum priores tres sunt conditiones intellectus possibilis et agentis. quarum prima est. Intellectus agens est separabilis: secunda est: intellectus agens est impassibilis. tertia est: intellectus agens est immixtus non compositus ex diversis naturis rerum. quarta est: intellectus agens secundum suam substantiam est in actu: et per hanc conditionem intellectus agens differt ab intellectu possibili quod secundum suam substantiam est in potentia: has conditiones ponit philosophus inesse intellectui agentis tali ratione: quia omnis agens prestantius est et nobilitus passivo: sed intellectus possibilis quod se habet ut patiens est separabilis et impassibilis et immixtus: ergo a fortiori intellectus agens est separabilis impassibilis et immixtus. quod autem intellectus agens sit in actu secundum suam substantiam: patet quia agens est nobilitus passivo non secundum naturam sed secundum quod est in actu: cum ergo intellectus agens se habeat ad intellectum possibilem: sicut agens ad patiens et cum intellectus possibilis sit in potentia sequitur quod intellectus agens sit in actu. Considerandum est ulterius secundum philosophum quod tres sunt conditiones intellectus in actu per quas differt intellectus in actu ab intellectu in potentia. quarum prima est quod intellectus in actu est idem cum re intellecta: non autem intellectus in potentia: quod intelligendum est non essentialiter sed participative aut subiective. Secunda conditio est quod intellectus in actu simpliciter et ultro preceedit intellectum in potentia: sed intellectus in potentia in uno et eodem et quod movetur de potentia ad actum precedat intellectum in actu. Tertia conditio est quod intellectus in actu semper intelligit quod non competit intellectui in habitu vel in potentia. Ex predictis elicitur quod quadruplex est intellectus: intellectus agens: intellectus possibilis: intellectus in actu: intellectus in potentia. Considerandum est ulterius quod due sunt conditiones partis intellective in communi. Quarum prima est quod pars intellectiva est separabilis: sed non quidem secundum esse in presenti statu sed secundum operationes eo modo quo supra declaratum est. Secunda conditio est que sequitur ex prima quod sola anima intellectiva in homine est perpetua et incorruptibilis: perpetua dico a parte post non a parte ante cum habeat principium. Et si dicatur postquam pars intellectiva est separata ab homine: in ea non est reminiscencia: ergo videtur quod non potest separari. Dicendum quod reminiscencia non solum pertinet ad partem intellecti-

Tertius

na: sed pertinet ad eam solum secundum esse quod habet in corpore: et hoc potissime ad eundem modum. Contra predictam conclusionem sic arguitur. presentia obiecti sufficit ad immutationem potentie: ergo videtur quod non necessario requiritur intellectus agens ad intelligendum. Preterea non est ponendus sensus agens: ergo non est ponendus intellectus agens: patet consequentia: quia sicut se habet sensus ad sensibilia: ita se habet intellectus ad intelligibilia. Preterea intellectus agens se habet sicut lumen ut dicit philosophus: sed lumen non requiritur ad videndum nisi propter medium secundum doctorem sanctum: ut ex supra dictis patet: ergo ad intelligendum non requiritur intellectus agens. Preterea si poneretur intellectus agens eius esset aliqua operatio: sed ipse non ponitur aliqua operatio: ergo videtur et c. probatio maioris: quia si ipse esset operatio maxime esset illustrare phantasmata: sed intellectus agens non illuminat phantasmata: cum non agat in ea neque aliquid imprimat in eis. ergo et c. Ad primum dicendum quod presentia obiecti sufficit ad immutationem potentie dummodo idem obiectum sit in actu: obiectum autem intellectus secundum esse quod habet extra animam non est actu intelligibile secundum sui naturam: sed fit actu intelligibile per virtutem intellectus agentis: unde ratio non sequitur. Ad secundum similiter dicendum quod sensibile secundum sui naturam actu potest immutare sensum: ideo non ponitur sensus agens: sed intelligibile secundum sui naturam non potest immutare intellectum: ideo necessario ponitur intellectus agens. Ad tertium dicendum quod intellectus se habet sicut lumen non omnibus modis similitudinis: sed quantum ad aliquid. Nam sicut lumen requiritur ad videndum: ita intellectus agens ad intelligendum: sed dissimilitudo est in hoc quia lumen requiritur propter medium et non propter obiectum. Sed intellectus agens requiritur propter obiectum et non propter medium. Ad quartum dicendum quod intellectus agentis triplex est operatio. Prima est illustrare phantasmata. Secunda est ex phantasmatibus illustratis speciem intelligibilem abstrahere. Tertia est per speciem intelligibilem abstractam intellectum possibilem determinare qui est secundum se indeterminatus. Et dum dicebat intellectus agens non imprimat aliquid in phantasmatibus ergo non illuminat. dicitur quod non illuminat phantasmata aliquid imprimendo phantasmatibus: sed magis abstrahendo et confortando intellectum possibilem ad susceptionem specierum intelligibilium. Circa predicta primo dubitatur utrum intellectus agens sit habitus: et arguitur quod non ratione doctoris sancti. Nam omnis habitus presupponit cognitionem terminorum: si ergo intellectus agens esset habitus sequeretur quod non faceret omnia intelligibilia in actu: quod est contra sententiam philosophi in oppositum arguitur per philosophum in littera. Dicendum breviter quod habitus potest dupliciter considerari. Uno modo proprie ut distinguitur a potentia: et isto modo intellectus agens non dicitur habitus ut voluit argumentum dubium. Alio modo accipitur habitus communiter pro quacumque forma secundum quod habitus distinguitur contra privationem: et isto modo intellectus agens dicitur habitus: unde philosophus non dicit quod intellectus agens sit habitus simpliciter sed est tanquam habitus. Secundo dubitatur utrum intellectus agens sit separatus ab anima: vel utrum sit aliquid ipsius anime. et videtur quod sit aliquid ipsius anime. Nam ad intellectum agentem pertinet illuminare: sed illuminare pertinet ad altiore virtutem: videlicet ad primam causam: ergo intellectus agens non est aliquid ipsius anime. Preterea intellectus agens ut videtur hic dicere philosophus semper est in actu: ergo si intellectus agens esset aliquid ipsius anime sequeretur quod homo semper actu intelligeret: consequens est falsum: ergo et c. Preterea prima conditio intellectus agentis est quod sit separabilis: ergo non videtur quod si aliquid ipsius anime. Dicendum quod intellectus agens non est separa-

tus ab ipsa anima: sed est aliquid ipsius anime quod patet tali ratione doctoris sancti in presenti lectione. Nam in omni quod est constitutum a natura sunt principia sufficientia ad completionem proprie operationis: sed intelligere est propria operatio hoīs: (intelligere dico quod phantasmata. Ergo in homine sunt principia requisita ad talem intellectionem. sed homo non potest intelligere nisi per virtutē intellectus agentis: cuius est illuminare phantasmata et ab eis speciem intelligibilem abstrahere: ergo intellectus agēs est aliquid in anima existēs. ¶ Preterea si intellectus agens non esset in homine existēs: sequeretur quod homo non intelligeret per intellectum agentem cum nihil operetur nisi per aliquid in eo formaliter existens: consequens est falsum: ergo etc. ¶ Ad primum dicendum quod universaliter illuminare omnem creaturam pertinet ad primam causam: sed illuminare phantasmata pertinet ad intellectum agentem tanquam ad causam particularem. ¶ Ad secundum dicendum ad rationem illam quod philosophus semper esse in actu non attribuit intellectui agenti. sed intellectui in actu ut supra dictum est. ¶ Ad tertium dicendum quod intellectus agens dicitur separabilis esse non secundum esse a materia sed secundum operationem: et ideo non indiget organo corporali. ¶ Dubitatur tertio utrum intellectus agens sit perpetuus et incorruptibilis: et videtur quod non: quia illud quod habet principium non est perpetuum: sed intellectus agens habet principium: ergo non est perpetuus. ¶ Preterea illud quod est ex nihilo est vertibile in nihil: sed intellectus est ex nihilo: ergo est vertibilis in nihil: et per hoc non erit perpetuus. ¶ Preterea nihil est sine sua propria operatione: sed intellectus non potest intelligere potest corruptionem totius continui (cuius propria eius operatio) sit intelligere per phantasmata: ergo etc. ¶ Ad primum dicendum quod aliquid dicitur perpetuum: uno modo proprie pro eo quod caret principio et sine quod dicitur perpetuum a parte ante et a parte post. et isto modo intellectus non dicitur perpetuus. Alio modo accipitur perpetuum pro eo quod caret fine: quod dicitur perpetuum a parte post. et isto modo intellectus dicitur perpetuus. ¶ Ad secundum dicendum quod intellectus bene est vertibilis in nihil per potentiam creatantis: non autem per aliquam potentiam in eo existentem. unde non est corruptibilis: sed bene est annihilabilis. ¶ Ad tertium dicendum quod intelligere per phantasmata est propria operatio intellectus continui: secundum quod huiusmodi. non autem ipsius intellectus absolute considerati: unde ratio nulla. ¶ Dubitatur quarto utrum intellectus agens sit unus in omnibus hominibus. et videtur quod sic. nam intellectus agens est immaterialis: ergo non multiplicatur ad multiplicationem singularium siue suppositorum materialium. et sic erit unus in omnibus. ¶ Preterea si essent tot intellectus agentes quot sunt homines: sequeretur quod iam essent infiniti intellectus actu stantes (secundum philosophum) perpetuitate mundi: quod est impossibile: ergo etc. ¶ Dicendum quod non est unus intellectus agens in omnibus hominibus secundum numerum: sed sit unus secundum speciem: quod sic patet. quia ad multiplicationem subiectorum sequitur multiplicatio accidentium. Sed intellectus agens est accidens: quod est subiective in anima. ergo ad multiplicationem animarum sequitur multiplicatio intellectus agentis. Sed manifestum est quod non est una anima numero in omnibus hominibus: ergo in eis non est unus intellectus agens. ¶ Ad primum dicendum quod intellectus agens dicitur immaterialis: quia non est ex materia compositus: dicitur tamen materialis: quia est in materia. scilicet in essentia anime subiective. unde habet materiam in qua: sed non habet materiam ex qua. ¶ Ad secundum dicendum quod etiam stante perpetuitate mundi non sequitur quod essent infinite anime in actu: et per consequens sequitur quod non essent infiniti intellectus agentes. ¶ Et si dicatur quod in qualibet circulatione deus creasset unam animam: sequitur (quod cum fuissent infinite circulationes stante perpetuitate mundi) quod essent anime infinite actu. ¶ Dicendum negando suppositum: quia in infinito

non est dabile unum: id est non assignabilis quilibet potest unde falsum supponit cum dicit in qualibet circulatione deus creasset animam.

¶ Sequitur in textu. (Indivisibilem quidem igitur etc.) Hec est lectio undecima eiusdem libri: et in commento sancti Thomae.

Stud est quintum capitulum: in quo philosophus determinando de operationibus intellectus possibilis ponit duas conclusiones. Quarum prima est. Tantum sunt due operationes intellectus: videlicet indivisibilem: id est terminorum incomplexorum intelligentiam et compositionem et divisionem eorundem. Hec conclusio probatur tali ratione. ¶ Nam in omni operatione intellectus: aut est veritas: aut falsitas aut non. Si secundum: sic est prima operatio. Si primum: sic est secunda. ¶ Contra predictam conclusionem: sic arguitur primo. ¶ Nam ratio et intellectus sunt idem: sed indivisibilem intelligentiam non attribuitur rationi. cum proprium rationi est discurrere: ergo non debet attribui intellectui. ¶ Preterea discurrere a notis ad ignota: est operatio intellectus: et tamen non est aliqua predictarum: ergo non sunt tantum due operationes intellectus. ¶ Preterea compositio et divisio non est nisi respectu multorum: sed intellectus non potest multa intelligere simul: ergo compositio non est operatio intellectus. ¶ Preterea intellectio fit per assimilationem rei intellecte ad intellectus: sed in re extra animam non est compositio realis que per compositionem significet: cum ibi non sit predicatum vel subiectum: ergo etc. ¶ Ad primum dicendum quod ratio et intellectus sunt idem secundum rem: differunt tamen secundum rationem: unde indivisibilem intelligentiam non attribuitur rationi proprie loquendo: attribuitur tamen intellectui. ¶ Ad secundum dicendum quod discurrere ab uno in aliud continetur sub secunda operatione intellectus videlicet sub compositione et divisione. ¶ Ad secundum dicendum quod intellectus non possit multa intelligere simul per modum multorum: potest tamen bene per modum unius in quantum illa multa in aliquo conveniunt. ¶ Ad quartum dicendum quod intellectus non sit in re extra animam secundum substantiam: est tamen in re extra animam secundum correspondentiam. Nam in rebus est compositio que correspondet compositioni intellectus. ¶ Pro cuius declaratione considerandum est quoniam in rebus invenitur duplex compositio forme cum materia et talis correspondet compositioni intellectus cum intellectus componit superius cum inferiori. Alia est compositio accidentis cum substantia: et talis correspondet compositioni intellectus: quia intellectus componit accidens cum substantia. ¶ Secunda conclusio. Solum in secunda operatione intellectus est veritas vel falsitas. Hec conclusio probatur tali ratione. ¶ Nam veritas et falsitas consistunt in compositione unius ad alterum: sed talis operatio non est nisi secundum compositionem vel divisionem: ergo in compositione vel divisione intellectus est veritas aut falsitas. ¶ Ex hac conclusione infert philosophus quod in his que apprehenduntur per primam operationem intellectus non sit veritas vel falsitas: tamen intellectus circa talia intelligibilia divisibilia semper est verus. Cuius ratio est. nam sicut sensus non decipitur circa proprium sensibile: ita intellectus non decipitur circa quod quid est intelligibile. ergo intellectus semper est verus. ¶ Contra hoc correlarium sic arguitur. ¶ Nam sensus circa proprium sensibile potest decipi ut patet in collo columbe. ergo intellectus circa quod quid est potest decipi. ¶ Preterea opinio et ratiocinatio attribuitur intellectui et in utroque potest esse veritas et falsitas: ergo intellectus non semper est verus. ¶ Ad primum dicendum quod sensus non decipitur circa proprium sensibile per se: sed bene per accidens in quantum indicat de his que sunt adiecta proprio obiecto. Ita intellectus potest decipi diversimode circa quod quid est per accidens ratione compositi-

tionis & diuisionis. Et h̄ dupliciter. Uno mō attribuēdo diffinitōem sine quod quid est vnius alteri. Secūdo modo ponēdo aliquas partes i diffinitōe que potest scom̄ possibiles adinuicem & tūc diffinitio est falsa simpliciter. Exemplum primi vt diffinitio circuli attribuatur triangulo esset falsa diffinitio. Exemplum secūdi: vt si aliquis ponat in diffinitioe alicuius isensibile. In illis vero in quorum diffinitioe nulla est compositio nō cōtingit esse deceptionem: sed oportet illa vel intelligere vere vel nullo modo: vt dicitur nono methaphysice. **C**Ad secundum dicendum quod ratiocinatio & opinio attribuuntur intellectui quātum ad secundam eius operatiōem in qua bene est veritas aut falsitas: non autem quantum ad primam eius operationem. **C**Circa predicta dubitatur vtrum in diuisibile sit prius intelligibile a nobis q̄ diuisibile. Et videtur q̄ sic. quia ex cognitione principiorum & elementorum deuenimus i cognitionem principiorum: vt patet i primo phisicorum: sed indiuisibile est principium & elementum diuisibilis: sicut vnum est principium numeri: & punctus est principium linee. ergo sequitur quod in diuisibile prius cognoscatur a nobis quam diuisibile. In contrarium arguitur: quia habitus prius cognoscitur a nobis quam priuatio: sed indiuisibile dicit priuationem: diuisibile autem habitum. ergo &c. **C**Dicendum secundum philosophum in littera quod tripliciter aliquid dicitur indiuisibile. **C**nam aliquid dicitur indiuisibile secundum actum: quod tamen est diuisibile i potentia sicut continuum vtputa linea dicitur indiuisibilis secundum actum: tamen est diuisibilis secundum potentiam. **C**Secundo modo aliquid dicitur indiuisibile secundum speciem & istis duobus modis indiuisibile cognoscitur prius a nobis quam diuisibile. Tum primo qz cognitio cōfusa & ideterminata precedit cognitionem determinatam. Tum secundo: qz prima operatio intellectus precedit secundam. Tertio modo dicitur indiuisibile taz secundum actum quam secundum potentiam: sicut punctus dicitur indiuisibilis: & isto modo indiuisibile nō prius cognoscitur a nobis quam diuisibile vt voluit ratio i contrarium adducta. **C**Ad argumentum dubij dicendum qd i acquisitione scientie n̄ semper prius cognoscimus principia sed aliqui ex cognitione effectuum deuenimus i cognitione causarum & principiorum: licet in complemento scientie procedamus a principijs ad effectum.

CSequitur in textu. (Videtur autem sensibile &c.) **C**Hec est lectio duodecima huius tertij libri: & i cōmēto sancti Thome.

CIstud sextum & vltimum capitulū tertij tractatus huius tertij de anima comprehendit simul duas lectiones commentij sancti thome: videlicet duodecimā que incipit. (Videtur &c.) & tertiamdecimā que incipit. (Nunc autem de anima &c.)

Istud est sextum & vltimum capitulū tertij tractatus i q̄ philosophus determinando de parte intellectiua per respectum ad sensum ponit tres conclusiones: inferendo tria correlaria. **C**Prima conclusio est quod intellectus mouetur ab intelligibili. **H**ec conclusio probatur tali ratione philosophi. **C**Sicut se habet sensus ad sensibile: ita se habet intellectus ad intelligibile: sed sensus mouetur a sensibili vt supra cōcessum est: ergo intellectus mouetur ab intelligibili. **C**Contra hanc cōclusionem s̄ arguitur. **C**nam motus est actus existētis i potētia secundum quod huiusmodi: vt patet tertio phisicorum: sed intelligere n̄ est actus existētis i potētia. alius n̄ attribueretur deo. ergo intelligere n̄ est moueri: & sic n̄ mouetur intellectus ab intelligibili. **C**Preterea per motum subiectum aliquid amittit. sed anima intellectiua per intellectiōem nihil amittit: sed magis perficitur. ergo intellectus n̄ patitur neqz mouetur. **C**Ad primum dicendam q̄ duplex est motus. **Q**uidam est motus phisicus

& proprie dicitur. qui est de cōtrario i contrarium: & isto modo intellectus n̄ mouetur ab intelligibile. **A**lius est motus metaphisicus qui videlicet est actus entis perfecti secundum quod huiusmodi: & isto modo intellectus dicitur moueri: & per hoc patet solutio ad secundum. **C**Secunda cōclusio. **I**n intellectus n̄ potest intelligere nisi per phantasmas. **H**ec cōclusio probatur tali ratione. **C**nam sicut se habet sensus ad sensibile & visus ad colorem: ita se habet intellectus ad phantasmas: sed sensus n̄ potest sentire sine sensibili: neqz visus potest videre sine colore: ergo intellectus n̄ potest intelligere sine phantasmatibus: videlicet conuertēdo se ad phantasmas. **E**x quo infertur quod necesse est i telligētem phantasmas speculari. **C**Contra predictam cōclusionem arguitur primo. **C**nam intellectus intelligit mathematicalia que sunt abstracta a materia. ergo intellectus n̄ semper indiget phantasmatibus. **C**Preterea intellectus intelligit denum & substantias separatas: sed talia n̄ cadūt sub phantasmatibus. ergo idem vt supra. **C**Preterea intellectus est i actu per speciē intelligibile: ergo intellectus dum habet apud se speciē intelligibilem potest intelligere: quia intelligere nihil aliud est q̄ intellectum actuiformari per speciē intelligibilem. **C**Ad primum dicendum quod licet mathematicalia sint abstracta a materia sensibili tam i communi q̄ indiuiduali: tamē n̄ sūt abstracta a materia intelligibili idest phantasiabili. **C**Ad scōz dicendum quod licet substantie separate accipiēdo intellectum pro phantasia nō cadāt sub phantasmatibus per se tamē cadunt sub eis per accidēs: videlicet per suos effectus: vnde illa ratio nihil aliud cōcludit q̄ quod substantie separate n̄ sūt intelligibiles quantum ad earum quidditates in presenti statu & a priori: sed solum quantum ad quid est & a posteriori. **C**Ad tertium dicendum quod intellectus est i actu per speciē intelligibilem actualiter existētem i eo: species autem intelligibilis post actualez cōsiderationem n̄ est i intellectu in actu: sed i habitu solum vnde ratio nulla. **C**Tertia cōclusio. **I**n intellectus practicus & intellectus speculatiuus n̄ sunt due potentie anime realiter distincte: sed ratione tantum. **H**ec conclusio probatur tali ratione philosophi elicitiue. **C**nam intelligere cum actione: idest cum extensione ad opus & intelligere sine actione aliquodvnum absolute pertinet ad idem genus cognoscibilitatis: sed intellectus speculatiuus intelligit verum sine actione: idest sine extensione ad opus. **I**n intellectus vero practicus intelligit cum actione. ergo intellectus speculatiuus & intellectus practicus pertinent ad idem genus potentie. **C**Contra hanc cōclusionem sic arguitur. **C**Potentie distinguuntur per obiecta: sed obiectum intellectus speculatiui est verum: obiectum autem intellectus practici est bonum. ergo videtur q̄ intellectus practicus & intellectus speculatiuus sint diuerse potentie. **C**Preterea habitus practicus & habitus speculatiuus specie distinguuntur propter distinctionem obiectorum. ergo intellectus speculatiuus & intellectus practicus specie distinguuntur. **C**Ad primum dicendum q̄ si quelibet distinctio obiectorum sufficit ad distinctiōem potentiarum. s̄ requeritur q̄ talia obiecta sint distincta genere: non quidez genere nature aut genere logico sed genere cognoscibilitatis: vt supra determinatum est i secundo. **V**erumtamen bonum in se cōsideratum non est obiectum intellectus practici: sed verum extensum ad opus dicitur obiectum intellectus practici: verum autem absolute cōsideratum dicitur obiectum intellectus speculatiui. **C**Ad secundum dicendum negādo cōsequētiā: quia maior distinctio obiectorum requiritur ad distinctiōem potentiarum q̄ ad distinctiōem habituum vt etiam supra declaratum est vnde ratio n̄ sequitur. **C**Ex predictis in hoc tractatu infert philosophus primo quod n̄ potest fieri intellectio sine sensu: quia vt dictum est intellectus n̄ potest intelligere sine phantasmatibus: phantasmas autem n̄ sunt sine sensu. ergo n̄ potest fieri intellectio nisi mediante sensu.

C Ex quo patet falsitas opinionis Auicēne. qui dicit q̄ post actualem cōsiderationem intellectus potest intelligere n̄ cōuertēdo se ad pb̄ntasmata: hoc autē patet esse falsum ad sensum. **C** Nam ille qui habet habitum scientiarum post actualem cōsiderationem n̄ potest actu per illos habitus cōsiderare si ledatur organum corporale: ut patet de freneticis. ergo signum est manifestum q̄ i qualibet intellectu requiruntur vires sēsiuē. **C** Infert in secūdo q̄ intellectus est quodammodo omnia. Cuius ratio est: quia omnia que sunt aut sunt sēsibilia aut intelligibilia: sed i anima est sēsus et intellectus: sensus autem est quodammodo omnia sēsibilia: et intellectus est quodammodo omnia intelligibilia: cum ex intellectu et intellectu fiat quodammodo vnum. ergo anima nostra intellectiua ē quodammodo omnia: non autem per comparationem: ut antiqui voluerunt sed per apprehensionem. Infertur tertio q̄ intellectus non est idem quod pb̄ntasia quia propriū ipsius intellectus est affirmare vel negare: sed hoc non competit pp̄rie pb̄ntasie. ergo r̄c. **C** Circa predicta dubitatur primo vtrum intellectus eodem modo mouet̄ ab intelligibili: sicut sensus a sēsibili. **C** Dōm breuiter q̄ nō: q̄ dū sēsus mouet̄ a sēsibili attendit̄ triplex gradus. nam primo sensus apprehendit aliquod sēsibile tanquam conueniens vel nociuum. Secundo ex hoc sequitur in sensu delectatio vel tristitia. Tertio vero illud prosequitur si sit delectabile aut fugit si sit nociuum. Intellectus autem post q̄ apprehendit intelligibile: tūc immediate prosequitur aut fugit. Item sensus dum apprehendit sēsibile non simpliciter et vere sed quodammodo affirmat vel negat: intellectus autē vere affirmat vel negat. **C** Pro ampliori declaratione eius assignat doctor sanctus in commento presentis lectionis. 169. quare in sensu ex apprehensione boni vel mali nō statim sequat̄ desiderium vel fuga sicut fit in intellectu: cuius ratio est. quia sicut sensus non apprehendit bonum vniuersale: ita appetitus sēsiuus non mouetur a bono vel malo vniuersali: sed a quodam determinato bono quod est delectabile s̄m sensum et a quodam determinato malo quod est triste secundum sensum. In parte autem intellectiua est apprehensio boni et mali vniuersalis: vnde et appetitus intellectiue partis (scilicet ipsa voluntas) mouetur statim ex bono vel malo per intellectum apprehenso sibi presentato. hoc ille. vbi supra. **C** Dubitatur secundo vtrum intellectus intelligat per abstractionem a pb̄ntasmatis: et videtur q̄ non. **C** Nam intellectus intelligendo conuertit se ad pb̄ntasmata. ergo intellectus non intelligit abstrahendo a pb̄ntasmatis. **C** Preterea sicut se habet visus ad colozē ita se habet intellectus ad pb̄ntasmata ut concessum est: sed visus non potest videre colozem abstrahendo se a coloze. ergo intellectus non potest intelligere abstrahendo a pb̄ntasmatis. **C** Preterea nihil potest intelligi sine illo quod cadit in diffōe rei: sed materia cadit in diffinitione rei naturalis. ergo intellectus non potest intelligere res naturales sine materia: sed materia est principium indiuiduationis. ergo sequitur q̄ intellectus non potest intelligere absq̄ conditionibus indiuiduantibus: sic non abstrahit se a pb̄ntasmatis. **C** Preterea si intellectus intelligēdo abstraheret a pb̄ntasmatis: vel ergo abstrahere pertinet ad intellectum possibilem: vel ad intellectum agentem non ad intellectum possibilem cum eius sit recipere: nec ad intellectum agentem: cum eius sit pb̄ntasmata illustrare: et per consequens magis i eis aliquid imprimeret q̄ abstraheret. **C** Ad primum dicendum q̄ intellectus intelligit semper conuertendo se ad pb̄ntasmata: et etiam abstrahendo. conuertendo quidem inquantum intelligit vniuersale quod habet esse in singularibus: abstrahendo vero inquantum intelligit vniuersale non intelligendo singulare. **C** Ad secundum q̄ non est omnimoda similitudo inter colozes per respectum ad visum et inter pb̄ntasmata per respe-

ctum ad intellectum: nam coloz secundam sui naturam est per se visibilis: sed pb̄ntasmata secundū se non sunt intelligibilia: sed propter ea requiritur virtus intellectus agentis ut supra declaratū est: vnde nō est simile. **C** Ad tertium dicendum q̄ materia signata est principium indiuiduationis: non autem materia communis que ponitur in diffinitione rei naturalis. **C** Ad quartum dicendum q̄ abstrahere pertinet ad intellectum agentem inquantum ipsa (propter propinquitatem quam habent ad ipsum) efficiuntur habilia ut ab ipsis possit abstrahi species intelligibilis presentanda intellectui possibilis.

C Sequitur in textu. (Quoniam autem anima r̄c.)

C Hic est quartus tractatus huius tertij libri de anima: et est lectio decimaquarta eiusdem: in commento sancti Thomae.

stud est quartus tractatus huius tertij in quo p̄ylosophus

determinat de potentia motiua et de cōparatione potentiarum ad ipsam animam et ad se inuicem. Qui quidem tractatus continet tria capitula. In primo capitulo p̄ylosophus determinat

de potentia motiua in communi et secundum se. In secundo vero determinat de potentia motiua per respectum ad diuersa animalia. ibi. (quoniam igitur supra dictum est.) In tertio capitulo ostendit qualiter diuerse partes anime ordinantur inter se. ibi. (vegetabilem autem quidē.) In primo igitur capitulo ponuntur due conclusiones: quarū prima est q̄ diuisiones potentiarum ab antiquis p̄ylosophis sunt insufficienter assignate. quarum prima est. Potentiarum quedam sunt rationales quedam sunt irrationales: et hanc conclusionem probat p̄ylosophus quatuor rationibus: quarum prima est. Potentia vegetatiua et sēsiuua sunt potentie anime plus inter se differentes q̄ potentia irrationalis et concupiscibilis: et tamen iste due potentie non comprehenduntur sub predictis diuisionibus. ergo n̄ sunt sufficientes. Secunda rō. pb̄ntasia est quedam potentia anime: et tamē non comprehenditur sub predictis. ergo r̄c. Tertia rō. vis appetitiua et vis intellectiua est quedam potentia anime distincta ab alijs: et tamen non continetur sub aliqua predictarū diuisionum: cum nō diuidatur in irascibilem. v̄z et in concupiscibilem. ergo r̄c. Quarta rō aliq̄ sūt potentie anime q̄ sunt principia motiua augmēti et decrementi: et tamen de illis in predictis diuisionibus nulla fit mētio. ergo r̄c. **C** Secūda cōclusio principium motus localis: v̄z potentia motiua non est potentia vegetatiua: que patet duabus rationibus p̄bi: quarum prima est. motus secundum locum semper fit propter aliquod desideratum vel imaginatum sed imaginatio et desiderium siue appetitus non conueniunt potentie vegetatiue. ergo sequitur q̄ principium motus localis non est potentia vegetatiua. secunda ratio est ad idem. nam si potentia vegetatiua esset principium motus localis sequeretur q̄ plante mouerentur motu locali: cū i eis sit potentia vegetatiua: q̄ n̄ ē falsum: ergo r̄c. et si dicatur plante mouentur sursum et mouentur deorsum: et ad alias differentias positionis ergo mouentur motu locali. **C** Dicendum q̄ non mouetur motu locali progressiuo de quo est ad propositum.

C Quod vero principium motus localis non sit sensus probatur tali ratione. **C** Nam sensus est in omni animali: si ergo sensus esset principium motus localis: sequeretur q̄ omnia animalia mouerentur motu locali: quod est falsum. **C** Sed q̄ tale principium non sit intellectus patet: quia aut esset intellectus speculatiuus aut practiciuus. **C** Non primum quia intellectus speculatiuus solum versatur circa speculabilia: non autem circa aliqua agibilia: inquantum huiusmodi secundum q̄ fit motus localis: neq̄ intellectus practiciuus: q̄ animalia bruta mo-

Tractatus

uentur motu locali progressiuo quibus inest intellectus practicus. **C**irca predicta dubitatur primo vtrum appetitus intellectiuus qui dicitur voluntas sit potentia distincta ab appetitu sensitiuo et videtur quod non. **C**irca differentia accidentalium obiectorum non facit differentiam specificam potentiarum vt in secundo habitum est sed accidit obiecto appetitus: videlicet bono quod sit apprehensum a sensu vel ab intellectu: ergo appetitus intellectiuus et appetitus sensitiuus non realiter distinguuntur cum non distinguantur nisi per bonum, apprehensum ab intellectu: et per bonum apprehensum a sensu. **C**irca preterea appetitus sensitiuus sicut et intellectiuus fertur ad rem ad extra: sed res ad extra est singulare bonum: ergo idem vt supra. **C**irca dicendum quod appetitus intellectiuus et sensitiuus sunt due potentie specie distincte. Cuius ratio est: quia potentia appetitiua et potentia passiva apta nata est moueri a bono apprehenso. Sed manifestum est quod bonum quod apprehenditur ab intellectu aliter mouet appetitum quam bonum apprehensum a sensu: cum bonum quod apprehenditur ab intellectu apprehendatur sub ratione vniuersalis: bonum vero quod apprehenditur a sensu: apprehenditur sub ratione particularis: ergo sunt due potentie distincte. **C**irca primum dicendum quod non accidit bono secundum quod appetibile est quod sit apprehensum a sensu vel ab intellectu: sed per se quod non potest mouere appetitum nisi vt apprehensum. **C**irca secundum dicendum quod licet res extra animam sit quoddam bonum particulare in se, consideratum: tamen voluntas fertur ad illud bonum non secundum rationem particularem sed secundum rationem vniuersalem. **C**irca dubitandum faciendo vtrum appetitus intellectus diuidatur in irascibilem et concupiscibilem: et videtur quod sic, quia appetitus dicitur concupiscibilis a concupiscentia et irascibilis ab irascendo: sed voluntas aliqua concupiscit que non pertinet ad sensum: videlicet virtutes intellectuales: vt puta sapientiam: ergo aliquis est appetitus concupiscibilis et ex opposito irascibilis. **C**irca dicendum quod appetitus intellectiuus non potest diuidi in irascibilem et concupiscibilem. Cuius ratio est, quia illa potentia que respicit aliquod obiectum vniuersale: secundum communem rationem eius non diuiditur in potentias distinctas secundum distinctionem partium subiectiuarum que continentur sub illo obiecto: sed appetitus intellectiuus vt puta voluntas respicit bonum vniuersale: secundum communem rationem eius: ergo sequitur quod non diuiditur in diuersas potentias secundum diuisionem illius vel illius boni: sicut visus qui respicit colorem obiectiue: non diuersificatur specificiter propter diuersitatem illius vel illius coloris. **C**irca rationem dubij dicendum quod concupiscentia potest accipi dupliciter. Vno modo absolute: prout dicitur potentiam anime: et isto modo tantum, in voluntate est concupiscentia. Alio modo accipitur concupiscentia pro operatione anime que fit cum quadam immutatione anime: vt in proposito accipitur: et isto modo in voluntate non est concupiscentia.

C Sequitur in textu. (Quoniam igitur sicut etc.)

C Hec est lectio decimasexta huius tertij libri: et in commento sancti Thome.

stud est secundum capitulum eiusdem tractatus in quo philosophus determinando de potentia motiua per respectum ad diuersa animalia ponit duas conclusiones.

Quarum prima est, quod nihil est motiuum, suipsum sine phantasia. Hec conclusio probatur tali ratione. **C**irca vnumquodque est motiuum suipsum in quantum est appetitiuum: sed appetitus non est sine phantasia: ergo nihil suipsum est motiuum sine phantasia. **C**irca pro cuius declaratione sciendum est quod phantasia potest accipi dupliciter. Vno modo proprie prout distinguitur contra partem intellectiuam: et isto modo non accipitur hic. Alio

Quartus

modo vt se extendit ad intellectum secundum quod materia phantasia dicitur materia intelligibilis: et isto modo accipitur hic. **C**irca contra predicta sic arguitur. Si vnumquodque esset motiuum suipsum secundum quod habet phantasia et appetitum: sequeretur quod animalia imperfecta essent motiua suipsum: cum in eis sit phantasia et appetitus, consequens est falsum. **C**irca preterea homo mouet seipsum: sed mouet seipsum mediante ratione particulari (vt statim patebit) que quidem ratio non est phantasia cum phantasia non distinguatur: ergo idem vt supra. **C**irca ad primum dicendum quod duplex est phantasia vt sepius dictum est: videlicet determinata et indeterminata: verum est quod in animalibus imperfectis est phantasia indeterminata: non autem determinata vt ad propositum. **C**irca ad secundum dicendum quod vt dictum est duplex est phantasia, quedam est indeterminata et talis non est ratio. Alia est phantasia determinata: et talis est duplex, quedam est sensibilis que fit absque deliberatione: et talis inuenitur in animalibus vtiq; perfectis: que etiam ratio non dicitur. Alia est phantasia rationalis: que videlicet habet fieri cum quadam deliberatione et discursu: et talis reperitur in hominibus que dicitur ratio. **C**irca secunda conclusio, homo mouet seipsum mediante ratione. Hec conclusio probatur tali ratione. **C**irca vnumquodque est motiuum suipsum in quantum est appetitiuum vt dictum est: sed appetitus non est siue phantasia: phantasia autem in homine ne vocatur ratio. Ratio autem non est sine ratione, et ergo etc. **C**irca contra hanc conclusionem sic arguitur. **C**irca si homo moueret seipsum mediante ratione. Aut illa ratio esset speculativa aut practica. **C**irca non primum quia pari ratione intellectus speculatiuus esset principium motus. Neq; secundum cum talis ratio versetur circa vniuersalia vt in pluribus secundum que non sit motus localis. **C**irca dicendum quod duplex est ratio. Quedam est speculativa: alia est practica. Ratio speculatiua non est principium motus. Ratio autem practica est duplex. Nam quedam est vniuersalis: quedam est particularis. Ratio vniuersalis non est principium motus localis: bene autem ratio particularis. **C**irca predicta dubitatur vtrum ratio et intellectus sint due potentie: et videtur quod sic.

Circa sicut se habet imaginatio ad rationem: ita se habet ratio ad intellectum: sed imaginatio est potentia distincta contra rationem, ergo ratio distinguitur contra intellectum. **C**irca preterea sicut se habet ratio ad sensum: ita se habet ratio ad intellectum qui attribuitur angelis: sed ratio et sensus sunt diuersae potentie, ergo ratio et intellectus cum plus differant angelus et homo quam homo et brutum. **C**irca dicendum ad dubium quod ratio et intellectus non distinguuntur essentialiter sed solum secundum rationem secundum diuersa officia actuum. Nam vna et eadem potentia intellectus secundum quod simpliciter apprehensione est intellectiua dicitur intellectus: secundum vero quod cum quoddam discursu a noto ad ignotum intelligit vocatur ratio: et quia angelus secundum suam naturam intelligit simpliciter intuitu sine discursu: homo vero intelligit discurrendo ab vno in aliud: ideo intellectus appropriatur angelis: ratio vero hominibus: et inde est quod angeli vocantur substantie intellectuales: homines vero creature rationales. **C**irca ad primum dicendum quod illa similitudo attenditur secundum diuersitatem actuum: non autem secundum diuersitatem essentialem potentiarum: sic etiam dicendum est ad secundum.

Circa sequitur in textu. (Vegetabilem quidem animam etc.) **C**irca istud tertium capitulum comprehendit duas ultimas lectiones eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

stud est tertium et vltimum capitulum huius libri in quo philosophus determinando de ordinatione potentiarum ad inuicem per respectum ad corpus animae

Tertii

tum ponit quattuor conclusiones inferendo quattuor correlaria. Quarum prima est. **C**Omne viuens quodiu uiuit necesse est quod habeat animam vegetatiuam. **H**ec conclusio probatur tali ratione phylosophi. **C**um omne viuens quandiu uiuit utitur alimento: sed uti alimento pertinet ad animam vegetatiuam: ergo necesse est quod omne viuens dum uiuit habeat animam vegetatiuam. **P**robatio maioris. quia omne viuens dum uiuit habet augmentum statum vel decrementum: sed hoc non potest contingere nisi alimento: quia tempore augmenti oportet quod plus conuertatur de alimento in substantiam aliam quam quod sufficiat ad sustentationem vel conseruationem preexistentis magnitudinis: Tempore uero status equaliter: Tempore uero decrementi minus. **C**ontra hanc conclusionem sic arguitur. **C**um deus uiuit ut probat phylosophus duodecimo metaphysice. et tamen in eo non est anima vegetatiua. ergo et cetera. **D**icendum quod phylosophus hic loquitur de generabilibus et corruptibilibus uiuentibus. **S**ecunda conclusio. Non omne viuens habet sensum. **H**ec conclusio probatur duabus rationibus. Quarum prima est. **C**um non omne viuens habet corpus redactum ad mediam proportionem qualitatum ut plante: ergo non omne viuens habet sensum tactus qui requirit organum tale dispositum: et per consequens non omne viuens habet sensum: quia ubi non est sensus tactus: ibi nullus est sensus. **S**ecunda ratio. Sensus immutatur spiritualiter a sensibili: Sed plante solum immutantur immutatione reali: ergo plante non habent sensum: sed plante sunt corpora uiuentia. ergo et cetera. **C**ontra hanc conclusionem sic arguitur. **P**lante sunt creature sensibiles: ergo uidetur quod sunt animalia: et per consequens quod habeat sensum: patet seque la. Cuiusque competit differentia: eidem competit illud: cuius est differentia: sicut cui competit rationale eidem competit homo. **D**icendum quod sensibile potest accipi dupliciter. Uno modo passive: et illo modo plante sunt sensibiles: id est apte nate sentiri. sed ut sic sensibile non est differentia animalis. Alio modo accipitur active pro eo quod aptum natum est sentire: et isto modo plante non sunt sensibiles. **C**um igitur sensibile isto modo sit differentia animalis: sequitur quod plante non sunt animalia. **T**ertia conclusio. **N**ecessesse est quod omnia animalia habeant sensum. **H**anc conclusionem probat phylosophus specialiter de animalibus progressiuis. **C**um si animalia progressiua non haberent sensum: sequeretur quod non possent consequi finem ad quem natura ea ordinauit. Et per consequens essent frustra. **C**onsequens est falsum. cum natura non agat frustra: quia agit propter finem. **P**robatio sequele. quia corpus animalis progressiui est organizatum et dispositum propter motum: ut uidelicet per motum ulterius alimentum consequatur: per quod conseruetur in esse: sed hoc non posset fieri si non haberet sensum: quia non discerneret corruptiua que posset eis obuiare: et sic corrumpere. et per consequens non pergerent animalia ad finem ad quem natura ipsa ordinauit. **S**ecundo probat eandem conclusionem communiter de omnibus animalibus. **C**um necesse est quod omnia animalia habeant sensum tactus: si debeant saluari: ergo necesse est quod habeant sensum. **P**robatio antecedentis. quia corpora animalium possunt immutari a qualitatibus tangibilibus usque ad suam corruptionem: ergo necesse est quod habeant sensum tactus ad discernendum conuenientia corruptiuis. **E**t quo inferitur secundum phylosophum quod necesse est quod omnia animalia habeant gustum cum gustus sit quidam tactus. **S**ed contra hanc conclusionem arguitur sic. **A**liqua sunt animalia immobilia: ergo non est necesse quod omne animal habeat sensum ad hoc quod remaneat in esse per se

De anima

entionem alimenti. **D**icendum quod illa animalia habent eis aliquid adiunctum a quo trahunt alimentum. **Q**uarta conclusio. **N**on omnia animalia habent omnes sensus necessario. **H**ec conclusio probatur tali ratione: quia animalia possunt conseruari in esse ceteris sensibus non existentibus: ergo non necessario omnia animalia habent omnes sensus. **E**t predictis inferunt phylosophus quattuor correlaria. **Q**uorum primum est quod corpus animalis non potest esse incorruptibile. **C**uius ratio est. quia corpus animalis debet esse (ut dictum est) redactum ad mediam proportionem qualitatum primarum siue qualitatum tangibilium: sed quodlibet corpus simplex habet causam qualitatem secundum superabundantiam: ut puta ignis caliditatem et aqua frigiditatem. ergo et cetera. **S**ecundum correlarium. **R**emoto sensu tactus necesse est omnia animalia mori: quiaposito sensu tactus ponitur animal: et remoto sensu tactus remouetur animal. **T**ertium correlarium quod sensus propter excellentiam sensibilem potest corrumpi. **Q**uartum correlarium est. quod alii sensus preter sensum tactus non corrumpuntur quantum ad esse animalium: sed solum quantum ad bene esse: ut satis de se manifestum est. **C**irca predicta dubitatur primo. **A**trum solum in corporibus habentibus animam vegetatiuam sit uita: **E**t arguitur quod non. **C**um corpus celeste habet animam: et tamen corpus celeste non uiuit: cum uita sit operatio anime vegetatiue: que non est in corpore celesti: aut anime sensitue: que etiam non reperitur in eo cum non sit animal: vel etiam anime intellectiue: que procul est a celo cum celum non intelligat. **P**reterea in deo summo est uita: et tamen in deo non est corpus: ergo non in corporibus habentibus animam est uita. **D**icendum quod uita potest accipi dupliciter. **U**no modo pro operatione uitali que sequitur unionem anime ad corpus per modum inhesionis. **E**t primo modo solum in corporibus habentibus animam est uita. **A**lio modo accipitur uita pro operatione alicuius mouentis seipsum: quandiu enim aliquod mouet seipsum: dicimus quod illud uiuit: et isto modo solum in corporibus habentibus animam solum est uita. **A**d primum dicendum quod celum non habet animam inherentem sibi per modum forme: sed forsitan habet animam sibi assistentem sicut motor assistit mobili capiendociam pro substantiali separata: unde non oportet quod habeat uitam. **A**d secundum dicendum quod deus dicitur uiuere secundo modo: non autem primo modo de quo est hic ad propositum. **P**ro cuius declaratione considerandum est secundum doctorem sanctum in prima parte quod quadruplex est gradus uite secundum quod quadrupliciter dicitur aliquid mouere seipsum. **C**um aliquid dicitur mouere seipsum non quantum ad formam per quam mouet: sed quantum ad executionem motus: et isto modo plante mouent seipsas et dicuntur uiuere imperfecte tantum. **S**ecundo modo aliquid mouet seipsum non solum quantum ad executionem motus: sed etiam quantum ad formam que non est ei naturaliter insita sed eam acquirit per suam operationem: sicut tamen per quem agit naturaliter habet ei inditum: et isto modo animalia mouent seipsa: et quia perfectius mouent seipsa quam plante: ideo perfectius dicuntur uiuere. **T**ertio modo aliquid mouet seipsum non solum quantum ad executionem motus: nec solum quantum ad formam que est principium motus: sed etiam quantum ad finem: uidelicet vel hunc vel illum: et isto modo homo dicitur mouere seipsum: et quia perfectius mouet se quam alia animalia: ideo perfectius dicitur uiuere. **Q**uarto modo aliquid mouet seipsum non solum quantum ad predicta tria: sed quantum ad omnia que requiruntur ad motum vel accipiens ab alio. **E**t isto modo deus dicitur mouere seipsum: quia perfectius mouet seipsum quam ce

tere creature: cum omnes creature aliquid accipiant ab alio. Ideo deus dicitur perfectissime vivere. et ut probatur secundo metaphysice est sua vita unus eternitate et trinus in unitate existens qui est benedictus in secula.

ANDEA.

Explicit brevis collecta super tres libros de anima Aristotelis secundum excellentissimum virum fratrem Dominicum de flandria ordinis predicatorum: Sacre Theologie approbatissimum professorem: et noniter castigatum. Impressum Venetijs per Magistru Petrum de quarengbis Pergomensem. Anno ab Incarnatione Domini. 1501. die. 7. Mensis Aprilis.

Registrum huius operis.

^a
Dni Thome
Aristotelis stragyrite
animam aut non.
quascūq; autem.
^b
Epilogat et colligit
dum partes translata
dum autem est q
cut tu dicis intelligentia

^c
puncta: quia non
sicut empe. dicit
indiget: quia nec
et lignum et lapis
^d
monet hoc in hac
posterius autem
obiectis diuersis
cut caput animalium

^e
similitudinem rei
prias vel passiones
totam naturam
Postq; phylosophus

^f
Postq; phylosophus
dum autem propter
conaturalia nobis
bus dictum est

^g
Sed priores
est prima
dum phantasia
quod contingeret

^b
quid aliud sibi.
rali. Et quia in
sicut contingit
malum: quod potest

ⁱ
Ostendit quid sit
at qd si habet
Explicit liber.
vna dubitatio

^{le}
sibilem: quia
aliud: si dicatur
Ex quo sequitur
forme que corrumpitur

^l
distinguantur per actus
de eis determinat
tremotum in quantum
mouentur a patiente

^m
odoratus in homine
ta in ratione locantis
habetur intentum
diante alia: ut

ⁿ
tionis et diuisionis
uentur motu locali
tere creature:

FINIS.

encima de la estación de 12ta

20